Finis.

Macrobii de Somno Scipiōis: nec
non de Saturnalibus libri: sum-
ma diligentia suo nitori resti-
tuti sunt: In quo plusq̄ ter
mille errores corrigun
tur: græcumq; q̄d
in olim impressis
deerat fere oī
bus locis re
ponitur.

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LI-
BRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

c

VM in aphricam uenissem a Manlio con-
sule ad quartam legionem tribunus (ut sci-
tis) militum: nihil mihi fuit potius: q̄ ut Mas
sinissam conuenirem regem familiæ nostræ
iustis de causis amicissimum: ad quem ut ue
ni complexus me senex collachrymauit ali-
quanto: post suspexit ad cælum: & grates in
quit tibi summe Sol ago: uobisq; reliquis cæ
lites: ꝙ anteq̄ ex hac uita migro: cōspicio in
meo regno: & in his tectis Pub. Cornelium Scipionem cuius ego nomi
ne ipse recreor: ita nunq̄ ex animo meo discessit illius optimi atq; inui-
ctissimi uiri memoria. Deinde ego illum de regno suo: ille me de nostra
repub. percunctatus est: multisq; uerbis ultro citroq; habitis: ille nobis Vltro citroq;
consumptus est dies. Post autem regio apparatu accepti sermonem in
multam noctem produximus: cum senex nihil nisi de Aphricano loque
retur: omniaq; non solum eius facta: sed etiam dicta meminisset: deinde
ut cubitum discessimus: me & de uia: & quia ad multam noctem uigi-
lassem arctior q̄ solebat somnus complexus est. Hic ergo mihi (credo e-
quidem ex hoc quod eramus locuti: fit enim sæpe fere ut cogitationes
sermonesq; nostri pariant aliquid in somno tale: quale de Homero scri-
bit Ennius: de quo uidelicet sæpissime uigilans solebat cogitare & lo-
qui) Aphricanus se ostendit ea forma quæ mihi ex imagine eius q̄ ex
ipso notior erat: quem ut agnoui equidem corrui. Sed ille ades inquit
animo & omitte timorem Scipio: & quæ dicam memoriæ trade. Vides
ne illam urbem quæ parere reipu. coacta per me renouat pristina bella:
nec potest quiescere? (Ostēdebat autem Carthaginem de excelso & ple
no stellarum illustri & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam
nunc uenis pene miles. Hanc hoc biennio consul euertes: eritq; tibi id
cognomen per te partum: quod habes adhuc hæreditarium a nobis. Cū
autem Carthaginem deleueris: triumphū egeris: censorq; fueris: & obie-
ris legatus Aegyptum: Syriam: Asiam: Græciamq;: delegere iterum cō-
sul absens: & bellum maximum conficies: Numantiam excides. Sed cū
eris curru in capitolium inuectus: offendes rempu. perturbatam consi-
liis nepotis mei. Hic tu Aphricane ostendas oportebit patriæ: lumen
animi ingenii consiliiq; tui. Sed eius temporis ancipitem uideo quasi fa
torum uiam. Nam cum ætas tua septenos octies Solis anfractus redi- Anfractus
tusq; conuerterit: duoq; hi numeri quorum uterq; plenus: alter altera
de causa habetur circuitu naturali: summam tibi fatalem confecerint: in

te unum atq; in tuum nomen se tota cōuertet ciuitas: Te senatus: te omnes boni: te socii: te latini intuebuntur. Tu eris unus: in quo nitatur ciuitatis salus. Ac ne multa dictator rempu. constituas oportet: si impias ꝓpinquorū manus effugeris: Hic cum exclamauisset Lælius: ingemuissentq; cæteri uehementius: leniter arridens Scipio: quæso inquit: ne me a somno excitetis: & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rempu. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint: adiuuerint: auxerint: certum esse in cælo diffinitum locum: ubi beati sempiterno æuo fruantur. Nihil est ergo illi principi deo: qui omnem mundum regit: quod quidem in terris fiat acceptius: q̄ concilia cœtusq; hominum iure sociati: quæ ciuitates appellantur. Harum rectores: & conseruatores hinc profecti huc reuertuntur. Hic ego (& si eram perterritus non tam mortis metu q̄ insidiarum a meis) quæsiui tamen uiueret ne ipse & pater Paulus: & alii quos nos extinctos arbitrabamur: immo uero inquit hi uiuūt: qui e corporum uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita: mors est. Quin tu aspicias ad te uenientem patrem Paulum. Quem ut uidi: equidem uim lachrymarū profudi. Ille autem me complexus atq; osculans flere prohibebat. Atq; ego ut primum fletu represso loqui posse cœpi: quæso inq̄ pater sanctissime atq; optime: quoniam hæc est uita: ut audio Aphricanum dicere: quid moror in terris? quin huc ad uos propero uenire? Non est ita inquit ille. Nisi enim cum deus is: cuius hoc templum est omne quod cōspicis: istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere nō potest. Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illum globum: quem in hoc templo medium uides: quæ terra dicitur: hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis: quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus circulos suos orbesq; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec iniussu eius: a quo ille est nobis datus ex hominum uita migrandum est: ne munus humanum assignatū a deo defugisse uideamini: Sed sic Scipio: ut auus hic tuus & ut ego qui te genui: iusticiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis: tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cælum & in hunc cœtum eorum qui iam uixerunt: & corpore laxati illum incolunt locum: quem uides (Erat autē is splendidissimo candore inter flammas elucens circulus: quem uos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteū nuncupatis: ex quo omnia mihi cōtemplanti præclara cætera & mirabilia uidebantur: Erant autem hæ stellæ quas nunq̄ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas esse nunq̄ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarū autem globi: terræ magnitudinem facile uincebant. Iam uero ipsa terra

Orbis lacteus

Citimus Luna

ita mihi parua uisa est: ut me imperii nostri quo quasi punctū eius attin gimus: pœniteret. Quā cum magis intuerer: quæso inquit Aphricanus: quousq; humi defixa erit tua mens? Non ne aspicis quæ in templa ue- neris? Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia: quo- rum unus est cælestis extimus: qui reliquos cōplectitur omnis. summus ipse deus arcens & continens cæteros: in quo sunt infixi illi qui uoluun tur stellarum cursus sempiterni. Cui subiecti septem: qui uersantur retro contrario motu atq; cælum: E quibus unum globum possidet illa: quam in terris saturniam nominant. Deinde hominū generi prosperus & salu- taris ille fulgor: qui dicitur iouis: tum rutilus & horribilis terris: quem Martem dicitis. Deinde subter mediā fere regionem sol obtinet: dux & princeps & moderator luminum reliquorum: mens mundi & tempera- tio tanta magnitudine: ut cuncta sua luce compleat & lustret: Hunc ut comites consequuntur Veneris alter: alter Mercurii cursus. In infimoq; orbe Luna radiis solis succensa conuertitur. Infra autem iam nihil est: ni si mortale & caducum: præter animos munere deorum hominum gene- ri datos: supra Lunam sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & no- na tellus neq; mouetur: & infima est: & in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Quæ cum intuerer stupens: ut me recepi: quid inq̄ est qui com plet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille: qui iter- uallis coniunctus imparibus: sed tamen pro rata parte ratione distinctis: impulsu & motu ipsorum orbium cōficitur: & acuta cum grauibus tem perans uarios æquabiliter concentus efficit. Nec silentio tanti motus in citari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauetur: ex altera autem acute sonetur. Quā ob causam summus ille stellifer cæli cuius conuersio concitatior est: acuto & excitato mouetur sono: grauissimo au tem hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona imobilis manens: ima sede semp hæret complexa mediū locum mūdi. Illi autem octo cursus: i qui- bus eadem uis est modorū: septem efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerū omniū fere nodus est: quod docti homines neruis imi tati atq; cantibus aperuerunt sibi reditum in hunc locum: sicut alii qui præstantibus ingeniis in uita humana diuina studia coluerunt. Hoc so- nitu completæ aures hominum obsurduerunt. Nec ē ullus hebetior sen sus in uobis: sicut ubi Nilus ad illa quæ catadupa nominantur: præcipi tatur ex altissimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit: propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est totius mundi sonitus in citatissima conuersione: ut eum aures hominum cape re non possint: sicut intueri solem aduersum nequitis: eius radiis acies uestra: sensusq; uincitur. Hæc ego admirans referebam tamen oculos ad terram identidem. Tunc Aphricanus sentio inquit te sedem etiam nunc hominum ac domum contemplari: quæ tibi parua (ut est) ita uidetur.

Nouē circuli
Circulus primus
Secundus
Saturniæ circulus
Iouis
Martis
Solis
Veneris
Mercurii
Luna
Cæli harmonia.
Soni.vii.
Catadupa

Hæc cælestia semp spectato:illa humana contemnito. Tu enim quã celebritatem sermonis hominũ:aut quã expetendam consequi gloriam potes? Vides habitari raris & angustis in locis: & i ipsis quasi maculis: ubi habitatur:uastas solitudines interiectas hosq; qui incolũt terram nõ modo interruptos ita esse:ut nihil inter ipsos ab aliis ad aliosmanare possit: sed partim obliquos:partim trãsuersos:partim omnes aduersos stare uobis. a quibus spectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandem terram quasi redimitam & circũdatam cingulis. E quibus duos maxime inter se diuersos & ipsis uerticibus cæli ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides. Mediũ autẽ illum & maximũ solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles:quorũ australis ille in quo qui insistunt aduersa uobis urgent uestigia. Nihil ad uestrum genus. Hic aũt alter subiectus aquiloni cerne q̃ tenui uos pte contingat. Oĩs autem terra q̃ colitur uobis:angustata uerticibus:lateribus latior:parua quædam insula est:circũfusa illo mari quod atlanticum:quod magnũ:quod oceanũ appellatis in terris:qui tamen tanto noĩe q̃ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; terris:nũ aut tuũ aut cuiusq̃ nostrũ nomen uel Caucasum hunc quẽ cernis transcendere potuit? uel illum Gãgem tranatare? uel quis in reliquis orientis aut abeuntis solis ultimis aut aquilonis austriue partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis nostra se gloria dilatari uelit. Ipsi autem qui de nobis loquuntur:q̃ loquẽtur diu? Quin si cupiat proles illa futurorũ hominum deinceps laudes uniuscuiusq; nostrũ a patribus acceptas posteris prodere:tamen propter eluuiones exustionesq; terrarũ:quas accidere tẽpore certo necesse est: nõ modo nõ æternã sed ne diuturnã quidẽ gloriã assequi possumus. Quid enim interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te:cũ ab his nullus fuerit qui ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerunt uiri: præsertim cum apud eos ipsos a quibus audiri nomen nostrũ potest:nemo unius anni memoriã consequi possit. Hoies aũt annum tm̃ solis idest unius astri reditum metiũtur: re ipsa aũt cum ad idẽ: unde semel profecta sunt:cuncta astra redierint: eãdẽq; totius cæli descriptionem longis interuallis retulerint: tunc ille uere uertens annus appellari põt:in quo uix dicere audeo q̃ multa hominũ sæcula teneãtur. Nãq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; uisus est: cũ Romuli aĩus hæc ipsa in templa penetrauit:quandoq; ab eadem parte sol eodemq; tẽpore iterũ defecerit tum signis omnibus stellisq; ad principium reuocatis: expletum annũ habeto. Cuius q̃dem anni nũdum uicesimam partem scito esse conuersam. Quo si reditum in hunc locum desperaueris:in quo oĩa sunt magnis & præstantibus uiris:quãti tandẽ est gloria hominum:quæ ptinere uix ad unius anni partem exiguã põt? Igit̃ alte spectare si uoles atq; hanc sedẽ & æternam domũ contueri:neq; te sermonibus uulgi de-

Zonæ cæli

Annus uertens

deris:nec in præmiis humanis spem posueris re℞ tua℞: suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerũ decus. Quod de te alii loquant̃ ipsi uideant: sed loquẽtur tamẽ. Sermo enim ille omnis & angustiis cingit̃ his regionũ quas uides. Nec unq̃ de ullo perennis fuit: obruitur hominum interitu: obliuione posteritatis extinguitur: Quæ cũ dixisset: ego uero inq̃ Aphricane equidem benemeritis de patria quasi limes ad cæli aditũ patet: q̃q̃ a pueritia uestigiis ingressus patris & tuis decori uestro nõ defui: nunc tamẽ præmio tãto ꝓposito enitar multo uigilantius. Et ille:tu uero enitere:& te habeto non esse mortalem:sed corpus hoc. Nec enim tu is es quẽ forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura quæ digito demõstrari potest. Deũ te igitur scito esse:siquidem est deus qui uiget:qui sentit:qui meminit:qui ꝓuidet:qui tã regit & moderatur & mouet id corpus cui præpositus ẽ: q̃ hunc mundum ille princeps deus:& ut ipse mundũ ex quadã parte mortalẽ ipse deus æternus: sic fragile corpus aius sempiternus mouet:nã quod semp mouetur:æternum ẽ:quod aũt motũ affert alicui quodq; ipsum agitatur aliũde quando finẽ habet motus:uiuẽdi finẽ habeat necesse ẽ. Solum igitur quod se mouet quia nunq̃ deserit̃ a se:nunq̃ ne quidẽ moueri desinit:quin etiam cæteris quæ mouent̃: hic fons hoc principiũ ẽ mouendi: principio autẽ nulla ẽ origo:nã ex principio oriũtur omnia: ipm aũt nulla ex re alia nasci põt:nec enim id esset principiũ quod gigneret̃ aliũde. Quod si nũq̃ oritur:nec occidit qdem unq̃. Nam principiũ extinctum nec ipm ab alio renascetur:nec ex se aliud creabit. Si quidem necesse est a principio oriri omnia:ita fit ut motus principiũ ex eo sit:qđ a seipsum mouetur. Id autẽ nec nasci põt nec mori. Vel cõcidat omne cælũ: omnisq; natura cõsistat necesse est. Nec uim ullam nanciscatur: q̃ a primo ĩpulsu moueatur. Cũ pateat igitur id æternũ esse:quod a seipso moueat̃: quis est qui hãc naturam animis esse tributã neget̃ Inanimatũ uel inanimũ aũt est omne: quod pulsu agitatur externo. Quod enim est anima:id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est ꝓpria natura animæ atq; uis. Quæ si ẽ una ex omnibus quæ sese moueat:neq; nata certe est: & æterna est. Hanc tu exerce optimis ĩ rebus. Sunt aũt hæ optimæ curæ de salute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hãc sedem & domũ suã peruolabit:Idq; ocyus faciet:si iam tum cũ inclusus erit in corpore:eminebit foras:& ea quæ extra erunt cõtemplans:q̃maxime se a corpore extrahet. Nãq; eorum animi:qui se uoluptatibus corporis dediderunt:earumq; se quasi ministros præbuerunt: impulsuq; libidinũ uoluptatibus obedientium deo℞ & hominum iura uiolauerunt:corporibus elapsi circum terram ipsam uolutantur. Nec hunc in locum nisi multis exagitati sæclis reuertuntur. Ille discessit:ego somno solutus sum.

Virtus trahit ad uerum decus

Homo põt dici deus

Principium

Animæ natura & uis

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIMAE.

LIBER PRIMVS

i

NTER Platonis Ciceronisq; libros quos de repu. utrunq; constituisse constat: Eustathi fili uitæ mihi dulcedo pariter & gloria: hoc iteresse prima fronte prospeximus: q̄ ille rempub. ordinauit: hic retulit. alter qualis esse deberet: alter qualis esset a maioribus ĩstituta disseruit. In hoc tamen uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio: q̄ cum Plato in uoluminis conclusione a quodam̃ uitæ redito: quam reliquisse uidebatur idicari faciat: qui sit exutarum corporibus status animarum: adiecta his quadam Spærarum uel siderum non ociosa descriptione rerum facies non dissimilia significans a tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narratur. Sed qd̄ uel illi cõmento tali uel huic tali somnio in his potissimũ libris opus fuerit: in quibus de rerumpu. statu loquebatur: quoue attinuerit inter gubernandarum urbium constituta circulos orbes globosq; describere: de stellarum modo: de cæli cõuersione tractare: quæsitu dignum & mihi uisum est & aliis fortasse uideatur: ne uiros sapientia præcellentes: nihilq; inuestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos: aliquid castigato operi adiiecisse superfluũ suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt: ut liquido mens operis de quo loquimur innotescat. Rerum omniũ Plato & actuum naturam penitus inspiciens aduertit in omni sermone suo de reipu. institutione proposito infundendum animis iusticiæ amorem: sine qua non solum respu. sed ne exiguus hominum cœtus nec domus quidem parua cõstabit. Ad hunc porro iusticiæ affectum pectoribus inculcandum: nihil æque patrocinaturum uidit: q̄ si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hũc uero superstitem durare post hominem: qui poterat ostendi: nisi prius de animæ immortalitate cõstaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum cõsequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexibus corporis absolutis: pro contemplatu probi: im probiue meriti deputata sint: Sic in Phedone inexpugnabilium luce rationum anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis assertæ sequtur distinctio locorum: quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur: quam sibi quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post perractam pro iusticia disputationem de habitu post corpus animarum morali grauitate socraticæ dulcedinis ammonemur. Igitur idem obseruanter secutus ẽ in illis præcipue uoluminibus: quibus statum reipu. formandum rece-

Iusticiæ amor

pit: Nam postq̄ principatum iusticiæ dedit & docuit animam post animal non perire. Per illam demum fabulam (sic enim quidā uocant) quo anima post corpus euadat: uel unde ad corpus ueniat in fine operis asseruit: ut iusticiæ uel cultæ præmium uel spretæ pœnam animis quippe immortalibus subiturisq; iudicium seruari doceret: hunc ordinem Tullius non minore iudicio reseruans: q̄ ingenio repertus est. postq̄ in omni reipubli. ocio ac negocio palmam iusticiæ disputando dedit: sacras immortalium animarum sedes & cælestium archana regionū in ipso consummati operis fastigio collocauit: indicans quo his perueniendum uel potius reuertendum sit: qui rempu. cum prudentia: iusticia: fortitudine: atq; moderatiōe tractauerint. Sed ille Platonicus secretorum relator Er quidam nomine fuit natione Pamphilius miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus: duodecimo demum die inter cæteros una peremptos ultimo esset honorādus igne: subito seu recepta anima: seu retenta: quicquid emensis inter utrāq; uitam diebus egerat: uideratue: tanq̄ publicum professus indicium: humano generi nunciauit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam: exemplum tamen stolidæ reprehensionis uitans excitari narraturum q̄ reuiuiscere maluit. Ac prius q̄ somnii uerba consulamus enodandum nobis est: a quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam: uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi: sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostentatione: quippe quos & legisse talia & ad repræhēdendum animatos constaret. Dicemus igitur & quos in tantum phylosophum referat quandam censuræ exercuisse leuitatem: quisue eorum etiam scriptam reliquerit accusationem: & postremo quid pro ea duntaxat parte quæ huic operi necessaria est responderi conueniat obiectis. Quibus (quod factu facile est) eneruātis iam quicquid uel contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis somnium: seu iaculatus est unquā morsus liuoris: seu forte iaculabitur dissolutum erit. Epicureorū tota factio æquo semper errore a uero deuia & illa extimans ridenda quæ nesciat: sacrum uolumen & Augustissima irrisit naturæ seria. Colores uero inter Epicuri auditores loquacitate notabilior etiam in librum rettulit: quæ de hoc amarius cauillatus ē. Sed cætera quæ iniuria notauit: siquidem ad somnium de quo hic ꝓcedit sermo non attinent: hoc loco nobis omitttenda sunt. Illam calumniā prosequamur quæ nisi supplodetur: manebit Ciceroni cum Platone cōmunis. Ait enim a phylosopho fabulam non oportuisse confingi: quoniā nullum figmenti genus ueri professoribus conueniret. Cur enim inquit: si rerum cælestiū notionē: si habitum animarū demōstrare uoluisti: non simplici & absoluta hoc insinuatione curatū ē? Sed quæsita ꝑsona casusq; excogitata nouitas & cōposita aduocati scæ-

Er qui mortuus reuixit

Colores epicurus

na figmenti ipsam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret: hæc quoniam dum de platonico Ero iactantur: etiam quietē Aphricani nostri somniantis incusant (Vtraq; enim sub apposito argumēto electa persona ē: quæ accōmoda enūciandis haberetur) Resistamus urgenti: & frustra arguens refellatur calūnia: ut una dissoluta utriusq; factum incolumē (ut fas est) retineat dignitatē. Nec omnibus fabulis repugnat phylosophia: nec omnibus acquiescit: & ut facile secerni possit: quæ ex his ab se abdicet: ac uelut profana ab ipso uestibulo sacræ disputatiōis excludat: quæue etiam sæpe ac libenter admittat diuisionum gradibus explicandū. Fabulæ quarum nomen indicat falsi pfessionem: aut tantū conciliandæ auribus uoluptatis: aut adhortatiōis quoq; in bonā frugem gratia repertæ sunt: auditum mulcent uelut comœdiæ: quales Menander eiusue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se arbiter exercuit: uel Apuleium nonnunq̄ lusisse miramur. Hoc totum fabularum genus: quod solas aurium delitias pfitetur: e sacrario suo in nutricum cunas sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandam uirtutū speciem intellectū legentis hortantur fit secunda discretio. In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur: & per mendacia ipse relationis ordo contexitur: ut sunt illæ Esopi fabulæ elegantia fictionis illustres. At in aliis argumentum quidem fundatur ueri soliditate: sed hæc ipsa ueritas per quædam composita & ficta profertur. & hæc iā uocatur narratio fabulosa non fabula: ut sunt ceri moniarum sacra Hesiodi & Orphei quæ de deorū progenie actuue narrantur: ut mystica pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione: quā diximus a phylosophiæ libris: prior species quæ concepta de falso per falsum narratur aliena ē. Sequens in aliam rursus discretionem scissa diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest: solaq; fit narratio fabulosa non unus reperitur modus per figmentum uera referendi: aut enim cōtextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac mōstro similia componitur: ut dei adulteri: Saturnus pudenda Cælii patris abscidens: & ipse rursus a filio regno potito in undas coniectus: qđ genus totum phylosophi nescire malunt: aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorū uelamine honestis & tecta rebus & uestitā nominibus enunciatur. Et hoc est solū figmēti genus: quod cantio de diuinis rebus phylosophantis admitrit. Cū igitur nullam disputationi pariat iniuriam uel Er index: uel somnians Aphricanus: sed rerum sacrarum enunciatio integra sui dignitate his fit tecta nominibus: accusator tandem edoctus a fabulis fabulosa secernere cōquiescat. Sciēdum est tamen nō in omnē disputationem phylosophos admittere fabulosa uel licita: sed his uti solēt cum uel de anima uel de aereis uel de æthereis potestatibus: uel de cæteris diis loquuntur. Cæterum cum ad summū & principē oium deū:

Quare repertæ fabulæ

Fabularū genera

qui apud græcos ταγαθὸν πρωτοπαντὸν nuncupatur: tractatus ſe audet attollere: uel ad mentē quam græci νουν appellant: originales rerū ſpēs quæ ειδη dictæ ſunt cōtinentes ex ſummo natam & perfectam deo. Cum de his inq̄ loquuntur deo & mente: nil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſſignare conantur: quæ non ſermonem tantūmodo: ſed cogitationem humanā ſuperant: ad ſimilitudines & exēpla confugiunt. Sic Plato cum de περι ταγαθον loqui eſſet animatus: dicere quid ſit: nō eſt auſus: hoc ſolum de eo ſciens ꝙ ſciri quale ſit ab homine non poſſit. Solum uero ei ſimillimū de uiſibilibus ſolē repperit: & per eius ſimilitudinē uiā ſermoni ſuo attollendi ſe ad non cōprehenſibilia patefecit: ideo ut nullū ei ſimulacrū cū diis aliis conſtitueretur finxit antiquitas quia ſummus deus nataq; ex eo mens: ſicut ultra animā ita ſupra naturā ſunt: quo nihil fas ē de fabulis peruenire: De diis autē (ut dixi) cæteris & de aīa non fruſtra ſe: nec ut oblectent ad fabuloſa conuertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertā nudāq; expoſitionem ſui: quæ ſicut uulgaribus hominū ſenſibus intellectū ſui uario rerū regimine operimentoq; ſubtraxit: ita a prudentibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur: ne uel hæc adeptis nudā rerū taliū ſe natura præbeat: ſed ſūmatibus tm̄ uiris ſapientia interp̄te ueri archani cōſciis cōtenti ſint reliqui: ad uenerationē figuris defendentibus a uilitate ſecretū. Numenio deniq; inter phyloſophos occultoꝝ curioſiori: offenſam numinū: ꝙ Eleuſina ſacra interp̄tando uulgauerit: ſomnia prodiderunt: uiſo ſibi ipſas eleuſinas deas habitu meretricio ante apertū lupanar uidere proſtātes: admirantiq; & cās non cōuenientis numinibus turpitudinis cōſulenti reſpondiſſe iratas: ab ip̄o ſe adiito pudicitiæ ſuæ ui abſtractas & paſſim adeuntibus proſtitutas.

Deus quid ſit non pōt explicari

Numenius

Eleuſina ſacra

Adeo eni ita ſe & ſciri & coli numina uoluerūt: qualiter i uulgus antiq̄tas ipſa fabulata ē: quæ & imagines & ſimulacra formarū taliū prorſus alienis: & ætates tā incrementi q̄ diminutionis ignaris & amictus ornatuſq; uarios corpus nō habētibus aſſignauit. Secūdum hæc Pythagoras ipſe atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabulati ſunt: nec ſecus Timæus qui ꝓgenies eoꝝ ſicut traditū fuerat executus ē. His p̄libatis anteq̄ ipſa ſōnii uerba tractemus: prius quot ſōniādi modos obſeruatio dep̄hēderit cū licētiā figuraꝝ q̄ paſſim qeſcētibus ingerūtur: ſub diffinitionē & regulā uetuſtas mitteret: ediſſeramus: ut cui eorū generi ſōniū quo de agimus applicandū ſit: inoteſcat. Oīum q̄ uidere ſibi dormiētes uidēt̄ qnq; ſūt pricipales diuerſitates & noia. Aut eni eſt ονειρος ſcd̄m græcos qd̄ latini ſōniū uocant: aut οραμα: qd̄ uiſio recte appellat̄: aut χρηματισμος qd̄ oraculū nūcupat̄: aut ē ενυπνιον qd̄ iſōniū dicit̄. φαντασμα qd̄ Cicero: quotiē̄ſ op͡ꝰ hoc noīe fuit: uiſū uocauit. Vltia ex his duo cū uideāt̄ cura iterp̄tatiōis idigna q̄ nihil diuiatiōis

Spēs ſomnii

apportant ἐνύπνιον dico:& φαντασμα. Est enim ἐνύπνιος quotiens circa oppressi animi uel corporis siue fortunæ qualis uigilantem fatigauerit talem se ingerit dormiẽti. Animi ut si amator delitiis suis:aut fruentem se uideat:aut carentem:si metuens quis iminentẽ sibi insidiis uel potestate personam: aut incurrisse hanc ex imagine cogitationũ suaꝝ: aut effugisse uideatur. Corporis si temeto ingurgitatus: aut distentus cibo: uel abundantia præfocari se extimet:uel grauantibus exonerari: aut contra si esuriẽs cibũ:aut potum sitiens desiderate quærere:uel etiam inuenisse uideatur:fortunæ cum se quis existimat uel potentia uel magistratu:aut augeri pro desiderio: aut exui pro timore: Hæc & his similia qm̃ ex habitu mentis quietẽ sicut ꝑuenerant: ita & turbauerant dormientis: una cum somno aduolant & pariter euanescunt. Hinc & insomnio nomen:nõ quia per somnũ uidetur(hoc eni est huic generi cõmune cũ cæteris)sed quia in ipso somnio tantũmodo esse creditur dũ uidetur: post somniũ nullam sui utilitatem uel significationem relinquit:falsa esse insomnia:nec Maro tacuit.Sed falsa ad cælũ mittũt insomnia manes: cælum hic uiuorũ regionẽ uocans:quia sicut dii nobis:ita nos defunctis superi habemur:amorẽ quoq; describẽs:cuius curam semp sequũtur isomnia:ait.Hærent infixi pectore uultus Verbaq;:nec placidã mẽbris dat cura quietẽ.Et post hæc.Anna soror quæ me suspensã insõnia terrent?

Cælum

Phantasma

φαντασμα uero hoc est uisum: cum inter uigiliã & adultam quietem: in quadã(ut aiunt)patria somnii nebula adhuc uigilare se existimans q̃ dormire uix cœpit: aspicere uidetur irruentes in se uel passim uagantes formas a natura seu magnitudine:seu specie discrepantes uariasq; tẽpestates rerum uel lætas uel turbulentas. In hoc genere ẽ ἐπιαλτης quẽ publica persuasio quiescẽtes opinatur inuadere & pondere suo pressos ac sentientes grauare.His duobus modis ad nullam noscẽdi futuri opẽ receptis tribus cæteris in ingeniũ diuinationis instruimur. Et est oraculum quidem cũ in somnis parens uel alia scã grauisq; persona seu sacerdos:uel etiam deus aperte euenturũ quid: aut nõ euenturũ:faciendum: uitandũue denunciat. Visio est autem cum id quis uidet quod eodẽ modo quo apparuerat eueniet: amicũ peregre cõmoratẽ quẽ nõ cogitabat: uisus est sibi reuersum uidere:& procedenti obuius quẽ uiderat uenit in amplexus.Depositum inquiete suscepit:& matutinus ei præcator occurrit mãdans pecuniã tutelæ & fidei custodiæ cælandã cõmittens. Sõniũ ꝓprie uocatur qđ tegit figuris & uelat ambagibus nõ nisi interꝑtatiõe intelligendã significationẽ rei:quæ demõstratur:quod quale sit:nõ a nobis exponendũ est:cum hoc unusquisq; ex usu quid sit agnoscat: huius qnq; sunt spẽs:aut eni ꝓpriũ:aut alienũ:aut cõmune:aut publicum:aut generale ẽ.Propriũ est cũ se qs facientẽ patientẽue aliquid sõniat:alienũ cum aliũ:cõmune cum se una cum alio:publicum est cum ciuitati foro

Oraculum

Visio

Somnium

ue uel theatro: seu quibuslibet publicis mœnibus actibus ue triste: uel lætũ quid existimat accidisse: generale ẽ cum quis circa solis orbem lunaremue globum: seu alia sydera uel cælum omnesq; terras aliquid somniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidisse se retulit: & tria illa q̃ sola probabilia sunt genera principalitatis amplectitur: & omnes ipsius somnii species attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Aphricanus uterq; parens sancti grauesq; ambo nec alieni a sacerdotio quid illi euenturum esset enunciarunt. Est uisio: quia loca ipsa in quibus post corpus uel qualis futurus esset aspexit: Est somnium: quia rerum quæ illi narratæ sunt: altitudo tecta profunditate prudentiæ non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnii species omnes refert. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est: & de se futura cognouit. Est alienum: ꝙ quem statum aliorum animæ sortitæ sunt deprehendit. Est commune: ꝙ eadem loca tam sibi q̃ cæteris eiusdem meriti didicit præparari. Est publicum: ꝙ uictoriam patriæ & Carthaginis interitum & capitolinũ triumphum: & sollicitudinem futuræ seditionis agnouit. Est generale: ꝙ cælum cæliq; circulos conuersionisq; concentũ uiuo adhuc homini noua & incognita stellarum etiam ac luminum motus terræq; omnis situm suspiciendo uel despiciendo cõcæpit. Nec dici potest non aptum fuisse Scipionis personæ somniũ: quod generale eẽt & publicum: quia necdum illi contigisset amplissimus magistratus: immo cum adhuc ut ipse dicit pene miles haberetur. Aiunt enim non habenda pro ueris de statu ciuitatis somnia: nisi quæ rector eius magistratusue uidisset: aut quæ de plebe nõ unus sed multi similia somniassent: ideo apud Homerum cum in cõcilio græcorum Agamẽnon somnium quod de instruendo prælio uiderat: publicaret: Nestor qui nõ minus ipse prudentia q̃ omnis iuuenta uiribus iuuit: exercitum concilians: fidem relatis de statu inquit publico credendum regio somnio: quod si alter uidisset: repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat ut Scipio etsi necdum adeptus tunc erat consulatum: nec erat rector exercitus: Carthaginis sõniaret interitum: cuius erat auctor futurus: audiretq; uictoriam beneficio suo publicandam: uideret etiam secreta naturæ uir non minus philosophia q̃ uirtute præcellens: His assertis quia superius falsitatis insomniorum Virgilium testem citantes eius uersus fecimus mentionem erudite geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quærere uelit: cur porta ex ebore falsis: e cornu ueris sit deputata: instruetur auctore Porphyrio: qui in commentariis suis hæc: in eũdem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descriptum. Latet inquit omne uerum: hoc tamen anima cum ab officiis corporis somno eius paululum libera est: interdum aspicit: nonnunq̃ tendit aciem: nec tamen peruenit: & cum aspicit tamen non libero & directo lumine uidet: sed interiecto uelamine: qđ

Nestor

Somnii portæ.

nexus naturæ calligantis obducit:& hoc in natura esse idem Virgilius asserit dicens:Aspice namq; omnem:quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi:& humida circum Calligat nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uerum usq; aciem introspicientis admittit :de cornu creditur:cuius ista natura est:ut tenuatum uisui peruium sit. Cũ autem a uero hebetat ac repellit obtutum : ebur putatur:cuius corpus ita natura densatum est : ut ad quãuis extremitatem tenuitatis crassium nullo uisu ad ulteriora tendente penetretur. Tractatis generibus & modis ad quos somnium Scipionis refertur : nunc ipsam eiusdem somnii mentem ipsumq; propositum:quod græci σκοπον uocant:anteq̃ uerba inspiciantur tentemus aperire:& eo pertinere propositum præsentis operis asseramus:sicut iam in principio huius sermonis adstruximus:ut animas bene de repub. meritorum post corpora cælo reddi:& illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit:ꝙ longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum enim Lælius quæreretur nullas Nasicæ statuas in publico in interfecti tyranni remuneratione locatas:respondit Scipio post alia in hæc uerba:Sed q̃q̃ sapientibus conscientia ipsa factoꝝ egregiorum amplissimum uirtutis est præmium:tamen illa diuina uirtus nõ statuas plumbo inhærentes:nec triumphos arescentibus laureis : sed stabiliora quædã:& uiridiora præmiorum genera desiderat:quæ tamen ista sunt inquit Lælius? Tum Scipio patimini me inquit(quoniam tertium diem iam feriati sumus)& cætera quibus ad narrationem somnii uenit : docens illa esse stabiliora & uiridiora præmiorum genera : quæ ipse uidisset in cælo bonis rerumpub. seruata rectoribus : sicut his uerbis eius ostenditur. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rempu. sic habeto. Omnibus qui patriam conseruauerint: adiuuerint:auxerint : certũ esse in cælo & diffinitum locum:ubi beati sempiterno æuo fruantur : & paulo post hunc certum locum qui sit designans ait : Sed sic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui: iusticiam cole & pietatem :quæ cum magna in parẽtibus & propinquis:tum in patria maxima est:ea uita uia est in cælum & in hũc cœtum eorum qui iam uixerint & corpore laxati incolunt locum:quem uides significans galaxian. Sciendum est enim ꝙ locus in quo sibi uidetur esse Scipio per quietem:lacteus circulus ẽ : qui galaxias uocatur. Siquidem his uerbis in principio utitur :ostendebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco. Et paulopost apertius dicit:Erat autem is splendidissimo candore inter flammas circulus elucens:quem uos(ut a Graiis accepistis)orbem lacteum nuncupatis :ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebantur. Et de hoc quidem galaxia cum de circulis loquemur plenius disseremus, sed iam quoniam inter libros: quos de

Conscientia benefactoꝝ uirtutis præmium

Galaxias

repu. Cicero: quosue prius Plato ſcripſerat: quæ differentia quæ ſimilitu do habeatur: expreſſimus. & cur operi ſuo uel Plato æris iudicium uel Cicero ſomnium Scipionis aſciuerit: quidue ſit ab epicureis obiectum Platoni: uel quemadmodum debilis calumnia refellatur: & quibus tra‐ctatibus philoſophi admiſceant: uel a quibus penitus excludant fabulo ſa retulimus: adiiciemuſq; poſt hæc neceſſario genera omnium imaginũ quæ falſo: quæq; uero uidentur in ſomniis: ipſaſq; diſtinximus ſpecies ſomniorum: ad quas Aphricani ſomnium conſtaret referri: & Scipioni conuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnii portis: quæ fuerit a uete ribus expreſſa ſententia ſuper his omnibus ipſius ſomnii: de quo loqui‐mur mentem propoſitumq; ſignauimus: & partem cæli euidenter expreſ ſimus: in qua ſibi Scipio per quietem hæc uel uidiſſe uiſus eſt: uel audiſ ſe q̃ retulit. Nunc iã diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnii uerba nõ om‐nia: ſed quæq; uidebuntur digna quæſitu: Ac prima nobis tractãda ſe in gerit pars illa de numeris: in qua ſic ait: Nã cum ætas tua ſeptẽos octies ſolis anfractus redituſq; conuertit: duoq; hi numeri: quorum uterq; ple‐nus: alter altera de cauſa habet᷑: circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum atq; tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. Te ſenatus: te omnes boni: te ſocii: te latini intuebuntur: tu eris in quo nita‐tur ciuitatis ſalus: ac ne multa dictator rẽpub. conſtituas oportet: ſi impi as propinquorum manus effugeris: plenitudinem hic non fruſtra nume ris aſſignat: plenitudo. n. proprie niſi diuinis rebus ſuperniſq; non conue nit: neq;. n. corpus proprie plenum dixeris: quod cum ſui ſit impatiẽs ef fluendo: alieni appetens eſt hauriendo: quæ ſi metallicis corporibus nõ uſu eueniunt: non tamen plena illa ſed uaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igit᷑ communis numerorum omnium plenitudo: ꝙ cogitationi a nobis ad ſu peros meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipſos tamen proprie pleni uocantur ſecundum hos modos: qui præſenti tractatui neceſſarii ſunt: qui aut uim obtinent uinculorum: aut corpora rurſus efficiuntur: aut corpus efficiunt. Sed corpus quod intelligendo non ſentiendo cõcipias: totum hoc ut obſcuritatis deprecetur: offenſam paulo altius repetita rerum luce pandendum eſt. Omnia corpora ſuper ficie finiuntur: & in ipſam eorum pars ultima terminatur. Hi autem ter‐mini cum ſint ſemper circa corpora: quorum termini ſunt: incorporei ta‐men intelliguntur: nam quouſq; corpus eſſe dicetur necdum terminus intelligitur: cogitatio quæ concæperit terminum: corpus reliquit. Ergo primus a corpibus ad ĩcorpea trãſitus offẽdit i corpoꝝ termĩos: & hæc ẽ corpea prima natura poſt corpa: ſed nõ pure nec ad ĩtegrũ carẽs corpe. Nã licet extra corpus natura eius ſit: tñ nõ niſi circa corpus apparet. Cũ totum deniq; corpus nominas: etiam ſuperficies hoc uocabulo contine tur. de corporibus eam tametſi nõ res: tamen intellectus ſequeſtrat: Hæc

Plenitudo numeroꝝ

superficies sicut est corporum terminus: ita lineis terminatur: quas suo nomine grammas græcia nominauit. Punctis lineæ finiūtur: & hæc sunt corpora quæ mathematica uocantur: de quibus solerti industria geome triæ disputatur. Ergo hæc superficies cum ex alia parte corporis cogita tur: pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam seu tri um ut trigonum seu quattuor ut quadratum seu plurium sit angulorū: totidem lineis sese ad extrema tangentibus plāities eius includitur. Hoc loco admonendi sumus: q omne corpus lōgitudinis: latitudinis: & alti tudinis dimensionibus constat: ex his tribus in lineæ ductu una dimen sio est longitudo: est enim sine latitudine. Planities uero quam epiphani am uocant longo latoq; distenditur: alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur: expressimus: Soliditas autem corporum constat cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimensionibus impletis cor pus solidum: quod streon uocant: qualis est tessera: quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis: sed totius: uelis corporis superficiem cogitare: quod proponamus esse quadratum: ut de uno quod exemplo sufficiet disputemus: iam non quatuor sed octo anguli colliguntur. quod tum animaduertis si per unum quadratum quale prius diximus alterum tale altius impositum mēte conspicias: ut altitudo quæ illi plano deerat: adii ciatur: fiatq; tribus dimēsionibus impletis corpus solidum quod streon uocant: ad imitatōem tesseræ: quæ cubus uocatur: Ex his apparet octo nariū nūe℞ solidū corpus & esse & haberi: siquidē unum apud geome tras puncti locum obtinet. Duo lineæ ductum faciūt quæ duobus pun ctis (ut supra diximus) coercetur. Quatuor uero puncta aduersum se in duobus ordinibus bina per ordinem posita exprimunt quadri speciē a singulis punctis in aduersum punctum eiecta linea: Hæc quatuor ut diximus duplicata: & octo facta: duo quadra similia describunt: quæ sibi superposita additaq; altitudine formam cubi: quod est solidum corpus: efficiunt. Ex his apparet antiquiorem esse numerum superficie & lineis: ex quibus illam constare memorauimus formisq; omnibus. A lineis eni ascenditur ad numerum: tanq̄ ad priorē: ut intelligatur ex diuersis nume ris linearum quæ formæ geometricæ describātur: Ipsam uero superficiē cum lineis suis primam post corpora diximus incorpoream esse naturā: nec tamen sequestrandam propter perpetuam cum corporibus societa tem. Ergo quod ab hac sursum recedit: iam pure incorporeum est. Nu meros autem hac superiores præcedens sermo patefecit: Prima est igitur perfectio incorporalitatis in numeris: & hæc est (ut diximus) numero rum omnium plenitudo: seorsum autem illa (ut supradiximus) plenitu do est eorum quæ ad corpus efficiunt: aut efficiuntur: aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur: esse non ambigam: Qualiter autem octonarius numerus solidum cor

Grammæ Lineæ

Corporis diuisio

Planities

Thessera Cubus

Ductus

Octonarius numerus

pus efficiat:ante latis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iu-
re dicetur propter torporeæ soliditatis effectũ: Sed & ad ipsam cæli har
moniã idest continentiã hunc numerum magis aptum esse nõ dubium
est:cum speræ ipsæ octo sint quæ mouentur:de quibus secuturus sermo
procedet:omnes quoq; partes de quibus cõstat hic numerus:tales sunt:
ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq;
generantur neq; generant de monade & septem: quæ qualia sint suo lo-
co plenius explicabitur:aut de duplicato eo qui & generatur & generat:
idest quattuor:Nã hic numerus quattuor: & nascit̃ de duobus: & octo
generat:aut componitur de tribus:& quinq;:quorũ alter:primus omniũ
numero℞ impar apparuit:quinarii autem potentiam sequẽs tractatus at
tinget. Pythagorici uero hunc numer℞ iusticiam uocauerũt:quia primus
omniũ ita soluitur in numeros pariter pares:hoc ẽ in bis quaterna:ut ni-
hilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur in
bis bina. Eadem quoq; qualitate cõtexitur: idest bis bina bis. Cũ ergo &
contextio ipsius pari æqualitate procedat: & resolutio æqualiter redeat
usq; ad monadem:quæ diuisionem arithmetica rõne non recipit: merito:
propter æqualem diuisionem iusticiæ nomen accepit. & quia ex supradi
ctis omnibus apparet quanta & partium suarũ & seorsum sua plenitudi
ne nitatur:iure plenus uocatur. Superest ut septenarium quoq; numerũ plenũ iure uocitandũ ratio in medio constituta ꝑsuadeat. Ac primũ hoc
transire sine admiratione nõ possumus: ꝙ duo numeri qui in se multipli
cati uitale spatiũ uiri fortis includerent: ex pari & impari constituerunt.
Hoc enim uere perfectum est:ꝙ ex ho℞ numero℞ permixtione genera-
tur. Nam impar numerus mas:& par fœmina uocatur. Itẽ arithmetici im
parem patris:& parem matris appellatione uenerãtur. Hinc & Timæus
Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum partes eius ex pari & im
pari:idest duplari & triplari numero intertexuisse memorauit: ita ut a du
plari usq; ad octo a triplari usq; ad uigintiseptẽ staret alternatio mutuan
di. Hi enim primi cubi utrinq; nascuntur siquidem a paribus bis bini: q̃
sunt quatuor superficiem faciunt bis binis bis:qui sunt octo:corpus soli
dum fingunt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem superficiem red-
dunt:& ter terna ter:idest ter nouena:quæ sũt uigintiseptẽ primũ æque
cubum alterius partis efficiũt. Vnde intelligi datur hos duos numeros:
octo dico & septem:qui ad multiplicationem annorum perfecti in repu.
uiri conuenerunt:solos idoneos ad efficiendam mundi animã iudicatos:
quia nihil post auctorem potest esse perfectius: Hoc quoq; notandũ ẽ:
ꝙ superius asserentes cõmunem numero℞ omniũ dignitatem antiquio-
res eos superficie & lineis eius omnibus:quæ corporibus ostẽdimus:ꝓ-
cedens aũt tractatus inuenit numeros & ante animã mundi fuisse: q̃bus
illam contextam augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia testis

Septenarius numerus plenus

Impar numerus

Par numerus

expressit. Hinc est ꝙ ꝓnuntiare nō dubitauerunt sapiētes animā esse nu meꝝ se mouentē. Nūc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur: cuius ut pressius plenitudo noscat̃: primū me- rita partiū de qbus constat: tū demū quid ipse possit inuestigemus: Con stat septenarius numerus uel ex uno & sex: uel ex duobus & quinq̃: uel ex tribus & quattuor: singulaꝝ cōpagum mēbra tractemus: ex qbus fa- tebimur nullū aliū numeꝝ tam uaria esse maiestate fœcundū. ex uno & sex cōpago prima cōponit̃: Vnū aūt: quod monas idest unitas dicit̃: & mas idē & fœmina ē: par idē atq̃ impar ipse nō numerus sed fons & ori go numeroꝝ: Hæc monas initiū finisq̃ oium: neq̃ ipsa principii aut finis sciens ad summū refert̃ deū: eiusq̃ intellectū a sequētiū numero rerū & potestatū sequestrat: nec in inferiore post deū gradu frustra eam deside- raueris. Hæc illa est mens e sūmo enata deo q̃ uices tempoꝝ nesciens in uno semp quod adest consistit æuo: cūq̃: utpote una: non sit numerabi- lis: inumeras tamen geneꝝ spēs & de se creat: & intra se continet. Inde quoq̃ aciem paululū cogitationis inclinans: hanc monadē reperies ad animā referri. Aīa enim aliena a siluestris contagione materiæ: tm̄ se au- ctori suo ac sibi debens simplicem sortita naturā cū se aīandæ imensitati uniuersitatis infundat: nullum init tamen cū sua unitate diuortium. Vi- des ut hæc monas orta prima reꝝ causa adusq̃ aīam ubiq̃ integra & sem per indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade ca- stigatius q̃ se copia suggerebat: nec te remordeat ꝙ cum omni numero præesse uideatur: in coniunctione præcipue septenarii prædicetur: Nulli enim aptius iungitur monas icorrupta: q̃ uirgini. Huic aūt numero idest septenario: adeo opinio uirginitatis inolcuit: ut Pallas quoq̃ uocitetur. Nam uirgo creditur quia nullū ex se parit numeꝝ duplicatus: qui intra denariū coarctet̃ quē primū limitē constat esse numeroꝝ. Pallas ideo: quia ex solius monadis fœtu & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parēte nata ꝑhibet̃: Senarius uero qui cū uno cōiunctus se ptenariū facit: uariæ ac multiplicis religionis & potētiæ est: Primū ꝙ so- lum ex oibus numeris qui infra decē sunt de suis ꝑtibus constat: habet enim medietatē & tertiā ꝑtē & sextā ꝑtem: & est medietas tria: tertia pars duo: sexta pars unū: quæ oia simul sex faciūt. habet & alia suæ ueneratio nis indicia: sed ne longior faciat sermo fastidium: unum ex oibus eius of ficium ꝓsequemur: quod ideo prætulimus: quia hoc cōmemorato non senarii tantū: sed & septenarii pariter dignitas astruetur. Humano partui frequentiorem usum nouem mēsium certo numeroꝝ modulamine natu ra constituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationē procedēs etiam septem menses compulit usurpari. Quambreuiter absoluteq̃ du- os esse primos omnium numerorum cubos: idest a pari octo ab impari uigintiseptem: & esse imparē marem: parem fœminam superius expressi-

Septenatius nūerus ex quibus constet.

Monas idest unitas.

Pallas

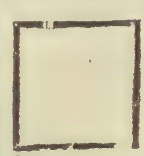
Senarius numerus

mus. Hoꝝ uterq; si per senarium numerum multiplicetur: efficiunt dierum numeꝝ: qui septem mensibus explicātur. Coeant enim numeri mas ille qui memoratur: & fœmina: octo scilicet & uigintiseptē: pariunt ex se quinq; & triginta. Hæc sexies multiplicata creant decem & ducentos: q̄ numerus dieꝝ mēsem septimū claudit. Ita est ergo natura fœcūdus hic numerus: ut primā humani partus pfectionē quasi arbiter quidā maturitatis absoluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hipocrates refert) sic ī utero dignoscitur. aut enī septuagesimo: aut nonagesimo die conceptus mouet̄: dies ergo motus quicūq; fuerit: de duobus ter multiplicatus aut septimū aut nonū explicat mēsem. Hæc de prima septenarii copulatiōe libata sint. Secūda de duobus & quinq; est: ex his Dyas: quia post monadem prima est: primus ē numerus. Hæc ab illa oīpotētia solitaria īcorporis intelligibilis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarū & luminum spæras refert̄: quia hæ quoq; ab illa quæ Aplanes dicit̄: in numerū scissæ & in uarii motus cōtrarietatē retortæ sunt. Hic ergo numerus cū quinario aptissime iūgitur: dū hic ad errātes (ut diximus) ad cæli zonas ille referat̄: Sed ille ratione scissionis: hic numero. Illa uero q̄nario nūero ꝓprietas excepta potētiæ ultra cæteras eminētis euenit. q̄ solus omnia quæq; sunt: quæq; uident̄ esse: cōplexus est. Esse aūt dicimus ītelligibilia: uideri eē corporalia oīa seu diuinū corpus habeāt: seu caducum. Hic ergo numerus simul oīa & supra & subiecta designat. Aut enim deus sūmus est: aut mens ex eo nata in qua spēs reꝝ continet̄: aut mundi anima quæ animaꝝ oīum fons est: aut cælestia sunt usq; ad nos: aut terrena natura est. & sic quinarius reꝝ omnium nnmerus impletur. De secunda septenarii numeri coniunctione dicta hæc pro affectione breuitatis necessitate sufficiant. Tertia est de tribus & quattuor: quæ quantum ualeat: reuoluamus: Geometrici corporis ab impari prima planities ī tribus lineis constat. his enim trigonalis forma concluditur. A pari uero prima ī quattuor inuenitur. Item scimus secundū Platonem idest secundū ipsius ueritatis arcanū: illa forti inter se uinculo colligari: quibus interiecta medietas præstat uinculi firmitatē. Cum uero medietas ipsa geminatur: ea quæ extima sunt: non tenaciter tm̄: sed etiā insolubiliter uincuntur. Primo ergo ternario numero contigit: ut inter duo sūma medium quo uinciretur: acciperet. Quaternarius uero duas medietates primus omnium nactus est: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex cōditorq; mutuatus insolubili inter se uinculo elementa deuinxit: sicut in Timæo Platonis assertū est. Nec aliter tā controuersa sibi ac repugnātia & natura cōmunionē abnuentia promisceri: terrā dico & ignē potuisse per tā iugabilem cōpetentiā fœderari: nisi duobus mediis aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita enim elementa inter se diuersissima opifex tamen deus ordinis opportunitate cōnexuit: ut facile iūgerent̄. Nam cū binæ in singulas

Dyas

Aplanes

Quaternarius nūerus

Elemētoꝝ cōnexio

qualitates essent talem unicuiq; de duabus alterā dedit:ut in eo cui adhæreret cognatā sibi & similem reperiret. Terra est sicca & frigida: Aqua uero frigida & humi da est:hæc duo elementa licet sibi per siccū humectūq; cōtraria sint:p frigidū tamen cōmune iungunt. Aer humectus & calidus est:& cū aquæ frigidæ cōtrarius sit calore:cōciliatione tamen socii copulat humoris. Sup hunc ignis cū sit calidus & siccus:humorem qdem aeris respuit siccitate:sed cōnectit societate caloris. Et ita fit:ut singula quæq; elemētoꝝ duo sibi hincinde uicina singulis qualitatibus uelut quibusdā amplectant ulnis. Aqua terrā frigore:aerem sibi nectit humore. Aer aquæ:humecto simili:& igni calore sociat: Ignis aeri miscet: ut calido:terræ iungit siccitate: Terra ignē sicco patitur:aquā frigore nō respuit. Hæc tamē uarietas uinculoꝝ si elementa duo forent:nihil inter ipsa firmitatis habuisset:si tria:minus quidē ualido: aliquo tamen nexu uincienda nodaret. Inter quattuor uero insolubilis colligatio est:cū duæ sūmitates duabus interiectiōibus uinciūtur. Quod erit manifestius: si ī medio posueris ipsam cōtinentiā sensus de Timæo Platonis exceptam: Diuini decoris inqt ratio postulabat talē fieri mundū:qui & uisum pateretur & tactū. Cōstabat aūt neq; uideri aliquid posse sine ignis beneficio ne q; tangi sine solido:& solidū nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus de igni & terra instruere fabricator incipiēs:uidit duo cōuenire sine medio colligāte nō posse. & hoc esse optimū uinculū:quod & se pariter & a se alligāda deuinciat. Vnā uero interiectionem tunc solum posse sufficere:cū supficies sine altitudine uincienda est: At ubi arctāda uinculis est alta dimensio:nodum nisi gemina interiectione nō necti: Inde aerē & aquā inter ignem terrāq; contexuit:& ita per oīa una & sibi cōueniēs iugabilis cōpetentia cucurrit:elementoꝝ diuersitatē ipsa differentiarum æqualitate consotiās. Nā quantū interest inter aquā & aerem & causam densitatis & pōderis:tantūdem inter aerem & ignē est: Et rursus quod interest inter aerem & aquam causa leuitatis & raritatis: hoc interest inter terram & aquam. Item quod iterest inter terram & aquā causa densitatis & pōderis:hoc interest inter aquā & aerē. Et quod iter aquā & aerē hoc inter aerē & ignē. Et cōtra quod iterest inter ignē & aerē tenuitatis leuitatisq; causa:hoc inter aerē & aquā est:& quod est iter aerē & aquā: hoc inter aquā intelligitur & terrā. Nec solū sibi uicina & cohærentia cōparātur:sed eadem alternis saltibus custodit æqualitas. Nā quod est terra ad aerē:hoc est aqua ad ignē:& quotiens uerteris:eandē reperies iugabilem cōpetentiā:ita ex ipso quo inter se sunt æqualiter diuersa sociant. Hæc eo dicta sunt:ut aperta rōne cōstaret neq; planitiē sine tribus:neq; societatē sine quattuor posse uinciri. Ergo septenarius numerus geminā uim obtinet uinciendi:quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sūt: ternarius cū una medietate:quaternarius cū duabus. Hinc in alio loco

eiuſdẽm ſomnii Cicero dẽ ſeptenario dicit:qui numerus rerꝝ oĩum fere nodus eſt.Itẽ oia corpora aut mathematica ſunt alũnã geometriæ:aut talia q̃ uiſum tactũue patiant̃:horꝝ priora tribus incremẽtorꝝ gradibus cõſtant:aut eni linea eiicit̃ ex pũcto:aut ex linea ſuperficies:aut ex planitie ſoliditas.Altera uero corpora quattuor elemẽtorꝝ collato fœdere ĩ robur ſubſtãtiæ corpulẽtæ cõcordi cõcretione coaleſcũt. Nec nõ oĩum corporum tres ſunt dimẽſiones:lõgitudo:latitudo:ꝓfunditas:Termini adnumerato effectu ultimo quattuor:pũctum:linea:ſupficies:& ipſa ſoliditas Item cũ quattuor ſint elemẽta:ex quibus cõſtant corpora:terra:aqua:aer & ignis:tribus ſine dubio interſtitiis ſeparant̃:quorꝝ unũ eſt a terra uſq; ad aquã:ab aqua uſq; ad aerẽ ſequens:tertiũ ab aere uſq; ad ignem. Et a terra quidẽ uſq; ad aquã ſpatiũ neceſſitas a phyſicis dicitur:quia uincire & ſolidare creditur quod eſt in corporibus lutulentũ.Vnde Homericus cenſor cum græcis imprecaretur:Vos omnes inquit in terrã & aquã reſoluamini:in id dicens quod eſt in natura humana turbidũ:quo facta eſt homini prima cõcretio.Illud uero quod eſt inter aquã & aerẽ harmonia dicit̃:ideſt apta & conſonans conueniẽtia:quia hoc ſpatiũ eſt quod ſuperioribus inferiora cõciliat:& facit diſſona cõuenire. Inter aerẽ uero & ignẽ obedientia dicitur:quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceſſitate iungunt̃:ita ſuperiora lutulẽtis obedientia copulant̃ harmonia media cõiunctione utriuſq; præſtãte:Ex quatuor igitur elementis & tribus eorum interſtitiis abſolutionem corporꝝ cõſtare manifeſtum eſt.Ergo hi duo numeri:tria dico & quattuor:tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati efficiendis utriſq; corporibus conſenſu miniſtri fœderis obſequũtur:Nec ſolũ explicãdis corporibus hi duo numeri collatiuum præſtant fauorẽ:ſed quaternariũ quidẽ pythagorici quem τετρακτυν uocãt:adeo quaſi ad perfectionẽ animæ pertinentem inter arcana uenerant̃:ut ex eo & iuſiurãdi religionẽ ſibi fecerint ου μα τον αμετερα ψυχα παραδοντα τετρακτυν per quæ noſtræ animæ numerũ dedit ipſe quaternũ.Ternarius uero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam:quarum prima eſt ratio quam λογιστικον appellant.Secunda animoſitas quam θυμικον uocant: Tertia cupiditas quæ επιθυμητικον nuncupatur.Item nullus ſapientũ animã ex ſymphoniis quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit.Inter has nõ paruæ potentiæ eſt quæ dicitur diapaſon.Hæc conſtat ex duabus ideſt diateſſeron & diapente.Fit autem diapente ex hemiolio:& fit diateſſeron ex epitrito. Et eſt primus hemiolius tria:& primus epitritus quattuor. quod quale ſit:ſuo loco plenius exequemur.Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſeron & diapente:ex quibus diapaſon ſymphonia generatur.Vnde Virgilius:nullius diſciplinæ expers plene & per omnia beatos exprimere uolẽs ait.O terq; quaterq; beati.Hæc de partibus ſeptenarii numeri ſectantes compendia dixi

Interſtitia trium elementorꝝ

Neceſſitas

Harmonia

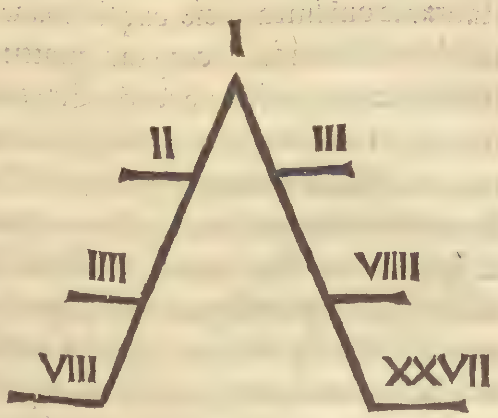
Obedientia

Ternarius numerus

Diapaſon
Diapente
Diateſſerõ

Heptas

mus:de ipso quoq; pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur antiquato usu primæ litteræ: Apud ueteres enim septas uocitabatᷣ quod græco noie testabatᷣ uenerationẽ debitã numero. Nã primo oĩum hoc numero aĩa mũdana generata est: sicut Timæus Platonis edocuit. Monade enim in uertice locata: terni numeri ab eadẽ ex utraq; parte fluxerunt. Ab hac pares: ab illa impares idest post monadẽ a parte altera duo: inde quattuor: deinde octo: ab altera uero parte tria: deinde nouẽ: & inde uigintiseptẽ Ex his numeris facta contextio generationẽ animæ imperio creatoris efficit.

Nõ parua ergo hinc potentia numeri huius ostenditᷣ: quia mũdanæ animæ origo septẽ finibus cõtinetᷣ: septẽ quoq; uagantiũ spærarũ ordinem illi stelliferæ & oẽs continenti subiecit artifex fabricatoris prouidentia: quæ & superioris rapidis motibus obuiarent: & inferiora oĩa gubernarẽt: Lunã quoq; quasi ex illis septimã numerus septenarius mouet cursumq; eius ipse dispensat: qđ cũ multis modis probetᷣ: ab hoc incipiat ostendi.

Cursus lunæ per zodiacum

Luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitũ conficit: Nã & si per triginta dies ad solẽ a quo profecta est remeat: solos tamen fere uigintiocto in tota zodiaci circuitione consumit: reliquis solem qui de loco in quo eũ reliquit abscessetat: cõprehendit. Sol enim unum de duodecim signis integro mẽse metitᷣ. Ponamus ergo sole ĩ prima pte arietis cõstituto ab ipsius (ut ita dicã) orbe emersisse lunã: quod ea nasci uocamus. Hæc post uigintiocto dies & horas fere septẽ ad primã ptem arietis redit: sed illic nõ inuenit solẽ. Interea enim & ipse progressiõis suæ lege ulterius abscessit: & ideo ipsa necdũ putatᷣ eo: unde profecta fuerat reuertisse: quia oculi nostri tunc non a prima parte arietis: sed a sole eam senserant processisse. Hunc ergo diebus reliquis. i. duobus plus minusue consequitᷣ: & tunc orbi eius denuo succedens ac denuo inde procedens rursus dicitᷣ nasci. Inde fere nunq̃ in eodẽ signo bis continuo nascitᷣ. nisi in Geminis: ubi hoc nõnunq̃ euenit: quia dies in eo sol duos supra triginta altitudinem signi morãtes consumit: rarissimo in aliis si circa primã signi partem a sole procedat. Huius ergo uigintiocto dierũ numeri septenarius origo est. Nam si ab uno usq; ad septem quantum singuli numeri exprimunt: tantum antecedentibus addendo procedas: inuenies uiginti octo nata de septem. Hunc etiam numerũ qui in quater septenos æqua sorte digeritur: ad totã zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiendãq; cõsumit: nam septem diebus ab extremitate septẽtrionalis oræ obliquæ mean

do per latum ad medietatem latitudinis peruenit:qui locus appellat̃ ecli pticus. Septem sequẽtibus a medio ad imũ australe delabit̃:septem aliis rursus ad mediũ obliquata cõscendit:ultimus septem septentrionali red ditur summitati. Ita iisdem quater septies diebus omnem zodiaci & lon gitudinem & latitudinem circum perq; discurrit: Similibus quoq; dispẽ sationisius hebdomadũ luminis sui uices sempiterna lege uariãdo dispo nit. Primus enim septem usq; ad medietatem uelut diuisi orbis excrescit & διχοτομοσ tunc uocat̃. Secũdis orbem totũ renascens ignes col ligendo iã complet:& plena tunc dicitur. Tertiis dichotomos rursus effi citur:cũ ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis ultima lumi nis sui diminutione tenuarur. Septem quoq; permutatiõibus quas fasis uocant græci:toto mense distinguitur:cũ nascitur:cũ fit dichotomos & cum fit αμφικυρτοσ:cũ plena & rursus amphicyrtos:ac denuo dicho tomos & cum ad nos luminis uniuersitate priuat̃: amphicyrtos est aũt cũ supra diametrũ dichotomi est ante q̃ orbis cõclusiõe cingatur:uel de orbe iã minuens inter medietatem ac plenitudinem insup mediã lumĩs curuat eminentiã. Sol quoq; ipse de quo uitã oĩa mutuant̃: septimo si gno uices suas uariat. nã a solstitio hiemali ad solstitiũ æstiuũ septĩo pue nit signo:& a tropico uerno usq; ad autũnale tropicũ septimi signi pera gratione ꝑducit̃. Tres quoq; cõuersiões lucis æthereæ p hunc numerũ cõstant. Est aũt prima maxĩa:secũda media:minima est tertia. & maxĩa ẽ anni secũdũ solẽ:media mẽsis secundũ lunã:minima diei secundũ ortũ & occasum Est uero una quæq; cõuersio quadripartitã: & ita constat se ptenus numerus.i.ex tribus generibus cõuersionum:& ex quattuor mo dis qbus unaquæq; cõuertit̃. Hi sunt ante quatuor modi. Fit enim prĩa humida:deinde calida:inde sicca:& ad ultimũ frigida:Et maxĩma cõuer sio idest anni:humida ẽ uerno tpe:calida æstiuo:sicca autũno:frigida per hyemẽ. Media aũt cõuersio mensis p lunã ita fit:ut prima sit hebdomas humida:quia nascens luna humorem assolet concitare: Secunda calida adolescẽte in ea iã luce de solis aspectu: Tertia sicca quasi plus ab ortu remota. Quarta frigida deficiẽte iam lumine. Tertia uero cõuersio q̃ est diei secũdũ ortũ & ocasum ita disponit̃:ꝙ humida sit usq; ad primã de quatuor ꝑtibus partẽ diei:calida usq; ad secũdã:sicca usq; ad tertiã quar ta iã frigida. Oceanus quoq; in incremento suo hũc numerũ tenet. Nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito:minuitur paulisper secũdo: minoremq; uidet eum tertius q̃ secundus:& ita decrescendo ad diem se ptimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par.& nonus fit similis sexto:decimus quinto:& undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus:& tertiusdecimus fit similis secundo:quartusdecimus pri mo. Tertia uero hebdomas eadem facit quæ prima:quarta eadem quæ secunda. Hic deniq; est numerus qui hominem concipi formari:edi:ui

Eclipticus

Dichotomos lunæ

Amphicyrtos lunæ

Lucis conuersiones

Diei conuersio minima

Oceani incrementũ

uere:alii:ac per omnes ætatū gradus tradi senectæ atq; omnino constare facit. Nam ut illud taceamus q; uterū nulla ui seminis occupatum hoc dierū numero natura cōstituit: uelut decreto exonerādæ mulieris uectigali mense redeunte purgari: Hoc tamen prætereundū nō est: quia semē quod post iactū sui intra horas septem nō fuerit in effusionē relapsum: hæsisse in uitā pronunciatur. Verum semine semel intra formandi hominis monetam locato: hoc primum artifex natura molitur: ut die septio folliculū genitiuum circundet humori ex mēbrana tam tenui qualis in ouo ab exteriore testa clauditur: & intra se claudit liquorem. Hoc cum a physicis deprehensum sit: Hippocrates quoq; ipse qui tam fallere q̄ falli nescit experimenti certus asseruit: referens in libro qui de natura pueri ī scribitur: tale seminis receptaculū de utero eius eiectum quale septimo post conceptum die intellexerat Mulierem enim semine non effuso ne grauida maneret orantem imperauerat saltibus cōcitari: atq; septimo die saltu eiectum cū tali folliculo qualem supra retulimus suffecisse conceptui. Hoc Hippocrates: Stratō uero peripateticus & Diocles Carystius per septenos dies concepti corporis fabricam hac obseruatōe dispēsant: ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in sup̄ficie folliculi: de quo diximus apparere: tertia demergi eas introrsum idipsum conceptionis humorē: quarta humorem ipsum coagulari: ut quidā uelut inter carnem & sanguinē liquida adhuc soliditate cōueniat: quinta uero interdū fingi in ipsa substātia humoris humanā figurā magnitudine quidē apis: sed ut in illa breuitate mēbra oia & designata totius corporis liniamenta consistant. Ideo aūt adiecimus interdū: quia cōstat quotiēs q̄nta hebdomade fingit̄ designatio ista mēbrorū: mense septimo maturari partū. Cū aūt nono mense absolutio futura est: siquidē fœmina fabricat̄: sexta hebdomade iam membra diuidi: si masculus septima. Post partū uero utrū uictur̄ sit quod effusum est: an ī utero sit præmortuū: ut tantūmodo spirans nascat̄: septima hora discernit. Vltra hūc enim horarū numerū quæ præmortua nascunt̄: aeris alitū ferre nō possunt quē quisq; ultra septem horas sustinuerit: intelligit̄ ad uitam creatus: nisi alter forte qualis perfectū pōt casus eripiat. Itē post dies septē iactat reliquias umbilici: & post bis septem incipit ad lumen uisus eius moueri: & post septies septem libere iam & pupillas & totā faciē uertit ad motus singulos uidendorum post septem uero mēses dentes incipiūt mādibulis emergere: & post bis septē sedet sine casus timore: post ter septē sonus eius in uerba p̄rūpit & post quater septem nō solū stat firmiter: sed & incedit. Post quinquies septem incipit lac nutricis horrescere: nisi forte ad patientiam longioris usus continuata consuetudine protrahat̄: post annos septem dentes qui primi emerserant aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedūt: eodemq; anno. i. septimo: plene absoluitur integritas loquendi: unde &

Moneta

Hominis formatio in utero

Folliculus

Corporis formatio

Partus

Vmbilicus.

Dentes quādo oriuntur in pueris

Mandibula.

ſeptem uocales littere a natura dicuntur inuentæ:licet latinitas eaſdẽ mo do longas:modo breues pronunciando quinq; pro ſeptem tenere malue rit. Apud quos tamẽ ſi ſonos uocalium nõ apices numeraueris : ſimiliter ſeptem ſunt:poſt aũt bis ſeptẽ ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. Tunc eni moueri incipit uis generationis i maſculis & purgatio fœminaꝝ: Ideo & tutela pueris quaſi uirile iam robur abſoluit:de qua tamẽ fœminæ ꝓpter uotoꝝ feſtinationẽ maturius biennio legibus liberant: poſt ter ſeptenos annos genas flore ueſtit iuuenta: idẽq; annus finem in longũ creſcendi facit:& quarta annoꝝ hebdomas ĩpleta in latũ quoq; creſcere ultra iã ꝓhibet:qnta oẽ uirium:quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt: complet augmen tum:nulloq; mõ põt qſq̃ ſe fortior fieri inter pugiles deniq; hæc conſue tudo ſeruat:ut quos iã coronauere uictoriæ: nihil de ſe amplius in incre mento uiriũ ſperent. qui uero exptes gloriæ huius uſq; illo manſerunt a ꝓceſſione diſcedãt. Sexies uero ſepteni anni:ſeruãt uires ante collectas: nec diminutionem niſi ex accidenti euenire patiuntur. ſed a ſexta uſq; ad ſeptimã ſeptimanã fit quidem diminutio: ſed occulta & q̃ detrimentum ſuum apta defectiõe non ꝓdat:ideo nõnullaꝝ reꝝpu. is mos eſt: ut poſt ſextã ad militiã nemo cogat. in pluribus dat remiſſio iuſta poſt ſeptimã. Notãdum uero ꝙ cũ numerus ſeptem ſe multiplicat: facit ætatem quæ ꝓprie pfecta & habet & dicit:adeo ut illius ætatis homo:utpote qui pfectionẽ & attigerit iã & necdũ ꝑterierit:& cõſilio aptus ſit: nec ab exerci tio uiriũ alienus habeat. Cũ uero decas qui & ipſe pfectiſſimus nume rus pfecto numero.i.hepta diiungit:ut aut decies ſeptẽ: aut ſepties de ni cõputent anni:hæc a phyſicis credit meta uiuendi:& hoc uitæ huma næ pfectũ ſpatiũ terminat:qđ quiſqs exceſſerit ab oi officio uacuus:ſoli exercitio ſapientiæ uacat:& oẽm uſum ſui in ſuadẽdo habet: alioꝝ mu neꝝ uacatiõe reuerendus. A ſeptima eni uſq; ad decimã ſeptimanam pro captu uiriũ q̃ adhuc ſingulis pſeuerant uariant officia. Idẽ numerus to tius corporis mẽbra diſponit. Septẽ eni ſunt itra hoiem q̃ a græcis nigra mẽbra uocitant. lingua:cor:pulmo:iecur:lien:renes duo. & ſeptẽ alia cũ uenis & meatibus q̃ adiacent ſingulis ad cibũ & ſpiritũ accipiendũ red dendũq; ſunt deputata:guttur:ſtomachus:aluus:ueſica:& inteſtina prin cipalia tria:quoꝝ unũ diſſipiũ uocat:qđ uentrem & cætera inteſtina ſe cernit. Alterũ mediũ qđ græci meſſenteron dicunt. Tertiũ qđ ueteres irã uocarunt:habetq; principium inteſtinoꝝ oium & cibi detrimenta dedu cit. De ſpiritu aũt & cibo quibus accipiendis ut relatum eſt atq; redden dis membra quæ diximus de meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur: hoc obſeruatum ẽ ꝙ ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptem ſine cibo:ul tra totidẽ dies uita nõ durat. Septem ſunt quoq; gradus in corpore q di menſionẽ altitudis ab imo i ſupficiem cõplent:medulla:os:neruuſ:uena: arteria:caro:cutis:hæc de iterioribus. In apto quoq; ſeptẽ ſũt corpis ptes:

Vocales.vii.

Hoĩs icremẽtum p nume rũ ſeptenariũ

Pugilũ cõſue tudo

Septimana

Mos uetus

Viuẽdi meta

Mẽbra hoĩs diſpoſita per numeꝝ ſepte narium

Diſſipium

Meſſenteron

Ira

Dettrimenta

Corporis par tes ſeptem

Manus ptes septem
Pedis partes septem
Capitis foramina. vii.
Motus corporis. vii.

caput: pectus: manus: pedesq; & pudendum. Item quae diuiduntur non nisi septem compagibus iuncta sunt: ut i manibus est humerus: brachiū: cubitus: uola: & digitorū nodi terni. In pedibus uero femur: genu: tibia: pes ipse: sub quo uola est: & digitoꝝ similiter nodi terni. Et quia sensus: eorūq; mysteria natura i capite uelut in arce constituit: septem foraminibus sensuum celebrantur officia. i. oris: ac deinde oculorum: nariū: & aurium binis: unde non imerito hic numerus totius fabricae dispensator & dominus aegris quoq; corporibus periculum sanitatemue denunciat. Immo ideo & septem motibus omne corpus agitatur. aut enim accessio est: aut recessio: aut i laeuā dextrāue deflexio. aut sursum quis seu deorsū mouetur. aut i orbem rotatur. Tot uirtutibus isignitus septenarius. quas uel de partibus suis mutuatur: uel totus exercet: iure plenus & habetur & dicitur. & absoluta (ut arbitror) rōne iam cōstitit: cur diuersis ex causis octo & septem pleni uocentur. Sensus aūt hic est. cū aetas tua quiquagesimum & sextum annū compleuerit: quae summa tibi fatalis erit: spes quidem salutis publicae te uidebit: & pro remediis cōis bonoꝝ oīum status uirtutibus tuis dictatura debebit: sed si euaseris isidias propinquorum (nam p septenos octies solis anfractus reditusq; quinquagita & sex significat annos) anfractum solis & reditū annū uocans: anfractū ꝓpter zodiaci ambitū: reditū qa eadē signa per annos singulos certa lege metitur. Hic quidā mirant quid sibi uelit ista dubitatio: si effugeris: quasi potuerit diuina aīa & olim caelo reddita atq; hic maxime sciam futuri ꝓfessa nescire: possit ne nepos suus: an nō possit euadere. Sed nō aduertunt hāc habere legē oīa uel signa uel somnia ut de aduersis obliq̄ aut denunciēt: aut minent: aut moneāt: & ideo quaedā cauēdo transimus. alia exorando & litādo uitant. Sūt alia ineluctabilia: quae nulla arte nullo auertunt ingenio. Nā ubi admonitio est: uigilātia cautionis euaditur: qd̄ apportāt minae: litatio ꝓpiciationis auertit: nunq̄ denunciata uanescūt: Hic subiicies. Vnde igit ista discernimus: ut possit cauendū ne: an exorādū: an uero patiendū sit: dep̄hendi? Sed p̄sentis opis fuerit insinuare qualis soleat in diuinationibus esse affectata confusio: ut desinas de incerta uelut dubitatione mirari. Caeteꝝ in suo quoq; ope artificis erit: signa quaerere: quibus ista discernat: si hoc uis diuina nō impedit. Nam illud: ꝓhibēt nam caetera parcae Scire: Maronis est ex intima disciplinae profunditate sententia. diuulgatis etiā docemur exēplis q̄ plene semp cum p̄dicunt futura ita dubiis obserant: ut tamē diligens scrutator nisi diuinitus (ut diximus) impediatur subesse reperiat apprehendēdae uestigia ueritatis: ut ecce Homericū somniū a Ioue ut dicitur missum ad cōserendā futuro die cū hostibus manū sub apta ꝓmissione uictoriae spem regis aīauit. ille diuinū uelut secutus oraculū cōmisso praelio amissis suorū plurimis uix: aegre q; in castra remeauit: nū dicēdum est deū mādasse mēdaciū? nō ita

Virgilius

est. Sed quia illum casum græcis fata decreuerant: latuit in uerbis somnii: quod animaduersum uel ad uere uincendum: uel ad cauendũ saltem po tuisset instruere: Habuit enim præceptio ut uniuersus ꝑduceretur exer citus. At ille sola pugnandi hortatione cõtentus: non uidit quid de ꝑdu cenda uniuersitate præceptum sit: ꝑtermissoq; Achille qui tunc recẽti la cessitus iniuria ab armis cum suo milite feriebat': rex ꝑgressus in prœliũ & casum q debebatur excepit: & absoluit somniũ inuidia mentiẽdi non oĩa de imperatis sequendo. Parem obseruãtiæ diligentiã Homericæ per oĩa pfectionis imitator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit: Nã apud ilium Aeneas ad regionem instruẽdo regno fataliter eligendã satis abun deq; delio instructus oraculo in errorẽ tamen unius uerbi negligentia re lapsus est. Non q̃dem locoꝝ fuerat: quæ petere deberet: nomen insertũ. Sed cum origo uetus parentum sequenda diceretur: fuit in uerbis ꝙ ĩter Cretã & Italiã: quæ ipsius gẽtis authores utraq; ꝑduxerant magis osten deret: & quod aiunt digito demõstraret Italiam: Nam cum fuissent inde Teucer: hinc Dardanus uox sacra sic alloquendo: Dardanidæ duri: apte cõsulentibus Italiã de qua Dardanus ꝑfectus esset: obiecit: appellando eos parentis illius nomine: cuius erat origo rectius eligenda. & hic certe quidem denũciationis est: quod de Scipionis fine prædicit'. Sed gratia conciliandæ obscuritatis inserta dubitatio: dicto tamẽ quod indicio som nii cõtinetur absoluitur: Nam cũ dicitur circuitu naturali summã sibi fa talẽ confecerint: uitari hunc finem nõ posse ꝑnunciat. Quod aũt Sci pioni reliquos uitæ actus sine offensa dubitandi p ordinẽ rettulit: & de sola morte similis ẽ uisus ambigẽti: hæc ratio est: ꝙ siue dũ humano uel mœrori parcitur uel timori: seu ꝙ utile est hoc maxime latere: ꝑnius cæ tera oraculis q̃ uitæ finis exprimitur: aut cũ dicit' nõ sine aliqua obscuri tate ꝑfertur. His aliqua ex parte tractatis progrediamur ad reliqua: Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rẽpu. sic habeto: Omnibus qui patriã conseruauerint: adiuuerint: auxerint: certũ esse in cælo diffinitum locũ: ubi beati æuo sempiterno fruantur: nihil est enim illi principi deo q omnẽ mũdũ regit: qd̃ quidẽ in terris fiat acceptius: q̃ cõcilia cœtusq; ho minũ iure sociati: quæ ciuitates appellãtur: eaꝝ rectores & seruatores hic ꝑfecti huc reuertuntur. Bene & opportune postq̃ de morte ꝑdixit mox præmia bonis post obitum speranda subiecit: quibus adeo a metu prædi cti interitus cogitatio uiuentis erecta est: ut ad moriendi desideriũ ultro aiaret' maiestate ꝑmissæ beatitudinis & cælestis habitaculi: sed de beati tate quæ debetur cõseruatoribus patriæ pauca dicenda sunt: ut postea lo cũ oẽm quem hic tractãdũ recepimus: resoluamus. Solæ faciunt uirtu tes beatũ nullaq; alia q̃sq̃ uia hoc nomen adipiscit'. unde q existimãt nul lis nisi philosophãtibus inesse uirtutes: nullos ꝑter philosophos beatos esse ꝑnũciant Agnitionem enim reꝝ diuinaꝝ sapientiam ꝑpriæ uocan

Beatitudo q̃ datur patriæ conseruatori bus

tes: eos tantūmodo dicunt esse sapientes qui ex acie mentis requirunt & quærendi sagaci diligentia cōprehendunt: & quantū uiuendi perspicuitas pstat imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutū: quarꝝ offi-

Virtutū exercicia

cia sic dispensant. Prudentiæ esse mundū istū & oīa quæ in mundo isunt diuinorꝝ contemplatione despicere: omnemq; animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ omnia relinquere: inquantum natura patitur: quæ corporis usus requirit. Fortitudinis: non terreri animā a corpore quodā modo ductu phylosophiæ recedentem: nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ: ad unā sibi huius ꝓpositi consentire uiam uniuscuiusq; uirtutis obsequium atq; ita fit ut secundū hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum rerūpu. rectores beati esse nō possint. Sed Plotinus iter phylosophiæ professores cum Platone princeps: libro de uirtutibus gradus earum uera & naturali diuisionis ratione compositos per ordinem digerit. Quattuor sunt inquit quaternarum genera uirtutum. Ex his primæ politicæ uocantur: secundæ purgatoriæ: tertiæ ani-

Politicæ uirtutes

mi iam purgati: quartæ exemplares. Et sunt politicæ hominis: quia sociale animal est: His boni uiri reipu. consulunt: urbes tuentur. his parentes uenerantur: liberos amant: proximos diligunt: his ciuium salutem gubernant: his socios circūspecta prouidentia ꝓtegunt: iusta liberalitate deuinciunt: hisq; sui memores alios fecere merendo: & est politici prudētiæ: ad rationis normam: quæ cogitat quæq; agit uniuersa dirigere: ac nihil præter rectum uel laudabile facere: humanisq; actibus tanquā diuinis arbi-

Prudentia
Fortitudo

tris ꝓuidere. Prudentiæ insunt: ratio: intellectus: circūspectio: prouidentia: docilitas: cautio. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere: nihilq; nisi turpia timere: tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem: fiduciam: securitatem: magnificentiam: constantiam: tolerantiam: firmitatem. Temperantiæ: nihil appetere pœnitendum: in nullo legem moderationis excedere: sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur modestia: uerecundia: abstinentia: castitas: honestas: moderatio: parcitas: sobrietas: pudicitia: Iusticiæ seruare unicuiq; quod suum est. de iusticia ueniunt innocentia: amicitia:

Vir bonus

concordia: pietas: religio: affectus: humanitas. His uirtutibus uir bonus primū sui atq; inde reipu. rector efficitur: iuste ac ꝓuide gubernans humana: non deserens. Secūdæ quas purgatorias uocant: hois sunt: qui diuini capax ē: soluūq; aīum eius expediunt: qui decreuit se a corporis contagione purgare: & quadam humanorꝝ fuga solis se inserere diuinis. Hæc sunt ociosorum qui in rerūpu. actibus se sequæstrant. Harum quid singulæ uelint superius expressimus: cum de uirtutibus philosophantiū diceremus: quas solas quidam existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt

Virtutes purgati animi

purgati iam defæcatiq; animi & ab omni mundi huius aspergine presse pureq; detersi. Illic prudentiæ est diuina non quasi in electione præfer-

re:sed sola nosce: & hæc tanq̃ nihil sit aliud intueri: Temperãtiæ teneras cupiditates non reprimere: sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare non uincere:ut nesciat irasci:cupiat nihil. Iusticiæ: ita cum supera & diuina mente sociari ut seruet perpetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ sunt quæ in ipsa diuina mente consistunt: quam diximus νουν uocari:a quarum exẽplo oẽs reliquæ per ordinem defluunt. Nam si rerũ aliarum multo magis uirtutum ideas esse in mente credẽdum ẽ. Illic prudentia est mens ipsa diuina: Tẽperantia quod in se ꝑpetua intẽtione conuersa ẽ. Fortitudo ꝙ semp idem ẽ nec aliquãdo mutat᷑: Iusticia ꝙ perenni lege a sempiterna operis sui cõtinuatione nõ flectitur: Hæc sunt quaternarum quatuor genera uirtutum: quæ præter cætera maximã in passionibus habent differẽtiam sui. Passiones aũt (ut scimus) uocantur: qđ homines metuunt cupiunq;: dolent: gaudentq;. Has primæ molliunt: secundæ auferunt: tertiæ obliuiscuntur: in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtutum: beare: constat autem & politicas esse uirtutes: igitur & politicis efficiuntur beati. Iure ergo Tullius de rerũpu. rectoribus dixit ubi beati æuo sempiterno fruantur. Qui ut ostẽderet alios ociosis: alios negociosis uirtutibus fieri beatos: non dixit absolute nihil esse illi principi deo acceptius q̃ ciuitates: sed adiecit quod quidem in terris fiat: ut eos qui ab ipsis cælestibus incipiunt: discerneret a rectoribus ciuitatum: quibus per terrenos actus iter paratur ad cælum. Illa autem diffinitione quid pressius potest esse? quid cautius de nominæ ciuitatum: q̃ concilia inquit cœtusq; hominum iure sociati quæ ciuitates appellantur? nam & seruilis quondam & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt: sed non iure sociati. Illa autem sola iusta ẽ multitudo: cuius uniuersitas in legum cõsentit obsequium. Quod uero ait: Rectores harũ & seruatores hinc ꝓfecti: huc reuertuntur: hoc modo accipiendum est. Animaꝝ originẽ manare de cælo inter recte philosophantes indubitatæ constat esse sententiæ: & animæ dum corpore utitur hæc est perfecta sapientia: ut unde orta sit: de quo fonte uenerit: recognoscat. Hinc illud a quodã inter alia festiua seu mordacia: serio tamen usurpatũ est: de cælo descẽdit γνωθι σε αυτον: Nam & delphici uox hæc fertur oraculi consulenti ad beatitatẽ: quo itinere ꝑueniret. Si te inq̃t cognoueris: sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sententia est. Homini aũt (ut diximus) una ẽ agnitio sui: si originis natalisq; pricipia atq; exordia pria respexerit: nec se quæsiuerit extra. Sic eni aĩa uirtutes ipsas cõscientia nobilitatis induit᷑: q̃bus post corpus euecta eo unde descenderat: reportat᷑: quia nec corporea sordescit: uel oneratur eluuie: quæ puro ac leui fomite uirtutũ rigat᷑: nec deseruisse unq̃ cælũ uidet᷑: qđ respectu & cogitationibus possidebat. Hic aĩa quã i se ꝑnã corpis usus effic̃: atq; i pecudẽ quodãmodo reformauit ex hoĩe: & absolutionẽ corporis perhorrescit: & cũ

Animi passiones

Sapientia ꝑfecta

necesse est:non nisi cũ gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortem facile corpus relinquit:quia nõ funditus corporeæ excedunt pestes:sed aut suum oberrat cadauer:aut noui corporis ambit habitaculũ: nõ humani tantũmodo:sed ferini quoq; electo genere moribus cõgruo: quos in homine libenter exercuit:mauultq; omnia perpeti:ut cælum qđ uel ignorando uel dissimulando:uel potius prodendo deseruit: euadat. Ciuitatum uero rectores cæteriq; sapientes cælum respectu uel cum adhuc corpore tenentur habitantes: facile post corpus cælestem: quã pene non reliquerant:sedẽ reposcunt. Nec enim de nihilo aut de uana adu

Vrbium con ditores relati inter deos

latione ueniebat:q̃ quosdã urbiũ conditores:aut claros in repu. uiros in numerꝝ deorꝝ consecrauit antiquitas. Sed Hesiodus quoq; diuinæ sobolis assertor priscos reges cum diis aliis enumerat:hisq; exẽplo ueteris potestatis etiam in cælo regendi res humanas assignat officium:& ne cui fastidiosum sit si uersus ipsos ut poeta græcus protulit: inseremus:referemus eos ut ex uerbis suis in latina uerba conuersi sunt.

Indigetes diui fato summi iouis hi sunt.
Quondam homines:modo cum superis humana tuentes:
Largi:ac munifici.ius regum nunc quoq; nacti.

Hoc & Virgilius non ignorat: qui licet argumento suo seruiens heroas in inferos religauerit:non tamẽ eos abducit a cælo:sed æthera his deputat largiorem:& nosce eos solẽ suũ ac sua sydera ꝓfitetur:ut geminæ doctrinæ obseruationes præstiterint & poeticæ figmẽtum & phylosophiæ ueritatem. Et si secundũ illũ res quoq; leuiores quas uiui exercuerãt etiã post corpus exercent:quæ gratia currum.

Armorumq; fuit uiuis:quæ cura nitentis
Pascere æquos:eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cælũ curã regendorum hominũ non relinquunt. Hæ aũt animæ in ultimã spærã recipi credũtur:quæ aplanes uocatᷣ. Nec frustra hoc usurpatũ est:siqdẽ inde ꝓfe

A planes spæra habitaculũ animarũ

ctæ sunt. Animis enim necdum desiderio corporis irretitis syderea pars mũdi præstat habitaculũ:& inde labũtur in corpora. Ideo his illo ẽ reditio:qui merentur: Rectissime ergo dictũ est cum in galaxian quem aplanes continet:sermo iste ꝓcedat:hinc profecti:hũc reuertũtur: ad sequentia transeamus. Hic ergo & si eram ꝑterritus non tã mortis metu: q̃ insidiarũ a meis:quæsiui tamen uiueret ne ipse:& Paulus pater:& alii quos nos extinctos arbitraremur: uel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uirtutum:quæ nũc uideas licet: ut e pectore Scipiõis uel somniantis emineant. In re eni una politicarꝝ uirtutũ hominũ pariter exercet officiũ. Quod nõ labitur animo ꝓdicta morte ꝑterritus:fortitudo ẽ. Quod suorũ terretur insidiis:magisq; alienũ facinus:q̃ suũ horrescit exitium :de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc aũt diximus ad iustitiam

referri: quæ seruat unicuiq; quod suum est. Quod ea quæ arbitrabatur non pro cōpertis habet: sed spreta opinione quæ minus cautis animis ꝑ uero inolescit: quærit dicere certiora: indubitata prudentia est. Quod cū perfecta beatitas & cælestis habitatio humanæ naturæ in qua se nouerat esse promittitur: audiendi tamen talia desiderium frænat temperat & sequestrat: ut de uita aui & patris interroget: quid nisi temperantia est? ut iam tum liqueret: Aphricanum per quietem ad ea loca quæ sibi deberentur: adductum? In hac autē interrogatione de animæ imortalitate tractatur. Ipsius enī cōsultationis hic sensus est. Nos inqt arbitrabamur animā cū fine morietis extingui: nec ulterius esse post hominē. Ait eni quos extinctos esse arbitraremur. Quod aūt extinguit: esse iam desinit. Ergo uelim dicas inqt. Si & pater paulus tecū & alii supsunt. Ad hanc iterrogationē quæ & de parentibus: ut a pio filio: & de cæteris ut a sapiente: ac naturā ipsam discutiente: ꝓtexit: qd ille respondit? Immo uero inquit: hi uiuūt qui corpoꝝ uinculis tanq̄ e carcere euolauerūt. Vestra uero quæ dicit esse uita: mors est. Si ad inferos meare mors ē: & uita est esse cū superis: facile discernis quæ mors animæ: quæ uita credenda sit. Si constiterit qui locus habendus sit inferoꝝ: ut aīa dum ad hunc truditur mori: cū ab hoc ꝓcul est: uita frui: & uere superesse credat. Et quia totū tractatum quē ueteꝝ sapientia de inuestigatione huius q̄stionis agitauit: ī hac latentem uerborū paucitate reperies: ex oībus aliqua quibus nos de rei quā quærimus absolutione sufficiet admoneri: amore breuitatis excerpsimus: Anteq̄ studium phylosophiæ circa naturæ inquisitionē ad tantū uigoris adolesceret: qui per diuersas gentes authores in cōstituendis sacris cerimoniarum fuerunt: aliud esse inferos negauerunt: q̄ ipsa corpora quibus inclusæ animæ carcerē fœdū tenebris horridū sordibus & cruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrū: hoc ditis cōcaua: hoc iferos uocauerūt: Et oīa quæ illic esse credidit fabulosa persuasio: ī nobismetipsis & ī ipsis humanis corporibus assignare conati sunt: obliuionis fluuium aliud nō esse asserentes: q̄ errorem animæ obliuiscentis maiestatē uitæ prioris: qua ante q̄ in corpus truderetur potita est: solamq; esse in corpore uitam putantis. Pari interpretatione phlegethontem ardores irarum & cupiditatum putarunt. Acherontem quicquid fecisse dixisseue usq; ad tristitiam humanæ uarietatis more nos pœnitet. Coccytum quicquid homines in luctū lachrymasq; cōpellit. Stygem quicquid inter se humanos aīos in gurgite mergit odiorum. Ipsam quoq; pœnaꝝ descriptionem de ipso usu conuersationis humanæ sumptam crediderunt. Vulturem iecur immortale tondentem: nihil aliud intelligi uolentes q̄ tormenta cōscientiæ obnoxia flagitio: uiscera interiora rimantis: & ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis: semperq; curas: si requiescere forte tentauerint: excitantis: tanq̄ fibris renascentibus inhærendo: nec ulla sibi mi

Animæ imortalitas

Inferi q sunt

Lethæus

Phlegethon

Acheron

Coccytus

Styx

Vultur tondens iecur tityi

seratione parcentis: lege hac: qua se iudice nemo nocens absoluitur: nec de se suam potest uitare sententiā. Illos aūt epulis ante ora positis excruciari fame & inedia tabescere: quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit præsentem copiam non uidere: & in affluentia inopes egestatis mala in ubertate patiuntur: nescientes parta respicere: dū egent habendis. Illos radiis rotaꝝ pendere districtos: qui nihil consilio præuidentes: nihil ratione moderantes: nihil uirtutibus explicantes: seq; & actus suos oēs fortunæ permittentes casibus & fortuitis semper rotantur. Saxum ingens uoluere: inefficacibus laboriosisq; conatibus uitam terentes. Atram silicem lapsuram semꝑ & cadenti similē illoꝝ capitibus imminere: qui arduas potestates & infaustā ambiunt tyrānidem: nunq̄ sine timore uicturi: & cogentes subiectum uulgus odisse: dum metuat: semper sibi uidentur exitium: quod merentur: excipere. Nec frustra hoc theologi suspicati sunt: Nam Dionysius aulæ siculæ inclementissimus incubator familiari quondam suo solam beatam existimāti uitam tyrāni uolens q̄ perpetuo metu misera: q̄ impendentium semper periculorū plena esset ostendere: gladium uagina raptum & a capulo de filo tenui pendentem mucrone demisso iussit familiaris illius capiti inter epulas īminere. Cūq; ille & siculas & tyrānicas copias præsentis mortis periculo aspernaretur: talis ē inquit Dionysius uita: quā beatā putabas: sic nobis semper mortem imminentē uidemus. Existima ergo quādo fœlix esse poterit: qui timere non desinit. Secundū hæc igitur quæ a theologis asseruntur: si uere suos q́sq; patimur manes: & inferos in his corporibus esse credimus: quid aliud ītelligendum est: quæ mori animam cum ad corporis īferna demergitur? uiuere autem cum ad supera post corpus euadit? Dicēdum est: quid his postea ueri sollicitior inquisitor phylosophiæ cultus adiecerit. Nam & q primum Pythagoram & qui postea Platonem secuti sunt: duas esse mortes unam animæ: animalis alteram prodiderunt. Mori animal cum anima discedit e corpore: ipsam uero animā mori asserentes cum a simplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea dissipatur. Et quia una ex his manifesta omnibus nota est: altera non nisi a sapientibus depræhēsa: cæteris eam uitam esse credentibus: ideo hic ignoratur a plurimis: cur eundem mortis deum modo ditem modo imitem uocemus: cum per alteram .i. animalis mortē absolui aīam & ad ueras naturæ diuitias atq; ad ꝓpriam libertatem remitti faustum nomen indicio sit: per alteram uero quæ uulgo uita existimatur animā de immortalitatis suæ luce ad quasdā tenebras mortis impelli uocabuli testemur horrore. Nam ut constet animal: necesse est in corpore anima uinciatur. Ideo corpus δεμας: hoc ē uinculum nuncupatur. & σωμα: quasi quoddam σημα: idest animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter utrūq; significans corpus esse uinculum corpus esse sepulchrum: quod carcer est sepultorum ait. Q ui e corporū

Tantalus

Ixion

Sisyphus

Phlegyas

Dionysius siculus

Mortes duæ

Corpus

uinculis tanq̃ e carcere euolauerunt. Inferos aũt platonici non in corpo ribus esse. i. non a corporibus incipere dixerunt: sed certam mundi istius partem Ditis sedem. i. inferos uocauerunt. De loci uero ipsius finibus in ter se dissona publicarunt: & in tres sectas diuisa sententia est. Alii enim mundum in duo diuiserũt: quorum alterum facit: alterꝝ patitur. Et illud facere dixerunt: quod cum sit imutabile: alteri causam & necessitatẽ permutationis imponit. Hoc pati quod per mutationes uariatur. Et imutabilem quidem mundi partem a spæra quæ aplanes dicitur usq; ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero a luna ad terras usq; dixerunt. Et uiuere animas dum imutabili parte cõsistunt: mori autem cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; ideo inter lunã terrásq; locum mortis & inferoꝝ uocari: ipsamq; lunam uitæ esse mortisq; confiniũ: & animas inde in terram fluentes mori: inde ad supera meantes in uitã reuerti. Nec immerito existimatum est. A luna enim deorsum natura incipit caducoꝝ: ab hac animæ sub numeꝝ dieꝝ cadere & sub ipsis incipiũt Deniq; illam æthereã terram physici uocauerunt: & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt. quod ita esse plurimi argumentis: quæ nunc longum est enumerare: docuerunt. Nec dubium est: quin ipsa sit mortalium corpoꝝ & author & conditrix: adeo ut nõnulla corpora sub luminis eius accessu patiantur augmenta: & hac decrescente minuãtur: Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertione generet̃: ad ea quæ de inferóꝝ loco alii diffiniunt: transeamus. Maluerunt. n. mundũ alii in elementa ter quaterna diuidere: ut in primo numerent̃ ordine: terra: aqua aer: ignis: quæ est pars liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rursum totidem numero: sed naturæ purioris elementa: ut sit luna pro terra: quam æthereã terrã a physicis diximus nominatã: aqua sit spæra mercurii: aer ueneris: ignis in sole. Tertius uero elementoꝝ ordo ita ad nos cõuersus habeatur: ut terrã ultimã faciat: & cæteris in mediũ redactis in terrã desinat tã ima q̃ sũma postremitas. Igitur spæra martia ignis habeat̃: aer Iouis: Saturni aqua: terra uero aplanes: in qua elysios cãpos esse puris animis deputatos antiquitas nobis intelligendũ reliquit. De his campis anima cũ in corpus emittit̃: per tres elementoꝝ ordines trina morte ad corpus usq; descẽdit. Hæc est inter platonicos de morte aiæ cum in corpus trudit̃ secũda sententia: Alii uero (nã tres inter eos esse sententiaꝝ diuersitates ante signauimus) in duas quidẽ & ipsi ptes sicut primi faciũt: sed non hisdẽ terminis diuidunt mundũ: Hic enim cælũ quod aplanes spæra uocitetur partẽ unã: septẽ uero spæras quæ uagæ uocant̃: & quod inter illas ac terrã est terrãq; ipsam alterã partẽ esse uoluerunt. Secundum hos ergo: quoꝝ sectæ amicior est ratio: aiæ beatæ ab omni cuiuscunq; cõtagione corporis liberæ cælum possident. Quæ uero appetentiã corpis: & huius quã in terris uitã uocamus: ab illa specula altissima & perpetua

Inferoꝝ opinio platonica

Mundus diuisus in duo

Aiæ uita & mors

Lunares populi

Mũdi alia diuisio

Elysii cãpi

Mũdi tertia diuisio

luce despiciens: desiderio latenti cogitauerit: pondere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabit̃. Nec subito a perfecta incorporalitate luteum corpus induit̃: sed sensim p tacita detrimēta & longiorē simplicis & absolutissimæ puritatis recessum in quædā syderei corporis icrementa turgescit. In singulis enim spæris quæ cælo subiectæ sunt: ætherea subuolutione uestitur: ut p eas gradatim sociati huius indumēti testei cōciliet̃. Et ideo totidē mortibus: quot spæras trāsit: ad hanc puenit: quæ ĩ terris uita uocitat̃. descensus uero ipsius quo aĩa de cælo in huius uitæ inferna delabit̃: sic ordo digeritur: zodiacum ita lacteis circulis obliquæ circunflexiōis occursu ambiēdo amplectitur: ut eum qua duo tropica signa capricornus & cācer ferunt̃: intersecet. Has solis portas physici uocauerunt: quia in utraq; obuiante solstitio ulterius solis inhibet̃ accessio: & fit ei regressus ad zonæ uiā: cuius terminos nunq̄ relinquit. Post has portas aĩæ de cælo in terras meare: & de terris in cælum remeare creduntur. Ideo hoīum una: altera deoꝝ uocat̃. Hoīum cancer: quia per hūc in inferiora descensus est. Capricornus deoꝝ: quia p illum animæ in ꝓprie immortalitatis sedem: & in deoꝝ numeꝝ reuertunt̃: Et hoc ē quod Homeri diuina prudentia in antri ithacensis descriptione significat. Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorsum incipere Ditis imperiū: quia animæ inde lapsæ uidētur iam a superis recessisse. Ideo primā nascētibus ait lactis alimoniā offerri: quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatoꝝ ostenso lacteo dictū est: Hinc profecti huc reuertunt̃. Ergo descēsuræ cū adhuc ĩ cancro sunt quoniā illic positæ: necdum lacteū relinquerunt: adhuc in numero sunt deoꝝ. Cum uero ad leonem labendo peruenerint. illic cōditionis futuræ auspicantur exordiū. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi: & quædā humanæ naturæ tirocinia: aquarius autē aduersus leoni est: & illo oriēte mox occidit: ideo cū sol aquariū tenet: manibus parētatur: utpote in signo quod humanæ uitæ contrariū uel aduersum feratur. Illinc ergo. i. a confinio quo se zodiacus lacteusq; contingūt: aĩa descendēs: a tereti quæ sola forma diuina est: inconū defluēdo producitur: sicut a puncto nascit̃ linea: & in longū ex indiuiduo ꝓcedit: ibiq; a puncto suo: quod est monas: uenit in diadē: quæ est prima detractio. Et hæc est essentia quā indiuiduā eandēq; diuiduā Plato in Timæo cū de mundanæ aĩæ fabrica loqueret̃: expressit: Aĩæ. n. sicut mundi: ita & hominis unius modo diuisionis reperient̃ ignaræ: si diuinæ naturæ simplicitas cogitet̃: modo capaces: cū illa p mundi: hæc per hominis mēbra diffundit̃. Anima ergo cū trahit̃ ad corpus: in hac prima sui pductione siluestrem tumultū. i. hylen influentem sibi incipit experiri. Et hoc est quod Plato notauit in Phedone: animam in corpus trahi noua ebrietate trepidātem: uolens nouum potum materialis alluuionis ĩtelligi: quo delibuta & gra

Ordo descēdētis aĩæ in corpus
Solis portæ
Porta cancri hominis est
Porta Capricorni deoꝝ
Ditis imperium
Lac prima alimonia
Aquarius humane uitæ cōtrarius
Parentationis tēpus
Aĩæ descēsio.

uata deducitur. Arcani huius indicium est & cratèr Liberi patris ille sy- dereus: in regione quæ inter cancrũ est & leonẽ: locatus: ebrietatem illic primũ desensuris animis euenire silua influente significãs: Vnde & co mes ebrietatis obliuio illic incipit animis latenter obrepere. Nam si ani- mæ memoriã rerũ diuinarum: quarũ in cælo erant cõsciæ: ad corpora usq; deferrẽt: nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionẽ quidem omnes descendendo hauriunt: aliæ uero magis: minus aliæ. Et ideo in terris. uerum quũ nõ omnibus liqueat: tamẽ opinãtur omnes: q̃a opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt qui minus obliuionis hauserũt: quia facile reminiscũtur: quid illic ante cognouerint. Hinc est quod quæ apud latinos lectio: apud græcos uoca tur repetita cognitio: quia cũ uera discimus: ea recognoscimus: quæ na- turaliter noueramus anteq̃ materialis influxio in corpus uenientes aĩas ebriaret. Hæc ẽ aũt hyle: quæ omne corpus mũdi quod ubicunq; cerni- mus ideis imp̃ssa formauit. Sed altissima & purissima pars eius: qua uel sustentãtur diuina uel cõstant: nectar uocatur: & credit̃ esse potus deo- rum: Inferior uero & turbidior: potus animarũ. Et hoc est quod ueteres letheum fluuiũ uocauerunt: ipsum aũt Liberum patrem orphaici νουν υλιϛον suspicantur intelligi: qui ab illo indiuiduo natus in singulos ipse diuiditur: Ideo in illorũ sacris tradit̃ titanio furore ĩ mẽbra discerptus & frustis sepultis rursus unus & integer emersisse: quia νουϛ: quẽ dixi- mus mẽtem uocari: ex indiuiduo præbendo se diuidendum: & rursus ex diuiso ad indiuiduũ reuertendo: & mundi implet officia: & naturæ suæ arcana nõ deserit. Hoc ergo primo põdere de zodiaco & lacteo ad subie ctas usq; spæras aĩa delapsa dũ & p̃ illas labit̃ in singulis nõ solũ (ut iam diximus) luminosi corporis amicit̃ accessu: sed & singulos motus: quos in exercitio ẽ habitura: p̃ducit: In saturni rõcinationẽ & itelligẽtiã: quod λογιστικον & θεωρητικον uocãt: In iouis uim agendi qđ πρακτικον dicitur. In martis aĩositatis ardorẽ: quod θυμικον nuncupatur. In solis sentiẽdi opinandiq; naturã: quod αισθητικον & φανταστικον appellãt Desiderii uero motũ: quod επιθυμητικον uocat̃ in ueneris: p̃nũciãdi & interpretãdi q̃ sentiat: quod ερμηνευτικον dicitur in orbe mercurii. φυτικον uero. i. naturã plantandi & augendi corpora ingressu globi lu- naris exercet: & est sicut a diuinis ultima: ita in nostris terrenisq; orbibus pria. Corpus. n. hoc sicut fex rerũ diuinarũ ẽ: ita aĩalis est prima substãtia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera: cæli dico: & syderũ aliorũq; elementorum: q̃ illa quidem sursum accersita sunt ad animæ se- dem: & imortalitatem ex ipsa natura regionis & sublimitatis imitatione emeruerunt. Ad hæc uero terrena corpora anima ipsa deducitur: & ideo mori creditur: quũ in caducam regionẽ & in sedẽ mortalitatis includit̃. Nec te moueat: q̃ de anima quam esse imortalem dicimus: mortem to-

Crater liberi patris
Obliuio animarum
Αναμνησις
Hyle
Nectar
Lethæus fluuius
Liber pater
Aĩa recipit
A saturno.
A ioue.
A marte.
A sole.
A uenere.
A mercurio.
A luna.

Mors aiæ quæ sit.

tiens nominamus. Etenim sua morte anima non extinguitur: sed ad tempus obruitur Nec temporali dimersione beneficiū perpetuitatis eximit Cum rursus e corpore ubi meruerit contagione uitioꝝ penitus elimata purgari ad parentis uitæ lucem restituta: in integrū reuertatur. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ diffinitio liquet: quā de adytis philosophiæ doctrina Ciceronis elicuit: sed scipio per quietē & in cælo: quod in præmiū cedit beatis: & promissione imortalitatis animatus tā gloriosam spem tāq; inclytam magis magisq; firmauit uiso patre. de quo utrū uiueret: cū adhuc uideret dubitare: quæsierat. Mortē igit malle cœpit: ut uiueret. Nec flesse contentus uiso parente: quem crediderat extinctum: ubi loqui posse cœpit: hoc primū probare uoluit: nihil se magis desiderare q̄ ut cū eo iam moraret. Nec tamen apud se quæ desiderabat faciēda constituit: q̄ ante cōsuleret: quoꝝ unū prudentiæ: alterū pietatis assertio est. Nunc ipsa uel cōsulentis uel pcipientis uerba tractemus. Quæso in q̄ pater sanctissime atq; optime: quoniā hæc est uita (ut audio Aphricanum dicere) quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Nō est ita inquit ille. Nisi. n. cum deus hic cuius hoc templū est: oēq; quod cōspicis: istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere non potest. Homines. n. sunt hac lege generati: qui tuerent illum globū: quē in templo hoc mediū uides: quæ terra dicit. Hisq; aīus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis: q̄ globosæ & rotūdæ diuinis animatæ mētibus circulos suos orbesq; cōficiuut celeritate mirabili. Quare & tibi publi & piis oibus retinendus aīus est in custodia corporis. Nec in iussu eius: a quo ille est uobis datus: ex hoium uita migrandum est: ne munus assignatū a deo diffugisse uideamini. Hæc secta & p̄ceptio Platonis est: qui in Phedone diffinit hoi non esse sua sponte moriendū. Sed in eodē tamen dialogo idē dicit mortem philosophantibus appetendā: & ipsam philosophiā meditationem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uident: sed non ita est. Nam plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nunc repeto: qđ superius dictū est. duas esse mortes: unā animæ: aialis alterā: sed ipsius quoq; aialis hoc est hoīs duas asserit mortes: quaꝝ unā natura: uirtutes alterā præstant. Homo. n. morit cum aīa corpus relinquit solutū lege naturæ. Mori etiā dicitur: cū aīa adhuc ī corpore cōstituta corporeas illecebras philosophia docente contēnit: & cupiditatū dulces insidias reliquasq; oēs exuit passiones. Et hoc est quod superius ex secūdo uirtutū ordine: quæ solis philosophātibus aptæ sūt: euenire signauimus. Hāc ergo mortē dicit Plato sapientibus appetendā. Illam uero quā oibus natura constituit cogi: uel inferri: uel accersiri uetat: docens expectandam esse naturā. Et has causas huius aperiēs sanctionis: quas ex usu reꝝ quæ in quotidiana conuersatione sunt: mutant. Ait. n. eos q̄ potestatis imperio trudunt in carcerē: nō oportere inde dif-

Mors est appetēda non sibi ipsi inferenda.

Mortes duæ hominis

Mors sapiētis

fugere priusq̃ potestas ipsa quæ clausit:abire permiserit. Non enim uitari pœnam furtiua discessione:sed crescere. Hoc quoq; addit nos esse in dominio deorum:quorum tutela & ꝓuidentia gubernamur. Nihil aũt esse inuito domino de his quæ possidet:ex eo loco in quo suũ constituerat:auferendũ. Et sicut qui uitã mancipio extorquet alieno:crimine non carebit: ita eũ qui finem sibi:domino necdũ iubente:quæsiuerit:nõ absolutionẽ consequi:sed reatũ. Hæc platonicæ sectæ semina altius Plotinus exequitur. Oportet inquit aĩam post hominẽ liberam corporeis passionibus inueniri:quã qui de corpore uiolenter extrudit:liberã esse nõ patitur. Qui enim sibi sua sponte necẽ comparat:aut pertesus necessitatis: aut metu cuiusq̃ ad hoc descendit:aut odio:quæ omnia inter passiones habentur. Ergo & si ante fuit his sordibus pura:hoc ipso tamen quo exit extorta: sordescit. Deinde mortem debere aĩæ a corpore solutionem esse:non uinculum. Exitu aũt coacto aĩam circa corpus magis magisq; uinciri:Et re uera ideo sic extortæ animæ diu circa corpus eiusue sepulturam uel locum:in quo iniecta manus est:peruagantur. Cum cõtra ille animæ quæ se in hac uita a uinculis corporeis philosophiæ morte dissoluunt᷑:adhuc extante corpore cælo & syderibus inserant᷑. Et ideo illam solã de uoluntariis mortibus significat esse laudabilẽ:quæ cõparatur philosophiæ ratione(ut diximus)non ferro:prudentia nõ ueneno. Addit etiã solam eẽ naturalẽ mortẽ:ubi corpus aĩam:nõ aĩa corpus relinquit:Cõstat eni numerorum certã constitutãq; rõnem aĩas sociare corporibus:Hi numeri dũ supsunt:perseuerat corpus animari:Cũ uero deficiũt:mox arcana illa uis soluit᷑:qua societas ipsa cõstabat. Et hoc est quod fatũ & fatalia uitæ tẽpora uocamus. Aĩa ergo ipsa nõ deficit:quippe quæ imortalis atq; ꝑpetua est:sed ipletis numeris corpus fatiscit. Nec aĩa lassat᷑ animãdo:sed officiũ suũ deserit corpus:cũ iam nõ possit animari:Hinc illud est doctissimi uatis. Explebo numerum:reddatq; tenebris. Hæc est igit᷑ naturalis uere mors cũ finẽ corporis solus numerorum suorum defectus apportat:nõ cũ extorquet᷑ uita corpori adhuc idoneo ad cõtinuationẽ ferendi. Nec leuis ẽ differẽtia uitã uel natura uel sponte soluendi. Aĩa.n.cũ corpore deseritur põt in se nihil retinere corporeũ:si se pure:cũ in hac uita eẽt: instituit. Cũ uero ipsa uiolẽter de corpore extrudit᷑:quia exit rupto uinculo non soluto:fit ei necessitas occasio passionis:& malis uinculis:dũ rũpit᷑:inficitur. Hãc quoq; supioribus adiicit rationẽ nõ sponte peũdi. Cũ cõstet,inquit remunerationẽ aĩs illic eẽ tribuẽda ꝓ mõ pfectiõis:ad quam in hac uita unaquæq; ꝑuenit:nõ est præcipitandus uitæ finis:cũ adhuc ꝓficiẽdi eẽ possit accessio. nec frustra hoc dictũ est:nam in arcanis de aĩæ redditu disputatiõibus fertur:in hac uita delinqẽtes similes eẽ sup æquale solũ cadentibus:qbus denuo sine difficultate ꝑsto sit surgere. Aĩas uero ex hac uita cũ delictorum sordibus recedẽtes æquãdas his:qui in abruptũ ex alto

Mortem Qui sponte sibi cõparãt

Mors naturalis.

Fatum & fatalia uitæ

Explebo numerum in .vi. gene.

præcipitiq; delapsi sunt: unde facultas nunq̃ sit resurgendi. Ideo ergo cõcessis utendũ uitæ spatiis: ut sit perfectæ purgatiõis maior facultas. Ergo inquies qui iam perfectæ purgatus est: manũ sibi debet inferre: cũ nõ sit ei cã remanẽdi: quia pfectũ ulterius nõ requirit: qui ad supna peruenit: Sed hoc ipso quo sibi celerẽ finẽ spe fruẽdæ beatitatis arcessit: irritet̃ laqueo passiõis: quia spes sicut timor: passio est. Sed & cætera: quæ supiorĩ inseruit: incurrit. Et hoc est: q̃ Paulus filiũ spe uitæ uerioris ad se uenire ꝓperãtem: ꝓhibet: ac repellit: ne festinatũ absolutiõis ascẽsionisq; desideriũ magis eũ hac ipsa passiõe uinciat ac retardet. Nec dicit: q̃ nisi mors naturalis aduenerit: emori nõ poteris: sed huc ueuire nõ poteris. Nisi eñ inquit cũ deus istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere nõ põt: quia scit iã receptus in cælũ: nisi pfectæ puritati cælestis hĩtaculi aditũ nõ patere. Pari aũt constãtia mors nec ueniẽs p naturã timẽda ẽ: nec contra ordinẽ cogenda naturæ. Ex his quæ Platonẽ: quæq; Plotinũ de uoluntaria morte ꝓnuuciasse retulimus: nihil in uerbis Ciceronis quibus hanc ꝓhibet: remanebit obscurũ: Sed illa uerba quæ præter hoc sũt inserta: repetamus. Hoĩes. n. sunt hac lege generati: qui tuerent̃ illũ globum: quẽ in templo hoc mediũ uides: quæ terra dicitur. Hisq; aĩus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis: quæ globosæ & rotundæ diuinis animate mentibus circulos suos orbesq; cõficiunt celeritate mirabili. De terra cur globus dicatur in medio mundo positus: plenius disseremus: cũ de nouem spæris loquemur. Bene autem uniuersus mundus dei templum uocat̃: propter illos qui existimant nihil eẽ aliud deum: nisi cælũ ipsum: & cælestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi oĩporentiã dei ostẽderet posse uix intelligi: nunq̃ uideri: quicquid humano subiicit̃ aspectui: tẽplũ eius uocauit: qui sola mẽte cõcipit̃: ut q hæc ueneraĩ ut tẽpla: cultũ tamẽ maximũ debeat cõditori: sciatq; quisquis in usum tẽpli huius inducit̃: ritu sibi uiuendum sacerdotis. Vnde & quasi quodã publico præconio tãtã humano generi diuinitatẽ inesse testat̃: ut uniuersos syderei animi cognatiõe nobilitet. Notãdũ est: q̃ hoc loco animũ & ut ꝓprie: & ut abusiue dicit̃: posuit: Aĩus. n. ꝓprie mẽs ẽ: quã diuiniorẽ aĩa nemo dubitauit. Sed nõnunq̃ sic & aĩam usurpãtes uocamus. Cũ ergo dicit: Hisq; aĩus datus ẽ ex illis sempiternis ignibus: mẽtẽ pſtat intelligi: quæ nobis ꝓprie cũ cælo syderibusq; cõis ẽ. Cũ uero ait: Retinẽdus aĩus est ĩ custodia corpis: ipsam tũc aĩam nominat: quæ uincit̃ custodia corpali: cui mẽs diuina nõ subdit̃. Nũc qualiter nobis aĩus id est mẽs cũ syderibus cõis sit: secũdũ theologos disseramus. Deus qui pria cã & est: & uocat̃: unus oĩum quæq; sũt: quæq; uident̃ esse: princeps & origo ẽ. Hic supabũdãti maiestatis fœcũditate de se mentẽ creauit. Hæc mens quæ νοῦς uocat̃: qua patrẽ inspicit: plenã similitudinẽ seruat authoris: Animã uero de se creat posteriora respiciẽs. Rursus aĩa partem q̃

Mundus dicitur Dei Tẽplum

Animus

Deus prima causa
Mens
Aiæ origo & eius partes.

intuet^r induit:ac paulatim regrediēte respectu in fabricā corpoꝝ icorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mēte:de qua est nata:rationem:qđ λογικον uocatur.ex sua natura accipit præbēdi sensus præbendiq; incremēti seminariū:quoꝝ unū αισθητικον:alteꝝ φυτικον nūcupatur. Sed ex his primū id est logicon:quod innatum sibi ex mente sūpsit:sicut uere diuinū est:ita solis diuinis aptū. Reliqua duo æstheticon & phyticon:ut a diuinis recedunt:ita cōuenientia sunt caducis. Aia ergo creans sibi cōdensq; corpora:Nā ideo ab aia natura incipit: quā sapientes de deo & mente νουν nominātex illo mero ac purissimo fonte mentis:quem nascendo de originis suæ hauserat copia:corpa illa diuina uel supera:cæli dico & sydeꝝ:quæ prima cōdebat:animauit.diuinæq; mētes oibus corporibus:quæ in formā teretem.i.in spæræ modū formātur:isfusæ sunt. Et hoc est quod cū de stellis loqueret^r ait:quæ diuinis aiaræ mētibus. In inferiora uero ac terrena degenerās fragilitatē corpoꝝ caducoꝝ deprehendit merā diuinitatē mētis sustinere nō posse:imo ptem eius uix solis humanis corpibus cōuenire:quia & sola uidentur erecta tanq̄ ad supera ab imis recedant:& sola cælū facile tanq̄ semp erecta suspiciunt:solisq; inest uel in capite spæræ similitudo:quā formā diximus solam mentis capacē. Soli ergo homini rōnem.i.uim mentis infudit:cui sedes in capite est. Sed & geminā illā crescendi sentiendiq; naturā:quia caducum ē corpus:iseruit. Et hinc ē:ꝙ hō & rōnis cōpos ē:& sentit & crescit:solaq; rōne meruit præstare cæteris aialibus:quæ quia semp ꝓna sūt:& ex ipsa quæq; suspiciendi difficultate a supis recesserunt:nec ullā diuinoꝝ corpoꝝ similitudinem aliqua sui pte meruerunt:nihil ex mente sortita sunt: & iō rōne caruerunt. Duo quoq; tm̄ adepta sunt:sentire uel crescere. Nā siquid in illis siimilitudinē rōnis imitat^r: nō rō:sed memoria ē: & mēoria nō illa rōne mixta:sed q̄ hebetudinē sensuū quinq; comitat^r. de qua plura nunc dicere (quoniā ad præsens opus nō attinet) omittemus. Terrenoꝝ corpoꝝ tertius ordo in arboribus & herbis est:quæ carent tā rōne: q̄ sensu. Et qa crescendi tm̄modo usus in his uiget:hac sola pte uiuere dicunt^r: Hunc reꝝ ordinē & Virgilius expressit. Nam & mundo aiam dedit:& ut puritati eius attestaret^r:mētem uocauit. Cælū.n. ait & terras & maria & sydera spiritus intus alit.i.aia. Sicut alibi ꝓ spiramento aiam dicit. Quantū ignes aiæq; ualēt: Et ut illius mūdanæ aiæ assereret dignitatē:mentem esse testatus est: Mens agitat molē. Nec nō ut ostēderet ex ipsa aia cōstare & aiari uniuersa quæ uiuūt:addidit: Inde hominū pecudūq; genus:& cætera. Vtq; assereret eundē semp in aia esse uigorem:sed usum eius hebescere in aialibus corpis densitate:adiecit. Quantū nō noxia corpa tardāt.& reliqua. Secundū hæc ergo cū ex sūmo deo mens ex mente aia fit: Aia uero & cōdat & uita cōpleat oia quæ sequunt^r:cūctaq; hic unus fulgor illuminet:& uniuersis appareat:ut in multis speculis per

Ratio

αισθητικον

Idest sensitiuum.

φυτικον.

Idest generatiuum.

Mētis sedes.

Principio cælum in. Vi. æri.

ordinē positis uultus unus. Cūq; oīa continuis successiōibus se sequant̃ degenerantia per ordinē ad imū meandi inueniet̃ pressius intuenti a sūmo deo usq; ad ultimā rer̨ fecem una se mutuis uinculis religās: & nusq̃ interrupta cōnexio. Et hæc est Homeri cathena aurea: quā pēdere de cælo in terras deū iussisse cōmemorat. His ergo dictis solum hoiem cōstat ex terrenis omnibus: mentis idest animi societatem cū cælo & syderibus habere cōem. Et hoc est quod ait: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis. Nec tamen ex ipsis cælestibus & sempiternis ignibns nos dicit animatos. Ignis.n.ille licet diuinum tamen corpus est. Nec ex corpore quāuis diuino possemus animari: sed unde ipsa illa corpora quæ diuina & sunt & uident̃ animata sunt: id est ex ea mundanæ aiæ parte quam diximus de pura mente cōstare. Et ideo postquā dixit: Hisq; animus datus est ex illis sempiteruis ignibus quæ sydera & stellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatæ mentibus: Ut per sempiternos ignes corpus stellarum: per diuinas uero mentes earum animas manifesta descriptione significet: & ex illis in nostras uenire animas uim mentis ostendat. Non ab re est: ut hæc de aia disputatio in fine sententias oium: qui de anima uident̃ pronunciasse: cōtineat. Plato dixit aiam essentiam se mouentem. Xenocrates numer̨ se mouentem. Aristoteles ΕΝΤΕΛΕΧΕΙΑΝ: Pythagoras & Philolaus harmoniam: Possidonius ideam: Asclepiades quinq; sensuū exercitiū sibi cōsonū: Hippocrates spiritū tenuē per corpus omne dispsum: Heraclitus pōticus lucem: Heraclitus physicus scintillā stellariis essentiæ: Zenon concretū corpori spiritum: Democritus spiritu insertū atomis hac facilitate motus: ut corpus illi omne sit puium. Critolaus peripateticus cōstare eā de quinta essentia. Hipparcus ignē: Anaximenes aera: Empedocles & Critias sanguinem: Parmēides ex terra & igne: Xenophātes ex terra & aqua: Boetos ex aere: & igne: Epicurus spēm ex igne & aere & spiritu mixtā: Optinuit tñ non minus de incorporalitate eius q̃ de imortalitate sentētia. Nūc uideamus quæ sint hæc duo noia: quor̨ pariter meminit cū dicit: quæ sydera & stellas uocatis. Neq;.n.hic res una gemina appellatiōe monstrat̃: ut ensis & gladius. Sed sunt stellæ quidē singulares: ut erraticæ qnq;: & cæteræ quæ nō admixtæ aliis solæ ferunt̃: sydera uero quæ i aliquod signū stellarum pluriū cōpositiōe formant̃: ut aries: taurus: ut andromeda: pseus: uel corona: & quæcūq; uariar̨ genera formar̨ in cælū recepta credunt̃. Sic & apud græcos ΑΣΤΗΡ & ΑΣΤΡΟΝ diuersa significāt. Et enim aster stella una est: & astron signū stellis coactū: quod nos sydus uocamus: cū uero stellas globosas & rotūdas dicat: non singulariū tantū exprimit spēm: sed & ear̨ quæ in signa formāda cōueniūt. Oēs.n.stellæ inter se & si in magnitudine aliquā: nullā tñ habent in specie differentiā. Per hæc aūt duo noia solide spæra describit̃: quæ nec ex globo si rotūditas desideret̃: nec ex ro-

Cathena aurea Homeri

Anima Quid sit secundū uarias philosophorū opiniones.

Sydera quæ Stelle quæ

ΑΣΤΗΡ: ΑΣΤΡΟΝ

Spæra

tunditate si globus desit efficitur:cũ alteꝝ forma:alteꝝ soliditate corporis deseratur.Spæras aũt hic dicimus ipsaꝝ stellaꝝ corpora: quæ oĩa hac specie formata sunt.Dicũtur ꝑterea spæræ & aplanes illa quæ maxima ẽ: & subiectæ septem:ꝑ quas duo lumina & quinq; uagæ discurrunt.Circi uero & orbes duaꝝ sunt reꝝ duo nomina. Et his nominibus qdem alibi aliter est usus.Nam & orbem pro circulo posuit: ut orbẽ lacteum:& orbem pro spæra:ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocantur:qui spæram maximã cingunt: ut eos sequens tractatus ostendet: quorum unus est lacteus de quo ait:inter flãmas circus elucens.Sed hic horum nihil neq; circi:neq; orbis nomine uoluit intelligi.Sed est orbis in hoc loco stellæ una integra & peracta conuersio.i.ab eodẽ loco post emẽsum spæræ: per quam mouet᷑: ambitũ in eundem locum regressus. Circus autem est hic linea ambiens spæram: ac ueluti semitam faciens: per quã lumen utrũq; discurrit: & inter quã uagantiũ stellaꝝ error legitimus coercetur:quas ideo ueteres errare dixerunt:quia & cursu suo ferunt᷑: & contra spæræ maximæ.i. ipsius cæli impetum cõtrario motu ad orientem ab occidente uoluunt᷑:& oĩum qdem par celeritas : motus similis:& idẽ est modus meandi:sed nõ oẽs eodem tpe circos suos orbesq; cõficiũt.Et iõ est celeritas ipsa mirabilis:qa cum sit eadem oĩum: nec ulla ex illis: aut concitatior esse possit aut segnior:nõ eodem tñ tpis spatio oẽs ambitum suũ ꝑagunt.Cãm uero sub eadem celeritate disparis spatii aptius nos sequentia docebũt.His de sydeꝝ natura & syderea hoĩum mente narratis: rursus filiũ pater ut in deos pius:ut in hoĩes iustus esset: hortatus: ꝑmiũ rursus adiecit:ostendens lacteũ circulũ uirtutibus debitũ: & beatoꝝ cœtu refertũ.Cuius meminit his uerbis. Erat aũt is splendidissimo candore inter flãmas circus elucens:quẽ uos(ut a gratis accepistis)orbem lacteũ nuncupatis.Orbis hic idem quod circus ĩ lactei appellatione significat. Est aũt lacteus unus e circulis:qui ambiunt cælũ:& sunt ꝑter eũ numero decem: de qbus q̃ dicenda sunt ꝓferemus: cum de hoc cõpetens sermo processerit.Solus ex oĩbus hic subiectus est oculis:cæteris circũcisis magis cogitatiõe q̃ uisu cõpræhendendis.De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt:cãsq; eius alii fabulosas:naturales alii ꝓtulerunt.Sed nobis fabulosa reticentes ea tm̃modo: q̃ ad naturã eius uisa sunt ꝑtinere: dicemus.Theophrastus lacteum dixit esse cõpagem:qa de duobus hemispæriis cæli spæra solidata est.Et iõ ubi horæ utriq; cõueniant:notabilem claritatem uideri.Diodorus ignem esse densæ cõcretæq; naturæ ĩ unã curui limitis semitã discretiõe mundanæ fabricæ coaceruãte cõcretum.Et iõ uisum ĩtuentis admittere reliquo igne cælesti lucem suã nimia subtilitate diffusã nõ subiiciente cõspectui. Democritus inumeras stellas breuesq; omnes q̃ spisso tractu ĩ unum coactæ spatiis q̃ angustissima iteriacent opertis uicinæ sibi undiq;:& ideo passim diffusæ lucis aspergine continuum

Orbis

Circus

Stellæ errantes

Lacteus circus

iuncti luminis corpus ostendunt.Sed possidonius cuius diffinitioni plu rium consensus accessit: ait lacteum caloris esse syderei infusionem: quã ideo aduersa zodiaco curuitas obliquauit:ut qm̃ sol nunq̃ zodiaci exce dendo terminos exptem feruoris sui partem cæli reliquam deserebat: hic circus a uia solis in obliquum recedens uniuersitatem flexu calido tẽpe raret.Quibus aũt partibus zodiacũ intersecet:superius relatum ẽ. Hæc de lacteo. Decem aũt alii(ut diximus)circi sunt: quorum unus est ipse zodiacus: qui ex his decẽ solus potuit latitudinẽ hoc modo quẽ referemus adipisci.Natura cælestiũ circuloꝝ incorporalis ẽ linea: quæ ita mente cõcipitur:ut sola longitudine censeat᷑:latũ habere nõ possit.Sed in zodiaco latitudinem signoꝝ capacitas exigebat. Quãtũ igitur spatii lati dimensio porrectis syderibus occupabat:duabus lineis limitatum ẽ. Et terna ducta per medium ecliptica uocat᷑: qa cum cursum suũ in eadẽ linea piter sol & luna conficiunt:alterius eoꝝ necesse est uenire defectum: solis:si ei tunc luna succedat:lunæ: si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq̃ deficit:nisi cũ tricesimus lunæ dies ẽ:& nisi quintodecimo cursus sui die nescit luna defectum.Sic eni euenit:ut aut lunæ cõtra solẽ positæ ad mutuandũ ab eo solitũ lumen sub eadẽ inuẽtus linea terræ conus obsistat: aut soli ipsa succedẽs obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat.In defectu ergo sol ipe nil patit᷑:sed noster fraudat᷑ aspectus. Luna uero circa ꝓpriũ defectũ laborat nõ accipiendo solis lumen: cuius beneficio noctẽ colorat. Quod sciens Virgilius disciplinaꝝ oium peritissimus ait:Defectus solis uarios:lunæq; labores. Quãuis igit᷑ trium lineaꝝ ductus zodiacũ & claudat & diuidat:unũ tamen circũ author uocabulorũ dici uoluit antiquitas.Quinq; alii circuli paralelli uocant᷑.Hoꝝ medius & maximus est eqnoctialis.Duo extremitatibus uicini:atq; ideo breues: quoꝝ unus septẽtrionalis dicit᷑:alter australis. Inter hos & medium duo sunt tropici maiores ultimis:medio minores: & ipsi ex utraq; parte zonæ ustæ terminũ faciunt.Præter hos duo sunt alii circuli: quibus nomẽ dedit impfecta conuersio:Ambientes.n.septẽtrionalẽ uerticẽ:atq; ide in diuersa diffusi & se ĩ sũmo itersecãt:& quiq; paralellos ĩ quaternas ptes æq̃liter diuidunt zodiacũ intersecantes:ut unus eoꝝ p arietẽ & librã:alter p cancrũ atq; capricornum meando decurrat: sed ad australẽ uerticem non puenire credunt᷑. Duo qui ad numeꝝ p̃dictum supsunt: meridianus & orizon nõ scribunt᷑ in spæra: quia certum locum habere nõ possunt: sed pro diuersitate circunspicientis habitãtisue uariant᷑.Meridianus est enim quem sol cum sup hoium uerticem uenerit: ipm diem medium efficiendo designat.Et quia globositas terræ habitationes oium æquales sibi esse nõ patit᷑:non eadem pars cæli oium uerticem despicit. Et iõ unus oibus meridianus esse nõ poterit:sed singulis sup uerticem suum ꝓprius meridianus efficit᷑.Similiter facit sibi orizõtem circunspectio singuloꝝ. Ori

Circi.x.

Zodiacus arcus

Ecliptica linea

Eclipsis solis & lunæ

Circuli.v.

Meridianus circulus

zon est enim uelut quodã circo designatus terminus cæli quod sup terram uidet. Et qa ad ipm uere finẽ nõ põt humana acies puenire: quantũ quisq; oculos circũferendo cõspexit ꝓprium sibi cæli: quod sup terrã est: terminũ facit. Hic orizon quẽ sibi uniuscuiusq; circũscribit aspectus: ultra trecentos & sexaginta stadios lõgitudinẽ intra se cõtinere non poterit. Centũ enim & octoginta stadios nõ excedit acies cõtrauidentis. Sed uisus cũ ad hoc spatiũ uenerit: accessu deficiẽs in rotunditatẽ recurrẽdo curuat. Atq; ita fit: ut hic numerus ex utraq; pte geminatus trecẽtoꝝ sexagita stadioꝝ spatiũ qđ intra orizõtẽ suũ cõtinet: efficiat sempq; quantũ ex huius spatii pte postea ꝓcedendo demiseris: tãtum tibi de iteriore sumet: & idẽ orizon semp quantacũq; locoꝝ trãsgressione mutat. Hũc aũt quẽ diximus admittit aspectũ aut in terris æqua planicies: aut pelagi tranqlla libertas: q̃ nullã oculis obiicit offensam. Nec te moueat: ꝙ sæpe in lõgissimo positũ montẽ uidemus: aut ꝙ ipsa cæli supna suspicimus. Aliud est.n.cũ se oculis igerit altitudo: aliud cũ p planũ se porrigit & extendit intuitus: in quo solo orizõtis circus efficitur Hæc de circis oibus: quibus cælũ cingit; dicta sufficiant. Tractatũ ad sequentia transferamus ex quo mihi oia cõtemplanti p̃clara cætera & mirabilia uidebantur. Erãt autem hæ stellæ: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines oium: quas esse nunq̃ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebant. Dicendo: Ex quo mihi oia contemplanti: id quod supra diximus affirmat: in ipso lacteo Scipionis & parentum per somnium contigisse conuentum. Duo sunt autem p̃cipua: quæ in stellis se admiratum refert: aliquarum nouitatem: & omnium magnitudinẽ. Ac prius de nouitate: post de magnitudine differemus. Plene & docte adiiciendo: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: causam cur a nobis non uideantur: ostendit. Locus enĩ nostræ habitationis ita positus est: ut q̃dã stellæ ex ipso nunq̃ possint uideri: quia ipsa pars cæli in qua sunt: nunq̃ potest hic habitantibus apparere. Pars.n.hæc terræ q̃ incolitur ab uniuersis hominibus: q̃ nos inuicem scire non possumus: ad septentrionalẽ uerticem surgit: & spalis conuexitas australem nobis uerticem in ima demergit. Cum uero semper circa terram ab ortu in occasum cæli spa uoluatur: uertex hic qui septẽtriones habet: quoquo uersum mundana uolubilitate uertatur: quoniam super nos est: semper a nobis uidetur: ac semp ostẽdit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis cõtra quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus: nec ipse nobis unq̃ uidetur: nec sydera sua: quibus & ipse sine dubio insignitur: ostendit. Et hoc ẽ quod poeta naturæ ipsius conscius: dixit.

Hic uertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus stix atra uidet manesq; profundi.

Orizon

Orizontis mensura

Vertex septẽtrionalis

Vertex Australis

Sed cum hanc diuersitatem cælestibus partibus uel semp uel nunq̃ apparendi terræ globositas habitãtibus faciat:ab eo qui in cælo est : oẽ sine dubio cælũ uidet̃ nõ impediente aliq̃ pte terræ: q̃ tota puncti locũ ꝓ cæli magnitudine uix optinet.Cui ergo australis uerticis stellas nunq̃ de terris uidere cõtigerat:ubi circũspectu libero sine offensa terreni obicis uisæ sunt:iure quasi nouæ admirationẽ dederunt.Et quia intellexit cãm propter q̃ eas nunq̃ ante uidisset:ait:Erãt aũt hæ stellæ quas nunq̃ ex hoc loco uidimus. Hunc locũ demostratiue terrã dicens: in qua erat dum ista narraret.Sequitur illa discussio:quod adiecit quid sit. Et hæ magnitudines oium quas esse nunq̃ suspicati sumus. Cur aũt magnitudines quas uidit in stellis:nunquã hoies suspicati sint:ipse patefecit addendo.Stellarũ aũt globi terræ magnitudinẽ facile uincebãt.Nã quando hõ:nisi quẽ doctrina philosophiæ supra hoiem:imo uere hoiem fecit:suspicari potest stellã unã oi terra esse maiorẽ:cũ uulgo singulæ uix facis unius flãmam æquare posse uideant̃. Ergo tũc eaꝝ uere magnitudo asserta credetur si maiores singulas q̃ est oĩs terra esse cõstiterit:qđ hoc modo licet recognoscas.Punctũ dixerunt esse geometræ: quod ob incõprehensibilem breuitatem sui in ptes diuidi nõ possit:nec ipm pars aliqua:sed tantũmodo signũ esse dicat̃. Physici terrã ad magnitudinẽ circi: p quem sol uoluitur: puncti modũ optinere docuere.Sol aũt quãto minor sit circo ꝓprio:depræhensum est manifestissimis dimensionũ rõnibus:cõstat mensurã solis ducentesimã sextãdecimã partem habere magnitudinis circi: p quem sol ipsæ discurrit.Cũ ergo sol ad circũ pars certa sit:terra uero ad circũ solis punctũ sit:qđ pars esse nõ possit sine cunctatione iudicii solem cõstat terra esse maiorẽ:si maior est pars eo quod partis nomen nimia breuitate nõ capit.Veꝝ solis circo supioꝝ stellaꝝ circos certũ est esse maiores:si eo quod cõtinetur id qđ cõtinet maius est.Cũ hic sit cælestiũ spæraꝝ ordo: ut a supiore unaquæq; inferior ambiat̃.Vnde & lunæ spærã quasi a cælo ultimã & uicinã terræ minimã dixit:cũ terra ipsa in punctũ quasi uere iã postrema deficiat.Si ergo stellaꝝ supioꝝ circi(ut diximus)circo solis sũt grandiores:singulæ aũt huius sunt magnitudinis: ut ad circũ unaquæq; suum modũ partis optineat:sine dubio singulæ terra sunt ampliores:quã ad solis circũ:q supioribus minor ẽ:punctũ esse ꝑdiximus.De luna si uere luce lucet aliena:sequẽtia docebunt.Hæc cũ Scipionis obtutus nõ sine admiratiõe pcurrens ad terras usq; fluxisset: & illic familiaris hæsisset: rursus aui monitu ad supiora reuocatus ẽ:ipm a cæli exordio spæraꝝ ordinẽ in hæc uerba mõstrantis.Nouẽ tibi orbibus uel potius globis conexa sunt omnia:quoꝝ unus ẽ cælestis extimus qui reliquos omnes complectitur:summus ipsæ deus arcens & cõtinens cæteros:in quo sunt infixi illi qui uoluunt̃ stellaꝝ cursus sempiterni. Huic subiecti septẽ:q uersant̃ retro cõtrario motu atq; cælũ.E qbus unũ globũ possidet illa: quã

Stellaꝝ magnitudo

Punctum

Globi uel orbes.ix.

in terris saturniã nominant. Deinde est hominũ generi prosperus & salutaris ille fulgor:qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris:quẽ martium dicitis. Deinde subter mediã fere regionẽ sol optinet dux & priceps & moderator luminũ reliquorũ:mens mũdi:& temperatio tãta magnitudine:ut cuncta sua luce lustret & cõpleat. Hũc ut cõites cõsequunť ueneris alter:alter mercurii cursus. Infimoq; orbe luna radiis solis accẽsa cõuertiť. Infra aũt eã nihil est:nisi mortale & caducũ:pter aĩos munere deorum hoĩum generi datos. Supra lunã sunt æterna oĩa. Nã ea q̃ est media & nona tellus neq; moueť & infima est:& in eã ferunť oĩa nutu suo põdera. Totius mũdi a sũmo in imũ diligens in hunc locũ collecta descriptio est:& itegrũ quoddã uniuersitatis corpus effingiť:qđ qdã Τὸ πᾶν .i. oẽ dixerunt. Vnde & hic dicit cõnexa sunt oĩa. Virgilius uero magnũ corpus uocauit. Et magno se corpore miscet. Hoc aũt loco Cicero rerũ quærendarũ iactis seminibus multa nobis excolenda legauit. De septem subiectis globis ait:qui uersantur retro contrario motu atq; cælũ. Quod cum dicit:admonet ut quæramus si uersatur cælũ & si illi septem & uersanť & contrario motu moueñť. Aut si hunc esse spærarũ ordinem quem Cicero refert:Platonica cõsentit authoritas. Et si uere subiectæ sint: quo pacto stellæ earũ oĩum zodiacum lustrare dicantur:cũ zodiacus & unus & in summo cælo sit? quæue ratio ĩ uno zodiaco aliarũ cursus breuiores: aliarum faciat longiores? Hæc eni oĩa in exponendo earũ ordine necesse est afferanť. Et postremo qua rõne in terrã ferantur sicut ait oĩa nutu suo pondera? Versari cælum mundanæ aĩæ natura & uis & rõ docet. cuius æternitas in motu est:qa nunq̃ motus relinqt:quod uita non deserit. Nec ab eo uita discedit:ĩ quo uiget semp agitatus. Igitur & cæleste corpus qđ mũdi aĩa futurũ sibi imortalitatis particeps fabricata est: ne unq̃ uiuendo deficiat:semp in motu est:& stare nescit:quia nec ipsa stat aĩa q̃ impelliť. Nã cũ aĩæ:quæ in corporea est:essentia sit in motu: primũ aũt oĩum cæli corpus aĩa fabricata sit:sine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra & incorrupta nõ deserit: quod primum cœpit mouere. Ideo uero cæli motus necessario uolubilis est:qa cum semp moueri necesse sit:ultra aũt locus nullus sit quo se tendat accessio:cõtinuatione perpetuæ in se reditionis agitatur. Ergo ĩ quo potest uel habet currit:& accedere eius reuolui ẽ:quia spæræ spatia & loca complectẽtis oĩa unus est cursus rotari. Sed & sic aĩam seq semp uideť: q̃ in ipsa auersitate discurrit. Dicemus ergo ꝙ eã nunq̃ repiat:si semp hãc sequtur:imo semp eã repit: quia ubiq; tota ubiq; pfecta est. Cur ergo si q̃ q̃rit repit:nõ quiescit? quia & illa requietis ẽ ĩscia. Staret.n.si usq̃ stantẽ aĩam repiret. Cũ uero illa ad cuius appetentiã trahiť: semp in uniuersa se fundat:semp & corpus se in ipsam & p ipsam torquet. Hæc de cælesti uolubilitatis archano pauca de multis plotino authore repta sufficiẽt:Quod

autem hūc istum extimū globū: qui ita uoluit̃: summū deū uocauit: nō ita accipiendū est: ut ipse prima cā & deus oīpotentissimus existimat̃: cū globus ipse quod cælū est: aīæ sit fabrica: aīa ex mente ꝓcesserit: mens ex deo: qui uere sūmus est ꝓcreata sit. Sed summū quidem dixit ad cætero- rum ordinem: qui subiecti sunt: unde mox subiecit arcens & cōtinens cæ teros. Deum uero qui nō modo imortale aīal ac diuinū sit: plenū inclytæ ex illa purissima mente rōnis: sed ꝙ uirtutes omnes: q̄ illā primæ oīpoten tiam summitatis sequunt̃: aut ipse faciat: aut ipse cōtineat. Ip̄m deniq; Io uem ueteres uocauerunt: & apud theologos iupiter est mundi aīa. Hinc illud est: Ab ioue pricipium musæ: iouis oīa plena. Quod de Arato: poe tæ alii mutuati sunt: qui de syderibus locuturus a cælo in quo sunt syde- ra exordium sumendum esse decernens ab ioue incipiendum esse memo rauit. Hinc Iuno & soror eius & cōiunx uocat̃. Est autem Iuno aer: & di citur soror: quia iisdem seminibus quibus cælum etiam aer est ꝓcreatus: coniunx quia aer subiectus est cælo. Hic illud accipiendum est: ꝙ præter duo lumina & stellas quinq;: quæ appellant̃ uagæ: reliquas omnes alii ifi xas cælo nec nisi cū cælo moueri: alii quoꝝ assertio uero propior est has quoq; dixerunt suo motu: p̄ter quod cū cæli cōuersione ferunt̃ accede- re. Sed ꝓpter imensitatem extimi globi excedentia credibilem numeꝝ sæ cula in una eas cursum sui ambitione cōsumere: & ideo nullum eaꝝ mo tū ab hoīe sentiri: cū non sufficiat humanæ uitæ spatium ad breue saltem punctum tā tarde accessiōis dep̄hendendū. Hinc Tullius nullius sectæ inscius ueteribus approbatæ simul attigit utrāq; sniam dicendo. In quo sunt ifixi illi qui uoluunt̃ stellaꝝ cursus sempiterni. Nā & ifixos dixit: & cursus habere nō tacuit. Nunc utrum illi septem globi: qui subiecti sunt cōtrario (ut ait) q̄ cælū uertit̃ motu ferant̃: argumentis ad ueꝝ ducenti- bus: requiramus. Solem ac lunam & stellas quinq;: quibus ab errore no- men est: p̄ter q̄d secum trahit ab ortu i occasum cæli diurna cōuersio: ip̄a suo motu in orientē ab occidente ꝓcedere nō solis litteraꝝ ꝓphanis: sed multis quoq; doctrina iniciatis abhorrere a fide: ac mōstro simile iudica- tū est. sed apud pressius ituētes ita esse ueꝝ cōstabit: ut nō solū mēte cō- cipi: sed oculis quoq; ipsis possit ꝓbari. Tn̄ ut nobis de hoc sit cū ꝑtinaci ter negante tractatus: age quisqs tibi hoc liquere dissimulas: simul oīa q̄ uel cōtētio sibi fingit detractans fidē: uel q̄ ipsa ueritas suggerit in diuisio nis mēbra mutamus. Has erraticas cū luminibus duobus aut ifixas cæ- lo: ut alia sydera nullū sui motū nostris oculis iudicari: sed ferri mūdanæ cōfusionis ipetu: aut moueri sua quoq; accessiōe dicemus. Rursus si mo uent̃: aut cæli uiā sequunt̃ ab ortu i occasū: & cōi & suo motu meātes: aut cōtrario recessu i oriētē ab occidētis pte uersant̃. Præter hoc (ut opi nor) nihil pōt ul̃ eē: uel fingi. Nūc uideamus q̄d ex his poterit̃ ueri ꝓbari. Si ifixæ eēnt: nūq̄ ab eadē statiōe discederēt: sed i eisdē locis semp ut aliæ

Iuno q̄re iouis & soror & coniunx.

Stellæ fixæ

uiderentur. Ecce eñi de infixis uergiliæ nec a sui unq̃ se copulatiõe disper gunt: nec hyadas quæ uicinæ sunt deserunt: aut orionis ꝓximã regionẽ relinquunt. Septentrionũ cõpago nõ soluitur. Anguis q inter eos labit̃: semel circũfusum non mutat amplexũ. Hæ uero modo in hac: mõ in illa cæli regione uisuntur. Et sæpe cum i unum locũ duæ pluresue cõuene rint: & a loco tamẽ in quo uisæ sunt simul: & a se postea sepant̃. Ex hoc eas nõ esse cælo infixas oculis quoq; approbãtibus cõstat. Igitur mouen tur: nec negare hoc quisq̃ poterit quod usus affirmat. Quærendũ est er go utrũ ab ortu ad occasum: an i cõtrarium motu ꝓprio reuoluant̃. Sed & hoc q̃rentibus nobis nõ solum manifestissima rõ: sed uisus quoq; ipse mõstrabit. Cõsideremus enim signoꝝ ordinẽ: qbus zodiacũ diuisum uel distinctum uidemus: & ab uno signo qd̃libet ordis eius sumamus exor dium. Cum aries exorit̃: post ipm taurus emergit. Hunc gemini isequun tur: hos cãcer: & p̃ ordinẽ reliq̃. Si istæ ergo i occidentẽ ab oriente ꝓcede rent: nõ ab ariete in tauꝝ q retro latus est: nec a tauro i geminos signum posterius uoluerent̃: sed potius a geminis in tauꝝ & a tauro i arietem re cta & mundanæ uolubilitatis cõsona accessione ꝓdirent. Cum ergo a pri mo i signum secundum: a secundo ad tertium & ide ad reliqua: q̃ poste riora sunt: reuoluant̃: signa autem ifixa cælo ferant̃ sine dubio cõstat has stellas nõ cum cælo: sed cõtra cælum moueri. Hoc ut plene liq̃at: astrua mus de lunæ cursu: quæ & claritate sui & uelocitate notabilior est. Luna postq̃ a sole discedens nouata est: secundo fere die circa occasum uidet̃: & quasi uicina soli quem nup reliqt: postq̃ ille demersus est: ipsa cæli mar ginem tenet antecedenti sup occidens. Tertio die tardius occidit q̃ secun do: & ita quotidie lõgius ab occasu recedit: ut septio die circa solis occa sum i medio cælo ipsa uideat̃. Post alios uero septẽ cum ille mergit: hæc orit̃. adeo media pte mensis dimidiũ cælũ. i. unũ hemispæriũ ab occasu in orientẽ recedendo metit̃. Rursus post septem alios circa solis occasũ latentis hemispærii uerticẽ tenet. Et huius rei indiciũ ẽ: ꝙ medio noctis exorit̃. Postremo totidẽ diebus exẽptis solem denuo cõpræhendit: & ui cinus uidet̃ ortus amboꝝ quãdiu soli succedẽs rursus mouet̃: & rursus recedens paulatim semp in orientẽ regrediendo relinquat occasum. Sol quoq; ipse nõ aliter q̃ ab occasu in orientẽ mouet̃: & licet tardius q̃ luna recessum suũ cõficiat: quippe q tãto tpe signum unũ emetiat̃: quãto to tum zodiacũ luna discurrit: manifesta tamẽ & subiecta oculis motus sui p̃stat idicia. Hunc. n. in ariete esse ponamus: quod quia æquinoctiale si gnum est pares horas somni & diei facit. In hoc signo cũ occidit: libram idest scorpii chelas mox oriri uidemus: & apparet taurus uicinus occa sui. Nã uergilias & hyadas partes tauri clariores nõ multo post sole mer gente uidemus. Sequenti mẽse sol in signũ posterius. i. in tauꝝ recedit: & ita fit: ut neq; uergiliæ neq; alia pars tauri illo mense uideat̃. Signũ. n. qđ

Ordo signorum zodiaci

Lunæ cursus

cum sole oritur:& cum sole occidit:semper occultatur: adeo ut & uicina astra solis ꝓpinquitate cælent. Nã & canis tunc quia uicinus tauro est: nõ uidetur tectus lucis ꝓpinquitate. Et hoc est qđ Virgilius ait.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus:& aduerso cedens occidit astro.

Non enim uult intelligi tauro oriente cum sole mox in occasum ferri canem:q ꝓximus tauro est:sed occidere eum dixit tauro gestãte solem : qa tunc incipit nõ uideri sole uicino. Tunc tamen occidente sole libra adeo sꝑior inuenit̃ ut totus scorpius ortus appareat:gemini uero uicini tunc uidentur occasui. Rursus post tauri mentem gemini nõ uident̃:quod in eos solem migrasse significat: Post geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit:mox libra in medio cælo uidetur. Adeo constat solem tribus signis peractis.i. ariete & tauro & geminis ad medietatem hemisperii recessisse. Deniq; post tres menses sequentes tribus signis quæ sequuntur emensis:cancrum dico:leonem:& uirginem:iuenitur in libra:quæ rursus æquat noctem diei:& dum in ipso signo occidit:mox orit̃ aries:i quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autem occasum magis eius q̃ ortum elegimus ꝓponendum:quia signa posteriora post occasum uident̃. Et dum ad hæc quæ sole mergente uideri solent: solẽ redire mõstramus: sine dubio eum cõtrario motu recedere:q̃ cælũ mouet̃:ostẽdimus. Hæc aũt quæ de sole & luna diximus etiam quinq; stellaꝝ recessum assignare sufficient:pari enim rõne in posteriora signa migrãdo semꝑ mundanæ uolubilitati contraria recessione uersantur. His assertis:de spæraꝝ ordine pauca dicenda sunt. In quo dissentire a Platone Cicero uideri potest: cum hic solis spærã quartã de septem.i. in medio locatam dicat: Plato a luna sursum secundã:hoc est inter septẽ a summo locũ sextũ tenere com memoret. Ciceroni Archimenides & caldæoꝝ ratio consentit. Plato ægyptios oĩum philosophiæ disciplinaꝝ parentes secutus est:qui ita solẽ inter lunã & mercuriũ locatum uolunt: ut rõne tamen deꝑhẽderint & edixerint:cur a nõnullis sol supra mercuriũ supraq; uenerẽ cẽ credatur. Nã nec illi qui ita existimant a specie ueri procul aberrant. Opinionem uero istius permutationis huiusmodi ratio ꝑsuasit. A saturni spæra quæ ẽ prima de septem usq; ad spærã Iouis a summo secundam iteriecti spatii tanta distantia est:ut zodiaci ambitum sꝑior triginta annis: duodecim uero annis subiecta conficiat. Rursus tamen a Ioue spæra martis recedit:ut eundem cursum biennio ꝑagat. Venus aũt est tm̃ regiõe martis inferior: ut ei annus satis sit ad zodiacũ ꝑagendũ. Iam uero ita ueneri proxima ẽ stella mercurii:& mercurio sol ꝓpinquus:ut hii tres cælum suũ pari temporis spatio.i.anno plus minusue circũeant. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit:quia in spatio pari longe a se nunq̃ recedũt. Luna autem tm̃ ab his deorsum recessit: ut quod illi anno: uigintiocto die-

Spærãrum. Ordo.

bus ipsa conficiat. Ideo neq; de trium superiorum ordine: quem manifeste clareq; distinguit immensa distãtia: neq; de lunæ regione quæ ab omnibus multum recessit: inter ueteres aliqua fuit dissensio. Horum uero trium sibi ꝓximorum: ueneris: mercurii: & solis ordinem uicinia confundit. Sed apud alios. Nam ægyptiorum solertiã ratio non fugit: quæ talis est. Circulus per quẽ sol discurrit a mercurii circulo ut inferior ambitur. Illum quoq; superior circulus ueneris includit. Atq; ita fit: ut hæ duæ stellæ cum per supiores circulorum suorum uertices currunt: intelligantur supra solem locatæ. Cum uero per inferiora cõmeant circulorum: sol eis superior existimet. Illis ergo qui spæras earum sub sole dixerũt: hoc uisum ex illo stellarum cursu: qui nonnunq̃ (ut diximus) uidetur inferior: qui & uere notabilior est: quia tum liberius apparet. Nam cum superiora tenent: magis radiis occulunt. Et ideo persuasio ista cõualuit: & ab omnibus pene hic ordo in usum receptus est. Perspicatior tamen obseruatio meliorem ordinem deprehendit: quẽ præter indaginem uisus hæc quoq; ratio commendat: q lunam quæ luce propria caret & de sole mutuatur necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Hæc enim ratio facit lunam non habere lumen proprium: cæteras omnes stellas lucere suo. q illæ supra solẽ locatæ in ipso purissimo æthere sunt: in quo omne quicquid est: lux naturalis & sua est: quæ tota cũ igne suo ita spæræ solis incũbit: ut cæli zonæ: quæ ꝓcul a sole sunt: perpetuo frigore oppressæ sint: sicut infra ostendetur. Luna uero quia sola ipsa sub sole est: & caducorum iam regioni luce sua carenti proxima: lucem nisi desuper posito sole cui resplendet: habere non potuit. Deniq; quia totius mundi una pars terra est: ætheri aũt una pars luna est: lunam quoq; terrã: sed æthercam uocauerunt. Immobilis tamen ut terra esse nõ potuit: quia in spæra quæ uoluitur: nihil manet imobile præter centrum. Mundanæ aũt spæræ terra centrum est: ideo sola immobilis perseuerat. Rursus terra accepto solis lumine clarescit tantũmodo: non relucet: Luna speculi instar lumẽ quo illustrat emittit: quia illa aeris: & aquæ per se concreta & densa sunt: fax habetur: & ideo extrema uastitate dẽsata est: nec ultra superficiẽ q̃uis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit: sed liquidissimæ lucis & ignis ætherei: ideo q̃uis densius corpus sit: q̃ cætera cælestia ut multo tamen terreno purius sit acceptæ luci penetrabile: adeo ut eam de se rursus emittat: nullũ tamẽ ad nos perferentem sensum caloris quia lucis radius quũ ad nos de origine sua. i. de sole peruenit naturã secum ignis de quo nascit: deuehit. Cum uero in lunæ corpus infundit: & inde resplendet: solã refundit claritudinem nõ calorẽ. Nã & speculum quũ splendorem de se ui oppositi eminus ignis emittit solam ignis similitudinẽ carentẽ sensu caloris ostẽdit. Q uẽ soli ordinem Plato dederit uel eius authores: quosue Cicero secutus quartum locum globo eius assignauerit: uel quæ ratio persuasionẽ huius diuersitatis induxerit

Luna quare non habet lucẽ ex se

Sol spæris

& cur dixerit Tullius:infimoq; orbi luna radiis solis accensa co᷑uertit᷑: satis dictũ est.Sed his hoc adiiciendũ est cur Cicero eũ quartũ de septem solẽ uelit.Quartus aũt inter septem nõ fere medius sed omnimodo medius sit:& habeat᷑:nõ abrupte medium solem: sed fere medium dixerit: his uerbis.Deinde subter mediã fere regionem sol optinet.Sed nõ uacat adiectio:qua hæc pronunciatio temperat᷑:nam sol quartũ locũ optinens mediã regionem tenebit numero:spatio nõ tenebit. Si inter ternos enim sũmos & imos locatur sine dubio medius est numero: sed totius spatii quod septem spæræ occupant:dimensione pspecta regio solis nõ inuenitur in medio spatio locata:quia magis a sũmo ipse q̃ ab ipso reessit ima postremitas:ꝙ sine ulla disceptatiõe:ambage cõpendiosa probabit assertio.Saturni stella quæ sũma est:zodiacum triginta annis peragrat:sol medius anno uno:luna ultima uno mense nõ integro. Tantũ ergo interest inter solem & saturuum:q̃tum inter unum & triginta. Tantum inter lunam soleq;:q̃tum inter duodecim & unum.Ex his apparet totius a summo in imũ spatii.certam ex media parte diuisionem solis regionem nõ fieri.Sed quia hic de numero loquebat᷑:in quo uere qui quartus & medius est:ideo pronũciauit quidem mediũ:sed propter latentem spatiorũ dimẽsionem uerbũ quo hanc diffinitionẽ temperaret:adiecit.Notandũ ꝙ esse stellam saturni:& alteram iouis:martis aliã:non naturæ cõstitutio:sed humana persuasio est:quæ stellis numeros & nomina fecit:Non enim ait illã quæ saturnia est:sed quã in tetris saturniã nominãt:& ille fulgor qui dicitur iouis:& quem martiũ dicitis:adeo expressit in singulis noia hæc nõ esse inuenta naturæ:sed hominũ cõmenta significationi distinctionis accõmodata.Quod uero fulgorem iouis humano generi prosperum & salutarem:contra martis rutilũ & terribilem terris uocauit:alterũ tractum est ex stellarum colore(nam fulget iouis:rutilat martis)alterum ex tractu eoꝝ qui de his stellis ad hoium uitam manare uolunt aduersa uel ꝓspera.Nã plerũq; de martis stella terribilia:de iouis salutaria euenire diffiniunt.Causam si quis forte alterius quærat:unde diuinis maliuolentia: ut stella malefica esse dicatur:sicut de martis:& saturni stellis existimat᷑: aut cur notabilior benignitatis iouis & ueneris inter genethliacos habeatur:cũ sit diuinoꝝ una natura:in mediũ proferã rõnem apud unũ oino q̃d sciam lectã:Nam Ptolemæus in libris tribus:quos de harmonia composuit:patefecit cãm quã breuiter explicabo.Certi sunt numeri:ꝑ quos inter omnia quæ sibi conueniunt:iunguntur & aptantur:fit iugabilis cõpetentia:nec quicq̃ potest alteri nisi per hos numeros cõuenire.Sunt autem epitritus:hemiolius:epogdous:duplaris:triplaris: quadruplus:quæ hoc loco interim quasi noia numeroꝝ accipias uolo. In sequentibus uero cum de harmonia cæli loquemur:quid sint hi numeri:quidue possint opportunius apiemus.Modo hæc nosse sufficiat:quia sine his numeris

Stellarũ proprietates unde ꝑueniũt

nulla colligatio: nulla potest esse concordia. Vitam uero nostram præcipue sol & luna moderant̃. Nam quũ sint caducoꝝ corpoꝝ hæc duo ꝓpria: sentire uel crescere: æstheticon. i. sentiendi natura de sole: phyticon aũt. i. crescendi natura de lunari ad nos globositate perueniuut. Sic utriusq; luminis beneficio hæc nobis constat uita: qua fruimur. Conuersatio tamen nostra & peruentus actuum tam ad ipsa duo lumina: q̃ ad quinq; uagas stellas refertur. Sed harũ stellarum alias interuentus numerorum: quoꝝ supra fecimus mentionẽ: cum luminibus bene iũgit ac sociat: alias nullus applicat numeri nexus ad lumia. Ergo uenerea & iouialis stella ꝑ hos numeros lumini utriq; sociant̃. Sed iouialis soli per oẽs: lunæ uero per plures: & uenerea lunæ per oẽs: soli per plures numeros aggregatur: Hinc licet utraq; beneficia credatur: iouis tamen stella cũ sole accõmodatior est: & uenerea cum luna: atq; ideo uitæ nostræ magis commodant quasi luminibus uitæ nostræ authoribus numeroꝝ ratione concordes Saturni aũt martisq; stellæ ita nõ habent cũ luminibus cõpetentiam: ut tamen aliqua uel extrema numeroꝝ linea saturnus ad solẽ: mars aspiciat ad lunam. Ideo minus cõmodi uitæ humanæ existimant̃: quasi cum uitæ authoribus arcta numeroꝝ rõne non iuncti. Cur tamẽ & ipsi nõnũq̃ opes uel claritatem hoibus præstare credant̃: ad alterum debet pertinere tractũ: quia hic sufficit apuisse rõnem: cur alia terribilis: alia salutaris existimetur. Et plotinus quidẽ in libro qui inscribitur: Sic faciunt astra: pronunciat nihil ui uel potestate eoꝝ hoibus euenire: sed ea quæ decreti necessitas in singulos sancit: ita per hoꝝ septem transitũ statione recessuue monstrari: ut aues seu præteruolãdo seu stando futura pẽnis uel uoce significant nescientes. Sic quoq; tamen iure uocabit̃ hic salutaris: ille terribilis: cũ per hunc prospera: per illum significemus incõmoda. In his aũt tot noibus quæ de sole dicunt̃: nõ frustra: nec ad laudis pompã lasciuit oratio: sed res ueræ uocabulis exprimunt̃. Dux & princeps ait: & moderator luminũ reliquoꝝ: mens mundi: & temperatio. Plato in Timæo cũ de octo spæris loqueret̃: sic ait: Vt aũt per ipsos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mensura & sit: & noscat̃: deus in ambitu supra terram secundũ lumẽ accẽdit: quod nũc solẽ uocamus. Vides ut hæc diffinitio uult esse oium spæraꝝ lumen ille sole? Sed Cicero sciens etiam cæteras stellas habere lumen suũ: solãq; lunã (ut sæpe iam diximus) proprio carere: obscuritatem diffinitionis huius liquidius absoluens & ostendẽs in sole maximũ lumẽ esse: nõ solum ait dux & princeps & moderator luminum reliquoꝝ (adeo & cæteras stellas scit esse lumina) sed hunc ducem & principem: quẽ Heraclitus fontem cælestis lucis appellat. Dux ergo est: quia omnis luminis maiestate præcedit. Princeps: quia ita eminet: ut propterea ꝙ talis solus appareat: sol uocet̃. Moderator reliquorum dicitur: quia ipse cursus eoꝝ recursusq; moderat̃ certa diffinitione: nã spatii

Iouis stella

Sol unde

certa diffinitio est ad quã cum una quæq; erratica stella recedẽs a sole pueneritːtanq̃ ultra prohibeatur accedereːagi retro uidetᷣ. Et rursus cũ certam partem recedendo contigeritːad directi cursus consueta reuocaturː ita solis uis & potestas motus reliquoꝝ luminũ constituta dimensione moderatur. Mens mundi ita appellaturːut physici eum cor cæli uocauerunt. Inde nimirum ꝙ omnia quæ statuta rõne per cælum fieri uidemusː diem & noctẽː& migrantes inter utrũq; prolixitatis breuitatisq; uicesː& certis temporibus æquam utriusq; mensurãːdein ueris clæmentẽ teporẽ torridum cancri ac leonis æstumːmolliciẽ autũnalis auræːuim frigoris inter utrãq; temperiemːoĩa hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cæli dicitᷣːper quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causaːpropter quã iure cor cæli uocetᷣːꝙ natura ignis semper in motu perpetuo agitatuq; est. Solem aũt ignis ætherei fontẽ esse rettulimus. Hoc est ergo sol in æthere qđ animali corːcuius ista natura ẽː ne unq̃ cesset a motuːaut breuis eius quocunq; cãsu ab agitatione cessatio mox animal interimat. Hæc de eo quod mundi mentẽ uocauit. Cur uero & tẽperatio mũdi dictus sitːratio in aperto estː Ita enim nõ solũ terrãːsed ipsum quoq; cælum quod uere mundus uocatᷣːtemperari sole certissimũ estːut extremitates eius quæ longissimæ a uia solis recesserũtːomni careant beneficio calorisː& una frigoris perpetuitate torpescantːquod in sequentibus aptius explicabitᷣ. Restat ut & de magnitudine eius uerissima prædicatione extulitːpauca & nõ prætereũda dicamus. Physici hoc maxime consequi in omni circa magnitudinẽ solis inquisitiõe uolueruntːq̃to maior esse possit q̃ terra. Et Eratosthenes in libris dimensionũ sic ait. Mensura terræ septies & uicies multiplicata mensurã solis efficiet. Possidonius multo multoq; sæpius & uterq; lunaris defectus argumentũ pro se aduocat. Ita cum solẽ uolunt terra maiorẽ probareːtestimonio lunæ deficiẽtis utuntᷣ. Cum defectũ lunæ conantᷣ asserereːprobationem de solis magnitudine mutuantᷣ. Et sic euenitːut dũ utrunq; de altero astruitᷣːneutrũ probabiliter astruatᷣːsemper in medio uicissim nutãte mutuo testimonio quid enim per rem adhuc probãdam probetᷣ? Sed ægyptii nihil ad coniecturam loquentes sequestrato ac libero argumento nec in patrocinium sibi lunæ defectum uocãtesːquanta mensura sol terra maior sit probare uoluerũtːut tũ demũ per magnitudinẽ eius ostenderent. cur luna deficiat. Hoc aũt nequaq̃ dubitatᷣ non posse aliter depræhendi nisi mensura & terræ & solis inuẽtaːut fieret ex collatione discretioː& terrena quidem dimensio oculis rõnem inuestigantibus de facili cõstabatːSolis uero mẽsuram aliter nisi per mensurã cæliːper quod discurritːinuenire non posse uideret. Ergo primũ metiendũ sibi cælũ illud .i. iter solis cõstitueruntː ut per eum possent modũ solis agnoscere. Sed queso si quis unq̃ tam ociosus tãq; erit ab omni serio feriatusːut hæc quoq; in manus sumatː ne talẽ

Sol cor cæli dicitur

Solis magnitudo.

ueterum promissionem quasi insaniæ ꝓximam aut horrescat:aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incóprehensibilis uidebat̃:uiam sibi fecit ingeniũ:& per terrã qui cæli modus sit reppererunt. Vt autẽ liquere possit ratio cõmenti:prius regulariter pauca dicenda sunt: ut sit rerꝫ sequentiũ aditus instructior:In omni orbe uel spæra medietas centrũ uocatur. Nihil aliud est centrum nisi punctũ:quo spæræ aut orbis mediũ certissima obseruatione distinguit̃. Item ducta linea de quocunqꝫ loco circuli q designat ambitum in quacunqꝫ eiusdẽ circuli sũmitate orbis partem aliquã diuidat necesse est. Sed non oĩmodo medietas est orbis quã separat ista diuisio. Illa enim tantũ linea in partes æquales orbẽ mediũ diuidit:quæ a sũmo in summũ ita deducitur:ut necesse sit eam transire per centrum. Et hæc linea quæ orbem sic æqualiter diuidit:diametros nuncupatur. Item diametros oĩs cuiuscunqꝫ orbis triplicata cũ adiectiõe septimæ partis suæ mensurã facit circuli:quo orbis includitur.i. si uncias septem teneat diametri longitudo:& uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat:triplicabis septem:& faciunt uiginti unũ. His adicies septimã partẽ hoc est unũ:& pronunciabis uiginti & duabus unciis huius circuli esse mensuram cuius diametros septẽ unciis extenditur: Hæc oĩa geometricis euidentissimisqꝫ rõnibus probare possemus:nisi & neminẽ de ipsis dubitare arbitraremur:& caueremus iusto prolixius uolumẽ extendere. Sciendũ & hoc:ꝙ umbra terræ q̃ sol post occasum in inferiore hemispærio currens sursum cogit emitti ex qua super terrã fit obscuritas:quæ nox uocatur:sexagesies in altũ multiplicat̃ ab ea mensura:quã terræ diametros habet. Et hac longitudine ad ipsum circulũ per quẽ sol currit erecta:exclusione luminis tenebras in terrã refundit. prodendũ est igitur: quanta diametros terræ sit ut constet quid possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad tractum mensurarꝫ quas promisit oratio reuertatur. Euidentissimis & indubitabilibus dimensionibus cõstat uniuersæ terræ ambitũ quæ ubicũqꝫ uel incolitur:uel inhabitabilis iacet:habere stadiorum milia ducenta quinquaginta duo. Cũ ergo tm̃ ambitus teneat sine dubio octoginta milia stadiorꝫ uel non multo amplius diametros habet secundũ triplicationẽ cum septimæ partis adiectiõe:quã superius de diametro & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendã terrenæ umbræ longitudinem nõ ambitus terræ sed diametri mensura multiplicãda est:ipsa est.n. quã sursum constat excrescere. Sexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia quæ terræ diametros habet:quæ faciũt quadragies octies centena milia stadiorꝫ esse a terra usqꝫ ad solis cursum:quo umbrã terræ diximus peruenire. Terra aũt in medio cælestis circuli per quẽ sol currit ut centrũ locata est. Ergo mensura terrenæ umbræ medietatem diametri cælestis efficiet:& si ab altera quoqꝫ parte terræ par usqꝫ ad eũdem circulũ mensura tendatur:integra circuli per quẽ sol currit diametros in

Centrum

Diametros

Nox.

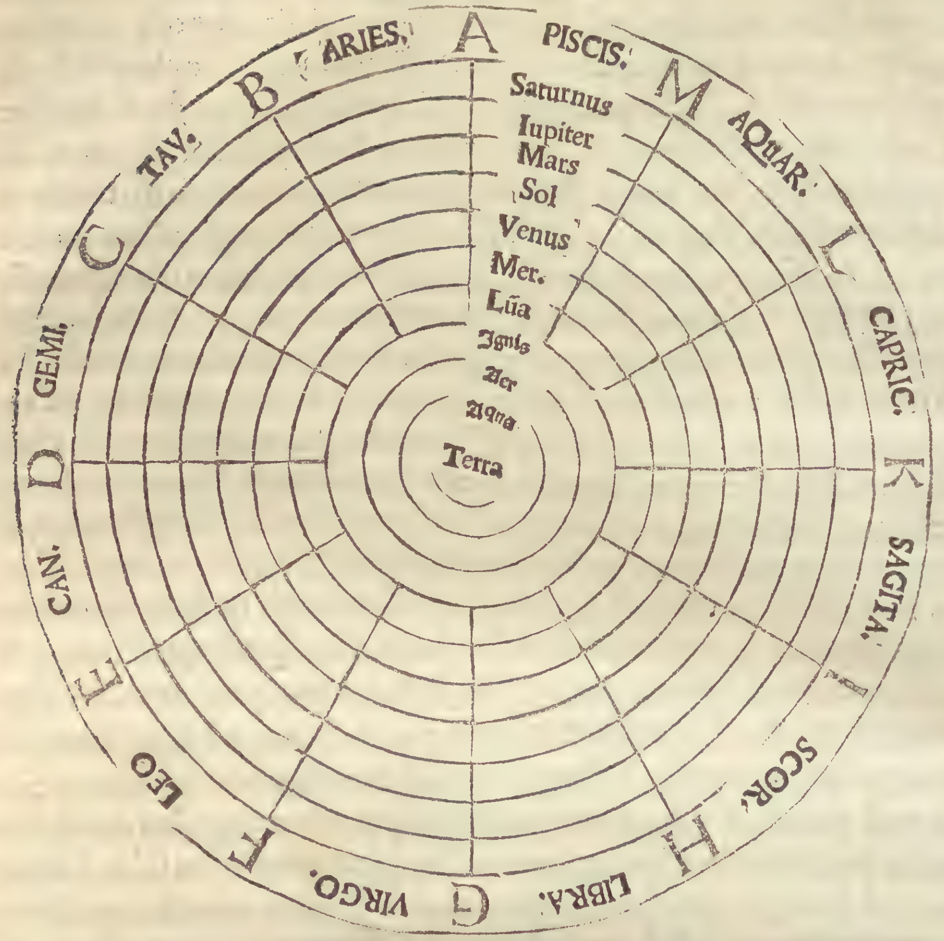
Ambitus terræ.

uenitur. Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis milibus erit integra diametros cælestis circuli nonagies sexies centenis milibus stadiorum: & inuenta diametros facile mensurã nobis ipsius quoq; ambitus ꝓdit. Hanc enim sũmam: quæ diametrũ fecit: debes ter multiplicare adiecta parte septima: ut sæpe iam dictũ est: & ita inuenies totius circuli per quẽ currit ambitum stadioꝝ habere trecenties cẽtena milia: & insup cẽtum septuaginta milia. His dictis quibus mensura quã terræ uel ambitus uel diametros habet: sed & circuli modus per quẽ sol currit uel diametri eius ostenditur: nunc quam solis esse mensurã: uel quẽadmodũ illi prudentissimi deprehẽderint: indicemus. Nã sicut extrema umbra potuit circuli per quẽ sol meat deprehendi magnitudo: ita per ipsum circulum mẽsura solis inuenta est in hunc modũ procedẽte inquisitiõis ingenio. Aequinoctiali die ante solis ortum æquabiliter locatum est saxeũ uas in hemispærii speciem: cauatã ambitione curuatũ infra per lineas designato duodecim diei horaꝝ numero: quas stili ꝓminentis umbra cum transitu solis prætereundo distinguit: hoc est aũt (ut scimus) huiusmodi uasis officium: ut tanto tempore a priore eius extremitate ad alteram usq; stili umbra percurrat: q̃to sol medietatem cæli ab ortu in occasum unius scilicet hemispærii conuersione metit᷑. Nam totius cæli integra cõuersio diẽ noctẽq; concludit. Et ideo constat q̃tum sol in circulo suo: tantũ in hoc uase umbrã meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus solis ortui propinquitatis inhæsit diligens obseruantis obtutus: & cum ad primũ solis radium quẽ de se emisit: prima sũmitas orbis emergens umbra de stili decedens sũmitate: primã curui labri eminentiam contingit: locus ipse qui umbræ primitias excepit notæ impressione signatus est: obseruatumq; q̃diu super terrã ita solis orbis appareret: ut una eius sũmitas adhuc orizonti uideretur insidere: & mox locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat. adnotata est. Habitaq; dimensione inter ambas umbrarũ notas: quæ integrũ solis orbẽ. i. diametrũ natæ de duabus eius sũmitatibus metiunt᷑. pars nona reperta est eius spatii quod a summo uasis labro usq; ad horæ primæ lineã continetur. Et ex hoc consistit. ꝙ in cursu solis unã tempore æquinoctialis horã faciat repetitus nouies orbis eius accessus. Et quia conuersio cælestis hemispærii peractis horis duodecim diem condit: nouies aũt duodeni efficiunt centũ octo: sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemispærii æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum aũt circulum habere stadiorum trecenties centena milia & in super centum & septuaginta milia antelatis probatum est. Ergo si eius sũmæ ducentesimã sextãdecimã consideraueris partem: mensurã diametri solis inuenies. Est aũt pars ista fere in centum quadraginta milibus. Diametros igitur solis centum quadraginta miliũ fere stadioꝝ esse dicenda est. Vnde pene du-

plex q̃ terræ diametros inuenit: Cõstat aũt geometricæ rõnis examĩe: cũ de duobus orbibus altera diametros duplo alterã uincit: illũ orbẽ cuius diametros dupla ẽ: orbe altero octies esse maiorẽ. Ergo ex his dicẽdũ est: solẽ octies terra eẽ maiorẽ. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus: Sed qm̃ septem spæras cælo diximus esse subiectas exteriore quaq; quas interius cõtinet ambiẽte: lõgeq; & a cælo oẽs & a se singulæ recesserũt. Nũc quærendũ est: cũ zodiacus unus sit: & is cõstet cælo syderibus infixis: quẽadmodũ inferio℞ spæra℞ stellæ i signis zodiaci meare dicant̃. Nec longũ est inuenire rõnem quæ in ipso uestibulo excubat quæstiõis. Ve℞ est.n.neq; solẽ lunãue neq; de uagis ullam ita in signis zodiaci ferri: ut eo℞ syderibus misceant̃: sed potius in illo signo esse unaquæq; ꝓhibet̃: quod habuerat sup uerticem in ea quæ illis subiecta ẽ circuli sui regione discurrẽs: quia singula℞ spæra℞ circulos in duodecim partes æque ut zodiacũ ratio diuisit. Et quæ in eã partẽ circuli sui uenerit: quæ sub parte zodiaci est arieti deputata: in ipsum arietẽ uenisse cõcedit̃. Similisq; obseruatio i singulas ptes migrantibus stellis tenetur. Et qa facilior ad intellectũ per oculos uia est: id quod sermo descripsit: uisus assignet. Esto.n.zodiacus circulus: cui ascriptũ est.a.inter hũc septẽ alii orbes locẽtur: Et zodiacus ab.a.per ordinẽ affixis notis quibus ascribẽtur litteræ sequẽtes in ptes duodecim diuidatur. Sitq; spatiũ quod inter.a.& b.clauditur: arieti deputatũ: quod intra.b.&.c.tauro. quod inter.c.&.d.geminis: cancro quod sequitur: & reliquis p ordinẽ cætera. His cõstitutis iã de singulis zodiaci notis & litteris singulæ deorsum litteræ p omnes circulos ad ultimũ usq; ducãtur: ꝓculdubio per orbes singulos duodenas partes diuidet trãsitus linea℞. In quocũq; igitur circulo seu sol in illo seu luna uel de uagis quæcũq; discurrat cum ad spatium uenerit quod inter lineas clauditur ab.a.&.b.notis & litteris defluentes in ariete esse dicet̃: quia illic constituta spatiũ arietis in zodiaco designatũ super uerticem: sicut descripsimus: habebit. Similiter in quacunq; migrauerit partem in signo sub quo fuerit esse dicetur. Atq; hæc ipsa descriptio eodem cõpẽdio nos docebit: cur eundẽ zodiacum eademq; signa aliæ tempore longiore: aliæ breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locantur: sicut maximus est ille qui primus est: & minimus qui locũ ultimum tenet: ita de mediis: q summo ꝓpior est inferioribus maior: qui uicinior est ultimo: breuior superioribus habet̃. Et inter has igit̃ septem speras gradũ celeritatis suæ singulis ordo positionis ascripsit. Ideo stellæ quæ per spatia grandiora discurrũt: ambitũ suũ tempore prolixiore cõficiunt: quæ p angustia breuiore. Cõstat enim nullã inter eas celerius cæteris tardiusue ꝓcedere: Sed cum sit omnibus idem motus meandi: tantã eius diuersitatẽ temporis sola spatiorum diuersitas facit: Nam ut de mediis nunc prætermittamus: ne eadẽ sæpe repetant̃: q̃ eadẽ signa saturnus annis triginta:

Solis magnitudo.

Principiũ circuli

luna diebus uigintiocto ambit & permeat:sola causa in quantitate est circulorum:quorum alter maximus:alter minimus. Ergo & cæterarum singulæ pro spatii sui modo tempus meandi aut extendit:aut contrahit: Hoc loco diligens rerum discussor iueniet quod requirat. Inspectis enim zodiaci notis. quas monstrat in præsidium fidei aduocata descriptio. Quis uero inquit:circi cælestis duodecim partes aut inuenit? aut fecit? maxime cum nulla oculis subiiciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariæ interrogationi historia ipsa respondeat factum referens: quo a ueteribus & tentata est tam difficilis & effecta diuisio. Aegyptiorum enim retro maiores:quos cõstat primos omnium cælum scrutari & metiri ausos:postq̃ perpetuæ apud se serenitatis obsequio cælum semper suspectu libero intuentes deprehenderunt uniuersis uel stellis uel syderibus infixis cælo solas cũ sole & luna quinq; stellas uagari: nec has tamẽ

per omnes cæli ptes passim ac sine certa erroris sui Lege discurrere:nunq̄ deniq; ad sceptētrionalem uerticem deuiare:nunq̄ ad australis poli ima de mergi:sed ītra unius obliqui circi limitē omnes habere discursus:nec oēs tamen ire pariter & redire:sed alias aliis ad eundem locū ꝑuenire tempo-ribus. Rursus ex his alias accedere:retro agi alias:uideriq; stare nōnunq̄. Postq̄ inq̄ hæc inter eas agi uiderunt:certas sibi partes decreuerunt ī ipso circo constituere. & diuisionibus annotare: ut certa essent locoꝝ noīa: in quibus eas morari:uel de quibus exisse: ad quæ rursus esse uenturas & si bi inuicem annūciarent:& ad posteros noscenda trāsmitterent. Duobus igitur uasis æneis præparatis:quorum alteri fundus erat in modū clepsy dræ foratus:illud quod erat integrū uacuum subiecerunt pleno aquæ al tero superposito:sed meatu ante munito:& quālibet de infixis unam cla-rissimam stellam lucideq; notabilem orientem obseruauerunt. Quæ ubi primum cœpit emergere:mox munitione subducta permiserunt subiecto uasi aquam superioris īfluere: fluxitq; in noctis ipsius & secuti diei finē: atq; in id noctis secundæ quādiu eadem stella ad ortum rursus reuertit̄: quæ ubi apparere uix cœpit:mox aqua quæ influebat amota est. Cū igi-tur obseruatio stellæ iter̄ ac reditus integram significaret cæli conuersio-nem:mensuram sibi cæli in aquæ de illo fluxu susceptæ quantitate posue runt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimēsione diuisa alia duo huius capacitatis ꝓcurata sunt uasa: ut singula tantum singulas de duodecim partibus ferrent. Totaq; rursus aqua in uas suum pristinū fo-ramine prius clauso refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis mino-ris alteri subiecerunt pleno: alterum iuxta expeditum paratumq; posue-runt. His præparatis nocte alia in illa iam cæli parte:per quā solem lunā-q; & quinq; uagas meare diuturna obseruatione didicerant:quāq; postea zodiacum uocauerunt ascensurum obseruauerunt sydus:cui postea no-men arietis addiderunt. Huius incipiente ortu statim subiecto uasi sup-positæ aquæ fluxum dederunt. Quod ubi cōpletum est:mox eo sublato effusoq; alterū simile subiecerunt certis signis obseruanter ac memoriter annotatis inter eius loci stellas:quæ oriebantur cum primū uas esset im-pletum:intelligētes ꝙ eo tempore quo totius aquæ duodecima pars flu-xit:pars cæli duodecima conscendit. Ab illo ergo loco quo oriri incipien te aqua in primum uas de hoc cœpit influere: usq; ad locum qui oriebat̄ cū idem primū uas impleretur: duodecimā partem cæli.i. unū signū esse dixerunt. Item secundo uase impleto & mox retracto illo simile qđ olim effusum parauerant:iterum subdiderunt: notato similiter loco qui emer-gebat cum secundum uas esset impletum:& a fine primi signi usq; ad lo cum qui ad secundæ aquæ finem oriebatur:secundum signum notatum est. Atq; ita uicissim uasa mutando: & per singulas influentis aquæ par-tes singulos sibi ascendentium cæli partium limites annotando. Vbi con

ſumata iam omni per duodecim partes aqua ad primi ſigni exordia per-
uentum eſt: ſine dubio iam diuiſas certiſq; ſibi obſeruationibus & iudi-
ciis annotatas cæli partes tantæ cõpotes machinatiõis habuerũt. Quod
nõ nocte una: ſed duabus effectum eſt: quia omne cælum una nocte non
uoluitur: ſed per diẽ uoluit̃ pars eius media: & medietas reliqua p noctẽ.
Nec tamen cælũ omne duarum ſibi ꝓximarꝝ noctiũ diuiſit iſpectio: ſed
diuerſorꝝ temporꝝ nocturna dimẽſio utrũq; hemiſperium paribus æque
uicibus annotauit: & has ipſas. xii. partes ſigna appellari maluerunt: cer-
taq; ſingulis uocabula gratia ſignificatiõis adiecta ſunt: & quia ſigna græ
Zodiacus uñ co noie zodia nuncupant̃: circum ipſum zodiacũ quaſi ſignifeꝝ uocaue
runt. Hanc aũt rõnem, idẽ illi cur arietẽ cum in ſpæra nihil primũ nihilq;
poſtremũ ſit: primũ tamẽ dici maluerũt: ꝓdiderunt. Aiunt incipiẽte die il
lo: qui primus oĩum luxit. i. quo in hunc fulgorẽ cælũ & elemẽta purga-
ta ſunt: q ideo mundi natalis iure uocitat̃ arietẽ in medio cælo fuiſſe. Et
quia mediũ cælum quaſi mundi uertex eſt: arietem ꝓpterea primũ inter
oẽs habitum: qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt ẽt
cauſam cur hæc ipſa duodecim aſſignata ſint diuerſorum numinũ pote-
ſtati. Aiunt enim in hac ipſa genitura mũdi ariete (ut docuimus) mediũ
cælum tenente horam fuiſſe mundi naſcentis cancro geſtãte tunc lunã:
poſt hũc ſol cũ leone oriebatur: cũ mercurio uirgo: libra cũ uenere: mars
erat in ſcorpio. ſagittariũ iupiter obtinebat: in capricorno ſaturnus mea-
bat. Sic factũ ẽ: ut ſinguli eorꝝ ſignorꝝ domini eſſe dicant̃: in qbus cũ mũ
dus naſceret̃ fuiſſe credũtur. Sed duobus qdẽ luminibus ſingula tm̃ ſi-
gna in quibus tũc fuerant: aſſignauit antiqtas: cancrũ lunæ: ſoli leonem.
Quinq; uero ſtellis præter illa ſigna. qbus tunc inhærebant: quinq; reli-
qua ſic adiecit uetuſtas: ut in aſſignãdis a fine prioris ordinis ordo ſecun
dus incipet. Supius. n. diximus in capricorno ſaturnũ poſt oẽs fuiſſe: er-
go ſecũda adiectio eũ primũ fecit: qui ultimus fuerat: iõ aquarius q capri
cornũ ſequit̃: ſaturno datur: ioui q ante ſaturnũ erat: piſces dicãtur: aries
marti qui pceſſerat iouẽ: taurus ueneri quã mars ſequebat̃: gemini mer-
curio poſt quẽ uenus fuerat deputati ſunt. Notandũ hoc loco quod i ge
nitura mũdi uel ipſa rerꝝ ꝓuidentia uel uetuſtatis igeniũ hunc ſtellis or-
Planetarum ordo. dinẽ dedit: quẽ Plato aſſignauit ſpæris earꝝ: ut eſſet luna prima: ſol ſecun
dus: ſup hunc mercurius: uenus quarta: hinc mars inde iupiter: & ſatur-
nus ultimus. Sed ſine tñ huius rõnis patrocinio abunde platonicũ ordi-
nẽ prior rõ cõmendat. Ex his quæ de uerbis Ciceronis ꝓxime ꝑlatis quæ
renda præpoſuimus: qua licuit breuitate a ſumma ſpæra quæ aplanes di
citur: uſq; ad lunã quæ ultia diuinorꝝ ẽ oĩa iam (ut opinor) abſoluimus.
Nã & cælum uolui: & cur ita uoluat̃ oſtẽdimus: ſeptemq; ſpæras con-
trario motu ferri rõ indubitata patefecit: & de ipſo ſpærarꝝ ordine quid di
uerſi ſenſerit: uel quid iter eos diſſenſionẽ fecerit: quæue magis ſequẽda

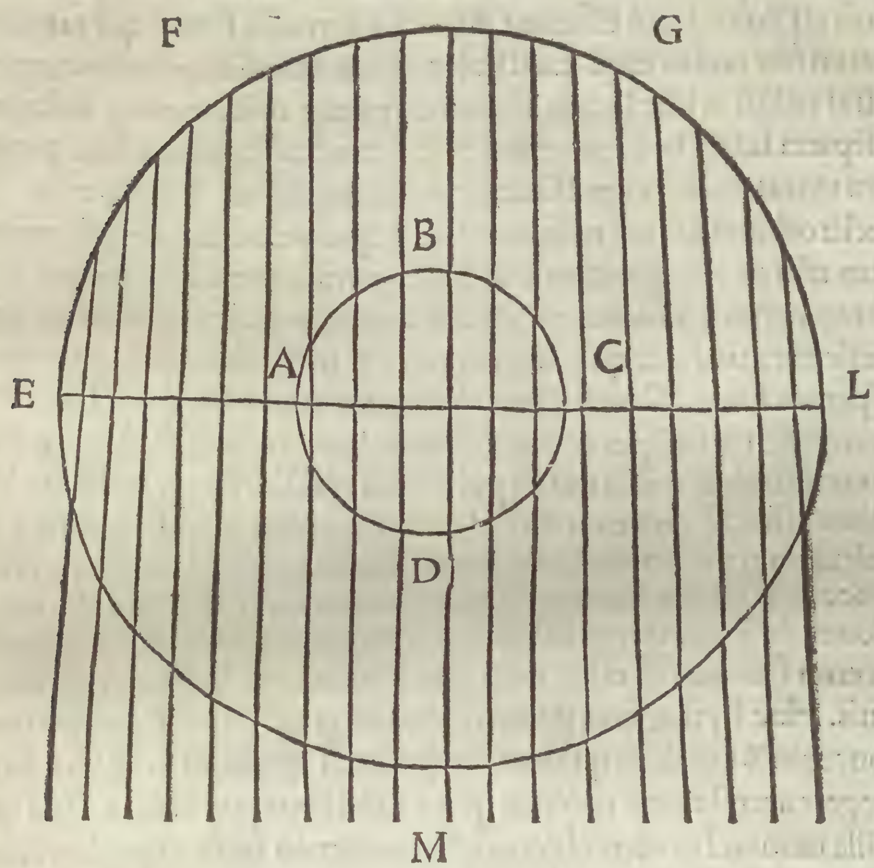
sit sētētia tractatus inuenit. Nec hoc tacitum est: cur inter oēs stellas so
la sine fratris radiis luna nō luceat. Sed & q̄ spatio℞ rō solē ab his quoq;
qui eū inter septē quartū locarunt: nō tñ abrupte mediū: sed fere mediū
dici coegerit: publicatū est. Quid significēt noīa quibus ita uocāt ut lau
dari tm̄ putet̄ innotuit: Magnitudo quoq; eius: sed & cælestis p quē di-
scurrit circuli terræq; piter quāta sit uel quēadmodū dephensa mōstra-
tum est subiecta℞ spæra℞ stellæ quēadmodū zodiaco: q supra oēs ē: fer
ri dicant̄: uel quæ rō diuersa℞ faciat seu celerē seu tardū recursum. Sed
& ipse zodiacus in .xii. ptes qua diuisus sit: curq; aries primus habeat̄. &
quæ signa in quo℞ numinū ditiōe sint: absolutū est. Sed oīa hæc quæ de
summo ad lunā usq; pueniunt sacra icorrupta diuina sunt: q̄a in ipsis est
æther semp idē: nec unq̄ recipiens inæqualē uarietatis æstū. Infra lunā &
aer & natura mutationis piter incipiūt: & sicut ætheris & aeris: ita diuino
rū & caduco℞ luna cōfiniū est. Quod aūt ait nihil infra lunā esse diuinū
præter aīos munere deo℞ hoīum generi datos: nō accipiendū ita est: aīos
hic esse ut hic nasci putent̄. Sed sicut solē esse in terris dicere solemus: Radius
cuius radius aduenit & recedit: ita animo℞ origo cælestis est: sed lege tē-
poralis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinū nihil habet ipsa
sed recipit: & quia recipit: & remittit: Propriū aūt habere diceret̄: si ei sem
per tenere licuisset. Sed quid mi℞ si animus de hac regione non constat:
cum nec corpori fabricando sola sufficerit? Nam quia terra aqua aer in-
fra lunam sunt: ex his solis corpus fieri non potuit: quod idoneum esset Solis magni-
ad uitam: sed opus fuit præsidio ignis ætherei qui terrenis membris uitā tudo
& animam sustinendi cōmodaret uigorem: qui uitalem calorem & face-
ret & ferret. Hæc & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra: quæ
sperarum nona & mundi ultima est: dictu necessaria disseramus. Nam
ea quæ est media & nona tellus inquit: neq; mouetur & infima est: in eam
feruntur omnia nutu suo pondera. Illæ uere insolubiles causæ sunt: quæ
mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit: ita ui-
cissim de se nascuntur: nunquam a naturalis societatis amplexibus sepa-
rantur: talia sunt uincula quibus terram natura constrinxit: Nam ideo
in eam feruntur omnia quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur
quia infima est. Nec poterat infima non esse in quam omnia feruntur.
Horum singula quæ inseparabiliter inuoluta rerum necessitas in se uin-
xit: tractatus expediat. Non mouetur ait: est enim centron. In spæra au-
tem solū cētron diximus nō moueri: quia necesse ē ut circa aliquid imo-
bile spæra moueat̄. Adiecit infima ē. Recte hoc quoq;: nā quod cētron ē:
mediū ē. In spæra uero hoc solum cōstat imū eē: quod mediū ē. Et si ima
ē: sequitur ut uere dictū sit: in eam ferri oīa. Semp enim pōdera in imum
natura deducit. Nam & i ipso mūdo ut esset terra sic factū est: quicquid
ex omni materia de qua facta sunt omnia: purissimum ac liquidissimum

fuit: id tenuit summitatem: & æther uocatus est. Pars cui minor puritas: & inerat aliquid leuis ponderis: aer extitit: & in secunda delapsus ē. Post hæc quod adhuc quidem liquidum sed iam usq; ad tactus offensam corpulentum erat: in aquæ fluxum coagulatum est. Iam uero quod de omni siluestri tumultu uastu: ipenetrabile: densatum: ex defæcatis abrasum resedit elementis: hæsit in imo: quod demersum ē stringente ꝑpetuo gelu: qđ elimatum in ultimā mundi partem longinquitas solis coaceruauit. quod ergo ita concretum est: terræ nomen accepit. Hanc spissus aer & terreno frigori propior q̄ solis calori stupore spiraminis densioris undiq; uersum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur: uel uis circūuallantis & ex oī parte uigore simili librantis auræ uel ipsa spæralis extremitas: quæ si paululū a medio declinauerit: fit cuicūq; uertici ꝓpior & imum relinqt: Quod ideo in solo medio est: quia ipsa sola pars a quouis spæræ uertice pari spatio recedit. In hanc igitur quæ & ima est & quasi media & non mouetur quia centrū est: oīa pondera ferri necesse est: & quia ipsa in hunc locū quasi pondus relapsa est. Argumento sunt cum alia inumera: tum præcipue imbres: qui in terram ex oī aeris parte labunt̃. Nec enim in hanc solam quā habitamus superficiem decidunt sed in latera: quibus in terra globositas spærabilis efficitur: & in partē alterā: quæ ad nos habet̃ inferior imbrium casus est. Nam si aer terreni frigoris exhalatione densatus in nubem cogitur: & ita abrumpit in imbres: aer autem uniuersam terram circūfusus ambit: proculdubio ex omni aeris parte præter ustam calore ꝑpetuo liquor pluuialis emanat: qui undiq; in terram: quæ unica est sedes ponderū: defluit. Quod qui respuit superest: ut existimet extra hanc unam superficiem quā incolimus quicquid niuiū imbriumue uel grandinum cadit: hoc totum in cælum de aere defluere. Cælum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat: & ut a nostra habitatione: ita & a lateribus & a parte quæ ad nos habetur inferior pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur: in terrā: imbres qui extra latera terræ defluunt non in terram sed in cælum caderent: quod uilitatem ioci scurrilis excedit. Esto enim terra spæra cui adscripta sunt. a. b. c. d. circa hanc sit aeris orbis: cui adscripta sunt. e. f. g. l. m. & utrūq; orbem. i. terræ & aeris diuidat linea ducta ab. e. usq; ad. l. erit supior ista quā possidemus: & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram: paruam nimis imbrium partem terra susciperet: ab. a. usq; ad. c. Littera uero aeris: idest ab. f. usq; ad. e. &. a. g. usq; ad. l. humorem suum in aerem cælumq; deiicerent. De inferriore autem cæli hemispærio pluuia in exteriora: & ideo naturæ incognita deflueret: sicut ostēdit subiecta descriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur sermo sobrius: quod sic absurdum est: ut sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo ut indubitabili ratione monstratum sit in terram ferri omnia nutu suo pon-

Aether

Aer

dera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt: opitulantur nobis & ad illius loci disputationẽ quæ antipodas esse cõmemorat. Sed hic ĩhibita cõtinuatiõe tractatus ad secũdi cõmẽtarii uolumen disputationem sequentium reseruemus.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & illustris in somnium Scipionis expositionis quã elegantissimæ.

Liber. ii.

Vperiore cõmentario Eustathi luce mihi carior dilectiorq; fili ad stelliferæ spæræ cursũ & subiectarũ septẽ sermo pcesserat. Nũc iam de musica earũ modulatiõe disputet. Quis hic inq̃ q̃s ẽ q cõplet aures tãtus & tã dulcis sonus? Hic ẽ inqt ille: q interuallis disiũctus ĩparibus: sed tñ p rata pte rõne disiũctis & ĩpulsu & motu ĩporũ orbiũ efficit: & acuta cũ grauibus tẽperans uarios æquabiliter cõcẽtus efficit. Nec. n. silẽtio

tanti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera aũt acute sonẽt: Quã ob cãm summus ipse cæli stellifer cursus: cuius conuersio est cõcitatior: acute excitato mouetur sono: grauissimo aũt hic lunaris atq; ĩfimus. Nã terra nona ĩmobilis manens ima sede semp hæret cõplexa mũdi mediũ locũ. Illi aũt octo cursus: in quibus eadem uis est duorũ septẽ efficiunt distinctis ĩteruallis sonos: qui numerus rerũ oĩum fere nodus ẽ: qđ docti hoĩes neruis imitati atq; cantibus apuerunt sibi reditũ in hũc locum. Exposito spærarũ ordĩe motuq; descripto: quo septem subiectæ in contrario cælo feruntur: cõsequens est: ut qualem sonum tantarũ moliũ impulsus efficiat: hic requiratur. Ex ipso enim circũductu orbium sonum nasci necesse est: quia percussus aer ipso interuẽtu ictus uim de se fragoris emittit: ipsa cogente natura: ut in sonum desinat duorũ corporũ uiolenta collisio. Sed is sonus qui ex qualicunq; aeris ictu nascitur: aut dulce quoddam in aures & musicum defert: aut ineptũ aut asperum sonat. Nam si ictum obseruatio numerorum certa moderetur compositum: sibiq; consentiens: modulamen educitur. At cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata collisio: fragor turbidus & inconditus offendit auditum. In cælo autem constat nihil fortuitum nihil tumultuarium prouenire: sed uniuersa illic diuinis legibus & rata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum est: musicos sonos de spærarum cælestium cõuersione procedere: quia & sonum & motum fieri necesse est: & ratio quæ diuinis inest fit sono causa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium graiæ gentis hominum mente concepit: & intellexit quidem compositum quiddam de spæris sonare propter necessitatem rationis: quæ a cælestibus non recedit. Sed quæ esset illa ratio: uel quibus obseruanda modis: non facile depræhendebat. Cumq; eum frustra tantæ tãq; archanæ rei diuturna inquisitio fatigaret: sors obtulit: quod cogitatio alta non repperit. Cum enim casu præteriret in publico fabros ignitum ferrum molliẽtes ictibus ĩ aures eius malleorum soni certo sibi respondentes ordine repente ceciderunt. In quibus ita grauati acumina consonabant ut utrunq; ad audiẽtis sensum statuta dimensione remearet: & ex uariis impulsibus unum sibi consonans nasceretur. Hic occasionem sibi oblatam ratus depræhendendi oculis & manibus: quod olim cogitatione quærebat: fabros adit: & imminens operi curiosius intuetur annotans sonos: qui de singulorum lacertis conficiebantur: quos cum ferientium uiribus ascribendos putaret: iubet ut inter se malleos mutent: quibus mutatis sonorum diuersitas ab hominibus recedẽs malleos sequebatur. Tunc omnem curam ad põdera eorum examinãda cõuertit. Cũq; sibi diuersitatem põderis quod habebatur ĩ singulis annotasset: aliis põderibus ĩ maius minusue excedẽtibus fieri malleos ĩmperauit: quorum ictibus soni nequaq̃ prioribus similes nec ita si-

bi cõsonantes exaudiebant᷑. Tũc animaduertit cõcordiã uocis lege pondeꝝ ꝓuenire. Collectisq; numeris qbus cõsentiens sibi diuersitas ponderũ continebat᷑: ex malleis ad fides uertit examen: & itestina ouiũ uel boũ neruos tã uariis põderibus illigatis tetendit. qualia in malleis fuisse didicerat. Talisq; ex his cõcentus euenit: qualem prior obseruatio nõ frustra aiaduersa ꝓmiserat: adiecta dulcedine quã natura fidium sonora pſtabat. Hic Pythagoras tanti secreti cõpos dephendit numeros: ex qbus soni sibi cõsoni nascerent᷑: adeo ut fidibus sub hac numeroꝝ obseruatiõe cõpositis certæ certis aliæq; aliis cõuenientiũ sibi numeroꝝ cõcordia tẽderentur: ut una ipulsa plectro: alia licet longe posita sed numeris cõueniens simul sonaret. Ex oi aũt inumera uarietate numeroꝝ pauci: & inumerabiles inuẽti sunt: q ad cõficiendã sibi cõuenirẽt musicã. Sũt aũt hi sex oẽs: epitritus: hemiolius: duplaris: triplaris: quadruplus: & epogdous: Et ẽ epitritus: cũ de duobus numeris maior habet totũ minorẽ: & insup eius tertiã partem: ut sunt q̃ttuor ad tria: nã in q̃ttuor sunt tria: & tertia pars triũ: idest unũ: & his numerus uocat᷑ epitritus. deq; eo nascit᷑ symphonia q̃ appellatur Διατεσσάρων. Hemiolius est: cum de duobus numeris maior habet totum minorem &: insuper eius medietatẽ: ut sunt tria ad duo: nam in tribus sunt duo: & media pars eorũ. i. unũ. Et ex hoc numero qui hemiolius dicitur: nascitur symphonia quæ appellatur Διαπεντε. Duplaris numerus est cũ de duobus numeris minor bis in maiore numeratur: ut sunt quattuor ad duo: & ex hoc duplari numero nascit᷑ symphonia: cui nomen est Διαπασῶν: Triplaris aũt cũ de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: ut sunt tria ad unũ: & ex hoc numero symphonia ꝓcedit: quæ dicitur Διαπασῶν και Διαπεντε. Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut sunt quatuor ad unum: qui in numeris facit symphoniã quã dicũt Δις Διαπασῶν. Epogdous est numerus qui intra se habet minorem & insuper eius octauam partem: ut nouem ad octo: quia in nouem octo sunt: & insuper octaua pars eorũ. i. unum Hic numerus sonum parit: quem tonon musici uocauerunt. Sonum uero tono minorem ueteres quidem semitonum uocitare uoluerunt: Sed non ita accipiendum est: ut dimidius sonus putetur: quia nec semiuocalem in litteris pro medietate uocalis accipimus: Deinde tonus per naturam sui in duo diuidi sibi æqua non poterit. Cum enim ex nouenario numero constet: nouẽ autẽ nunq̃ æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt tonum tono minorem. quem tam paruo distare a tono depræhensum est: quantum hi duo numeri inter se distant: idest ducenta quadraginta tria: & ducenta quinquagintasex. Hoc semitonum pythagorici quidem ueteres dihesin nominabant. Sed sequens usus sonum semitono minorem dihesin constituit nominandum. Plato semitonum lim-

Epitritus

Diatessaron

Hemiolius

Diapente

Duplaris

Diapason

Triplaris

Quadruplaris

Quadruplus

Epogdous

ma uocitauit. Sũt igitur symphoniæ qnq;.i. διατεσσάρων: διαπέντε: διαπασων: διαπασῶν και διαπεντε: και δισδιαπασῶν. Sed hic numerus symphoniarũ ad musicam ptinet: quã uel flatus humanus intendere: uel capere potest humanus auditus. Vltro aũt se tẽdit harmoniæ cælestis accessio.i.usq; ad quater διαπασῶν και διαπεντε. Nũc interim de his quas noĩauimus disseramus. Symphonia diatessaron constat de duobus tonis & semitono: ut minutias q̃ in addimẽto sunt relinquamus. ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito diapẽte: & cõstat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio: Diapason cõstat de sextonis: & fit de duplari: Sed διαπάσων καὶ διαπέντε constat ex nouẽ tonis & hemitono: & fit de triplari numero. Dis aũt diapason continet tonos duodecim & fit ex quadruplo. Hinc & Plato postq̃ pythagoricæ successione doctrinæ & ingenii ꝓprii diuina ꝓfunditate cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilẽ cõpetentia in Timæo suo mundi animã per istorũ numerorũ cõmixtionẽ ineffabili ꝓuidẽtia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic opi fuerit appositus: plurimũ nos ad uerborum Cicerõis: q̃ circa disciplinã musicæ uidenť obscura ĩtellectũ iuuabit. Sed ne quod in patrociniũ alterius expositiõis adhibeť: ipm p se difficile credať: pauca nobis p̃mittenda sunt: q̃ simul utriusq; intelligentiã faciãt lucidiorem. Oẽ solidũ corpus trina dimensione distendiť: habet. n. longitudinem: latitudinẽ: ꝓfunditatẽ. Nec põt inueniri in quolibet corpore q̃rta dimensio: sed his tribus oẽ corpus solidũ cõtineť. Geometræ tñ alia sibi corpora ꝓponũt: q̃ appellãt mathematica: cogitationi tm̃ subiicienda nõ sensui. Dicũt. n. punctũ corpus esse indiuiduũ: in quo nec lõgitudo: neq; latitudo: neq; altitudo dep̃hendať: qppe qd̃ in nullas ptes diuidi possit: hoc ꝓtractũ efficit lineã.i. corpus unius dimẽsionis. Lõgum est. n. sine lato sine alto & duobus punctis ex utraq; parte solã longitudinẽ terminantibus cõtineť. Hanc lineã si geminaueris alterũ mathematicũ corpus efficies: qd̃ duabus dimẽsionibus extruať longo latoq;: sed alto caret. & hoc ẽ quod apud illos sup̃ficies uocať: punctis aũt quattuor cõtineť.i. p singulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ: ut subiectis duabus duæ supponanť: adiicieť ꝓfunditas: & hinc solidũ corpus efficieť: quod sine dubio octo angulis continebiť: quod uidemus in tessera: q̃ græco noĩe cubus uocať. His geometricis rõnibus applicať natura numerorũ: & monas punctũ putať: quia sicut punctũ corpus nõ est: sed ex se facit corpora: ita monas numerus esse nõ diciť: sed origo numerorũ: primus enim numerus in duobus est: qui similis est lineæ de puncto sub gemina puncti terminatione ꝓductæ. Hic numerus duo geminatus de se efficit quattuor ad similitudinẽ mathematici corporis: qd̃ sub q̃tuor punctis longo latoq; distendiť. Quaternarius quoq; ipse geminatus octo efficit: q numerus solidũ corpus imitať: sicut duas lineas diximus duabus

Symphoniæ quinq;

Diapason & diapente. Disdiapason

Corpus mathematicum. Punctum

Sup̃ficies

Monas. Tessera. Cubus

ſuperpoſitas octo angulorum dimenſione integram corporis ſoliditatem̃ creare:& hoc eſt quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus eſſe iã ſolidũ:ergo a pari numero acceſſio uſq; ad octo ſoliditas eſt corporis : Iõ inter principia huic numero plenitudinem deputauit. Nũc oportet ex im pari quoq; numero queadmodum id efficiatur inſpicere. Et quia tam pa ris q̃ imparis numeri monas origo eſt:ternarius numerus prima linea eſſe credatur. Hic triplicatus nouenarium numerũ facit : qui & ipſe quaſi de duabus lineis longum latumq; corpus efficit. Itẽ nouenarius triplicatus tertiam dimẽſionem præſtat. & ita a parte imparis numeri in uigintiſeptẽ quæ ſunt ter terna ter ſolidum corpus efficitur: ſicut in numero pari bis bina:bis qui eſt octonarius ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utro biq; ſolidum corpus monas neceſſaria eſt:& ſex alii numeri. i. terni a pari & impari. A pari quidem duo:quattuor:octo:ab impari autem tria:nouẽ: uigintiſeptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima conſi lium diuinitatis enuntians ait:illam per hos numeros fuiſſe contextã qui & a pari & impari cubum. i. perfectionem diuinitatis efficiunt : non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare:& mundi ſolidum corpus implere per numeros ſoli ditatis effecta eſt. Nunc ad ipſa Platonis uerba ueniamus. nam cum de deo animam mundi fabricante loqueretur ait:primam ex omni firmamen to partem tulit. Hinc ſumpſit duplam partem prioris:tertiam uero ſedem hemioliam:ſed primæ triplam:& quartam duplam ſecundæ: quintam ter tiæ:triplam ſextam primæ:octuplam & ſeptuplam uicies ſepties a prima multiplicatam. Poſt hæc ſpatia quæ inter duplos & triplos numeros hia bant inſertis partibus adimplebat. ut binæ medietates ſingula ſpatia colli gerent:ex quibus uinculis hemiolii & epitriti & epogdoi naſcebanť.

e

Hæc Platonis uerba ante nullis excepta sunt: ut primam partem monadem crederent: secũdam quam tibi dixi duplam prioris dualẽ numerum esse confiderent: tertiam ternarium numeꝝ: qui ad duo hemiolius est: ad unũ triplus: & quartum quatuor: qui ad secundũ idest ad duo duplex ẽ: quintum nouenarium: qui ad tertium idest ad tria triplus est: sextum aũt octonarium: qui primum octies continet. At uero pars septima in uiginti & septem fit: quæ faciũt ut diximus argumentũ tertium imparis numeri. Alterius autem ut animaduertere posse est: processit illa cõtextio: ut post monadem quæ par & impar est: primus par numerus poneret̃ idest duo. deinde sequeret̃ primus impar. i. tria quarto loco secundus par. i. quatuor quinto loco secundus impar. i. nouẽ: sexto loco tempus par. i. octo: septio loco tertius impar. i. uigintiseptẽ. Vt quia impar numerus mas habet̃: & par fœmina: ex pari & impari. i. ex mari & fœmina nasceret̃ quæ erat uniuersa paritura: & ad utriusq; soliditatem procederet quasi solidũ omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda: qui soli continent iugabilem competentiã: quia omni mundo ipsa erat iugabilẽ præstatura concordiã. Nam duo ad unũ dupla sunt. de duplo aũt diapason symphoniam nasci iam diximus. Tria uero ad duo hemioliũ numeꝝ faciunt: hinc oritur diapente. Quattuor ad tria epitritus numerus est. ex hoc cõponit̃ diatessaron. Itẽ quattuor ad unũ in quadrupli ratione censentur: ex quo symphonia disdiapason nascit̃. Ergo mundi anima q̃ ad motũ hoc quod uidemus uniuersitatis corpus impellit: cõtexta numeris musicã de se creantibus concinentiã necesse est ut sonos musicos de motu: quẽ proprio impulsu præstat: efficiat: quoꝝ originem i fabrica suæ cõtextiõis inuenit. Ait. n. Plato (ut supra rettulimus) autorem deũ aĩæ post numeroꝝ inter se impariũ contextionẽ hemioliis: epitritis: & epogdois: & liminate hiãtia interualla suppleſſe. Ideo doctissime Tullius in uerbis suis ostẽdit platonici dogmatis profunditatẽ. Quis hic inq̃ quis est qui cõplet aures meas tãtus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille qui interuallis disiũctus imparibus: sed tñ pro rata parte ratione distinctis impulsu & motu ipsoꝝ orbiũ efficit̃. Vides ut interualla cõmemorat: & hæc iter se imparia eẽ testat̃: nec diffitet̃ rata ratiõe distincta. quia secundũ Timæũ Platonis ipariũ inter se interualla numeroꝝ ratis ad se numeris hemioliis. s. epitritis & epogdois hemitonisq; distincta sunt: quibus oĩs canora ratio continetur. Hinc animaduertitur: quia hæc uerba Ciceronis nunq̃ profecto ad intellectum paterent: nisi hemioliorum epitritoꝝ & epogdoorum ratione præmissa: quibus interualla distincta sunt: & nisi Platonicis numeris quibus mundi anima est concepta patefactis: & ratione præmissa: cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit. Hic enim omnia & causam mundani motus ostẽdunt: quẽ solus animæ præstat impulsus: & necessitatem musicæ concinentiæ: quã motui a se facto inserit anima in natura sibi ab

origine. Hinc plato in repu. sua cum de spærarum cælestiũ uolubilitate tra/ctaret: singulas ait syrenas singulis orbibus insidere: significans sperarum motu cantũ numinibus exhiberi. Nam syren deo canens græco intelle/ctu ualet. Theologi quoq; nouem musas octo spærarum musicos cantus: & unã maximã continentiã quæ cõstat ex oibus: esse uoluere. Vnde Hesiodus in theogonia sua octauã musam uraniã uocat: quia post septẽ uagas quæ subiectæ sunt: octaua stellifera spæra superposita ꝓprio nomine cælum uocatur. Et ut ostenderet nonã esse & maximã qua constat sonorum cõcors uniuersitas adiecit: καλλιοπη θ' ἡ δε προφερεστατη εστιν ἁπασων, ex nomine ostẽdens ipsam uocis dulcedinem nonã musam uocari. Nam καλλιοπη optimæ uocis græca intetpretatio est: & ut ipsam esse quæ quũ sit ex oibus pressius indicaret: assignauit illi uniuersitatis uocabulum: uidelicet προφερεστατη απασων. Nam apollinem ideo μουσηγετον uocant quasi ducem & principem orbiũ cæterorũ: ut ipse Cicero refert: dux & princeps & moderator luminũ reliquorum: mens mundi: & temperatio. Musas esse mundi cantum etiã rustici sciũt: qui eas camœnas quasi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere cælum etiam theologi comprobãtes sonos musicos sacrificiis adhibuerunt: qui apud alios lyra cithara: apud nõnullos tibiis aliisue musicis instrumentis fieri solebant. in ipsis quoq; hymnis deorum per strophã & antistrophã metra canoris uersibus adhibebant̃: ut per stropham rectus orbis stelliferi motus: per antistropham diuersus uagarum regressus prædicaret̃: ex qbus duobus motibus primus in natura hymnus dicandus deo sumpsit exordium. Mortuos quoq; ad sepulturam prosequi oportere cũ cantu: plurimarum gentiũ uel regionũ instituta sanxerunt: persuasione hac: qua post corpus animæ ad originem dulcedinis musicæ. i. ad cælum redire credantur. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capitur: ut non solum qui sunt habitu cultiores: uerum uniuersæ quoq; barbaræ natiões cantus: quibus uel ad ardorem uirtutis animent̃: uel ad molliciem uoluptatis resoluantur: exerceant: quia in corpus defert memoriã musicæ: cuius ĩ cælo fuit conscia: & ita delinimentis canticis occupant̃: ut nullu sit tam imite: tam asperum pectus: quod nõ oblectamẽtorum taliũ teneat̃ affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis fabulã: quorum alter animalia ratione carentia: alter saxa quoq; trahere cãtibus ferebat̃: sumpsisse princi/piũ: quia primi forte gentes uel sine rationis cultu barbaras: uel saxi istar nullo affectu molles: ad sensum uoluptatis canẽdo traxerunt. Ita deniq; omnis habitus animæ cãtibus gubernat̃: ut & ad bellũ progressui: & itẽ receptui canat̃: cantu & excitante: & rursus sedante uirtutem. Dat som/nos adimitq;: nec non curas & immittit: & retrahit. Irã suggerit: clementiã suadet: corporum quoq; morbis medetur. Nã hinc est ꝙ ægris remedia præstantes præcinere dicunt̃. Ecquid mirũ si inter hoies musicæ tanta domi

Calliope

Camœnæ

Mortui cũ cantibus associantur

Orphei: & Amphionis Fabulosa.

Cantus qd facit.

Luscinia natio est? cũ aues quoq; ut luscinię & cygni alię ue id genus cantũ ue-
luti quadam disciplina artis exerceāt: nōnullę uero uel aues uel terrenę
seu aquatiles bellue inuitante cantu in retia sponte decurrant: & pastora
lis fistula pastũ progressis quietē imperet gregibus? Nec mirũ: inesse eni
mundanę animę causas musicę: quibus est intexta: prędiximus. Ipsa au
tē mundi anima uiuentibus oibus uitā ministrat. Hinc hoium pecudũq;
genus uitęq; uolantum. Et quę marmoreo fert monstra sub ęquore pō
tus. Iure igitur musica capitur omne quod uiuit: quia cęlestis anima qua
animatur uniuersitas originem sumpsit ex musica. Hęc dum ad spęralē
motũ mundi corpus impellit: sonum efficit qui interuallis disiunctus im
paribus: sed tamen pro rata parte ratione distinctis sicut a principio ipsa
cōtexta est. Sed hęc interualla quę in aia quippe incorporea sola existi-
mant̃ rōne nō sensu: quęrendũ est: utrũ etiā ipso in mũdi corpore dimē
Archimenides. sio librata seruauerit? Et Archimenides quidē stadiorum numerũ depre
hendisse se credidit: quibus a terrę superficie luna distaret: a luna mercu
rius: a mercurio uenus: sol a uenere: mars a sole: a marte iuppiter: saturnus
a ioue. Sed & a saturni orbe usq; ad ipsum stelliferũ cęlũ omne spatium
Mensura a terra ad unumquēq; planetam se ratione mensum putauit. Quę tamen Archimenidis dimensio a pla-
tonicis repudiata est: quasi dupla & tripla interualla non seruans: & sta-
tuerunt hoc esse credendũ: ut quantũ est a terra usq; ad lunam: duplum
sit a terra usq; ad solem. quantũq; est a terra usq; ad solem: triplũ sit a ter-
ra usq; ad uenerē. quantũq; est a terra usq; ad uenerem: quater tantũ sit
a terra usq; ad mercurii stellam. quantũq; est ad mercuriũ a terra: nouies
tantũ sit a terra usq; ad martē. & quantũ a terra usq; ad martē est: octies
tantum sit a terra usq; ad iouem. q̃tum est a terra usq; ad iouem: septies &
uicies sit tantũ a terra usq; ad saturni orbem. Hanc platonicā persuasio-
nem Porphyrius libris inseruit quibus Timęi obscuritatibus non nihil
lucis infudit: atq; eos credere ad imaginem contextionis animę hęc esse
in corpore mũdi interualla: & quę epitritis: hemioliis: & epogdois: hemi
toniisq;: complentur: & liminatę: & ita prouenire concentũ. Cuius ratio i
substantia animę contexta mundano quoq; corpori: quod ab anima mo
uetur inserta est. Vnde ex omni parte docta & perfecta est Ciceronis as-
sertio: qui interuallis imparibus: sed tamen ꝑ rata parte ratione distinctis
cęlestem sonum dicit esse disiunctum. Nunc locus admonet ut de graui
tate & acumine sonorum diuersitates quas asserit reuoluamus: & natura
fert: ut extrema ex altera parte grauiter: ex altera autem acute sonent: quā
ob causam summus ille cęli stellifer cursus: cuius conuersio est concita-
tior acute excitato mouetur sono. Grauissimo autem hic lunaris atq; infi
mus. diximus nunq̃ sonum fieri nisi aere percusso. Vt autem sonus ipse
Sonus acutus & grauis aut acutior aut grauior proferatur: ictus efficit: quidem ingens & cęler in
cidit: acutum sonum pręstat: si tardior lentiorue: grauiorem. Indicio est

uirga: quæ dum auras percutit: si impulsu cito ferit: sonum acuit. si lentio re: in grauius ferit auditū: In fidibus quoq; idē uidemus: q̄ si tractu arctio re tenduntur: acute sonant: grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dū pro amplitudine sua impetu grandiore uoluūtur: dumq; spiritu ut in ori gine sua fortiore tenduntur: ꝑpter ipsam ut ait concitatiorem cōuersionē acute excitato mouent̄ sono: grauissimo aūt hic lunaris atq; infimus: qm̄ spiritu ut in extremitate languescente iam uoluit̄: etenim propter angusti as quibus penultimus orbis arctatur impetu leniore conuertitur. Nec se cus probamus in tibiis: de quarum foraminibus uicinis ori inflatis sonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis: grauior: item acutior per patentiora foramina: grauior per angustā. & utriusq; causæ ra tio una: quia spiritus ubi incipit: fortior est. defectior ubi desinit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit: contra autem in angustis contingit & eminus positis. Ergo orbis altissimus: & ut in immensum pa tens: & ut spiritu eo fortiore: quo origini suæ uicinior est: incitatus: sono rum de se acumen emittit. Vox ultimi & pro spacii breuitate & pro lon ginquitate iam frāgitur. Hinc quoq; apertius approbatur spiritum quan to ab origine sua deorsum recedit: tanto circa impulsum fieri leniorem: ut circa terram quæ ultima spærarum est tam concretus tam densus habea tur: causa sit terræ in una sede semper hærendi: nec in quālibet partem ꝑ mittatur moueri obsessā undiq; circūfusi spiritus densitate. In spera autē ultimum locum esse: qui medius est: antecedentibus iam probatum est. Ergo uniuersi mundani corporis speræ nouem sunt. Prima illa stellifera: quæ proprio nomine dicitur cælum: & aplanes apud græcos uocatur: ar cens & continens cæteras. Hæc ab oriente semper uoluitur in occasum. subiectæ septem: quas uagas dicimus: ab occidente in orientem feruntur. Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mouentur: sed septem sonis qui concinentiā de uolubilitate conficiunt: propterea quia mercurialis & ueneris orbis pari ambitu comitati solem uix eius tanq̄ satellites obse quūtur: & ideo a nonnullis astronomiæ studentibus eandem uim sortiri existimantut. Vnde ait. Illi autem octo cursus in quibus eadē uis ē duo rum: septem efficiunt distinctos interualiis sonos: qui numerus rerū om nium fere nodus est. Septenarium aūt numerum omnium nodum esse: plene cum de numeris superius loqueremur: expressimus. At illuminan dum (ut existimo) obscuritatem uerborum Ciceronis de musica tracta tus succinctus a nobis qua licuit breuitate sufficiet: nam netas & hypa tas aliarūq; fidium uocabula perquirere & tonorum uel limatum minuta subtilia: & quid in sonis pro littera: quid pro syllaba: quid ꝓ integro nomi ne accipiatur asserere: ostentantis est: non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem: occasiōe hac eundū est ꝑ uniuer sos tractatus qui possunt esse de musica: quos (q̄ntū mea fert opinio) ter

Spæræ nouē mūdani corporis.

Melodiæ tria genera

minũ habere nõ existimo. Sed illa sunt persequenda: quibus uerba: quæ explananda receperis: possint liquere: quia in re naturaliter obscura: qui i exponendo plura q̃ necesse est superfundit: addit tenebras: nõ adimit densitatem. Vnde finẽ de hac tractatus parte faciemus: adiecto uno quod scitu dignum putamus: quia cũ sint melodiæ musicæ tria genera: enarmonicum: diatonum: & oromaticũ. Primum quidem propter nimiã sui difficultatem ab usu recessit. Tertiũ uero est infame mollicie: Vnde mediũ. i. diatonum mũdanæ musicæ doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus: q̧ musicam perpetua cæli uolubilitate nascentẽ ideo claro nõ sentimus auditu: quia maior sonus est. q̃ ut humanarũ aurium recipiatur angustiis Natura simili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt. quid mirum si nostrum sonus excedit auditũ: quem mundanæ molis impulsus emittit? Nec. n. de nihilo est quod ait: q complet aures meas tantus & tam dulcis sonus. Sed uoluit intelligi: q̧ si eius qui cælestibus meruit interesse secretis: cõpletæ aures sunt soni magnitudine: superest ut cæterorũ hominum sensus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad sequentia conferamus. Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis ubi habitatur uastas solitudines interiectas: eosq̧ qui incolant terram non modo i terruptos ita eẽ ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos: partim transuersos partim etiam auersos stare uobis a quibus expectare gloriam certe nullam poteris. Cernis autem eandem terrã quasi quibusdam redimitã & circundatã cingulis: e quibus duos maxime inter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides: medium aũt illum & maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorũ australis ille: in quo qui insistunt auersa uobis urgent uestigia: nihil ad uestrũ genus. Hic aũt alter subiectus aquiloni: quem incolitis: cerne q̃ tenui uos parte contingat. Omnis. n. terra quæ colit̃ a uobis angustata uerticibus lateribus latior: parua quædam insula est circũfusa illo mari qd̃ atlanticum: quod magnũ: quẽ oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine q̃ sit paruus uides. Postq̃ cælũ quo omnia continent̃ & subiectarũ spærarũ ordinem motũq; ac de motu sonũ cælestis musices modos & numeros explicantẽ: & aerẽ subditum lunæ tullianus sermo p̱ necessaria & præsenti operi apta ductus ad terram usq; descripsit: ipsius iam terræ descriptiõem uerborũ parcus: rerum fœcũdus absoluit. Et. n. maculas habitationum ac de ipsis habitatoribus alios iterruptos auersosq; obliquos etiam & transuersos alios nominando: terrenæ spæræ globositatem sermone tantũ non coloribus pinxit. Illud quoq; non sine perfectione doctrinæ est: q̧ cum aliis nos non patitur errare qui terram semel cingi oceano credidere. Nam si dixisset omnis terra parua quædam est insula circunfusa illo mari: unum oceani ambitum dedisset

Quare non sentiamus cæli harmoniam.

intelligi. Sed adiiciendo quæ colitur a uobis: ueram eius maris diuisionē de qua paulopost disseremus: nosse cupientibus intelligendam reliquit. De quinq; autem cingulis ne quæso existimes duorꝫ romanæ facundiæ parentū Maronis & tullii dissentire doctrinam: cum hic ipsis cingulis terram redimitam dicat: ille iisdem quas græco nomine zonas uocat: asserat cælū teneri. Vtrūq; enim incorruptā uerāq; nec alteri contrariā rettulisse rōnem procedente disputatione cōstabit. Sed ut omnia quæ hoc loco explananda recepimus liquere possint: habendus est primū sermo de cingulis: quia situ eorum ante oculos locato cætera erunt intellectu proniora: Prius autem qualiter terram coronent: deinde quēadmodū cælū teneant explicandū est. Terra nona & ultima spæra est. Hanc diuidit orizon: idest finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cuius nos partem incolimus: sub eo cælo est: quod fuerit super terrā: & reliqua medietas sub illo: quod dū uoluitur ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora descendit. In medio enim locata ex omni sui parte cælum suscipit. Huius igitur ad cælum breuitas quæ punctum est: ad nos uero immensa globositas: distinguitur locis īter se uicissim præssis nimietate uel frigoris uel caloris: geminam nacta īter diuersa temperiem. Nam & septērionalis & australis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo sunt cinguli: quibus terra redimitur: sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horum uterq; habitatiōis impatiens est: quia torpor ille glacialis nec animali: nec frugi uitam ministrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutritur. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris ustus spatium quod & lato ambitu & prolixius occupauit: nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Inter extremos uero & mediū duo maiores ultimis medio minores ex utriusq; uicinitatis intemperie temperantur in his: quæ tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione q̄ sermone: esto orbis terræ cui ascripta sunt. a. b. c. d. Et circa. a. ascribātur. n. & . l. circa. b. autem. m. & . k. & circa. c. g. & . i. & circa. d. e. & . f. Et ducātur rectæ lineæ a signis ad signa quæ dicimus: idest. a. g. in. i. ab. m̄. in. n. a. k. in. l. ab. e. in. f. Spatia igitur duo aduersa sibi: idest unum a. c. usq; ad lineam quæ in. d. ducta est intelliguntur pruina riguisse perpetua. Est. n. superior septentrionalis: inferior australis extremitas. Medium uero ab. n. usq; in. l. zona sit torrida. Restat ut cingulus ab. i. usq; ad. n. de subiecto calore & superiore frigore tēperetur. Rursus ut zona quæ est inter. l. & f. accipiat de superiore calore & subdito rigore temperiem.

Cinguli uel zone terræ uel cæli.

Septētrionalis. australis

Cingulus medius.

Cinguli duo temperati.

Nec excogitatas a nobis lineas:quas diximus:existimetur. Circi eni sunt de quibus supra rettulimus septentrionalis & australis : & tropici duo. Nam æquinoctialem hoc loco:quo de terra loquimur:nõ oportet ascribi qui opportuniore loco rursus addet̃. Licet igit̃ sint hæ duæ mortalibus ægris munere concessæ diuum quas diximus esse temperatas:non tamẽ ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ sũt.sed sola superior:quæ est ab.i.usq; ad.n.incolitur ab omni:quale scire possumus:hominum genere:romani græciue sint uel barbaræ cuiusq; nationis.Illa uero ab.l.usq; ad.f.sola ratione intelligitur ꝙ propter similem temperiem similiter incolitur:sed a quibus:non licuit unq̃ nobis:nec licebit agnoscere. Interiecta enim torrida utriq; hominum generi commertium ad se denegat cõmeãdi.deniq; de quatuor habitationis nostræ cardinibus:oriens:occidens:& septentrio suis uocabulis nuncupatur:quia ab ipsis exordiis suis sciũtur a nobis.Nã & si septẽtrionalis extremitas inhabitabilis est:nõ multo tñ est a nobis remota.Q uarto uero nostræ habitatiõis cardini causa hæc al terũ nomẽ dedit:ut meridies nõ australis uocaret̃:quia & ille proprie est australis:qui de altera extremitate procedens aduersus septentrionali ẽ: & hunc meridiem iure uocitari facit locus de quo incipit nobis.Nã quia sentiri incipit a medio terræ:in qua est usus dici : ideo tanq̃ quidam medidies una littera mutata meridies nuncupatus est.Sciendum est autem

Meridies

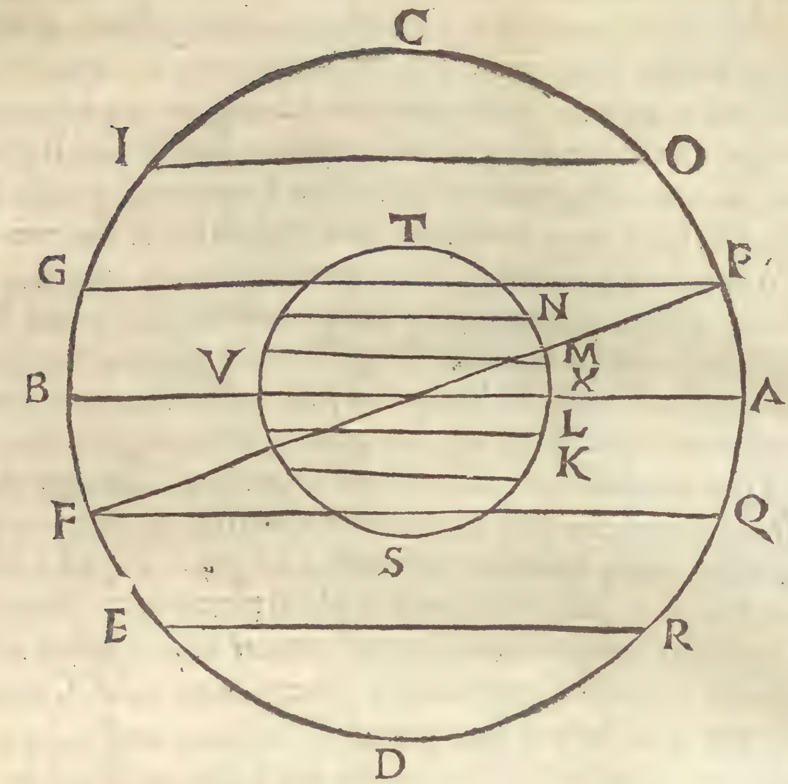
ꝙ uentus qui per hunc ad nos cardinē peruenit.i.austerita in origine sua gelidus est: ut apud nos cōmendabilis est blando rigore septentrio: sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos cōmeat: admixtus igni calescit: & qui icipit frigidus:calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateretur:ut ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tractu flatus emitteretur: Nec dubium est nostrum quoq; septentrionem ad illos qui australi adiacent:propter eandem rationem calidum peruenire:& austrum corporibus eorum gemino auræ suæ rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere:quin per illam quoq; superficiem terræ:quæ ad nos habetur inferior: integer zonarum ambitus : quæ hic temperatæ sunt:eodē ductu temperatus habeatur : atq; ideo illic quoq; eædem duæ zonæ a se distantes similiter incolant̃. Aut dicat quisquis huic fidei obuiare mauult: quid sit quod ab hac eum distinctiōe deterreat. Nam si nobis uiuendi facultas est in hac terrarum parte:quam colimus:quia calcantes humum cælum suspicimus super uerticem:quia sol nobis & oritur & occidit:quia circūfuso fruimur aere : cuius spiramus haustum:cur nō & illic aliquos uiuere credamus:ubi eadem semper imprōptu sunt? Nam qui ibi dicuntur morari: eandem credendi sunt spirare auram : quia eadē est in eiusdem zonalis ambitus continuatione temperies.Idem sol illis & obire dicitur nostro ortu:& orietur cum nobis occidet. Calcabunt æque ut nos humum:& semper uerticem:semper cælum uidebunt.Nec metus erit:ne de terra in cælum decidant:cum nihil unq̃ possit ruere sursum. Si enim nobis(quod asserere genus ioci est)deorsum habetur ubi est terra:& sursum ubi ē cælum.Illis quoq; sursum erit quod de inferiore suspicient:nec aliquando in superna casuri sunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc existimare de nobis: nec credere posse nos in quo sumus loco degere: sed opinari siquis sub pedibus tentaret stare: casurum.Nunq̃ tamen apud nos quisquam timuit:ne caderet in cælum: ergo nec apud illos quisquam in superiora casurus est: sicut omnia nutu suo pondera in terram ferri superius relata docuerūt. Postremo quis ambigat in spæra terræ ita ea quæ inferiora dicuntur: superioribus suis esse contraria:ut est oriens occidenti? Nam in utraq; parte par diametros habetur. Quū ergo & oriētem & occidentem similiter constat habitari:qd ē quod fidē huius quoq; diuersæ sibi habitationis excludat? Hæc omnia non ociosus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nam quū dicit terram cingulis suis redimitam atq; circundatam:ostendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam esse temperiem. Et quū ait:in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quæ in parte nostræ habitationis nōnullis desertis locis interpositis incoluntur.Nō enim adiiceret in ipsis maculis uastas solitudines interiectas: si ipsas solitudines diceret inter quas certæ partes macularum instar ha-

Auster

Spirare

beantur.Sed quia maculas dicit has quattuor:quas in duobus terræ hemispæriis binas esse ratio monstrauit: bene adiecit interiectas solitudines. Nam sicut pars quæ habitatur a nobis: multa solitudinum interiectione distinguitur: credendum est in illis quoq; tribus aliis habitationibus similes esse inter deserta & culta distinctiones.Sed & quattuor habitationum incolas & relatione situs & ipsa quoq; standi qualitate depinxit. Primum enim ait:alios præter nos ita incolere terram: ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi: Et ipsa uerba declarant:nõ eum de uno hominum genere loqui in hac superficie a nobis solius torridæ interiectione diuiso. Sic enim magis diceret: ita interruptos: ut nihil inter ipsos ab illis ad nos manare possit. Sed dicendo ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad alios manare possit:qualiter inter se illa hominum genera sint diuisa significat. Quod autem uere ad nostram partem referretur:adiecit dicendo de illis qui & a nobis & a se inuicem diuisi sunt:partim obliquos: partim transuersos: partim etiam aduersos stare nobis.Interruptio ergo non unius generis a nobis:sed omnium generum a se diuisorum refertur:quæ ita distinguenda est.Hi quos separat a nobis perusta:quos græci ἀντοεκος uocant:similiter ab illis qui inferiorem zonæ suæ incolunt partem: interiecta australi gelida separantur.Rursus illos ab ἀντοικοις suis idest per nostri cinguli inferiora uiuẽtibus interiectio ardentis sequestrat: & illi a nobis septentrionalis extremitatis rigore remouentur.Et quia non est una omnium affinis continuatio : sed interiectæ sunt solitudines ex calore uel frigore mutuum negantibus commeatum:has terræ partes: quæ a quattuor hominum generibus incoluntur:maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem cæteri oẽs uestigia sua figere ad nostra credantur ipse distinxit: & australes quidem aperte pronunciauit aduersos stare nobis dicendo.Quorum australis ille in quo qui insunt aduersa nobis urgent uestigia.Et ideo aduersi nobis sunt:quia in parte spæræ quæ contra nos est: morantur.Restat inquirere quos transuersos & quos obliquos nobis stare memorauerit.Sed nec de ipsis potest esse dubitatio:quin transuersos stare nobis dixerit inferiorem zonæ nostræ partẽ tenentes. Obliquos uero eos qui australis circuli deuexa sortiti sunt.Supest ut de terræ ipsius spatiis quanta habitationi cesserint:quanta sint inculta: referamus. Idest quæ sit singulorum dimensio cingulorum.Quod ut facile cognoscas:redeundum tibi ẽ ad orbis terræ descriptionem:quam pauloante subiecimus:ut per ascriptarum litterarũ notas ratio dimensionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis.i.circulus:qui uniuersum ambitum claudit:cui ascripta sunt.a.b.c.d.ab his qui cum ratione dimensi sunt:in sexaginta diuisus ẽ partes.Habet autem totus ipse ambitus stadiorum ducenta quinquagintaduo milia.Ergo singulæ sexagesimæ extendũtur stadiis quaternis milibus ducenis.Et sine du-

bio medietas eius:quæ est a.d.per orientem.i.per.a.usq; ad.c.habet trigin ta sexagesimas:& stadiorum milia centum uigintisex. Quarta uero pars: quæ est ab a usq; ad.c.incipiens a perusta:habet sexagesimas quindecim: & stadiorum milia sexaginta & tria. Huius quartæ partis mensura relata constabit totius ambitus plena dimensio. Ab.a.igitur usq; ad.p.quod est medietas perustæ:habet sexagesimas quattuor: quæ faciunt stadiorũ mi lia sexdecim cum octingentorum adiectione.Ergo omnis perusta sexagẽ simarum octo est:& tenet stadiorum milia triginta tria & sexcenta insup. Latitudo autem cinguli nostri: qui temperatus est.i.a.p. usq; ad.o. habet sexagesimas quinq;: quæ faciunt stadiorum milia uiginti unum. Et spa- tium frigidæ ab.o.usq; ad.c.habet sexagesimas sex quæ stadiorum tenent ui gintiquinq; milia ducẽta. Ex hac quarta parte orbis terrarum:cuius men suram euidenter expressimus:alterius quartæ partis magnitudinem ab.a. usq; ad.d.pari dimensionum distinctione cognosces. Cum ergo quãtum teneat spæræ superficies quæ ad nos est:in omni sua medietate cognoue ris:de mensura quoq; inferioris medietatis.i.a.d.per.b. usq; ad.c. similiter instrueris.Modo.n.quia orbem terræ in plano pinximus:in plano autem mediũ exprimere non possumus spæralẽ tumorẽ imitati sumus altitudi- nis intellectũ a circulo:q magis orizon q̃ meridianus uidet᷑. Cæterum uolo hoc mẽte percipias: ita nos hanc prætulisse mẽsuram tanq̃ a.d.per.a.usq; ad.c.Pars terræ superior sit:cuius partem nos ĩcolimus: & a.d.per.b.usq; ad.c.pars terræ habeatur inferior.Hoc quoq; tractatu proprium sortito fi nem:nunc illud quod probandum promisimus asseramus:hos cingulos & bene Maronem cælo:& bene terræ assignasse Ciceronem:& utrũq; nõ discrepantia:sed consona eademq; dixisse.Natura.n.cæli hanc in diuersis terræ partibus temperiem nimietatemq; distinxit. & qualitas uel frigoris uel caloris quæ cuilibet ætheris parti semel inhæsit. eandem inficit partẽ terræ:quã despicit ambiendo.Et quia has diuersitates:quæ certis finibus terminantur:cingulos in cælo uocauere: necesse est totidẽ cingulos etiã hic intelligi: Sicut in breuissimo speculo cum facies monstratur ingens: tenent in angusto membra uel liniamenta ordinem: quem sua in uero di gesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserendi quod dicitur minuemus la- borem oculis subiiciendo picturam. Esto.n. cæli spæra.a.b.c.d. Et inter se claudat spæram terræ: cui ascripta sunt.f.x.t.u.Et ducatur in cæli spæ- ra circulus septentrionalis.ab.i.usq; in.o.tropicus æstiuus a.g.in.p. & æq̃ noctialis a.b. in.a. & tropicus hyemalis ab.f. in.q. & australis ab.e. in.r. sed & zodiacus ducatur ab.f.in.p. Rursus in spæra terræ ducantur idem limites cingulorum: quos supra descripsimus. in.n. in. m̃. in.l. in. k.

His ita depictis ſine difficultate cōſtabit ſingulas terræ partes a ſingulis cæli partibus ſuper uerticem ſuū poſitis qualitatē circa nimietatē uel tēperiem mutuari: Nā quod ē ſurſum.a.d.uſq; ad.r.hoc deſpicit terrā ab.ſ. uſq; ad.r.Et quod eſt in cælo ad.r.uſq; ad.q.hoc ificit terræ a.k. uſq; ad.l. & quod in cælo ē a.q.uſq; in.p.tale facit in terra ab.l.uſq; ad.m.Qualeq; eſt deſuper a.p.uſq; ad.o.tale in terra ab.m.uſq; ad.n. Et quale illic ab.o. uſq; ad.c.tale hic ē ab.n.uſq; ad.t.Sūt autem in æthere extremitates ambæ.i.a.d.uſq; ad.r.&.a.c.uſq; ad.o.æterno rigore denſatæ. Idem in terra ē ab.ſ.uſq; ad.k.&.a.t.uſq; ad.n.Rurſus i cælo a.q. uſq; ad.p. nimio calore feruet.Idem in terra quoq; ab.l.uſq; ad.m.idē feruor eſt.Item ſunt in cælo temperies ab.o.uſq; ad.p.&.a.q.in.r. Idē ſunt hic quoq; temperatæ ab .n.in.m.& ab.l.in.k.Aequinoctialis.n.circulus qui ab.a.uſq; ad.b.ductus eſt: mediam ſecat peruſtā: Et ipſum aūt ſciſſe Ciceronē: q̄ terreni cinguli cæleſtibus inficiantur: ex uerbis eius oſtēditur. Ait.n.e quibus duos maxime inter ſe diuerſos & cæli uerticibus ipſis ex utraq; pte ſubnixos obriguiſſe pruina uides. Ecce teſtatur finale frigus eſſe de cælo. Idē quoq; de feruore medio dicit. Mediū aūt illum & maximū ſolis ardore torreri.Cū

ergo manifeſte & rigorē de cæli uerticibus: & feruorē de ſole in terræ cin-
gulos uenire ſignauerit: oſtendit prius i cælo hos eoſdē cingulos cōſtitiſ-
ſe. Nūc qm̄ cōſtitit eaſdē in cælo & in terra zonas eſſe uel cīgulos (hæc
enī unius rei duo ſunt noīa) iā dicendū ē: q̄ cā in æthere hāc diuerſitatē
qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis claudit: ideſt ab.g.in.p. æſti- Zona peruſtā
uo: & ab.f.in.q. hyemali. Ab.f. aūt in.p. zodiacū deſcribendo ꝑduximus.
Ergo ſignū.p. tropicus ille cācer habeat: & ſignū.f. capricornus. Conſtat
aūt ſolē neq; ſurſum ultra cancrū: neq; ultra capricornū deorſum meare:
ſed cū ad tropicoꝝ cōfinia ꝑuenerit mox reuerti: unde & ſolſtitia uocan Solſtitia
tur. Et q̄a æſtiuus tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt: ideo cū ſol ad
ipſum finē uenerit: facit nobis æſtiuos calores de uicino urens ſenſu ma-
iore ſubiecta. Illo deniq; tēpore auſtrali generi reuerti hyemē nō pōt am-
bigi: q̄a tūc ab illis ſol omni uiæ ſuæ ſpatio recedit. Rurſus cū ad.f. ſignū
.i. ad capricornū uenerit: facit hyemē nobis receſſu ſuo: & illis uicinitate
reducit æſtatē. Hic notandū ē de tribus tantū cardinibus i quacūq; ædē
ingredi ſolem: de quarto nunq̄. Nā & ab ortu & ab occaſu feneſtra ſolem
recipit: q̄ppe quē orientē abeuntēq; ꝓſpectet. Recipit & a meridie: quia
omne iter ſolis in noſtro meridie ē: ut inſtruit uiſum ante lata deſcriptio.
Nunq̄ uere ſolē feneſtra ſeptētrionis admittit: quia nunq̄ a.p. ſigno ad.o.
ſol accedit: ſed a.p. ſemper retrocedendo nunq̄ fines poli ſeptentrionalis
attingit. Et ideo nunq̄ per hūc cardinē radius ſolis īfundit. Eiuſdem rei
ꝓbationem umbra quoq; cuiuſlibet corporis efficiet aſtruere. Nam & in
occaſum cadit oriēte ſole: & in ortum cū fit occiduus. Medio autem die:
quia ſol meridiē tenet in ſeptētrionem umbra depellitur. In auſtrum ue-
ro circa noſtram habitationem impoſſibile ē umbrā cuiuſlibet corporis
cadere: quia ſemꝑ in aduerſam ſoli partem umbra iactatur. Aduerſus aūt
auſtro apud nos ſol eſſe nō poterit: cū nunq̄ fines ſeptētrionales attigat.
Sane quoniā pars illa ꝑuſtæ: q̄ temperatæ uicina ē admittit habitātes: il-
lic.i. trans tropicum quæcūq; habitant ſpatia: umbram mittunt in auſtrū
eo tēpore: quo ſol cancrum tenet. Tūc.n. ei fit ſol ſeptētrionalis: cum tro
picum tenet: q ab illis ad ſeptētrionē recedit. Ciuitas aūt Siene: quæ ꝓ- Siene
uinciæ thebaidos poſt ſuperioꝝ montiū deſerta principiū ē: ſub ipo æſti
uo tropico cōſtituta ē. Et eo die quo ſol certā ꝑtem ingredit cancri hora
diei ſextā (qm̄ ſol tunc ſuꝑ ipm̄ inuenit uerticem ciuitatis) nulla illic po
teſt in terris de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec ſtilus hemiſpæ-
rii monſtrātis horas: quem γνομονα uocant: tunc de ſe poteſt umbram
creare. Et hoc ē quod Lucanus dicere uoluit: nec tamen plene: ut habe- Lucanus
tur: abſoluit. Dicendo.n. Atq; umbras nuſquā flectēte ſiene. Rem qui-
dem attigit: ſed turbauit uerum. Non enim nuſq̄ flectit: ſed uno tempo-
re: quod cum ſua ratione rettulimus. His relatis conſtat ſolem nun-
quā egredi fines peruſtæ: quia de tropico in tropicum zodiacus obli-

quatus est. Manifesta ē igitur causa: cur hæc zona flāmis sit semp obnoxia: quippe quā sol totius æternæ flāmæ & fons & administrator nunq̄ relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ. i. septētrionalis & australis: ad quas nūq̄ solis calor accedit: necessario ꝑpetua ꝑmunt̄ pruina. Duas uero (ut diximus) tēperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipsa zona quā incolimus: quæ tota dicitur tēperata: ptes tamē quæ perusto cingulo uicinæ sunt: cæteris calidiores sunt: ut est Aethiopia: Arabia: Aegyptus & Libya: in quibus calor ita circūfusi aeris corpus extenuat: ut aut nunq̄ aut raro cogatur in nubes: & iō nullus pene apud illos usus ē imbriū. Rursus usq; ad frigidæ fines pressius accedit: ut ē palus mæotis: ut regiones quas ꝑterfluunt tanais: & hister: oīaq; super scythiam loca

Hyperborei quoꝝ incolas uetustas hyperboreos uocauit: quasi originem boreæ itrorsum recedendo transissent: adeo æterna pene ꝑmuntur pruina: ut non facile explicetur quāta sit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio temperata sunt: quoniam ab utraq; nimietate longe recedunt: ueram tenent salutaremq; temperiem. Locus nos admonet: ut quoniam diximus rem: quæ a nullo possit refelli: utrumq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec unq̄ solem alterutrum tropicum excedere posse; uel sursum uel deorsum meando. Trans zodiacum uero circum. i. trans ustā q̄ tropicis claudit̄: ex utraq; parte incipe tempatas: Quæramus quid sit quod ait Virgilius: quem nullius unq̄ disciplinæ error īuoluit: Duæ mortalibus ægris.

Munere concessæ diuum: & uia secta per ambas:
Obliquus qua se signorum uertitur ordo.

Videtur enī dicere his uersibus zodiacū p tempatas ductū & solis cursum per ipsas ferri: qd̄ nec opinari fas ē: quia neutrū tropicū solis cursus excedit. Nunc igitur illud attēdit: qd̄ diximus & intra tropicū in ea pusta pte quæ uicina ē tēperatæ: habitatores eē. Nā siene sub ipso tropico ē: meroe aūt tribus milibus octingētis stadiis in Perustā a siene itrorsum recedit: & ab illa usq; ad terrā cynamomi feracem sunt stadia octingenta. Et p hæc oīa spatia pustæ licet rari tamē uita fruunt̄ habitātes. Vltra uero iā inaccessum ē ꝑpter nimium solis ardorē. Cū ergo tantū spatii ex perusta uitam ministret: & sine dubio circa uicinā alterius temperatæ: idest ἀντοεκωρουμ tantūdem spacii habere p perustæ fines: & parem mansuetudinem: non negetur. Paria enim in utraq; parte sunt omnia. Ideo credendum est per poeticam tubam: quæ omnia semper in maius extollit: dixisse uiam solis sectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines perustæ in eo sunt similes temperatis: q̄ se patiuntur habitari. An forte poetica licentia particulam pro simili pene particula posuit: & pro sub ambas: per ambas dicere maluit. Nam re uera ductus zodiaci sub ambas temperatas ultro citroq; peruenit: nō tamen per ambas. Scimus autem & Ho

merũ ipsum:& in oibus imitatorẽ eius Varronẽ sæpe tales mutasse particulas. An:quod mihi uero ꝓpius uidet᷑:per ambas: pro inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enim iter ambas tẽperatas uoluitur: non per ambas. Familiariter aũt per ꝓ inter ponere solet:sicut alibi quoq; Circũ perq; duas in morẽ fluminis arctos. Neq; enĩ anguis sydereus arctos secat: sed dũ & amplectit᷑ & interuenit circũ eas & inter eas uoluit᷑:non ꝑ eas. Ergo pōt constare nobis itellectus:si ꝑ ambas:pro iter ambas more ipsius poetæ dictũ existimemus. Nobis aliud ad defensionẽ ultra hæc:quæ diximus:nõ occurrit. Veꝝ quoniã in medio posuimus quos fines nunq̃ uia solis excedat:manifestũ est oibus aũt quid maro dixerit:quẽ cõstat erroris ignaꝝ:erit igenii singuloꝝ inuenire qd possit amplius pro absoluenda hac qõne conferri. His quoq;(ut arbitror)nõ ociosa inspectione tractatis:nunc de oceano quod promisimus:astruemus. Non uno sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circũflui. Cuius uerus & primus meatus ẽ:qui ab indocto hominũ genere nascit᷑. Is enim quẽ solũ oceanũ plures opinant᷑:de finibus ab illo originali refusus secundũ ex necessitate ambitum fecit. Cæteꝝ eius prior corona ꝑ zonã terræ calidã meat superiora terrarum & inferiora cingens:flexum circi æquinoctialis imitata. ab oriente uero duos sinus refundit:unum ad extremitatem septentrionis:ad australis alterum. Rursusq; ab occidente duo pariter enascuntur sinus:qui usq; ad ambas quas supradiximus extremitates refusi occurrunt ab oriẽte demissis. Et dũ ui summa & ĩpetu imaniore miscent᷑: inuicẽq; se feriunt: ex ipsa aquaꝝ collisiõe nascit᷑ illa famosa oceani accessio pariter & recessio. Et ubicũq; in nostro mari cõtingit:idẽ uel in angustis fretis uel in planis forte littoribus ex ipsis oceani finibus quos oceanũ nunc uocamus eueniunt:qa nostrum mare ex illis influit. Cæterũ uerior(ut ita dicam)eius alueus tenet zonam perustam:& tam ipse qui æquinoctialem q̃ sinus ex eo nati:qui orizontem circulũ ambitu suæ flexionis imitantur: oẽm terrã quadrifidam diuidũt: & singulas(ut supradiximus) habitationes faciũt insulas. Nam inter nos & australes homines means ille per calidã zonã totamq; cingens & rursus utriusq; regionis extrema finibus suis ambiẽs binas in superiore atq; inferiore terræ superficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolens nõ dixit: oĩs terra parua quædam est insula: sed omnis terra quæ colitur a nobis parua quædã est insula: quia & singulæ de quattuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur insulæ: oceano bis eas(ut diximus)ambiẽte. Omnia hæc ante oculos locare potest descriptio substituta. ex qua & nostri maris originẽ quæ totius una est:& rubri atq; indici ortum uidebis. Caspiumq; mare unde oriatur inuenies: licet non ignorẽ esse nõnullos qui ei de oceano ingressum negent. Nec dubiũ est:in illam quoq; australis generis temperatam mare de oceano similiter influere. Sed describi hoc nostra attestatione non debuit: cuius si-

Per prò inter

Oceanus

tus nobis incognitus perseuerat. Quod aût dixit nostram habitabilē an gustam uerticibus latiorem: in eadem descriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior est tropicus circus septentrionali circo. tanto zona uerticibus q̃ lateribus angustior ē: quia summitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autē laterꝝ longitudine tropici ab utraqꝫ pte distendit᷑. Deniqꝫ ueteres oēm habitabilē nostrā extētæ chlamydi similē eē dixerūt. Itē qa oīs terra in qua & oceanus ē: ad quēuis cælestē circulū quasi cētron puncti obtinet locū: necessario de oceano adiecit: Qui tñ tanto noīe q̃ sit paruus uides. Nā licet apud nos atlāticū mare licet magnū uocet᷑: de cælo tñ despiciēdus nō pōt magnū uideri: cū ad cælū terra signū sit & pūctū: quod diuidi nō possit in ptes. Ideo aūt terræ breuitas tam diligenter asseritur: ut paruipendendum ambitum famæ

uir fortis intelligat: quæ in tam paruo magna esse nõ poterit: quod doctri næ propositum non minus in sequẽtibus apparebit: quinetiã si cupiat ꝑ les futuroꝝ hominũ deinceps laudes uniuscuiusq; nostrum acceptas a patribus posteris prodere: tamen propter eluuiones exustionesq; terrarũ: quas accidere tempore certo necesse est: non modo nõ æternã sed ne diu turnam quidem gloriam assequi possumus. Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit: minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectionẽ cu piens infundere nepoti auctor est: ut contẽtus conscientiæ præmio glo- riam non requirat. In qua appetenda quoniam duo sunt maxime quæ ꝓ bari possint: ut & q̃ latissime uaget: & q̃diutissime perseueret. Postq̃ supe rius de habitationis nostræ angustiis disserendo totius terræ quæ ad cæ- lum puncti locum obtinet: minimã quandam docuit ab hominibus no- stri generis particulam possideri: nullius uero gloriam uel in illam totam partem potuisse diffundi: siquidẽ gangen transnatare: uel transcẽdere cau casum romani nominis fama non ualuit: spem quam de propaganda late gloria ante oculos ponendo nostri orbis angustias amputauit: uult etiã diuturnitatis auferre ut plene animo nepotis contemptum gloriæ cõpos dissuasor insinuet: & ait. Nec in hac ipsa in quam sapientis & fortis uiri nomen serpere potest: æternitatem nominis posse durare: cum modo exu stione: modo elluuione terrarum diuturnitati rerum intercedat occasus: quod quale sit disseremus. In hac enim parte tractatus illa quæstio laten ter absoluitur: quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æter- nitate significat. Nam quis facile mundum semper fuisse consentiat? cũ & ipsa historiarum fides multarũ rerũ cultum emendationẽq; uel ipsam inuentionem recentem esse fateatur? Cumq; rudes primum homines & incuria syluestri non multum a feraꝝ asperitate dissimiles meminerit: uel fabuletur antiquitas: tradatq; nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuis se: sed glande prius & baccis alitos sero sperasse de sulcis alimoniã: cũq; ita exordium rerum & ipsius humanæ nationis opinemur: ut aurea pri- mum sæcula fuisse credamus: & inde natura per metalla uiliora degene- rans ferro sæcula postrema fœdauerit: ac ne totum uideamur de fabulis mutuari quis non hinc existimet mundum quandoq; cœpisse? nec lon- gam retro eius ætatem cum ab hinc ultra duo retro annorũ millia de ex- cellenti reꝝ gestarum memoria ne græca quidem extat historia? Nã su- pra Ninũ a quo Semiramis secundum quosdam creditur ꝓcreata: nihil præclaꝝ in libris relatũ est: si.n. ab initio immo ante initium fuit mundus (ut philosophi uolunt) cur per innumerabiliũ seriem sæculorum non fuerat cultus: quo nunc utimur: inuentus? non litterarum usus quo solo memoriæ fulcitur æternitas? cur non deniq; multarum rerum experien- tia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce galli uitem: uel cul tum oleæ roma iam adolescente didicerũt. Aliæ uero gentes adhuc mul-

Virtutis fructus.

Mũdi æter nitas.

ta nesciunt: quæ nobis inuenta placuerunt: Hæc omnia uidētur æternitati rerum repugnare dum opinari nos faciunt certo mūdi principio paulatim singula quæq; cœpisse. Sed mundum quidem fuisse semper philosophia author est conditore quidem deo: sed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundū esse nō potuit: cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima sæpe occidunt manēte mundo & rursus oriuntur uel eluuione uicissim uel exustione redeunte: cuius uicissitudinis causa uel necessitas talis est. Ignem æthereū phisici tradiderunt humore nutriri: asserentes ideo sub zona cæli perusta quam uia solis idest zodiacus occupauit oceanū (sicut supra descripsimus) a natura locatū ut omnis latitudo: qua sol cum quinq; uagis ultro citroq; discurrunt: habeat subiecti humoris alimoniā. Et hoc esse uolunt quod Homerus diuinarum oium inuentionum fons & origo sub poetici nube figmenti ue℞ sapientibus intelligi dedit: Iouem cū diis cæteris. i. cum stellis profectū in oceanū æthiopibus eū ad epulas inuitantibus. Per quam imaginē fabulosam Home℞ significasse uolunt: hauriri de humore nutrimenta syderibus: qui ob hoc æthiopas reges epula℞ cælestium dixit: qm̄ circa oceani oram nō nisi æthiopes habitāt: quos uicinia solis usq; ad speciem nigri coloris exussit. Cum ergo calor nutriatur humore: hæc uicissitudo contingit: ut modo calor modo humor exuberet. Euenit. n. ut ignis usq; ad maximum enutritus augmentum haustum uincat humorem. Et sic aeris mutata temperies licentiam præstet incēdio: & terra penitus flagrantia immissi ignis uratur. Sed mox impetu caloris absumpto paulatim uires reuertuntur humori: cum magna pars ignis incendiis erogata minus iam de renascente humore consumat. Ac rursus longo temporum tractu ita crescens humor altius uincit: ut terris infundatur eluuio. Rursusq; calor post hæc uires resumit: & ita fit: ut manente mundo inter exuperantis caloris humorisq; uices terra℞ cultus cum hominum genere sæpe intercidat: & reducta temperie rursus nouetur: nunq̄ tamen siue eluuio siue exustio omnes terras aut omne hominū genus uel omnino operit: uel penitus exurit. Aegypto certe ut Plato in Timæo fatetur nūq̄ nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annorum milia in solis ægyptiorum monumentis librisq; releguntur Certe igitur terra℞ partes internitioni superstites seminarium instaurando generi humano fiūt: atq; ita contingit: ut non rudi mundo rudes homines & cultus inscii: cuius memoriam intercipit interitus: in terris oberrent: & asperitatem paulatim uagæ feritatis exuti conciliabula & cœtus natura instruente patiātur: Sitq; primum inter eos mali nescia & adhuc astutiæ inexperta simplicitas: quæ nomen auri primis sæculis præstat. Inde quo magis ad cultū rerum atq; artium usus promouet tanto facilius in animos serpit æmulatio: quæ primum bene incipiens in inuidiam latenter euadit. Et ex hac iā

Ignis æthe rius nutritur humore

Iuppiter cū diis epulatur ad oceanum.

nascitur quicquid genus hominum post sequentibus sæculis experitur. Hæc ergo quæ rebus humanis pereundi atq; iterum reuertendi incolumi mundo uicissitudo uariatur. Quid autem interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te: cũ ab his nullus fuerit: qui ante nati sũt? qui nec pauciores: & certe meliores fuerunt uiri: præsertim cũ apud eos ipsos quibus audiri nomen nostrũ potest: nemo unius anni memoriã consequi possit. Homines enim populariter annum tantum modo solis. idest unius astri reditu metiuntur. Reipsa autem cũ ad idem unde semel profecta sunt cuncta astra redierint: eandéq; totius cæli descriptionẽ longis interuallis retulerint: tum ille uere uertens annus appellari potest: in quo uix dicere audeo: q̃ multa hominum sæcula teneantur. Nãq; ut olim defi cere sol hominibus extinguiq; uisus est cum Romuli animus hæc ipsa in templa penetrauerit: ita quandoq; cum ab eadẽ parte sol eodéq; tempore iterum defecerit: tũ signis omnibus ad idem principiũ stellisq; reuocatis expletum annũ habeto. Cuius quidẽ anni nundum uigesimã partem scito esse conuersam. Idem agere perseuerat instans dissuasioni gloriæ desiderandæ: quam cũ locis arctam ne in ipsis angustiis æternam supra docuisset: nunc non solũ perpetuitatis expertem: sed nec ad unius anni integri metas posse propagari docet: cuius assertionis quæ sit ratio dicemus. Annus non is solus est quẽ nunc cõmunis omnium usus appellat: sed singulorum seu luminum seu stellarum emensio omni cæli circuitu a certo loco in eundem locum reditus annus suus est. Sic mensis: lunæ annus ẽ inter quem cæli ambitum lustrat: nam & a luna mensis dicitur: quia græco nomine luna mene uocatur. Virgilius deniq; ad descriptionem lunaris anni: qui breuis est: annum qui cursu solis efficitur significare uolens ait. Interea magnum sol circumuoluitur annum: magnum uocãs solis cõparatione lunaris. Nam cursus quidem Veneris atq; Mercurii pene par soli est. Martis uero annus fere biẽnium tenet. tanto enim tempore cælũ circuit. Iouis autem stella duodecim: & Saturni triginta annos in eadem circuitione consumit. Hæc de luminibus ac uagis: ut sæpe relata: iam nota sunt. Annus uero qui mũdanus uocatur qui uere uertens est: quia cõuersione plenæ uniuersitatis efficitur: largissimis sæculis explicatur. Cuius ratio est talis. Stellæ omnes & sydera: quæ infixa cælo uidẽtur: quorum proprium motum nunq̃ uisus humanus sentire uel deprehendere potest: mouentur tamen & præter cæli uolubilitatem: qua semper trahũtur: suo quoq; accessu tam fero promouentur ut nullius hominum uita tam longa sit: quæ obseruatione continua factam de loco permutationẽ: in quo eas primum uiderat deprehendat. Mundani ergo anni finis est: cũ stellæ omnes omniaq; sydera quæ aplanes habet: à certo loco ad eundẽ locum ita remeauerint: ut ne una quidem cæli stella in alio loco sit: q̃ in quo fuit: cum omnes aliæ ex eo loco motæ sunt: ad quem reuersæ anno

Annus

Luna

Mensis unde

Planetarum cursus diffinitus.

Annus mũdanus.

Sydera fixa etiã mouẽtur

Finis mondani anni.

suo finem dedere. ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem locis & partibus sint: in quibus incipiente mundano anno fuerũt. Hoc autem (ut physici uolunt) post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ mensis est: & annus solis duodecim menses: & aliarum stellarum hi sunt anni: quos supra rettulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum quales nunc computamus efficiunt. Ille ergo uere annus uertens uocandus est: quem non solis. i. astri reditu metiuntur: sed quem stellarum omniũ in quocunq; cælo sunt ad eundẽ locum reditus sub eadem cæli totius descriptione concludit. Vnde & mũdanus dicitur: quia mundus proprie cælum uocatur: Igitur sicut annum solis non solum a calendis ianuarii usq; ad easdem uocamus: sed etiam a sequente post calendas die usq; ad eundem diem & a quocunq; cuiuslibet mensis die usq; in diem eundẽ reditus annus uocatur: Ita huius mũdi anni initium sibi quisque facit quodcunq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a defectu solis qui sub Romuli fine contigit: mundani anni principium sibi ipse constituit. Et licet iam sæpissime postea defectus solis euenerit: non dicitur tamen mundanũ annum repetita defectio solis implesse: sed tunc implebitur: quũ sol deficiẽs in hisdẽ locis & partibus & ipse erit & omnes cæli stellas omniaq; sydera rursus inueniet: in quibus fuerant cum sub Romuli fine deficeretur. Igitur a discessu Romuli post annorum quindecim milia (sicut asserunt physici) sol denuo ita deficit: ut in eodem signo eademq; parte sit ad idem principium in quo sub Romulo fuerat: stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis. Peracti enim fuerant: cum Scipio Africa militaret: a discessu Romuli anni quingenti septuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita sexcentesimo septimo hic Scipio deleta Carthagine triumphauit: Ex quo numero annis remotis triginta duobus regni Romuli: & duobus: qui intra somniũ & consumatũ bellum fuere: quingenti septuaginta tres a discessu Romuli ad somniũ usq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereq; signauit. Nec dum mundani ãni uicesimam partem esse conuersam. Nam uicesimæ parti quot anni supersint a fine Romuli ad aphricanam militiam Scipionis: quos diximus annos fuisse quingentos septuaginta tres: quisquis in digitos mittit inueniet. Tu uero enitere & sic habeto te non esse mortalem: sed corpus hoc. Nec enim tu is es: quẽ forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse: si quidem est deus qui uiget: qui sentit: qui meminit: qui prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui præpositus est: q̃ hunc mundum ille princeps deus. Et ut ille mundum quadam parte mortalem ipse deus æternus: sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter Tullianus hic Scipio circa institutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit: Nam ut breuiter a principio omnem operis continẽ-

Annus mũdanus.

Mundus.

Carthago quo tempore deleta.

tiam reuoluamus: primum tempus eius mortis: & imminentes propinquorum prædixit insidias: ut totum de hac uita sperare dedisceret: quam non diuturnam comperisset. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur: ostendit sapienti & bono ciui in immortalitatem migrãdum. Cumq; eũ ultro spes ista traxisset ad moriẽdi desideriũ: succedit Pauli partis opportuna dissuasio accensam filii festinationẽ ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo somniantis utrinq; plantata sperandi expectandique temperie altius iam circa diuina erigendũ nepotis Animum Aphricanus ingreditur. Nec prius eum terrã patitur intueri: q̃ cæli ac syderum natura motum ac modulamen agnoscat: & hæc omnia sciat præmio cessura uirtutum. Ac postq̃ mens firmata Scipionis alacritate tantæ promissionis egreditur: tum demũ gloria quæ apud indoctos magnum uirtutis præmium creditur: contẽni iubetur: dum ostẽditur ex terrarum breuitate uel casibus arcta locis: angusta temporibus. Aphricanus igitur pene exutus hominem & defæcata mente iam naturæ suæ capax hic apertius admonetur ut esse se deum nouerit. Et hæc sit præsentis operis consũmatio: ut animam non solum immortalem: sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iam post corpus in diuinitatem receptus: dicturus uiro adhuc in hac uita posito deum te scito esse: non prius tantã prærogatiuam cõmittit homini q̃ quid sit ipse discernat: ne existimetur hoc quoq; diuinum dici: quod mortale in nobis & caducum est: & quia Tullio mos est profundam rerum scientiam sub breuitate tegere uerborum: nunc quoq; miro compendio tantum includit arcanum: quod Plotinus magis q̃ quisq̃ uerborum parcus libro integro disseruit: cuius descriptio est: Quid est animal quid homo: in hoc ergo libro Plotinus quærit: cuius sint in nobis uoluntates memores metusq; ac desideria & animositas uel dolores: postremo cogitationes & intellectus utrum meræ animæ: an uero animæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rerum densitate disseruit: quæ nunc nobis ob hoc solum prætereunda sunt: ne usq; ad fastidii necessitatem uolumen extendant: hoc postremo pronunciat animal esse corpus animatum. Sed nec hoc neglectum ut non quæsitũ relinquit quo animæ beneficio quaue uia societatis animetur. Has ergo omnes quas prædiximus passiones assignat animali. Verum autem hominem ipsam animam esse testatur. ergo qui uidetur non ipse uerus homo est: sed uerus ille est: a quo regitur quod uidetur. Sic cum morte animalis discesserit animatio cadit corpus regente uiduatũ. Et hoc est quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo est ab omni cõditione mortalitatis aliena est: adeo ut ad imitationem dei mundum regentis: regat & ipsa corpus: dum a se animatur. Ideo physici mundũ magnum hominem: & hominem breuem mundum esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterarum prærogatiuarum quibus deum anima uide-

Animal q̃d ẽ

tur imitari: animum deum & prisci philosophorum & Tullius dixit. Quod autem ait mundum quadam parte mortalē: ad cōmunem opinionem respicit: qua mori aliqua inter mundū uidentur: ut animal exanimatum uel ignis extinctus uel siccatus humor. Hæc.n. omnino interiisse creduntur. Sed constat secundū ueræ rationis assertionem: quā & ipse non nescit: nec Virgilius ignorat dicendo: nec morti esse locū. Constat inq̄ nihil intra uiuū mundū perire. s. eorum quæ interire uidentur: solā mutari speciem: & illud in originē suā atq; in ipsa elemēta remeare: quod tale quale fuit esse: desierit. Deniq; & Plotinus alio in loco: cū de corporū assumptione dissereret: & hoc dissolui posse pronūciaret: quicquid effluit obiecit sibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto est: non similiter aliquando soluuntur. Et breuiter tantæ obiectioni ualidæq; respondit. Ideo elementa licet fluuant nunq̄ tamen solui: quia non foras effluunt. A cæteris.n. corporibus quod effluit recedit: elementorū fluxus nunq̄ ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est secundū ueræ rationis asserta. Sed ꝙ ait eum quadam parte mortalē: ad cōmunē (ut diximus) opinionem paululum inclinare se uoluit. In fine autem ualidissimum imortalitatis animæ argumentū ponit: quia ipsa corpori præstat agitatum. Quod quale sit: ex ipsis uerbis Ciceronis quæ sequuntur inuenies. Nam quod semper mouetur: æternum est: quod autem motū: affert alicui: quodq; ipsum agitatur alicunde: quando finem habet motus: uiuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet: qa deseritur a se: nunq̄ ne moueri quidem desinit: quinetiā cæteris quæ mouentur hic fons hoc principium est mouendi. Principii autem nulla ē origo: nam e principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principium quod gigneretur aliunde: quod si nō oritur nec occidit quidem unq̄: nam principium extinctum nec ipsum ab alio nascitur: nec ex se aliud creabit: si quidem necesse est a principio oriri omnia: ita fit ut motus principium ex eo sit quod ipsum a se mouetur. id autem nec nasci potest: nec oriri: uel concidat omne cælum omnisq; natura consistat necesse est: nec uim ullam nanciscatur quia primo impulsu moueatur: Cum pateat igitur æternum id esse quod ipsum se moueat: qs est qui hanc naturam animis esse tributam neget? In animo est enim omne quod pulsu agitatur æterno: quod autem est anima: id motu cietur interiore & suo: nam hoc est proprie natura animi atq; uis: quæ si est una ex omnibus quæ seipsā moueat neq; nata certe est: & æterna est. Omnis hic locus de Phedone Platonis ad uerbum a Cicerone translatus est: in quo ualidissimis argumentis animæ immortalitas asseritur. Et hæc est argumentorū summa: esse animam mortis immunem: quoniam ex se mouetur. Sciendum est autem ꝙ duobus modis immortalitas intelligitur: aut enim ideo est immortale quid: quia per se non est capax mortis: aut quia

[Marginal notes: "Nihil moritur." (beside "Sed constat secundū…"); "Animæ immortalitas." (beside "In fine autem ualidissimum…"); "Immortalitas quomodo intelligitur." (beside "Sciendum est autem…")]

procuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ: secundus ad mundi imortalitatem refertur. Illa enim suapte natura a conditione mortis aliena est. Mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rursus semper moueri dupliciter accipitur: hoc enī accipitur & de eo quod ex quo est: semper mouetˀ: & de eo quod ex quo est semper & mouetur. & secundus modus est quo animā dicimus semper moueri. His præmissis iā quibus syllogismis de imortalitate animæ diuersi sectatores Platonis ratiocinantur oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus syllogismorum ad unum finem probationis euadant: certam sibi propositionem sequentis ex antecedentis conclusione faciētes: apud quos hic prior est: anima ex se mouetur: quicquid autem ex se mouetur: semper mouetur. igitur anima semper mouetur: Secundus ita: qui nascitur ex prioris fine. Anima semper mouetur: quicquid autem semper mouetur immortale est. igitur anima immortalis est. & ita in duobus syllogismis duæ res probantur idest & semper moueri animam: ut in priore: & esse immortalem ut colligitur de secundo. Alii uero usq; ad tertium gradum ita argumentando procedunt. Anima ex se mouetur. quod autem ex se mouetur: principium motus est. igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. igitur anima nata non est. Tertio loco. Anima nata non est: quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Alii uero omnem ratiocinationem suam in unius syllogismi compendium redegere. Anima ex se mouetur. quod ex se mouetur principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest postrema conclusio de animæ imortalitate constare: qui primam propositionem idest ex se moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo nō acquiescit ut animam non solum ex se non moueri: sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri: ut etiam si quid hoc facere concedat: animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima inquit principium motus est: doceo nō posse principium motus moueri: & ita diuisionem suæ artis ingreditur: ut primum doceat in rerum natura esse aliquid immobile: deinde hoc esse animam tentet ostendere. necesse est inquit: aut omnia quæ sunt immobilia esse: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua non moueri. Item si damus ait & motum: & quietem necesse est: aut alia semper moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia simul nunc quiescere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum sit requiramus. Non esse omnia im-

Argumentatiōes de motu.

mobilia aspectus ipse testimonio est: quia sunt quorum motum uidemus. Rursus nõ moueri omnia uisus docet: quo immota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati: modo esse sine motu: quia sunt quorum perpetuum motũ uidemus: ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur ait: ut sicut aliqua semper mouentur: ita sit aliquid semper immobile. Ex illis ut collectum sit esse aliquid immobile: nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est & sectæ platonicæ nõ repugnat. Neq; enim si quid est immobile: sequitur ut hoc sit anima. Nec qui dicit animam ex se moueri: iam moueri uniuersa confirmat: sed modum astruit quo anima mouetur. Siquid uero est aliud immobile: nihil ad hoc quod de anima astruitur pertinebit. Quod & ipse Aristoteles uidens postq̃ docuit esse aliquid immobile hoc esse animam uult dicere: & incipit asserere nihil esse quod ex se moueri possit: sed omnia quæ mouentur ab alio moueri. quod si uere probasset: nihil ad patrocinium platonicæ sectæ relinqueretur: quẽadmodum enim credi posset ex se moueri animam: si constaret nihil esse quod ex se possit moueri? In hac autem aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo contexitur. Ex omnibus quæ mouentur inquit: alia per se mouentur: alia ex accidenti. & ex accidenti inquit mouentur quæ cum ipsa non moueantur in eo tamen sunt: quod mouetur: ut in naui sarcina seu uector quiescens. aut etiam cum pars mouetur quiescente integritate: ut si quis stans pedem manumue uel caput agitet. Per se autem mouetur quod neq; ex accidenti: neque ex parte: sed & totum simul mouetur: ut cum ad superiora ignis ascendit: & de his quidem quæ ex accidenti mouentur nulla dubitatio est: quin ab alio moueantur. Probabo autem inquit etiam ea quæ ex se mouentur ab alio moueri. Ex omnibus enim ait quæ per se mouentur aliam causam motus intra se possident: ut animalia: ut arbores: quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri a causa scilicet quæ in ipsis latet. nam causam motus ab eo quod mouetur ratio sequestrat: Alia uero aperte ab alio mouentur idest aut ui aut natura. & ui dicimus moueri omne iaculum quod cum de manu iaculantis recessit: suo quidem motu ferri uidetur: sed origo motus ad uim refertur: sic enim nonnunq̃ & terram sursum & ignem deorsum ferri uidemus quod alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouentur uel grauia cum per se deorsum uel leuia cum sursum feruntur. Sed & hoc dicendum est ab alio moueri licet a quo habeatur incertum. Ratio enim ait deprehendit esse nescio quid: quod hæc moueat: nam si sponte mouerẽtur: sponte etiam starent. sed nec unam uiam semper agerent imo per diuersa mouerentur si spontaneo ferrentur agitatu: cum uero hoc facere nõ possint: sed leuibus semper ascensus & descensus grauibus deputatus sit: apparet eoꝝ motũ ad certã & cõstitutã naturæ necessitatẽ referri. Hæc sunt & his similia qbus

Obuiat.

Aristoteles omne quod mouetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici ut paulopost demonstrabitur argumenta hæc arguta magis q̃ uera esse docuere; Nunc sequens eiusdem iungenda diuisio est qua non posse animã ex se moueri etiã si hoc alia res facere posset: laborat ostendere: & huius rei primam propositionem ab illis mutuatur: quæ sibi existimat constitisse. Sic enim ait: Cum igitur omne quod mouetur constet ab alio moueri: sine dubio id quod primum mouet quia non ab alio mouetur (neq; enim haberetur iam primum si ab alio moueretur) necesse est inquit ut aut stare dicatur: aut seipsam mouere. Nam si moueri ab alio dicatur illud quoq; quod eum mouet: dicetur ab alio moueri: & illud rursus ab alio: in infinitum inquisitio ista casura est: nunquã exordia prima reperies: si semper aliud ea quæ putaueris prima: præcedit. Restat igitur inquit ut si quod primũ mouet nõ dicatur stare: ipsũ se mouere dicatur: & sic erit in uno eodẽq; aliud quod mouet: aliud quod mouetur. Siquidẽ in omni ait motu tria hæc sint necesse est: id quod mouet: & quo mouet: & quod mouetur. Ex his tribus quod mouetur: tantũ mouetur, non etiã mouet: cum illud quo fit motus & moueatur & moueat: illud uero quod mouet non etiã mouetur: ut ex tribus cõmune sit quod mediũ: duo uero sibi contraria intelligantur. Nam sicut est quod mouetur & non mouet: ita est inquit quod mouet: & non mouetur: propter quod diximus: quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur: siquid mouet & ipsum mouetur: quæremus semper motus eius nec unq̃ inueniemus exordium. deinde siquid se mouere dicatur: necesse est inquit ut aut totum a toto: aut partem a parte: aut partem a toto: aut totum a parte existimemus moueri: & tamen motus ille seu a toto seu a parte procedat: alterum sui postulabit authorem. Ex his omnibus in unum Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo. Omne quod mouet̃ ab alio mouetur. quod igitur primũ mouet: aut stat: aut ab alio & ipsum mouetur. sed si ab alio: iam non potest hoc primum uocari: & semper quid primũ moueat requiremus: restat ut stare dicatur. Stat igitur quod primũ mouet. Contra Platonẽ ergo qui dicit aĩam motus esse principiũ: in hunc modũ cõponitur syllogismus: Anima principiũ motus est: principiũ autẽ motus non mouetur. igitur anima non mouetur. & hoc ẽ quod primo loco uiolenter obiecit: Nec eo usq; persuadere contentus animã non moueri: aliis quoq; rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum inquit initium idem potest esse ei cuius est initium. Nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur esse: non linea: Apud arithmeticos principium numeri non est numerus. Itẽ causa nascẽdi ipsa nõ nascitur: & ipsa ergo motus causa ut initiũ nõ moueatur. Ergo anima quæ initium motus est: non mouetur. Additur hoc quoq;: Nunq̃ inquit fieri potest ut circa unam eandemq; rem uno eodemq; tempore contra-

rietates ad unum idemq; pertinentes eueniant. Scimus autem quia mo uere facere est:& moueri pati est. Ei igitur quod se mouet simul euenient duo sibi contraria & facere & pati:quod ipossibile est. Anima igitur non potest se mouere. Item dicit: Si animæ essentia motus esset nunq̄ quie-scerét a motu: nihil enim est quod recipiat essentiæ suæ contrarietatem: Nam ignis nunquā frigidus erit:nec nix unquam sponte calescet: anima autem nonnunquā a motu cessat:non enim semper corpus uidemus agi tari:Non igitur animæ essentia motus est:cuius contrarietatē receptat. Ait etiā: Anima si aliis causa motus est:ipsa sibi causa motus esse non po terit. Nihil est enim inquit quod eiusdē rei sibi causa sit: cuius est alii:ut medicus ut exercitator corporū sanitatem uel ualentiā quā ille ægris:hic luctatoribus præstat: non utiq; ex hoc etiam sibi præstant. Item dicit. Omnis motus ad exercitium sui instrumento eget: ut singularum artiū usus docet. Ergo uidendum ne & animæ ad se mouendum instrumen-to opus sit. Quod si impossibile iudicatur: & illud impossibile erit: ut anima ipsa se moueat. Item dicit: Si mouetur anima:sine dubio cum re-liquis motibus & de loco in locum mouetur:Quod si est:modo corpus ingreditur:modo rursus egreditur:& hoc frequenter exercet. Sed hoc ui demus fieri non posse. Non igitur anima mouetur. His quoq; addit. Si anima se mouet: necesse est ut ab aliquo motus genere se moueat. Ergo aut in loco se mouet: aut seipsam pariendo se mouet: aut seipsam consumendo: aut se augendo: aut se minuendo: hæc sunt enim inquit motus genera. Hæc autem singula quemadmodum possunt fieri requi-ramus. Si in loco se mouet: aut in rectam lineam se mouet: aut spærico motu in orbem rotatur: sed recta linea infinita nulla est. Nam quæcun-q; in natura intelligatur linea: quocūq; fine sine dubio terminatur: Si er go per lineam terminatam anima se mouet:nō semper mouetur: nā cum ad finem uenerit & inde rursus in exordium reditur: necesse est intersti-cium motus fieri in ipsa permutatione redeundi:Sed nec in orbem rota-ri potest:quia omnis spæra circa aliquid imobile quod centron uocamus mouetur. Si ergo & anima sic mouetur:aut intra se habeat quod imobile est:& ita fit ut nō tota moueatur:aut si non intra se habet: sequitur aliud non minus absurdum: ut centron foris sit: quod esse non poterit. Con-stat ergo ex his ait quod in loco se non moueat. Sed si ipsa se parit:sequi-tur ut eandem & esse & non esse dicamus. Si uero seipsa consumit: non erit immortalis. Quod si se aut auget aut minuit eadem simul & maior se & minor reperietur: Ex his talem colligit syllogismū: Si anima se mo-uet: aliquo motus genere se mouet: nullum autem motus genus quo se moueat inuenitur:non igitur se mouet. Contra has tam subtiles & ar-gutas & uerisimiles argumentationes accingendum est secundum secta tores Platonis qui inceptum quo Aristoteles tam ueram tamq; ualidam

Motus genera.

diffinitionē magistri sauciare tentauerat: subruerunt. Neq; uero tam ime mor mei aut ita animatus sum: ut ex ingenio meo uel Aristoteli resistā: uel adsim Platoni: sed ut quisq; magnorū uirorū qui se Platonicos dici gloriabuntur: aut singula aut bina defensa ad ostentationem suorū ope rū reliquerunt: collecta hæc in unū continuæ defensionis corpus coa- ceruaui adiecto si quid post illos aut sentire fas erat: aut audire in intel- lectū licebat: Et quia duo sunt quæ asserere conatus est. Vnū ꝙ dicit ni hil esse quod ex se moueatur: alterū quo animā hoc esse non possit con firmat. Vtriq; resistendū est: ut & constet posse aliquid ex se moueri: & animā hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos ca uere præstigias in qua enumerans aliqua quæ ex se mouentur: & osten- dens illa quoq; ab alio moueri: idest a causa interius latente: uidetur si- bi probasse omnia quæ mouentur etiam si ex se moueri dicantur: ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera est: sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua quæ cum ex se moueri uideantur: ab alio tamen con- stet moueri: nec nos diffitemur: non tamen omnia quæ ex se mouentur hoc sustinent ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit ani- mam ex se moueri: idest cum αυτοκινητον uocat: non uult eam inter il la numerari: quæ ex se quidem uidentur moueri: sed a causa quæ intra se latet mouentur: ut mouentur animalia authore quidem alio sed occul- to: nam ab anima mouentur: aut ut mouentur arbores: quarum etsi non uidetur agitator: a natura tamen eas interius latente constat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex se moueri ut non aliam causam uel extrinse- cus accidentem uel interius latentem huius motus dicat authorem. Hoc quēadmodum accipiendū sit instruemus. Ignem calidum uocamus: sed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam & saxum frigidum nun- cupamus: mel dulce: sed & mulsum dulce uocitamus. Horū tamen sin- gula de diuersis diuersa significant. Aliter enim de igne aliter de ferro ca- lidi nomen accipiemus: quia ignis per se calet: nō ab alio fit calidus. Con tra: ferrū non nisi ex alio calescit: ut nix frigida: ut mel dulce sit: non aliun de contingit. Saxo tamē frigus uel mulso dulcedo a niue uel melle pro- ueniunt. Sic & stare & moueri tam de his dicitur: quæ ab se uel stant uel mouentur: q̄ de illis quæ uel sistuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit: hæc & stare desinūt & moueri. Qui bus autem idem est & esse & moueri: nunq̄ a motu cessant: quia sine es- sentia sua esse non possunt: Sicut ferrum amittit calorem: ignis uero ca lere non desinit. Ab se ergo mouetur anima licet & animalia uel arbores per se uideantur moueri. Sed illis quāuis interius latens alia tamen cau- sa. idest anima uel natura motū ministrat: ideo & amittūt hoc quod aliun de sumpsere: Aīa uero ita per se mouetur ut ignis per se calet nulla ad- uenticia causa uel illum calefaciente uel hanc mouēte. Nam cum ignem

Argumenta platonica cō tra Aristotelē de motu animæ.

calidum dicimus non duo diuerſa concipimus:unum quod calefacit:alterum quod calefit: ſed totum calidum ſecundum ſuam naturam uocamus: cum niuem frigidam:cum mel dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatem præſtat: aliud cui præſtatur accipimus. Ita & cum animam per ſe moueri dicimus: non gemina conſideratio ſequitur mouentis & moti: ſed in ipſo motu eſſentiã eius agnoſcimus: quia quod eſt in igne nomen calidi:in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc neceſſe eſt de anima ἀυτοκίνητον nomen intelligi:quod latina conuerſio ſignificat per ſe moueri. Nec te confundat quod moueri paſſiuum uerbum eſt:Nec ſicut ſecari cum dicitur duo pariter cõſiderantur: quod ſecat:& quod ſecatur. Item cum teneri dicitur duo intelliguntur: quod tenet:& quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerum ſignificationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam ſecari quidem & teneri paſſio eſt:ideo conſideratione͂ & facientis & patientis amplectitur. Moueri autem cum de his quidem dicitur quæ ab alio mouentur utranqꝫ conſiderationem ſimiliter repræſentat. De eo aute͂ quod ita per ſe mouetur:ut ſit αυτὸκινητον cum moueri dicitur: quia ex ſe non ex alio mouetur:nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. Nam & ſtare licet paſſiuum uerbum non eſſe uideatur: cũ de eo tamen dicitur quod ſtat alio ſiſtente: ut ſtant terræ defixæ haſtæ.ſignificat paſſionem. Sic & moueri licet paſſiuum ſonet:quando tamen nihil in eſt faciens: patiens ineſſe non poterit. Et ut abſolutius liqueat non uerborum ſed rerum intellectu paſſionem ſignificari: ecce ignis cum fertur ad ſuperna: nihil patitur: cum deorſum fertur:ſine dubio patitur: quia hoc non alio ĩpellente non ſuſtinet: & cum unum idemqꝫ uerbum proferatur:paſſionem tamen modo ineſſe: modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt quod calere & cum calere ferrum dicimus uel ſtilum moueri:quia utriqꝫ aliunde peruenit: paſſionem eſſe fatemur. Cum uero aut ignis calere aut moueri anima dicetur:quia illius in calore & in motu huius eſſentia eſt:nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere: ſicut moueri iſta dicetur.

Eſſentia

Hoc loco Ariſtoteles argutam de uerbis calumniam ſartiens Platonem quoqꝫ ipſum duo: ideſt quod mouet & quod mouetur ſignificaſſe contendit dicendo.Solum igitur quod ſeipſum mouet: quia nunquã deſeritur a ſe: nunq̃ ne moueri quide͂ deſinit: & aperte illum duo expreſſiſſe proclamat his uerbis:quod mouet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe:ſed in exercitio argutiarũ talium conuenientem ſibi operam ſponte luſiſſe. Cæterum quis non aduertat cũ quid dicitur ſeipſum mouere: non duo intelligenda? ſicut & cum dicitur ἑαυτὸν τιμωροῦμενοσ: ideſt ſe puniens: non alter qui punit: alter qui punitur? Et cum ſe perdere ſe inuoluere: ſe liberare quis dicitur: non neceſſe eſt unũ faciente͂: alterum ſubeſſe patiente͂. Sed hoc ſolũ intellectu

huius elocutionis exprimitur: ut qui se punit: aut qui se liberat: non ab alio hoc accepisse sed ipse sibi aut intulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de αυτοκινητου cũ dicitur seipsum mouet: ad hoc dicitur ut extimationem alterius mouentis excludat: quã uolens Plato de cogitatione legentis eximere: his quæ præmisit expressit. Nã quod semper ait mouet̃: æternum ẽ: quod aũt motũ affert alicui: quodq; ipsum mouetur aliũde: quando finẽ habet motus: uiuendi finẽ habeat necesse est. Quid his uerbis iuenitur expressius: clara significatione testantibus nõ aliunde moueri qđ seipsum mouet? cũ animã ob hoc dicat æternã: quia seipsam mouet & nõ mouetur aliunde. Ergo se mouere hoc solũ significat: nõ ab alio moueri. Nec putes ꝙ idẽ moueat: idẽq; moueat̃: sed moueri sine alio mouẽte se: mouere est. Aperte ergo constitit quia nõ omne quod mouetur: ab alio mouetur. Ergo ἁυτοκινητον potest nõ ab alio moueri: Sed ne a se qdẽ mouetur: ut in ipso aliud sit: quod mouet: aliud quod mouetur: nec ex toto nec ex parte: ut ille ꝓponit: sed ob hoc solũ seipsum mouere dicit̃: ne ab alio moueri existimet̃: Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio quã supra rettulimus: surripienti magis apta est q̃ probãti: in qua ait: Sicut est quod mouetur & nõ mouet: ita est quod mouet & nõ mouetur. Constat enim ꝙ omne quicquid mouetur mouet alia: uti dicitur aut gubernaculum nauem: aut nauis circũfusum sibi aerem: uel undas mouere. Quid autẽ est quod non possit aliud dum ipsum mouetur impellere? ergo si uerũ non est: ea quæ mouentur alia non mouere: non constat illud: ut aliquid quod moueat: nec tamen moueatur inuenias. Illa igitur magis probanda est in decimo de legibus a Platone motuũ prolata diuisio. Omnis motus inquit: aut se mouet & alia: aut ab alio mouetur: & alia mouet. Et prior ad animã: ad omnia uero corpora secundus refertur. Hi ergo duo motus differentia separantur: & societate iungũtur. Cõmune hoc habẽt: ꝙ & prior & secũdus mouent alia: Hoc autẽ differunt: ꝙ ille a se: hic ab alio mouetur. Ex his omnibus quæ eruta de platonicorũ sensuũ fœcunditate collegimus: constitit non esse uerũ: omnia quæ mouentur ab alio moueri. Ergo nec principiũ motus ad deprecandã alterius mouentis necessitatem stare dicetur: quia potest seipsum (ut diximus) mouere alio non mouente: Eneruatus est igitur syllogismus quem præmissa uaria & multiplici diuisione collegerat. Idest: Anima principium motus est. principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur. Restat ut quia constitit posse aliquid per se moueri: alio non mouente: animam hoc esse doceatur. Quo facile docebitur: si de manifestis & indubitabilibus argumenta sumamus: Homini motum aut anima præstat: aut corpus: aut de utroq; permixtio. Et quia tria sunt de quibus inquisitio ista procedit: cum neq; a corpore neq; a permixtione præstari hoc posse constiterit: restat ut ab anima moueri hominẽ nulla dubitatio sit. Nunc

de singulis ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus suo motu moueri manifestius est q̃ ut asserẽdum sit. nihil est autem quod dum immobile sit: aliud possit mouere: igitur corpus hominẽ non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipsa permixtio hunc sibi motum ministrent. Sed quia constat motum corpori non esse: si nec animæ inest: Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur: sicut nec ex duabus dulcibus: amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor: aut frigus ex gemino calore nascetur. Omnis enim qualitas geminata crescit: nunq̃ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hominem igitur permixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex confessarum rerũ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motũ autẽ animali aut aïa præstat: aut corpus: aut ex utroq; permixtio. sed neq; corpus neq; permixtio motũ præstat. igitur aïa motum præstat. Ex his apparet animam initium motus esse: initium autem motus tractatus superior docuit per se moueri. Animã ergo αυτοκινητον esse: idest per se moueri: nulla dubitatio est. Hic ille rursus obloquitur & alia de initiis disputatione confligit. eadem enĩ hic soluendo repetemus: quæ supra in ordinem obiecta digessimus. Non possunt inquit eadem initiis suis esse quæ inde nascuntur: & ideo anima quæ initium motus est: non moueri ne idem sit initiũ: & quod de initio nascitur: idest ne motus ex motu ꝓcessisse uideatur. Ad hæc facilis & absoluta responsio est: quia ut principia & hæc quæ de principiis prodeunt in aliquo nõnunq̃ inter se differre fateamur: Nunquã tamen ita sibi possunt esse cõtraria: ut aduersa sunt sibi: stare: & moueri: nã si albi initium nigrum uocaretur: & siccum esset humoris exordium: bonum de malo: ex amaro initio dulce procederet. Sed non ita est: quia usq; ad contrarietatẽ initia & sequentia dissidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipsa nõnunq̃ talis differẽtia qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut est hic quoq; inter motũ quo mouetur anima: & quo mouet cætera. Non enim animã Plato simpliciter motum dixit: sed motum se mouentẽ. inter motum ergo se mouentem: & motum quo mouet cætera: quid intersit in aperto est: Siquidem ille sine authore est: hic aliis motus author est. Constitit ergo neque adeo posse initia ac de initiis procreata differre ut contraria sibi sint; nec tamen hic moderatam differentiam defuisse. Non igitur stabit principiũ motus: quod ille artifici conclusiõe collegit. His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei contraria simul accidere nõ posse: ut quia contraria sibi sunt mouere: & moueri. non posse aïam se mouere: ni eadem & moueatur: & moueat. Sed hoc superius asserta dissoluunt: Siquidẽ constitit in animæ motu duo non intelligẽda: quod moueat & quod moueatur: quia nihil aliud est ab se moueri: q̃ moueri alio non mouente. Nul-

la est contrarietas: ubi quod fit unum ẽ: quia fit non ab alio circa alium: quippe cũ ipse motus animæ sit essentia. Et hoc ei (ut supra rettulimus) nata est occasio quarta certaminis. si animæ essentia motus est inquit: cur interdum quiescit? cum nulla alia res cõtrarietatẽ propriæ admittat essentiæ? Ignis cuius essentiæ calor inest: calere non desinit: Et quia frigidũ niuis in essentia eius est: non nisi semper est frigida. Et anima igitur eadem ratione nunq̃ a motu cessare deberet. Sed dicat uelim quando cessare animam suspicatur? Si mouendo se: inquit: moueat & corpus necesse ẽ: utiq; quando non moueri corpus uideamus: animam quoq; intelligamus non moueri. Contra hoc in promptu est gemina defensio. Primum quia non in hoc depræhẽditur motus animæ: si corpus agitetur: Nam & cum nulla pars corporis moueri uidetur in homine: tamen ipsa cogitatio aut ĩ quocunq; animali auditus: uisus: odoratus & similia: sed & inquiete ipsa sperata somniare: omnia hæc motus animæ sunt. Deinde quis ipsum corpus dicat immobile? etiam dum nõ uidetur agitari: cum incremẽta membrorum aut si iam crescendi ætas & tempus excessit: cum saltus cordis cessationis impatiens: cum cibi ordinata digeries naturali dispensatione inter uenas & uiscera succum ministrans: cum ipsa collectio fluentorum perpetuum corporis testetur agitatum. Et anima igitur æterno & suo motu: sed & corpus quãdiu ab initio & causa motus animatur semper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus est quæstionis. Si anima inquit aliis causa est motus: ipsa sibi causa motus esse non poterit: quia nihil est quod eiusdem rei sibi & aliis causa sit. Ego uero licet facile possim probare plurima esse quæ eiusdem rei & sibi & aliis causa sint: ne tamen studio uidear omnibus quæ asserit obuiare: hoc uerum esse concedam: quod & pro uero habitum ad asserendum motum animæ non nocebit. Et enim animam initium motus & causam uocamus: de causa post uidebimus. Interim constat omne initium inesse rei cuius est initium: & ideo quicquid in quãcũq; rẽ ab initio suo proficiscitur hoc in ipso initio reperitur: sic initium caloris non potest non calere. ignem ipsum de quo calor in alia transit: quis neget calidum? sed ignis inquit non se ipse calefacit: quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebam: nam nec anima ita se mouet: ut sit inter motum mouentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouetur: ut nihil possis spærare quod moueat. Hæc de initio dicta sufficient. De causa uero quoniam spontanea conueniẽtia concessimus ne quid eiusdem rei & sibi & aliis causa sit libenter acquiescimus: ne anima quæ aliis causa motus est ac sibi: causa motus esse uideatur. His enim causa motus est: quæ non mouerentur: ni ipsa præstaret. Illa uero ut moueatur non sibi ipsa largitur: sed essentiæ suæ est: ꝙ mouetur. Ex hoc quæstio quæ nascitur absoluta est: tunc enim forte concedam ut ad motus exercitium instrumenta quærantur: quando aliud est quod

mouet: aliud quod mouetur. in anima uero hoc nec scurrilis iocus sine damno iracundiæ audebit expetere: cuius motus est in essentia: cũ ignis licet ex causa inter se latente moueatur:nullis tamen instrumentis ad superna conscendat. Multoq; minus hæc in anima quærenda sunt: cuius motus essentia sua est. In his etiam quæ sequuntur: uir tantus & alias ultra cæteros sæuus:similis cauillanti ẽ. Si mouetur inqt anima inter cæteros motus:etiam de loco i locum mouet̃.ergo modo:ait: corpus egredit̃: mõ rursus igredit̃ & i hoc exercitio sæpe uersat̃: qđ fieri nõ uidemus:nõ igitur aĩa mouetur. Contra hoc. Nullus est qui non sine hæsitatione respondeat: non omnia quæ mouentur etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in eum similis interrogatio requirenda est. Moueri arbores dicis? quod cũ ut opinor annuerit:pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores:sine dubio (ut tu dicere soles) inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per seipsas facere nõ posse. igitur arbores non mouẽtur:Sed ut hunc syllogismum additamento serium facere possimus postq̃ dixerimus:ergo arbores non mouentur. adiiciemus:sed mouentur arbores. non igitur omnia quæ mouẽtur etiam de loco in locum mouentur. & ita finis in exitum sanæ conclusionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidẽ:sed apto sibi motu:cur hoc animæ negemus ut motu essentiæ suæ conueniente moueatur? Hæc & alia ualidæ dicerentur etiam si hoc motus genere moueri anima non posset. cum uero & corpus animet accessu:& a corpore certa constituti temporis lege discedat:quis eam neget etiam in locum (ut ita dicam) moueri? Quod autem nõ sæpe sub uno tempore accessum uariat & recessum: facit hoc dispositio archana & consulta naturæ: quæ ad aĩalis uitam certis uinculis continendam tm̃ animæ iniecit corporis amorem:ut amet ultro quod iuncta ẽ:raroq; cõtingat:ut finita quoq; lege temporis sui mœrens & inuita discedat. Hac quoq; obiectione (ut arbitror) dissoluta:ad eas iterrogatiões quibus nos uidetur urgere ueniamus Si mouet iquit se anima:aliquo motus genere se mouet: dicendum ne est igitur aĩam se i locũ mouere? ergo ille locus aut orbis aut linea ẽ. An separando seu cõsumendo mouetur? se ne auget:an minuit? aut proferatur in mediũ ait aliud motus genus:quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc iterrogationũ molesta cõgeries:ex una eademq; defluit male conceptæ diffinitiõis astutia. Nã quia semel sibi ꝓposuit omne quod mouetur:ab alio moueri. oĩa hæc motuũ genera in aĩa quærit:i quibus aliud ẽ qđ mouet: aliud qđ mouetur:cũ nihil hoꝝ cadere i aĩam possit: i qua nulla discretio est mouẽtis & moti. Quis est igitur dicet aliquis:aut unde itelligit̃ aiæ motus:si horum nullus est? sciet hoc quisquis nosce desiderat:uel Platone dicẽte uel Tullio: Quin etiã cæteris q̃ mouẽtur:hic fons:hoc principium est mouendi. Quanta sit aũt uocabuli huius expressio: quo aia fons motus uocatur:

facile reperies:si rei inuisibilis motum sine authore:atq; ideo sine initio: ac sine fine prodeuntem & cætera mouentē mente concipias:cui nihil similius de uisibilibus: q̄ fons potuerit reperiri:q ita principiū est aquæ:ut cum de se fluuios & lacus procreet:a nullo nasci ipse dicat̄. Nā si ab alio nasceretur:nō esset ipsum principium. Et sicut fons nō facile semper deprehendit̄:ab ipso tamen qui fundunt̄:aut nilus est:aut eridanus:aut hister:aut thanais. Et ut illoꝶ rapacitatē uidēdo admirans & intra te tantarum aquaꝶ originem requirens cogitatione recurris ad fontem:& hunc oēm motū intelligis de primo scaturiginis manare principio:ita cum corpoꝶ motum seu diuina seu terrena sint considerādo quærere forte authorem uelis:mens tua ad animā quasi ad fontem recurrat. cuius motū etiā sine corporis ministerio testantur cogitationes: gaudia:spes:timores. Nā motus eius est boni maliq; discretio:uirtutum amor:cupido uitiorum:ex quibus effluunt omnes inde nascentium rerum meatus. Motus eni eius est quicquid irascimur:& in feruorem mutuæ collisionis armamur:unde paulatim procedens rabies fluctuat prælioꝶ. Motus eius est:ꝙ in desideria rapimur:ꝙ cupiditatibus alligamur:Sed hi motus si ratione gubernētur:proueniunt salutares:si destituantur in præceps & rapiuntur & rapiunt. Didicisti motus animæ:quos modo sine ministerio corporis : modo per corpus exercet:Si uero ipsius mundanæ animæ motus requires:cælestem uolubilitatem & spæraꝶ subiacentiū rapidos impetus intuere:ortum occasumue solis:cursus sydeꝶ uel recursus:quæ omnia anima mouente proueniunt:Immobilē uero eam dicere:quæ mouet omnia Aristoteli nō conuenit:qui quantus in aliis sit:probatum est: sed illi tantū quē uis naturæ:quem ratio manifesta non moueat:Edocto igitur atq; asserto animæ motu Aphricanus qualiter exercitio eius utendum sit:in hæc uerba mandat & præcipit:Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autē optimæ curæ de salute patriæ:quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit: Idq; ocyus faciet:si iam tum quum erit inclusus in corpore eminebit foras:& ea quæ extra erunt contemplans q̄maxime se a corpore abstrahet. Nāq; eorum qui se corporis uoluptatibus dederunt:earumq; se quasi ministros præbuere:impulsuq; libidinum uoluptatibus obedientium:deorū & hominum iura uiolauere:corporibus elapsi circum terram ipsam uoluantur: nec hunc in locum nisi multis agitati sæculis reuertunt̄. In superiore huius operis parte diximus alias ociosas:alias negociosas esse uirtutes: illas philosophis: has rerum publicarum rectoribus conuenire:utrasq; tamen exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuiduntur:nonnunq̄ uero miscētur: quum utrarumq; capax & natura & institutione animus inuenitur. Nam si quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus:in repu. tamen & prudens & temperatus:& fortis & iustus sit:hic a feriatis remotus emi

net:tamen actualium uigore uirtutum quibus nihilominus cælum cedit in præmium. Siquis uero insita quiete naturæ nõ sit aptus ad agendum: sed solum optima conscientiæ dote ereptus ad supera: doctrinæ suppellectilem ad exercitium diuinæ disputationis expendat: sectator cælestium: deuius caducorum: his quoq; ad cæli uerticem ociosis uirtutibus subuehetur: Sæpe tamen euenit ut idem pectus & agendi & disputandi perfectione sublime sit: & cælum utroq; adipiscatur exercitio uirtutũ. Romulus nobis in primo genere ponat: cuius uita uirtutes nunq̃ deseruit: semper exercuit: In secundo Pythagoras qui agendi nescius fuit artifex dissrendi & solas doctrinæ & consciẽtiæ uirtutes secutus est. Sit in tertio ac mixto apud græcos Lycurgus & Solon: inter romanos Numa: Catones ambo: multiq; alii qui & philosophiam hauserunt altius: & firmamẽtum reipu. præstiterunt. Soli enim sapientiæ otio deditos: ut abunde græcia tulit: ita roma nõ nesciuit. Quoniam igitur Aphricanus noster quem modo auus præceptor instituit: ex illo genere est quod & de doctrina uiuendi regulam mutuatur: & statum publicum uirtutibus fulcit: ideo & perfectionis geminæ præcepta mandantur: sed ut in castris locato & sudanti sub armis primum uirtutes politicæ suggeruntur: his uerbis. Sunt autẽ optimæ curæ de salute patriæ quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Deinde quasi non minus docto q̃ forti uiro philosophis apta subduntur: cum dicitur: Idq; ocyus faciet: si iam tunc cum erit inclusus in corpore eminebit foras. & ea q̃ extra erũt contemplans q̃maxime se a corpore abstrahet. Hæc enim illius sunt præcepta doctrinæ: quæ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex qua fit adhuc in corpore positi corpus ut alienam sarcinã (in quantum patitur natura) despiciant: & facile nunc atq; opportune uirtutes suadet: postq̃ quanta & q̃ diuina præmia uirtutibus debeantur: edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur: in qua nulla deuiantibus pœna sancitur: ideo in conclusione operis pœnam sancit extra hæc præcepta uiuentibus: quem locum Hermagoras ille platonicus copiosius executus est: sæcula infinita dinumerans quibus nocentum animæ in easdem pœnas sæpe reuolutæ: sero de tartaris emergere permittuntur: & ad naturæ suæ principia quod est cælum tandem impetrata purgatiõe remeare. Necesse est enim omnem animam ad originis suæ sedem reuerti. sed quæ corpus tanq̃ peregrinæ incolunt cito post corpus uelut ad patriam reuertuntur: Quæ uero corporum illecebris ut suis sedibus inhærent: quanto ab illis uiolentius separãtur: tanto ad supera serius reuertuntur. Sed iam finem somnio cohibita disputatione faciamus: hoc adiecto quod conclusionem decebit. quia cum sint totius philosophiæ tres partes: moralis: naturalis: & rationalis. & sit moralis quæ docet morum elimatam perfectionem. naturalis quæ de diuinis corporibus disputat. ra-

Moralis ps. naturalis. & rõnalis.

tionalis cum de incorporeis sermo est: quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc somnio prætermisit. nã illa ad uirtutes amoremq; patriæ: & ad contẽptum gloriæ adhortatio: quid aliud cõtinet nisi ethicæ philosophiæ instituta moralia? Cum uero uel de spærarum modo uel de nouitate: siue magnitudine syderꝝ: deq; principatu solis: & circis cælestibus: cingulisq; terrestribus: & oceani situ loquitur: & harmoniæ superũ pandit arcanũ: physicæ secreta cõmemorat: ac cũ de motu & immortalitate animæ disputat: cui nihil constat inesse corporeum: cuiusq; essentiã nullius sensus: sed sola ratio depræhendit: illic ad altitudinẽ philosophiæ rationalis ascendit. Vere igit̃ pronunciandũ est: nihil hoc opere perfectius: quo uniuersa philosophiæ continetur integritas.

Finit expositio in somnium Scipionis.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & Illustris Conuiuiorum Primi Diei Saturnaliorum Liber Primus. Ad Eustachium Filium.

M VLTAS VARIASQ VE res in hac uita nobis Eustachi fili natura cõciliauit. sed nulla nos magis: q̃ eorum qui e nobis essent procreati charitate deuinxit: eãq; nostrã in his educandis atq; erudiendis curam esse uoluit: ut parentes: neq; si id quod cuperent ex sententia cederet: tantum ulla alia ex re uoluptatis: neq; si contra eueniret: tantum mœroris capere possint. Hinc est ꝙ mihi quoq; institutione tua nihil antiquius æstimat̃: Ad cuius perfectionẽ cõpendia longis anfractibus anteponẽda ducens: moræq; ois impatiens non operior: ut per hæc sola ꝓmoueas: quibus ediscẽdis grauiter ipse inuigilas: sed ago: ut ego quoq; tibi legerim. & quicquid mihi uel te iam in lucem edito: uel anteq̃ nascereris: in diuersis seu græcæ seu romanæ linguæ uoluminibus elaboratum est: id totum sit tibi scientiæ suppellex: & quasi de quodam litterarum penu si quando usus uenerit: aut historiæ quæ in librorum strue latens clam uulgo est: aut dicti factiue memorabilis reminiscendi: facile id tibi inuentu atq; depromptu sit. Nec indigestæ tanq̃ in aceruum cõgessimus digna memoratu: sed uariarũ rerum disparilitas authoribus diuersa: confusa tẽporibus: ita in quoddam digesta corpus est: ut quæ indistincte atq; promiscue ad memoriæ subsidium annotaueramus. in ordinem instar membrorum cohærentia conuenirent. Nec mihi uitio uertas: si res quas ex lectione uaria mutuabor: ipse sæpe uerbis quibus ab ipsis authoribus enarratæ sunt explicabo: quia præsens opus non eloquentiæ ostentationem: sed noscendorum congeriem pollicetur.

Et boni consulas oportet: si noticiam uetustatis modo nostris non obscure: modo ipsis antiquorum fideliter uerbis recognoscas: prout quæque se uel enatranda uel transferenda suggesserint: Apes enim quodāmodo debemus imitari: quæ uagantur: & flores carpunt: deinde quicquid attulere: disponunt: ac per fauos diuidunt: & succum uarium in unum saporē: mistura quadam & proprietate: spiritu sui mutant. Nos quoque quicquid diuersa lectione quæsiuimus: cōmittemus stilo: ut in ordinem eodem digerente coalescat. Nam & in animo melius distincta seruantur: & ipsa distinctio non sine quodam fermento: quo cōditur uniuersitas: in unius saporis usum uaria libamenta confundit: ut etiam si quid apparuerit unde sumptum sit: aliud tamen esse q̄ unde sumptum noscetur: appareat. Q đ in corpore nostro uidemus sine ulla opera nostra facere naturam. Alimēta quæ arripimus q̄diu in sua qualitate perseuerant: & solida innatant: male stomacho oneri sunt: at quum ex eo quod erant mutata sunt: tum demum in uires aut sanguinem transeunt. Idem in his quibus aluntur ingenia præstemus: ut quæcunque hausimus non patiamur integra esse: ne

Digeriem.

aliena sint: sed in quandam digeriē concoquant̄. Alioquin in memoriam ire possunt: non in genium. Ex omnibus colligamus: unde unum fiat ex omnibus: sicut unus numerus fit ex singulis. Hoc faciat noster aius: oia quibus est auditus abscondat: ipsum tamen ostēdat quod effecit. Vt qui odora pigmēta cōficiunt: ante oīa curāt: ut nullius sint odoris ꝓpria quæ cōdiētur: cōfusuri uidelicet oium succos odoraminū in spiramētū unū.

Chorus.

Vides q̄ multoꝝ uocibus chorus cōstet: una tñ ex oibus reddit̄. Aliqua est illic acuta. aliqua grauis. aliqua media. accedūt uiris fœminæ. interponitur fistula. Ita singuloꝝ illic latent uoces: oium apparēt. & fit cōcentus ex dissonis. Tale hoc præsens opus uolo. Multæ i illo artes. multa præcæpta sunt. multaꝝ ætatū exēpla: sed in unū cōspirata. In quibus si neque ea quæ iā tibi cognita sunt asperneris: nec quæ ignota sunt uites: inuenies plurima quæ sint aut uoluptati legere: aut cultui legisse: aut usui meminisse. Nihil. n. huic operi insertum puto: aut cognitu inutile: aut difficile perceptu: sed omnia: quibus sit ingenium tuum Vegetius: memoria ad-

Adminiculatior.

miniculatior: oratio solertior: sermo incorruptior: nisi sicubi nos sub alio ortos cælo latinæ linguæ uena non adiuuet. Quod ab hisce (si tamē quibusdam forte nōnūq̄ tempus uolūtasque erit ista cognoscere) petitū impetratūque uolumus: ut æqui bonique cōsulāt: si in nostro sermone natiua romani oris elegātia desideret̄. Sed næ ego incautus sum: qui uenustatē re

A. Albinus.

præhensionis incurram a. M. quondā Catone ꝓfectæ in Aulum Albinū qui cū Lucio Lucullo cōsul fuit. Is Albinus res romanas oratione græca scriptitauit. In eius historiæ primo scriptū est ad hanc sententiā: Neminē succensere sibi cōuenire: si quid in illis libris parum cōposite aut minus eleganter scriptum foret: Nam sum inquit homo romanus natus in latio

& eloquium græcũ a nobis alienissimum est: Ideoq; ueniam malæ existi-
mationis siquid esset erratum postulauit. Ea cũ legisset. M. Cato: Næ tu
inquit Aule nimiũ nugator es: quum maluisti culpam deprecari: q̃ culpa
uacare. Nam petere ueniam solemus: aut quũ imprudentes errauimus. Depcari.
aut quũ noxam imperio compellentis admisimus. Te inquit: oro: quis
perpulit: ut id committeres: quod priusq̃ faceres: peteres uti ignosceret? Noxa.
Nunc argumentum quod huic operi dedimus uelut sub quodam prolo
gi habitu dicemus.

Argumentũ totius operis. Caput primum.

s Aturnialibus apud Vectium prætextatum nobilitatis Romanæ
proceres doctiq; alii congregãtur: & tempus soléniter celebratum
deputant colloquio liberali: conuiuia quoq; sibi mutua comitate præbẽ
tes: nec discedentes a se nisi ad nocturnam quietem. Nam per omne spa
cium feriarum: meliorem diei partem seriis disputationibus occupantes:
cœnæ tempore cõuiuales sermones agitãt: ita ut nullũ diei tẽpus: docte
aliquid uel lepide proferendi uacuũ relinquatur. Sed erit in mensa sermo
iucundior: ut habeat uoluptatis amplius: seueritatis minus. Nam cum
apud alios quibus sunt discreta conuiuia: tum in illo Platonis symposio
non austeriore: aliqua de re conuiuarum sermo: sed cupidinis uaria & le-
pida descriptio est: in quo quidem Socrates non arctioribus ut solet no-
dis urget atq; implicat aduersarium: sed eludendi magis q̃ decertandi mo
do: appræhensis dat elabendi prope atq; effugiẽdi locum. Oportet enim
uersari in cõuiuio sermones: ut castitate integros: ita appetibiles uenusta
te. Matutina erit robustior disputatio: quæ uiros & doctos & præclarissi
mos deceat. Neq; enim Cottæ: Lælii: & Scipiones amplissimis de rebus:
quoad romanæ litteræ erunt: in ueterum libris disputabunt. Prætexatos
uero Flauianos: Albinos: Symachos: & Eustachios: quorũ splendor simi
lis: & nõ inferior uirtus est: eodẽ modo loqui aliquid licitũ non erit. Nec
mihi fraudi si: uni aut alteri ex his quos cœtu coegit matura ætas: po-
steriori sæculo prætextati sint: quod licito fieri Platonis dialogi testimo-
nio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiqor: ut huius pueritia uix
illius apprehenderit senectutem: & tamen inter illos de rebus arduis di-
sputatur. Inclytum dialogũ Socrates habita cũ Timæo disputatione cõ
sumit: quos constat eodẽ sæculo non fuisse. Paralus uero & Xãthippus:
quibus Pericles pater fuit cum Protagora apud Platonẽ disserunt secun
do aduẽtu athenis morante: quos multo ante infamis illa pestilẽtia Athe
nis absumpserat. Annos ergo coeuntiũ mitti in digitos (exẽplo Platonis
nobis suffragante) non conuenit. Quo aũt facilius quæ ab oibus dicta
sunt: apparere ac secerni possent: Deciũ de Posthumiano qui nã ille ser-
mo: aut inter quos fuisset sciscitantem fecimus. Et ne diutius lectoris de-
sideria moremur: iam Decii & Posthumiani sermo palam faciet: quæ hu-

ius colloquii uel origo fuerit:uel ordo processerit.

De die uel uario modo distinguendi diem ac noctẽ. Cap. ii.

Indulget.

tEntanti mihi Posthumiane aditus tuos: & molissima cõsultãdi tẽpora:quum modo adsunt feriæ:quas indulget magna pars mensis Iano dicati.Cæteris.n.ferme diebus:qui causis opportuni perorandis sũt hora omnino reperiri nulla potest:quin tuorum clientiũ negocia uel defendas in foro:uel domi discas.Nunc aũt(scio te enim nõ ludo sed serio feriari) si ẽ cõmodum respõdere id quod rogatum uenio:tibi ipsi quantum arbitror non iniucundũ:mihi uero gratissimũ feceris. Requiro aũt abs te id primum:Interfueris ne conuiuio per plusculos dies cõtinua comitate renouato:atq; sermoni quẽ prædicare in primis: queq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris:quem quidẽ ego ex parte audissem: nisi post illa cõuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Aliis uero nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ uires uniuersa quæ tunc dicta sunt per ordinem sæpe referẽtis.Hoc unum Deci nobis ut & ipse:quantum tua sinit adolescentia uidere:& ex patre Albino audire potuisti: in omni uitæ cursu optimum uisum est:ut quantum cessare a causarum defensione licuisset:tantum ad eruditorum hominum tuiq; similium cõgressum aliquem sermonem que conferrem:Neq; enim recte institutus animus requiescere aut utilius aut honestius usq̃ potest:q̃ in aliqua oportunitate docte ac liberaliter colloquendi:interrogandiq; & respondendi comitate.Sed quod nam istud conuiuium? An uero dubitandum est: quin id dicas:quod doctissimis procerum cæterisq; nuper apud Vectium prætextatũ fuit:& discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uariauit? De hoc ipso quæsitum uenio:& explices uelim:quale illud conuiuium fuerit:a quo te abfuisse propter singularem omnium in te amicitiam non opinor. Voluissem equidem:neq; id illis ut existimo ingratũ fuisset: sed quum essent amicorum complures mihi causæ illis diebus pernoscẽdæ: ad cœnam tum rogatus:meditandi non edendi illud mihi tempus esse respondi:hortatusq; sum:ut alium potius nullo inuolutum negocio:atque cura liberum quærerent:Ita factum est:Nam facundum & eruditum uirum Eusebium rhetorem inter græcos præstantem omnibus:idest nostra ætate professis:doctrinæ latialis haud inscium:prætextatus meum in locum inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt:quæ tam iocunde & comiter ad instituendam uitam exemplis(ut audio)rerum copiosissimis:& uariæ doctrinæ ubertate prolata digesta sunt? Quum solsticialis dies qui saturnaliorum festa:quibus illa conuiuia celebrata sunt: consecutus ẽst:forẽsi cura uacuus lætiore animo essem domi:Eo Eusebius cũ paucis e sectatoribus suis uenit.Statimq; uultu renidens:Per magna me inquit abs te Postuhumiane cum ex aliis:tum hoc maxime gratia fateor obstrictum:q; a prætextato ueniam postulando mihi in cœna uacue feci

sti locum. Itaq; intelligo: non studium tantum tuum: sed ipsam quoq;: ut aliquid abs te mihi fiat cōmodi: consentire atq; aspirare fortunā. Vis ne inq̄ restituere id nobis: quod debitum tā benigne ac tam libenter fateris? nostrūq; hoc ocium quo perfrui raro admodū licet: eo ducere: ut his qui bus interfueris tunc tu: nūc nos interesse uideamur? Faciā inquit ut uis. Narrabo aūt tibi: non cibū aut potum: tametsi ea quoq; ubertim casteq; affuerunt: sed & quæ uel in cōuiuiis: uel maxime extra mensam ab iisdē per tot dies dicta sunt in quantū potero animo repetā. Quæ quidē ego quum audirem: ad eorum mihi uitam qui beati a sapientibus dicerentur: accedere uidebar. Nā & quæ pridie q̄ adessem inter eos dicta sunt: Auie no mihi insinuante: cōperta sunt: & omnia scripto mandaui: ne quid sub traheret obliuio: Quæ si ex me audire gestis: caue existimes diem unā referendis: quæ per tot dies sunt dicta: sufficere. Quemnam igitur: & inter quos: aut unde ortum sermonē Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor. Tum ille. Declināte inquit in uesperum die: quē saturnale festum erat insecutuꝝ: quū Vectius prætextatus domi conuenire se gestiētibus copiā faceret: eo uenerunt Aurelius Symmachus: & Cecinna Albinus: cū ætate: tū etiā moribus ac studiis inter se coniunctissimi. Hos Seruius inter grāmaticos doctores recens professus: iuxta doctrinā: mirabilis & amabilis: uerecūdia terrā intuens: & uelut latenti simi lis sequebat̃. Quos quū prospexisset: obuiāq; processisset: ac perblande salutauisset: conuersus ad Furiū Albinū qui tū forte cū Auieno aderat: Vis ne ait mi Albine cū his quos aduenisse peropportune uides: quosq; iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus: eā rem de qua inter nos nasci cœperat sermo: cōmunicemus? Quidni maxime uelim Albinus iquit. Nec enim ulla alia de re: q̄ de doctis quæstionibus colloqui: aut a nobis: aut ab his: potest esse iucundius. Quūq; cōsedissent: Tū Cecinna. Quid nā id sit mi prætextate: tā & si adhuc nescio: dubitare tamen non debeo: esse scitu optimū: quū & nobis ad colloquendū causam attulerit: & nos eius expertes esse non sinatis. At qui scias inquit oportet: eū inter nos sermonem fuisse: ut quū dies crastinus festis saturno dicatis initium dabit: qn̄ saturnalia incipere dicamus. i. quando crastinū diem initium sumere existimemus. & inter nos quidē parua quædam de hac disputatione libauimus. Veꝝ quia te quicquid in libris latet: uestigāre notius est: q̄ ut per uerecūdiam negare possis: pergas uolo in medium ꝓferre quicquid de hoc quod quærimus edoctum tibi comprehænsumq; est. Tū Cecinna: Quū uobis qui me in hunc sermonem adducitis: nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata sūt: aut ignoratio neget: aut obliuio subtrahat: superfluū uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis me existimet dignatione consultationis grauari: quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit: paucis reuoluam. Post hæc quum omnes paratos ad audiendum ere- Edoctum

ctosq; uidisset:ita exorsus est. Marcus Varro in rerũ humanarum libro: quem de diebus scripsit:Homines inquit qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis uigintiquattuor nati sunt:uno die nati dicuntur:Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse: ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit:illo quẽ mox nox consecuta est:Contrauero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur: eo die uideatur natus:qui post eam noctem diluxerit. Atheniẽses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq; a solis occasu ad solem iterum occidentem:omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porro aliter. A sole.n.exorto ad exortum eiusdem incipientem id spatium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unum & eundem diem esse dicere: a meridie ad in sequentem meridiem: Quod quidem inquit Varro nimis absurdum est. Nam qui kalendis horis sexta apud umbros natus est:dies eius natalis uideri debebit & kalẽdarum dimidiatus. & qui post kalendas erit usq; ad horam eius diei sextam. Populum autem romanum ita uti Varro dixit:dies singulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim romana partim diurna partim nocturna:Et ea quæ diurna sũt: ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur:Ad hoc. Ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus:quando uno die eis & auspicandum est:& id agendum super quo processit auspicium:post mediam noctem auspicant̃: & post exortum solẽ agunt:Auspicatiq;:& egisse eadẽ die dicuntur. Præterea tribuni plebis quos nullũ diẽ integrũ abesse Roma licet:quum post mediã noctẽ ꝓficiscunt̃:& post primã facẽ ante mediã noctem sequentem reuertunt̃:nõ uident̃ abfuisse die:quoniã ante horã noctis sextã regressi:partẽ aliquã illius in urbe consumũt. Quintũ quoq; Mutiũ iurisconsultũ dicere solitũ legi nõ esse usurpatũ mulierẽ:quæ quũ kalendis ianuariis apud uirũ matrimonii causa eẽ cœpisset:ad diẽ quartũ kalẽdas ianuarias sequẽtes usurpata esset:Non.n.posset impleri trinoctium:quo abesse a uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent:qui inciperet ex kalẽdis. Virgilius quoq; id ipsum ostendit:ut hominem decuit poeticas res agentem recondita atq; opera ueteris ritus significatione.

Diei principii uariæ opiniones

Vsurpare.

Torquet(inquit)medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis:

His enim uerbis diem quem Romani ciuilem appellauere a sexta noctis hora oriri admonet. Idem poeta quando nox quoq; incipiat expressit in sexto. Quum enim dixisset:

Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium ætherio cursu traiecerat axem: Mox suggessit uates.

Nox ruit ænea:nos fleñdo ducimus horas.
Sed ita obseruantissimus ciuiliũ diffinitionũ diei & noctis initia descri-
psit. Qui dies ita diuiditur. Primũ tẽpus diei dicitur mediæ noctis incli- Diei ciuilis diuisio
natio. Deinde gallicinium. Inde cõticinium: quũ & galli cõticescunt: &
homines etiã tum quiescunt. Deinde diluculũ.i. quum incipiat dinosci
dies. Inde mane: dum dies clarus. Mane aũt dictum: aut ꝙ ab inferiori-
bus locis.i.a manibus exordium lucis emergat: aut (quod uerius mihi ui
detur) ab omine boni nominis. Nam & lanobini mane pro bono dicunt:
sicut apud nos quoq; cõtrarium est imane: ut imanis bellua: uel immane
facinus: & hoc genus cætera: non pro bono. Deinde a mane ad meridiẽ:
hoc est ad medium diei. Inde iam supra uocatur tẽpus occiduũ: & mox
suprema tempestas: hoc est diei nouissimum tempus: sicut expressum est
in duodecim tabulis. Solis occasus suprema tempestas esto. Deinde ue-
spera: quod a græcis tractum ẽ. illi enim εσπερᾶν a stella hespero dicũt:
unde & hesperia italia (ꝙ occasui subiecta sit) nominatur. Ab hoc tem-
pore prima fax dicitur: deinde concubia. & inde intempesta: quæ non ha-
bet idoneum tempus rebus gerendis. Hæc est diei ciuilis a romanis ob-
seruata diuisio: Ergo noctu futura quum media esse cœperit: auspicium
saturnaliorum erit: quibus die crastini mos inchoandi est. Hic quum oẽs
quasi uetustatis promptuarium: Albini memoriam laudauissent: ꝑtexta- Promptuariũ
tus Auienum uidens Furio insusurrantẽ: quid nã hoc mi Auiene inquit:
quod uni Albino indicatum clam cæteris esse uelis? Tum ille. Moueor
quidem autoritate Cecinnæ: nec ignoro errorem in tantam nõ cadere do
ctrinam: aures tamẽ meas ista uerboꝶ nouitas ꝑculit: quũ noctu futura:
& die crastini magis: q̃ futura nocte: & die crastino dicere (ut regulis pla
cet) maluit. Nã noctu non appellatio: sed aduerbiũ est. Porro futura q̃d
nomen ẽ: non potest cum aduerbio cõuenire: Nec dubiũ est: hoc inter se
esse noctu & nocte: quod diu & die. Et rursus die: & crastini non eodem Noctu
casu sunt: & nisi casus idem nomina in eiusmodi elocutione nõ iungit. Sa Nocte
turnaliorum deinde cur malimus q̃ saturnalium dicere opto dignoscere.
Ad hæc cum Cecinna renidens taceret: & Seruius a Symmacho roga-
tus esset: quid nam de his existimaret: licet inquit in hoc cœtu nõ minus
doctrina q̃ nobilitate reuerẽdo: magis mihi discendum sit: q̃ docendum:
fabulabor tamen arbitrio iubẽtis: & insinuabo primum de saturnalibus: Insinuare
post de cæteris: unde sit sic eloquendi non nouitas sed uetustas. Qui sa
turnalium dicit: regula innititur. Nomina enim quæ datiuum pluralem
in.bus.mittunt: nunq̃ genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse pati-
untur. sed aut totidem habet: ut monilibus monilium sedilibus sedilium:
aut una syllaba minus est: ut carminibus carminum: luminibus lumi-
num. Sic ergo saturnalibus rectius saturnalium q̃ saturnaliorum. Sed
qui saturnaliorum dicunt: autoritate magnorum muniuntur uirorum:

Saturnaliũ & saturnaliorũ

Nam & Salustius in.iii.bacchanaliorum ait. Et Masurius fastoꝝ secũdo: Vinaliorum inquit dies Ioui sacer est:nõ ut quidam putant Veneri:& ut ipsos quoq; grãmaticos in testimonium citem: Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribitur: Saturnaliorum inquit dies apud græcos quoq; festi habentur.& in eodem libro. Dilucide me inquit de constitutione saturnaliorum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de feriis. Saturnaliorum inquit feriæ.& in eodem libro. Antias inquit agonaliorũ repertorem Numã Pompiliũ refert: Hæc tamen inquies autoritas quæro an possit aliqua ratione defendi? Plane:quatenus alienum non est cõmitti grãmaticum cũ sua analogia:tentabo suspicionibus eruere:quid sit: quod eos solita enunciatione detorserit:ut mallẽt saturnaliorum: q̃ saturnalium dicere. Ac primũ existimo q hæc nomina quæ sunt festorum dierum neutralia:carentq; numero singulari: diuersæ conditionis esse uoluerunt ab his nominibus quæ utroq; numero figurãtur. Compitalia enim:

Vinalia

& Bacchanalia:& Agonalia:& Vinalia:& reliqua his similia:festorũ dierum nomina sunt. nec singulariter nominantur: aut si singulari numero dixeris:non idem significabis:nisi adieceris festum: ut Bacchanale festũ: & Agonale festum: & reliqua: ut iam non positiuum sit:sed adiectiuum: quod græci ἐπιθετον uocant. Animati sunt ergo ad faciendam discretionem in genitiuo casu: ut ex hac declinatione exprimerent nomen solennis diei: scientes in nõnullis sæpe nominibus datiuo in bus. exeunte: nihilominus genitiuum in.rum.finiri:ut domibus domorũ: duobus duorum: ambobus amborum. Ita & uiridia quum ἀντιεϖιθετου accipiuntur: genitiuum in.ium.faciunt: ut uiridia prata. uiridium pratorũ. Quũ uero ipsam loci uiriditatem significare uolumus:uiridiorum dicimus: ut quum dicitur formosa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quasi positiuum ponitur: nõ accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui:ut Asinius Polio Vectigaliorum frequenter usurpet:q Vectigal non minus dicatur q̃ uectigalia. Sed & quũ legamus:Læuaq; ancile gerebat:tamen & anciliorum relatum est. Videñdum ergo ne magis uarietas delectauerit:q̃ ut adamussim uerũ sit.festorum dierum nomina sic uocata. Ecce enim & præter solẽnium dierũ uocabula: alia quoq; sic declinata reperimus: ut præcedẽns sermo patefecit uiridiorum:& uectigaliorum:& anciliorum. Sed & ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a fe-

Ferialium dies

rendis in sepulchra epulis dici: non dixit feraliorum. Et alibi floralium: non floraliorum ait:quum idem nõ ludos florales illic: sed ipsum festum floralia significaret. Masurius etiam secundo festorũ liberalium Dies inquit a põtificibus agonium martiale appellatur. Et in eodẽ libro. Eã noctem deinceps quæ in sequentẽ diem qui ẽ lucariũ:nõ dixit lucarioꝝ. Itẽq; liberaliũ multi dixerũt: nõ liberaliorũ. Vnde ꝓnunciandũ est: ueteres

indulsisse copiæ per uarietatem:ut dicebant exanimos & exanimes: inermes & inermos:tum hilaros atq; hilares. Et ideo certum est:licito & saturnalium & saturnaliorum dici:quum alterum regula cũ authoritate:alterũ & si sola:sed multorũ defendit authoritas. Reliqua aũt uerba quæ Auieno nostro noua uisa sunt:ueterum nobis sunt testimoniis asserenda. Ennius enim nisi cui uidetur inter nostræ ætatis politiores munditia respuẽdus:noctu concubia dixit his uerbis. Exanimus & exanimis Hilaris Hilarus

Qua galli furtim noctu summa arcis adorti:
Mœnia concubia uigilesq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertendum est: non solum q noctu concubia: sed etiam q qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo: In quorum.iii.clarius quidem idẽ dixit.

Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius etiã quadrigarius annali.iii. Senatus aũt de noctu conuenire: noctu multa domũ dimitti. Nõ esse ab re puto hoc in loco id quoq; admonere:quod decẽ uiri in.xii. tabulis inusitatissime nox pro noctu dixerũt. Verba hæc sunt. Si nox furtũ factũ sit:si im aliquis occisit:iure cæsus esto. In qbus uerbis id etiã notandũ est q ab eo qd is nõ eum casu accusatiuo sed im dixerũt. Sed nec die crastini a doctissimo uiro sine ueterũ authoritate platum est: qbus mos erat modo die quinti: modo die qnte pro aduerbio copulate dicere:cuius indiciũ est: q syllaba secũda corripitur:quæ natura pducitur:quũ solũ dicit die. quod aũt diximus extremã istius uocis syllabã tum p.e.tũ per.i.scribi: consuetũ id ueteribus fuit: ut his litteris plerũq; in fine idifferẽter uterent:sicut pristine & pristini: pcliue pcliui. Venit ecce illius uersus Põpiniani in mentẽ:qui ẽ ex attelania quæ Meuia inscribitur. Die crastini

Dies hic sextus quum nihil egi: die quarte moriar fame.

Die pristine eodẽ mõ dicebat qd significabat die pristino.i.priore:quod nũc pridie dicit:cõuerso cõpositiõis ordine:qsi pristino die Nec inficias eo: lectũ apud ueteres die qrto: sed iuenit hoc de trãsacto: nõ de futuro positũ:Nã Gneus Martius hõ impẽse doctus in mimiambis p eo dicit: qd nudius qrtus nos dicimus in his uersibus: Nup die qrto ut recordor & certe aquariũ urceũ unicũ domi fregit. Hoc igit intererit:ut die quarto qdẽ de pterito dicamus:die aũt quarte de futuro. Verũ ne de die crastini nihil rettulisse uideamur. suppetit cecilianũ illud ex libro historiarũ secũdo. Si uis mihi equitatũ dare: & ipse cũ cætero exercitu me sequi: die qnti Romæ i capitolio curabo tibi cœnã coctã. Tũc Symmachus: Cæcilius tuus inqt & historiã & uerbũ ex originibus. M. Catõis accæpit:apud quẽ ita scriptũ ẽ. Igit dictatorẽ Carthaginẽsiũ magister equitũ monuit: Mitte romã mecũ equitatum:die quinti in capitolio tibi cœna cocta erit. Et prætextatus: Exstimo non nihil ad demonstrandam consuetudinem Die pristine Die pristino Die quarte Die quarto

uetẽrum etiam & prætoris uerba conferre: quibus more maiorum ferias
concipere solet:quæ appellantur compitalia.Ea uerba hæc sunt: Die no
Compitalia
ni post kalendas iañ.quiritibus compitalia erunt.Tum Auienus aspici-
ens Seruium:Curius inquit & Fabricius:& Coruncanus antiquissimi ui
ri: uel etiam his antiquiores Horatii illi tergemini:plane ac dilucide cum
suis fabulati sunt.neq; auruncorum aut sicanorum aut pelasgorum: qui
primi coluisse in Italia dicuntur: sed ætatis suæ uerbis loquebantur. Tu
autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquere: Vis nobis uer-
ba multis iam sæculis oblitterata reuocare? ad quorum congeriem præ-
stantis quoq; uiros quorum memoriam continuus legendi usus instruit
incitasti. Sed antiquitatem uobis placere iactatis q̄ honesta & sobria &
modesta sit. Viuamus ergo moribus præteritis: p̄sentibus uerbis loqua-
mur. Ego enim id quod a.C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ ui
ro in primo de analogia libro scriptum est:habeo semper in memoria atq;
in pectore:ut tãquã scopulum:sic fugiam infrequens atq; insolens uer-
bum.Mille deniq; uerborum talium est: quæ quum in ore prisce autho-
Exauthorare
ritatis crebro fuerint: exauthorata tamẽ a sequenti ætate repudiataq; sũt.
horum copiam proferre nunc possem:ni tempus iam noctis ꝓpinquan-
tis necessariæ discessionis nos admoneret. Bona uerba quæso prætexta-
tus morali(ut assolet)grauitate subiecit: ne insolenter parentis artium
antiquitatis reuerentiam uerberemus:cuius amorem tu quoq; dum dis-
Mille uerborum est
simulas: magis prodis: Quũ enim dicis mille uerborum est: quid aliud
sermo tuus nisi ipsam redolet uetustatem? Nam licet.M. Cicero in ora-
tione quam pro Milone concæpit ita scriptum reliquerit: Ante fundum
Clodii quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille ho
minum uersabatur ualentium: non uersabãtur:quod in libris minus ac-
curate scriptis reperiri solet. Et in sexta in Antonium: Qui inquã in illo
anno inuentus est:qui Lucio Antonio mille nummum ferret expensum:
Licet Varro quoq; eiusdem sæculi homo in septimodecimo humanarum
Plus
dixerit:plus mille & centũ annorum est: tamen fiduciam sic componen-
di non nisi ex antecedentium authoritate sumpserũt. Nam Quadriga-
rius in.iii. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum. Et Luci-
lius in.iii. satyrarum.

Ad portam mille: a porta est sex inde salernum.

Alibi uero & declinationẽ huius noĩs executus ẽ.Nã i.xv.libro ita dicit.

Hunc milli passum qui uicerit atq; duobus:
Campanus sonipes succesor nullus sequatur.
Maiore spacio ac diuersus uidebitur ire. Idem in libro nono.
Tu milli nummum potes uno quærere centum.

Milli passum dixit pro mille passibus: & milli nummum dixit pro mille
nũmis:aperteq; ostendit mille & uocabulũ esse & singulari numero dici

& casum etiam capere ablatiuum eiusq; pluratiuum esse milia. Mille eni non ex eo ponitur quod græce χιλια dicũtur: sed quod χιλιας. Et sicut una chilias & duæ chiliades ita unũ mille & duo milia ueteres certa atq; directa ratione dicebant. & heus tu? his ne tam doctis uiris: quorum M. Cicero & Varro imitatores se gloriantur: adimere uis in uerborũ comitiis ius suffragandi: & tãq̃ sexagenarios maiores de põte deiicies? Plura de hoc dissereremus: ni nos inuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed uultis ne diem sequentẽ: quem oẽs plæriq; abaco & latrũculis conterunt: nos istis sobriis fabulis a primo lucis in cœnæ tẽpus: Ipsam quoq; cœnam nõ obrutam poculis: nõ lasciuientem ferculis: sed quæstionibus doctis pudicam & mutuis ex lecto relationibus exigamus? Sic enim ferias præ omni negocio fœtas cõmodi senserimus: nõ animũ ut dicitur remittentes: nam remittere inquit Musonius animũ: quasi amittere est: sed demulcentes eum paulũ: atq; laxantes iocundis honestisq; sermonũ illectationibus: quod si ita decernitis: diis penatibus meis huc cõuenien do gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui quidem se dignum hoc conuentu meminerit: sodalitatẽ hanc: uel ipsum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionẽ cœtus desideretur: iuitandos ad eundem cõgressum conuictumq; censeo: Flauianũ: qui quãto sit mirando uiro & uenusto patre præstantior nõ minus morũ ornatu uitæq; grauitate: q̃ copia profundæ eruditionis: asseruit. simulq; Posthumianum: qui forum defensionum dignatione nobilitat: & Eustachion: qui tantus in omni philosophiæ genere est: ut solus nobis repræsentet trium philosophorum ĩgenia: de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico quos athenienses quondã ad senatũ legauere impetratũ: uti mulctam remitteret: quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uastationem: Ea mulcta fuerat talentũ fere quingentũ: Erãt isti philosophi Carneades ex Academia: Diogenes stoicus: Critolaus peripateticus: quos ferunt seorsum quẽq;: ostentãdi gratia: per celeberrima urbis loca magno hominum cõuentu disertauisse. Fuit (ut relatum ẽ) facundia Carneades uiolẽta & rapida: Scita & tereti Critolaus: Modesta Diogenes etiã sobria. Sed in senatum ĩtroducti ĩterprete usi Cælio senatore. At hic noster quum sectas omnis assecutus: sed probabiliorem secutus sit: omniaq; hæc iter græcos genera dicendi solus impleat: iter nos tamẽ ita sui locuples ĩterpres est: ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operam disserendi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudiciũ: quo edecumatos elegit sodales: atq; his ita cõstitutis: primum a prætextato simul: deinde a se discedẽtes domum quisq; suam regressi sunt.

p Ostero die ad ædes Vectii matutini omnes inter quos pridie conuenerat: affuerunt: quibus prætextatus in bibliothecam receptis: in qua eos opperiebatur: præclarũ inq̃t diem mihi fore uideo: quum &

Milia
De põte deiicere.
Abacus
Latrunculi
Fœtas
Remittere animum
Gloriari de.
Mulcta
Carneades
Critolaus
Diogenes
Edecumati

uos adestis:& affuturos se illi quos ad conuentus nostri societatem roga
ri placuit:spoponderunt. Soli posthumiano antiquior uisa est instruen-
darum cura defensionũ:in cuius abnuentis locũ. Eusebium graia & do-
Insinuare ctrina & facundia clarũ rhetorem surrogauit:insinuauitq; oibus: ut exor
Indulgerent to die:se nobis indulgerent:quando quidẽ nullis hodie officiis publicis
occupari fas esset. togatus certe:uel trabeatus:paludatusue:seu prætexta
tus hac die uidet̃ nullus. Tũ Auienus:ut ei interpellãdi mos erat. Q uũ
sacrũ mihi ait:ac reipu. nomen prætextate tuũ inter uocabula diuersi ha-
Admoneri bitus refers:admoneor non ludicræ ut extimo quæstionis:quũ enim ue-
quæstionis stitus togæ:uel trabeæ: seu paludamenti: nullum de se proprii nominis
Prætextatus usum fecerit:quæro abs te: cur hoc de solo prætextæ habitu usurpauerit
unde. uetustas:aut huic nomini quæ origo contigerit?

i Nter hæc Auieni dcã:Flauiãus & Eustachius:par isigne amiciciæ:
ac minio post Eusebius igressi alacriorẽ fecere cœtũ:Accæptaq; ac
reddita salutatiõe:cõsederũt:pcũctãtes qd nã offẽderint sermocinatiõis.
Assertor Tũ Vectius popportune affuistis mihi inqt assertorẽ q̃renti. Mouet. n.
mihi Auienus noster nominis quæstionem: & ita originem eius flagitat:
tanq̃ fides ab eo generis exigenda sit. Nam quum nullus sit qui appelle-
tur suo nomine uel togatus: uel trabeatus: uel paludatus: cur prætexta-
tus nomen habeatur postulat in medium proferri. Sed & cum posti in-
scriptum sit delphici templi:& unius e numero septem sapientum eadem
sit ista sententia γνῶθι σε ἀυτόν quid in me scire existimandus sim: si
nomen ignoro: cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est? Tullius
Hostilius rex romanorum tertius debellatis hetruscis:Sellam currulem:
lictoresq;:& togam pictam:atq; prætextam: quæ insignia magistratuum
Prætexta. hetruscorũ erant: primus ut Romæ haberentur instituit. Sed prætextã
illo sæculo puerilis non usurpabat ætas. Erat enim ut cætera quæ enume
Tarquinus. raui: honoris habitus: Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corin-
thii filius Priscus:quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt: rex ter
tius ab Hostilio: quintus a Romulo:de Sabinis egit triumphum:Q uo
bello filium suum annos quattuordecim natum: q, hostem manu per-
cusserat: & pro contione laudauit:& bulla aurea prætextaq; donauit:in-
signiens puerum ultra annos fortem: præmiis uirilitatis & honoris. Nã
sicut prætexta magistratuum:Ita bulla gestamen erat triumphantiũ: quã
Bulla in triumpho præ se gerebant: inclusis intra eam remediis: quæ crederent
aduersus inuidiam ualentissima. Hinc deductus mos:ut prætexta & bul
la in usum puerorum nobilium usurparentur: ad omen & uota conci-
liandæ uirtutis ei similis: cui primis in annis munera ista cesserunt. Alii
putant: eundem priscum:quum is statum ciuium solertia prouidi princi
pis ordinaret: cultũ quoq; ingenuorũ puero℞ inter p̃cipua duxisse: Insti
tuisseq;:ut patricii bulla aurea cũ toga:cui purpura prætexitur: uterẽtur:

dũtaxat illi: quorũ patres currulẽ gesserant magistratum. Cæteris aũt: ut praetexta tantũ uterentur indultũ. Sed usq; ad eos: quorum parentes equo stypendia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti p̃textis licebat: ac multo minus peregrinis: q̃bus nulla esset cũ romanis necessitudo. sed postea libertinorum quoq; filiis p̃texta cõcessa ẽ: ex causa tali: quã. M. Lælius augur refert: qui bello punico secũdo duumuiros dicit ex senatusconsulto: ꝓpter multa ꝓdigia: libros sybillinos adisse: & ĩspectis his: nũciasse in capitolio supplicandũ: lectisterniũq; ex collata stype faciendũ: ita ut libertinæ quoq; quæ lõga ueste uterentur: in eã rem pecuniã subministrarẽt. Acta igit' obsecratio: pueris ĩgenuis: itẽq; libertinis: sed & uirginibus patrimis matrimisq; ꝓnunciantibus carmẽ. Ex quo cõcessum: ut libertinorum quoq; filii: qui ex iusta dũtaxat matrefamilias nati fuissent: togã prætextam & lorum in collo pro bullæ decore gestarẽt. Verrius Flaccus ait: Q uũ populus ro. pestilentia laboraret: essetq; responsum: id accidere: q̃ dii despicerent': Anxiam urbẽ fuisse: quia nõ ĩtelligeret' oraculũ: euenisseq;: ut circensiũ die: puer de cœnaculo pompã superne despiceret: & matri referret: quo ordine secreta sacrorum in arca pileti cõposita uidisset: Q ui quũ rẽ gestã senatui nunciasset: placuisse uelari loca: qua pompa ueheretur: atq; ita peste sedata: puerũ: qui ambiguitatẽ sortis absoluerat: togæ & p̃textæ usum munus impetrauisse. Vetustatis peritissimi referunt: In raptu sabinarũ: unam mulierum nomine Hersiliã: dum adhæreret filiæ: simul raptam. Q uã quũ Romulus Hosto cuidã ex agro latino: qui in Asylũ eius confugerat: uirtute cõspicuo uxorem dedisset: natum ex ea puerum: anteq̃ ulla alia sabinarum partũ ederet: eumq;: q̃ primus esset in hostico procreatus Hostum Hostilium a matre uocitatum. & eundem a Romulo bulla aurea ac prætexta insignibus honoratũ. Is enim quum raptas ad consolandum uocasset: spopondisse fertur: se eius infanti quæ ptima sibi ciuem romanum esset enixa: illustre munus daturum.

Indulgere | *Lectisterniũ* | *Libertinis datum est gestare lorum* | *Patrimis. matrimis.* | *Hersilia* | *Hostus Hostilius* | *Bullæ quæ figura sit.*

n Onnulli credũt ĩgenuis pueris attributũ: ut cordis figurã ĩ bulla ãn pectus annecterẽt: quã ĩspiciẽtes ita demũ se hoies cogitarẽt si corde p̃starent. Togã quoq; prætextã his additã: ut ex purpuræ rubore: ingenuitatis pudore regerentur. Diximus unde prætexta: adieci mus & causas quibus existimatur concessa pueritiæ: Nũc idem habitus quo argumẽto transierit in usum nominis: paucis explicandũ est. Mos antea senatoribus fuit: in curiã cum p̃textatis filiis introire. Q uũ in senatu res maior quæpiã cõsultaret': eaq; in diẽ posterũ ꝓlata eẽt: placuit ut hãc rẽ: sup̃ qua tractauissent: ne q̃s enunciaret: priusq̃ decreta esset. Mater Papyrii' pueri: qui cũ parente suo in curia fuerat: percõtatur filiũ: quidnã in senatu egissent patres. Puer respõdit tacendũ esse: neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior. Secretũ rei: & silentiũ pueri eius animũ ad exquirendũ euerberat. Q uærit igitur cõpressius uiolentiusq;. Tũ puer ur-

Pueritia | *Prætextata uestis* | *Papyrius puer.*

gente matre: lepidi atq; festiui mendacii consiliũ capit. Actũ in senatu dixit: utrũ uideretur utilius: magisq; ex repu. esse: Vnus ne ut duas uxores haberet: an ut una apud duos nupta esset. Hoc ubi illa audiuit: aio cõpauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas affert. Postridieq; ad senatũ copiosæ matrũ familias cateruæ cõfluunt: lachrymantes atq; obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret: q̃ uni duæ. Senatores ingredientes curiã: quæ illa mulierũ intẽperies: & quid sibi postulatio isthæc uellet: mirabantur. Et nõ ut paruæ rei prodigiũ: illã uerẽdi sexus ĩpudicã insaniã pauescebant. Puer Papyrius publicũ metum demit. Nã in mediũ curiæ progressus: quid ipsi mater audire istitisset: quid matri ipse simulasset: sicuti fuerat enarrat. Senatus fidẽ atq; ingenium pueri exosculatur: consultũq; facit: uti post hac pueri cũ patribus in curiã non introeant præter illum unum Papyriũ: eiq; puero postea cognomẽtum honoris gratia: decreto inditum prætextatus: ob tacendi loquendiq; in prætextata ætate prudentiam. Hoc cognomentũ postea familiæ nostræ in nomen hæsit. Non aliter dicti Scipiones: nisi q; Cornelius qui patrem luminibus carentem probaculo gerebat: Scipio cognominatus: nomen ex cognomie posteris dedit. Sic Messala tuus Auiene dictus cognomento Valerii Maximi: qui postq̃ Messanã urbem Siciliæ nobilissimã cæpit: Messala cognominatus ẽ. Nec mirũ si ex cognominibus nata sunt nomina: quum contra & cognomina ex propriis sint tracta nominibus: ut ab Aemylio Aemylianus: a Seruio Seruiliãus. Hic subiecit Eusebius: Messala & Scipio: alter de pietate: de uirtute alter: ut refers cognomina repperunt. Sed Scropha & Asina: quæ uiris non mediocribus cognomenta sunt: uolo dicas unde contigerint: quũ contumeliæ q̃ honori propiora uideantur. Tũ ille: Nec honor: nec iniuria: sed casus fecit hæc nomina. Nã asinæ cognomentũ Corneliis datum est: quoniam princeps corneliæ gentis empto fundo: seu filia data marito: quum sponsores ab eo solenniter poscerentur: asinam cum pecuniæ onere produxit in forũ: quasi pro sponsoribus p̃sens pignus. Tremellius uero scropha cognominatus ẽ euentu tali. Is Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat: serui eius quũ de uicino scropha erraret: surreptam conficiunt: Vicinus aduocatis custodibus omnia circũuenit: ne qua hæc efferri possit. Isq; ad dominũ appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem comperisset: scrophæ cadauer sub centonibus collocat: super quos uxor cubabat. Quæstionem uicino permittit. Quum uentum est ad cubiculum: uerba iurationis concipit: nullã esse in uilla sua scrophã: nisi illã inquit quæ in centonibus iacet: lectulũ monstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio scrophæ cognomen dedit. Dũ ista narrantur unus e famulitio cui ꝓuincia erat: admittere uolentes dominũ conuenire: Euangelũ adesse nũciat cum Dysario: qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medẽdi ar-

Intemperies

Scipio unde:

Messala uñ.

Asinæ cõgnomen cur corneliis sit.

Scrophæ cognomẽ unde cæptum

Pecus de scropha

Centones

Quæstio

Famulitium

tem professis. Corrugato indicauere uultu plærią; de confidētibus: Euā geli interuentum ocio suo inamœnū: minusq; placido cōuentui cōgruē tem: Erat enim amarulenta dicacitate: & lingua proterue mordaci: procax ac securus offensaꝶ: quas sine delectu cari uel non amici in se passim uer bis odia serentibus prouocabat. Sed prætextatus ut erat in omnes æque placidus ac mitis: ut admitterentur: missis obuiis imperauit: quos Horus ingredientes Cōmodum cōsecutus comitabatur: uir corpore atq; animo iuxta ualidus: qui post integer pugiles palmas: ad philosophiæ studia mi grauit: sectāq; Anthistenis: & Crateis: atq; ipsius Diogenis secutus inter cynicos nō incelebris habeāt. Sed Euangelus postq̄ cœtū tantū assur gentē sibi ingressus offendit: casus ne inquit hos omnes ad te Prætextate contraxit: an altius quiddā: cui remotis arbitrix opus sit cogitaturi ex di sposito conuenistis? Quod si ita est (ut existimo) abibo potius: q̄ me ue stris miscebo secretis: a quibus me amouebit uolūtas. licet fortuna fecis set irruere. Tum Vectius q̄uis ad omnē patientiā constanter animi tran quillitate firmus esset: nō nihil tamen cōsultatione tam proterua motus. Si aūt me inquit Euangele: aut hæc innocentiæ lumina cogitasses. nul lum inter nos tale secretū opinareris: quod non uel tibi: uel & uulgo fieri dilucidū posset: quia neq; ego sum immemor: nec hoꝶ queq̄ inscium cre do sancti illius præcepti philosophiæ: Sic loquendū esse cū hoibus: tāq̄ dii audiant: sic loquendū cū diis: tanq̄ homines audiant. Cuius secunda pars sancit: ne quid a diis petamus: quod uelle nos indecoꝶ sit homini bus confiteri. Nos uero ut & honorē sacris feriis haberemus: & uitare mus tamen torporem feriandi: atq; ocium ī negotium utile uerteremus: cōuenimus: diem totum doctis fabulis uelut ex symbolo cōferendis da turi. Nam si per sacra solēnia riuos deducere religio nulla prohibet. Si sa lubri fluuio mersare oues fas & iura permittūt: cur nō religionis honor putetur: dicare sacris diebus sacrū studiū litteraꝶ? Sed quia uos quoq; deoꝶ aliquis nobis additos uoluit: facite: si uolētibus uobis erit: diem cō munibus & fabulis & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præ sentes sunt acquiescant: impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabu lis non euocatos: haud equidem turpe existimatur: ueꝶ sponte irruere in conuiuiū aliis præparatū: nec ab Homero sine nota: uel in fratre: memo ratum est. Et uide ne nimiū arroganter tres tibi uelis Menelaos contigis se: cum illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuantes orare: blandeq; ad cōmune inuitare consortiū: Euāgelum quidē sæpius & maxime: sed nōnunq̄ cum eo pariter ingressos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus. M. Varonis inquit librū uobis arbitror non ignotum ex satyris menippeis qui inscribitur: Nescis quid uesper uehat. in quo conuiuaꝶ numerū hac lege definit: ut neq; minor q̄ gratiarum sit: neq; q̄ musaꝶ numerosior. Hic uideo excæpto rege conuiuii tot uos esse

Amarulētus

Commodū

Ex disposito

Loquēdū nisi qd a diis & hoibus audiri possit.

Symbolum

Cōuiuantiū qui esse debeat numerus.

quot sunt musæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adiiciendos? Et Vectius hoc inquit præsentia uestra nobis præstabit: ut & musas impleamus: & gratias: quas ad festum deorum omniũ principis æquum est conuenire. Quũ igit consedissent: Horus auienũ intuens: quẽ familiarius frequẽtare solitus erat: In hoc inquit Saturni cultu: quẽ deorum principẽ dicitis: ritus uidetur ab ægyptiorum religiosissima gente in arcana templorum usq; ad Alexãdri Macedonis occasum defluisse: post quẽ tyrãnide Ptolemæorum pressi hos quoq; deos in cultũ recipere: alexandrinorum more: apud quos præcipue colebãtur: coacti sunt. Ita tamen imperio paruerũt: ut nõ omnino religionis suæ obseruata cõfunderẽt. Nã quia nunq̃ fas fuit ægyptiis: pecudibus aut sanguine: sed precibus & thure solo placare deos: His aũt duobus aduenis hostiæ erant ex more mactãdæ: fana eorum extra

Pomerium.

pomeriũ locauerũt: ut & illi sacrificii solenni: sibi cruore colerent: nec tamen urbana templa pecudũ morte polluerent. Nullum itaq; ægypti oppidũ intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recipit. Horũ alterum uix ægereq; a uobis admissum audio: Saturnum uero uel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil est quod me hoc scire prohibeat: uolo in mediũ pferat. Hic Auienus in prætextatũ expectationẽ cõsulentis remittens: Licet oẽs ait: qui adsunt: pari doctrina polleant: sacrorum tamẽ oium Vectius unice cõscius põt tibi & originẽ cultus: q huic deo perdit: & casum festi solennis aperire. Quod quũ prætextatus i alios refundere tentasset: oẽs ab eo impetrauerũt: ut ipse dissereret. Tũc ille silentio facto ita exorsus est.

Saturnaliorum origo.

Saturnaliorum originem illam mihi in mediũ proferre fas est: non quæ ad arcanum diuinitatis naturam refertur: sed quæ aut fabulis admista dissferitur: aut a philosophis in uulgus aperitur: Nam occultas & manantes ex meri ueri fonte rationes ne in ipsis quidem sacris enarrari pmittitur. Sed siquis illas assequitur: continere intra conscientiam tectas

Ianus rex italiæ.

iubetur. Vnde quæ scire fas est: Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istam: quæ nunc uocatur Italia regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Tralianum secutus tradit) cum Camese æq; indigena terram hanc ita participata potentia possidebat: ut regio

Camesenæ. Ianiculum.

Camesene: oppidum Ianiculum uocitaret. Post ad Ianum solum regnũ redactum est: qui creditur geminam faciẽ prætulisse: ut quæ ante: quæq; post tergum essent: intueretur. Quod proculdubio ad prudentiam regis solertiamq; referendum est: qui & præterita nosceret: & futura prospice-

Anteuorta: Postuorta.

ret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites: apud romanos coluntur. Hic igitur Ianus cum Saturnum classe perue-

Saturnus susceptus

ctum excepisset hospitio: & ab eo edoctus peritiam ruris: ferum illum & rudem ante fruges cognitas uictum in melius redegisset: regni eum societate munerauit. Quum primus quoq; æra signaret: seruauit & in hoc Sa

turni reuerentiam:ut quoniam ille naui fuerat aduectus:ex una quidem parte sui capitis effigies:ex altera uero nauis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiā in posteros ꝓpagaret. Aes ita fuisse signatum hodieq; intelligitur in aleæ lusum:quum pueri denarios i sublime iactantes: capita aut nauim lusu teste uetustatis:exclamant. Hos una cōcordes regnasse: uicinaq; oppida opera cōmuni cōdidisse præter Maronē: qui refert:ianiculū huic:illi fuerat saturnia nomen:etiā illud in promptu est:quod posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt:ut december sacrū Saturni:ianuarius alterius uocabulū possideret. Quū inter hæc subito Saturnus nō comparuisset:excogitauit Ianus honoꝶ eius augmentum. Ac primū terrā omnem ditioni suæ parentem Saturniam nominauit. Aram deinde cū sacris tanq̄ deo cōdidit:quæ Saturnalia nominauit. Tot sæculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatē. Obseruari igitur eū iussit maiestate religionis:quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est:cui falcē insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculoꝶ: pomorūq; eductiones:& oīum eiuscemodi fertiliū tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiā quū rem diuinam ei faciunt. ficis recentibus coronātur: placentasq; mutuo missitant: mellis & fructuū repertorem Saturnū extimantes. Hunc romani etiā Sterculium uocant:ꝙ prius stercore fœcunditatem agris cōparauerit. Regni eius tempora felicissima feruntur. cum propter rerū copiam:tum etiam ꝙ nondū quisq̄ seruitio uel libertate discriminabatur:Quæ res intelligi potest:ꝙ Saturnalibus tota seruis licentia pmittitur. Alia saturnalioꝶ causa sic traditur. Qui erant ab Hercule i Italia relicti(ut quidā ferunt)irato:ꝙ incustoditū fuisset armentum:(ut nōnulli extimant)cōsulto eos relinquēte:ut aram suam atq; ædem ab incursiōibus tuerent̄. Illi quū a latronibus infestarent̄: occupato edito colle:saturnios se nominauerunt:quo ante nomine etiā idem collis uocabatur. Et quia se eius dei senserunt nomine ac religione tutos:instituisse Saturnalia feruntur:ut agrestes uicinorū animos ad maiorem sacri reuerentiam ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illam causam quæ saturnalibus assignat̄ ignoro:ꝙ pelasgi(sicut Varro memorat) quū sedibus suis pulsi diuersas terras petissent:confluxerunt plæriq; Dodonā:& incerti qnibus adhærerent locis:eiusmodi accæpere responsum.

Aeris prima signatura a Iano cœpta

Decēber Saturno sacri.
Ianuarius Iano.
Saturnia uñ Saturnalia

Sterculius Saturnus
Seruis tota licentia saturnalibus permissa.

ϛειγέτε μαιομενοι σικελῶν σατουρνιον αιαν
Την Δαβορει γενεῶν κότυλην οὖνασοσ οχειται
οἰσ αναμιχθεντεσ Δεκατην ἕκπεμπετε φοιβω
καὶ κέφαλασ αΔηκαι Τω πατρι πεμπετε φωτα

Accæptaq; sorte:quum latium post errores plurimos appulissent:in lacu Cutuliensi natam insulam depræhenderunt: Amplissimus.n.cespes: siue ille cōtinens limus:seu paludis fuit:coacta cōpage uirgultis & arboribus in siluæ licentiā cōptus: iactantibus p omne mare fluctibus uagabatur:

Cutuliensis lacus.

ut fides ex hoc etiam Delo facta sit:quæ celsa mōtibus:uasta campis: tū per maria migrabat.Hoc igit̃ miraculo deprehenso:has sibi sedes prædictas esse didicerunt:uastatisq; sicilientibus incolis occupauere regionem decima prædæ secundum responsum Apollini cōsecreta:erectis Diti sacello & Saturno ara:Cuius festum saturnalia nominauerūt.Q uūq; diu humanis capitibus Ditem:& uiroꝝ uictimis Saturnum placare se crederent:propter oraculum in quo erat.

και κεφαλας αδη και τω πατρι πεμπετε φωτα

Oscilla.

Herculē ferunt postea cum Geryonis pecore per Italiā reuertētem suasisse illoꝝ posteris:ut faustis sacrificiis infausta mutarent:inferentes Diti: non hominū capita:sed oscilla ad humanā effigiem arte simulata. Et aras saturnias nō mactando uiros sed accensis luminibus excolētes:quia non solū uiꝝ:sed & lumina φῶτα significant. Inde mos per Saturnalia missitandis cæreis cœpit.Alii cæreos nō ob aliud mitti putant:q̃ ꝙ hoc principe ab incomi & tenebrosa uita:quasi ad lucem & bonaꝝ artiū scientiam editi sumus.Illud quoq; in litteris inuenio:ꝙ quū multi occasione Saturnalioꝝ per auariciā a clientibus ambitiose munera exigerent:idq; onus tenuiores grauaret:Publicius tribunus plebis tulit:ut nō nisi cærei ditioribus missitarent̃.Hic albinus Cecina subiecit: Q ualem nūc permutationem sacrificii Prætextate memorasti:inuenio postea cōpitalibus celebratam:cū ludi ꝑ urbem in cōpitis agitabant̃: Restituti scilicet a Tarquino sꝑbo Laribus ac Maniæ ex responso Apollinis:quo præceptū est: ut capitibus supplicaret̃.Idq; aliq̃diu obseruatū:ut pro familiaꝝ sospitate pueri mactarent̃ Maniæ deæ matri Lariū Q uod sacrificii genus:Iunius Brutus consul pulso Tarquino aliter constituit celebrandū. Nam capitibus alii & papaueris supplicari iussit:ut responso Apollini satisfieret de noīe capitū:remoto.s.scelere infaustæ sacrificationis. Factumq; est: ut effigies Maniæ suspensæ pro singuloꝝ foribus:periculū si quod imineret familiis expiarent. Ludosq; ex uiis compitorū in quibus agitabant̃:cōpitalia appellitauerunt.Sed perge cætera.& prætextatus.Bene & oportune similis emendatio sacrificioꝝ relata est:Sed ex his causis quæ de origine huius festi relatæ sunt:apparet Saturnalia uetustiora ēsse urbe romana:adeo ut ante Romam in græcia hoc solēne cœpisse.Lucius Accius in annalibus suis referat: his uerbis.

Cærei mittebátur in Saturnalibus.

Maniæ deæ sacrificia.

Cōpitalia.

Saturnaliorū uetustas.

Maxima pars grauium Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra quæ cronia esse iterantur ab illis.
Q uūq; diem celebrant per agros urbesq; fere omnes
Exercent epulis læti famulosq; procurant
Q uisq; suos:nostriq; itidem:& mos traditus illhinc
Iste:ut cum dominis famuli epulentnr ibidem.

Nūc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tullium Hostiliū quum

bis de albanis de sabinis tertio triumphasset: inuenio fanum Saturno ex uoto consecrauisse. Saturnalia tunc primum romæ instituta. Quanuis Varro libro vi. qui est de sacris ædibus: scribat ædem Saturni ad forū faciendum locasse Lucium Tarquinum regem: Titum uero Largiū dictatorem Saturnalibus eam dedicasse. Nec me fugit: Gelliū scribere senatū decresse: ut ædes Saturni fieret: eiq; rei Lucium Furium tribunum militū præfuisse. Habet aram. & ante se cœnaculum. Illic græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo a pelasgis: post ab Hercule ita eā a principio factitatam putant. Aedem uero Saturni ærarium romani esse uoluerunt: q̄ tempore quo inuoluit Italiam: fertur in eius finibus nullum esse futurum cōmissum: aut quia sub illo nihil erat cuiusq̄ priuatum. Nec signare solum: aut partiri limite campum fas erat: in medium q̄rebant: Ideo apud eum locaretur populi pecunia cōmunis sub quo fuissent cunctis uniuersa cōmunia. Illud non omiserim: Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositos: quoniam ab eius cōmemoratione ad nostram ætatem historia elata & quasi uocalis est: ante uero muta & obscura & incognita quod testantur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ. Cur autem Saturnus ipse in compedibus uisatur: Verius Flaccus causam se ignorare dicit. Verum mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo uinculo: & solui ad diem sibi festum. i. mēse hoc decembri. Atq; inde prouerbium dictum: Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo mense semen in utero animatum in uitā grandescere: q̄ donec erumpat in lucem: mollibus naturæ uinculis detinetur. Est porro idem κρονοσ και χρονοσ. Saturnum enim in quantū mythici fictionibus distrahuunt: in tantum physici ad quandam ueri similitudinem reuocant. Hinc aiunt abscidisse Cælii patris pudenda: quibus in mare deiectis: Venerem procreatam: quæ a spuma undæ coaluit ἀφροδιτη nomen accipit: Ex quo intelligi uolunt quū chaos esset tempora non fuisse. Si quidem tempus est certa dimensio: quæ ex cæli cōuersione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipso natus putatur κρονοσ: qui (ut diximus) χρνοσ est. Quūq; semina rerum omnium post cælum gignendarum de cælo fluerent: & elementa uniuersa quæ mundo plenitudinem facerent: ex illis seminibus funderentur: ubi mundus omnibus suis partibus membrisq; perfectus est: Certo iam tempore finis factus est procedendi de cælo semina ad elementorum conceptionem: quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium uero æternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore translata est: ut per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerentur. Propter abscissorum pudendorum fabulam: etiam nostri eum Saturnum uocitauerūt παρα την σαθην: quod membrum uirile declarat. ueluti Saturnum: Vnde satyros etiam ueluti sathumos (q̄ sint in libidinē proni) appellatos opinantur.

Saturni fanū

Saturni ædes Aerariū romæ.

Tritones in fastigio ædis saturni.

Saturnus cur uisatur in cōpedibus.

Venus unde.

Tempus.

Saturnus unꝫ

Satyri.

Falcēm ei quidam putant attributam:ꝙ tempus omnia metat exercet & incidat. Hunc aiunt filios suos solitum deuorare:eosdēq; rursus euomere. Per quod similiter significat͛:eum tēpus esse:a quo uicibus cuncta gignantur absumanturq; & ex eo denuo renascantur. Eundem a filio pulsum:quid aliud est:q̄ tempora senescentia ab his quæ post sunt nata depelli? Vinctum autem:ꝙ certa lege naturæ connexa sint tempora:uel ꝙ omnes fruges quibusdam uinculis nodisq; alternentur. Nam & falcem uolunt fabulæ in siciliam decidisse:quod sit terra ista uel maxime fertilis.

Ianus unde. & cur bifrōs

Et quia Ianum cum Saturno regnasse memorauimus:De Saturno autē quid mithici uel physici existiment iam relatum est:De Iano quoq; quid ab utrisq; iactetur in medium proferemus Mythici referunt:regnante Iano omnium domos religione ac sanctitate fuisse munitas:Iccircoq; ei diuinos honores esse decretos:& ob merita introitus & exitus æditum eidem consecratos. Xenon quoq; primo italicarum tradit: Ianum in italica primum diis templa fecisse:& ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis præfationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrontem putant:ꝙ & præterita sciuerit:& futura prouiderit. Sed physici eum magis consecrant argumētis diuinitatis. Nam sunt qui Ianum eundem esse:atq; Apollinem:& Dianam dicant:& in hoc uno utrūq; exprimi numen affirment. Et.n.sicut Nidus quoq; refert: apud græcos apollo colitur:qui θυραῖος uocatur:eiusq; aras ante fores suas celebrant: ipsū exitus & introitus demonstrantes potentem. Idem Apollo apud illos & ἀγυιεύς nuncupatur:quasi uiis præpositus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomeria sunt:ἀγυιάς appellant. Dianæ uero ut triuiæ uiarū oīum iidem tribuunt potestatē. Sed apud nos Ianum omnibus præesse ianuis nomen ostendit:quod est simile θυραῖον. Nam & cum claui & cum uirga figuratur:quasi omnium & portarum custos:& rector uiarum. Pronūciauit Nigidius Apollinem Ianum esse:Dianamq; Ianam apposita.d. littera quæ sæpe.i.litteræ causa decoris apponitur:ut reditur redhibetur:redintegratur:& similia. Ianum quidam solem demonstrari uolunt:& ideo geminum quasi utriusq; ianuæ cælestis potentē:qui exoriens aperiat diē occidens claudat. inuocariq; primū quum alicui deo res diuina celebrat͛. ut per eum pateat ad illum cui immolatur accessus: quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacrū eius plerūq; fingitur manu dextra trecētorum:& sinistra sexaginta & quinq; numerum tenens:ad demonstrandam anni dimensionem:quæ præcipua est solis potestas. Alii mundum:idest cælum esse uoluerunt:Ianūq; ab eundo dictum:ꝙ mundus semper eat dum in orbem uoluitur:& sex se initiū faciens in se refertur. Vnde Cornificius etymorum libro tertio Cicero inquit:non Ianum:sed Eanum nomniat ab eundo. Hinc & phœnices sacris in imaginem eius exprimentes:draconem finxerunt in orbem reda-

Diana:

Eanus.

ctum:caudamq; suam deuorantem:ut appareat mūdū & ex seipso ali:& in se reuolui.ideo & apud nos in quattuor partes spectat:ut demonstrat simulacrum eius faleris aduectum.Caius Bassus in eo libro quē de diis composuit: ianum bifrontem fingi ait:quasi superum atq; inferum ianitorem:eundem quadriformem quasi uniuersa climata maiestate complexum.Saliorum quoq; antiquissimis carminibus deo℞ deus canitur. M. etiam Messalla Cnei Domicii in consulatu collega:idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur:de iano ita icipit:Qui cuncta fingit:eademq; regit:aquæ terræq; uim ac naturam grauem atque pronam i profundum dilabentem:ignis atq; animæ leuem in imensum sublime fugientem copulauit circundato cælo:quæ uis cæli maxima duas uis dispares colligauit:in sacrisq; inuocamus Ianum geminum.ianum patrem:Ianum iunonium:ianum consiuium:ianum quirinum:ianum patultiū: & clusiuiū. Cur geminū inuocemus:supra iam diximus.patrem:quasi deorum deū. Iunonium:quasi non solum mensis ianuarii:sed mensium omnium igressus tenentem:In ditione autem iunonis sunt omnes kalendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum scribit: Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas.Consiuium a conserendo idest a propagine generis humani:quæ a iano autore conseritur. Quirinum:quasi bellorū potentem:ab hasta quam sabini curim uocant. Patultium & clusiuium quia bello caulæ eius patent:pace claudūtur. Huius autem rei hæc causa narratur.Quum bello Sabino quod uirginum raptarū gratia cōmissum est:romani portam quæ sub radicibus collis Viminalis erat:quæ postea ex uentu ianualis uocata est:claudere festinarent: quia in ipsam hostes irruebant:Postq̄ est clausa:mox sponte patefacta est quūq; iterum ac tertio idem cōtigisset:armati plurimi pro limine:quia claudere nequibāt: custodes steterunt.Quūq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur:subito fama pertulit:fusos a Tatio nostros: quam ob causam romani qui aditum tuebantur:territi profugerunt.Quūq; sabini per portam patentem irrupturi essent:fertur ex æde Iani per hāc portam magnam uim torrentium:undis scatentibus erupisse: multasq; perduellium cateruas aut exustas feruenti aqua:aut deuoratas rapida uoragine deperiisse.Ea re placitum:ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fores reserarentur.Hæc de iano:Sed ut ad saturnalia reuertamur. Bellum saturnalibus sumere:nefas habitum:pœnas a nocente iisdem diebus exigere:piaculare est.Apud maiores nostros saturnalia die uno finiebantur: qui erat ad quartūdecimum kalendas ianuarias.Sed postq̄.C. Cæsar huic mensi duos addidit dies sextodecimo cœpta celebrari:Et re factum ē: ut quū uulgus ignoraret certum saturnaliorum diem:nonnulliq; a.C. Cæsare inserto die:& alii uetere more celebrarent:plures dies saturnalia numerarentur.Licet & apud ueteres opinio fuerit:septem diebus peragi saturnalia:

Iani uaria cognomina

Ianualis porta.

Saturnalium dies.

si opinio uocanda est: quæ idoneis firmatur autoribus. Nouius.n.ꝓbatissimus atellanarum scriptor ait: Olim expectata ueniunt septem saturnalia. Mummius quoq; qui post Nouium & Pomponium diu iacentem artem atellaniam suscitauit: Nostri inquit maiores uelut bene multa instituere: hoc optime a frigore fecere sūmo dies septem saturnalia. Sed Mallius ait. Eos qui se (ut supra diximus) Saturni nomine & religione defenderant: per triduū festos instituisse dies: & saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus huius inquit rei opinionem secutus in legibus iudiciariis triduo ferias seruari iussit. Masurius & alii uno die: idest. xiiii. kalēdas ianuarii affuisse saturnalia crediderunt: Quoꝶ sententiā Fenestella confirmat dicens. Aemyliā uirginem. xv. kalendarum ianuariarū esse damnatā: quo die sit saturnalia gererentur: nec causam omnino dixisset. Deinde adiecit: Sequebant̃ eum diem saturnalia. Mox ait: Postero autē die qui fuit. xiii. kalēdaꝶ ianuariarū: Liciniam uirginem ut causam diceret iussam. ex quo ostendit. xiii. kalendas ꝓfestum esse. xii. uero feriæ sunt diuæ Angeroniæ cui pontifices in sacello Volupiæ sacrum faciūt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait: ꝙ angores ac animoꝶ solicitudines ꝓpiciata depellat: Masurius adiicit: simulacrū eius deæ ore obligato atq; signato in ara Volupiæ propterea collocatum: ꝙ qui suos dolores anxietatesq; dissimulant: perueniant patientiæ beneficio ad maximā uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit: ꝙ populus romanus morbo q angina dicitur: præmisso uoto sit liberatus. xi. autem kalend. feriæ sunt Laribus dedicatæ: quibus ædem bello Antiochiæ Aemylius Regilius prætor in campo martio curandam uouit. x. kalend. feriæ sunt iouis: quæ appellantur larentinalia: de quibus quia fabulari libet: hæ sunt opiniones. Ferunt enim regnante Anco. Aedituum Herculis per ferias ociantem: deum Tesseris prouocasse: ipso utriusq; manum tuente: adiecta conditione: ut uictus cœna scortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule: illum Accam Larentiam nobilissimum id tempus scortum intra ædem inclusisse cum cœna. eamq; postero die distulisse rumorem: ꝙ post cōcubitum dei accæpisset munus: ne commodum primæ occasionis quum se domum reciperet offerēdæ aspernaretur. Euenisse itaq; ut egressa mox templo a Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatem secuta: sumptaq; nuptiis: post obitum uiri: omnium bonorum eius facta compos quum decederet: populum romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis sculpra est: ac solēne sacrificium eidem constitutum: quo diis manibus eius per flaminem sacrificaretur: Iouiq; feriæ consecratæ: quia existimauerunt antiqui animas a Ioue dari & rursus post mortem eidem reddi. Cato ait: Larentiam meretricio quæstu locupletatam post excessum suum populo romano agros turacem: semurium: lincerium: & soliniū reliquisse: & ideo sepulcri

Volupiæ sacellum.

Angeronia.

Angina morbus.

Larentinalia.

Acca Larētia

Feriæ cōsecrate Ioui

magnificentia & annuæ parentatiōis honore dignatam. Macer historiarum libro primo: Faustuli coniugem Accam Larentiam: Romuli & Remi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Tusco diuiti denuptam: auctamq; hæreditate uiri: quam post Romulo quem educasset reliquit: & ab eo parētalia diemq; festū pietatis causa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest: & uno die saturnalia fuisse: & non nisi .xiiii. kalendarū ianuariaꝝ celebrata: quo solo die apud ædē Saturni conuiuio soluto saturnalia clamitabantur: qui dies nunc opalibus inter saturnalia deputatur: quum primum Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt: & ideo hoc mēse saturnalia: itēq; opalia celebrari: ꝙ Saturnus eiusq; uxor: tam frugum q̄ fructuum repertores esse credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto: ab hominibus hos deos coli: quasi uitæ cultioris autores: quos etiam nōnullis cælum: & terram esse persuasum ē. Saturnumq; a satu dictum: cuius causa de cælo est. & terram Opem: cuius ope humanæ uitæ alimenta quæruntur: uel ab opere: per quod fructus frugesq; nascuntur: Huic deæ cedentes uota concipiunt. terrāq; de industria tangunt: demonstrantes ipsam matrem terrā esse mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in attica statuisse aram Cecropem dicit: eosq; deos pro Ioue terraq; coluisse. instituisseq; ut patres familiaꝝ & frugibus & fructibus iam coactis passim cum seruis uescerentur: cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim deum honore seruorum contemplatu laboris. Hinc est ꝙ ex instituto peregrino: huic deo sacrum aperto capite facimus. Abūde iam probasse nos existimo: saturnalia uno tātum die: idest .xiiii. kalend. solita celebrari. Sed post in triduum propagata primum ex adiectis a Cæsare huic mense diebus: deinde ex edicto Augusti: quo trium dierū ferias saturnalibus addixit. A .xvi. igitur cœpta in .xiiii. desinunt: quo solo fieri ante consueuerāt. Sed sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum & læticiam religionis extendit. Tunc Euangelus: Hoc quidem inquit iā ferre non possum. quod prætextatus noster in ingenii sui pōpam & ostētationem loquendi: uel paulo ante honori alicuius dei assignari uoluit: ꝙ serui cum dominis uescerentur: quasi uero curēt diuina de seruis: aut sapiens quisquā domi suæ contumeliam tam fœdæ societatis admittat: uel nunc sigillaria: quæ lusum reptanti adhuc infantiæ oscillis fictilibus præbent: tentat officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur: nōnulla iam & superstitiōis admiscet: quasi uero nobis fas non sit Prætextato aliquando non credere. Hic quum omnes exhorruissent: Prætextatus renidens: Superstitiosum me Euangele: nec dignum cui credatur existimes uolo: nisi utriusq; tibi rei fidem asserta ratio monstrauerit. Et ut primum de seruis loquamur: loco ne an serio putas esse

Opalia

Opis.

Saturnus uñ

Saturnō quare apto capite sacrificant

Sigillaria

Oscilla

hominũm genus: quod dii imortales nec cura sua nec ꝓuidẽtia dignentur? an forte seruos in hominũ numero esse nõ pateris? Audi igit̃ quanta indignatio de serui supplicio cælum penetrauerit.

Atronii historia de seruo punito.

a Nnno enim post Romam conditam quadringentesimo quadragesimoquarto: Atronius quidam maximus: seruum suum uerberatum patibuloq; constrictum ante spectaculi cõmissionem per circum egit: Ob hanc causam indignatus Iuppiter: Annio cuidam per quietem imperauit: ut senatui nunciaret: non sibi placuisse plenum crudelitatis admissum: Quo dissimulante: filium ipsius mors repentina consumpsit: ac post secundam denunciationem: ob eãdem negligentiam: ipse quoq; in subitam corporis debilitatẽ solutus est. Sic demum ex cõsilio amicorũ lectica delatus senatui rettulit. & uix cõsumato sermone: sine mora recuperata bona ualitudine curia pedibus egressus ẽ. Ex senatus itaq; consulto: & meuia lege ad propiciandum Iouem additus est illis circensibus dies: isq; instauraticius dictus est: non a patibulo: ut quidam putant græco nominæ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ: sed a redintegratione: ut Varroni placet: qui instaurare ait esse instar nouare. Vides quanta de seruo ad deorum summum cura peruenerit? Tibi autem unde ĩ seruos tantũ & tam imane fastidium? quasi non ex iisdem tibi & constent & alantur elementis: eundemq; spiritũ ab eodem principio carpãt. Vis tu cogitare eos quos ius tuum uocas: iisdem seminibus ortos: eodem frui cælo: æq; uiuere: æque mori. Serui sunt: imo homines. Serui sunt: immo cõserui. Si cogitaueris tantũdem in utrosq; licere fortunæ: tam tu illũ uidere liberꝝ potes: q̃ ille te seruũ. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: qua Crœsus: qua Darii mater: qua Diogenes: qua Platon ipse. Postremo quid ita nomẽ seruitutis horremus? Seruus ẽ qdem: sed necessitate: Sed fortasse libero aĩo seruus est. Hoc illi nocebit: si ostenderis: quis non sit: Alius libidini seruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: oẽs spei: oẽs timori. Et certe nulla seruitus turpior: q̃ uolũtaria. At nos iugo a fortuna imposito subiacentem tãquã miserum uilemq; calcamus. Quod uero nos nostris ceruicibus inserimus: non patimur repræhendi. Inuenies inter seruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Nõ ergo fortuna homines æstimabo: sed moribus. Sibi quisq; dat mores: conditionem casus assignat: queadmodum stultus est qui empturus equum non ipsum inspicit: sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est: qui hoiem aut ex ueste: aut ex cõditione quæ modo uestis nobis circũdata ẽ: æstimandũ putat. Nõ est mi Euangele: ꝙ amicũ tãtum in foro & in curia quæras. Si diligenter attẽderis: iuenies & domi. Tu modo uiue cũ seruo clæmẽter: comiter quoq;: & ĩ sermonẽ illũ: & nõnunq̃ in necessariũ admitte cõsiliũ: Nam & nostri maiores oẽm dominis iuidiã: oẽm seruis cõtumeliam detrahẽtes do-

Instauraticius dies
Instaurare

Seruoꝝ cõditio quãti facienda.

Seruitus turpis

Seruorũ non spernendum consilium

minum patremfamilias:seruos familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui (mihi crede) q̃ timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de fastigio suo deiicere:& quodãmodo ad pilleũ seruos uocare:quos debere dixi magis colere q̃ timere. Hoc qui senserit:obliuiscetur id dominis parũ non esse:quod diis satis est:deinde qui colitur etiã amatur:non potest amor cum timore misceri: Vnde putas arrogantissimũ illud manasse ꝓuerbium:quod iactatur. Totidem nobis hostes esse quot seruos. Non habemus illos hostes:sed facimus:quum in illos superbissimi:contumeliosissimi:crudelissimi sumus:& ad rabiem nos cogunt peruenire delitiæ: ut quicquid nõ ex uoluntate respõdit: irã furoremq; euocet. Domini eni nobis animos induimus tyrãnorum:& non quantum decet: sed quantũ licet exercere uolumus i seruos. Nam (ut cætera crudelitatis genera prætéream) sunt qui dum se mensæ copiis & auiditate distendunt: circũstantibus seruis mouere labra:nec in hoc quidem ut loquant̃ licere ꝑmittũt. Virga murmur omne compescitur. & ne fortuita quidẽ sine uerberibus excæpta sunt. Tussis:sternutamentũ : singultus magno malo luitur. Sic fit ut isti de domino loquantur:quibus coram domino loqui nõ licet. At illi quibus nõ tantum præsentibus dominis:sed cũ ipsis sermo erat:quorum os non consuebatur:parati erant pro domino porrigere ceruicem & periculum iminens in caput suum uertere. In cõuiuiis loquebantur: sed in tormentis tacebant. Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recenseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui quum iussus occidi in reatino lateret:latebris proditis:unus ex seruis annulo eius & ueste insignitus in cubiculo ad quod irruebant qui persequebantur:pro domino iacuit:militibusq; ingredientibus ceruicem præbuit:& ictum tanq̃ Vrbinus excæpit: Vrbinus postea restitutus monumentum ei fecit: titulo scriptionis qui tantum meritum loqueretur addito. Aesopus Libertus Demosthenis conscius adulterii: quod cũ Iulia patronus admiserat: tortus diutissime perseuerauit nõ ꝓdere patronum: donec aliis coarguentibus cõsciis: Demosthenes ipse fateretur. & ne extimes ab uno facile celari posse secretum:Labienũ ope libertoꝝ latentẽ ut indicarẽt liberti nullo tormẽtorũ genere cõpulsi sunt. Ac ne qs liberto dicat:hanc fidẽ beneficio potius libertatis acceptæ:q̃ ingenio debuisse:accipe serui in dominũ benignitatem:quum ipse a domino puniretur. Antiũ enim Restionẽ proscriptum solumq; nocte fugientem:diripientibus bona eius aliis seruis: compeditus iscripta fronte quũ post dãnationẽ dñi aliena eẽt solutus custodia:fugiẽtẽ ꝑsecutus ẽ:hortatusq; ne se timeret scientẽ cõtumeliã suã fortunæ iputãdã esse:nõ dño:abditũq; ministerio suo aluit. Quũ deide ꝑsequentes adesse sensisset:senẽ quẽ casus obtulit iugulauit:& in constructã pyram coniecit:qua accensa occurrit eis qui Restionem quærebant dicens: damnatum sibi pœnas luisse: multo acrius a se uexatum q̃ ipse uexarat:

Familiares

Hostes totidem quot serui.

Seruorum fidelitas

Vrbinus

Aesopus

Restio

Cepio & fide habita: Restio liberatus est. Cepionē quoq; qui in Augusti necem fuerat animatus: postq̄ detecto scelere dānatus est: seruus ad Tyberim in cista detulit: peruectumq; hostiam in agrum laurentem ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigatiōis naufragio una expulsum dominū Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusq; a centurione: nec pretio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio etiā

Asinius polio.

Pollione acerbe cogente patauinos ut pecuniam & arma conferrent: dominisq; ob hoc latētibus: præmio seruis cum libertate proposito: qui dominos suos proderent: constat seruorum nullū uictum præmio dominū prodidisse. Audi in seruis nō fidem tantum, sed & facundum bonæ inuentionis ingenium. Quum præmeret obsidio Grumentum: serui relicta domina ad hostes transfugerunt. Capto deinde oppido: impetum in domū habita conspiratione fecerunt: & extraxerunt dominam: uultu pœnam minante: ac uoce obuiis asserente: q̄ tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniendi: raptamq; quasi ad supplicium obsequiis plenis pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluentium Pelignum italicensem comprænsum a cohortibus suis: ne Pompeio traderetur: seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret interemit. C. Gracchum ex Auentino fugientem Euporus seruus: uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua spes salutis erat: indiuulsus comes qua potuit ratione tutatus est. Super occisum deinde animam scissis proprio uulnere uisceribus effudit. Ipsum publium Scipionem Aphricani patrem: postq̄ cum Annibale conflixerat: saucium in equum seruus imposuit: & cæteris deserentibus solus in castra perduxit. Parū fuerit dominis præstitisse uiuentibus? Quid q̄ in his quoq; exigēdæ uindictæ reperitur animositas? Nam Seleuci regis seruus quū seruiret amico eius a quo dominus fuerat iteremptus: cœnantem in ultionem domini confodit. Quid q̄ duas uirtutes q̄ inter nobiles quoq; unicæ claræ sunt: in uno uideo fuisse mācipio: impiū regēdi pitiā: & imperiū contēnendi magnanimitatē? Anaxilaus eni Messenius qui Messanā in Sicilia condidit: fuit Rhegynoꝝ tyrānus. Is cum paruos relinqueret liberos: Mycitho seruo suo cōmendasse contentus ē. Is tutelā sancte gessit: īperiūq; tam clæmēter obtinuit: ut Rhegyni a seruo regi nō dedignarent̄. Perductis deinde in ætatē pueris: & bona & imperiū tradidit: Ipse paruo uiatico sūpto ꝓfectus ē. & olympiæ cū summa tranqllitate cōsenuit. Quid ēt in cōe seruilis fortuna ꝓfuerit: non paucis docet̄. Bello punico quū deessent q̄ scriberent̄: serui ꝓ dominis pugnaturos se polliciti in ciuitatē recæpti sunt: & uolones (qa spōte hoc uoluerunt) appellati. Ad cānas quoq; uictis romanis: octomilia seruoꝝ empta militauerūt. Quūq; minoris captiui redimi possent: maluit se respu. seruis in tāta tempestate cōmittere. Sed & post calamitatem apud Thrasu-

Grumentum

Cluentius pelignus.
Italicensem.
C. Gracchus.

Scipio liberatus a seruo

Anaxilaus

Mycitho

Volones

menum notæ cladis accæptã: libertini quoq; in sacramentũ uocati sunt. Bello sociali cohortium.xii. ex libertinis conscriptarum opera memorabi lis uirtutis apparuit. Cæsarẽ quum milites in amissorꝝ locũ substitueret: seruos quoq; ab amicis accæpisse: & eorꝝ forti opera usum esse comperi mus: Cæsar Augustus in germania & illyrico cohortes libertinorũ com plures legit: quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hæc in nostra tan tum contigisse repu. Bory stenidæ oppugnante Zopyrione: seruis libera tis: dataq; ciuitate peregrinis: & factis tabulis nouis hostem sustinere po tuerunt. Cleomenes lacedæmonius quum mille & quingenti soli lacedæ monii qui arma ferre possent: superfuissent: ex seruis manumissis bellato rum nouem milia conscripsit. Athenienses quoq; cõsumptis publicis opi bus: seruis libertatem dederunt. Ac ne in solo uirili sexu extimes iter ser uos extitisse uirtutes: accipe ancillarum factum non minus memorabile: ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias. Nonis iuliis diem festum esse ancillarum: tam uulgo notum ẽ: ut nec origo: nec causa cele britatis ignota sit. Iunoni enim caprotinæ die illo Liberæ pariter ancillæq; sacrificant: sub arbore caprifico: in memoriam benignæ uirtutis: quæ an cillarum animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nã post urbem captam: quum sedatus esset gallicus motus: res uero publica eẽt ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadẽdi romani nominis au cupati: præfecerunt sibi Posthumium Liuiũ fidenatium dictatorẽ: Qui mandatis ad senatum missis postulauit: ut si uellent reliquias suæ ciuita tis manere: matresfamiliæ sibi: & uirgines dederẽtur. Quũq; patres eẽnt in ancipiti deliberatione suspẽsi: ancilla nomine Tutela: seu Philotis: pol licita est: se cum cæteris ancillis sub nomine dominarũ ad hostes ituram: habituq; matrumfamilias & uirginũ sumpto: hostibus cum prosequen tium lachrymis ad fidem doloris ingæstæ sunt: Quæ cum a liuio in ca stris distributæ fuissent: uiros plurimo uino prouocauerũt: diem festum apud se esse simulantes: quibus soporatis: ex arbore Caprifico quæ ca stris erat proxima: signũ romanis dederunt: Qui quum repentina incur sione superassent: Memor beneficii senatus: omnes ancillas manu iussit emitti: dotemq; eis ex publico fecit: & ornatum quo tunc erant usæ gesta re concessit: diemq; ipsum nonas caprotinas nuncupauit: ab illa caprifico ex qua signum uictoriæ cæperunt: sacrificiumq; statuit annua solẽnitate celebrandum: Cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philosophãdum ineptum uel impar seruile ingenium fuit. Phædron ex cohorte socratica: Socrati & Platoni per familiaris adeo: ut Plato eius nomini librum illum diuinũ de immor talitate animæ dicaret: seruus fuit: forma atq; ingenio liberali. Hunc Ce bes Socraticus: hortante Socrate emisse dicitur: habuisseq; in philoso phiæ disciplinis: atq; is postea philosophus illustris emersit: sermonesq;

Serui quãdo & quibus bel lis recæpti sunt i militiã

Ancillarꝝ di es festus.

Tutela seu philotis ancil la.

Pulchre ge stum ancilla rum pro po. Ro.

Nonæ capro tinæ

Phædron.

eius de Socratē admodum elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci serui fuerunt: qui post philosophi clari extiterūt. Ex quibus ille Menippus fuit: cuius libros. M. Varro in satyris æmulatus ē: quas alii cynicas: ipse appellauit menippeas. Sed & Philostrati pipatetici seruus Polus: & Zenonis stoici seruus: qui Perseus uocatus ē: Et Epicuri: cui Mys nomen fuit: philosophi nō incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiā Cynicus: licet ex libertate in seruitutem uenū ierat: quem quū emere uellet Xeniades corinthius: & quid artificii nouisset percontatus esset: noui inquit Diogenes hominibus liberis impare. Tūc Xeniades respōsum eiusdem miratus: emisit manu: filiosq; suos ei tradēs: accipe inqt liberos meos quibus imperes. De Epicteto aūt philosopho nobili: q̄ is quoq; seruus fuit: recentior est memoria: q̄ ut possit inter oblitterata nesciri: cuius etiā de se scripti duo uersus ferunt̄: ex quibus aliud latenter itelligas: nō oino diis exosos esse: qui in hac uita cū erumnaꝝ uarietate luctant̄: sed eē arcanas causas: ad quas paucoꝝ potuit puenire curiositas.

Menippus
Polus
Perseus
Mys
Diogenes
Epictetus

Δουλος επικτητος γενομην και σωματι πηρος.
και πενιην ιρος και φιλος αθανατοις.

Habes (ut opinor) assertū: non esse fastidio dispiciendum seruile nomē: quum & Iouem tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles, puidos: fortes: & philosophos etiam extitisse cōstiterit. Nunc de sigillaribus: ne ridēda me potius extimes: q̄ sancta dixisse: paucis recensendū est. Epicadus refert: Herculem occiso Geryone: quū uictor per Italiā armenta duxisset: ponte qui nūc sublicius dicitur ad tempus istructo: hominū simulacra pro numero sociorū: quos casu peregrinationis amiserat: in fluuiū demisisse: ut aqua secūda in mare deuecta pro corporibus defunctorum ueluti patriis sedibus redderentur: & inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur: quam paulo ante memini rettulisse. Pelasgos postq̄ felicior interpretatio capita nō uiuentiū: sed fictilia & φωτος æstimationē non solum hominē sed etiam lumen significare docuisset: cœpisse saturno cereos potius accēdere: & in sacellum Ditis aræ saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre. Ex illo traditum: ut cærei saturnalibus missitarentur: & sigilla arte fictili fingerentur: ac uenalia pararentur: quæ homies pro se atq; pro suis piaculum pro Dite saturno facerent. Ideo saturnalibus taliū cōmerciorum celebritas cœpta septē occupat dies: quos tantū feriatos facit esse: non festos oēs. Nam medio idest. xiii. kalend. festum, pbauimus: & aliis hoc assertionibus ab his probatum est: qui rōnem anni mensium dierūq; & ordinationē a Cæsare digestā plenius rettulerunt.

Sigillaria
Sublicius pons
Sigilla

q Vumq; hic finem loquendi facere uellet: subiecit Aurelius Symmachus: Perge mi Prætextate eloquio tam dulci: de anno quoq; edisertare: anteq̄ experiaris molestiam cōsulentis, siquis forte de præsen-

Anni ordo

tibus ignorat:quo ordine uel apud priscos fuerit: uel certioribus postea regulis inouatus sit:ad quod discendum ipse mihi uideris audientiũ animos incitasse: de diebus mensi additis differendo. Tum ille eodem. ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud solos semp ægyptios fuit:Aliarum gentiũ dispari numero:pari errore nutabat. Et ut con tentus sim:referendo paucarum morem regionum: Arcades annum suũ tribus mensibus explicabant:Acarnanes sex:Græci reliqui trecentis.liiii. diebus annum proprium computabant:Non igitur mirum in hac uarietate Romanos quoq; olim autore Romulo:annum suum decẽ habuisse mensibus ordinatũ:quia annus a martio incipiebat: & cõficiebatur diebus.ccc.iiii.ut sex quidem mẽses.i.aprilis iunius sextilis septẽber nouember decẽber:tricenũ essent dierũ:quattuor uero martius maius quintilis october tricenis & singulis expedirentur: qui hodieq; septimanas habẽt nonas:cæteri quintanas.Septimanas autẽ habẽtibus ab idibus reuertebantur kalendæ ad diem septimũ decimum. Verum habentibus quintanas ad.xviii.remeabat initium kalend.

Tricenũ dierum.
Septimanæ nonæ
Quintanæ nonæ

Hæc fuit Romuli ordinatio:q primũ anni mensẽ genitori suo Marti dicauit:quẽ mẽsem anni primũ fuisse uel ex hoc maxie ꝓbatur:q ab ipo qntilis qntus est:& deinceps pro numero noiabant. Huius etiã die prima:ignẽ nouũ Vestæ aris accẽdebant:ut icipiẽte anno: cura denuo seruãdi nouati ignis incipet.Eodẽ quoq; igrediẽte mẽse: tã in regia curiisq;: atq; flaminũ domibus laureæ ueteres nouis laureis mutabantur.Eodem quoq; mẽse & publicæ & priuatim ad annã Perẽnã sacrificatũ itur:ut annare pannareq; cõmode liceat.Hoc mẽse mercedes exoluebãt magistris: quas cõpletus annus deberi fecit.Comitia auspicabãtur. uectigalia locabãt.Et seruis cœnas apponebãt matronæ:ut domini saturnalibus.Illæ ut principio anni ad promptũ obsequium honore seruos inuitarent:hi quia gratiã perfecti operis exoluerent.

Martius primus mensis
Annare & pannare.
Magistris mercedes mẽse martio exoluebantur
Seruis cœnæ apponebãtur

Secũdũ mẽsem noiauit aprilẽ:ut qdã putãt cũ aspiratiõe: q̃si aphrilẽ a spuma quã græci uocãt ἀφρον: uñ orta uenus credit. Et hãc Romuli asserũt fuisse rõnẽ:ut primũ qdẽ mensẽ a patre suo Marte.Secũdum ab Aenæ matre Venere noiaret.Et hi potissimũ ãni pricipia seruarẽt:a quibus esset Romani nois origo:quũ hodie quoq; i sacris Martẽ patrẽ: Venerẽ genitricẽ uocemus.Alii putãt Romulũ uel altiorẽ prudẽtia:uel certi numinis ꝓuidẽtia:ita primos ordinasse mẽses: ut quum ꝓcedẽs Marti esset dicatus:deo plærũq; hoium necatori: ut Homerus ait: naturæ conscius αρες ἄρεσ βροτ ολοιγε μιαίφονε τει χεσιβάντα:secũdus Veneri dicaretur:quæ uim eius:q̃si benefica leniret. Nã & in.xii.zodiaci signis:quorũ certa certorũ numinũ domicilia credũtur:quum primum signum aries marti assignatus sit: sequẽs mox Venerem: idest taurus accæpit.& rursus e regione scorpius ita diuisus est: ut deo esset utriq; cõ

Aprilis mẽsis

munis. Nec existimatur cælesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidem aculeo uelut potentissimo telo pars armata posterior domicilium Martis est: priorem uero partem: cui ζυγος apud græcos nomen est: nos libram uocamus: Venus accæpit: quæ uelut iugo cõcordi iungit matrimonia: amiciciasq; componit. Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit: ait imperite quosdam opinari aprilem mẽsem antiquos a Venere dixisse: quũ nullus dies festus: nullumq; sacrificium insigne Veneri per hũc mensem a maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem saliorum: Veneris ulla: ut cæterorum cælestium: laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit: affirmans nomẽ Veneris ne sub regibus quidem apud Romanos: uel latinũ: uel græcum fuisse: & ideo non potuisse mensem a Venere nominari: sed quum fere ante æquinoctium uernum triste sit cælum & nubibus obductum: sed & mare nauigãtibus clausum: terræ etiã ipsæ aut aqua aut pruina aut niuibus contegãtur: eaq; omnia uerno. idest hoc mense aperiantur: arbores quoq;: nec minus cætera quæ continet terra: aperire se in germen incipiant: ab his omnibus mensem aprilem dici merito credendum: quasi aperilem: sicut apud athenienses ανθεστηριὼν idẽ mensis uocatur: ab eo quod hoc tempore cuncta florescant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die postea constitutum: ut matronæ Veneri sacrũ facerẽt: cuius rei causam quia huic loco nõ conuenit: ꝑtereũdũẽ.

Veneris nomen.

Maius mẽsis.

Maium Romulus tertium posuit: de cuius nomine inter autores lata dissensio est. Nam Fuluius nobilior in fastis: quos in æde Herculis musarum posuit: Romulum dicit postq̃ populum in maiores iunioresq; diuisit: ut altera pars consilio: altera armis rempub. tueretur: in honorem utriusq; partis: hunc maium: sequentem iunium mensem uocasse. Sunt qui hunc mensem ad nostros fastos a tusculanis transisse cõmemorent: apud quos nunc quoq; uocatur deus Maius. qui est Iuppiter: a magnitudine. f. ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat a Maia: quam Vulcani dixit uxorem. Argumentoq; utitur: ꝙ flamen uulcanalis kalend. maiis huic deæ rem diuinam facit. Sed Piso uxorem Vulcani Maiestam: non Maiam dicit uocari. Contendunt alii Maiam Mercurii matrem mẽsi nomẽ dedisse: hinc maxime probantes: ꝙ hoc mense mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq; sacrificant. Affirmãt quidam: quibus Cornelius Labeo consentit: hanc Maiam cui mense maio res diuina celebratur: terrã esse: hoc adeptam nomen a magnitudine: sicut & mater magna in sacris uocatur: assertionemq; extimatiõis suæ etiã hinc colligũt: ꝙ sus prægnãs ei mactatur: quæ hostia est propria terræ. & Mercuriũ ideo illi in sacris adiũgi dicũt: quia uox nascẽti homini terræ cõtactu datur. Scimus aũt Mercuriũ uocis & sermonis potẽtem. Autor est Cornelius Labeo: huic Maiæ idest terræ ædẽ kalẽd. maiis dedicatã: sub nomine bonæ deæ: & eandẽ esse Bonam deam & terram: ex ipso ritu

Maia uel maiesta uxor Vulcani

Sus mactatur Maiæ

occultiore sacrorum doceri posse cõfirmat. Hanc eandem etiã Bonam: Faunamq;: Opem: & Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam: quod omniũ nobis ad uictum bonorum causa est. Faunam quod omni usui animantium fauet. Opem quod ipsius auxilio uita constet: Fatuam a fando. quod (ut supra diximus) infantes partu editi non prius uocem edunt: quã attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiã habere Iunonis: ideoq; regale sceptrum in sinistra manu ei additum: Eandem alii Proserpinam credũt: porcaq; ei rem diuinam fieri: quia segetem quã Ceres mortalibus tribuit: porca depasta est. Alii χθονιαν εκατην. Boeotii Semelam credunt: nec non eandem Fauni filiam dicunt: obstitisseq; uoluntati patris in amorem suũ lapsi: ut & uirga myrtea ab eo uerberaret: Quum desiderio patris nec ui no ab eodem pressa cessisset: Transfigurasse se tamen in serpentem pater creditur: & coisse cum filia. Horum omninm hoc proferunt indicii. quod uirgam myrteam in templo haberi nefas sit: quod super caput eius extendatur uitis: qua maxime eam pater decipere tentauit: quod uinum i templum eius non suo nomine soleat inferri: sed uas in quo uinum inditum sit mellariũ nominetur: & uinum lac nuncupetur: serpentesq; in templo eius nec terrentes nec timentes indifferenter appareant. Quidam medeam putãt: quod in ædem eius omne genus herbarum sit: ex quibus antistites dant plerumq; medicinas: & quod templũ eius uirum introire non liceat: propter iniuriam: quam ab ingrato uiro Iasone perpessa est. Hæc apud græcos θεοσ γυναικεια dicit: quã Varro filiã Fauni tradidit. adeo pudicam ut extra γυναικονιτιν nunq̃ sit egressa: nec nomen eius in publico fuerit auditum: nec uirum unq̃ uiderit: uel a uiro uisa sit: propter quod nec uir templũ eius ingreditur. Vnde & mulieres in italia sacro Herculis non licet interesse: quia Herculi (quum boues Geryonis per italiæ agros duceret) sitienti respondit mulier. aquã se nõ posse præstare: quod fœminarum deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset: Propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentiã fœminarum: & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus iussit: ne mulierem interesse permitterent. Ecce occasio nominis: quo Maiam esse eandem: & terrã: & Bonam deam diximus: coegit nos de bona dea quæcunq; comperimus protulisse.

Iunius maium sequitur: aut ex parte populi ut supra diximus noĩatus: aut (ut Cigius arbitratur) quod Iunõius apud latios añ uocitatus. diuq; apud aricinos prænestinosq; hac appellatione in fastos relatus sit: adeo ut sicut Nisus in cõmẽtariis fastorum dicit: apud maiores quoq; nostros hæc appellatio mẽsis diu manserit. Sed post detritis quibusdã litteris: ex iunonio Iunius dictus sit. Nã & ædes Iunonis monetæ kal. Iuniis dedicata ẽ. Nõnulli putauerũt Iuniũ mẽsem a Iunio Bruto: qui primus Romæ cõsul factus est: nominatũ: quod hoc mense. i. kalen. iuniis: pulso Tarquino sacrum Carnæ deæ in celo mõte uoti reus fecerit. Hanc deã uitalibus hu-

Fauna & ops & Fatua.

Semela.

Vinũ non adhibetur in sacris bõæ deæ.

Sacris Herculis no intersunt mulieres.

Potitius: & pinarius custodes sacrorũ herculis.

Iunius mẽsis

Iunonis monetæ ædes.

Carna dea.

manis præesse credūt. ab ea deniq; petitur: ut iecinora & corda: quæq; sūt intrinsecus uiscera salua conseruet. Et quia cordis beneficio cuius dissimulatione Brutus habebatur idoneus: emēdationi publici status extitit: hanc deam quæ uitalibus præest: templo sacrauit. Cui pulte fabatia & larido sacrificatur: ꝙ uires maxime his rebus corporis roborentur. Nam & kalend. iuniæ fabariæ uulgo uocant̃: quia hoc mēse adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.

Fabatiæ calendæ.

Iulius mēsis.

Sequitur Iulius qui quū secūdum Romuli ordinationem martio anni tenente principium: quintilis a numero uocaretur: nihilominus tamen etiā post præpositos a Numa Ianuarium ac februarium: retinuit nomen: quum nō uideretur iā quintus esse: sed septimus. Sed postea in honorē Iulii Cæsaris dictatoris legē ferēte. M. Antonio Marci filio cōsule: Iulius appellatus est: ꝙ hoc mēse ad quartū idus qntilis Iulius ꝓcreatus sit.

Augustus mensis

Augustus deinde est: qui sextilis antea uocabat̃: donec honori Augusti daret̃ ex senatusconsulto: cuius uerba subieci. Quum imperator Cæsar Augustus mense sextili: & primū consulatū inierit: & triūphos tres intulerit in urbem: & ex Ianiculo legiōes deductæ secutæq; sint eius auspicia ac fidem: & ægyptus hoc mense in potestatem populi romani redacta sit: finisq; hoc mense bellis ciuilibus impositus sit: atq; ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit: placere senatui: ut hic mēsis augustus appellet̃. Idem plebiscitum factum ob eandem rem Sexto Pacubio tribuno plebem rogante.

September qui & germanicus.

Mensis september principalem sibi retinet appellationem: ex germanici appellatione.

October qui & Domitianus.

Octoberem uero suo nomine Domitianus inuaserat. Sed ubi infaustum uocabulum ex omni ære uel saxo placuit eradi: menses quoq; usurpatione tyrānicæ appellationis exuti sunt. Cautio postea principum cæterorum diri ominis infausta uitantium: mēsibus a septembri usq; ad decembrem prisca nomina reseruauit. Hæc fuit a Romulo annua ordinata dimensio: qui (sicut supra iam diximus) annum. x. mensium: dierum uero. iiii. & trecentorum habendum esse constituit: mensesq; ita disposuit: ut quattuor ex his tricenos & singulos: sex uero tricenos haberent dies. Sed quum is numerus neq; solis cursui: neq; lunæ rōnibus conueniret: nonnunq̄ usuueniebat: ut frigus anni æstiuis mensibus: & contra calor hyemalis proueniret. Quod ubi contigisset: tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi: quantum ad id anni tempus adduceret: quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur.

Anni diuisiō per numā.

s Ed secutus Numa: quantum sub cælo rudi & seculo adhuc impolito solo ingenio magistro compræhendere potuit: uel quia græcorum obseruatione forsan instructus est: quinquaginta dies addidit ut i trecentos. liiii. dies: quibus. xii. lunæ cursus confici credidit: annus exten

deretur:atque his.l.a ſe additis:adiecit alios ſex retractos illis menſibus ſex:qui triginta habebant dies:ideſt de ſingulis ſingulos: factoſq;.l. &.vi. dies in duos nouos menſes pari ratione diuiſit:ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit:primũq; anni eſſe uoluit:tanq̃ bicipitis dei mẽſem reſpicientem ac proſpicientem trãſacti anni finem futuriq; principia.Secundum dicauit Februo deo:qui luſtrationũ potens creditur.Luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat:quo ſtatuit ut iuſta diis manibus ſoluerentur.Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti:totidem diebus totidemq; mẽſibus ut Pompilio placuit annum ſuum computare cœperũt. Sed hoc ſolo diſcrepabant ꝙ mẽſes undetricenum:tricenumq; in numero alternauerunt.Paulo poſt Numa in honorem imparis numeri ſecretũ hoc & ante Pythagoram parturiente natura:unum adiecit diem:quẽ Ianuario dedit:ut tam in anno:q̃ in menſibus ſingulis:præter unum februarium:impar numerus ſeruaretur:nam quia.xii.menſes:ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarentur:conſumationem parem facerent:unus pari numero inſtitutus unius amputationem imparem fecit.Ianuarius igit᷑: aprilis:Iunius:ſextilis:ſeptember:nouember:december: undetricenis cenſebantur diebus:& quintanas nonas habebãt:ac primo idus in omnibus ad.xvii.kalend:computabantur.Martius uero:maius:quintilis:& october dies tricenos:ſingulos poſſidebant.Nonæ in his ſeptimanæ erant.Similiterq; poſt idus.x.&.vii.dies in ſingulis uſq; ad ſequentes kalend.cõputabãtur.ſed ſolus februarius.xx.&.viii.retinuit dies:quaſi inferis & diminutio:& par numerus conueniret.

Februus deus.unde Februarius mẽſis.

Menſes quot dies habent.

q QVum ergo romani ex hac diſtributione Pompilii ad lunæ curſum ſicut græci annum proprium cõputarent:neceſſario & intercalare menſem inſtituerunt more græcorũ. Nam & græci quum animaduerterent temere ſe.ccc:liii.diebus ordinaſſe annum:quoniam apparet de Solis curſu qui.ccc.lxv.diebus & quadrante zodiacum conficit:deeſſe ãno ſuo.xi.dies & quadrãtem:intercalares ſtatuta ratione commenti ſunt:ita ut octauo quoq; anno.lxxxx.dies:ex quibus tres menſes tricenum dierũ compoſuerunt.intercalarent:Id græci fecerunt:quoniam erat operoſum atq; difficile:omnibus annis.xi.dies & quadrantem intercalare.itaq; maluerunt hũc numerum octies multiplicare:& nonaginta dies qui naſcuntur:ſi quadrans cum diebus.xi.octies componatur:inſerere:in tres menſes ut diximus diſtribuendos.Hos dies ὑπερβαίνοντας:Menſes uero ἐμβολίσμους appellabant.Hunc ergo ordinem romanis quoq; imitari placuit:ſed fruſtra:quippe fugit eos diem unum ſicut ſupra admonuimus additum a ſe ad græcum numerum:in honorem imparis numeri.Eare per octennium cõuenire numerus atq; ordo nõ poterat. Sed nundum hoc errore cõperto:per octo annos nonaginta quaſi ſupfundendos græcor; exemplo computabant dies.Alterniſq; annis binos uicenos:alternis

Intercalatio.

ternos uicenosq; intercalares expensabant intercalatiōibus.iiii. Sed octa uo quoq; anno intercalatores octo affluebāt dies ex singulis: quibus uer tentis anni numerū apud romanos super græcū abundasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito: hæc species emendationis inducta est. Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabant dies: ut non nona ginta: sed.lxvi.intercalerent: compensatis.xxiiii.diebus pro illis: qui p toti dem annos supra græcorum numeꝝ creuerant. Omni aūt intercalationi mensis februarius deputatus est: qm̄ is ultimus anni erat: Quod etiam ipsum de græcoꝝ imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni sui mēsi: superfluuos interserebāt dies: ut refert Glaucippus: qui de sacris atheniē sium scripsit. Verum una re a græcis differebāt: nam illi confecto ultimo mense: romani nō confecto februario: sed post.xx.&.iii.diem intercalabāt terminalibus scilicet iā peractis. Deinde reliquos februarii mēsis dies: qui erant quinq;: post intercalationē subiungebant (credo) uetere religionis suæ more: ut februariū omnino martius sequeretur.

Nūdinæ — s Ed quū sæpe eueniret ut nundinæ modo in anni principem diem: modo in nonas caderēt (utrūq; autem perniciosum reipublicæ pu tabatur) remediū quo hoc auerteretur excogitatū est: Quod aperiemus: si prius ostēderimus: cur nūdinæ uel primis kalēd. uel nonis omnibus cauebantur. Nam quotiēs incurrente anno dies cœpit qui adiectus est nundinis: omnis ille annus infaustus casibus luctuosus fuit: maximeque lepidiano tumultu opinio ista firmata est.

Nonæ — n Onis aūt conuētus uniuersæ multitudinis uitādus existimat̄: quo niam populus romanus: exactis etiā regibus: diem hūc nonarum maxime celebrabat: quē natalem Serui Tullii existimabāt: quia quū in certū esset: quo mēse Seruius Tullius natus esset: nonis tamē natum eē cōstaret: oēs nonas celebri noticia frequētabāt. Veritos ergo qui diebus præerant ne quid nundinis collecta uuiuersitas ob regis desideriū noua ret: cauisse ut nonæ a nundinis segregarētur. Vnde dies ille quo abūdare annum diximus: eoꝝ est p̄missus arbitrio: qui fastis præerāt: ut quū uel lēt: dūmodo eū in medio terminalioꝝ: uel mēsis intercalaris ita locarent: ut a suspecto die celebritatem auerterēt nundinarum: Atq; hoc est quod quidam ueterū rettulerunt: Non soliū mēsem apud romanos: uerum etiā diē intercalarem fuisse. Quando aūt primū intercalatū sit: uarie refert̄: & Macer quidē Licinius eius rei originē Romulo assignat. Antias libro. ii. Numā Pompiliū sacroꝝ causa id inuenisse cōtendit. Iunius Seruium Tulliū regē primū intercalasse cōmemorat: a quo & nūdinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro.iii. magistratuū decēuiros qui.x. tabulis.ii.addiderunt.de intercalādo populū rogasse. Cassius eosdē scri bit autores. Flauius id egisse. M.consulē dicit ab urbe cōdita anno quin gentesimo sexagesimosecundo: inito mox bello ætolico: Sed hoc arguit

Serui Tu. in certus dies natalis.

Intercalatiō quando pri mū facta.

Nundinæ a quo institutæ

Varro scribēdo:antiquissimã legem fuisse incisam in colũna ærea a Lucio Pinario & Furio cõsulibus:cui mẽtio intercalaris ascribit̃. Hæc de intercalandi principio satis relata sint. Verum fuit tempus quũ propter superstitionem intercalatio omnis omissa est. Nonnunq̃ uero per gratiã sacerdotum:qui quum publicanis proferri:uel imminui cõsulto anni dies uolebant:modo auctio:modo retractio dierum proueniebat:& sub specie obseruatio emergebat maior confusionis occasio.

Sed postea.C.Cæsar omnẽ hanc inconstantiã tempoꝝ uagam adhuc & incertã in ordinem statutæ definitionis coegit:adnitente sibi.M.flauio scriba:qui scriptos dies singulos ita ad dictatorem rettulit:ut & ordo eorum inueniri facillime posset:& inuẽto certus status pseueraret: Ergo.C. Cæsar exordium nouæ ordinationis initurus:dies oẽs qui confusionem adhuc poterant facere consumpsit:eaq; re factũ est:ut annus confusiõis ultimus in quadringẽtos quadraginta tres dies protẽderet̃. post hoc imitatus ægyptios solos diuinaꝝ reꝝ oium conscios:ad numerũ solis:q diebus.ccc.lxv.& quadrãte cursum conficit:annum dirigere contẽdit. Nam sicut lunaris annus mensis ẽ:quia luna paulo minus q̃ mẽsem in zodiaci circuitiõe cõsumit:ita solis annus hoc dieꝝ numero colligẽdus ẽ: quem peragit:dũ ad id signũ se denuo uertit:ex quo digressus ẽ. unde ãnus uertens uocat̃:& habet̃ magnus:quũ lunæ annus breuis putet̃. Hoꝝ Virgilius utrũq; cõplexus est. Interea magnũ sol circũuoluitur annum.

Hinc Ateius Capito annũ a circuitu temporis putat dictum quia ueteres an pro circum ponere solebant:ut Cato in originibus oratorum: An terminum:idest circum terminũ:& ambire pro circumire. Iulius ergo cæsar decem dies obseruationi ueteri supadiecit:ut annũ trecẽti &.lxv. dies quibus sol lustrat zodiacum:efficerent:& ne quadrans deesset: statuit ut quarto quoq; anno:sacerdotes qui curabant:mẽsibus ac diebus unũ intercalarent diem:eo scilicet mense ac loco:quo etiam apud ueteres mẽsis intercalabat̃:idest ante quinq; ultimos februarii mensis dies:idq; bissextũ censuit nominandũ. Dies aũt decẽ quos ab eo additos diximus:hac ordinationeq; distribuit. In ianuariũ & sextilem & decembrem binos dies inseruit. In aprilẽ aũt iuniũ septembrẽ nouembrẽ singulos. Sed neq; mensi februario addidit diem:ne deum inferũ religio imitaretur. Et martio maio quintili octobri seruauit primum statum:q; satis pleno erant numero: idest dierum singulorum tricenorumq;. Ideo & septimanas nonas sicut Numa constituit:quia nihil in his Iulius mutauit. Sed ianuarius: sextilis december:quibus Cæsar binos dies addidit:licet tricenos singulos habere post Cæsarẽ cœperint:quintanas tamen habent nonas:& ab idibus illis sequẽtes kaled.in undeuicesimum reuertuntur:quia Cæsar quos addidit dies neq; ante nonas neq; ante idus inserere uoluit:ne nonarum aut iduum religionẽ:quæ statuto erat die:nouella comperẽdinatione corrũ

Anni correctio a.C.Cæsare facta. Sibi.

Annus confusionis.

Annus lunaris.

Annus uertens.

Annus unde

Bissextus.

Compendinatio.

peret. Sed nec post idus mox uoluit inserere: ne feriarum quarũq; uiolaretur indictio. Sed peractis cuiusq; mẽsis feriis: locum diebus aduenis fecit. Et ianuario quidẽ dies quos dicimus quartum & tertiũ kalendas februarias dedit: Aprili. vi. kalendas maias: Iunio. iii. kalendas iulias: Augusto quartũ & tertium kalendas septembris: Septembri tertium kalendas octobris: Nouembri tertiũ kalend. decembris: decembri uero quartum & tertium kalend. ianuarias. Ita factum est: ut quũ omnes hi mẽses quibus dies addidit ante hanc ordinationem: habuissent mensis sequẽtis kalẽdas ad septimũ decimum reuertentes: postea ex augmento additorum dierũ: hi qui duos accæperunt ad nonũ decimum: qui uero unum ad octauum decimũ haberent reditum kalendarũ. Feriarum tamen cuiusq; mẽsis ordo seruatus est. Nam si cui fere tertius ab idibus dies festus aut feriatus fuit: & tunc ad sextũ decimum dicebat͂: Etiam post augmentum dierum: eadem religio seruata est: ut tertio ab idibus die celebraretur. licet ab incremento non iam ad decimũ sextũ kalendas: sed ad septimũ decimũ si unus aut ad. xviii. si duo sunt additi: diceretur: Nam ideo nouos dies circa finẽ cuiusq; mensis inseruit: ubi finem omniũ quæ in mense erant reperit feriarum: Adiectosq; omnis a se dies fastos notauit: ut maiorem daret actionibus libertatem. & nõ solum nullum nefastum: sed nec comitialem queq̃ de adiectis diebus instituit: ne ambitionẽ magistratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimẽsionibus constitutum: edicto palam posito publicauit. & hucusq; error stare potuisset: ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam quũ oporteret diem qui ex quadrantibus confit: quarto quoq; anno cõfecto: anteq̃ quintus inciperet: intercalare: illi quarto nõ peracto: sed incipiente: intercalabant. Hic error. vi. &. xxx. annis pmansit: quibus annis intercalati sũt dies. xii. quum debuerint intercalari nouem.

Fasti dies.

Sed hunc quoq; errorem sero depræhensum correxit Augustus: qui annos. xii. sine intercalari die transigi iussit: ut illi tres dies: qui p ãnos. xxx &. vi. uitio sacerdotalis festinationis excreuerant: sequẽtibus ãnis. xii. nullo die intercalato deuorarent͂. Post hoc unũ diẽ: secundũ ordinationem Cæsaris: quinto quoq; incipiente anno: intercalari iussit. & omnẽ hũc ordinem æreæ tabulæ ad æternã custodiã incisione mãdauit. Tũc Horus: Dies quidem hic inquit intercalaris anteq̃ quintus annus incipiat inserẽdus: cum ægypti matris artium ratione consentit: sed in illorum mẽsibus explicandis uidetur operosum: quos tricenum dierum omnes habent: eo q; explicitis. xii. mensibus idest trecentis. lx. diebus exactis: tunc inter augustum atq; septembrem reliquos quinq; dies anno suo reddunt: adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem: qui ex quadrantibus cõ fit. At hic nõ a primo in ultimũ mensis diem ad incremẽtum continuum numerus accedit: sed post kalendas dirigitur in nonas. inde ad quasdam

Anni correctio ab augusto fcã.

idus deflecti audio. Post rursus ni fallor:immo ut nunc quoq; rettulisti: in sequentes kalendas. Quæ omnia quid sibi uelint scire equidem uellē. Nam illud ne consequi posse me spero ut uocabula comprehendā: quæ singulis apud uos diebus adduntur:dum alios fastos uariisq; alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoq; uestras nescire me fateor:de quibus obseruatio tam diligens tā cauta narratur. Hæc nec mihi erubescēdum ē ignorare peregrino:a te uero Prætextate discere nec ciuem puderet. Tūc prætextatus: Non solum tibi inquit Hore quū sis ægypto oriundus:sed ne nobis quidem quibus origo romana est:erubescendum puto quærere:quod quæsitu dignum oēs ueteres putauerunt. Nam de kalendis:nonis:& idibus:deq; feriarū uariis obseruationibus innumeros autores cura quæstionis exercuit:Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta sunt in unum breuiter colligemus. Romulus quū ingenio acri quidem:sed agresti statum proprii ordinaret imperii:initium cuiusq; mensis ex illo sumebat die:quo nouā lunam contigisset uideri:quia non continuo euenit:ut eodē die semper appareat:sed modo tardius modo celerius ex certis causis uideri solet. Sic contigit:ut dum tardius apparuit præcedēti mēsi plures dies:aut quum celerius:pauciores darent:& singulis quibusq; mensibus perpetuam numeri legem primus casus addixit. Sic factum est: ut alii triginta & unum:alii undetriginta sortirentur dies:omnibus tamē mēsibus ex die nonarum idus nono die repræsentari placuit:& inter idus ac sequentes kalendas constitutū est.xvi.dies esse numerandos: ideo mēsis uberior duos illos quibus augebatur dies inter kalendas suas & nonas habebat. Hinc aliis quintus a kalēdis dies:aliis septimus nonas facit. Cæsar tamen (ut supra diximus) stata sacra custodiēs: nec ī illis mensibus q bus binos adiecit dies:ordinem uoluit mutare nonarum:quia pactis totius mensis feriis:dies suos rei diuinæ cautus inseruit. Priscis ergo temporibus anteq fasti a Cn. Flauio scriba inuitis patribus:in omniū noticiā proderent: pōtifici minori hæc ꝓuincia delegabat:ut nouæ lunæ primū obseruaret aspectū:uisamq; regi sacrificulo nūciaret:itaq; sacrificio a rege & minore pontifice celebrato:idē pontifex calata idest uocata in capitoliū plebe:iuxta curiā calabram:quæ casæ Romuli proxima est: quod numero dies a kalendis ad nonas superessent:ꝓnūciabat:& quintanas quidem dicto quinquies uerbo καλῶ septimanas repetito septies prædicabat. Verbū aūt καλῶ græcū est.i.uoco. Et hūc diem qui ex his diebus q calarentur primus esset:placuit kalēdas uocari. Hinc & ipsi curiæ:ad quam uocabant:calabræ nomē datum est:& classi:q omnis ī eam populus uocaretur. Ideo aūt minor pōtifex numerū dierum qui ad nonas superessent calando prodebat:q primus nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris essent:confluere in urbem accæpturos causas feriarum a rege sacrorum:sciturosq;:quod esset eo mense faciendum. Vnde quidam

Mensis initiū factum a Romulo.

Curia calabra.

Calendæ unī.

Calabra curia & classis unde.

Nonæ unde.

hinc nonas extimant dictas: quasi nouæ initium obseruationis: uel qđ ab eo die semper ad idus nouem dies putentur: sicut apud thuscos nonæ plures habebantur: q̃ hi nono quoq; die regem suum salutabant: & de ꝓpriis negociis consulebant.

Idus unde.

IDuum porro nomē a Thuscis: apud quos is dies itis uocatˀ sumptum est. Item autem illi interpretabātur Iouis fiduciam: Nā quū

Lucetius Iuppiter.
Diespiter.

Iouem accipiamus lucis autorem: unde & Lucetium salii in carminibus canunt: & cretenses Διαταμεραν uocant: ipsi quoq; Romani Diespitrem appellant: ut diei patrem. Iure hic dies Iouis fiducia uocatˀ: cuius lux cum solis occasu nō finitur: sed splendorem diei & noctis cōtinuat illustrante luna: quod semꝑ in plenilunio. i. medio mense fieri solet. Diem

Iouis fiducia.
Iouis feriæ.

uero qui uel nocturnis caret tenebris: Iouis fiduciam thusco nomie uocauerunt: unde & oēs idus Iouis ferias obseruandas sanxit antiquitas. Alii putant idus: q̃ ea die plena luna uideatˀ: a uidendo uidus appellatas: mox litterā. u. detractā. Sicut cōtra quod græci ιδειν dicunt: nos. u. littera addita uidere dicimus. Nōnullis placet: idus dictas uocabulo græco απο του ειδους: quod eo die plenā speciem luna demonstret. Sunt qui existimēt idus a boue iduli dictas: quam hoc nomine uocāt thusci. & oibus idibus Ioui imolatur a flamine: Nobis illa ratio nominis uero propior existimatˀ: ut idus uocemus diē: qui diuidit mēsem. Iduare. n. hetrusca ligua

Iduare.
Vidua unde
idus Ioui cōsecratæ.

diuidere est: unde uidua quasi ualde idua. i. ualde diuisa aut uidua. i. a uiro diuisa: Vt aūt idus oēs Ioui: ita oēs kalendas Iunoni tributas & uaronis & pontificalis cōfirmat autoritas. Quod etiā laurentes patriis religionibus seruant: qui & cognomen deæ: ex cerimoniis addiderūt: kalendarē

Iuno calendaris.

Iunonē uocātes. Sed & oibus kalendis a mēse martio ad decembrē huic deæ kalendaꝝ die supplicant. Romæ quoq; kalendis oibus: præterq̃ pōtifex minor: in curia calabra rem diuinā Iunoni facit. Etiā regina sacroꝝ. i. regis uxox porcā uel agnā in regia Iunoni immolat: a qua etiā Ianum iu-

Ianus Iunonius.

nonium cognominatū diximus. q̃ illi deo ois ingressus: huic deæ cuncti kalēdarum dies uidentˀ ascripti. Quū. n. initium mēsium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint: iure Iunoni kalendas addixerunt: lunā ac iunonem eādem putantes: uel qa luna ꝑ aerē meat: unde & græci lunā αρτεμιν nūcupauerūt quasi αεροτομην q̃ aera secat. Iuno aūt aeris arbi-

Artemis luna

tra est: una merito initia mensiū. i. kalendas huic deæ cōsecrauerunt. Nec hoc prætermiserim: quod nuptiis copulādis: kalēdas: nonas: & idus religiosas. i. deuitādas cōsuerūt. Hi. n. dies ꝑter nonas feriati sūt. feriis āt uim cuiq̃ fieri piaculare ē: ideo tūc uitantˀ nuptiæ: ī quibus fieri uis uirginibus uidetˀ. Sed Veriū Flaccū iuris pōtificii peritissimū: dicere solitum refert Varro: quia feriis tergere ueteres fossas liceret: nouas facere ius nō eēt: iō magis uiduis q̃ uirginibus idoneas esse ferias ad nubēdū. Subiiciet aliqs Cur ergo nonis si feriatus dies nō est: ꝓhibetˀ celebritas nuptiaꝝ? Huius

quoq; rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarum dies uerecundiæ datur: postridie autẽ nuptam in domo uiri dominiũ incipere oportet adipisci: & rem facere diuinam. Omnes aũt postriduani dies seu post kal. seu post nonas: idusue: ex æquo atri sunt: ideo & nonas ihabiles nuptiis esse dixerunt: ne nupta aut postera die libertatẽ auspicaretur uxoriã. aut atro imolaret: quo nefas est sacra celebrari. Sed quia nos ad cõmemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoq; quod Hori nostri consultatio continet: pauca dicenda sunt.

Postriduani dies qui & atri.

n Vma ut in mẽses annũ: ita in dies mensem quẽq; distribuit: diesq; oẽs aut festos: aut ꝓfestos: aut intercisos uocauit. Festi diis dicati sunt. profesti hominibus ob administrandam rem priuatã publicamq; concessi. intercisi deorum hominũq; cõmunes sunt. Festis insunt sacrificia: epulæ: ludi: feriæ. Profestis fasti: comitiales: comperendini: stati: præliares. Intercisi in se nõ in alia diuidunt̃. Illoꝝ enim dierum quibusdam horis fas est: quibusdam fas non est ius dicere. Nam quum hostia cæditur fari: nefas est. Intercæsa & porrecta fari licet. Rursus quũ adoletur: nõ licet. Ergo de diuisione festorum & profestorum dierũ latius disserendum est: Sacra celebritas ẽ: uel quum sacrificia diis offerũtur: Vel quum diis diuinis epulatiõibus celebratur: Vel quũ ludi in honorẽ agũtur deorum: Vel quum feriæ obseruant̃. Feriaꝝ autẽ publicarum genera sunt quattuor. Aut enim statiuæ sunt: aut cõceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nũdinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi cõmunes certis & cõstitutis diebus ac mensibus: & in fastis statis obseruationibus annotatæ: in qbus præcipue seruantur agonalia: carmentalia: lupercalia. Conceptiuæ sunt: quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus cõcipiũtur in dies: uel certos: uel etiam icertos: ut sunt Latinæ: sementinæ: Paganalia: Compitalia. Imperatiuæ sunt: quas cõsules uel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganorum. i. rusticorum: qbus cõueniunt negotiis ꝓpriis uel mercibus prouisuri. Sunt præterea feriæ propriæ familiaꝝ: ut Claudiæ familiæ: uel Aemyliæ: seu Iuliæ: siue Corneliæ: & si quas ferias ꝓprias quæq; familia ex usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorũ: ut nataliũ: fulgurumq; susceptiones. Item funerũ atq; expiationum. Apud ueteres quoq; quisq; qui nominasset salutem semoniam: seiam: segetiam: tutilinam: ferias obseruabat. Item Flaminica quotiens tonitrua audisset: feriata erat: donec placasset deos. Affirmabant autem sacerdotes pollui ferias: si indictis concæptisq;: opus aliquod fieret. Præterea regem sacrorum: flaminesq; non licebat uidere feriis opus fieri: & iõ per præconem denunciabant: ne quid tale ageretur: & præcepti negligẽs mulctabat̃. Præter mulctam uero: affirmabãt eum qui talibus diebus imprudens aliquid egisset: porco piaculũ dare debere: prudentẽ expiare nõ posse Scæuola pontifex asseuerabat. Sed Vmbro negat eum pollui: qui

Dierum diuisio.
Festi dies.
Profesti dies.
Intercisi dies.

Feriæ & earũ genera.
Statiuæ feriæ

Cõceptiuæ feriæ.

Impatiuæ feriæ.
Nundinæ.

opus uel ad deos ptinēs:sacrorū ue causa fecisset:uel aliqd ad urgentē uitæ utilitatē respiciēs actitasset. Scæuola deniq; cōsultus quid feriis agi liceret:respōdit:quod ꝑtermissum noceret. Quaꝓpter si bos in specus decidisset:eumq; paterfamilias adhibitis opis liberasset: nō est uisus ferias polluisse: nec ille qui trabem tecti fractā fulciēdo ab iminēti uindicauit ruina. Vnde & Maro oium disciplinaꝝ peritus:sciēs lauari ouem:aut lanæ purgandæ:aut scabiæ curādæ gratia:ꝓnūciauit. tūc ouem ꝑ ferias licere mersari:si hoc remedii cā fieret:Balantūq; gregē fluuio mersari salubri:Adiiciēdo enim salubri:ostēdit auertēdi morbi gratia tantūmodo nō etiā ob lucrū purgādæ lanæ causa fieri cōcessum. Hæc de festis & q inde nascūtur:q etiā nefasti uocātur. Nūc de ꝓfestis:& qui ex his ꝓcedūt loquamur.i.fastis:comitalibus:compendinis:statis:ꝓliaribus. Fasti sūt quibus licet fari ꝑtori tria uerba solēnia:do:dico:addico. His contrariis sunt nefasti. Comitiales sunt quibus cū populo agi licet. Et fastis qdē lege agi pōt:cū populo nō pōt:comitialibus utrūq; pōt. Cōperēdini quibus uadimoniū licet dicere. Stati qui iudicii cā cū ꝑegrio istituūtur: ut Plautus in Gurgulióe:Status cōdictus cū hoste itercessit dies: hostem nūc more uetere significat ꝑegrinū. Præliares ab iustis nō segregauerim:siquidē iusti sunt cōtinui.xxx.dies quibus exercitui imꝑato uexillū ruffi coloris in arce positū est. Præliares aūt oēs quibus fas ē res repetere:uel hostē lacessere. Nā cū latiaꝝ hoc ē latinaꝝ solēne cōcipit:itē diebus saturnaliorum: sed & quū mūdus patet:nefas ē ꝓliū sumere. Quare nec latinaꝝ tēpore: quo publice quōdam iduciæ iter Romanū populū latiosq; firmatæ sūt: ichoari bellū decebat:Nec Saturni festo:q sine ullo tumultu bellico credit impasse:Nec patēte mūdo:qđ sacrū Diti patri & Proserpinæ dicatū ē:meliusq; occlusa Plutōis fauce eundū ad ꝓliū putauerūt. Vñ & Varro ita scribit: Mūdus quom patet: deoꝝ tristiū atq; iferū q̄si ianua patet: ꝓpterea nō modo ꝓliū cōmitti: ueꝝ ēt delectū rei militaris cā habere: ac militē ꝓficisci:nauē soluere:uxorē libeꝝ quærēdoꝝ cā ducere: religiosū est: Vitabāt ueteres ad uiros uocādos:ēt dies: qui eēnt notati rebus aduersis Vitabāt etiā feriis:sicut Varro i augurū libris scripsit i hæc uerba: Viros uocare feriis nō oportet.si uocauit piaculū esto. Sciendū est tamē eligēdi ad pugnādū diem romanis tūc fuisse licentiā:si ipsi iferrent bellū at quū exciperent:nullū obstitisse diē:quo minus uel salutē suā: uel publicā defenderēt dignitatē. Quis eni obseruatiōi locus quū eligēdi facultas nō suꝑsit? Dies aūt postriduanos ad oia maiores nostri cauēdos putarūt:quos etiā atros:uelut ifausta appellatiōe:dānarunt. Eosdē tamen nōnulli cōmunes:uelut ad emendationem nominis uocitauerunt. Horum causam Gellius annalium libro. xv. & Cassius Hemina historiarū libro .ii.referunt. Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio: a tribunis militū Virgulo Manlio: Eolio posthumio collegisq; eorū:i senatu

Fasti
Nefasti
Comitiales.
Comperēdini.
Stati
Vadimoniū
Plautus
Præliares
Dies pōstriduani

tractatum: quid esset: ꝓpter quod totiens inter paucos annos male eēt af flicta respu. & ex præcepto patrum Lucinium Aquiniū auruspicem i se natum uenire iussum religionum requirendaꝝ gratia: dixisse: Quintum Sulpicium tribunum militum ad aliam aduersum gallos pugnaturum: rem diuinam dimicandi gratia fecisse postridie idus quintilis. Item apud cremeram: multisq; aliis temporibus & locis post sacrificiū die postero ce lebratum: male cessisse cōflictum. Tūc patres iussisse: ut ad collegiū pon tificum de his religionibus referretur: pōtificesq; statuisse: postero die oēs kalendas: nonas: idus: atros dies habendos: ut hi dies neq; præliares: neq; puri: neq; comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus ponti fex in libro. xii. negat oportere atro die parētare: quia tūc quoq; Ianū Io uēq; præfari necesse ē quos nominari atro die nō oportet. Ante diē quo q; quartū kalendas uel nonas uel idus: tāq̄ inominalē diē plæriq; uitant. Eius obseruatiōis an religio ulla sit tradita: quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptum iuenimus: nisi quod Quintus Claudius annaliū quinto: cladem illā uastissimā pugnæ cānensis factā refert ante diē quartū nonas sextilis. Ad rem sane militarē nil attinere notat Varro: utrū fastus uel ne fastus dies sit: sed ad solas hoc actiōes respicere priuatas. Quod aūt nū dinas ferias dixi: pōt argui: quia Titus de feriis scribens: nūdinarum dies nō inter ferias rettulit: sed tantū solēnes uocauit. Et quod Iulius Mode stus affirmat: Messalla augure cōsulente pōtifices annūdinaꝝ romanarū nonarumq; dies feriis tenerētur: respōdisse eos: nūdinas sibi ferias nō ui deri. Et quod Trebatius i libro primo religionū ait: nūdinis magistratum posse manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed cōtra Iunius Cæsar. xvi. auspi ciorum libro negat nūdinis cōtionem aduocari posse. i. cum populo agi: ideoq; nūdinis romanoꝝ haberi comitia nō posse. Cornelius etiā Labeo primo fastorum libro: nūdinis ferias esse ꝓnunciat. Cām uero huius ueri tatis apud Granium Licinianum libro. ii. diligens lector iueniet. Ait enim nundinas Iouis ferias esse: siquidem flamminica omnibus nundinis i re gia Ioui arietem soleat immolare. Sed lege hortensia effectum: ut fastæ essent: uti rustici qui nundinādi causa in urbem ueniebant lites compo nerent: Nefasto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicūt: a mendacio uindicantur: patrocinio uetustatis: qui contra sentiunt: æsti matu ætatis quæ legem secuta est: uera depromunt. Harum originem quidam Romulo assignant: quem communicato regno cum Tito Ta tio sacrificiis & sodalitatibus institutis: nundinas quoq; adiecisse com memorant: sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Seruium Tullum fe cisse nundinas dicit: ut in urbem ex agris conuenirēt: urbanas rusticas q; res ordinaturi. Geminus ait diem nūdinarum exactis iam regibus cœ pisse celebrari: quia plæriq; de plebe repetita Seruii Tullii memoria: pa rentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro consentit. Rutilius scribit ro

Atri dies.

Nundinæ an feriatæ sint.

Nundinandi causa

Feriaꝝ & nū dinaꝝ origo.

Nũdinæ unde dictæ.

manos instituisse nũdinas: ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent: nono aũt die intermisso rure ad mercatũ legesq; accipiẽdas Romã uenirent: & ut scita atq; cõsulta frequẽtiore populo referrent: quæ trinundino die ꝓposita a singulis atq; uniuersis facile noscebant: Vnde ẽt mos tractus: ut leges trinũdino die ꝓmulgarent: ea re etiã cãdidatis usus fuit in comitiũ nundinis uenire: & i colle cõsistere: unde corã possent ab uniuersis uideri. Sed hæc oĩa negligentius haberi cœpta & post abolita: postq̃ trinũdino etiã ob multitudinẽ plebis freqẽtes adesse cœperint.

Trinũdinus dies.

Nundia dea. Lustricus dies

Est etiam nundina romanoꝝ dea a nono die nascentiũ nũcupata: qui lustricus dicitur. Est aũt dies lustricus quo infantes lustrãtur: & nomẽ accipiũt. sed is maribus nonus: octauus ẽ fœminis. Plene (ut arbitror) anni ac mẽsium cõstitutione digesta: Habet Horus quoq; noster: quod de dierum uocabulis & obseruatione cõsuluit. & scire equidem uelim: nunquid sit quod argutus niligena & gẽtis accola numeroꝝ potẽtis: ex hoc ordine romanæ dispẽsationis irrideat: an thuscũ quoq; tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cõsentiat. Subiecit Eustachius. Nõ solũ Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq̃ alius (ut extimo) tam futilis posset esse iudicii: qui romani anni sic ad unguẽ (ut aiunt) emẽdatũ ordinem nõ ꝓbaret: cui maiorẽ gratiã & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. nec miꝝ si hæc digeries morsum repræhẽsionis euasit: cui accersita ẽ ab ægypto postremæ correctionis autoritas. Nã Iulius Cæsar ut sideꝝ motus de qbus nõ indoctos libros reliquit: ab ægyptiis disciplinis hausit: ita hoc quoq; ex eadem ĩstitutiõe mutuatus ẽ: ut ad solis cursum finiendi anni tẽpus extẽderet. Latii uero ueteres incolæ: quia nihil iam tum discere ab ægypto licebat: ad quã nullus illis cõmeatus patebat: morem græciæ in mẽsium numerãdis diebus secuti sunt: ut retrouersum cedẽte numero: ab augmẽto in diminutionẽ cõputatio resoluta desineret. Ita enim nos decimũ diẽ: deide nonũ: & postea octauũ dicimus: ut atheniẽses Δεκάτην καὶ εινάτην φθινόντος μηνός. soliti sunt dicere. Homerus quoq; quũ ait: τοῦ μὲν φθινόντος μηνὸς τοῦ δ᾽ ἱσταμένοιο. qd aliud nisi illũ ἱσταμένον dicit cuius paulatim dificiẽtis supputatio ĩ nomẽ desinit secuturi: & φθίνοντα illũ qui p̃cedit numerũ successurus priori in defectũ meãti: Quod & Homerus noster mantuanus ĩtelligẽs: illud stare dici: ad quod accedit: ait: Stat sua cuiq; dies: extremũ diẽ stare dicens: quasi ad quẽ p oẽs eat. Idem poeta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis: sciẽs romanos ueteres ad lunæ cursum: & sequentes ad solis ãni tẽpora digessisse: utriusq; sæculi opinioni reuerentiã seruãs: Vos o clarissima mũdi Lumina iquit: labẽtem cælo q̃ ducitis annũ: Liber & alma ceres: tã lunã q̃ solem duces anni hac iuocatione designãs. Hic Auienus: Hoc equidem mecum multum ac frequenter agitaui: quid sit quod solem modo Apollinem: modo Liberum: modo sub aliarum appella-

Digeries.

Cõmeatus.

tionum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium præsulem esse te Vecti prætextate diuina uoluerunt: pge quæso rationē mihi tantæ sub uno nomine in nominibus diuersitatis aperire.

Tum Vectius: Caue extimes mi Auiene poetarum gregem: quum de diis fabulant᷑: non ab adytis plærūq; philosophiæ semina mutuari. Nam quod oēs pene deos dūtaxat qui sub cælo sunt: ad solē referunt: nō uana supstitio: sed ratio diuina cōmendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquoꝝ luminū: & solus stellis errantibus p̄stat: ipsarū uero stellarū cursus: ordinē rerū humanaꝝ ut quibusdā uidetur: pro potestate disponūt: uel (ut Plotino cōstat placuisse) significāt: necesse est: ut solem qui moderatur nostra moderantes: oīum quæ circa nos geruntur: fateamur autorem. Et sic Maro quū de una Iunone diceret: quo numine læso: ostēdit unius dei effectus uarios pro uariis censendos esse numinibus. ita diuersæ uirtutes solis: noīa diis dederunt unde ἑν τὸ παν sapientū principes ꝓdiderunt. Virtutē igitur solis quæ diuinationi curationiq; p̄est: Apollinē uocauerūt: Quæ sermonis autor ē: Mercurii nomē accæpit: Nā quia sermo interp̄tat᷑ cogitationes latentes: ερμης ἀπὸ τοῦ ερμηνευειν, ꝓpria appellatione uocitatus ē. Virtus solis q̄ fructibus effectus eiusdē est q frugibus praeest. & hinc natæ sunt appellatiōes deorum sicut cæteroꝝ: q ad solē certa & arcana rōne referunt᷑. Et ne tanto secreto nuda p̄stet᷑ assertio: autoritates ueterū de singulis consulamus.

Deoꝝ uaria esse noia pro uarietate uirtutum.

Apollinis nomē multiplici interp̄tatiōe ad solē refert᷑: cuius rei ordinē pgā pādere. Plato solē ἀπόλλωνα cognomiatū scribit: ἀπὸ τοῦ πάλλειν τας ακτινας. i. a iactu radioꝝ. Chrysippus Apollinē ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν και φαύλων οὐσιων τοῦ πυρὸς ὄντα. Primā eni nois litterā retinere significationē negādi. ὅτι μονὸς ἐςι καὶ οὐχὶ πολλοι. Nā & latinitas eū: qa tātā claritudinē solus obtinuit: solē uocauit. Speusippus: q ex multis ignibus cōstet uis eius. ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιων πυρος αυτοῦ συνεςῶτος. Cleāthes ὡς ἀπ᾽ ἄλλων τας ανατολας ποιουμενον quod ab aliis atq; aliis locorū declinatiōibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum: ἀπὸ τοῦ ἀναπολειν: .i. quia intra circuitum mundi: quem græci πολον appellant: impetu latus ad ortus refertur. Alii cognomiatum Apollinem putant ὡς ἀπολλυντα τα ζῶα. Exanimat enim & perimit animātes: quum pestem itemperie caloris immittit: ut Euripides i Phaethōte ὦ χρυσοφεγγες ηλιως μ᾽ ἀπολεσας ὅθεν σ᾽ ἀπολλων εμφανως κλησει βροτος. Idē Archilochus. ἄναξ ἄπολλον και συ τους μαιτιους σημαινε καὶ σφας ουλλυ ὥσπερ ολλυεις. Deniq; inustos morbo ἀπολλωνοβλητους και ηλιοβλητους appellant. Et quia similes sunt solis effectibus effectus lunæ: in iuuando nocendoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλητους και ἀρτεμιδοβλητους uocāt. Hic

Solis diuisa nomina Apollinis uariæ appellationes ad solē relatæ.

est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorant: ut p sagittas itel ligat uis emissa radiorum: unde Homerus αὐταρεπει ταυτοισι βελος εχεπευκεσ εφιεισ βαλλε. Idē autor ē & publicæ sospitatis quā credit sol animantibus pstare temperie. Sed qa perpetuā pstat salubritatē: & pestilens ab ipo casus rarior ē: ideo Apollinis simulacra manu dextera gratias gestant: arcū cum sagittis sinistra: q ad noxā sit pigrior: & salutē dextera manus promptior largiat. Hinc est q eidem attribuitur medendi potestas: qa tēperatus solis calor morboꝝ oium fuga ē. Nā tā ωσ απελαυνοντα τουσ νοσουσ απολλωνα: q̄ απολωντα cognominatū putāt: Quæ snia latini quoq; nois enūciationi congruens: fecit: ne huius dei nomē uerteremus: ut Apollinē appellantē mala intelligas: quē athenienses αλεξικακον appellant. Sed & Lindii colūt Apollinē λοιμιον hoc cognomine finita pestilentia nūcupatū. Eadē opinio sospitalis & medici dei in nostris quoq; sacris fouet. Nāq; uirgines uestales ita indigitāt: Apollo medice: Apollo pæan. Quū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus: alter quo calore temperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radioꝝ nōnunq̄ pestiferꝝ imittit uirus: duo eadēq; cognomina circa singulos effectus ppriis enūciationibus signāt: appellantes deū ιηιον: atq; παιανα: quæ cognoia utriq; effectui sunt apta: ut sit ιηιοσ αποτουιασθαι. i. a sanādo: & παιαν απο του παυειν τασ ανιασ. & rursus ιηιοσ απο του ιεναι. i. ab imittendo: βελοσ εχεπευκεσ. και παιαν αποτου παιειν. i. a feriēdo. Optinuit tn̄ ut quū sanitatē dari sibi pcant: ιηιε παιαν p. η. litterā enunciēt. i. medere pæan. Quū autē ιε παιαν p. e. litterā dicūt cū aspiratione prioris litteræ: significant hoc dicit in aliquē aduersa pcatione βαλλε παιαν. i. imitte feriendo: qua uoce ferūt Latonā usam quū Apollinē hortaret impetū Pythonis icessere sagittis: cuius rei naturalē rōnem suo loco reddā: Hāc uocē. i. ιε παιαν cōfirmasse fert oraculū delphicum atheniēsibus petentibus opem dei aduersus amazonas: Theseo regnāte: nāq; inituros bellū iussit his ipsis uerbis semetipm auxiliatorē inuocari: hortariq;. Apollodorus i li. xiiii. περι θεων ιηιον solē scribit appellari: Apollinēq;: αποτου κατακοσμον ιεσθαι και ιεναι: q sol p orbem impetu fert. Sed Tymotheus ita. συ τω τον αειπολον ουρανιον αματοισ ακτισιν ηλιε βαλλων πεμψον εκαβολον εχθροισ βελωσασ αωομευρασ παιαν. Eundē deum pstantē salubribus causis ουλιον appellant. i. sanitatis autorē: ut ait Homerus ουλετε και μαλα χαιρε. Menādrus scribit milesios απολλωνι ουλιω pro salute sua immolare Pherecydes refert: thesea quum in cretam ad minotaurum duceretur: uouisse pro salute atq; reditu suo απολλωνι ουλιω. και αρτεμιδι ουλια: nec mirum si gemini effectus uariis nominibus celebrantur: quum alios quoq; deos ex contrario in eadē re duplici censeri & potestate accipiamus & nomine: ut Neptu-

Loemius apollo

Indigitare

Vlios apollo

num:quē alias ἐνοσίχθονα.i.terrā mouentē:alias ἀσφαλίωνα.i.stabilientem uocant.Itē Mercurius hoium mentes & oculos excitat:& sopit: ut ait poeta εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinē idest solē:modo sospitatē:modo pestem significātibus cognominibus adoramus:quum tamē pestis quæ ab eo noxiis imittit̄:aperte hunc deum bonis ꝓpugnare significet.Hinc est ꝙ apud Pachynnum Siciliæ ꝓmontorium Apollo libystinus eximia religione celebratur. Nā cum libyci inuasuri Siciliam classem appulissent ad id promontorium: Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis immissa hostibus peste:& pene cunctis subita morte intercæptis:libystinus cognominatus ē.Nostris quoq; continetur annalibus similis eiusdem dei præsentiæ maiestas. Nā quum ludi primo romæ Apollini celebrarētur:ex uaticinio Martii uatis: carmineq; sibyllino:repentino hostis aduētu:plebes ad arma excitata hosti occurrit:eoq; tempore nubes sagittarum i aduersos uisa ferri: & hostē fugauit:& uictores romanos ad spectacula dei sospitalis reduxit.Hinc itelligitur prælii causa non pestilentiæ(sicut quidā existimant)ludos instituos.Hæc est autem huius existimationis ratio:ꝙ tunc sol super ipsum nostræ habitationis uerticem fulget: Nam cancer in æstiuo tropico est: in quo meante sole: radii temperatam nostram non eminus : sed superne demissi rectis fulgoribus lustrant. Vnde extimatum est a nonnullis: ad propiciandum tunc maxime deum caloris apollinaribus litari: sed inuenio in litteris hos ludos uictoriæ non ualitudinis causa(ut quidam annalium scriptores memorant) institutos. Bello enim punico hi ludi ex libris sibyllinis primum sunt instituti suadente Cornelio Ruffo decēuiro: qui propterea Sibylla cognominatus est:& postea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari. Fertur autē in carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt in senatum: inuentum esse ita scriptum:Hostē romani si ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit longe:Apollini censeo uouendos ludos:qui quot annis cōmuniter Apollini fiāt. His ludis faciendis præsit is prætor: qui ius populo plebiq; dabit sūmū. decemuiri græco ritu hostiis sacra faciant. hoc si recte facietis : gaudebitis semper:fietq; respu.melior. Nam is diuus extinguet perduellos uestros: qui uestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine quū ꝓcurandi gratia dies unus rebus diuinis impensus esset: postea senatusconsultum factum: uti decemuiri(quo magis instruerent̄ de ludis Apollini agundis req; diuina recte faciēda)libros sibyllinos adirent:in q̄bus quū eadē reperta nunciarū esset:cēsuerūt patres Apollini ludos uouēdos faciēdosq;: inq; eam rem duodecim milia æris prætori:& duas hostias maiores dari: decemq; uiris præceptum est ut græco ritu hisce hostiis sacrum facerent: Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ bouæ fœmina aurata. ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc

Libystinus apollo

Sibylla qui & Sylla

Perduelli

præcipue traditur origo ludorum apollinariũ. Nunc ex aliis quoq; huius dei nominibus eundẽ esse Apollinem & solẽ probemus. Loxias cognomiatur: ut ait Aenopides: ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος. idest q obliquũ circulũ ab occasu ad oriẽtẽ pergit. Aut ut Cleãtes scribit ἐπειδὴ καθ' ἑλικὰς κινεῖται λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὗται: uel q flexuosũ pergit iter. ἢ ὅτι τοὺς λοξοὺς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν: uel q trãsuersos in nos a meridie imittit radios: quũ simus ad ipm septẽtrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί: q illuminãdo oia clara demõstret. φοῖβος appellat (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: q ui fertur. Plæriq; aũt a specie & nitore Phœbum. i. καθαρὰν καὶ λαμπρὸν dictũ putant. Itẽ Phaneta appellãt ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνεται νέος: qa sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mane nouũ. Cameriẽses qui sacram soli icolunt insulã ἀειγενέτῃ Apollini immolant. τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest q semper exoriẽs gignitur: q q ipse generat uniuersa: seminando: fouendo: producendo: alendo: augendoq;. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lycium Apollinem nuncupatum scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat: q ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; humorem eripit radiis. Prisci græcorum primam lucem quæ præcedit solis exortus λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου: idest temporis. hodieq; lycophos cognominant: de quo tempore ita poeta scribit: ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠὼς ἔστι, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ. Idẽ Homerus: εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ: quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην: idest qui generat exortu suo lucẽ. Radiorum enim splendor propinquãtem solẽ lõge lateq; præcedens atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarum: parit lucẽ. Neq; minus romani ut plæraq; alia ex græco: ita & lucẽ uidẽtur a lyce figurasse. Annũ quoq; uetustissimi græcorum λυκάβαντα appellant. τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου idest sole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem uocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio ẽ: quæ pari religione Apollinẽ: itemq; lupũ hoc est λύκον colit: in utroq; solem uenerans: q hoc aial rapit & cõsumit oia: in modũ solis: ac plurimũ oculo℞ acie cernẽs tenebras noctis euincit. Ipsos quoq; λύκους a lyce. i. a luce pria appellatos quidã putãt: qa hæ feræ maxime id tẽpus aptum rapiẽdo pecori obseruãt: q antelucanũ post nocturnã famem ad pastum stabulis expellitur. & Apollinẽ πατρῷον cognominauerũt: nõ ꝓpria gentis unius ac ciuitatis religione: sed ut autorẽ progenerandarum omniũ rerũ: q sol humoribus exiccatis progenerandis oibus præbuit causam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vñ nos quoq; Ia-

Loxias apollo.

Delius apollo.

Phœbus apollo.

Phaneta apollo.

Lycius apollo.

Lupus unde.

num patrem uocamus solem sub hac appellatione uenerantes νομιομ αϖολλωνα cognominauerũt.nõ ex officio pastorali:ut fabula ꝑ quam fingitur Admeti regis pecora pauisse:Sed quia sol pascit oĩa q̃ terra ꝓge nerat.unde nõ unius generis:sed oĩum pecoꝝ pastor canit̃:ut apud Ho merũ Neptuno dicẽte φοῖβε συλελικοϖολας ελικας βουσ βου κολεεσκεσ:atq; ide apud eundẽ poetã:equaꝝ pastor significat̃:ut ait. Nomius Apollo.

τᾶσ εν φιριν θρεψαργύροτοξοσ αϖολλῶν

αμφῶ θηλειασ φοβον αρηοσ φορεουσᾶσ

Præterea ædes ut omniũ pastoꝝ sũt apud camirẽses εϖιμηλῦοῦ apud naxios ϖοιμνιου.itemq; deus αρνοκομησ colitur:& apud lesbios ναϖάιοσ.Et multa sunt cognomina ꝑ diuersas ciuitates ad dei pastoris of ficiũ tendẽtia:Q ua pp uniuersi pecoris antistes & uere pastor agnoscit̃ Apollo ελελευσ appellat̃:αϖοτου ελιττεσθαι ϖεριτηνγην:ꝙ æter no circa terrã meatu ueluti uolui uidet̃:ut ait Euripides ηλιε θοαισ ιϖ ϖοισιν ελισσῶν σθένοσ ϖολλου ϖυροσ:uel ut ait empedocles ου νεκαελιοθεισ μεγαν ουρανον αμφιϖολευει.υϖαλλαττων αϖοτου συνηλευσκειμ και συναθροιζειν τουσ ανθρωϖουσ οταν ανε τειλε:ꝙ exoriens hoĩes cõducit in cœtũ.Apollo chrysocomos cogno minat̃ a fulgore radioꝝ:quos uocat comas aureas solis:unde & ακερσε κομησ:ꝙ nunq̃ radii possunt a fronte lucis auelli. Itẽ argyrotoxous. ꝙ enascens ꝑ summũ orbis ambitũ uelut arcus quidã figurat̃ alba & argẽ tea specie:ex quo arcu radii in modũ emicant sagittaꝝ.Smyntheus co gnominat̃ οτι ζεῶν θει quia feruens currit: κάρνειοσ οτικαιομενοσ ορᾶται νεοσ:uel ꝙ quũ oĩa ardentia cõsumant̃:hic suo calore candens semp nouus cõstat.Itẽ ἀπολλων σκιαλλιοσ οτι τασ κυνησει αλ λοιάσ ϖοιει nob ab austro currẽs. θυμβραιοσ οτιτουσ ομβρυοσ θεισ ꝙ est deus imbricitor.αϖολλων φιλησιοσ.ꝙ lumen eius exo riens amabile amicissima ueneratiõe cõsalutamus.αϖολλῶν ϖυθιοσ ουκι αϖοτου πυθειν:idest nõ a consultatione occultoꝝ dictus a physi cis existimat̃:sed αποτου πυθειν.idest σηϖειν:ꝙ nunq̃ sine ui caloris efficitur:Hinc ergo ϖυθων dictũ existimant:licet hoc nomẽ ex nece dra conis inditum deo græci fabulent̃.Q uæ tamen fabula nõ abhorret ab ĩ tellectu naturalis arcani:quod apparebit si ꝑcurratur ordo:qui de Apolli ne nascente narratur:sicut paulosuperius enarraturũ me essepromisi.La tonæ Apollinem Dianãq; pariture Iuno dicitur obstitisse.Sed ubi quã doq; partus effusus est:draconem ferunt qui ϖυθων uocitabat̃ deorum cunas inuasisse:Apollinemq; in prima infantia sagittis belluã confecisse: quod ita intelligendum naturalis ratio demoustrat:Nãq; post chaos:ubi primũ cœpit cõfusa deformitas;in rerũ formas & elementa nitescere:ter raq; adhuc humida substantia in molli atq; instabili sede nutaret:conua lescente paulatim ætherio calore:atq; inde seminibus in eã igneis defluẽ

Eleleus apollo.

Chrysocomos Apollo.

Argyrotoxus Apollo.

Smyntheus Apollo.

Sciallius Apolllo.

Thymmbræus Apollo.

Philesius

Pythius.

tibus:hæc sydera edita esse credunt̃:& solẽ maxima caloris ui in superna raptum. Lunã uero humidiore & uelut fœmineo sexu naturali quodam pressam tepore inferiora tenuisse:tanq̃ ille magis substãtia patris constet: hæc matris. Siquidẽ Latonã physici uolunt terrã uideri:cui diu interuenit Iuno:ne numina quæ diximus ederẽtur:Hoc ẽ aer:qui tũc humidus adhuc grauisq; obstabat ætheri.ne fulgor luminũ per humoris aerii densitatem:tanq̃ ex cuiusdã partus progressione fulgeret. Sed diuinæ prouidẽtiæ uicit instantia:quæ credit̃ iuuisse partum. Ideo in insula Delo ad confirmandã fidem fabulæ:ædes ꝓuidentiæ:quã ναον προνοιασ appellãt apta religione celebrat̃. Propterea in insula dicunt̃ nati:ꝙ ex mari nobis oriri uident̃. Hæc insula ideo delos uocat̃:quia ortus & quasi partus luminũ oĩa facit ΔΗΛα:idest aperta clarescere. Hæc ẽ aũt de nece dracõis ratio naturalis:ut scribit Antipater stoicus. Nã terræ adhuc humidæ exhalatio meãdo in superna uolubili impetu:atq; inde sese postq̃ calefacta est:instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo:corrũpebat oĩa ui putredinis:quæ nõ nisi ex calore & humore generat̃:ipsumq; solẽ densitate caliginis obtegẽdo nebula uidebat̃ quodãmodo lumẽ eius eximere. Sed diuino feruore radiorũ tãdem uelut sagittis incidentibus extenuata:exiccata:enecta:interempti draconis ab Apolline fabulã fecit. Est & alia ratio draconis perempti. Nam solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat:sursum tamẽ ac deorsum uentoꝝ uices certa deflexione uariãdo iter suũ uelut flexũ draconis inuoluit. Vnde Euripides πυργέννη Δελροκον ολονηγέιται τοισ τετραμορφοισ ωραισ ζευγηὺ αρμονια οπλοῦτου πολυκαρπου οχημα Sub hac ergo appellatione cælestis itineris sol quũ confecisset suũ cursum:draconem cõfecisse dicebat̃. Inde fabula exorta est de serpẽtis nece. Sagittaꝝ aũt noĩe nõ nisi radiorũ iactus ostendit̃:qui tũc longissimi intelligunt̃:quo tẽpore altissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo cõficit annuum cursum. unde εκηβολοσ dictus καιεκατηβολοσ e longissimo altissimoq; radios in terram usq; demittẽs. De Pythii cognomĩe sufficere ista potuissent:ni hoc quoq; ratio eiusdẽ appellationis ingereret. Q uũ.n. sol in signo cãcri æstiuũ solstitiũ facit:in quo est lõgissimi diei terminus:& inde retrogressum agit ad diminutionẽ dieꝝ:Pythius eo tẽpore appellat̃:ωσ πυματον θεων οσ τελευταιοσ δρομον τρεχω. Idẽ ei nomẽ cõuenit:& quũ capricornũ rursus ingrediens ultimũ breuissimi diei cursum intelligit̃ peregisse:& iõ in alterutro signoꝝ:peracto annuo spatio:dracone Apollo.i. flexuosũ iter suum cõfecisse memorat̃. Hanc opinionem Cornificius in etymis rettulit. Ideo autem his duobus signis:quæ portæ solis uocant̃:cancro & capricorno hæc oĩa cõtigerũt:ꝙ cancer aĩal retro atq; oblique cedit. Eadẽq; ratione sol in eo signo obliquũ (ut solet) incipit agere retrogressum. Capræ uero consuetudo hæc in pastu uidetur:ut semper altũ pascendo pe-

Latona.

Delos quare dicitur.

Phytonis necis ratio naturalis.

Pythius dicitur Apollo.

Solis portæ.

tat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. ἀπόλλωνα διδυμαῖον uocant: q geminā speciem sui numinis præfert ipse illuminando formādoq; lunā. Et.n. ex uno fonte lucis gemino sydere spacia diei & noctis illustrat. Vnde & romani solem sub nomine & specie anni didymaei: Apollinis appellatione uenerātur. ἀπόλλωνα δέλφιον uocant: q q̄ obscura sunt: claritudine lucis ostēdit ἐκ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ. Aut ut Numenio placet: quasi unū & solum. Ait.n. prisca græcorū lingua δέλφον unū uocitari: unde & frater inquit ἀδελφὸς dicitur: quasi iā non unus. Hieropolitani præterea qui sunt gentes assyriorū: oēs solis effectus atq; uirtutes ad unius simulacri barbati speciē redigunt: eūdemq; Apollinem appellant. Huius facies prolixa in acutū barba figurata est: eminente super caput calatho. Simulacrū thorace munitum est. Dextera erectā tenet hastā: superstante uictoriæ paruulo signo. Sinistra floris porrigit speciem: summisq; ab humeris gorgoneū uelamentū redimitum anguibus tegit scapulas: Aquilæ propter exprimūt instar uolatus. Ante pedes imago fœminea est: cuius dextera leuaq; sunt signa fœminarū. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terram superne iaci barba demissa signat. Calathus aureus surgens in altū monstrat ætheris sūmum: unde solis creditur esse substantia. Hastæ atq; loricæ argumēto imago adiūgitur Martis: quē eundē ac solē esse procedens sermo patefacit. Victoria testatur cuncta sūmitti huius syderis potestati. Floris species florem rerū protestat: quas hic deus inseminat: progenerat: nutrit: fouet: maturatque. Species fœminea terræ imago ē: quā sol desup illustrat. Signa duo æque fœminea: quibus ambit: hylen naturāq; significāt confamulantes. Et draconis effigies fluxuosum iter syderis monstrat. Aquilæ propter altissimā uelocitatem uolatus altitudinē solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis: q Minerua quā huius præsidem accipimus solis uirtus sit. Sicut & Porphirius testat Mineruā esse uirtutē solis: quæ humanis mētibus prudentiā subministrat: Nā ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur: idest de summa ætheris parte edita: unde origo solis est.

Didymæus Apollo.

Delphius Apollo.

δέλφον.

Apollinis simulacrum.

Minerua quid est.

h Aec quæ de Apolline diximus: possunt etiā de Libero dicta existimari. Nā Aristoteles: qui theologumena scripsit: apollinē & liberū patrem unū eundemq; deū esse: cum multis aliis argumētis asseuerat: tū etiam apud ligyreos ait in thracia esse aditū Libero cōsecratum: Ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinātur plurimo mero sumpto: uti apud Clarium aqua pota effant oracula. Apud lacedæmonios etiam in sacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocātes: hedera coronantur bacchico ritu. Item Boeotii parnassum mōtem Apollini cōsecratū eē memorātes simul tamē in eodē & oraculū delphicū: & speluncas bacchicas uni deo cōsecratas colūt. Vnde & Apollini & Libero patri in eodē mōte res diuina celebrat: Quod quū & Varro & Granius Flaccus affirment:

Liber pater qui & sol.

etiam Euripides his docet: Διόνυσος θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖς καθαπτὸς ἐν πεύκαισι παρνασσὸν κάτα πηδᾷ χορεύων. hoc mõte parnasso baccanalia alternis annis aguntur: ubi & satyrorum (ut affirmãt) frequens cernitur coetus: & plærũq; uoces propriæ exaudiuntur. Itẽq; cymbalorum crepitus ad aures hominũ sæpe perueniũt. & ne quis opinetur diuersis diis parnassum montẽ dicatũ: idẽ Euripides in licinio Apollinẽ Liberũq; unũ eundẽq; deũ esse significãs scribit. δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιὰν ἄπολλον εὔλυρε. Ad eandem sententiam Aeschylus ὁ κισσεὺς ἀπόλλων ὁ βακχεὺς ὁ μάντις. Sed licet illo prius asserto: eundẽ esse apollinẽ ac solem. edoctoq; postea: ipsum esse Liberum patrem q Apollo est: nulla ex his dubitatio fit: solẽ ac Liberũ patrẽ eiusdẽ numinis habẽdum: Absolute tamen hoc argumẽtis liquidioribus astruetur. In sacris enĩ hæc religiosi arcani obseruatio tenetur: ut quũ sol in supero. i. in diurno hemispærio est: Apollo uocitetur: quũ in infero. i. nocturno: Dionysius: qui ẽ Liber pater: habeatur: Itẽ Liberi patris simulacra partim puerili ætate: ptim iuuenis fingũt. Præterea barbata specie senili quoq;: uti græci eius quem Bacchapæan: item quẽ Brissea appellant: & ut in cãpania neapolitani celebrãt Ebona cognominãtes. Hæ aũt ætatũ diuersitates ad solẽ referuntur: ut paruulus uideatur hyemali solstitio: qualẽ ægyptii pferunt ex adyto die certa: q tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideatur. Exide aũt pcedẽtibus augumẽtis æquinoctio uernali similiter atq; adolescẽtis adipiscitur uires: figuraq; iuuenis ornatur. Postea eius ætas statuitur: plenissima effigie barbæ solstitio æstiuo: quo tpe summũ sui cõsequitur augmentũ. Exinde p diminutiões ueluti senescẽti quarta forma deus figuratur. Itẽ in thracia eundẽ haberi solẽ atq; Liberũ accipimus: quẽ Sebadiũ nũcupãtes magnifica religiõe celebrãt: ut Alexãder scribit: eiq; deo in colle zilmisso ædes dicata ẽ specie rotunda: cuius mediũ iter pater tectũ. Rotũditas ædis mõstrat huiusce syderis spẽm: sũmoq; tecto lumẽ admittitur ut appareat solẽ cuncta uertice sũmo lustrare lucis imissu: & qa oriẽte eo uniuersa patefiũt. Orpheus quoq; solẽ uolẽs intelligi: ait iter cætera τήκων αἰθέρα δῖον ἀκίνητον πρὶν ἐόντα ἐξαν έφηνε θεοῖσι ὁρᾶν κάλλιστον ἰδέσθαι ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον εὐβουλῆα τ' ἄνακτα καὶ ἀνταύγην ἀρίδηλον ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων: πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε Διόνυσος δ' ἐκλήθη οὕνεκα δινεῖται κατὰ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν ἀμειβομένοιο χρόνοιο. Phaneta dixit solem ἀπὸ τοῦ φωτὸς: idest a lumine atq; illuminatione: quia cunctis uisitur cuncta cõspiciens Dionysius ut ipse uates ait ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι idest q circũferatur in ambitũ: unde Cleãtes ita cognominatũ scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum

Satyri.
Edocto.
Bacchapæan
Brisseus.
Ebona.
Solstitiũ hyemale.
Sebadius bacchus.
Dionysius.

diem noctemq; faciendo cæli cōficit cursum physici Διόνυσον Διοσ νουν: quia solem mundi mentē esse dixerunt. Mundus aūt uocat̃ cælū qđ appellant Iouem: Vnde Aratus de cælo dicturus ait. εκ Διοσ αρχο μεσθα Liber a romanis appellat̃: q liber & uagus ē: ut ait Neuius. Hæc qua sol uagus igneas habenas imittit propius iungatq; terræ. Idē uersus orpheici αβουληα uocātes boni consilii hunc deū præstitem monstrāt. Nam si conceptu mentis cōsilia nascunt̃: mundi aūt mentem solem opinant̃ autores: a quo in homines manat intelligendi principiū: merito boni consilii solem antistitem crediderunt. Solem liberꝝ esse manifeste pronūciat Orpheus hoc uersu: ηλιοσ ον Διονυσον επικλησιν καλέουσιν: Is quidē uersus absolutior: ille uero eiusdē uatis operosior: εισ ζευσ εισ αδησ εισ ηλιοσ εισ Διονυσοσ. Huius uersus autoritas fundat̃ oraculo Apollinis Clarii: in quo aliud quoq; nomen soli adiicitur: qui in iisdem sacris uersibus iter cætera uocat̃. ιαω. Nam cōsultus Apollo Clarius: quis deorum habendus sit: qui uocat̃ ιαω: ita effatus est ορπαμεν. Huius oraculi uim numinis: nominisq; interpretationem qua liber pater & sol ιαω significat̃: executus est Cornelius Labeo in libro cuius titulus est: De oraculo Apollinis Clarii. Item Orpheus Liberum atq; solem unū esse deum eundēq; demonstrās. de ornatu uestituq; eius in sacris liberalibus ita scribit: αυτα τε παντα. Hinc & uirgilius scribens Liberum patrē solem esse & Cererem lunā: qui pariter fertilitatibus glebæ & maturādis frugibus uel nocturno temperamēto uel diurno calore moderantur: Vestro ait si munere tellus: Chaoniam pingui glandē mutauit arista. Solem uero terrenæ esse fœcunditatis autorem: idem poeta profano mox docuit exēplo: quū ait. Sæpe etiā steriles incēdere profuit agros: & reliqua. Si. n. hominū cōmento ignis adhibitus multiplex præstat auxiliū: quid ascribendum est ætherio solis calori.

Mundus.

Liber.

Moderari frugibus.

De Marte.

q Væ de Libero patre dicta sunt: hæc Martem eundem: ac solem eē demonstrant: siquidem plæriq; Liberum cum Matre coniungunt unum deum esse monstrantes. Vnde Bacchus ενυαλιοσ cognominat̃: quod est inter propria Martis nomina. Colitur etiā apud lacedæmonios simulacrum Liberi patris hasta insigne non thyrso. Sed quum thyrsum tenet: quid aliud q̃ latens telū geritur: cuius mucro hedera labēte ꝓtegit̃: Quod ostēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos impetus belli. Habet enim hedera uinciēdi obligandiq; naturā. Nec nō & calor uini: cuius Liber pater autor est: sæpe hoies ad furorē bellicū usq; propellit. Igitur ꝓpter cognatum utriusq; effectus calorē Martem ac Liberum unum eundēq; deum esse uoluerunt. Certe romani utrūq; patris appellatione uenerantur. Alterum Liberum patrem: alterum Marspitrem. i. martem patrem cognominantes. Hinc etiā Liber pater belloꝝ potens probatur: q eū primum ediderunt autorem triumphi. Quum igitur Liber pater idem ac sol

Martē eē eundem & liberꝝ

Marspiter.

sit:Mars uero idē ac liber pater:Martem solem esse quis dubitet? Acitani
etiam hispana gens:simulacrum Martis radiis ornatum maxima religiõe
celebrant:necyn uocantes. Et certe ratio naturalis exigit:ut dii caloris cæ
lestis parentes magis nominibus q̃ re substantiaq; diuersi sint. Feruorem
autem quo animus excādescit excitaturq;:alias ad iram:alias ad uirtutes:
nõnunq̃ ad temporalis furoris excessum:per quas res etiam bella nascũ-
tur:Martem cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & simili-
tudini ignis applicãdo:ait μαινὲτο δώμαρησ εγχεσπαλοσ ηολο-
ὀν πυρ. In summa pronũciandum est:effectum solis de quo feruor ani-
moꝝ de quo calor sanguinis excitatur: Martem uocari.

Necyn.

u T uero Mercurius sol probetur superius edocta suffragia sũt: Eun
dem enim esse Apollinem atq; Mercuriũ uel hinc apparet:ꝙ apud
multas gentes:stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur. Et ꝙ Apol-
lo musis præsidet:Mercurius sermonem:quod est musarum munus im-
partit: Præter hoc quoq; Mercurium pro sole censeri:multa documenta
sunt. Primũ:ꝙ simulacra Mercurii pennatis alis adornantur:quæ res mõ
strat solis uelocitatem. Nam quia mentis potentem Mercuriũ credimus:
appellatũq; ita intelligimus αϖοτου ερμηνευειν. Et sol mundi mens ē.
Summa autem est uelocitas mentis:ut ait Homerus: ὥσει ϖτερον ηεvo
ημα:ideo pinnis Mercurius quasi ipse natura solis ornatur. Hoc argu-
mentum lucidius ægyptii absoluunt:ipsius solis simulacra pinnata fin-
gentes:quibus color apud illos non unus est. Alterum enim cærulea spe
cie:alterum clarum fingunt. Ex his clarum superum:& cæruleum inferũ
uocant. Inferi autem nomen soli datur:quum inferiore hemispærio idest
hyemalibus signis cursum suum peragit:superi quũ partem zodiaci am
bit æstiuam. Eadem circa Mercurium sub alia fabula fictio est: quũ inter
superos & inferos deos administer ac nuncius existimatur. Argiphõtes
præterea cognominat̃:non ꝙ argum peremerit:quem ferunt per ambitũ
capitis:multorum oculorum luminibus ornatum:custodisse Iunonis im
perio Inachi filiam eius deæ pellicem:conuersam in bouis formã: sed sub
huiusmodi fabula:Argus est cælum stellarum luce distinctum:quibus i-
esse quædam species cælestium uidetur oculorum: Cælum autem argũ
uocari placuit a candore & uelocitate παρα τὸ λευκον ταχυ. Et uide-
tur terram desuper obseruare:quam ægyptii hieroglyphicis litteris quũ
significare uolunt:ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cæli stellarum
luminibus ornatus:tunc existimatur enectus a Mercurio:quum sol diur
no tempore obseruando sydera ueluti enecat ui luminis sui conspectum
eorum auferendo mortalibus. Plæraq; etiam simulacra Mercurii quadra
to statu figurãtur solo capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura si
gnificat solem mundi esse caput:& rerum satorem:omnemq; uim eius nõ
in quodam diuisorum ministerio membrorum:sed in sola mente consiste

Edocta.
Mercurium solem esse.

Argiphõtes.

Argũ cælum uocari.

Mercurius figuratur quadrato statu.

re:cuius sedes in capite est. quattuor latera eadem ratione finguntur: qua & tetrachordum Mercurio creditur attributum. Quippe significat hic numerus: uel totidem plagas mundi: uel quattuor uices temporum: quibus annus includitur: uel quod duobus æquinoctiis: duobusque solstitiis: zodiaci ratio distincta est: ut lyra Apollinis chordarum septem tot cælestiū sphærarum motus præstat intelligi: quibus solem moderatorem natura constituit. In Mercurio solē coli etiā ex caduceo claret: quod ægyptii ī specie draconum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media uoluminis sui inuicem ī nodum quē uocant Herculis obligantur: primæque partes eorum reflexæ in circulum pressis oculis ambitum circuli iungunt. Et post modum caudæ reuocantur ad capulum caducei: ornanturque aliis ex eadem capuli parte nascentibus. Argumentum caducei ad genituram quoque hominum quæ genesis appellatur: ægyptii protendunt: deos præstites homini nascenti quattuor adesse memorantes Δαιμονα τυχην ερωτα αναγκην. & duos priores solem ac lunam intelligi uolūt: quod sol autor spiritus caloris ac luminis humanæ uitæ genitor & custos est: & ideo nascentis dæmon. i. deus creditur. Luna τυχη: quia corporum præsul est: quæ fortuitorum uarietate iactantur. Amor osculo significatur: necessitas nodo. Cur pinnæ adiiciantur: iā superius absolutum est. Ad huiusmodi argumenta draconum præcipue uolumen lectum est: propter iter utriusque syderis flexuosum.

Lyra apollinis. Claret. Caduceum Mercurii. Genesis. Præstites dei qui nobis dātur.

De Aesculapio.

Hinc est quod simulacris & Aesculapii: & Salutis: draco subiungitur: quod hi ad solis naturam lunæque referuntur. Et est Aesculapius uis salubris de substantia solis: subueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus est: quo animantium corpora iuuātur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum iungūtur figuræ draconum: quia prestant: ut humana corpora uelut infirmitatis pelle deposita ad pristinum reuirescant uigorem: ut reuirescunt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum solem species draconis refertur: quia sol semper: uelut a quadam imæ depressionis senecta: in altitudinem suam: ut in robur reuertitur iuuētutis. Esse autem draconem inter præcipua solis argumenta etiam nominis fictione monstratur: quod sit nuncupatus απο του δερκειν. idest uidere. Nam ferūt hunc serpentem acie acutissima & peruigili naturam huius syderis imitari: atque ideo ædium: adytorum: oraculorum: thesaurorum custodiā draconibus assignari: Aesculapium uero eundem esse atque Apollinem: nō solum hinc probatur: quod ex illo natus creditur: sed quod ei & ius diuinatiōis adiungitur. Nam apollodorus in libris quibus titulus est περι θεων: scribit quod Aesculapius diuinationibus & auguriis præsit. Nec mirū: si quidē medicinæ atque diuinationis consociatæ sunt disciplinæ. Nam medicus uel

Aesculapius quod ad solē refertur. Draco.

Medicum oportere sci re futura.

cōmoda:uel incōmoda in corpore futura prænoſcit. Sicut ait Hippocrates:portet medicū dicere de ægroto τατεόντα τατεσσομὲνακαὶ πρωτεόντα.ideſt quæ ſint:quæ fuerint:quæ mox uētura ſequent̄. Quod cō gruit diuinatiōibus:q̄ ſciūt.τατεοντὰ τατεσσομενα και πρώτεοντα.

De Hercule.

Hercules q̄ etiam p ſole accipiatur.

Sed nec Hercules a ſubſtantia ſolis alienus eſt:Quippe Hercules ea eſt ſolis poteſtas:quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinē præſtat deoꝝ.Nec exiſtimes Alcumena apud thebas boeotias natum ſolum:uel primum Herculem nuncupatū:immo poſt multos atq; poſtremos:ille hac appellatione dignatus eſt: honoratuſq; hoc nomine:quia nimia fortitudine meruit nomē dei uirtutē regentis.Cæterum deus Hercules religioſe quidē & apud tyron colitur. Verū ſacratiſſima & auguſtiſſima ægyptii eum religione uenerant̄:ultraq; memoriā:quæ apud illos retro longiſſima eſt:ut carentem initio colunt.Ipſe creditur & gigantes interemiſſe:quū pro cælo pugnaſſet:quaſi uirtus deoꝝ.

Gigantes.

Gigantes aūt quid aliud fuiſſe credendū eſt:q̄ hominū quandam impiam gentē:deos negātem:& ideo exiſtimatā deos pellere de cæleſti ſede uoluiſſe: Hoꝝ pedes i draconū uolumina deſinebant:qđ ſignificat:nihil eos rectū:nihil ſuperꝝ cogitaſſe:totius uitæ eoꝝ greſſu atq; ꝓceſſu in inferna mergente.Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit:& re uera Herculē ſolem eſſe uel ex nomine claret.Heracles enim quid aliud eſt : niſi heras.i. aeris cleos: quæ porro alia aeris gloria eſt:niſi ſolis illuminatio:cuius receſſu:profunditate occulitur tenebrarum.Præterea ſacroꝝ adminiſtrationes apud ægyptios multiplici actu multiplicē dei aſſerunt poteſtatem:ſignificantes Herculē.τον ενπασι και Δια παντωνηλιον.Ex re quoq; alibi terraꝝ geſta argumentū nō uile colligitur.

Hercules.

Claret.

Theron rex hiſpanæ.

Nam Theron rex hiſpaniæ citerioris:quū ad expugnandū Herculis templum ageretur furore: inſtructo exercitu nauium:gaditani ex aduerſo uenerunt prouecti nauibus longis:cōmiſſoq; prælio:adhuc æquo marte conſiſtente pugna:ſubito in fugā uerſæ ſunt regiæ naues: ſimulq; improuiſo igne coreptæ conflagrauerunt.Pauciſſimi qui ſupfuerant hoſtiū capiti indicauerunt apparuiſſe ſibi leones:proris gaditanæ claſſis ſupſtantes:ac ſubito ſuas naues immiſſis radiis:quales in ſolis capite pinguntur:exuſtas.

De Sarapi.

Sarapis q̄ ēt pro ſole accipitur.

Gloriari.

Cidem ægypto adiacens ciuitas:quæ conditorem Alexandrū Macedonē glogiat̄:Sarapin atq; Iſim cultu pene attonitæ uenerationis obſeruat:omnē tamen illam uenerationē ſoli ſe ſub illius nomine teſtat̄ impendere:uel dum calathū capiti eius infingūt:uel dū ſimulacro ſignū tricipitis animātis adiungunt: quod exprimit medio eodēq; maximo capite leonis effigiē:Dextera parte caput canis exorit̄ manſueta ſpecie blādientis:Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finit̄: eaſq; formas ani

maliũ draco cõnectit uolumine ſuo:capite redeunte ad dei dexterã: qua conſpicitur mõſtrum. Ergo leonis capite mõſtratur præſens tẽpus: quia conditio eius inter præteritum futurũq; actu pſenti ualida feruenſq; eſt. Sed pteritum tempus lupi capite ſignatur: ꝙ memoria rerũ tranſactarum rapitur & aufertur: Item canis blandientis effigies futuri tẽporis deſignat euentum: de quo nobis ſpes licet incerta blanditur. Tempora aũt cui niſi ꝓprio famularent̃ autori? Cuius uertex iſignitus calatho: & altitudinẽ ſyderis mõſtrat: & potẽtiam capacitatis oſtẽdit: qa in eum oia terrena redeunt: dũ imiſſo calore rapiũtur. Accipe nũc quid de ſole uel Sarapi ꝓnuncietur oraculo. Nam Sarapis quẽ ægyptii deũ maximũ ꝓdiderunt: oratus a Nicocreõte cyprioꝝ rege: qs deoꝝ haberet̃: his uerſibus ſolicitã religionẽ regis inſtruxit: ειμι θεοσ τοιοσ δε μαθειν οιον καγὼ ειπῶ ουρανιοσ κοσμοσ κεφαλη γάστηρ δε θει λασσα γάια δεμοι πό δεσ εισι. ταδουατα εν αι θερι κει·ται ομμάτετη λαυγεσ δαμπρὸνφαοσ ηελιοιὸ. Ex his apparet Sarapis & ſolis unã eſſe & indiuiduam naturã. Iſis cuncta religione celebrat̃: quæ eſt uel terra: uel natura rerum ſubiacens ſoli. Hinc eſt ꝙ cõtinuatis uberibus: corpus deæ omne denſet̃. quia uel terræ uel reꝝ naturæ altu nutrit̃ uniuerſitas. Denſetur

De Adone Attine & Oſiri.

a Donin quoq; ſolẽ eſſe nõ dubitatur: iſpecta religiõe aſſyrioꝝ: apud quos Veneris Architidis & adonis maxima olim ueneratio uiguit: quã nũc phœnices tenẽt. Nã phyſici terræ ſuperius hemiſpærium: cuius partem incolimus: Veneris appellatiõe coluerũt. Inferius uero hemiſpærium terræ Proſerpinã uocauerunt. Ergo apud aſſyrios ſiue phœnicas lugens inducitur dea: ꝙ ſol annuo greſſu p duodecim ſignorum ordinem pergens: partem quoq; hemiſpærii inferioris ingreditur: quia de.xii. ſignis zodiaci ſex ſuperiora: ſex inferiora cenſentur: & quum ẽ in iferioribus: & ideo dies breuiores facit: lugere credit̃ dea: tanq̃ ſole raptu mortis tẽpora lis amiſſo: & a Proſerpina retẽto: quã numen terræ iferioris circuli & antipodũ diximus. Rurſũq; Adonin redditũ Veneri credi uolũt: quũ ſol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis: incipit noſtri circuli luſtrare hemiſpæriũ: cũ incremẽto luminis & dieꝝ. Ab apro aũt tradũt iterẽptũ Adonin: hyemis imaginẽ i hoc animali fingẽtes: ꝙ aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis pruinaq; cõtectis: proprieq; hyemali fructu paſcitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus eſt ſolis quæ & lucem eius nobis minuit & calorẽ: quod utrũq; animãtibus accidit morte. Simulacrũ huius deæ in monte libano fingit̃ capite obnupto: ſpecie triſtis: faciẽ manu læua itra amictũ ſubſtinẽs: lachrymæ uiſiõe cõſpicietium manare credunt̃. Quæ imago pterq̃ ꝙ lugẽtis eſt (ut diximus) deæ: terræ quoq; hyemalis ẽ: quo tempore obnupta nubibus: ſole uiduata ſtupet: fonteſq; ueluti terræ oculi uberius manant: agriq; iterum ſuo cultu uidui: mœ-

Adonis ꝙ ẽt pro ſole accipitur.

Venus Proſerpina

stam faciem sui monstrant. Sed quum sol emerserit ab inferioribus partibus terræ: uernalisq; æquinoctii transgreditur fines: augendo diem: tūc ē Venus læta & pulchra: uirent arua segetibus: prata herbis: arbores foliis. Ideo maiores nostri aprilem mensem Veneri dicauerunt. Similiter Phryges fabulis & sacrorum administrationibus immutatis: circa matrē deū & Attinen eadē intelligi præstant. Quis enī ambigat matrem deū terram haberi? Hæc dea leonibus uehitur: ualidis īpetu atq; feruore aīalibus: q̄ natura cæli est: cuius ambitu aer cōtinetur: qui uehit terrā. Solē uero sub noīe Attinis ornat: & fistula & uirga. Fistula ordinem spiritus inæqualis ostendit: quia uenti in quibus nulla æqualitas est: propriā sumunt de sole substantiā. Virga solis potestatē asserit: qui cuncta moderatur. Præcipuā autem solis in his cerimoniis uerti rōnem: hinc etiā potest intelligi q rituorū καταβασει finita: simulationeq; luctus peracta: celebratur lætitiæ exordium ad octauum kalendas aprilis: quem diem hilaria appellāt: quo primū tempore sol diem longiorē nocte ꝓtendit. Item sub diuersis nominibus religiōis effectus ē apud ægyptios. Quum Isis Osirim luget: hæc in occulto est. Neq; aliud esse Osirim: q̄ solem: nec Isim aliud esse: q̄ terrā: ut diximus: naturamue reꝝ. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur: in ægyptia quoq; religione luctum & læticiam uicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim ægyptii ut solē esse asserunt: quotiens hieroglyphicis litteris suis exprimere uolunt: insculpunt sceptrum: inque eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant significantes hunc deum solem esse: regaliq; potestate sublimem cuncta despicere: quia solem Iouis oculum appellat antiquitas. Apud eosdem Apollo qui est sol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; conficitur nomen accæperunt: & quattuor tempora quibus annuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipsius solis nomine dicare: simulacrum figurauere raso capite: sed dextra parte crine remanente. Seruatus crinis docet solem naturæ rerum nunquā esse in operto. Dempti autem capilli residente radice monstrant hoc sydus etiam tempore quo non uisitur a nobis: rursum emergendi uti capillos habere substantiam: Eodem argumento significatur & tempus: quo angusta lux est. quum uelut abrasis incrementis: angustaq; manente extantia: ad minimum diei sol peruenit spatium: quod ueteres appellauere brumalem solstitium: brumam a breuitate dierum cognominātes: idest βραχυ ημαρ. ex quibus latebris uel angustiis rursus emergens ad æstiuum hemispærium tanquā enascens in augmenta porrigitur: & tunc ad regnum suum peruenisse iam creditur. Propterea ægyptii animal in zodiaco consecrauere ea cæli parte: qua maxime annuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium solis appellant: quia id animal uidetur ex natura solis substantiam deducere. primumq; impetu & calore præ

Atinc. | Cybele cur a leonibus uehatur. | Hilaria | Osiris. | Hieroglyphicę littere. | Oculus iouis sol. | Horus apollo. | Horæ | Bruma | Leo.

ſtat animalia.uti præſtat ſol ſydera:ualiduſq; eſt leo pectore & priore cor poris parte:ac degenerat poſterioribus mēbris.æque ſolis uis prima parte diei ad meridiem increſcit:uel prima parte anni a uere in æſtatem: mox elanguēs deducit:uel ad occaſum qui dici: uel ad hyemē quæ anni pars uidetur eſſe inferior:idemq; oculis patētibus atq; igneis cernitur ſemper: ut ſol patenti igneoq; oculo terramq; conſpectu perpetuo atq; infatigabili cernit.Nec ſolus leo:ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturam ſolis iure referuntur.Et ut ab ariete incipiam:magna illi concordia eſt.Nam & is per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubat lateri:ab æquinoctio uerno ſuper dextrum latus: ſicut & ſol ab eodem tempore dextrum hemiſpærium:reliquo ambit ſiniſtrum.Ideo & Hammonem quem deum ſolē occidentem libyes exiſtimant:arietinis cornibus fingunt: quibus maxīe id animal ualet:ſicut radiis ſol. Nam & apud græcos αϖοτου καρα κριοσ appellatur.Taurum uero ad ſolem referri multiplici rōne ægyptius cultus oſtendit:uel quia apud heliopolim taurum ſoli cōſecratum:quē Netiron cognomināt maxime colūt:uel quia bos apis in ciuitate mēphi:ſolis inſtar excipitur:uel qa in oppido herminthi:magnifico Apollinis templo cōſecratum ſoli colunt taurū bacchim cognominantes inſignē miraculis cōuenientibus naturæ ſolis.Nā & per ſingulas horas mutare colores affirmatur.& hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcētibus cōtra naturā omniū animaliū: unde habet ueluti imago ſolis in aduerſam mūdi partē nitētis.Gemini aūt qui alternis mortibus uiuere credunt:qd aliud niſi ſolē unū eūdemq; ſignificāt:modo deſcendentē in ima mūdi: modo in ſummā altitudinē reſurgentē?Cancer obliquo greſſu qd aliud niſi iter ſolis oſtēdit?Qui uiā nūq̄ rectā:ſed p illam ſemp meare ſortitus eſt:obliquus qua ſe ſignoꝝ uerteret ordo:maxīeq; in illo ſigno ſol a curſu ſupero incipit obliquus īferiora iam petere.De leone iam ſupra dictū eſt.Virgo aūt:quæ manu ariſtā refert: qd aliud q̄ Δυνάμισ ηλιακη quæ fructibus curuat:& ideo iuſticia credit:quæ ſola facit naſcētes fructus ad hominū uſus puenire?Scorpius totus in quo libra ē:naturā ſolis imaginat: q̄ hyeme torpeſcit:& trāſacta hac:aculeū rurſus erigit ui ſua:nullū natura dānū ex hyberno torpore ppeſſa.Sagittariū q oium zodiaci domiciliorū imus atq; poſtremus ē:ideo ex hoīe in ferā p mēbra poſteriora degenerat:quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferna detruſus. Sagittā tamen iacit:quod indicat tunc quoq; uniuerſoꝝ cōſtare uitā radio ſolis uel ab ima parte uenientis.Capricornus ab infernis partibus ad ſupera ſolem reducens:capræ naturam uidetur imitari: quæ dum paſcitur: ab imis partibus ſemper ꝓminentiū ſcopuloꝝ alta depoſcit. Aquarius nō ne ipſam uim ſolis oſtendit? Vnde enim imber caderet in terras:niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorē?cuius refuſio pluuialis eſt copia. In ultimo ordine zodiaci piſces locati ſunt: quos cōſecrauit ſoli: nō aliqua naturæ ſuæ

Præſtat aīalia

Signa zodiaci ad ſolis naturam referri

Aries.

Taurus

Gemini

Cancer

Virgo

Scorpius

Libra

Sagittarius

Capricornu

Aquatius

Piſces

imaginatio ut cætera:sed ostentatio potentiæ syderis:a quo uita non solū aereis terrenisq; animalibus datur: sed illis quoq; quorum conuersatio aquis mersa uelut e conspectu solis exulat. Tanta est uis solis: ut abstrusa quoq; penetrando uiuicet.

De Nemesi.

Nemesis e T ut ad solis multiplicem potestatem reuertatur oratio: Nemesis quæ contra superbiam colitur: quid aliud est:q̄ solis potestas? cuius ista natura est:ut fulgentia obscuret:& conspectui auferat:quæq; sūt in obscuro illuminet:offeratq; conspectui.

De Inuo.

Inuus. An ipse:quē uocāt Inuum: sub hoc habitu quo cernit̃ solem se eē prudētioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellātes τον τησ υλησ κυριον:nō siluarū dominū: sed uniuersæ substantiæ materialis dominatorē significari uolētes. Cuius materiæ uis: uni
Essentia uersorū corporū:seu illa diuina:siue terrena sint:componit essentiā. Ergo Inui cornua:barbæq; ꝓlixa demissio naturā lucis ostendunt: quia sol & ambitū cæli supioris illuminat:& iferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὤρνυθ᾽ ἵνα ἀθανάτοισι φόως φέρῃ ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significent:superius in habitu Attinis expressimus. Quod i capræ pedes desinit:hæc argumēti ratio est: qa materia q̄ in oēm substantiā sole dispensante porrigitur:diuinis de se corporibus effectis: in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis signū pedes huius aīalis electi sunt:quod & terrenū esset: & tamē semp peteret alta pascendo: sicut sol:uel quum radios supne dimittit in terras: uel quū se recolligit in montibus uisit̃. Huius Inui amor & delitiæ ηχω credit̃:nullius oculis obnoxia:qđ significat harmoniā cæli: q̄ soli amica est:q̄si spæraꝝ oīum de quibus nascitur moderatori: nec tamē pōt nostris unq̄ sensibus depræhēdi.

De Saturno.

Saturnus s Aturnus ipse:qui autor est temporum: & ideo a græcis immutata littera κρονοσ quasi χρονοσ uocatur:quid aliud nisi sol intelligendus est? quū tradatur ordo elementorum tempoꝝ numerositate distinctus:luce patefactus:nexus:æternitate traductus uisione discretus: quæ omnia actum solis ostendunt.

De Ioue.

Iuppiter n Ec ipse Iuppiter rex deorū solis naturam uidetur excedere: sed eundem esse Iouem ac solem claris docetur indiciis. Nam cum ait Homerus: ζευσ γαρ εσ ωκεανον:Iouis appellatione solem intelligi Cornificius scribit: cui unda Oceani uelut dapes ministrat. Ideo enim sicut & Possidonius & Cleantes affirmant: solis meatus a plaga: quæ usta dicitur non recedit:quia sub ipsa currit oceanus: qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorum assertione constat calorem humore nutriri. Nam quod ait: θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο: sydera intelligunt̃:

quæ cũ eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cæli ferũtur:eodẽq; alun- tur humore. θεους.n.dicũt sydera & stellas: απο του θειν.i.τρεχειν:q semp in cursu sint: η απο του θεωρεισθαι. Addit poeta δωδεκατη γενετηως.nõ dierꝝ:sed horaꝝ significans numerũ : quibus referunt ad hemispærii superioris exortum. Intellectũ nostrũ in eandem sententiã du cunt etiã de Timeo Platonis hæc uerba ο μεν δη μεγας ηγεμων εν ουρανω ζευς ελαυνων πτηνον αρμα πρωτος πορευεται διακοσμων παντα και επιμελουμενος.τω δε επεται στρατια θεων και δαιμονων κατα δωδεκα μερη κεκοσμημενη μενει δε εστια εν θεων οικω μονη. His enim uerbis magnũ in cælo ducem. Solẽ uult sub appel- latione Iouis intelligi:alato curru uelocitatẽ syderis mõstrãs. Nam quia in quocũq; signo fuerit:præstat oia signa & sydera:signoꝝq; ꝑstites deos uidetur cunctos deos ducatu præire ordinando cũcta ornandoq;. atq; iõ uelut exercitũ eius:cæteros deos haberi:p.xii. signoꝝ partes distributos: quia ipse duodecimi signi in quocũq; signo fuerit locũ occupat. Nomen aũt dæmonum cum deoꝝ appellatione coniungit:aut quia dii sunt δαιμονες.i.scientes futuri aut(ut Possidonius scribit in libris quibus titu- lus est περι ηρωων και δαιμονων)quia ex ætheria substãtia parta at- q; diuisa qualitas illis ẽ siue απο του δαιειν.i.καιειν seu απο του δαιομενου:hoc est μεριζομενου. Quod aũt addit μενει δε εστια εν θεων οικω μονη significat:quia hæc sola quã terrã eẽ accipimus:manet imobi lis intra domũ deoꝝ.i.intra mundũ:ut ait Euripides. και γαια μετερ παντων οι βροτοι οικουσι ημεν εν αιθερι. Hinc quoq; ostenditur quid de sole & Ioue sit sentiendũ:cũ alibi dicat παντα διδων διος και παντα νοησας:& alibi ηελιος θεος παντεφορας.και παντ εσακουεις Vnde utrunq; una potestate censendum. Assyrii quoq; solem sub Iouis nomine quẽ dia heliopoliten cognominant:maximis cerimoniis celebrãt in ciuitate quæ heliopolis nuncupatur. Eius dei simulacrũ sumptum est de oppido ægypti:quod heliopolis appellatur: regnante apud ægyptios Senemure:seu idem Senepos nomine fuit. perlatumq; est primũ in eam per oppiam legatum Delebois regis assyriorum: sacerdotesq; ægyptios: quorum princeps fuit Parmetis:diuq; habitum apud assyrios: postea he lipolim cõmigrauit. Cur ita factum: quaq; ratione ægypto profectum in hæc loca ubi nunc est postea uenerit: rituq; assyrio magis q̃ ægyptio co- latur: dicere supersedi: quia ad præsentem nõ attinet causam. Nunc ue- ro eundem Iouem solemq; esse:cum ex ipso sacrorum ritu: tum ex habi- tu dignoscitur:Simulacrum enim aureum specie imberbi istat: dextra ele uata cum flagro in aurigæ modum:læua tenet fulmẽ & spicas. Quæ cun cta Iouis solisq; cõsociatam potentiam demonstrant. Huius templi reli- gio etiã diuinatione præpollet:quæ ad Apollinis potestatem refertur:qui idẽ atq; sol ẽ. Vehitur eni simulacrũ dei heliopolitani ferculo ueluti ue-

Sydus

Sol idem & Iuppiter

Heliopolites Iuppiter

Ferculo

huntur in pompa ludorum circensium deoꝝ simulacra: & subeunt plæ-
rũq; ꝓuinciæ ꝓceres: raso capite: longi temporis castimonia puri: ferunt
q; diuino spiritu: nõ suo arbitrio: sed quo deus ꝓpellit uehentes: ut uidi-
mus apud Antium promoueri simulacra fortunarum: ad dãdã responsa.
Cõsulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cõsignatis: rescri-
bitq; ordine ad ea quæ cõsultatione addita cõtinẽtur. Sic & impator Tra
Traianus ianus iturus ex ea ꝓuintia parthiã cũ exercitu cõstantissimæ religiõis hor
tãtibus amicis: qui maxima huiusce numinis cœperãt experimẽta: ut de
euentu cõsuleret rei cœptæ: egit Romano cõsilio prius explorãdo fidem
religionis: ne forte fraus subesset humana. Et primũ misit signatos codi-
cillos: ad quos sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri chartã: eãq; assignari
purã: & mitti: stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factũ. Ignorabãt qp
pe cõditionem codicilloꝝ. Hos cũ maxima admiratiõe Traianus excæ-
pit: q̃ ipse quoq; puris tabellis cũ deo egisset: Tũc aliis codicillis conscri
ptis signatisq;: cõsuluit an romã ꝑpetrato bello rediturus esset. Vitẽ cen
turialẽ deus ex muneribus in ædẽ dedicatis deferri iussit: diuisamq; ĩ par-
tes sudario cõdi: ac ꝑinde ferri. Exitus rei: obitu Traiani apparuit: ossibus
romã relatis: Nã fragmẽtis. species reliquiaꝝ: uitis argumẽto. casus futu-
ri tẽpus ostẽsum est. Et ne sermo ꝑ singuloꝝ noia deoꝝ uagetᷣ: accipe qd
assyrii de solis potẽtia opinẽtur. Deo enim quẽ summũ maximũq; uene
Adad deus maximus assyriorum rantᷣ Adad nomẽ dederũt. Eius nois interꝑtatio significat unus. Hũc er-
At argatis dea go ut potẽtissimũ adorãt deũ. Sed subiũgunt eidẽ deã noie Atargatim:
omnẽq; potestatẽ cunctarũ reꝝ his duobus attribuũt: solẽ terrãq; intelli
gẽtes: nec multitudine nominũ enũciãtes diuisam eoꝝ ꝑ oẽs species po
testatẽ: sed argumẽtis quibus ornãtur: significãtes multiplicẽ ꝑstantiam
duplicis numinis. Ipsa aũt argumẽta solis rõnem loquuntᷣ. Nãq; simula
crũ Adad insigne cernitᷣ radiis iclinatis: quibus mõstratᷣ uim cæli i radiis
esse solis: qui demittuntᷣ in terrã: Atargatis simulacrũ sursum uersum re
clinãtis radiis isigne: ẽ monstrãdo radioꝝ ui supne missoꝝ enasci quæcũ-
q; terra ꝓgenerat. Sub eodẽ simulacro species leonũ sunt: eadẽ rõne ter-
rã esse monstrãtes: q̃ phryges finxere matrẽ deũ. i. terrã leonibus uehi. Po
stremo potentiã solis ad oium potestatũ summitatẽ referri idicant theo-
logi. qui i sacris hoc breuissima ꝑcatione demõstrãt dicentes. ἥλιε παν-
Solis põtẽtia τοκράτορ κόσμου πνεῦμα κόσμου δύναμις κόσμου φῶς. Solẽ
esse oia: & Orpheus testatᷣ his uersibus.: κέκλυθι πόρου κύκλον ὀρα-
νιαισ στροφιγγεσι περι δρομον ἥλιε ἥλιοσ ὢν ἀγλαε ζεῦσ δι-
όνυσε πατερ ποντ διὸ πατερ αιησ ἥλιε παγγενετορ παντα-
ιόλε χρυσεό φεγγεσ.

h Ic quũ ꝑtextatus fecisset loquendi finẽ: oẽs in eũ affixis uultibus
admirationẽ stupore ꝓdebant. Deide laudare hic memoriã: ille do
ctrinam: cuncti religionẽ: affirmantes hũc esse unum arcanæ deorum na

turæ cõſcium:qui ſolus diuina & aſſequi aïo:& eloqui poſſet igenio. Inter hæc Euãgelus.eqdem inquit:miror potuiſſe tantoꝝ poteſtatẽ numinũ cõpræhendi. Verũ ꝙ mantuanũ noſtrum ad ſingula: quũ de diuinis ſermo ẽ:teſtẽ citatis:gratioſius eſt q̃ ut iudicio fieri putetur. An ego credã ꝙ ille quũ diceret:Liber & alma Ceres ꝓ ſole & luna: nõ hoc in alterius poetæ imitationẽ poſuerit:ita dici audiẽs:cur tamẽ diceret᷑ ignorãs? Niſi forte ut græci oïa ſua i imẽſum tollũt:nos quoq; poetas etiã noſtros uolumus philoſophari:quũ ipſe Tullius q nõ minus ꝓfeſſus ẽ philoſophãdi ſtudiũ:q̃ loquẽdi:quoties aut de natura deoꝝ:aut de fato aut de diuiatione diſputat:gloriã quã oratiõe cõflauit:icondita reꝝ relatiõe minuat.

Tum Symmachus:De Cicerone Euãgele:q cõuitiis ipenetrabilis eſt: poſt uidebimus. Nũc qa cũ Marone nobis negociũ ẽ: reſpondeas uolo: utrũ poetæ huius opa inſtituẽdis tm̃ pueris Idonea iudices:an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris enim mihi ita adhuc Virgilianos habere uerſus:q̃liter eos pueri magiſtris prælegẽtibus canebamus:Immo uero pueri quũ eſſemus Symmache: ſine iudicio mirabamur. inſpicere aũt uitia: nec per magiſtros:nec per ætatẽ licebat:quæ tamẽ nõ pudenter quiſq̃ negabit:quũ ipſe cõfeſſus ſit. Qui enim moriẽs poema ſuũ legauit igni:qd niſi famæ ſuæ cõuitia poſteritati ſubtrahẽda curauit? nec imerito.erubuit qppe de ſe futura iudicia:ſi legeret᷑ petitio depcantis filio arma a marito: cui ſoli nupſerat:nec ex eo ꝓlẽ ſuſcæpiſſe ſe nouerat:uel ſi mille alia multũ pudẽda:ſeu in uerbis modo græcis modo barbaris:ſeu in ipſa diſpoſitione operis dephenderent᷑. Quũq; adhuc dicẽte omnes exhorruiſſent: ſubtexuit Symmachus:Hæc eſt qdem Euãgele Maronis gloria: ut nullius laudibus creſcat:nullius uituperatione minuatur. Veꝝ iſta quæ proſcindis:defendere quilibet põt ex plebeia grãmaticoꝝ cohorte:ne Seruio noſtro qui priſcos:ut mea fert opinio:præcæptores doctrina præſtat:i excuſandis talibus quærat᷑ iniuria. Sed quæro utrũ quũ poetica tibi in tanto poeta diſplicuerit: nerui tñ oratorii: q in eodẽ ſunt ualidiſſimi: placere uideant᷑. Hæc uerba primũ Euãgeli riſus excæpit. Deide ſubiecit: Id hercule reſtat deniq;:ut & oratorẽ Virgiliũ renũcietis:nec mirũ. quũ ad philoſophos ambitus ueſter paulo ante prouexerit. Virgilii gloria.

Si in hac opiniõe es Symmachus inqt: ut Maro tibi nihil niſi poeticũ ſenſiſſe exiſtimet᷑:licet hoc quoq; eidẽ nomẽ inuideris:audi qd de operis ſui multiplici doctrina ipſe ꝓnunciet. Ipſius.n. Maronis epiſtola q̃ cõpellat Auguſtũ:ita icipit. Ego uero frequẽtes a te litteras accipio. Et ifra: De Aenea quidẽ meo ſi me hercle iã dignũ auribus haberẽ tuis: libẽter mitterẽ.ſed tãta inchoata res ẽ ut pene uitio mẽtis tantũ opus igreſſus mihi uidear:quũ ꝑſerti(ut ſcis) alia quoq; ſtudia ad id opus multoq; potiora impertiar. Nec his Virgilii uerbis copia rerũ diſſonat:quã plæriq; pene oẽs litteratores pedibus illotis prætereunt: tanq̃ nihil ultra uerboꝝ explana- Virgilii epiſtola.

tionem liceat nosse grãmatico. Ita sibi belli isti homines certos scientiæ fines & uelut quædam pomeria & effata posuerunt ultra quæ siquis egredi audeat: introspexisse in ædem deæ a qua mares absterrentur existimandus sit. Sed nos quos crassa minerua dedecet: nõ patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis: sed arcanorum sensum inuestigato auditu doctorũ cultu celebrãda præbeamus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti: spondeo uiolentissima inuenta uel sensa rhetoricæ in Virgiliano me opere demonstraturum. Eusebio autem oratorum eloquẽtissimo nõ præripio de oratoria apud Maronem arte tractatum: quem & doctrina & docẽdi usus melius exequetur. Reliquos omnes: qui adestis impense ꝓcatus sim: ut quid uestrum quisq; præcipuum sibi annotauerit: de Maronis ingenio uelut ex symbolo conferamus. Mirum in modũ alacritatem omnibus qui aderãt hæc uerba pepererũt. Et assurgẽs quisq; ĩ desiderium alios audiendi nõ uidit & se in idem munus uocãdum. Itaq; hortatu mutuo concitati in assensum facile ac libenter animati sunt. Intuentesq; omnes Prætextatum orabant: ut iuditiũ suum primus aperiret: cæteris per ordinem quem casus sedendi fecerat secuturis. Et Vectius: Eq demem inter omnia quibus eminet laus Maronis: hoc assiduus lector admiror quia doctissime ius pontificum tanq̃ hoc professus in multa & uaria operis sui parte seruauit. Et si tantæ disertationis sermo nõ cesserit ꝓmitto fore ut Virgilius noster pontifex maximus asseratur. Post hũc Flauianus apud poetam nostrum inquit: tantam scientiã iuris angularis inuenio: ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueretur: hæc illum uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde maxime inquit prædicarem: quãta de græcis cautus & tanq̃ aliud agens modo artifici dissimulatione modo ꝓfessa imitatione transtulerit: ni me maior admiratio de astrologia totaq; philosophia teneret: quã parcus & sobrius operi suo nusq̃ rep̃hendendus aspersit. Furius Abinus alterum fouens Prætextati latus: iuxtaq; eum Cecinna Albinus ambo uetustatis affectationem in Virgilio ꝓ̄dicabant: alter in uersibus alter in uerbis. Auienus non assumam mihi inquit: ut unam aliquam de Virgilianis uirtutibus audeam prædicare sed audiẽdo quæcũq; dicetis si quid uel de his mihi uidebitur: uel iam dudũ legẽti annotãdum uisum est opportunius proferam: modo memineritis a Seruio nostro exigendum ut quicquid obscurum uidebitur quasi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis & uniuerso cœtui complacitis. Prætextatus quũ ĩ se conuersa omniũ ora uidisset: Philosophia inquit quod unicum est munus deorũ & disciplina disciplinarũ: honoranda est anteloquio. Vnde meminerit Eustachius primũ sibi locũ ad disserendum omni alia professione cedente cõcessum. Huic tu mihi Flauiane succedes: ut & auditu uestro recreer: & aliquanto silentio instaurẽ uires loquendi. Inter hæc seruilis moderator obsequii cui cura uel ado-

Præcipuæ Virgilii laudes

Virgilius pon. max. Virgi. summus augur

lendi penates uel struendi penum & domesticorū actuum ministros regendi:admonet dominū familiam pro solēnitate annui moris epulatā. Hoc enim festo religiosæ domus prius famulos instructis tanq̄ ad usum domini dapibus honorant: & ita demū patrisfamilias mensæ apparatus nouatur. Insinuat ergo præsul famuli cui cœnæ tempus & dominos iam uocare: Tum prætextatus reseruandus ergo est Virgilius noster ad meliorem partem diei:ut mane nouū inspiciendo per ordinem carmini desti nemus. Nunc hora nos admonet ut honore uestro hæc mensa dignetur. Sed & Eustachius & post hūc Nicomachus meminerint crastina disertatione seruari sibi anteloqui functionē:& Flauianus ex placita iam uos lege conuenio: ut sequenti die penates mei beari se tanti cœtus hospitio glorient. His cū oēs assensi assent:cœnā alio aliud de his quæ inter se cōtulerāt reminiscēte approbāteq; cū magna alacritate animi cōcesserūt.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & Illustris Saturnaliorum Liber Secūdus.

IC VBI MODESTVS EDENDI MOdus cessare fecit castimoniā ferculo & conuiualis lætitia minusculis poculi oriebatur: Auienus ait Bene ac sapiēter Maro noster tumultuosum ac sobriū uno eodēq; uersu descripsit sub pauco rum uerboꝝ mutatiōe conuiuiū. Nam ubi sub apparatu regio ꝓcedere solet luxus ad strepitū postq̄ prima īquit qui es epulis. At quū heroes castigatis dapibus assidūt:nō reducit quietē:quia nec ṗcessit tumultus. Sed postq̄ exempta fames epulis. Nostrū hoc cōuiuiū qđ & heroici sæculi pudicitiā:& nostri cōduxit elegātiā:in quo splēdor sobrius & diligēs ꝑsimonia Agathonis cōuiuio:uel post magniloquētiā Platonis nō cōponere tm̄ sed nec ṗferre dubitauerim. Nā ipse rex mēsæ nec ī moribus Socrate mior:& ī repu. philosopho efficatior. Cæteri qui adestis eminētiores estis ad uirtutū studia:q̄ ut poetis comicis & Alcibiadi:qui tm̄ fuit fortis ad crimina:aliisq; q̄bus frequēs illud cōuiuiū fuit:uos quisq̄ existimet cōparādos: Bona uerba q̄so Prætextatus ait circa reuerentiā tantū socraticæ maiestatis. Nā reliquis qui in illo fuerūt symposio:hæc lumina quis non ṗponēda cōsentiat? Sed quorsum tibi Auiene hoc tēdit exēplum? Quia sub illoꝝ inq̄t supcilio nō defuit: qui psaltriā intromitti peteret:ut puella ex industria supra naturā mollior canora dulcedine & salutatiōis lubrico exerceret illecebris philosophātes. Illic hoc fieri tentatū ē:ut Agathonis uictotia celebraret. Nos honorē dei cuius hoc festū ē:nullo admixtu uoluptatis augemus. Neq; ego sum nescius nos nec tristiciā nec nubilū

uultũ in bonis ducere:nec Crassum illum quẽ autore Lucilio Cicero semel i uita risisse scribit:magnope mirari. Ad hæc quũ Prætextatus diceret ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas nec ante cœtũ tã serium pducẽdas:excepit Symmachus. Quia saturnalibus optimo dierꝫ: ut ait ueronẽsis poeta:nec uoluptas nobis stoicis tanq̃ hostis repudianda est: nec ut epicureis sumũ bonũ in uoluptate ponendũ:excogitemus alacritatẽ lasciuia carentẽ. Et ni fallor inueni:ut iocos ueterꝫ ac nobiliũ uirorũ edecumatos ex multiiugis libris relatione mutua pferamus. Hæc nobis sit litterata læticia:& docta cauillatio uicẽ planipedis & sabulonis impudica & ptextata uerba iaciẽtis:at pudorẽ ac modestiam uersus imitata.

Planipes Sabulo

Hæc res & cura & studio digna ueteribus uisa ẽ. Etiã primum aĩaduerto duos quos eloquẽtissimos antiqua ætas tulit:comicũ Plautum:& oratorem Tulliũ:eos ambos etiã ad iocorꝫ uenustatẽ cæteris pstitisse. Plautus quidẽ ea re clarus fuit:ut post mortẽ eius comœdiæ quæ incertæ ferebantur:plautinæ tamen eẽ de iocorꝫ copia noscerẽtur. Cicero aũt quantũ in ea re ualuerit:quis ignorat? qui uel liberti eius libros: quos is de patroni iocis cõposuit:quos quidẽ ipsius putãt eẽ:legere curauit. Quis itẽ nescit cõsularẽ eũ scurrã ab inimicis appellari solitũ? Quod in oratiõe etiã sua Vatinius posuit. Atq; ego (ni longũ esset) referrẽ in quibus causis quem nocẽtissimos reos tueret':uictoriã iocis adeptus sit: ut ecce p Lucio Flacco quẽ repetundarꝫ rerꝫ ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in oratiõe nõ extat:mihi ex libro Fusii Viuaculi notus ẽ: & inter alia eius dicteria celebrat'. Sed in hoc uerbo:nõ casu incidi: uolẽs feci. Iocos.n.hoc genus ueteres nostri dicteria dicebãt. Testis idẽ Cicero qui in libro epistolarꝫ ad Corneliũ Nepotẽ secũdo sic ait: Itaq; nostri cũ oia q̃ dixissemus dicta essẽt q̃ facete & breuiter & acute locuti essemus: ea pprio noie appellari dicteria uoluerũt. Hæc Cicero. Nouius uero Põponiusq; iocos nõ raro dicteria nominãt. Marcus etiã Cato ille censorius argute iocari solitus ẽ: Horꝫ nos ab inuidia muniret autoritas:etiam si nostris cauillaremur. At quũ a ueteribus dicta referamus:ipa utiq; autorꝫ dignitate defendimur. Si ergo pbatis inuentũ: Agite qd' cuiq; de dictis talibus in mentẽ ueniet:uicissim memoriã nostrã excitãdo referamus. Placuit uniuersis læticiæ excogitata sobrietas:& iõ ut ptextatus incipiendo autoritatem de exemplo pberet: hortati sunt.

Dicteria

Vum ille: Dictũ uolo hostis referre:sed uicti:& cuius memoria instaurat romanorꝫ triũphos. Hannibal carthaginẽsis apud regẽ Antiochũ pfugus facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemodi fuit. Ostẽdebat Antiochus in campo copias ingentes:quas bellum po.ro.facturas cõparauerat:cõuertebatq; exercitũ insignibus argenteis & aureis florẽtẽ. Inducebat etiã currus cũ falcibus & elephãtos cũ turribus equitatũq; frænis & ephippiis mobilibus ac phaleris pfulgẽtem. Atq; ibi rex

Dicta facetissime a pluribus.
Hãnibalis cauillatio

contemplatione tanti & tam ornati exercitus gloriabundus Hānibalem aspicit. Et putas ne inquit satis esse romanis hæc oīa? Tunc pœnus eludens ignauiā imbelliāq; militū eius praeciose armatoꝝ Plane inquit satis esse credo romanis hæc: & si auarissimi sunt. Nihil prorsus neq; tam lepide neq; tā acerbe dici pōt. Rex de numero exercitus sui: ac de existimāda æquiparatione quæsiuerat. Respondit Hānibal de præda. Flauianus subiecit: Sacrificium apud ueteres fuit: qđ uocabat̃ ꝓteruia. In eo mos erat: ut siquid ex epulis supfuisset: igne consumeret̃. Hic Catonis iocus est. Nāq; Albidiū quēdam: qui sua bona comedisset: & nouissime domum q̄ ei reliqua erat incendio perdidisset: proteruiā fecisse dicebat: qđ comesse non potuerit: id combussisse. Proteruia Sacrificiū

s Ymmachus deinde: Mater. M. Bruti Seruilia quum ꝓtiosum ære puo fundū abstulisset a Cæsare subiiciente hastæ bona ciuiū: nō effugit dictū tale Ciceronis: Equidē quo melius emptū sciatis: comparauit Seruilia hunc fundū tertia deducta. Filia aūt Seruiliæ erat Iunia Tertia: Eadēq;. C. Cassii uxor: lasciuiēte dictatore tam in matrē q̄ in puellā. Tūc luxuriā senis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisq; carpebat: ut mala non tantum seria forent. Ciceronis dictū in seruiliā

p Ost hunc Cecina Albinus: Plācus in iudicio forte amici: quū molestū testē destruere uellet: interrogauit (quia sutorē sciebat) quo artificiose tueret̃. Ille urbane respondit: Gallā subigo. Sutoriū hoc habet̃ instrumentū: quod non infacete in adulterii exprobationem ambiguitate conuertit. Nā Plācus in Meuia Galla nupta male audiebat. Galla instrumētū sutoriū

Secutus est Furius Albinū. Post mutinēsem fugam quærentibus qđ ageret Antonius: respondisse familiaris eius ferebat̃. Quod canis i ægypto: bibit & fugit: quoniā in illis regionibus cōstat canes raptu crocodillorum exterritos currere & bibere.

e Vstachius deinde. Publius Mutiū imprimis maliuolū quū nidisset solito tristiorē: Aut mutio inquit nescio quid in cōmodi accessit: aut nescio cui aliquid boni.

Inde Auienus. Faustus Syllæ filius quum soror eius eodem tempore duos mœchos haberet: Fuluium Fullonis filiū: & Pōpeium cognomine Maculā: miror inquit sororem meā habere maculā: quū Fullonē habeat.

h Ic Euāgelus. Apud Luciū Malliū: qui optimus pictor romæ habebat̃: Seruilius Geminius forte cœnabat. Quūq; filios eius deformes uidisset: nō similiter inquit Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tenebris enim fingo inquit: luce pingo.

Eusebius deinde: Demosthenes inquit excitatus ad laidis famā: cuius formā tūc græcia mirabat̃: accessit: ut & ipse famoso amore potiret̃. Qui ubi dimidiū talētū unius pretium noctis audiuit: discessit hoc dicto ουκ αγοραζῶ τοσ ουτου μετανοησαι. Nō emo tāti pœnitere.

Inter hæc cũ Seruius ordine se uocãte ꝑ uerecũdiã sileret.oẽs nos iqt Euangelus ipudẽtes grãmatice ꝓnuncias: si tacere talia uis uideri tuitio nem pudoris. Vnde neq; tuũ: nec Disarii:aut Hori supciliũ liberũ erit a supbiæ nota:ni Prætextatũ:& nos uelitis imitari.

Tunc Seruius:Postq̃ magis silentiũ erubescendũ uidit:ad libertatem se similis relatiõis animauit.M.iqt Votacilius pitholaus:quũ.C.seruilius uno tm̃ die cõsul fuisset:dixit.Anie flamines:nunc consules diales fiunt. Nec Disarius ultra exprobrationẽ taciturnitatis expectans ait.

Diales: idest unius diei

p Ost hũc.Horus quoq; affero ad uos inquit ΔΙϹΟΙΧΟΝ Platonis: quo ille adolescẽs luserit:quũ tragœdiis quoq; eadem ætate ꝑlude ret:ΤΗΝ ψΥΧΗΝ αγαφωΝα φιλῶΝεϖι χειλεϲΙΝ ΕΙΧΟΝ ΗΛΘΕ ΗΤᾶ/ ΗΜῶΝ ὡϲ ΔΙαΒΗϲΟΜΕΝΗ.Orta ex his læticia:& oibus i censoriũ risum remissis:ac retractãtibus q̃ a singulis antiquæ festiuitatis sapore ꝓlata sũt Symmachus ait:Hos Platõis uersiculos:quoꝝ magis uetustatẽ an breuitatẽ mireris incertũ est:legisse me memini in latinũ tanto latius uersos: quanto solet nostra q̃ græcorum lingua breuior & angustior existimari. Et(ut opinior)hæc uerba sunt.

Platonis distichon

Sauior

Dum semiulco sauio meum puellum sauior.
Dulcemq; florem spiritus duco:ex aperto tramite
Anima ægra & saucia cucurrit ad labia mihi:
Rictumq; in oris peruium & labia pueri mollia rimata
Itiner transitus:ut transiret nititur.
Tum si moræ quid fuisset plusculæ.
In cœtu osculi amoris igne percita transisset.
Et me linqueret:& mira prorsus res fieret:
Vt ad me fierẽ mortuus:ad pueꝝ intus uiuerem.Sed miror oẽs uos ioca tacuisse Ciceronis.i quibus facũdissimus: ut in oibus fuit.Et si uidetᷣ:ut æditūus respõsa numinis sui ꝑdicat:ita ego quæ memoria suggesserit:referam dicta Ciceronis:Tum oibus ad audiendũ erectis:ille sic incipit.

Ioca.

Ciceronis Dicteria & ioca in multos.

M.Cicero:quũ apud Damasippũ cœnaret:& ille mediocri uino posito diceret:Bibite phalernũ hoc:ãnoꝝ quadraginta ẽ:Bene iqt ætatẽ fert.

Idẽ quũ Lẽtulũ geneꝝ suũ exiguæ staturæ hoiem lõgo gladio accinctum uidisset:quis inquit geneꝝ meũ ad gladiũ alligauit?

Nec Quinto Ciceroni fratri circa similẽ mordacitatẽ pepercit. Nam quũ in ea ꝓuincia quã ille rexerat:uidisset clypeatã imaginẽ eius ingẽtibus liniamẽtis usq; ad pectus ex more pictã(erat aũt Quintus ipse statu ræ paruæ)ait:Frater meus dimidius maior est q̃ totus.

In cõsulatu Vatinii:quẽ paucis diebus gessit:notabilis Ciceronis urbanitas circũferebatᷣ.Magnũ ostẽtũ inquit anno Vatinii factũ ẽ: ꝙ illo cõsule nec bruma:nec uer:nec æstas:nec autũnus fuit. Quærẽti deinde

Vatinio q gravatus esset: domū ad se infirmatū uenire: respondit: Volui in cconsulatu tuo uenire: sed nox me cōpræhendit. Vlcisci aūt se Cicero uidebat: ut qui respondisse sibi Vatinium meminerat: quum humeris se reipu. de exilio reportatum gloriaretur: Vnde ergo tibi uarices.

c Aninius quoq; Reuilus: qui uno die (ut Seruius rettulit) consul fuit: rostra quū ascēdisset: pariter honorē iniit cōsulatus: & peierauit: qd' Cicero gaudēs omni occasiōe urbanitatis increpuit: λογοθεωρητος est Caninius cōsul: Deinde. Hoc cōsecutus ē Reuilus: ut q̄reret qbus cōsulibus cōsul fuerit. Dicere p̄terea nō destitit: Vigilantem habemus cōsulem Caninium: qui in consulatu suo somnum non uidit.

p Ompeius Ciceronis facetiarum impatiēs fuit: Cuius hæc de eo dicta ferebant. Ego uero quē fugiā habeo: quē sequar nō habeo. Sed & quū ad pōpeiū uenisset: dicētibus sero eū uenisse: r̄ndit: Minime sero ueni: nā nihil hic paratū uideo. Deīde interrogāti Pōpeio ubi gener' eius Dolobella esset: respondit: cū socero tuo. Et quū donasset Pōpeius transfugam ciuitate romana: o hoīem bellum inqt: gallis ciuitatē p̄mittit alienam: qui nobis nostrā nō pōt reddere: Propter quæ merito uidebat dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cicero transeat: ut nos timeat.

i N Cæsarē quoq; mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primū post uictoriā Cæsaris interrogatus: cur in electiōe ptis errasset: respōdit: Præcictura me decæpit: Iocatus in Cæsarē: q ita toga p̄cingebat: ut trahēdo laciniā: uelut mollis incederet: adeo ut Sylla tanq̄ prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum. Caue tibi illū

d Einde quū laberius in fine ludo℞ anulo aureo honoratus a Cæsare: e uestigio in quattuordecim gradibus ad spectandū trāsiit: uiolato ordine: & quū detractus est eques romanus: & quū mimus remissus: ait Cicero prætereūti Laberio: & sedile quærēti: Recæpissem te: nisi anguste sederē: simul & illū respuens: & in nouū senatū iocatus: cuius nume℞ Cæsar supra fas auxerat. Nec ipune: r̄ndit. n. Laberius. Mi℞ si anguste sedes: qui soles duabus sellis sedere: exprobrata leuitate Ciceronis: quia im merito optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero alias facilitatē Cæsaris in eligēdo senatū irrisit palā: Nam quū ab hospite suo Publio Mallio rogaret: ut decurionatum priuigno eius expediret: assistente frequētia dixit: Romæ si ius habebit Pompeius difficile ē. Nec intra hæc mordacitas stetit: qppe ab Androne quodā laodiceno salutatus: quū cām aduētus requisiuisset: cōperissetq; (nam ille se legatū de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicā seruitutē. εαν επιτυχησ και περι ημασ πρεσβευσον. Decurionatus.

u Igebat in eo excedēs iocis & seria mordacitas: ut hoc ē ex epistola ad. C. Cassiū dictaroris uiolatorē. Vellē idibus martiis me ad cœnā inuitasses: profecto reliquia℞ nihil fuisset: nūc me reliquiæ nostræ exer

cent: Idē Cicero de Pisone genero &. M. Lepido lepidissime cauillatus ē.
Dicente adhuc Symmacho: &(ut uidebat̃)plura dicturo: intercedens Auienus: ut fieri sermōibus couiualibus solet: Nec Augustus īquit Cæsar in hmōi dicacitate quoq̃ minor: & fortasse nec Tullio. Et si uolētibus uobis erit: aliqua eius quæ memoria suggesserit: relaturus sum. Et horus. Permitte Auiene Symmachus explicet de his: quos iam noīauerat: dicta Ciceronis: & opportunius quæ de Augusto ius referre succedent.

Piso Ciceronis: gener.

r Eticēte Auieno: Symmachus. Cicero inq̃: quū piso gener eius mollius incederet: filia aūt cōcitatus: ait filiæ: ambula tāq̃ uir. Et quum M. Lepidus ī senatu dixisset patribus cōscriptis: Tullius ait. Ego nō tāti fecissem ομοιοπτωτον. Sed pge Auiene ne ultra te dicturiētē retardē.

Dicturiens. Augusti ioca

Et ille: Augustus inquā Cæsar affectauit iocos: saluo tñ maiestatis pudorisq; respectu: nec ut caderet ī scurrā. Aiacē tragœdiā scripserat: eādēq; ꝙ sibi displicuisset: deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiaꝝ scriptot interrogabat eū: quid ageret Aiax suus. Et ille in spongiā inquit incubuit.

Aiax tragœdia.

i Dem Augustus: quū ei quidā libellū trepidus offerret: & modo ꝓferret manū: modo traheret: Putas inquit te assem elephāto dare.

Idē quū ab eo Pacuuius Taurus cōgiariū peteret: diceretq;: iā hoc homines uulgo loq: nō puā ab illo sibi pecuniā datā: sed tu īqt noli credere.

Aliū p̄fectura equitū sūmotū: & insup salariū postulātē: dicētēq; nō lucri cā dari hoc mihi rogo: sed tu iudicio tuo munus uidear impetrasse: & ita officiū deposuisse: Hoc dicto repercussit: Tu te accæpisse apud oēs affirma: & ego dedisse me non negabo.

Vrbanitas eiusdē īnotuit circa Herēniū deditū uitiis iuuenē: quē quū castris excedere iussisset: & ille supplex hac deprecatione uteret̃: quo mō ad patrias sedes reuertar̃ qd patri meo dicā̃ rñdit: dic me tibi displicuisse.

Saxo ī expeditiōe pcussū ac notabili citatrice in frōte deformē nimiū tñ sua opera iactantem: sic leuiter castigauit. At tu quum fugies inquit: nunq̃ post te respexeris.

Galbæ cuius informe gibbo erat corpus: agenti apud se causam & frequenter dicēti corrige in me siquid rep̄hendis. rñdit: Ego te monere possum: corrigere nō possum. Quū multi Seuero Cassio accusante absoluerent̃: & architectus fori Augusti expectatiōem operis diu traheret: ita iocatus est: Vellem Cassius & meum forum accusasset.

u Ectius quū monumentū patris exarasset: ait Augustus: hoc est uere monumentū patris colere. Quū audisset inter pueros: quos in syria Herodes rex iudeoꝝ intra bimatū iussit interfici: filiū quoq; eius occisum: ait: Melius est Herodis porcum esse q̃ filium.

Idē Augustus quia Mecoenatē suū nouerat eē stilo remisso molli & dissoluto: talē se in epistolis quas ad eū scribebat: sæpius exhibebat. & cōtra castigationē loquēdi quā alias ille scribēdo seruabat: ī epistola ad Me

coenatem familiari:plura in iocos effusa subtexuit:Vale mel gentiũ:me-
tuelle:ebur ex hetruria:lasser arretinũ:adamas supnas:thyberinũ marga-
ritũ:cilneorũ smaragde:iaspi figulorũ:berille prosenne: carbunculum ha-
beas ινα συντεμῶ παντα μαλαγμα moecharum.

Excæptus est a quodã cœna satis parca:& quasi quotidiana:Nã pene nulli se inuitãti negabat.Post epulũ igit':iops ac sine ullo apparatu disce dens:Vale dicẽti hoc tm̃ insusurrauit:Nõ putabã me tibi tã familiarẽ.

Q uũ de tyriæ purpuræ:q̃ emi iusserat:obscuritate q̃reret':dicẽte uẽdi tore:erige altius & suscipe:his usus ẽ salibus:Q uid ergo ut me popu. ro manus dicat bñ cultũ:i solario ãbulaturus sũ? Nomẽculatori suo de cu ius obliuiõe q̃rebat' dicẽti:nũqd ad forũ mãdas? Accipe iquit cõmẽdati-cias:quia illic nemĩnẽ nosti. Vatinio i prima sua ætate elegãter insulta uit.Cõfusus ille podagra uolebat tñ uideri discussisse uitrũ:& mille pas-sus ãbulare se gloriabat'.Cui Cæsar.Nõ miror iqt:dies aliq̃to sũt lõgiores

P Erlata ad se magnitudine æris alieni:quã quidã eques romãus dũ uixit excedentẽ ducẽties cælauerat:culcitrã emi cubicularẽ in eius auctiõe sibi iussit.Et pceptũ mirãtibus:hãc rationẽ reddidit:Habẽda est ad somnũ culcitra:in qua ille quũ tantũ deberet dormire potuit.

Nõ est itermittẽdus sermo eius:quẽ Catonis honori dedit. Venit for te in domũ:i qua Cato habitauerat.Dein Strabone i adulationẽ Cæsaris male existimãte de catonis puicatia ait:Q uisq̃s psentẽ statũ ciuitatis cõ mutari nõ uolet:& ciuis & uir bonus ẽ.Satis serio & catonẽ laudauit: & sibi ne qs affectaret res nouas cõsuluit. Soleo i Augusto magis mirari quos ptulit iocos:q̃ ipse quos ptulit:qa maior ẽ patiẽtiæ q̃ facũdiæ laus: maxie cũ æquanimiter aliqua ẽt iocis mordaciora ptulerit.Cuiusdã pui cialis locus asp inotuit.Intrauerat romã simillimus Cæsari:& in se oium ora cõuerterat.Augustus pduci hoiem ad se iussit:uisumq; hoc mõ inter rogauit.Dic mihi adolescẽs:fuit aliqñ mater tua romæ. Negauit ille: nec cõtẽtus adiecit:sed pater meus sæpe. Tpibus triũuiralibus Pollio quũ fescẽninos i eũ Augustus scripsisset ait.At ego taceo.Nõ ẽ.n. facile i eũ scribere:q põt pscribere. Curtius eques romãus delitiis diffiuẽs: quũ macrũ turdũ sumpsisset i cõuiuio Cæsaris:iterrogauit an mittere liceret. Respõderat princeps quidni liceat? Ille statim p fenestram misit.

Ioci in Augustum.

Pollio in Augustum.

Curtius eq̃s

Aes alienũ Augustus cuiusdã senatoris cari sibi nõ rogatus exoluerat nũerato q̃dragies.At ille p gratiarũ actiõe hoc solũ ei scripsit:Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius ichoãti opa patrono magnas pecunias cõferre:Q uẽ morẽ secutus centũ pmisit p libellum:in quo uirgulæ su-perductæ pars ultra pecuniæ defectiõem protendebat':uacãte infra loco: Cæsar occasiõe usus priori alterũ centies sua manu iũxit:spacio diligẽter expleto:& affectata litteræ similitudine:geminatãq; accæpit sũmam:dis-simulãte liberto:Q ui postea cœpto alio opere:leniter factũ suũ Cæsari

obiecit:libello tali dato:Cōfero tibi dn̄e ad noui opis īpēsam:qđ uidebit̄.

Patientia Censoris augusti.

Mira etiā cēsoris Augusti & laudata patiētia.Corripiebat̄ eques romanus a principe:tanq̄ minuisset facultates suas.At ille se multiplicasse coram ꝓbauit.Mox eidē obiecit:ꝙ ad cōtrahēdū matrimoniū legibus non paruisset.Ille uxorē sibi & tres liberos eē dixit:Tūc adiecit.Post hac Cæsar de honestis hoibus inquiris:honestis mandato.

Etiam militis nō libertatē tantū:sed & temeritatē tulit. In quadā uilla inquietas noctes agebat:rūpente somnū eius crebro noctuæ cantu. Præhendēdam curauit noctuā.Miles aucupii peritus & spe ingentis præmii ꝑtulit.Laudato imperator mille nūmos dari iussit.Ille ausus ē dicere. Malo uiuat:auēq; dimisit.Quis nō miratus ē nō offenso cæsare abiisse militem cōtumacē.Veteranus quū die sibi dicto periclitaret̄:accessit i publico ad Cæsarē:rogauitq; ut sibi adesset. Ille aduocatū quem ex comitatu suo elegerat sine mora dedit:cōmēdauitq; ei litigatorē.Exclamauit ingēti

Vicarius.

uoce Veteranus: At nō ego Cæsar periclitāte te actiaco bello:uicariū q̄si ui:sed ꝓ te ipse pugnaui:detexitq; ipressas cicatrices:Erubuit Cæsar:uenitq; in aduocationē:ut q̄ uereret̄ nō supbus tm̄:sed etiā ingratus uideri.

Delectatus iter cœnā erat symphoniacis Turonii Flacci māgonis:atq; eos frumēto donauerat:quū in alia acroamata fuisset liberalis nūmis.Eosdemq; postea Turonius æque iter cœnā quærēti Cæsari sic excusauit:ad molas sunt. Sublimis actiaca uictoria reuertebat̄: occurrit ei inter gratulātes:coruū tenēs:quē istituerat hoc dicere Aue Cæsar uictor iperator.

Coruus salutans augustū

Miratus Cæsar officiosam auē.xx.milibus nūmum emit:Socius opifiсis ad quē nihil ex illa liberalitate puenerat:affirmauit Cæsari habere illū & aliū coruū:quē ut afferre cogeret̄ rogauit. Allatus uerba q̄ didicerat expressit.Aue uictor impator Antoni:nihil exasperatus satis duxit iubere il

Psyttacus Pica.

lū diuidere donatiuū cū cōtubernali. Salutatus similiter a psyttaco emi iussit eū.Idē miratus in pica:hanc qūoq; redemit.Exēplū sutorē pauperem sollicitauit:ut coruū institueret ad parē salutatiōem:q impendio exhaustus:sæpe ad auem nō respōdentem dicere solebat: opa & impēsa periit.Aliquādo tamen coruus cœpit dicere dictatā salutatiōnē.Hac audita dum transit:Augustus:respondit.Satis domi salutatoꝝ taliū habeo.Superfuit coruo memoria:ut & illa qbus dominum querentem solebat audire:subtexeret:opera & impēsa periit. Ad quod Cæsar risit:Emiq; auem iussit:quāti nullam adhuc emerat. Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificū aliquod epigrāma porrigere græculus.Id quū frustra sæpe fecisset:rursusq; eū id facturū uidisset Augustus:breue græcū manu sua in charta exarauit epigrāma:pgenti deinde ad se obuiā misit.Iile legēdo laudare:mirari tā uoce q̄ uultu.Quūq; accessisset ad sellā:demissa in fundā pauperem manu:paucos denarios ꝓtulit: quos principi daret. adiectus hic sermo μηκατατην τυχην σηὺσεβαςε ειπλεον εδιδουν. Non

secũdũ fortunã tuã Auguste:si plus haberẽ plus darẽ:Secuto oĩum risu: dispẽsatorẽ Cæsar uocauit:& sestertia cẽtũ milia græculo nũerari iussit. Augusti liberalitas in græculum

u Vltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed si garrulus nõ putabor:uolo de moribus fœminæ pauca ꝑmittere: ut qsq; uestrũ habeat seria & discẽda q̃ ꝓferat.Hortãtibusq; oĩbus:ut cœpto insisteret: ita de Iulia orsus ẽ. Annũ agebat tricesimũ & octauũ: tempus ætatis(si mens sana sup esset)uergentis in seniũ:sed idulgentia tam fortunæ: q̃ patris abutebat̃:quũ alioquin litteraꝝ amor multaq; eruditio: qđ in illa domo facile erat:ꝑterea mitis humanitas:minimeq; sæuus aius ingentẽ fœminæ gratiã cõciliarent:mirãtibus qui uitia noscebãt tantã pariter diuersitatẽ.Nõ semel ꝑcæperat pater: tẽperato tamen iter idulgẽtiã grauitatẽq; sermone:moderaret̃ ꝓfusos cultus ꝑspicuosq; comitatus.Idẽ quũ ad nepotũ turbã:similitudinẽq; respexerat:qua reꝑsentabat̃ Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubescebat.Inde blãdiebat̃ sibi Augustus lætũ in filia animũ usq; ad speciẽ ꝓcacitatis:sed reatu liberꝫ:& talẽ fuisse apud maiores Claudiã credere audebat.Itaq; inter amicos dixit:duas habere se filias delicatas: quas necessẽ haberet ferre rempublicam.Et Iulia uenerata dominũ licentiore uestitu & oculos offenderat patris tacentis: Mutauit cultus sui postera die morẽ:& lætũ patrẽ affectata seueritate cõplexa est: At ille qui pridie dolorẽ suũ cõtinuerat:gaudium cõtinere nõ potuit. Et quãtũ hic ait in filia augusti ꝓbabilior est cultus? Non defuit patrocinio suo Iulia his uerbis.Hodie.n.me patris oculis ornaui:heri uiri. Iulia filia aug.

Notũ & illud:Cõuertebãt in se populũ in spectaculo gladiatoꝝ Liuia & iulia:comitatus dissimilitudine:Quippe cingentibus Liuiã grauibus uiris:hæc iuuentutis & quidem luxuriosæ grege circũsidebat̃. Admonuit pater scripto: Videret quantũ inter duas principes fœminas interesset:Eleganter illa rescripsit.Et hi mecum senes fient. Liuia filia augusti

Eadem iulia mature habere cœperat canos: quos legere secreto solebat.Subitus interuentus patris aliquãdo opꝑssit ornatrices. Dissimulauit augustus deꝑhensis sup uestem eaꝝ canis:& aliis sermonibus tpe extracto induxit ætatis mentionem. Interrogauitq; filiã:utrũ post aliquot annos cana esse mallet:an calua.Et quũ respõderet: Ego pater cana esse malo:sic illi mendacium obiecit.Quid ergo istæ te caluã tam cito faciunt.

Item quũ grauem amicũ audisset Iulia suadentem melius facturã: si se cõposuisset ad exempla paternæ frugalitatis: ait. Ille obliuiscit̃ Cæsarem se esse.ego memini me cæsaris filiam.

Quumq; conscii flagitiorum mirarentur quo modo similes Agrippæ filios procrearet: quæ tam uulgo potestatem corporis sui faceret: ait. Nunq̃ enim nisi naui plena tollo uectorem.

Simile dictũ Populiæ.M.filiæ q̃ mirãti cuidã:q̃d eẽt:quãpp aliæ bestiæ nunq̃ marẽ desiderarẽt:nisi quũ ꝑgnãtes uellẽt fieri:rñdit:bestiæ eni sũt. Populiæ responsio

Sed ut a fœminis ad uiros:& a lasciuis iocis ad honestos reuertar:cecilius iurisconsultus urbanitatis miræ libertatisq; habebat: præcipue tñ is iocus eius inotuit. Lapidatus a populo Vatinius: cũ gladiatoriũ munus ederet:obtinuerat:ut ædiles edicerent: ne quis in arenam nisi pomum misisse uellet. Forte iis diebus Caselius cõsultus a quodã:an nux pinea pomum esset:respondit:si in Vatinium missurus es:pomum est.

Vatinius a populo lapidatus.

Caselii dictũ.

m Ercatori deinde quẽadmodum cũ socio nauẽ diuideret ĩterroganti respõdisse tradit. Nauẽ si diuidis:nec tu nec socius habebitis.

M.Lelius in Galbã

In Galbã eloquẽtia clarũ:sed quẽ habitus(ut supra dixi)corporis dẽstruebat. M.Lelii uox circũferebat:ĩgeniũ Galbæ male habitat. In eundẽ Galba Orbilius grãmaticus Acerbius irrisit: Prodierat Orbilius in reũ testis:quẽ galba ut confunderet: dissimulata eius professione: interrogauit. Quid artium facis? respõdit. In sole gibbos fricare soleo.

Orbilius grãmaticus ĩ eũdem.

L.Cecilius

l Vcius Cecilius quũ.C. Cæsar aliis qui secũ pila lusitabant cẽtena sestertia:illi uni quinquaginta dari uidisset:quid ego ĩquit una manu ludo & non duabus:ut plus habere possim.

Decimus ualerius

Quũ iratus eẽ Publius Clodius decimo Valerio diceretur: ꝙ ei nũmũ petẽti nõ dedisset: Quid amplius inquit mihi facturus es:nisi ut durachium eam & redeam:ludens ad Ciceronis exilium.

Laberius

Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nũc: Laberii fecimus mẽtionẽ:si aliq̃ huius atq; Publii dicta referemus:uidebimur:& adhibẽdi cõuiuio mimmos uitasse lasciuiã:& eã celebritatẽ imitari quã quũ adsunt illi excitare pollicent. Laberiũ asperæ libertatis equitẽ romanum Cæsar qngẽtis milibus ĩuitauit:ut ꝓdiret ĩ scænã: & ipe ageret mimmos: quos scriptitabat. Sed ptãs nõ solũ si inuitet: sed etiã si supplicet: cogit: Vnde se & laberius a Cæsare coactũ in ꝓlogo testatur his uersibus.

Necessitas:cuius cursus transuersi impetum
Voluerunt multi effugere:pauci potuerunt:
Quo me detrusit pene extremis sensibus.
Quem nulla ambitio:nulla unq̃ largitio.
Nullus timor:uis nulla:nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de statu:
Ecce in senecta:ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clæmente edita
Submissa placide blandiloquens oratio
Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques romanus lare egressus meo domum
Reuertar mimus:nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi q̃ uiuendum fuit.

Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere:
Cur quum uigebam membris præuiridantibus
Satisfacere populo & tali cum poteram uiro:
Non flexibilem me concuruasti:ut carperes?
Nunc me deiicis quo? quid ad scænam affero?
Decorem formæ:an dignitatem corporis?
Animi uirtutem an uocis iocundæ sonum?
Vt hedera serpens uires arboreas necat:
Ita me uetustas amplexu annorum necat.
Sepulchris similis: nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoq; actiõe subinde se qua poterat ulciscebat̃ ĩducto habitu syri:q uelut flagris cæsus ꝑripiẽtiq; se similis exclamabat. Porro qrites libertatẽ ꝑdidimus. Et paulopost adiecit:necesse ẽ multos timeat: quẽ multi timẽt. Quo dicto uniuersitas populi ad solũ Cæsarẽ oculos & ora cõuertit:notãtes eius ĩpotẽtiã hac dicacitate lapidatã. Ob hæc ĩ publiũ uertit fauorẽ. Is Publius natiõe syrus:quũ puer ad patronũ dñi esset adductus ꝓmeruit eũ nõ minus salibus & ĩgenio:q̃ forma. Nã forte quũ ille seruũ suũ hydropicũ iacentẽ in area uidisset:q̃sissetq;:ĩcrepuissetq; qd in sole faceret:rñdit:aquã calefacit: Ioculari deĩde sup cœnã exorta q̃stione:quodnã esset molestũ ociũ:aliud alio opinante:ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus:& maiore cura eruditus quũ minimos cõponeret:ĩgentiq; assensu ĩ Italiæ oppidis agere cœpisset: ꝓductus romæ p Cæsaris ludos oẽs qui tũc scripta & operas suas ĩ scænã locauerãt:ꝓuocauit ut singuli secũ posita ĩuicẽ materia ꝓ tpe cõtẽderẽt. Nec ullo recusãte superauit oẽs:in quis & Laberiũ. Vñ Cæsar arridẽs hoc mõ ꝓnũciauit: Fauente tibi me:uictus es Laberi a syro. Statimq; Publio palmã: & laberio annulũ aureũ cũ quingẽtis sestertiis dedit. Tũc Publius ad Laberiũ recedentẽ ait: Qui cũ cõtendisti scriptor:hũc spectator subleua. Sed & Laberius sequẽti statim cõmissione:minimo nouo ĩteriecit hos uersus: Publius Syrus

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
Summum ad gradum quum claritatis ueneris:consistes
Aegre:nec citius q̃ descendas:decidas.
Cecidi ego:cadet qui sequitur: laus est publica.

Publii aũt sentẽtiæ ferũtur lepidæ: & ad cõmunem usum accõmodatissimæ. Ex quibus has fere memini singulis uersibus circũscriptas. Publii sententiæ lepidæ

Beneficium dando accæpit qui digno dedit.
Feras: non culpes:quod mutari non potest.
Cui plus licet:q̃ par est:plus uult q̃ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe neptunum accusat:qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficii est:quod petitur si cito neges.
Ita amicum habeas:posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̃ periculum sine periculo uincitur.

Pylades histrio

Sed qa semel igressus sũ scænã loquẽdo:nõ Pylades histrio nobis omittẽdus est:qui clarus i ope suo fuit tpibus Augusti:& Hylã discipulũ usq; ad æqualitatis cõtẽtionẽ eruditiõe ꝓuexit. Populus deide iter utriusq; suffragia diuisus ẽ. Et quũ canticũ quoddã saltaret Hylas:cuius clausula erat. Τον μεγαν αγαμεμνονα sublimẽ ingentẽq; Hylas uelut metiebat᷑. Nõ tulit Pylades:& exclamauit e cauea. συ μακρον ου μεγα ποιεισ. Tũc eũ populus coegit idẽ saltare cãticũ. Quũq; ad locũ uenisset quẽ rephenderat:expssit cogitantẽ:nihil magis ratus magno duci cõuenire:q̃ pro oibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodẽ. & Pylades hac uoce securitatẽ saltãtis castigauit συ βλεπεισ. Quũ i Herculẽ furentẽ ꝓdisset:& nõnullis icessũ histrioi cõuenientẽ nõ seruare uideret᷑: deposita psona:ridẽtes icrepuit:μωροι μαινομενον ορχουμαι. Hac fabula & sagittas iniecit in populũ. Eandẽ psonã quũ iussu Augusti i triclinio ageret:& itendit arcũ:& spicula imisit. Nec indignatus ẽ Cæsar eodẽ se loco Pyladi:quo po. ro. fuisse. Hic qa ferebat᷑ mutasse rudis illius saltatiois ritũ:q̃ apud maiores uiguit:& uenustã iduxisse nouitatem: iterrogatus ab Augusto q̃ saltatioi cõtulisset:rñdit λυλων συριγγων. Idẽ quũ pp populi seditionẽ ꝓ cõtentiõe iter se Hylãq; hita cõcitatã idignationẽ excæpisset Augusti: rñdit βασιλευ εασον αυτουσ περι ημασ ασολεισθαι, και ευκαριστεισ. His dictis & excitata læticia quũ i Auieno memoria florida:& amœnitas laudaret᷑ igenii:mẽsas secũdas minister admouit.

e T Flauianus. Multi ut extimo i hoc a Varrone dissẽtiũt:qui i illa lepidissima satyra menippea:q̃ inscribit᷑:Nescis quid uesp uehat: de secũda mẽsa placẽtas remouit. Sed q̃so dicas Cecina uerba ipsa Varrõis: si tibi bñficio memoriæ tenacioris hæserũt. Et Albinus: locus iquit Varronis quẽ referri ame impas:i his fere uerbis ẽ. Bellaria ea maxie sunt mellita:q̃ mellita nõ sunt. Dulcibus.n.cũ pepsi societas ifida. Significãt aũt bellaria oẽ mẽsæ secũdæ genus. Nã q̃ πεμματα græci uel τραγηματα dixerunt:ea ueteres nostri appellauere bellaria. Vina quoq; dulciora ẽ iuenire i comœdiis ãtiquioribus hoc uocabulo:dictaq; ea Liberi bellaria.

Bellaria

e T euãgelus. Agite anteq̃ surgẽdũ nobis sit: uino indulgeamus: qđ decreti Platonici autoritate faciemus:qui existimauit fomitem esse

quendã & incitabulũ īgenii uirtutisq̃: si mẽs & corpus hoīs uino flagret. Tũ Eustachius: qd agis inqt Euãgele: an Platonẽ extimas hauriẽda passim uina suasisse: & nõ magis iter minuta pocula iocũdiorem liberaliorẽ q̃ inuitationẽ quæ fieret sub quibusdã quasi arbitris & magistris cõuiuiorũ sobriis: nõ iprobasse? Et hoc ẽ qđ in prĩo & in secũdo de legibus non inutile uiris eẽ decernit. Nã & modicis honestisq̃ iterbibẽdũ remissionibus refici itegrariq̃ aĩos: ad istaurãda sobrietatis officia extimauit: redditosq̃ sensim lætiores. ad intẽtiones rursus capessendas fieri habiliores: & simul siqui penitus i his affectionũ cupiditatũq̃ errores inessent: quos celaret alioqn pudor reuerẽs: ea oĩa sine graui pículo libertate ꝑ uinũ data detegi: & ad corrigendũ medẽdũq̃ fieri opportuniora. Atq̃ hoc ẽt Plato ibidẽ dicit: nõ diffugiẽdas esse huiuscemodi exercitatiões aduersus ꝓpulsandã uini uiolentiã: neq̃ illũ unq̃ cõtinentẽ prorsum aut tẽperantẽ satis fideliter uisum eẽ: cui uita nõ inter ipsa errorũ pericula & i mediis uoluptatũ illecebris explorata sit. Nã cui libẽtiæ gratiæq̃ oẽs cõuiuioꝝ incognitæ sint: quiq̃ illaꝝ oĩo expers sit: si eũ forte ad ꝑticipãdas huiusmodi uoluptates: aut uolũtas tulerit: aut casus iduxerit: aut necessitas ipulerit: mox deliniri & capi: neq̃ mentẽ eius aĩumq̃ cõsistere. Cõgrediendũ igiť. & tãq̃ in acie quadã cum uoluptariis rebus: cũq̃ ista uini licentia cõminus decernendũ: ut aduersus eas nõ fuga nec absentia simus tuti: sed animi uigore: & constanti præsentia: moderatoq̃ usu: temperantiã continentiãq̃ tueamur: & calefacto simul refotoq̃ aĩo: siquid in eo uel frigidæ tristitiæ: uel torpentis uerecũdiæ fuerit: diluamus. Sed quia uoluptatũ fecimus mẽtionem: docet Aristoteles a quibus uoluptatibus sit cauendũ. Quinq̃. n. sunt sensus hominũ: quos græci αισθησεισ appellãt: ꝑ quos uoluptas aĩo aut corpori quæri uidetur. tactus: gustus: odoratus: uisus: auditus. Ex iis oĩbus uoluptas quæ imodice capiť: ea turpis atq̃ iproba est. Sed enim: quæ nimia: ex gustu atq̃ tactu est: ea igitur gemina uoluptas sicut sapientes uiri censuerunt: omnium rerum fœdissima est: eosq̃ maxime qui sese duabus istis uoluptatibus dediderunt: grauissimi uitii uocabulis græci appellauerunt: uel ακρατεισ: uel ακολαςουσ. Nos eos uel incontinentes dicimus: uel intemperãtes. Istas aũt uoluptates duas: gustus atq̃ tactus: idest cibi atq̃ ueneris: solas hominibus cõmunes uidemus esse cum belluis. Et iccirco in pecudum ferorumq̃ animalium numero habetur quisquis est his ferarum uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum tantum propriæ sunt. Verba super hac re Aristotelis philosophi in mediũ ꝓferã: ut qd de iis isfamibus uoluptatibus tã clarus atq̃ iclytus uir sentiat publicetur. Δια τι κατα την αφησ η γευσεοσ ηδονην εγγενομενην εαμ υπερβαλλωσι ακρατεισ λεγονται. οι τε γαρ περι τα αφροδισια ακολαςοι τοιουτοι οι περι τασ τησ τροφησ απολαυσεισ των δε κατα

Vinũ fomes & incitabulũ ingenii uirtutisq̃.

Sensus hominum qnq̃.

Voluptates duæ

τὴν τροφὴν ἀπενιῶν μὲν τῇ γλῶττῃ. ἀπενιῶν δὲ ἐν τῇ λάρυγγι ἡ υχετο ευχειν διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τουτου γενομένας κοινὰς εἶναι ἡμιν καὶ τοις ἄλλοις ζωοις τῶν δὲ ουσῶν κοινῶν αισχρῶν εἶναι τὴν   αὐτικὰ ηττώμενον λεγόμενον καὶ ακρατη καὶ ἀκόλαστον διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρισταιν ἡδονῶν ηττᾶσθαι τῶν δὲ αισθησεον πεντ,ε τα ἄλλα ζωα ἀπὸ δυο μονον ηδεται κατὰ δὲ τὰς ἀλλας ἢ λῶς ουχ ηδεται ἢ κατα τὸ συμβεβηκὸς τουτο πασχει. Quis igitur habēs aliquid humani pudoris uoluptatibus istis duabus coeūdi atq; comedēdi: quæ homini cum sue atq; asino cōmunes sunt: gratuletr? Socrates qdem dicebat: hoies multos ,ppterea uelle uiuere: ut ederēt & biberent: se bibere atq; esse: ut uiueret. Hippocrates aūt diuina uir sciētia: de coitu uenereo ita existimabat. partē esse quandā morbi teterrimi: quē nostri comitialē dixerūt. Nāq; ipsius uerba hæc traduntur: τὴν συνουσιαν εἶναι μικρὰν επιληψιαν, i. coitum esse paruum morbum comitialem.

Coitus qd ē.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris Saturnaliorum. Liber. iii.

u

Iolatum quum se nosceet Aeneas multa cæde pollutum: ait.

Tu genitor cape sacra manu patriosq; penates.
Me bello e tanto digressum & cæde recenti
Attractare nefas: donec me flumine uiuo
Abluero.

Post Caietæ quoq; nutricis sepulturam: quo potissimum nauigans appellitur. quam ad eā partem per quā fluuio thyberinus amœno in mare prorūpit: ut cōfestim in ipso Italiæ limine fluuiali unda ablutus: posset q̄ purissime Iouē phrygiāq; ex ordine matrem inuocare. Quid ꝙ Euandrū aditurus per thyberim nauigat: ꝙ eū esset reperturus Herculi sacra celebrantem: ut sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa cōquerit: nō magis ꝙ Aeneā cōtigisset & contra suū uelle in Italiam ꝑuenire: q̄ ꝙ optato potiretur thybridis alueo: quia sciret eum hoc amne purificatum posse sacra etiam sibi rite perficere. Nam ne supplicari quidem sibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationem ad sacra superorum pertinentem deorum in Virgiliana obseruatione monstrauimus) uideamus utrū etiā circa inferorū deorum cultum proprietatem moris idem poeta seruauerit Constat diis superis sacra facturum corporis ablutione purgari: Quum uero inferis litandum est: satis actum uidetur: si aspersio sola contingit. De sacris igitur superorum ait Aeneas: donec me flumine uiuo abluero. At Dido quum sacra diis inferis instituit: ait.

Ablutio in sacris superorū.

Aspersio in sacris inferorū.

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi.
Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Nec non quũ Misenum sepulturæ mandari refert idẽ. Ter socios pura circũtulit unda: Spargens rore leui. Sed & quũ facit. Aeneã apud inferos ramũ Proserpinæ consecraturum: ita infert.

Occupat Aeneas aditum: corpusq; recenti.

Spargit aqua. Verborum proprietas tam poetæ huic familiaris est: ut talis obseruatio in Virgilio esse iam desinat: nullis tamẽ magis ꝓprie usus est: q̃ sacris uel sacrificalibus uerbis. Et primũ nõ omiserim in quo plærisq; fallunt: Extaq; salsos porricit in fluctus: nõ ut quidam proiicit: existimantes dixisse Virgilium proiicienda exta: qui adiecit in fluctus sed non ita est. Nam ex disciplia haruspicũ & ex præcepto põtificum uerbũ hoc solẽne sacrificantibus ẽ: sicut Veranius ex primo libro Pictoris ita dissertationẽ huius uerbi executus ẽ: Exta porriciũto diis tãto in altaria: arãue: focũue: eoue quo exta dari debebũt. Porricere ergo nõ proiicere ꝓprium sacrificii uerbũ est. Et quia dixit Veranius in aram focũue eoue quo exta dari debebunt: nũc pro ara & pro foco mare accipiendum ẽ: quũ sacrificium diis maris dicatur. Ait enim. Porricere

Dii quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro.
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras uoti reus: extaq; salsos
Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.

Ex his docet in mare rite potuisse porrici exta: nõ proiici. Cõstituam ante aras uoti reus. Hæc uox ꝓpria sacroꝝ ẽ: ut reus uocetur: qui suscepto uoto se numinibus obligat. dãnatus aũt qui ꝓmissã uota iam soluit. Sed de hoc non opus est a me plura proferri: quũ uir doctissimus Eustachius paulo ante hanc partem plenius executus sit. Reus Dãnatus

e St ꝓfundã sciam huius poetæ in uno sæpe repire uerbo: qđ fortuito dictũ uulgus putaret. Multifariã enĩ legimus ꝙ litare sola non possit oratio: nisi is qui deos ꝑcatur: etiã aram manibus appræhẽdat. Inde Varro diuinaꝝ libro qnto dicit aras primũ ansas dictas: ꝙ esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Ansis aũt teneri solere uasa quis dubitet? Cõmutatione ergo litterarũ aras dici cœptas: ut Valesios & fusios dictos prius: nunc Valerios & Furios dici. Hæc oĩa illo uersu poeta executus ẽ: Talibus orãtẽ dictis: arasq; tenẽtẽ Audiit oĩpotẽs. Nõ ne eo additũ credideris: nõ qa orabat tm̃: sed qa & aras tenebat auditum? Nec non quũ ait. Talibus orabat dictis: arasq; tenebat. Itẽ Tãgo aras medios ignes & numina testor: eandem uim nois ex appræhensione significat. Tãgere aras. Ara Ansa

i Dem poeta tã scientia ꝓfundus: q̃ amœnus igenio: nõnulla de ueteribus uerbis: q̃ ad ꝓprietatẽ sacroꝝ nouerat ptinere: ita interpretatus est: ut mutato uerbi sono integer intellectus maneret. Nam primo

pontificii libro apud Pictorem uerbum hoc positum est: uitulari. De cuius uerbi significatu Titius ita rettulit. Vitulari est uoce lætari. Varro ēt in libro qntodecimo reꝝ diuinaꝝ ita refert: ꝙ pontifex in sacris quibusdā uitulari soleat: quod græci παιανίζειν uocāt. Has tot interptationis ambages q̄ paucis uerbis docta Maronis elegantia expressit: Lætūq; choro pæana canētes. Nam si uitulari est uoce lætari: quod ē παιανίζειν: nonne in cantu læti παιανος enarratio uerbi perfecta seruata est? Et ut huic uocabulo diutius īmoremur: Hylus libro quē de diis cōposuit ait. Vitulam uocari deā: quæ lætitiæ præest. Poso ait uitulam uictoriā nominari. Cuius rei hoc argumentū ꝓfert: ꝙ postridie nonas iulias re bene gesta: quū pridie populus a thuscis in fugam uersus sit: unde populifugia uocantur: post uictoriā sequentē certis sacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomen eius animaduersum putant: ꝙ potens sit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri sacra dicūtur: qa frugibus uita humana toleratur: Vnde hoc esse animaduertimus: ꝙ ait Virgilius: Quum faciam uitula pro frugibus ipse uenito: ut uitula dixerit pro uitulatione: quod nomen esse sacrificii ob lætitiam facti superius expressimus. Meminerimus tamen sic legendū per ablatiuū: Quum faciam uitula pro frugibus. i. quū faciam rem diuinam: non oue: non capra: sed uitula. tāq̄ dicat: quum uitulam pro frugibus sacrificauero: quod est: quum uitula rem diuinam fecero. Pontificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius ostēdit: Pontificibus enim permissa est potestas memoriā rerum gestaꝝ in tabula conferendi: & hos annales appellant equidē maximos: quasi a pontificibus maximis factos. Vnde ex ꝑsona Aeneæ ait: Et uacet annales nostrorum audire laborum. Et quia inter decreta pontificum hoc maxime quæritur: quid sacrum: quid sanctum: quid religiosum: quærendum: utrū iis secundū diffinitionē suam Virgilius usus sit. & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Vitula dea — Populifugia. — Annales

Sacrū qd sit — Profanum quid sit.

SAcrum ē: ut Trebatius libro primo de religionibus refert: quicq̄d ē quod deoꝝ habet̄. Huius diffinitiōis poeta memor: ubi sacrum nominauit: admonitionē deoꝝ pene semp adiecit. Sacra dioneæ matri diuisq; ferebam. Itē Sacra ioui stygio quæ rite īcœpta paraui. Itē. Tibi eni tibi maxima iuno Mactat sacra ferens. Profanū omnes pene consentiunt id esse: quod extra fanaticam causam sit: quasi porro a fano & religione secretum. Cuius significatus exemplum cōsecutus est: quū de luco & adytu inferoꝝ sacro utroq; loqueret̄: Procul o ꝑcul este ꝓfani Cōclamat uates: totoq; absistite luco. Eo accedit quod Trebatius ꝓfanum id ꝓprie dici ait: quod ex religioso uel sacro in hominum usum proprietatemq; conuersum est. Quod aptissime poeta seruauit: quū ait: Faune p̄cor miserere inquit: tuq; optima ferrum Terra tene: colui uestros si semp honores: Quos cōtra æneadæ bello fecere ꝓfanos. Dixerat enim. Sed stirpē teu-

cri nullo discrimine sacrũ sustulerant. Vnde ostendit proprie ꝓfanatum quod ex sacro promiscuũ humanis actibus accõmodatum est.

Sanctum est:ut idẽ Trebatius libro.x.religionũ refert:interdum idem quod sacrũ:ideq; quod religiosum:interdũ aliud:hoc est nec sacrũ nec religiosum est. Quod ad secũdam speciem pertinet: Sancta ad uos anima atq; istius inscia culpæ Descẽdam. Nõ enim sacro aut religioso eius aĩa tenebat᷑. quã sanctã hoc est incorruptã uoluit ostẽdere:ut illo quoq;: Tuq; o sanctissima cõiunx Felix morte tua:in quo castitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus est. Vnde & sanctæ leges:quæ nõ debeãt pœne sanctione corrũpi. Quod aũt ad priorẽ speciei diffinitionem de sancto attinet.i. nõ ut aliud sit q̃ sacꝝ aut religiosum: Ecce leuis summo de uertice uisus iuli Fũdere lumẽ apex. Et paulopost: Nos pauidi trepidare:metu crinẽq; flagrãtẽ Excutere & sãctos restinguere fontibus ignes. Hic.n. sanctos ac si sacros accipiemus. quia diuinitus cõtigerũt. Itẽ Tuq; o sanctissima uates Præscia uẽturi:nõ aliud nisi sacrum uocat:quam uidebat & uatem & deo plenam & sacerdotem.

Sanctum quid sit.

Superest ut quid sit religiosum cum Virgilio cõmunicemus. Seruius Sulpicius religionem esse dictã tradidit:quæ propter sanctitatẽ aliquam remotã ac sepositã a nobis sit:quasi a relinquẽdo dicta:ut a carendo cerimonia. Hoc Vergilius seruãs ait: Est ingens gelidum lucus prope ceritis amnem: Religione patrũ late sacer. Et adiecit quo proprietatẽ religionis exprimeret: Vndiq; colles Inclusere caui:& nigra nemus abiete cingit. Que res utiq; faciebat lucum a cõmunione populi secretũ. Et ut relictũ locũ ostenderet:nõ sola adeundi difficultate:adiecit & sanctitatẽ: Siluano fama est ueteres sacrasse pelasgos Agroꝝ pecoriq; deo: Secundũ Põpeium festũ: Religiosi sunt:qui facienda & uitãda discernũt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod aũt ait deducere: nihil aliud est q̃ detergere. Nã festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet:nouos fodere nõ licet. Intrãscursu & hoc notandũ est:q̄d & ipse uelut prætieriẽs sub unius uerbi significatione proiecit. Cauet᷑.n.in iure pontificio:ut quoniã oues duabus ex causis lauari solent. aut ut curetur scabies:aut ut purgetur lana:festis diebus purgãdæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat:liceat aũt si curatiõe scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cõcessa numerauit: Balantũq; gregem fluuio mersare. Quod si hucusq; dixisset:licita & uetita confunderet:sed adiiciendo salubri:causam concessæ ablutionis expressit.

Religiosum quid sit.
Religio.
Cerimonia

Deducere

n Omnia etiã sacroꝝ locoꝝ sub cõgrua ꝓprietate ꝓferre pontificalis obseruatio est. Ergo delubrũ quid pontifices ꝓprie uocent:& qualiter hoc noĩe Virgilius usus sit reqramus: Varro libro.viii.reꝝ diuinarũ: Delubrũ ait alios extimare:in quo præter ædẽ sit area assumpta deũ causa:ut est in circo flaminio Iouis statoris:alios in quo loco dei simulacrum

Delubrũ qd.

dedicatū sit. Et adiecit: Sicut locū in quo figerent candelā: candelabrum
Candelabrū. appellatū: ita in quo deum ponerent nominatum delubꝝ. His a Varrōe præscriptis: possumus intelligere id potissimū ab eo probatum: qđ ex sua cōsuetudine in ultimo posuit: ut ab dei dedicato simulacro delubrum cœperit nuncupari. Virgilius tamē utrāq; rationem diligenter est executus. Vt. n. a postrema incipiamus: obseruauit delubꝝ nominaturus: aut ꝓprie deoꝝ noia: aut ea quæ diis accomodarent̄ inserere. At gemini lapsu delubra ad sūma dracones Effugiunt. Et ut mox simulacrū nominaret: subtexuit: sæuæq; petunt tritonidis arcē: Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe tegunt̄. Itē: Nos delubra deum miseri: quibus ultimus esset: Ille dies. Illā uero opinionem de area quā Varro prædixerat: nō dimisit: Principio delubra adeūt paceq; per aras Exquirunt. Et mox: Aut ante ora deum pigues spaciat̄ ad aras: Quid. n. est aliud spaciari q̄ spatio lati itineris ob ambulare: ob quod adiiciendo ante aras: ostendit areā assumptā deoꝝ causa. Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

Penates Dii. dE diis quoq; romanoꝝ ꝓpriis ideſt penatibus aspersa est huic operi nō incuriosa subtilitas. Nigidius. n. de diis libro. xix. requirit: num dii penates sint troianoꝝ Apollo & neptūnus: qui muros eis fecisse dicūtur: & num eos in italiam Aeneas aduxerit. Cornelius quoq; labeo libro de diis penatibus eadē extimat. Hāc opinionē seqt̄ Maro quū dicit: Sic fatus meritos aris mactabat honores. Tauꝝ neptūno: taurū tibi pulcher Apollo. Varro humanaꝝ secundo Dardanū refert deos penates ex samo thrace in phrygiā: & Aeneā ex phrygia in italiam detulisse. Qui sint aūt dii penates in libro quidem memorato Varro non exprimit. Sed qui diligētius eruunt ueritatem: penates esse dixerūt: per quos penitus spiramus per quos habemus corpus: per quos rationē animi possidemus. Esse aūt medium æthera Iouem: Iunonem uero imum aera cum terra: & Mineruam summum ætheris cacumen. Et argumento utuntur: ꝙ Tarquinus Demarathi corinthii filius samothraciis religionibus mystice imbutus:
Magni dei uno templo ac sub eodem tecto numina memorata coniungit. Cassius uero Hemina dicit samothracas deos eosdemq; romanoꝝ penates proprie dici θεοῦσ μεγαλουσ. Noster hæc sciens ait: Cū sociis natoq; penatibus & magnis diis: qđ exprimit θεουσ μεγαλὀυσ. Sed & oia hæc nomina quū in uno de supradictis numinibus seruat doctrinā: ꝓculdubio
Iuno magna bona. Et potens. suā de hac omni opinione cōfirmat. Quū. n. ait Iunonis magnæ primū prece numē adora: την μεγαλην noiat. Adsit lætitiæ bacchus dator & bona Iuno: την χρηςην. Domināq; τηὺ Δυνἄτηὺ eodem nomine appellauit. Et Vestam quā de numero penatū: aut certe comitem eoꝝ esse manifestū est: adeo ut & consules & prætores seu dictatores quū adeūt magistratū lauinii: rem diuinam faciunt penatibus pariter & Vestæ. Sed & Virgilius ubi ex persona Hectoris dixit: Sacra suosq; tibi cōmendat

troia penates: mox adiecit. Sic ait & manibus uittas uestamq; potentem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Addidit Higinius in libro quem de diis penatibus scripsit: uocari eos θεοὺσ πατρώουσ. Nec hoc Virgilius ignoratum reliquit. Dii patrii seruate domum seruate nepotē: Et alibi. Patriiq; penates. Dii patrii

n Ec minus de sacrificiorꝝ usu: q̄ de deorꝝ scientia diligentiā suam pā dit. Quū.n. Trebatius libro primo de religióibus doceat: hostiarū genera esse duo. Vnū in quo uolūtas dei per exta disquirit. Alterꝝ in quo sola aīa deo sacrat. Vnde & Haruspices aīales has hostias uocāt: Vtrūq; hostiarꝝ genus Virgilius in carmine ostēdit: Et primo quidē illud quo uoluntas numinū p exta monstrat. Mactat lectas de more bidentes. Et mox pecudūq; reclusis Pectoribus inhians spirantia cōsulit exta. Alterꝝ illud in quo hostia animalis dicitur: ꝙ eius tm̄ anima sacratur: ostēdit quū facit Entellum uictorē eryci mactare taurū. Nam ut expleret aīalis hostiæ causas: ipso usus est nomine. Hanc tibi eryx meliorē aīam pro morte daretis: Et ut nūcupata uota significaret: ait. persoluo: quod de uoto proprie dicitur. Vtq; ostenderet persolutū diis significauit dicēs. Sternit exanimisq; tremens procūbit humi bos. Videndū etiā: ne & illā hostiā ostendat animalem: Sanguine placastis uentos & uirgine cæsa: Quum primū iliacas danai uenistis ad oras: Sanguine quærendi reditus: animaq; litandum argolica. Nam & animam idest hostiæ nomen posuit: & litare quod significat sacrificio facto placasse numē. Hostiarum genera. Persoluo Litare.

In his ipsis hostiis uel aīalibus uel cōsulatoriis quædā sūt: quæ hostiæ iniuges uocant. i. quæ nunq̄ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harū quoq; noster poeta sic meminit: Nūc grege de intacto septē mactare iuuencos Præstiterit: totidē lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidētius exprimeret: adiecit: & intacta totidē ceruice iuuencas. Eximii quoq; in sacrificiis uocabulū: nō poeticū ἐπίθετον: sed sacerdotale nomē est. Vetatius enim in pōtificalibus qōnibus docet: eximias dictas hostias: quæ ad sacrificiū destinatæ eximant e grege: uel qđ eximia specie quasi offerēdæ numinibus eligant. Hic ait: Quattuor eximios præstāti corpe tauros. Vbi ꝙ eximunt eximios: ꝙ eligunt præstāti corpe mōstrauit. Ambarualis hostia est: ut ait Pōpeius Festus: quæ rei diuinæ cā circū arua ducit ab hiis qui pro frugibus faciūt. Huius sacrificii mētionē in bucolicis habet: ubi de apotheosi daphnidis loquit. Hæc tibi semp erunt: & quū solēnia uota Reddemus nymphis: & quū lustrabimus agros: ubi lustrare significat circuire. Hin.n. uidelicet & nomē hostiæ acquisitū ē: ab ambiēdis aruis. Sed & in georg. lib. i. Terq; nouas circū felix eat hostia fruges. Hostiæ iniuges. Hostia eximia. Hostia ambaualis. Lustrare.

Obseruatū est a sacrificātibus: ut si hostia q̄ ad aras duceret: fuisset uehemētius reluctata: ostendissetq; se inuitā altaribus admoueri: abnueret: quia inuito deo offerri eā putabāt. Quæ aūt stetisset oblata: hāc uolenti

numini dari existimabãt. Hic noster: Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras. Et alibi. Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Mezentius quare contẽptor diuum.

Adeo aũt oẽm pietatem in sacrificiis: q̃ diis exhibẽda sunt: posuit: ut ꝓpter cõtrariam cãm: Mezẽtium uocaret cõtemptorẽ deoꝝ. Neq; enim ut Aspero uidet: ideo cõtemptor diuũ dictus est: ꝙ sine respectu deoꝝ i homines impius fuerit. Alioquin multo magis hoc de Busiride dixisset: quẽ longe crudeliorẽ illaudatũ uocasse cõtentus est. Sed ueram huius cõtumacissimi nominis causam in primo libro originum Catonis diligens lector inueniet. Ait. n. Mezẽtiũ ruulis iperasse: ut sibi offerrẽt quas diis primicias offerebãt: & latinos oẽs similis iperii metu ita uouisse: Iuppiter si tibi magis cordi est: nos ea tibi dare potius quã Mezentio: uti nos uictores facias. Ergo ꝙ diuinos honores sibi exegerat: merito dictus est a Virgilio contemptor deoꝝ. Hinc pia illa insultatio sacerdotis. Hæc sunt spolia & de rege superbo primitiæ: ut nomine cõtumaciæ: cui pœnas luit: raptas de eo notaret exuuias.

Apollinis Aræ i delo hostia nõ cæditur. Apollo pater

Mirandum est huius poetæ & circa nostra & circa externa facta sacra doctrinã. Neq;. n. de nihilo est: ꝙ quũ delon uenit Aeneas: nulla ab eo cæsa est hostia: nisi quũ ꝓficiscerent: Apolloni & Neptuno res diuina facta est. Constat. n. sicut Cloatius Verus ordinatoꝝ libro secũdo docet: esse deli aram: apud quam hostia nõ cæditur: sed tantũ solẽni deũ prece uenerant. Verba Cloatii hæc sunt: Deli ara est Apollinis γενητορος, in qua nullum animal sacrificat: quã Pythagorã uelut inuiolatã adorasse ꝓdũt. Hãc ergo esse quæ adorat ab Aenea γενητορος arã poeta demonstrat siquidẽ templũ ingressus põtifex nullo acto sacrificio statim inchoat precẽ. Et ut genitora expressius nominaret: Da pater auguriũ. At uero quũ taurũ mox imolat Apollini & Neptuno: apud aliã utiq; aram factũ intelligimus. Et bene supra tantũmodo patrẽ: quod ibi propriũ est: & ifra qđ cõmune est Apollinem nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc oĩa faciebat in uerbenis ac tubis sine hostiis: ut deli ad Apollinis genitiui aram: Eodẽ uersu non omittendũ puto: cur saxo uetusto dixerit extructũ templũ. Velius longus imutatio est inquit epitheti. uult enim dicere uetustatẽ tẽpli. Hũc multi alii cõmẽtatores secuti sunt: sed frigidũ est ædificii ætatẽ notare. Epaphus aũt uir plurimæ lectiõis. libro. xvii. ait: delphis quodã tpe euenisse: ut templũ religiosum antea & intactũ spoliatũ incensumq; sit: & adiicit. multas circa corinthũ urbes isulasq; ꝓximas terremotu haustas: delon neq; antea neq; postea hoc icõmodo uexatam: sed semp eodẽ manere saxo. Thucydides etiã historiaꝝ li. iii. idem docet. Nõ miꝝ ergo si præsidio religionis tutam insulã semp oñdens & reuerentiã sibi locoꝝ accessisse dicit cõtinuã saxi eiusdem idest insulæ firmitatem. Vt seruauit Apollinis genitoris proprietatem patrem uocando.

Idem curauit Herculē uocādo uictorē. Hæc inquit limina uictor Alcides subiit. Varro diuinaꝶ li.iiii. Victorē Herculē putat dictū:ꝙ omne aialium genus uicerit. Romæ aūt uictoris Herculis ædes duæ sunt:una ad portā trigeminā:altera in foro boario. Huius cōmenti cām Masſurius Albinus memorabiliū lib.i.aliter exponit. M. inquit Octauius Herenus prima adoleſcentia tibicen:poſtꝙ arti ſuæ diffiſus eſt:inſtituit mercaturā & bene re geſta:decimā herculi profanauit. Poſtea quum nauigans hoc idē ageret:a prædonibus circūuentus fortiſſime pugnauit:& uictor receſſit. Hunc in ſomniis hercules docuit ſua opera ſeruatū. Cui Octauius impetrato a magiſtratibus loco ædem ſacrauit:& ſignū.uictoreq; inciſis literis appellauit. Dedit ergo epitheton deo:quo & argumentū ueteꝶ uictoriaꝶ herculis:& cōmemoratio nouæ hiſtoriæ quæ recenti romano ſacro cām dedit:cōtineret. Nec fruſtra in eodē loco dixit. Et domus herculei cuſtos pinaria ſacri. Quidā.n.aram maximā quū uicino flagraret icendio:liberatā a pinariis ferūt:& ideo ſacri cuſtodē domū pinariā dixiſſe Virgiliū κατα διασολην inqt potitioꝶ:qui Appio Claudio præmio corrupti ſacra ſeruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libto quē fecit de ſupulicationibus: ita ait Pinariis qui nouiſſimi comeſo prādio ueniſſent.quū iam manus prāſores lauarēt: præcepiſſe herculem:ne quid poſtea ipſi:aut ꝓgenies ipſoꝶ ex decima guſtarent ſacrāda ſibi:ſed miniſtrādi tantū modo cauſa:nō ad epulas cōuenirēt. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſtodes uocari:ut ipſe Virgilius alibi:At triuiæ cuſtos iā dudum in montibus opis:idē miniſtra. Niſi forte cuſtodē dixit cā: quæ ſe prohibuerit & cōtinuerit a ſacris:ut ipſe alibi: Et cuſtos furū atq; auium cū falce ſaligna helleſpontiaci ſeruet tutela priapi. Hic utiq; cuſtodem prohibitoreq; auium furumq; ſignificat. Hæc ubi dicta:dapes iubet & ſublata reponi Pocula:gramineoq; uiros locat ipſe ſedili. Non uacat quod dixit ſedili. Nā ꝓpria obſeruatio eſt:herculis ſacris epulari ſedētes. Et cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro.xviii. ita ait: Apud aram maximā obſeruatū:ne lectiſterniū fiat. Cuſtodit in eodē loco ut oēs aperto capite ſacra faciant. Hoc fit:ne qnis in æde dei habitū eius imitaret. Nā ibi operto ipſe capite eſt. Varro ait græcum hūc eſſe morem:quia ſiue ipē ſiue ab eo relicti qui aram maximā ſtatuerunt:græco ritu ſacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Baſſus. Iccirco eni hoc fieri dicit: qa ara maxima ante aduentū Aeneæ in italia conſtituta eſt:qui hūc ritū uelādi capitis inuenit. Ea quoq; quæ incurioſæ trāſmittunt a legentium plebe: nō carent profunditate. Nā quū loqueret de filio Pollionis: id quod ad principem ſuū ſpectaret adiecit: Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti Murice:iā croceo mutabit uellera luto. Tradit aūt in libro hetruſcorū. ſi hoc aial inſolito colore fuerit indutū:ꝓtēdi imperatori reꝶ oium cū felicitate largitatē. Eſt ſup hoc liber Tarquini tranſcriptus ex oſtētario tuſco:

Hercules uictor

Octauius Herenus Profanauit.

Pinarii Potitii

Cuſtos

Herculis ſacris epulantur ſedentes

Aries indutus inſolito colore portēdit Imperatori felicitatem.

Ibi reperit̃ purpureo aureoue colore ouis ariesue si aspergetur: principi ordinis & generis summa cũ felicitate largitatẽ auget.genus ꝓgenieq̃ ꝓpagat i claritate:lætioreq̃ efficit.Hmõi igit̃ statũ ipatori i trãsitu uaticinat̃.

Verbis etiã singulis de ritu sacro q̃ ex alto petita significet:uel hinc licebit aduertere:Iniecere manũ parcæ:telisq̃ sacrarũt Euãdri.Nam quicquid destinatũ est diis:sacrum uocatur.Perueníre autem ad eos non põt: nisi libera ab onere corporis fuerit anima:quod nisi morte fieri nõ põt.Ita ergo opportune sacrum halesum facit:quia erat oppetiturus.Et hic proprietatem & humani & diuini iuris executus est.Nã ex manus iniectiõe pene mancipium designauit:& sacrationis uocabulo:obseruãtiam diuini iuris impleuit.Hoc loco non alienum uidetur:de conditiõe coꝝ hominũ referre:quos leges sacros esse certis piis iubent:quia nõ ignoro qbusdam mirum uideri ꝙ quũ cætera sacra uiolari nefas sit:hominẽ sacrũ ius fuerit occidi.Cuius rei causa hæc est.Veteres nullũ animal sacrum i finibus suis esse patiebant̃:sed abigebant ad fines deoꝝ:qbus sacrum esset.Animas uero sacratoꝝ hominũ quos ζῶανας græci uocant:diis debitas existimabant.Quẽadmodũ igitur quod sacrum ad deos ipsos mitti nõ poterat:a se tamen dimittere nõ dubitãt:sic animas quas sacras i cælum mitti posse arbitrati sunt:uiduatas corpore q̃ primũ illo ire uoluerũt.Disputat de hoc more etiam Trebatius religionũ libro.ix.Cuius exemplum ne sim prolixus omisi.Cui cordi est legere:satis habeat & autorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

n Onnulloꝝ quæ scientissime prolata sunt:male enunciando corrũpimus dignitatem:ut qdam legunt.Discedo:ac ducente dea flãmã inter & hostes Expedior:quum ille doctissime dixerit:ducente deo: non dea.Nam & apud Caluum Acterianus affirmat legendum:Pollentemq̃ deum uenerem:non deã.Signum etiã huius est cypri barbatum corpore sed ueste muliebri:cum sceptro ac statura uiri.Et putant eandem marem ac fœminam esse.Aristophanes eam αφροδιτον appellat: Leuinus etiã sic ait.Venerẽ igitur almũ adorans siue fœmina siue mas est.ita uti alma noctiluca ẽ.Philocorus quoq̃ i athide:eandem affirmat esse lunam:& ci sacrificium facere uiros cum ueste muliebri:mulieres cum uirili.ꝙ eadem & mas existimatur & fœmina.

Hoc quoq̃ de prudentia religionis a Virgilio dictum ẽ.Decidit exanimis uitãq̃ reliquit i astris Aeris. Iginus enim de proprietatibus deorũ: quum de astris ac stellis loqueretur ait oportere his uolucres imolari.Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina animam uolucris remãsisse:quibus ad litandum data ẽ. Nec nomen apud se qđ fortuitum esse poterat:uacare permittit:Matrisq̃ uocauit Nomine casmillæ mutata parte camillã.Nam Statius Tullianus de uocabulis rerum libro primo: ait dixisse Callimachum:tuscos Camillum appellare Mercurium:quo uocabulo

Sacrum qd.

Deus mas & fœmina

Aphroditon

Camillus.

ſignificant præminiſtrum deorꝝ. Vnde Virgilius ait Metabũ Camillam appellaſſe filiã Dianæ.ſ.præminiſtrã.Nã & paucibus quũ de Medea loqueret᷑:Cælitum camilla expectata aduenis ſalue hoſpita.Romani quoq; pueros puellaſue nobiles & inueſtes camillos & camillas appellãt flaminicarum & flaminum miniſtros. Camilla.

Hanc quoq; obſeruationẽ eius nõ cõuenit præterire.Mos erat inquit heſperio in latio:quem protinus.urbes Albanæ coluere ſacrum:nũc maxima rerꝝ Roma colit.Varro de moribus:Morẽ eſſe dicit ĩ iudicio animi: quẽ ſequi debeat cõſuetudo:Iulius Feſtus de uerborꝝ ſignificatiõibus libro.xiii.Mos eſt inquit inſtitutũ patriũ ꝑtinens ad religiões cerimoniaſq; maiorꝝ.Ergo Virgilius utrũq; autorẽ ſecutus:& primo qdem Varronem qm̃ ille dixerat morẽ præcedere:ſequi conſuetudinẽ:poſtq̃ dixit mos erat ſubiunxit quẽ ꝓtinus urbes Albanæ coluere:& nũc maxima rerꝝ Roma colit:quo ꝑſeuerantiã conſuetudinis monſtrat. Et qm̃ Feſtus ꝑtinere ad cerimonias ait:hoc idẽ docuit Maro:adiiciẽdo ſacrũ:quẽ protinus urbes Albanæ coluere ſacrũ.Mos ergo præceſſit:& cultus moris ſecutus ẽ: qđ eſt cõſuetudo.Et hic diffinitionẽ Varronis impleuit.Adiiciẽdo deinde ſacrum:oſtendit morẽ cerimoniis dicatũ:quod Feſtus aſſeruit.Idẽ ſeruauit & in.xii.libro cũ ait.Morẽ rituſq; ſacrorꝝ adiiciã:ĩ quo oſtẽdit aperte morem eſſe ritus ſacrorꝝ.Sed hiſtoriæ qdem fidẽ in his uerſibus ſecutus eſt: Mos erat heſperio in latio:& reliqua.Seruauit.n.regnorꝝ ſucceſſionem. Quippe primi regnauerunt latini:inde albani:& inde romani. Ideo mos erat primũ dixit heſperio in latio:& poſtea quem protinus urbes albanæ coluere ſacrum.deinde ſubiecit:nunc maxima rerꝝ roma colit. Mos Conſuetudo

Exceſſere oẽs adytis ariſq; relictis Dii qbus imperium hoc ſteterat. Et de uetuſtiſſimo romanorꝝ more:& de occultiſſimis ſacris uox ꝓlata eſt. Cõſtat.n.oẽs urbes ĩ alicuius dei eſſe tutela:morẽq; romanorꝝ arcanũ & multis ignotũ fuiſſe:ut quũ obſiderẽt urbem hoſtiũ: eãq; iam capi poſſe cõſiderẽt:certo carmine euocarẽt tutelares deos: ꝙ aut aliter urbem capi poſſe nõ crederent:aut etiã ſi poſſet:nefas exiſtimarẽt deos habere captiuos.Nã propterea ipſi romani & deũ in cuius tutela urbs roma eſt:& ipſius urbis latinũ nomẽ ignotũ eſſe uoluerũt.Sed dei qdem nomen nonnullis antiquorꝝ inter ſe diſſidentiũ libris inſitum:& ideo uetuſtas perſequentibus quicqd de hoc putat᷑ innotuit.Alii.n.Iouem crediderunt:alii lunã:ſunt q Angeronam:quæ digyto ad os admoto ſilentiũ denuntiat. Alii autem quorꝝ mihi fides uidet᷑ firmior:Opem Cõſiuiam eſſe dixerũt. Ipſius uero urbis nomen etiã doctiſſimis ignoratum eſt: cauentibus romanis:ne quod ſæpe aduerſus urbes hoſtiũ feciſſe ſe nouerãt: idem ipſi quoq; hoſtili euocatione paterent᷑:ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaret᷑. Sed uidendum ne qđ nõnulli exiſtimauerũt:nos quoq; cõfundat: opinantes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos:& ipſam deuotam fieri ciui- Angerona

tatem. Nam repperi in libro quinto rerum recōditarum Sammonici Sereni utrūq; carmen: quod ille se in cuiusdam Furii uetustissimo libro reperisse professus est. Est aūt carmen huiusmodi quo dii euocant: quū oppugnatione ciuitas cingit. Si deus: si dea ē: cui populus ciuitasq; carthaginēsis est in tutela: teq; maxime ille: qui urbis huius populiq; tutelam recœpisti: precor: ueneror q; ueniāq; a uobis peto: ut uos populū ciuitatēq; carthaginēsium deseratis: loca: templa: sacra: urbemq; eorum relinquatis: absq; his abeatis: eiq; populo ciuitatiq; metum formidinem obliuionem iniiciatis: proditiq; romā ad me meosq; ueniatis: nostraq; uobis loca: templa: sacra: urbs acceptior probatiorq; sit: mihi quoq; populoq; romano militibusq; meis præpositi sitis: ut sciamus intelligamusq;. Si ita feceritis: uoueo uobis templa ludosq; facturum. In eadem uerba hostias fieri oportet autoritatemq; uideri extortum: ut ea promittant futura. Vrbes uero exercitusq; sic deuouent iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresq; soli possūt deuouere his uerbis. Dis pater ue Iouis manes: siue quo alio nomine fas est nominare: ut omnes illam urbem carthaginem exercitumq; quem ego me sentio dicere: fuga formidine terrore compleatis: quique aduersus legiones exercitumq; nostrum arma tela que ferent: uti uos eos exercitus: eosq; hostes: eosq; homines: urbes: agrosq; eorum: & qui in his locis regionibusq; agris urbibusq; habitant: abducatis: lumine supero priuetis. Exercitumq; hostium urbes agrosq; eorum me sentio dicere: uti uos eas urbes agrosq; capita ætatesq; eorum deuotas consecratasq; habeatis illis legibus quibus quandoq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro me fide magistratuq; meo: & pro populo romano exercitibus legionibusq; nostris deuoueo: ut me meamq; fidem imperiumq; legiones exercitumq; nostrum: qui in his rebus gerundis sunt: bene saluos sinetis esse: Si hæc ita faxitis: ut ego sciam sentiam intelligāq;. Tunc quisquis uotum hoc faxit ubi faxit recte factum esto: Ouibus atris tribus: tellus mater: teque Iuppiter obtestor. Quum tellurem dicit: manibus terrā tangit: quum Iouem dicit: manus ad cælum tollit: quum uotum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inueni deuota: stonios: fregellas: gabios: ueios: fiendas. Hæc intra italiam. præterea carthaginem: & corinthum: sed & multos exercitus oppidaq; hostium gallorum hispanorum afroꝝ mauroꝝ aliarūq; gentium: quas prisci loquunt annales. Hinc est ergo: q̄ ꝓpter eiusmodi euocitatem numinūq; discessionem: ait Virgilius: Excessere omnes adytis arisq; relictis Dii: Et ut tutelares assignaret adiecit: quibus imperium hoc steterat. Vtq; præter euocationem etiā uim deuotionis ostēderet: in qua præcipue Iuppiter ut diximus inuocatur: ait Ferus omnia iuppiter argos Transtulit. Videtur ne uobis probatum: sine diuini & humani iuris scientia: non posse ꝓfunditatem Maronis intelligi?

Euocationis deoꝝ carmē.

Deuotionis urbiū & exercituū uerba.

Ciuitates deuotæ a populo ro.

Hic quum omnes cōcordi testimonio: doctrinam & poetæ & narrantis æquarent: exclamauit Euangelus: diu se succubuisse patientiæ: nec ultra dissimulandum. quin in medium detegat inscientiæ uirgilianæ uulnera. Et nos inquit manum ferulæ aliquādo subduximus: & nos cœpimus pontificii iuris auditum: & ex his quæ nota sunt nobis: Maronem huius disciplinam iuris nescisse constabit. Quando enim diceret: Cælicolum regi mactabam in littore taurū: si sciret taurum īmolari huic deo uetitū? aut si didicisset quod Atteius Capito compræhendit: Cuius uerba ex libro primo de iure sacrificiorum hæc sunt. Itaq; Ioui tauro uerre ariete immolari non licet. Labeo uero. lx. & . viii. libro intulit: nisi Neptuno Apollini & Marti taurum nō immolari. Ecce pontifex tuus quidem apud quas aras mactetur ignorat: quum uel æditu is hæc nota sint: & ueterum nō tacuerit idustria. Adhæc Prætextatus renidens. Quibus deoꝝ imolet tauro: si uis cū Virgilio cōmunicare: ipse te docebit. Taurum neptuno: tauꝝ tibi pulcher apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc docte: ita illud argute. Nam ostendit: Ideo nō litatum: ideo secutū Horrendum dictu & uisu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura: hostiam cōtrariā fecit. Sed & nouerat hūc errorē nō esse inexpiabilē. Atteius enī Capito: quē in acie cōtra Maronē locasti: adiecit hæc uerba. Si qs forte tauro fecerit: piaculū dato. Cōmittit ergo res nō q̄dē ipianda: isolita tñ. Et cōmittit nō ignorātia: sed ut mōstro locū faceret futuro.

Taurus quibus diis imolatur.

Subiecit Euāgelus: Si cuētu excusantur illicita: dic quæso: quod erat monstrum secuturū: & quum Cereri libari uino iuberet: quod omnibus sacris uetatur: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Vinum autem Cereri non libari: debuit illum uel Plautus docere: qui in aulularia ait: Cererin mi Strobile hi sūt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo? At hic uester flamen & pontifex & omnia: tam quid imoletur: q̄ quid libetur ignorat. Et ne nō ubiq; in libando pari errore sit deuius: in octauo ait. In mēsam læti libant: diuosq; precantur: quum nō in mensam: sed in aram secundum morem libare debuerint. Vt prius tibi: Prætextatus inqt: de posteriore quæstione respondeā: Fateor te nō imerito de usurpata i mensam libatione quæsisse: ampliusq; speciem difficultatis auxeras: si magis Didonem in mēsam similiter libantē notasses. Dixit: & i mēsam laticū libauit honorē. Nā & Publius Tertius quū de ritu sacrorum multa dissereret: ait sibi hunc locū in quæstione uenire: nec tñ hæsitationem suā requisita rōne dissoluit. Ego aūt quid mihi magistrā lectiōe compertum ē: publicabo. In papiriano enim iure euidēter relatū est: Aræ uicem præstare posse mēsam dicatam: ut i templo inquit Iunonis populoniæ augusta mēsa est. Nāq; in fanis alia uasorum sunt & sacræ supellectilis: alia ornamentorū. Quæ uasoꝝ sunt: istrumēti instar habēt: qbus semper sacrificia cōficiunt: Quaꝝ rerū pricipem locum optinet mēsa: i qua

Cereri uino nō libatur.

Mensa dicata aræ uicem præstat.

epulæ:libationesq;:& stypes reponũtur. Ornamenta uero sunt clypei: coronæ:& huiuscemodi donaria. Neq; enim donaria dedicant eo tempore: quo delubra sacrantur. At uero mensa arulæq; eodem die quo ædes ipsæ dedicari solent. Vnde mẽsa hoc ritu dedicata in templo aræ usum: & religionem optinet puluinaris. Ergo apud Euandrum qdem fit iusta libatio: Quippe apud eam mẽsam quæ cũ ara maxima more utiq; religionis fuerat dedicata:& in loco sacrato: & inter ipsa sacra in quibus epulabantur. In cõuiuio uero Didonis quod tantum regium cõstat: non etiam sacrum fuisse:apud humanam mensam in triclinio nõ in templo:quia nõ erat religiosa:sed usurpata libatio:solam fecit libasse reginã: in cuius psonã nulla obseruationis necessitas:& multa ad usurpandũ in potestate pmissio. At uero hic oẽs in mẽsa læti libant:diuosq; precant:quia quod recte fieri nouerat: ab oĩbus simul in templo epulantibus & uni sacratæ assidentibus mensæ factum esse memorauit: De illo aũt uersu: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho:paucis quod Maro accusatur absoluã. Poeta enim æque in rebus doctrinæ:& in uerbis sectator elegantiæ: sciens Cereri mulso libari:adiecit:miti baccho fauos dilue:scilicet mitescere uinum dicẽs: quũ mulsũ cœperit fieri. Nã mite hic uinũ ita dixit:ut alibi ait domitũ:& durũ bacchi domitura saporẽ. Notũ aũt esse nõ diffitebere:q ad diẽ duodecimã kalẽ. ianuarias Herculi & Cereri faciũt sue pgnãte: pãibus:mulso.

Opportune me hercule Prætextate fecisti herculis mentionem. In cuius sacra hic Virgilius gemino errore commisit.

Tum salii ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Nam & salios Herculi dedit:quos tãtum Marti dicauit antiquitas:& populeas coronas nominat:quum ad aram maximã sola lauro capita: & alia fronde nõ uinciant. Videmus in capite prætoris urbani lauream coronã quum rem diuinam herculi fecit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satyra:quæ inscribitur περὶ κεραυνοῦ. maiores solitos decimam herculi uouere. Nec decem dies itermittere:quin pollucerẽt populum ad ἀσύμβολον cum corona laurea demitterent cubitũ. Hiccine est Vectius ait error geminus? At ego i neutro dico errasse Virgilium. Nam ut primum de frondis genere dicamus:cõstat qdẽ nunc lauro sacrificantes apud arã maximã coronari. Sed multo post romam cõditã: hæc cõsuetudo sumpsit exordium:postq̃ i auentino laureum cœpit uiuere: Quam rem docet Varro humanaꝝ libro secũdo. E mõte ergo proximo decerpta laurus sumebatur operantibus:quã uicina offerebat occasio. Vnde recte Maro noster ad tempora respexit: quibus Euander ante urbem conditã apud arã maximam sacra celebrabat:& utebatur populo utiq; Alcidæ gratissima. Salios autem herculi propter ubertatem doctrinæ altioris assignat: quia is deus & apud põtifices idẽ qui & Mars habetur: Et sane ita menippea

Varronis affirmat: quæ inscribitur αλλοσ ουτοσ ηρακλησ: quia quū de Hercule multa loqueretur: eundē esse ac Martē ꝓbauit. Chaldei quoq; stellā Herculis uocāt: quā reliqui oēs Martis appellāt: Est ꝑterea Octauii Hersenii liber: qui inscribitur de sacris saliaribus Tyburtiū: in quo salios Herculi istitutos operari diebus certis & auspicato docet. Itē Antonius Enipho uir doctus: cuius scholā cicero post laborem fori frequentabat: salios Herculi datos probat in eo uolumine: quo disputat quid sit fenestra: quod est ostium minusculum in sacrario: quo uerbo Ennius etiam usus est: Idoneis (ut credo) autoribus certisq; rationibus error qui putabatur uterq; defensus est. Siqua sunt alia quæ nos cōmouent: in medium ꝓferamus: ut ipsa collatio nostrū: nō Maronis: absoluat errorem.

Hercules idē & Mars

Salii. Fenestra

Tunc euangelus: Nunquā ne tibi Prætextate uenit in mentem: toto ut aiunt cælo errasse Virgilium: quum Dido suam rem diuinam pro nuptiis faceret? Mactat enim inquit lectas de more bidentes Legiferæ cereri phœboq; patriq; lyæo. Et quasi expergefactus adiecit: Iunoni ante oēs cui uincla iugalia curæ: Accipite. Et. M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui quum de pauonibus in uilla nutriēdis loqueretur: sic ait. Primus hos Quintus hortēsius augurali cœna dicitur posuisse. Quod potius factum tum luxuriose q̄ seuere boni uiri laudabant: Quem cito secuti multi extulerunt eorum precia: ut oua eorum denariis ueneāt quinis: ipsa facile quinquagenis. Ecce res non admiranda solum: sed & pudenda: ut oua pauonum quinis denariis ueneant: quæ hodie non dicam uilius: sed omnino nec ueneunt. Is hortensius platanos suas uino irrigare cōsueuit: adeo ut in quadam actione quā habuit cum Cicerone suscepta præcario a Tullo postulasset: ut locum dicendi permutaret secum. Abire enim in uillam necessario se uelle: ut uinum platano: quā in tusculano posuerat: ipse suffunderet. Sed forte ad notam seculi sui non sufficit Hortensius: uir alioquin ex professo mollis: & in præcinctu ponens omnem decorem. Fuit enim uestitu ad mundiciem curioso. Et ut bene amictus iret: faciem in speculo quærebat: Vbi se intuens: togam corpori sic applicabat: ut rugas nō forte: sed industria locatas artifex nodus astringeret: & sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quondā quum incederet elaboratus ad speciem: collegæ de iniuriis diem dixit: qđ sibi in angustiis obuius: offensu fortuito: stricturam togæ destruxerat: & capitale putauit: ꝙ in humero suo locum ruga mutasset. Ergo hoc prætermisso: ad uiros uenio triumphales: quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem a deuorato patrimonio cognominatū: quia insignibus uirtutis secutæ uitia prioris cōpēsauit ætatis. In quā foueā luxus & superbiæ Metellus Pius ꝑuenit cōtinuatione successuū? Et ne multis morer. ipsa de eo Salustii uerba subieci. At Metellus in ulteriorem hispaniam post annum regressus magna gloria cōcurrentibus undiq; uirili

Pauonū primus usus

Q. Hortensius mollis

Gurges gulosus.

Metellus Pius.

& muliebri sexu p uias & tecta oium uisebatur. Et quæstor Caius Vrbinus: aliiq; cognita uolũtate quũ ad cœnã inuitauerãt: Vltra romanoꝝ ac mortaliũ etiã morẽ: curabãt: exornatis ædibus p aulea & insignia: scenis q; ad ostẽtationẽ histrionũ fabricatis: Simul croco sparsa humus: & alia in modũ templi celeberrimi. Præterea quũ sedenti in trãsenna demissũ Victoriæ simulacrũ cũ machinato strepitu tonitrũ coronã ei iponebat. Tũ ueniẽti thure: quasi deo supplicabat. Toga picta plærũq; amiculo erat ei accũbenti. Epulæ quæsitissime: neq; per oẽm modo ꝓuinciã: sed trãs maria ex mauritania uolucrũ & feraꝝ incognita antea plura genera: qbus rebus aliquantã partẽ gloriæ dẽpserat: Maximeq; apud ueteres & sanctos uiros sụpbia illã grauia idigna romão impio extimãtes. Hæc Sallustius grauissimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

Cœna lautissima Pont.

Accipite iter grauissimas ꝑsonas nõ defuisse luxuriã. Refero eni pontificis uetustissimã cœnã: quæ scripta ẽ indice quarto Metelli illius pontificis maximi in hæc uerba: Ante diẽ nonũ kalen. septẽbris: quo die Lentulus flamẽ martialis inauguratus ẽ: domus ornata fuit: Triclinia lectis eburneis strata fuerunt: Duobus tricliniis pontifices cubuerũt. Q. Catullus. M. Aemylius lepidus. D. Syllanus. C. Cæsar rex sacroꝝ. P. Sceuola sextus. Q. Cornelius. P. Volũnius. P. Albinouanus: & lucius Iulius Cæsar augur: qui eũ inaugurauit. In tertio triclinio Popilia perpenia Licinia Arrũcia uirgines uestales: & ipsius uxor publicia flaminica: & sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœnã echinos: ostreas crudas: quãtum uellent: peloridas: sphõdylos: turdũ: asparagos: subtus gallinã altilem: patinã ostreaꝝ peloridũ: balanos nigros: balanos albos. Iterum sphõdylos: glycomaridas urticas: ficedulas: lũbos caprigines: aprugnos: altilia ex farina iuoluta: ficedulas: murices: & purpuras. In cœna sumina: sinciput aprugnũ: patinã pisciũ: patinã suminis: anates: querquedulas elixas: lepores: altilia assa: amilũ: panes picẽtes. ut iã luxuria tũc accusaretur: quãdo tot rebus facta fuit cœna pontificũ. Ipsa uero eduliũ genera q̃ dictu turpia: Nã Cincius i suasione legis fanniæ obiicit seculo suo: ꝙ porcũ troianũ mẽsis inferant; Quẽ illi ideo sic uocabãt: quasi aliis inclusis aialibus grauidũ: ut ille troiãus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq; illa gulæ intẽperantia: ut & lepores saginarent teste Varrone: qui de agri cultura libro tertio quũ de leporibus loq̃retur: sic ait. Hoc quoq; nuper institutum: ut lepores saginarẽtur: quũ excæptos e leporatio quidã in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirũ uidet quod ait Varro: lepores ætate illa solitos saginari: accipiat illud quod maiore admiratione sit dignũ. Cochleas saginatas: quod idẽ Varro i eodẽ libro refert. Verba ipsa q uolet legere: ubi debeat q̃rere idicaui. Neq; ego nũc antiquitatinos ꝑferẽdos uel cõparandos dico: sed respõdi obiurgãti Horo: asserens uti res habet: maiorẽ illis seculis deliciaꝝ curã fuisse q̃ nostro.

Ostreas.

Querquedulas.

Porcus troianus

Subiecit Furius Albinus antiquitatis non minus q̄ Cecinna peritus: Miror te inquit nō retulisse quanta illis affluentia marinarum ꝓcurari so lita fuerit copiarum:cuius relatu maximā cōuiuioꝝ nostroꝝ sobrietatem doceres. Et Cecinna: ꝓfer inquit in mediū quæ de hac quoq; parte lectu cōperisti. Vltra oēs.n.polles memoria uetustatis. Et furius sic igressus ē.

Vetustas qdem nobis semp(si sapimus)adorāda est. Illa qppe secula sunt:quæ hoc impium uel sanguine uel sudore peperunt. Quod nō nisi uirtutū faceret ubertas. Sed quod fatendū est: in illa uirtutū abundātia uitiis quoq; ætas illa nō caruit: E quibus nō nulla nostro seculo morū so brietate correcta sunt. Et de luxu quidē illius tēporis circa marinas copi- as dicere istituerā:sed quia in assertionē nostræ emendationis: alia ex aliis ꝓferenda se suggerūt:de piscibus nō omitto:sed differo:dum de alia lasci uia qua nūc caremus:admoneo. Dic enim Hore qui antiquitatem nobis obiicis: ante cuius triclinium modo saltatricem uel saltatorem te uidisse meministi? At inter illos saltatio certatim uel ab honestis appetebatur. Ec ce enim ut ab illo ordiar tēpore:quod fuit optimis moribus. Inter duo bel la punica igenui quid dicā igenui? filii senatoꝝ in ludū saltatoriū cōmea- Saltatio ī mē sa
bāt:& illic crotala gestātes saltare discebāt. Taceo ꝙ matronæ etiā salta- Crotala
tionē nō inhonestā putabāt. Sed iter ꝓbas quoq; eaꝝ erat saltandi cura: dūmodo nō curiosa usq; ad artis pfectionē. Quid eni ait Salustius? Psal lere:saltare:elegātius q̄ necesse ē probæ: Adeo & ipse Semproniā rephen dit:non ꝙ saltare:sed ꝙ optime scierit. Nobiliū uero filios:& ꝙ dictu ne- fas est:filias quoq; uirgines inter studiosa numerasse saltādi meditationē: testis ē Scipio Africanus Aemylianus:qui in oratione cōtra legē iudicia- riam Tyberii Gracchi sic ait. Docent præstigias ihonestas cū cynedu- lis. & sābuca psalterioq; eunt in ludū histrionū:discunt cātare: quæ maio Saltatiōis ex probratio
res nostri ingenuis ꝓbo ducier uoluerunt. Eunt inquā in ludum saltato- rium inter cinedos uirgines puericq; ingenui. Hæc quum mihi quisquā narrabat:non poteram animum inducere: ea liberos suos nobiles homi- nes docere. Sed quum ductus sum in ludum saltatorium: plus mediussi dius in eo ludo uidi pueris uirginibusq; quigentis. In his unum(quo me reipublicæ misertum est)puerum bullatum petitoris filium non mino- rem annis duodecim cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus seruulus honeste saltare nō posset. Vides quemadmodum igemuit Afri canus: ꝙ uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris:idest candidati? quem ne tum quidem spes:& adipiscendi ratio potuerat coercere magi- stratus:quo tempore se suosq; ab omni probro debuit uindicare: quo mi nus faceret:quod scilicet turpe nō habebatur? Ceterum superius plærū- q; nobilitatem hæc propudia celebrare cōquestus ē Cato. Sic nimirum ide senatorem nō ignobilem Cecilium Spatiatorē & Fescēnium uocat: Cecilius spa tiator
eūq; staticulos dare iis uerbis ait. Descendit de cantherio: ide staticulos

dare: ridicularia fundere. Et alibi in eundem. Præterea cantat: ubi collibuit: interdum græcos uersus agit: iocos dicit: uoces demutat: staticulos dat. Hæc Cato: cui ut uidetis: etiã cantare nõ serii hoĩs sic uidetur: quod apud alios adeo nõ inter turpia numeratũ est: ut Decius Sylla uir tãti nominis: optime cantasse dicatur. Ceterum histriones nõ inter turpes habitos: Cicero testimonio ẽ: quem nullus ignorat. Roscio & Aesopo histrionibus tam familiariter usum: ut res rationesq; eorũ sua solertia tueretur. Quod cũ aliis multis: tum exemplis quoq; eius declaratur. Nam illã orationẽ quis est qui nõ legerit: in qua populũ romanũ obiurgat: q̃ Roscio gestum agente: tumultuarit? Et certe satis cõstat contendere eum cũ ipso histrione solitũ: utrum ille sæpius eandem sñiam uariis gestibus efficeret: an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronunciaret: Quæ res ad hanc artis suæ fiduciam Roscium abstraxit: ut librum conscriberet: quo eloquentiam cum histrionia cõpararet. Is est Roscius: qui etiam lucio Syllæ carissimus fuit: & annulo aureo ab eodẽ dictatore donatus est. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solus accæperit. Aesopũ uero ex pari arte ducenties sextertium reliquisse filio constat. Sed quid loquor de histrionibus: quum Appius Claudius uir triumphalis: qui salius usq; ad senectutem fuit: pro gloria optinuerit q̃ ĩter collegas optime saltitabat? Ac prius q̃ a saltatione discedo: illud addiciam: Vno eodemq; tempore tribus nobilissimis ciuibus non modo studium saltandi: sed etiam (si diis placet) peritiam qua gloriarentur fuisse Gabinio cõsulari Ciceronis inimico: quod ei & Cicero non dissimulãter obiecit: &. M. Cecilio noto in turbas uiro: quem idem Cicero defendit: & Licinio Crasso: Crassi eius: qui apud parthos extinctus est: filio.

Histriões nõ inter turpes habiti

Roscius histrio.

Aesopus histrio ditissimus.

Appius claudius

Licinius crassus.

Sed de saltatione ueterum ad prædæ marinæ trãsire luxum Liciniorum me nomen admonuit: quos Murenas cognoĩatos: q̃ hoc pisce effusissime delectati sunt: satis cõstat. Huic opinioĩ. M. Varro cõsentit: asserens eodẽ modo Licinios appellatos Murenas: quo Sergius Orata cognominatus ẽ: q̃ ei pisces qui auratæ uocant: carissimæ fuerint. Hic est Sergius Orata: q primus balneas pẽsiles habuit: primus ostrearia in baiano locauit: primus optimũ saporẽ ostreis lucrinis adiudicauit. Fuit autẽ ætate Lucii Crassi illius diserti: qui q̃ grauis & serius habitus sit: ẽt Cicero docet. Is tñ Crassus uir cẽsorius. Nã cũ Cn. Domicio cẽsor fuit: cũ supra cæteros disertus haberet: essetq; ĩter clarissimos ciues priceps: tamen murenam ĩ piscina domus suæ mortuam atratus tanq̃ filiam luxit. Neq; id obscurum fuit: quippe collega Domitius ĩ senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neq; id confiteri Crassus erubuit: sed ultro etiam: si diis placet: gloriatus est censor: piam affectuosamq; rem fecisse se iactans. Piscinas autẽ q̃ refertas habuerint præciosissimis piscibus romani

Murenæ cognomen.

Sergius orata

Balneæ pensiles.

illi nobilissimi principes: Lucius Philippus: & Hortensius: quos Cicero piscinarios appellat: etiã illud indicium est: q᷑. M. Varro in libro de agricultura refert. M. Catonem: qui post uticæ periit: quum hæres testamẽto Lucilii esset relictus: pisces de piscina eius. xl. milibus uendidisse. Accersebantur aũt murenæ ad piscinas nostræ urbis ab usq; freto siculo: quod rhegyum a messana respicit. Illic eni optime a ꝓdigis esse credunt᷑ tã hercule: q̃ anguilæ: & utræq; ex illo loco græce plotæ uocant᷑: latine flutæ: q᷑ in sũmo sup nantes sole torrefactæ curuare se posse: & in aquam mergere desinũt: atq; ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim: q̃ multi magniq; autores murenas e freto siculo nobilitarint: lõgũ fiet. Sed dicã qd. M. Varro in libro qui ĩscribit᷑ Gallus de murenis dixerit his uerbis. In sicilia quoq; inqt manu capi murenas flutas q᷑ hæ in summa aqua præ pinguitudine fluitent. Hæc Varro. Sed quis neget idomitã apud illos (& ut ait Cecilius) uallatã gulã fuisse: qui ex ã longinquo mari ĩstrumẽta luxuriæ cõpararẽt᷑ Nec rarus hic romæ piscis ut ꝑegre accitus erat. Autor est Plinius. C. Cæsarẽ dictatorẽ quũ triũphales cœnas populo daret: sex milia murenaꝝ a. C. Hirio ad põdus accæpisse. Huius Hirii uillã quãuis non ãplã aut latã: cõstat ꝓpter uiuaria q̃ habuit: q̃dragies sextertiũ uenũdatã. Plotæ flutæ

n Ec acipẽser quẽ maria prodigis nutriunt: illius seculi delitias euasit. Et ut liqueat secundo punico bello celebre nomen huius piscis fuisse. Accipite ut meminerit eius Plautus in fabula: quæ inscribitur bacCharia ex persona parasiti. Acipenser piscis.

Quis est mortalis tanta fortuna affectus ũnq̃:
Quã ego nunc sum᷑ cuius hæc uentri portatur pompa.
Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac:
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus. Et ne uilior sit testis poeta: accipite assertore Cicerone: ĩ quo honore fuerit hic piscis apud Publiũ Scipionem Africanũ illũ & Munatiũ. Hæc sunt ĩ dialogo de fato uerba Ciceronis. Nã quũ eẽt apud Lauerniũ Scipio unaq; Pontius: allatus est forte Scipioni acipenser: qui admodum raro capitur. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Quum aũt Scipio unum & alterum ex his: qui eum salutatum uenerant inuitasset: pluresq; etiam inuitaturus uideretur. in aurẽ Põtius: Scipio inquit uide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est. Nec inficias eo tẽporibus Traiani: hunc piscem in magno pretio nõ fuisse: teste Plinio Secũdo: qui in naturali historia: quũ de hoc pisce loqueret᷑: sic ait: Nullo modo in honore est: quod quidem miror quũ sit paruus iuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam tẽporibus Seueri principis: q ostẽdebat duriciã morũ: Samonicus Serenus uir ut eo sæculo doctus: quũ ad pricipẽ suũ scriberet: faceretq; de hoc pisce sermonem: uerba Plinii quæ superius posui: præmisit: & ita subiecit. Plinius (ut scitis) ad usq; Traiani imperatoris uenit ætatem.

Nec dubiū est: q̄ ait nullo honore hunc piscem tēporibus suis fuisse: ue rum ab eo dici. Apud antiquos aūt in pretio fuisse ego testimoniis palam facio: uel eo magis q̄ gratiam eius uideo ad epulas quasi postliminio re- disse. Quippe qui dignatiōe uestra quū intersum cōuiuio sacro: aīaduer to hūc piscē a coronatis ministris cū tibicine itroferri. Sed quod ait Pli- nius de acipēseris squamis: id uerꝝ esse maximus reꝝ naturaliū indagator Nigidius Figulus ostēdit. in cuius libro de aīalibus quarto ita positū ē. Cur alii pisces squama secūda: acipēser aduersa sit. Hæc Samonicus qui turpitudinē cōuiuii principis sui laudando notat: ꝓdens uenerationem qua piscis habebatur: ut a coronatis īferretur cum tibicinis cantu: quasi quadā non delitiaꝝ: sed numinis pōpa. Sed ut minus miremur acipēserē graui pretio taxari solitū: Asinius Celer uir cōsularis (ut idē Samonicus refert) mulū unū septem milibus nūmum mercatus ē. In qua re luxuriā illius seculi eo magis licet æstimare: q̄ Plinius secundus tēporibus suis negat facile mulū repertum: qui duas pōdo libras excederet. At nunc & maioris ponderis passim uidemus & pretia hæc īsana nescimus. Nec con tenta illa ingluuies fuit maris sui copiis. Nā Optanus præfectus classis sciens scarū adeo Italicis littoribus ignotū. ut nec nomen latinū eius pi- scis habeamus: incredibilem scarorum multitudinē in uariis nauibus huc aduectam inter hostiā & campaniæ littus in mare sparsit: miroq; ac nouo exemplo pisces in mari tanq̄ in terra fruges aliquas seminauit. Ideq; tāq̄ summa in hoc utilitatis publicæ uerteretur: quinquēnio dedit operā: ut siquis inter alios pisces scarum forte cæpisset: īcolumen confestim & in- uiolatum mari redderet. Quid extimemus captiuam illius sæculi gulam seruisse mari? quū magno uel dicam maximo apud prodigos honore fue rit etiam thyberinus lupus: & oīo omnes ex hoc amne pisces: quod equi dem cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse aūt etiam. M. Varro ostēdit: qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictum gignantur: pisci thyberino palmam tribuit his uerbis in libro rerum humanarum. xi. Ad uictum optima fert. ager campanus frumentum: falernus uinū: cassi- nas oleum: tusculanus ficum: mel tarentinus: piscem thyberis. Hæc Var ro de omnibus scilicet huius fluminis piscibus: sed inter eos ut supra di- xi præcipuum locum lupus tenuit: & quidem is qui inter duos pontes captus esset. Id ostendunt cū multi alii: tum etiam Caius Titius uir æta- tis lucilianæ in oratione: qua legem faniā suasit: cuius uerba ideo pono: quia non solum de lupo inter duos pontes capto erunt testimonio: sed ēt mores: quibus plæriq; tunc uiuebant: facile publicabunt. Describens. n. hoīes prodigos in forum adiudicandū ebrios cōmeantes: quæ q; soleant inter se sermocinari: sic ait. Ludunt alea studiose unguentis delibuti: scor- tis stypati. Vbi horæ. x. sunt: iubent puerum uocari: ut comitiū eat ꝑcon tatum: quid in foro gestum sit: q̄d suaserint: quid dissuaserint: quid tribus

Taxare
Asinius celer
Mulus piscis
Ingluuies.
Optanus ꝑfe ctus classis.
Scarus piscis.
Lupus piscis.
Lex fania

iusserint:quid uetuerint.Inde ad comitiũ uadunt:ne litem suã faciãt.Dũ eunt:nulla est in angiporto amphora:quã nõ impleant:quippe q uesicam plenã uini habeãt. Veniũt in comitiũ tristes:iubent dicere. Quorum negocium est:narrant.Iudex testes poscit.Ipsius it mictum. Vbi redit:ait se oĩa audiuisse.Tabulas poscit.Litteras inspicit.Vix præ uino sustinet palpebras.Eunti in cõsilium ibi hæc oratio.Quid mihi negocii est cũ istis nugatoribus? potiusq̃ potamus mulsum mistum uino græco: edimus turdum pinguem:bonumq; piscem:lupum germanum:qui inter duos pontes captus fuit.Hæc Titius. Sed & Lucilius acer:& uiolẽtus poeta ostẽdit scire se hunc piscem egregii saporis:qui inter duos pontes captus eẽt: eumq; quasi ligurtiorem catilonẽ appellat:scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur.Proprie autem catillones dicebantur: qui ad polluctum Herculis ultimi quum uenirent:catillos liguribant. Catillones

Lucilii uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisq; uolebat:
Illum sumina ducebant:atq; altilium lanx:
Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

Longũ fiat si enumerare uelim quot instrumẽta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint:uel studio confecta.Et hæ nimirũ causæ fuerunt:propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populum ferebantur:& imperari cœpit:ut patẽtibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur:Sic oculis ciuiũ testibus factis:luxuriæ modus fieret.Prima aũt oĩum de cœnis lex ad populũ orchia peruenit:Quam tulit.C.Orchus tribunus plebis de senatus sententia.iii.anno q̃ Cato censor fuerat.Cuius uerba(quia prolixa sunt)prætereo:Summa aũt eius p̃scribebat numerum cõuiuarũ. Et hæc est lex orchia:de qua Cato mox orationibus suis uociferabatur: q plures:q̃ præscripto eius cauebatur:tũ ad cœnam uocarentur.Quũq; autorem nouæ legis aucta necessitas imploraret:post annum uicesimum secundũ legis orchiæ:fannia lex lata est anno post romam conditam:secundum Gelii opinionem: quingentesimo octogesimooctauo.De hac lege Samonicus Serenus ita refert.Lex fannia sanctissimi Augusti ingẽti omnium ordinum cõsensu peruenit ad populum.Neq; eam prætores aut tribuni:ut plærasq; alias:sed ex omnium bonorum consilio & sentẽtia ipsi consules pertulere:quũ respublica ex luxuria conuiuiorum maiora q̃ credi põt detrimenta pateretur.Si quidem eo res redierat:ut gula illecti plæriq; ingenui pueri:pudicitiã & libertatem suã uenditarent.Plæriq; ex plebe romana uino madidi in cõmitiũ uenirent:& ebrii de reipublicæ salute cõsulerent.Hæc Samonicus.Fanniæ aũt legis seueritas in eo supabat orchiã legẽ:q in superiore numerus tantũmodo cœnantiũ cohibebatur:licebatq; secundũ eam unicuiq; bona sua inter paucos cõsumere.Fannia autem & sumptibus modũ fecit assibus centum. Vnde a Lucilio poeta festiuita-

Lex orchia. Lex Fannia.

Lex Didia

tis suæ more centussis uocatur. Fanniam legem post annos decẽ & octo lex didia consecuta est. Eius ferundæ duplex fuit causa. Prima & potissima: ut uniuersa italia: nõ sola urbs: lege sumptuaria teneretur. Italicis æstimantibus: fãniam legem: non in se: sed in solos urbanos ciues esse cõscriptam. Deinde ut non soli qui prandia cœnasue maiore sumptu fecissent: sed etiam qui ad eas uocati essent atq; omnino interfuissent: pœnis legis tenerentur. Post didiam licinia lex lata est a Publio Licinio Crasso diuite: Cuius ferundæ probandæq; tantum studium ab optimatibus impensum est: ut consulto senatus iuberetur: ut ea tantũmodo promulgata priusq̃ trinundino confirmaretur: ita ab omnibus obseruaret᷑: quasi iam populi sententia comprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in plærisq; cum fannia congruit. In ea enim ferenda quæsita est nouæ legis autoritas exolescente metu legis antiquioris. Ita hercules ut de ipsis. xii. tabulis factũ est: quaꝝ ubi conténi antiquitas cœpit: eadem illa: quæ illis legibus cauebãtur: in alia latorum nomina transierunt. Sed legis liciniæ summa: ut kalẽdis nouis nundinis romanis cuiq; in dies singulos. xxx. dumtaxat asses edundi causa consumere liceret. Cæteris uero diebus q excepti nõ essent: ne amplius apponeretur: q̃ carnis aridæ pondo tria: & salsamẽtorum põdo libra: quod ex terra uite arboreue natum sit: Video quid remordeat. Ergo iudicium sobrii seculi est ubi tali præscripto legum coerceretur expensa cœnarum. Non ita est. Nam leges sumptuariæ a singulis ferebantur: qui ciuitatis totius uitia corrigerent. Ac nisi pessimis effusissimisque moribus uiueretur: profecto opus ferundis legibus nõ fuisset. Vetus uerbum est. Leges inquit bonæ ex malis moribus procreantur. Has sequitur lex cornelia: & ipsa sumptuaria: quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorum magnificentia prohibita est: nec gulæ modus factus: uerum minora pretia rebus imposita. & quibus rebus dii boni q̃q; exquisitis & pene incognitis generibus delitiaꝝ: quos illic pisces: quasq; offulas noĩat: & tamẽ pretia illis minora constituit: ausim dicere ut utlitas eduliũ animos hoĩum ad parandas obsoniorum copias incitaret: & gulæ seruire etiam qui paruis essent facultatibus: possent. Dicam plane quod sentio... pprime luxuriosus mihi uidetur & ꝓdigus: cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaq; tanto hoc seculum ad omnem incontinẽtiam promptius ut plæraq; harum rerum quæ syllana lege ut uulgo nota comprædendunt᷑: nemo nostrũ uel fando compererit. Sylla mortuo Lepidus consul legem tulit & ipse cibariam. Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat. De hinc paucis iteriectis annis alia lex peruenit ad populum ferente Antio Restione: quam legem: quãuis esset optima: ob stinatio tamen luxuriæ & uitioꝝ firma concordia: nullo abrogante irritã fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur: eum quoad uixit: foris postea nõ recœnasse: ne testis fieret contemptæ legis:

Lex licinia

Trinundino.

Lex cornelia.

Lex sumptuaria quæ & cibaria.

Lex antii restionis.

quam ipse bono publico pertulisset. His legibus annumerarem edictum de sumptibus ab Antonio propositum: qui post triumuir fuit: ni indignū crederem inter cohibentes sumptus Antonio locum facere: cuius expensæ in cœnam solitæ conferri sola unionis a Cleopatra uxore consūpti æstimatione superatæ sunt. Nam quū Antonius quicquid mari aut terra aut etiam cælo gigneretur: ad satiandam ingluuiem suam natum existimans faucibus ac dentibus suis subderet: eaq; re captus de romano imperio facere uellet ægyptium regnum: Cleopatra uxor: quæ uinci a romanis nec luxuria dignaretur: sponsione prouocauit insumere se posse in unam cœnam sextertium centies. Id antonio mirū uisum: nec moratus sponsione contendit dignus culina Munatio Planco: qui tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra pertentans Antonium: pollucibilē sane cœnam parauit: sed quam non miraretur Antonius: quippe qui omnia quæ apponebantur ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridens phialam poposcit: cui aceti non nihil acris infudit: atq; illuc unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit: eumq; mature dissolutum: uti natura est eius lapidis: absorbuit. Et q̄uis eo facto sponsione uicisset: quippe quum ipsa margarita centies sestertiū sine contentione eualuisset: manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admouit: nisi Munatius Plancus iudex seuerissimus superatum Antonium mature pronunciasset. Ipse autem unio cuius magnitudinis fuerit: inde colligi poterit: q͏ qui supfuit postea uicta regina & capta ægypto: romā delatus dissectusq; est: & factæ ex una margarita duæ: impositæq; simulacro Veneris: ut monstruosæ magnitudinis: in templo quod pantheum dicit᷑.

Cleopatræ Luxus in dapibus.

Vnio cleopatræ.

Pantheum templum.

a Dhuc dicente furio: secūdæ mensæ illata bellaria nouo sermoni pricipiū dederunt. Symmachus duas attrectans manu nuces: uellē inquit ex te audire Serui: tanta nucibus nomina q̄ causa uel origo uariauerit: aut unde tot mala cū hac una appellatione uocitent᷑. Fiunt tamen seorsum diuersa tam uocabulo q̄ sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo quæ tibi memoria crebræ lectionis occurrūt: Et Seruius: Nux ista iuglās secundū nōnulloꝝ opinionē a iuuando: & a glande dicta existimat᷑. Caius uero in libro de significatione uerboꝝ hoc refert: Iuglans arbor dicta est perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet: quæ sunt suauiore sapore quam glans est. Hunc fructum antiqui illi: qui egregium glandiq; similē: ipsamq; arborem deo dignā existimabāt: Iouis glandē appellauerunt: quæ nunc litteris interlisis iuglans noīatur. Cloatius autem Verius in libro a græcis tractorum ita memorat: Iuglans quasi diuglans: idest Διοσ βαλανοσ: Sicut Theophrastus ait. Hanc græci etiam basilicam uocant.

Iuglans.

Nux basilica.

n Vx hæc auellana seu prænestina quæ est eadē: ex arbore est: q̄ corylus dicit᷑: de qua Virgilius dixit: corylū sere. Est aūt natio hominū

Nux auellana siue prenestina. Corylus.

Carsitani populi.

iuxta agrum prænestinũ qui carsitani uocant' ασῶτῶν κάρυῶν. Cuius rei meminit Varro in logistorico: qui inscribitur: Marius de fortuna: inde scilicet pnestiæ nuces. Est & illđ apud Neuiũ i fabula Ariolo. Quis heri apud te prænestini & lanuini hospites suapte utrosq; decuit accæptos ci bo: alteris inanem bullã madidã dari: alteris nuces in procliui ꝓfundere. Hanc aũt nucem græci ponticã uocant: dum unaquæq; natio indit huic nuci nomen ex loco: in quo nascitur copiosior.

Nux pontica

Nux castanea quæ & heracleotica.

NVx castanea de qua Virgilius: Castaneasq; nuces: uocatur & heracleotica. Nam uir doctus Oppius in libro quẽ fecit de siluestribus arboribus sic ait: Heracleotica hæc nux: quã quidã castaneã nominant. Itẽq; pontica nux: atq; etiã quæ dicunt' basilicæ iuglãdes germina atque flores agunt similiter iisdem temporibus qbus græcæ nuces. Nunc dicẽdum est q̃ sit græca nux: ac simul hoc dicens amygdalã de lance tulit: & ostendit: Nux græca hæc est: quæ & amygdala dicit'. Sed & thasia eadẽ nux uocat'. Testis est Cloatius in ordinatoꝝ græcoꝝ libro quarto: quum sic ait: Nux græca amygdala. Acca uero in supplicatione. nucẽ græcã ait fauũq; adde quantũ libet. Nucẽ molluscã licet hyemis nobis tẽpus inuideat. tñ quia de nucibus loqmur: indictã nõ relinqmus. Plautus in calcedo sic eius meminit: Molluscã nucem sup eius dixit impendere tegulas. Ecce plautus nominat quidẽ: sed q̃ sit mollusca nux nõ exprimit. Est aũt persicum quod uulgo uocat': & mollusca nux dicit': scilicet q͛ cæteris oĩbus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir lõge doctissimus in idilio: qđ inscribit' moretũ. Nã quũ loquit' de hortulano faciẽte moretũ: inter cætera q̃ eo mittit: & hoc pomũ mitti ait his uerbis.

Nux græca q̃ & amygdala & Thasia dicitur.

Mollusca nux: quæ & persicum.

Admisce tu acca basilicis hæc nunc:
Partim persica: quod nomen sic deniq; fertũr
Propterea: quod qui quondam cum rege ponti
Nomine alexandro magno fera prælia bello
In persas retulere suo. post inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis
Disseruere nouos fructus mortalibus dantes.
Mollusca hæc nux est: ne quis forte inscius erret.

Nux tarẽtina Tarentum

NVx tarentina dicitur: quæ ita mollis est ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini sic reperitur. Itemq; quidã tarẽtinas oues uel nuces dicunt: quæ sunt tarentinæ a tarento: quod est sabinoꝝ lingua molle. Vnde tarentinos quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quã in culpã etiã Oratius potest uideri incidere: q ait. Et molle tarentũ.

Nux pinea.

NVx pinea: hos nobis: qui appositi sunt: nucleos dedit. Plautus in cistellaria: q e nuce nucleos esse uult: frãgat nucẽ. Et quia mala uidemus admista bellariis: post nuces: de maloꝝ generibus disserẽdũ est. Sũt de agricultura scriptores: qui nuces & mala sic diuidunt: ut nuces dicant

omne pomũ:quod foris duro tegatᷣ:& intus habet qđ esui est.malũ uero qđ foris habeat qđ est esui:& durũ intus includat.Secũdũ hãc diffinitionẽ persicũ:quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat:magis erit inter mala numerãdũ.His p̃missis:malorꝝ enumeranda sunt genera:quæ Cloatius ordinatorꝝ græcorꝝ libro quarto ita diligẽter enumerat. Sũt aũt genera malorꝝ armeniũ:cotoniũ:citreum:couimellium:cõditiuũ: musteũ martianũ:orbiculatũ:ogramnũ:præcox:pãnuceum:punicũ:persicũ:quirianum:prosiuũ:rubrum:scandianum: siluestre:sirutium: tybur:uerianũ. Malorum genera.

Vides persicũ a Cloatio inter mala numeratũ:quod nomen originis suæ tenuit:licet iam dudũ nostri soli germen sit. Quod aũt ait idẽ Cloatius: Citreum:& ipsum persicũ malũ est:secundũ Virgilium:Felicis mali quo nõ præstantius ullum:& reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Virgiliũ:accipite quæ Oppius in libro de siluestris arboribus dicat.Citrea item malus:& persica:altera generatur in italia : & in media altera. Et paulopost de citreo loquens ait: Est aũt odoratissimũ: Ex quo interiectũ uesti tineas necat.Fertur aũt uenenis cõtrariũ:quod tritũ cum uino purgatione uirium suarꝝ bibẽtes seruat.Generantᷣ aũt in perside omni tẽpore mala citrea.Alia enim præcarpuntᷣ:alia interim maturescũt. Vides hic & citreum nominari:& omnia signa poni:quæ de eo Virgilius dixit:licet nomen citrei ille nõ dixerit. Nã & Homerus qui citreum τιον appellat: ostẽdit esse odoratũ pomũ ειου ατοκαλον οδωδει.Et quod ait Oppius inter uestẽ poni citreũ:idem significat & Homerus: quũ dicit ειματα.Hinc & Neuius poeta in bello punico ait:Citrosam uestem. Persicum. Citreum. Citrosa uestis

Pira hæc quæ uidemus:uarietas nominum numerosa discernit. Nã idem Cloatius sic eorꝝ uocabula describit:antianũ : cucurbitinum: ciritum:ceruisca:calculosum:crustuminũ:decimanũ:græculum:Lollianũ lanuinum:laureum:lateresianum:marapiũ:milesium:myrteũ: neuianum: orbiculatũ:precianũ:rubile:signinũ:tullianu:ticianũ;turrinianũ:præcox: uolemiũ:mespiliũ serum:sementinũ serum:sextilianum serum:tarentinũ serum:ualerianum serum. Pirorꝝ genera

Admonent nos & fici aridæ:ut enumeremus genera ficorum eodẽ Cloatio nos de his:ut de aliis:instruente.Sic enim diuersas ficos diligentiæ suæ more dinumerat:africa:albula:harundinea:a sinastra atra:palusca:augusta:bifera:carica:caldica:alba:nigra:calphurniana:chia:cucurbitina:duricoria:herculanea:lauiana:ludia: leptoludia:marsica:numidica: pulla:pompeiana:præcox:tellana:atra.Sciendũ ꝙ ficus alba ex felicibus sit arboribus:cõtra nigra ex infelicibus.Docent nos utrũq; põtifices. Ait enim Veranius de uerbis põtificalibus:Felices arbores putantᷣ esse:quercus:æsculus:ilex:superus:fagus:corylus:sorbus:ficus:alba pyrus:malus uitis: prunus:cornus:lotus. Tarquinus aũt Priscus in ostẽtario arborario sic ait.Arbores quæ inferũ deorꝝ:auertentiũq; in tutela sunt:eas infe- Ficorum genera. Ficus felix & infelix. Arbores felices & ifelices.

lices nominant. Alternum sanguinem felicem ficum atrā: quæq; baccā nigram: nigrosq; fructus ferunt: itemq; acrifoliū: pyrum saluaticū: pruscū rubum: sentesq;: quibus portenta ꝓdigiaq; mala: comburi iubere oportet. Quid quod ficū tanq̄ nō pomū secerni a pomis apud idoneos repimus? Afranius in selia: Pomū: holus: ficū: uuā. Sed & Cicero œconomicon lib. tertio: Neq; serit uitē: neq; quæ sata est diligēter colit: oleum: ficos: poma nō habet. Nec hoc ignorandū est: ficum solā ex oibus arboribus nō florere. Lactis ꝓprie ficoꝝ dicitur. Grossi appellātur fici: quæ nō maturescūt: hos græci dicunt ὀλύνθους. M. Attius: In milibus tot ficoꝝ nō uidebitis grossū. Et paulopost ait. Sumas ab alio lacte diffluos grossos: Et Postumius Albinus annali primo de Bruto. Et causa sese stultum Brutumq; faciebat: grossulos ex melle edebat.

Lactis
Fici grossi

Oleaꝝ genera.

o Learū genera hæc enumerant: africana: albigerus: aquilia: alexādrina: ægyptia: culminea: conditiua: liciniana: orchas: oleaster: pausia: paulia: radius: salentina: sergiana: termutia. Sicut uuarum ista sunt genera aminea scilicet a regione: nam aminei fuerunt: ubi nunc falernū est. asinusca atrusca: albuierus: albena: apiana: apicia: bumammia: aut ut græci dicunt βουμαστος: duracina: labrusca: melampisithia: maronia: mareotis: numentana: præcia: prannia: psithia: pilleolata: rhodia: stephanitis: uenuncula: uariola: lagea. Inter hæc prætextatus: Vellem Seruiū nostꝝ diutius audire: sed hora nos quietis admonet: ut exorto iubare eloquio Symmachi domi suæ fruamur: atq; ita facta discessio est.

Vuarum genera.
Aminei ad falernum.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris Saturnaliorum. Liber. iiii.

n

Ec magis incœpto uultum sermone mouetur.
Quam si dura silex: aut stet marpesia cautes.
Tandem corripuit sese: atq; inimica refugit. Item pathos est & in hoc uersu. Obstupui: steteruntq; comæ: & uox faucibus hæsit: Sed tota Daretis fatigatio habitu depingit̄. Ast illū fidi æquales genua ægra trahētē: Quassantēq; utroq; caput: crassumq; cruorē Ore eiectantē. Socioꝝq; eius trepidationē breuiter ostēdit. Galeāq; ensemq; uocati accipiūt: quasi non spōte accæpturi munus: qđ erat dānum uerecundiæ. Ex eodē genere ē illud. Totoq; loquētis ab ore Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis. Est & in descriptiōe langoris habitus: ut ē tota descriptio pestilētiæ apud Tucydidē. Et labitur infelix studioꝝ atq; imemor herbæ Victor equus. Et demissæ aures: incertus ibidē sudor: & ille qdē morituris frigidus. Est inter pathe & pudor: ut circa Deiphobū pauitatē & dira tegentē suppli-

eia. Et luctus habitu proditur:ut in Euryali matre: Excussi manibus radii:reuolutaq; pensa. Euoluat infelix. Et latinus quia miratur:defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est: Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes. Et sibylla quia insanit: Subito non uultus nõ color unus: Non comptæ mansere comæ.

Patheticæ orationes.

n Vnc uideamus pathos quo tenore oratiõis exprimit. Ac primum quæramus quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationẽ:aut ad misericordiã dirigat quæ a græcis οικτροσ και δεινωσισ appellat: Hoꝝ alteꝝ accusatori necessariũ est:alteꝝ reo: Et necesse est initiũ abruptũ habeat:qm̃ satis indignantibus leuiter incipere nõ conuenit. Ideo apud Virgiliũ Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rumpere? Et alibi Me ne incoepto desistere uictã? Et alibi: Heu stirpem inuisam & fatis contraria nostris Fata phrygum. Et Dido: Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadẽ: Proh iuppiter ibit: Hic ait. Et priamus. At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initiũ solũ tale esse debet. sed omnis (si fieri põt) oratio pathetica & breuibus sentẽtiis & crebris figuraꝝ mutatiõibus debet: uelut inter æstus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exẽplo sit. Heu stirpem inuisam. Initiũ ab ecphonesi. Deinde sequnt breues interrogatiũculæ. Num sygeis occũbere cãpis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia Viros? Deinde sequit hyperbole: Medias acies mediosq; per ignes Inuenere uiam. Deinde ironia: At credo mea numina tandẽ Fessa iacent: odiis haud exaturata quieui. Deinde ausus suos inefficaces querit. Per undas ausa seq. & ꝓfugis toto me opponere ponto. Secũda post hæc hypbole. Absũptæ ĩ teucro: uires: cæliq; marisq;. Inde dispsæ querelæ. Quid syrtes aut sylla mihi? qd uasta charybdis profuit? Iungit inde argumẽtũ a minore: ut pathos augeat: Mars pdere gẽtẽ Immanẽ lapithũ ualuit. Minor. s. persona. ideo illud sequit: Ast ego magna iouis cõiunx. Deinde quũ causas quoq; cõtulisset: q̃to impetu dea dixit: Infelix quæ memet in oĩa uerti. Nec dixit nõ possum perdere Aeneã: sed uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendũ: & quod propriũ est irascentis: & si desperet pfici posse: tamen impedire contenta est.

Flectere si nequeo superos: acheronta mouebo.
Non dabitur regnis esto prohibere latinis:
At trahere: atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo: quod irati libẽter faciũt: maledicit. Sanguine troiano & rutulo dotabere uirgo. Et ꝓtinus argumẽtũ a simili cõueniẽs ex præcedẽtibus: Nec face tm̃ Cysseis prægnãs ignes enixa iugales: Vides q̃ sæpe orationẽ mutauerit? ac frequẽtibus figuris uariauerit: quia ira quæ breuis furor ẽ: nõ põt unũ cõtinuare sensum in loq̃ndo. Nec desũt apud

eundē oratiōes misericordiā cōmouētes. Turnus ad Iuturnā. An miseri fratris letū ut crudele uideres? Et idē quū auget inuidiam occisorꝝ pro se amicorꝝ. Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantē Muranū. Et idem quū miserabilē fortunā suā faceret:ne uicto sibi parceret: Vicisti:& uictū tendere palmas Ausonii uidere. Idē. Quos minime uellē. Et aliorum pre ces orantiū uitam:Per te:per qui te talem genuere parētes:& similia.

Pathos a misericordia: & omni ætate

Nunc dicamus de habitu pathos:quod ē uel in ætate uel in debilita te & cæteris q̄ sequunt. Elegāter hoc seruauit: ut ex omni ætate pa thos misericordiā moueret. Ab infantia. Infantūq; animæ flentes in limie primo. A puericia:Infelix puer atq; impar cōgressus achilli. Et paruumq; patri tēdebat iulū. Vt nō minus miserabile sit periculū in paruo q̄ i filio. Et superest cōiunx ne creusa? ascaniusq; puer? Et alibi. & parui casus iuli. A iuuenta uero. Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum: Pubētesq; genæ iuuenili i corpore pallor. A senecta. Dauni miserere senectæ. Et Du citur infelix æuo cōfectus aletes. Et caniciē multo deformat puluere.

Pathos a fortuna.

Mouit & a fortuna mō misericordiā:modo indignationem. Misericor diam: Tot quondā populis terrisq; superbū Regnatorē asiæ. Et Sinō:Et nos aliqđ nomenq; decusq; Gessimus:Et Ausoniisq; oli ditissimus aruis. Indignationē uero ex uerbis Didonis:Et nostris illuseris aduena regnis. Elegāter.n.ex contemptu Aeneæ auget iniuriā suam. Et amata:Exulibus ne dat ducenda lauinia teucris? Et Numanus:Bis capti phryges.

Pathos a debilitate.

Mouit pathos misericordiā & ex debilitate. Ex quo me diuū pater atq; hoīum rex Fulminis afflauit uētis:& cōtigit igne. Et alibi:Et truncas iho nesto uulnere nares. Et de Mezētio:Attollit in ægꝝ se femur. Et Huc ca put atq; illuc humero ex utroq; pepēdit. Et te decisa suum laride dextera quærit. Et acerq; cruēto Puluere:perq; pedes traiectus lora tumentes.

Pathos a loco.

Mouit pathos misericordiam frequenter & a loco: Quum uitam in siluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho:& lybiæ deserta pera gro. Et At nos hinc alii sitientes ibimus afros. Pars scythiam & rapidum cretæ ueniemus oaxem. Et illud egregie & breuiter:Ter circum iliacos ra ptauerat hectora muros. Illiacos: idest patriæ muros:quos ipse defende rat:pro quibus efficaciter per decem annorum spacia pugnauerat. Et il lud:Nos patriam fugimus. Et Littora quū patriæ lachrymās portusq; re linquo:Et dulces moriens reminiscitur agros. Et Ignarum laurens habet ora mimanta Lyrnesi domus alta solo laurente sepulchrum. Et ut Aga mēnonem indigne ostenderet occisum: assumpsit locum: Prima inter limina dextra oppeniit. Et illud Mœnibus in patriis atq; inter tuta do morum: Sacer uero locus præcipuæ pathos mouet. Occisum inducit Orpheā: & miserabiliorem interitum eius a loco facit: Inter sacra deum nocturniq; orgia bacchi: Et in euersione troiæ Perq; domos & religiosa deorum limina. Cassandræ quoque raptum uel diminutionem q̄ misc-

rabilem facit sacer locus: ecce trahebat a templo adytisq; mineruæ: & alibi: Diuc armipotẽtis ad arã ꝓcubuit. & Andromache quũ de Pyrrhi nece diceret: ut iuidiã occidẽtis exprimeret. Excipit icautũ patriasq; obtruncat ad aras. Et Venus q̃ Aeneas in mari uexatur ira Iunonis: quã inuidiose queritur de loco Neptuno: In regnis hoc ausa tuis.

Fecit sibi pathos sæpe ex tẽpore: Prius q̃ Pabula gustassent troiæ xanthũq; bibissent. Et Orpheus miserabilis ex longo dolore. Septẽ illũ totos perhibent ex ordine menses. Et palinurus Vix lumine quarto prospexi Italiam. Et Achimenides: Tertia iam lunæ se cornua lumine complent. Et Septima post troiæ excidium iam uertitur æstas. Pathos a tempore

Frequẽs apud illũ pathos a causa: re uera eni plærũq; efficit cã: ut res aut atrox aut miserabilis uideat. ut Cicero i Verrẽ. Qui ob sepulturã in carcere necatoꝝ a parẽtibus rogabat. Hoc eni nõ tã rogari aut pecuniã exigere: q̃ ob hãc cãm. indignũ erat. Et Demosthenes quũ querit quẽdã iuidia circũuentũ: ex cã auget iuidiã. Circũuenit inqt arbitrũ: qui iter me atq; se itegre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectũ. Occidit inquit in acie Galesus. Hoc p se nõ est dignũ misericordia belli tẽpore: sed admouit cãm: dũ paci mediũ se offert. Idẽ alio loco Sternit infelix. Deinde subiicit cãm miserabilẽ alieno uulnere. i. quũ ad aliũ telũ esset emissum. Et quũ Palamedẽ indigne occisũ uellet: Quẽ falsa sub ꝓditione pelasgi Insontẽ infando idicio: quia bella uetabat Demisere neci: Et Aeneas ut ostenderet magnitudinẽ timoris sui: bene cãm posuit. Et Pariter comitiq; oneriq; timentẽ: Quid Iapix ut cõtẽptis cæteris artificiis inglorius (quẽadmodũ poeta ait) uiueret qualis cã ꝓponit. Ille ut depositi ꝓferret fata parentis. Ex eodẽ genere est: Fallit te incautũ pietas tua. Hæc enim causa illum hostibus etiam sic miserabilem fecit. Sed Aeneas quum hortatur: ut sepeliantur occisi: quam cãm proponit. Qui sanguine nobis Hanc patriam pepere suo. Nec non & indignatio demõstratur a causa: ut illic. Multa gemens ignominiam plagasq; superbi Victoris. Tum quos amisit inultus amores. Et illud a causa ex affectu indignantis. An solos tangit atridas Iste dolor: solisq; licet cape arma mycenis: Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa oia: Vendidit hic auro patriam. Quiq; ob adulterium cæsi: Nec partem posuere suis. Pathos a cã

Ad pathos mouendũ nec duos illos p̃termisit locos: quos rhetores appellãt a modo & a materia. Modus ẽ quũ dico: occidit mãifeste uel occulte. Materia ẽ: quũ dico: ferro an ueneno. Demosthenes de mõ: iuidiã Midiæ facit: se pulsatũ cothurno: Cicero Verri quum nudũ quendam dicit ab eo statuæ impositum. Virgilius non minus euidenter: Altaria ad ipsa trementem Traxit: & in multo lapsantem sanguine nati. Et capulo tenus abdidit ensem. Et illa omnia a modo sunt: Rostroque immanis uultur adunco Immortale iecur tondens: & reliqua. Et: quos super atra silex iam Pathos a mõdo & a materia

iam lapsura cadenti imminet assimilis. Sed & misericordiam a modo sæpe commouet: ut de orpheo Latos iuuenem sparsere per agros. Et illud: Obruit auster aqua inuoluens nauemq; uirosq;. Et saxum ingens uoluūt alii. Et Mortua quin etiam iungebat corpora uiuis. & in georgicis: Nec uia mortis erat simplex: & cætera de inscriptione morbi: Sed & materia apud rhetores pathos mouet: ut dum q̃ritur Cicero flām̄am ex lignis uiridibus factam: atq; ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim a materia est: quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum: ut alius gladio: alius ueneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit: & quū flagellis cæsum queritur ciuem romanum. Inuenies idem apud Virgiliū At pater omnipotens densa inter nubila telum Contorsit: nō ille faces & fumea tædis: & reliqua: Eleganter autem illius quidem materia elusit. Ex huius autem uera & uehementi materia expressit iracūdiam. Et singula quidem enumerabimus: ex quibus apud rhetores pathos nascitur: quibus ostendemus usum Maronem: Sed nōnunq̃ Virgilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur: ut in Turno ab ætate: Miserere parentis Longæui. A loco: Quem nunc mœstum patria ardea longe diuidit. & circa Cassandram ex modo: ecce trahebatur. Ex habitu corporis Passis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A templo adytisq; mineruæ: & circa Agamēnonem a patria: Ipse mycenæus. A fortuna: Magnorum ductor achiuum. A necessitudine. Coniugis. A loco Prima inter limina subsedit adulter. Tacite quoq; quasi per diffinitionē pathos mouere solet: quum q̃rēs miserationem mouet: nō dilucide dicitur: sed datur intelligi: ut quum Mezentius dicit: Nūc alte uulnus adactum. Quid enim aliud ex hoc intelligēdum est: q̃ hoc altum uulnus eē amittere filium. Et rursus idē: Hæc uia sola fuit qua perdere posses. Sed hic scilicet accipiendum est perire esse amittere filium. Et Iuturna quum queritur: q; adiuuare fratrem prohibeatur: Immortalis ego. Quid eni sequitur non est imortalitas in luctu uiuere: Hæc ut dixi uim diffinitionis habent: & a poeta eleganter introducta sunt.

Pathos circa rem.

Sunt & in arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci qui dicuntur circa rem: & mouendis affectibus peropportuni sunt: ex quibus primus ē a simili. Huius species sunt tres exēplū: parabola: imago. Græce παραδείγματα παραβολὴ εἰκών. Ab exemplo. Virgilius.

Pathos ab exemplo

Si potuit manes accersere coniugis orpheus
Threicia fretus cythara fidibusq; canoris.
Si fratrem pollux alterna morte redemit.
Quid thæsea: magnum quid memorem alciden. Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hæc enim omnia misericordiam mouent: quoniam indignum uidetur negari sibi: quod aliis indultum est. Deinde uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere coniugis orpheus. Habes

causam disparem. manes illic coniugis: hic patris: illic accersere: hic uidere threicia fretus cithara. Hic misericordiã eius irrisit: Si fratrẽ pollux alterna morte redemit. Itq; reditq; uiã totiẽs. Hoc iam a modo. Plus est enĩ sæpe ire: q̃ semel. Quid thesea: magnum quid memorẽ alciden? Hic propter egregias psonas nõ habuit quid minueret: uel quid augeret. Verum quod illis elucebat: hoc sibi iactat cũ iis esse cõmune. Et mi genus ab ioue summo. Simile est & illud ab indignatione. Quid enim ait Iuno Pallas ne exurere classem Argiuum. Iam hoc plus est classem uictricem: q̃ reliquias fugientium. Deinde causam minuit. Vnius ob noxã & furias aiacis oilei. Quam minuit ut noxam diceret: quod leuis culpæ nomen est. Et unius: quod facile possit ignosci: & furentis: ut nec culpa sit. & alibi. Mars perdere gentem immanem lapithum ualuit. uides easdem obseruationes: gentẽ & immanem. Deinde aliud exemplum: Cõcessit in iras ipse deum antiquam genitor calydona dianæ: Antiquam ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde in utroq; causam minuit. Quod scelus aut lapithis tantum aut calydone merente. — Noxa

P Arabola uero: quoniã magis hoc poetæ cõuenit: sæpissime pathos mouit. Quũ aut miserabilẽ aut iracũdũ uellet ĩducere. Miserabilẽ sic. Qualis populea mœrens philomela sub umbra. Qualem uirgineo demessum pollice florem. & aliæ plurimæ patheticæ parabolæ: in quibus miseratus est. Quid de ira? Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili. Dum fremit ad caulas. Et Mugitus ueluti fugit quum saucius aram Taurus. Et alia plura similia qui quærit inueniet. — Pathos parabola

E T imago quæ est a simili pars tertia: idonea est mouendis affectibus. Ea fit quum aut forma corporis absentis describit̃: aut omnino quæ nulla est fingitur. Vtrũq; Virgilius eleganter fecit. Illud prius circa Ascaniũ: O mihi sola mei super astyanactis imago. Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat: Fingit uero quum dicit: quam fama secuta est Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior fama οικτρον hæc δεινωσιν: idest prior misericordiam cõmouet: horrorem secũda. Sicut alibi. Et scissa gaudens uadit discordia palla: Quã cõsanguineo sequitur bellona flagello. & oĩa illa q̃ de forma dixit. Sed illud nimium pathetice. Furor impius intus sæua sedens super arma: & centũ uinctus ahenis Post tergum nodis fremet horridus ore cruento. — Pathos ab imagine

D Iximus a simili: nunc dicamus a minore pathos a poeta positum. Nempe quum aliquid proponitur quod per se magnum sit: deinde minus ostenditur q̃ illud quod uolumus augeri: sine dubio infinita miseratio mouetur. Vt ẽ illud: O felix una ante alias priameia uirgo Hostilẽ ad tumulũ troiæ sub mœnibus altis Iussa mori. Primũ q̄ ait felix: comparationẽ sui fecit: deĩde posuit a loco: hostilẽ ad tumulũ. & a modo quod nõ minus acerbũ est: Iussa mori: Sic ergo hæc accipiẽda sunt q̃uis hostilẽ — Pathos a minori.

ad tumulũ:quãuis iussa mori: felicior tñ q̃ ego: q̃a sortitus nõ ptulit ullos. Simile ẽ & illud O terq; quaterq; beati. Et qđ de pasiphæ dicit: Prœtides iplerunt falsis mugitibus agros: Deĩde ut minus hoc esse mõstraret: At nõ tam turpes pecudũ tñ ulla secuta ẽ Cõcubitus. Quid illud nõne uehemẽter patheticũ ẽ a minore? Nec uates helenus: quum multa horrẽda moneret: Hos mihi p̃dixit luctus: nõ dira celæno. Quid hic intelligimus: nisi oĩa quæ passus erat minora illis uisa: q̃ patris mortem?

Pathos a maiore

a Maiore negauerũt quidã rẽ augeri posse. Sed elegãter hoc circa didonẽ Virg. induxit. Nõ aliter q̃ si ĩmissis ruat hostibus oĩs carthago: aut antiq̃ tyrus. Dixit.n. nõ minorẽ luctum fuisse ex unius morte: q̃ si tota urbs: qđ sine dubio esset maius: ruisset. Et Homerus idem fecit.

Pathos a loco pter spem.

Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendũ: quod dicitur: pter: spem. Hũc Virgilius freq̃uẽter exercuit: Nos tua ꝓgenies cæli quibus annuis arcẽ. & cætera. Et dido. Hũc ego si potui tantũ sperare laborẽ. Et pferre soror potero: Aeneas euãdro. Et nũc ille qdem spe multũ captus inani Fors & uota facit. Et illud: Aduena nostri: Quod nunq̃ ueriti sumus: ut possessor agelli Diceret hæc mea sunt ueteres migrate coloni. Inuẽio tñ posse aliquẽ ex eo: qđ iã spauerit: mouere pathos: ut Euãder: Haud ignarus erã quãtũ noua gloria ĩ armis. Et p̃dulce decus.

Pathos de similitudine passionis

o Ratores ομοιοπαθειαν uocant: quotiens de similitudine passionis pathos nascit᷑: ut apud Virgilium: Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et patriæ strinxit pietatis imago. Et dido: me quoq; per multos similis fortuna labores.

Pathos ad inanimalia & muta

Est & ille locus ad permouendum pathos in quo sermo dirigit᷑ uel ad inanimalia: uel ad muta: quo loco oratores frequẽter utunt᷑. Vtrũq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel quũ ait dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebant: uel quum Turnus: Tuq; optima ferrũ terra tene. & idẽ alibi: Nũc o nũq̃ frustrata uocatus hasta meos. Et Rhebe diu res siqua diu mortalibus ulla est: uiximus.

Pathos ab addubitatione

Facit apud oratores pathos ẽt addubitatio: quã græci ἀπορησιν uocãt. Est eni uel dolẽtis uel irascẽtis: dubitare qđ agas. En qđ ago? Rursus ne ꝓcos irrisa priores experiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret? quo se rapta bis cõiuge ferret? Et de Niso. Quid faciat? qua ui iuuenẽ: qbus audeat armis eripe? & Anna pmouet᷑: Quid primũ deserta q̃rar? comitẽ ne sororẽ?

Pathos ab attestatione.

Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius sic exequitur. Ipse caput niuei fultũ pallantis & ora: Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. & illud. Impleuitq; sinum sanguis.
Et moriensq; suo se in sanguine uersat.
Et Crudelis nati monstrantem uulnera cernit.
Et Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.
Et Voluitur euryalus leto: pulchrosq; per artus It cruor.

Et uidi egomet duo de numero quum corpora nostro.

Pathos p hyperbolen

f Acit hyperbole: idest nimietas pathos: per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira ut quum forte dicimus milies ille perire debuerat: quod est apud Virgilium. Omnes per mortes animã sontẽ ipse dedissem. Miseratio quum dicit: Daphni tuum pœnos etiam igemuisse leones Interitum. Nascitur præter hæc de nimietate uel amatorium: uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est. Et illud seorsum: Maria ante exurere turno: q̃ sacras dabitur pinus. Et non si tellurem effundat in undas.

Pathós p exclamationẽ

e Xclamatio quæ apud græcos ἐκφώνησις dicitur: mouet pathos. Hæc fit interdum ex persona poetæ: nõnunq̃ ex ipsius quem inducit loquentem. Et poetæ quidem persona est.

Mantua ue miseræ nimium uicina Cremonæ.

Infelix ut cũq; ferẽt ea facta nepotes. Crimen amor uestrũ. & alia similia.

Ex persona uero alterius: Dii capiti ipsius generiq; reseruent. Et Dii talia graiis Instaurate: pio si pœnas ore reposco. Et dii talẽ terris auertite pestẽ.

Pathós per silentium.

Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις quod est taciturnitas. Nã ut illic aliqua exclamãdo dicimus: ita hic aliqua tacẽdo subducimus. Quæ tamẽ intelligere possit auditor. Hoc aũt præcipue irascentibus conuenit: ut Neptunus. Quos ego. sed motos præstat cõponere fluctus. Et. Mnesteus: Nec uincere certo.

Quãq̃ o. sed superent: quibus hoc neptune dedisti. Et Turnus:

Quanq̃ o si solitæ quicq̃ uirtutis adesset. Et in bucolicis:

Nouimus & qui te transuersa tuentibus hircis:

Et quo: sed faciles nymphæ irisere: sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est a Sinone: Donec calchante ministro. Sed quid ego hæc autẽ nequicq̃ ingrata reuoluo.

Pathós ex repetitione

Nascitur pathos & de repetitione: quam græci ἐπαναφορὰν uocant: quum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt.

Hinc Virgilius: Eurydicen uox ipsa & frigida lingua.

Ah miseram eurydicen anima fugiente uocabat:

Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud:

Te dulcis coniunx: te solo in littore secum:

Te ueniente die: te decedente canebat. Et illud:

Te nemus angitiæ: uitrea te fucinus unda

Te liquidi fleuere lacus.

Pathós per obiurgationem

ἐπιτίμησις: quæ est obiurgatio: habet & ipa pathos: idest quũ obiecta iisdem uerbis refutamus: Aeneas ignarus abest: ignarus & absit.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & illustris Saturnaliorum. Liber. v.

p Ost hæc quum paulisper Eusebius quieuisset: omnes inter se consono murmure Virgilium non minus oratorem: q̃ poetam habendum ꝓnunciabant: in quo & tanta ornandi disciplina: & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et Auienus dicas mihi inquit uolo doctorum optime: si concedimus (sicut necesse est) oratorẽ fuisse Virgiliũ: siquis nũc uelit orãdi artem consequi: Vtrum magis ex Virgilio: an ex Cicerone proficiat. Video quid agas inquit Eusebius: quid intendas: quo me trahere coneris: eo scilicet quo minime uolo: ad comparationem Maronis & Tullii. Verecũde enim interrogasti: uter eorum præstantior: quando quidem necessario is plurimum collaturus sit: qui ipse plurimũ præstat. Sed istã mihi necessitatẽ altam & profundam remittas uolo: quia nõ nostrum inter illos tãtas componere lites: Nec ausim in utrãuis partem talis sententiæ autor uideri. Hoc solũ audebo dixisse: quia facundia mantuañi multiplex & multiformis est: & dicendi genus omne cõplectitur. Ecce enim in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor ẽ: ille abundans & torrens & copiosus. Oratoꝝ autem nõ simplex nec una natura est: sed hic fluit & redundat: cõtra ille breuiter & circũcise dicere affectat. Tenuis quidã & siccus & sobrius amat quandã dicendi frugalitatem: alius pingui & luculenta & florida oratiõe lasciuit. In qua tanta oĩum dissimulatione: unus omnino inuenitur Virgilius: qui eloquentiam ex omni genere conflauerit.

Virgilii laus

r Espondit Auienus: Apertius uellem me has diuersitates sub personarum exemplis doceres. Quattuor sunt inquit Eusebius genera dicendi. Copiosum in quo Cicero dominatur. Breue in quo Salustius regnat. Siccum quod Frontoni ascribitur. Pingue & floridum in quo Plynius secundus quondam: & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quattuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicentem: ut artari magis & cõtrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi troia fuit. Ecce paucissimis uerbis maximam ciuitatẽ hausit & absorpsit: non reliquit ille nec ruinam. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa dies & ieluctabile tempus Dardaniæ: fuimus troes: fuit ilium & ingens Gloria teucrorum. ferus omnia iuppiter argos Transtulit: incensa danai dominantur in urbe. O patria: o diuum domus ilium: & inclyta bello Mœnia dardanidum. Quis cladem illius noctis: quis funera fando Explicet? aut possit lachrymis æquare labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per

Dicẽdi genera quattuor

Absorpsit

annos. Quis fons: quis torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uerbis inundauit. Cedo nūc siccum illud genus elocutionis: Turnus ut anteuolans tardū præcesserat agmen: Viginti lectis equitum comitatus: & urbi Improuisus adest: maculis quem thracius albis Portat equus cristaq; tegit galea aurea rubra. Hoc idē quo cultu: q̄ florida oratione quum libuerit pfertur: Forte sacer cibele choreus olimq; sacerdos Insignis lōge phrygiis fulgebat in armis. Spumātemq; agitabat equum: quē pellis ahenis In plumā squāmis auro conserta tegebat. Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula torquebat Lycio gortynia cornu: Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc quidem inter se separata sunt. Vis aūt uidere quēadmodū hæc quattuor genera dicendi Virgilius ipse pmisceat: & faciat unū quoddā ex omni diuersitate pulcherrimū tēperamentum: Sæpe etiā steriles īcendere profuit agros: Atq; leuē stipulā crepitantibus urere flāmis. Siue īde occultas uires & pabula terræ Pinguia cōcipiunt: siue illis omne p ignem Excoquitur uitiū: atq; exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramenta: nouas ueniat qua succus in herbas. Seu durat magis & uenas astringit hiātes: Ne tenues pluuiæ rapidi ue potētia solis Acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicēdi genus: quod nusq̄ alibi dephendes: in quo nec p̄ceps breuitas: nec infinita copia: nec ieiuna siccitas: nec lætitia pinguis.

Sunt præterea stili dicendi duo dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus & grauis: qualis Crasso assignatur. Hoc Virgilius utitur: quum Latinus præcipit Turno. O p̄stans animi iuuenis quantū ipse feroci Virtute exuperas: tanto me impēsius æquū est Consulere: & reliqua. Alter huic cōtrarius ardens & erectus & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Virgiliū frustra desideraueris. Haud talia dudum Dicta dabas: morere. & fratrē ne desere frater. Vides ne eloquentiā oīum uarietate distinctā: quā quidē mihi uidetur Virgilius: nō sine quodā p̄sagio quo se oīum pfectibus p̄parabat: de idustria pmiscuisse. Idq; nō mortali: sed diuino īgenio p̄uidisse: atq; adeo nō aliū ducem secutus q̄ ipsam rerum oīum matrē naturā. Hanc p̄texuit uelut in musica concordia dissonoꝝ. Quippe si mūdum ipsum diligēter īspicias: magnā similitudinē diuini illius & huius poetici operis īuenies. Nā qualiter eloquentia Maronis ad oīum mores ītegra est: nunc breuis: nunc copiosa: nunc sicca: nunc florida: nunc simul oīa: īterdum lenis aut torrens: sic terra ipsa hic læta segetibus & pratis: ibi siluis & rupibus hispida: hic sicca arenis: hic irrigua fontibus: pars uasto aperitur mari. Ignoscite: nec nimium me uocetis: qui naturæ rerum Virgilium cōparaui. Intra ipsum enim mihi uisum ē: si dicerem decem rhetoꝝ qui apud athenas atticas floruerunt: stilos īter se diuersos hunc unum permiscuisse. Stili dicendi duo

Tunc Euāgelus irridēti similis: Bene inq̄t opifici deo a rure māuano

poetam comparas: quem græcos rhetores quoq; fecisti mentionem: nec omnino legisse asseuerauerim. Vnde enim ueneto rusticis parentibus nato inter siluas & frutices educato: uel leuis græcarum noticia litteraꝝ.

Et Eustachius: Caue inquit Euangele græcoꝝ quẽquam de summis autoribus tātā græcæ doctrinæ hausisse copiā credas: quātā solertia Maronis uel assecuta est: uel in suo opere digessit: Nā præter philosophiæ & astronomiæ amplam illā copiā: de qua supra disseruimus: non parua sunt alia quæ traxit a græcis: & carmini suo tanq̄ illic nata conseruit.

Et Prætextatus oratus sis inquit Eustachi: ut hæc quoq; cōmunia nobiscum uelis: quantū memoria repente incitata suffecerit. Oēs prætextatum secuti ad disserendum Eustachium ꝓuocauerūt. Ille sic incipit.

Quæ Virgilius traxit a græcis dicturū ne me putatis ea quæ uulgo nota sunt: ꝙ Theocritum sibi fecerit pastoralis operis autorē: ruralis Hesiodū: & ꝙ in ipsis georgicis tēpestatis serenitatisq; signa de Arati phænomenis traxerit? Vel ꝙ euersionem troiæ cū sinone suo & equo ligneo cæterisq; oībus quæ librū secundū faciunt: a Pisandro pene ad uerbū transcripserit: qui iter græcos poetas eminet ope: quod a nuptiis Iouis & Iunonis īcipiens uniuersas historias quæ mediis oībus sæculis usq; ad ætatem ipsius Pisandri contigerunt: ī unam seriem coactas redegerit: & unū ex diuersis hiatibus temporꝝ corpus effecerit. In quo opere īter historias cæteras interitus quoq; troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretando fabricatus est sibi iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decantata prætereo. Iam uero æneis ipsa nō ne ab Homero sibi mutuata est? Errorem primū ex odyssea: deinde ex iliade pugnas: quia opis ordinem necessario rerū ordo mutauit. quum apud Homerū prius iliacum bellū gestum sit: deinde reuertenti de troia error contigerit Vlyxi. Apud Maronē uero Aeneæ nauigatio bella quæ postea in Italia sunt gesta: ꝓcesserit. Rursus Homerus quū uellet iniquū græcis Apollinē facere: cām struxit de sacerdotis iniuria. Hic ut troianis Iunonem faceret infestā: causaꝝ sibi cōgeriem cōparauit. Nec illud cū cura magna relaturus sum: licet ut existimo nō oībus obseruatū: ꝙ quū primo uersu ꝓmisisset producturū sese de troiæ littoribus Aeneā. Troiæ qui primus ab oris Italiā fato profugus lauinaq; uenit Littora. Vbi ad ianuam narrandi uenit: Aeneæ classē nō de troia: sed de sicilia ꝓducit. Vix e cōspectu siculæ telluris in altū Vela dabāt læti: qđ totū homericis filis texuit: Ipse eni uitans in poemate historicorū similitudinē q̄bus lex est īcipere ab initio rerū: & continuā narrationem ad finē usq; ꝑducere: ipse poetica disciplina a rerum medio cœpit: & ad initium post reuersus ē. Ergo Vlyxis errorem nō icipit a troiano littore describere: sed facit eum primo nauigantē de īsula calypsonis: & ex persona sua ꝑducit ad phæacas. Illic in cōuiuio Alcinoi regis narrat ipse queadmodum de troia ad calypsonē usq; ꝑuene

rit. Post phæacas rursus Vlyxis nauigationem usq; ad ithacam ex persona ꝓpria poeta describit. Quē secutus Maro: Aeneam de sicilia ꝓducit: cuius nauigationem describēdo ꝑducit ad libyam. Illic in cōuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usq; ad siciliam de troia nauigationē suam: & addidit uno uersu: qđ iam copiose poeta descripserat: Hinc me digressum uestris deus appulit oris. Post africā quoq; rursus poeta ex persona sua iter classis usq; ad ipsam describit italiam. Interea mediū æneas iam classe tenebat Certus iter. Quid q̄ & omne opus uirgilianum uelut de quodā homerici operis speculo formatum est: Nam & tempestas mira imitatiōe descripta est. Versus utriusq; qui uolet conferat: Vt Venus in nausicaæ locum Alcinoi filiæ successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & charybdis & circe decenter attingitur: & pro solis armentis: strophades insulæ fingunt͛. At pro cōsultatione inferorum: descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori: sed & infesto Aiaci infesta Dido: & Tyresiæ consiliis: Anchisæ monita respondent. Iam prælia Iliadis: & uulnerum non sine disciplinæ perfectione descriptio: & enumeratio auxiliorum duplex: & fabricatio armoꝝ: & ludicri certaminis uarietas: ictumq; inter reges & ruptum fœdus: & speculatio nocturna: & legatio reportans a Diomede repulsam: Achillis exemplo: & super Pallante: ut patroclo lamentatio. & altercatio ut Achillis & Agamemnonis: ita Drancis & Turni. Vtrobiq; enī alter suū: alter publicum cōmodum cogitabat. Pugna singularis Aeneæ atq; Turni: ut Achillis & Hectoris: & captiui inferiis destinati: ut illic Patrocli: hic Pallātis: Sulmone creatos Quattuor hic iuuenes: totidē quos educat ufens Viuentes rapit inferias: quos īmolet umbris. Quid q̄ pro Lycaone homerico: qui inter fugientes depræhensus nō mirum si ad preces confugerat: nec tamen Achilles propter occisi Patrocli dolorem pepercit: simili conditione Magus in medio tumultu subornatus est. Inde mago procul infensam contenderat hastam. Et quū ille genua amplectēs uitā supplexq; petisset: respondit: Belli cōmertia turnus Sustulit ista prior iam tum pallante perēpto. Sed & insultatio Achillis in ipsum Lycaonem iam peremptū in Tarquitū a Marone transfertur: Ille ait.

ἐντᾶυθοι νῦν κεισο μετιχθυσιν οισῶτει λησ
αιμᾶ πολιχμησοντᾶι ακηδεεσ ουδε σε μητηρ
ενθεμενη λεχεεσι γοησεται αλλα σκαμανδροσ
οισει δεινηεισ εισῶαλοσ ἐυρεακολπον: & cætera. At hic noster. Istic nunc metuende iace: & reliqua Et si uultis me & ipsos proferre uersus ad uerbū pene translatos: licet omnes præsens memoria non suggerat: tamen qui se dederint obuios annotabo.

νευρην μὲν μαζῶπελασεν τοξω δεσιδηρον

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit Vester: licet pe-

ríodo usus:ídem tamen dixit.
Adduxít longe:donec curuata coírent
Inter se capita:& manibus íam tangeret æquís
Leua acíem ferrí:dextra neruoq; papíllam.
αλλοτε δητην νησονελειπομεν ουδετισαλλη
φαινετο γαιαων αλλουρανοσ ηδε θαλαττα
δη τοτε κυανεην νεφελην εστησε κρονιων
νηοσ υπεργλαφυρησ ηχλυσε δεποντοσ υπαυτης
Nec íam amplius ulla Apparet tellus cælū undíq; & undíq; pontus

Curuata ín molís facíem círcūstetít unda. Et de tartaro ílle aít.
τοσσον ενερθαι δεω οσον ουρανοσ εστ απο γαιησ.
Bís patet ín præceps tantum:tendítq; sub umbras
Quantus ad ætheríum cælí suspectus olympum.
αυταρ επει ποσιοσ και εδητυοσ εξ ερον εντο
Postq̃ exempta fames:& amor compressus edendí.
ωσ εφατευχομενοσ του δεκλυε μητιετα ζευσ
τω δετερον μεν εδωκε πατηρ. ετερον δα νενευσεν
νηων μεν οι απωσασθαι πολεμοντε μαχηντε
δωκε σοον δανενευσε μαχησ εξ απονεεσθαι
Audíít & uotí phœbus succedere partem
Mente dedít:partem uolucres dísperfít ín auras.
και παιδων παιδεσ τοικεν μετοπισθε γενονται
Híc domus æneæ cunctís domínabítur orís:
Et natí natorum & quí nascentur ab íllís.
Et alíbí ílle aít.
και τοτο δυοσ ηοσ λυτο γουνατα και φιλον ητορ
οχθησασ δαρα ειπε προσ ον μεγαλητορα θυμον
Híc de duobus unum fabrícatus est.
Ex templo æneæ soluuntur frígore membra:
αξον δη εγχοσ διομηδεοσ ηδε και αυτον
πρηνεα δοσ πεσεειν σκαιων προπαροιθε πυλαων
Armípotens præsens bellí trítonía uírgo
Frange manu telum phrygíí prædonís:& ipsum
Pronum sterne solo:portísq; effunde sub ípsís.
ητο λιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει
Ingredíturq; solo & caput ínter nubíla condít.
Ille de somno aít.

Dulcís & alta quíes placídæq; símíllíma mortí.

ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον. τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει: ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσι λέλοιπεν
οὐδ᾽ ἀναθηλήσει: περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες ἀχαιῶν
ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι οἵτε θέμιστας
πρὸς Διὸς εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram:
Quum semel in siluis imo de stirpe recisum
Matre caret: posuitq; comas & brachia ferro:
Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
Inclusit. patribusq; dedit gestare latinis.

Sed iam si uidetur a collatione uersuum trãslatorum facesso: ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium: & sermo ad alia nõ minus præsenti causæ apta uertatur. Perge quæso inquit Auienus omnia quæ de homero subtraxit inuestigare. Quid enim suauius: q̃ duos præcipuos uates audire idem loquentes? Quia quum tria hæc ex æquo impossibilia putentur: uel Ioui fulmẽ: uel Herculi clauam: uel uersum Homero subtrahere: Quod & si fieri posset: alium tamẽ nullum deceret: uel fulmen præter Iouem iacere: uel certare præter Herculem robore: uel canere quod cecinit Homerus: Hic opportune in opus suũ quæ prior uates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. Ergo pro uoto omniũ feceris: si cum hoc cœtu cõmunicata uelis quæcunq; uestro noster poeta mutuatas est. Cedo igitur Eustachius ait. uirgilianum uolumẽ: quia locos eius singulos inspiciens: homericorum uersuum promptius admonebor. Quũq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitum librũ detulisset: temere uoluit. Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset inspiceret: uide te inquit portum ad ciuitatem Didonis ex ithaca migrantẽ. Impossibilia tria.

Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur inq; sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes: geminiq; minantur
In cælum scopuli: quorum sub uertice late
Aequora tuta silent: tum siluis scæna coruscis
Desuper: horrentiq; atrum nemus iminet umbra:
Fronre sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces: uiuoq; sedilia saxo:
Nympharum domus. hic fessas non uincula naues
Vlla tenent: unco non alligat anchora morsu.
φόρκυνος δέ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
ἐν δήμῳ ἰθάκης δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ

ακτᾶι ἀπ̃ρρωγὲσ λιμένοσ ποτὶ πεπτηυιαι
αι τ ανεμων σκεπόωσι δυσαήων μεγα κυμα
εκτοσθεν τοσθεν δε τ ανευ δεσμοιο μενουσι
νηεσ ευσσελμοι ὅτ αν ορμου μετρον ικωνται
αυταρ επι κρατοσ λιμενοσ τανυφυλλοσ ελαιη
αγχοθι δ αυτησ αντρον απηρατον ηεροειδεσ
ιρων νυμφαων αι νηιαδεσ καλεονται
εν δε κρητηρεσ τε και αμφιφορηεσ εασι
λαινοι ενθα δε πειτα τιθαιβωσσουσι μελισσαι

e T quũ rogasset Auienus: ut non sparsim sed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem foliis: sic exorsus est.

Acole nanq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima deiopeam
Cõnubio iungam stabili: propriamq; dicabo.

Tempestas Aeneæ Aeolo cõcitante cũ allocutiõe ducis res suas cõcla mantis de Vlyxis tempestate & allocutiõe descripta est: in qua Aeoli locum Neptunus optinuit. Versus quoniam utrobiq; multi sunt: non inserui. Qui uolet legere ex hoc uersu habebit exordium.

Hæc ubi dicta: cauum conuersa cuspide montem

Et apud Homerum de quinto odysseæ.

ὣσ ειπὼν συναγε νεφελασ εταραξε δε ποντον
χερσι τριαιναν ελων πασασ δ ορο θυνεν αελλασ
παντοιων ανεμων.

Vt primum lux alma data est exire locosq;
Explorare nouos: quas uento accesserit oras:
Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne: feræue:
Quærere constituit: sociisq; exacta referre.

εζομενοσ δ ωρμαινε καταφρενα καὶ κατα θυμον
ὤ μοι εγὼ τεων αυτε βροτων εσ γαιαν ικανὼ
η ρ οι γ υβρισαι γε και αγριοι. ουδε δικαιοι
ηε φιλοξεινοι καὶ σφιν νοοσ εστι θεουδησ
αλλ αγε γω αυτοσ πειρησωμαι η δε ιδωμαι

Nulla tuarum audita mihi neq; uisa sororum:
O q̃ te memorem uirgo: nãq; haud tibi uultus
Mortalis: nec uox hominem sonat: o dea certe
An phœbi soror: an nympharum sanguinis una.

γουνουμαι σε ανασσα θεοσ νυ τοι η βροτοσ εσσι
ει μεν τισ θεοσ εσσι τοι ουρανον ευρυν εχουσιν
αρτεμιδι σε εγὼ γε διοσ κουρη μεγαλοιο

ειδοσ τε μεγεθοσ τε φυην τεγγισ αειδ κω
O dea si prima repetens ab origine pergam:
Et uacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet uesper olympo

At uenus obscuro gradientes aere sepsit:
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos neu quis contingere possit:
Moliriue moram: aut ueniendi poscere causas
και τοτο δυσσευσ ωρτο πολιν δ ι μεν αυταρ αθηνη
πολλην ηερα χευε φιλα φρονεουσ οδυσηι
μητισ φαιηκων μεγαθυμων αντιβολησασ
κερτομεοι τε πεεσσι και εξερεοιτο τισ ειη.
Qualis in eurotæ ripis aut per iuga cynthi
Exercet diana choros: quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur oreades: illa pharetram
Fert humero: gradiensq; deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido: talem se læta ferebat.
οιη δ αρτεμισ εισι κατ ουρεα ιοχεαιρα
η κατα τηυγετον περιμηκετον η ερυμανθον
τερπομενη καπροισι και ωκειησ ελαφοισι
τη δε θ αμα κουραι νυμφαι διοσ αιγιοχοιο
αγρονομοι παιζουσι. γεγηθε δε τε φρενα λητω
πασαων δ υπερ η γε καρη εχει η δε μετωπα
ρεια δ αριγνωτη πελεται καλαι δε τε πασαι
ωσ η γ αμφιπολοισι μετεπρεπε παρθενοσ αδμησ
Restitit æneas: claraq; in luce refulsit
Os humerosq; deo similis: nanq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix: lumenq; iuuentæ
Purpureum & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum pariusue lapis circundatur auro.
τον μεν αθηναιη θηκε διοσ εκγεγαυια
μειζονα τ εισιδεειν και πασσονα κα δ δε καρητοσ
ουλασ ηκε κομασ υακινθινω ανθει ομοιασ
ωσ δ οτε τισ χρυσον περιχευεται αργυρω ανηρ
ιδρισ. ον ηφαιστοσ δεδαεν και παλλασ αθηνη
τεχνην παντοιην χαριεντα δε εργα τελειει

ὧσ ἄρα τῶ κατέχευε χάριν κεφαλῆ τε καὶ ὤμοισ
Coram quem quæritis adsum
Troius æneas libycis ereptus ab undis.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.
Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint danai.
σοι δεμα κηδεα θυμὸσ επετράπετο ϛονοεντα
ειρέσθ ὄφρ ἔτι μάλλον ὀδυρομενοσ ϛοναχιζω
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale mineruæ
Et molē mirantur equi:primuſq; thymœtes
Duci intra muros hortatur.& arce locari:
Siue dolo:ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant:
At capys:& quorum melior ſententia menti
Aut pelago danaum inſidias ſuſpectaq; dona
Præcipitare iubent:ſubiectiſq; urere flammis:
Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.
ωσ ο μεν ειϛηκει τοι δακριτα πολλ ἀγορευον
ημενοι αγχ αυτω τριχα δε σφισιν ηνδανε βουλη
ηε διατμηξαι κοιλον δορυ νηλει χαλκω
η κατα πετραων βαλεειν ερυσαντασ επ ἄκρησ
ηε ἐαν μεγ αγαλμα θεων θελκτηριον ειναι
Vertitur intetea cælum:& ruit oceano nox
Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat:quantum mutatus ab illo
Hectore:qui redit exuuias indutus achillis:
Vel danaum phrygios iaculatus puppibus ignes:

Iuueniſq; chorebus
Mygdonides illis qui ad troiam forte diebus
Venerat inſano caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium priamo phrygibuſq; ferebat.

Sic animis iuuenum furor additus.inde lupi ceu
Raptores atra in nebula:quos improba uentris
Exegit cæcos rabies:catuliq; relicti
Faucibus expectant siccis:per tela per hostes
Vadimus haud dubia in mortem:mediæq; tenemus
Vrbis iter:nox atra caua circũuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens:trepidusq; repente refugit
Attolentem iras & cærula colla tumentem
Haud secus androgeus uisu tremefactus abibat.
ωσ δοτετισ δρακόντα ιδῶνπαλίνορσοσ ἀπεϛη
ουρεόσ ενβησσησ.υποτετρομόσ ελλαβεγυ̃ια
αψδαναχώρησεν ὢχροστὲ μινέιλε παρειασ
ὢσ αυθισ καθόμιλον εδυτρωῶν αγερωχων
δεισασ ατρεῶσ υιὸν αλεξανδροσ θεοειδησ.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra lisum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuiis nitidusq; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem:& linguis micat ore trisulcis:

Non sic aggeribus ruptis quũ spumeus amnis
Exiit:oppositasq; euicit gurgite moles
Fertur in arua furens cumulo:camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum̄
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus uentis uolucriq; simillima somno.
τρὶς μὲν ἐφορμήθην ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγε
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο.
Alia tēpestas Aeneæ hic. & illic Vlyxis nūerosis ābæ uersibus
Sed hæc incipiunt ita.
Postq̄ altū tenuere rates: nec iam amplius ullæ. Ille ait

Accipe & hæc manum tibi q̄ monumenta mearum
Sint puer.

Tendunt uela noti: fugimus spumantibus undis
Qua cursum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Dextrum scylla latus. leuū implacata charybdis
Obsidet: atq; imo barathri ter gurgite uastos
Sorbet in abruptum fluctus: rursusq; sub auras
Erigit alternos: & sydera uerberat unda.
At scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem: & naues in saxa trahentem:
Prima hominis facies: & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistris
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat trinacrii metas lustrare pachyni
Cessantem longos & circunflectere cursus:
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam & cæruleis canibus resonantia saxa.

Homerus de charybdi & de scylla.

ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλη ἑτέρωθι δὲ δῖα χάρυβδις
δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
ἤτοι ὅτε ξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ
πᾶσ᾽ ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη ὕψοσε δ᾽ ἄχνη

ακροισι σκοπελοισι ε παμφοτεροισιν επιπτεν
αλλοταν αυθισ αναβρωξειεγε αλμυρον υδωρ
πασεν τοσθε φανεσκε κυκωμενη αμφι δε πετρη
δεινον βεβρυχει υπενερθε δε γαια φανεσκε
ψαμμω κυανεη.
O mihi sola mei super astyanactis imago:
Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat.
κεινου γαρ τοιοι δε ποδεσ τοιαι δε τε χειρεσ
οφθαλμων τε βολαι κεφαλη τεφυπερθε τε χαιται
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere:
Ter spumam elisam:& rorantia uidimus astra.

Qualis coniecta cerua sagitta:
Quam procul incautam nemora inter cresia fixit
Pastor agens telis:liquitq; uolatile ferrum
Nescius: illa fuga syluas saltusq; peragrat
Dictæos:hæret lateri letalis arundo.

Dixerat.ille patris magni parere parabat
Imperio:& primum pedibus talaria nectit
Aurea:quæ sublimem aliis siue æquora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit.hac animas ille euocat orco
Pallentes:alias sub tartara tristia mittit.
Dat somnos adimitq;:& lumina morte resignat.
Illa fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.
ωσ εφατου δα πιθησε διακτοροσ αργειφοντησ
αυτικεπειθυπο ποσσιν εδησατο καλα πεδιλα
αμβροσια χρυσειατ αμιν φερον ημεν εφυγρην
ηδεπα πειρονα γαιαν αμα πνοιησ ανεμοιο
ειλετο δε ραβδον τηταν δρων ομματα θελγει
ων εθελει τουσ δαυτε και υπνωοντασ εγειρει
την μετα χερσιν εχων πετατο κρατυσ αργειφοντησ.
Ac ueluti annosam ualido quum robore quercum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor: & alte

Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipsa hæret scopulis:& quantum uertice ad auras
Aetherias tantum radice in tartara tendit.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηὼσ δεκλεχεὼν παραγαύὸυ τιθὼνοιο
ωρνυτι ναθαματοισι φὸὼσ φερη η δε βροτοισι
Vt pelagus tenuere rates:nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens:& inhorruit unda tenebris.

Vinaq; fundebat pateris:animamq; uocabat
Anchisæ magni:manesq; acheronte remissos.
οινον αφυσσαμενοσ χαμαδισ χεε δευε δε γαιαν
ψυχην κικλησκων πατροκλησσ δειλοιο
Leuibus huic hamis consertam auroq; trilicem
Loricam:quam demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum simoenta sub ilio alto.
τω μεν εγω δοσω το δε φασγανον αργυροηλον
καλον θρηικιον το μεν αςεροπαιον απηυρων.
Et cursorum certamē utrobiq; simile:& qa uersibus ē apud utrū
q; numerosis:locū loco similē lector iueniet.Initia hæc sunt.
Hæc ubi dicta locum:capiunt:signoq; repente
ὼσ εφὰτὼρνυτο δαυτικ οι λησ ταχυσ αιὰσ
αν δο δυσευσ πολυμητισ επειτα δε νεςὸρὸσ υιοσ
Pugilum certamen apud hunc incipit:
Constitit indigitos extemplo arrectus uterq;. Apud illum:
αντα δανασ χομενω χερσι ςιβαρησιν αμαμφω
συνρεπεσον συν δεσφι βαρειαι χειρεσ εμιχθεν.
Si uelis comparare certantes sagittis:inuenies hæc utriusq; principia.
Protinus æneas celeri certare sagitta:
αυταρ ο τοξευθησι τιθη ιοεντα σιδηρων
και δ δε τιθη δεκα μεν πελεκεασ δεκα δημιπελεκκα

Capita locorum ubi longa narratio est: dixisse sufficiet: ut quid unde natum sit: lector inueniet.

Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras:
ψυχη δε κατα χθονος ηυτε καπνος ωχετο τετριγυια
Aeneas quo deinde ruis? quo proripis inquit?

Quem fugis? aut quis te a nostris complexibus arcet:

Ter conatus erat collo dare brachia circum:
Ter frustra compressa manus effugit imago.
τρισ μεν εφορμηθην ελεειν δε με θυμοσ ανωγε
τρισ δε μοι εκ χειρων σκιη εικελον η και ονειρω
επτατο.

Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit.
Principio pinguem tædis & robore secto. Ille sic ait.
κηδεμονεσ δε παραυθι μενον και νηεον υλην
ποιησαν δε πυρην εκατομπεδον ενθα και ενθα. Et alibi.
Ipsa uero utriusq; tumuli insignia q̃ paria?
At pius æneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit: suaq; arma uiro remumq; tubamq;
Monte sub aerio: qui nunc misenus ab illo
Dicitur: æternumq; tenet per secula nomen.
αυταρ επει νεκρον τε καη και τευχεα νεκρου
τυμβον χευαντεσ και επι στηλην ερυσαντεσ
πηξαμεν ακροτατω τυμβω ευηρεσ ερετμον
Tum consanguineus leti sopor:
ενθ υπνω συμβλητο κασιγνητω θανατοιο. και τω νηδυμοσ
υπνοσ επι βλεφαροισιν επιπτεν ενηγρετοσ ηδυστοσ θανα-
τω αγχιστα εοικωσ.

Quod te per cæli iocundum lumen & auras
Per genitorem oro per spes surgentis Iuli
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Iniice: nāq; potes: portusq; requirere uelinos.
νυν δε σε των οπιθεν γουναζομαι ου παρεοντων
προσ τ αλοχου και πατροσ ο σ ετρεφε τυτθον εοντα
τηλεμαχου τ ον μουνον ενι μεγαροισιν ελειπεσ
μη μ ακλαυστον αθαπτον ιων οπιθεν καταλειπησ
νοσφισθεισ μη τοι τι θεων μηνιμα γενωμαι
αλλα με κακκηαι συν τευχεσιν ασσα μοι εστιν
σημα τε μοι χευαι πολιησ επι θινι θαλασσησ.

Nec non & tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: roſtroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens: fœcundaq; pœnis
Viſcera: rimaturq; epulis: habitatq; ſub alto
Pectore nec fibris requies datur ulla renatis.
και τιτυον ιδον γαιησ ερικυδεοσ υιον
κειμενον εν δαπεδω ο δε π' εννεα κειτο πελεθρα
γυπε δε μιν εκατερθε παρημενω ηπαρ εκειρον
δερτρον εσω δυνοντεσ ο δουκ απαμυνετο χερσι
λητω γαρ ελκυσε διοσ κυδρησ παρακοιτιν
πυθω δ' ερχομενην δια καλλιχορου πανοπηοσ
Non mihi ſi linguæ centum ſint oraq; centum
Ferrea uox: omnis ſcelerum comprendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.
πληθυν δ' ουκ αν εγω μυθησομαι ουδ' ονομηνω
ουδ' ει μοι δεκα μεν γλωσσαι δεκα μεν στοματ' ειεν
φωνη δ' αρρηκτοσ χαλκειον δε μοι ητορ ενειη
Hinc exaudiri gemitus iræq; leonum
Vincla recuſantum & ſera ſub nocte rudentum:
Setigeriq; ſues atq; in præſepibus urſi
Sæuire: ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſcæua potentibus herbis
Induerat circe in uultus ac terga ferarum.
ευρον δ' εν βησσησι τετυγμενα δωματα κιρκησ
ξεστοισιν λαεσσι περισκεπτω ενι χωρω
αμφι δε μιν λυκοι ησαν αρεστεροι ηδε λεοντεσ
τουσ αυτη κατεθελξεν επει κακα φαρμακ' εδωκεν
Quid petitis? quæ cauſa rates? aut cuius egentis
Littus ad auſonium tot per uada cærula uexit?
Siue errore uiæ ſeu tempeſtatibus acti:
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.
ω ξεινοι τινεσ εστε ποθεν πλειθ' υγρα κελευθα
η τι κατα πρηξιν η μαψιδιωσ αλαλησθε
οια τε ληιστηρεσ υπειρ αλα τοι τ' αλοωνται
ψυχασ παρθεμενοι κακον αλλοδαποισι φεροντεσ.
Cum ſeſe e paſtu referunt: & longa canoros.
Dant per colla modos: ſonat amnis & aſia longe
Pulſa palus.
των δ' ωσ ορνιθων πετεηνων εθνεα πολλα
χηνων η γερανων η κυκνων δουλιχοδειρων

ἀσίω ἐν λειμῶνι καΰστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter:celeris nec tingeret æquore plantas.
αἱ δ᾽ ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν
ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερικῶν καρπῶν θέον οὐδὲ κατέκλων
ἀλλ᾽ ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπ᾽ εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον
Veſcitur æneas ſimul & troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.
Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι
νώτοισιν δ᾽ αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
Poſtq̃ exempta fames & amor compreſſus edendi:
Rex euandrus ait.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο
Τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma:
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior:tunicaq; inducitur artus:
Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
Tum lateri atq; humeris tegeeum ſubligat enſem:
Demiſſa ab leua pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt:greſſumq; canes comitantur herilem.
ἕζετο ὀρθωθεὶς μαλακὸν δ᾽ ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον.περὶ δ᾽ αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος
ποσσὶ δ᾽ ὑπαὶ λιπαροῖσι ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆ ῥ᾽ ἴμεν εἰς ἀγορήν.πάλαμη δ᾽ ἔχε χάλκεον ἔγχος
οὐκ οἶος.ἅμα τῷ δὲ δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο
O mihi præteritos referat ſi iuppiter annos:
Qualis eram quum primam aciem præneſte ſub ipſa
Straui:ſcutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac herilum dextra ſub tartara miſi:
Naſcenti cui tris animas feronia mater
Horrendum dictu dederat: terna arma mouenda
Ter leto ſternendus erat:cui tum tamen omnis

Abstulit hæc animas dextra: & totidem exuit armis.
ει δῶσ ηβωοιμι βιη τεμοι εμπεδοσ ειη
ωσ οποτη λειοισι και ημιν νεικοσ ετυχθη
αμφι βοη λασιν οτεγω κτανον ιππομενηα
Qualis ubi oceani perfusus lucifer unda:
Quem uenus ante alios astrorum diligit ignes:
Extulit os sacrum cælo tenebrasq; resoluit.

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut laurentes nate superbos
Aut acrem dubites in prælia poscere turnum.
Dixit: & amplexus nati cytherea petiuit:
Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
αυταρ επει δη τευξε σακοσ μεγα τε ςιβαρον τε
τευξαρα οι θωρηκα φαεινοτερον πυροσ αυγησ
τευξε δε οι κορυθα βριαρην κροταφοισ αραρυιαν
καλην δαιδαλεην επι δε χρυσεον λοφον ηκε
τευξε δε οι κνημιδασ εανου κασσιτεροιο
αυταρ επει παντοπλα καμεκλυτοσ αμφιγυηεισ
μητροσ αχιλληοσ θηκε προπαροιθεν αειρασ
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit: atq; oculos per singula uoluit:
Miraturq;: interq; manus & brachia uersat.
τερπετο δεν χειρεσσιν εχων θεου αγλαα δωρα
αυταρ επει φρεσιν ησι τεταρπετο δαιδαλα λευσσων
Iri decus cæli: quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?

Nec solos tangit atridas iste dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis scindere uallum
Apparat: & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest læti bene gestis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam sperate parari.
νυν δερχεσθε επι δειπνον ινα συναγωμεν αρηα

Sic ait illachrymans: humero simul exuit ensem
Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
Gnosius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat niso mnestheus pellem horrentisq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat alethes.
Τυδειδη μεν εδωκε μενεπτολεμοσ θρασυμηδησ
φασγανον αμφικεσ. το δ' εον παρα νηι λελειπτο
και σακοσ αμφι δε οι κυνεην κεφαλη φιν εθηκε
ταυρειην αφαλοντε και αλοφον ητε καταιτυξ
κεληται. ρυεται δε καρη θαλερων αιζηων
μηριονησ δ' οδυσηι διδου βιον ηδε φαρετρην
και ξιφοσ
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuuenumq; senumq;
Prosequitur uotis: nec non & pulcher iulus
Τω δ' επει ουν οπλοισιν ενι δεινοισιν εδυτην
βαν ριεναι λιπετην δε παραυτοθι παντασ αριστουσ.
Egressi superant fossas: noctisq; per umbram
Castra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio. passim somno uinoq; per herbam
Corpora fusa uident. arrectos littore currus
Inter lora rotasq; uiros simul arma iacere
Vina simul: prior hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res
Hac iter est: tu ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit: custodi: & consule longe.
Hæc ego uasta dabo. & lato te limite ducam.
Τω δε βατην προτερω δια τευχεα και μελαν αιμα
αιψα δ' επι θρηκων ανδρων τελοσ εξον ιοντεσ
οι δ' ευδον καματω αδηκοτεσ εν θεα δε σφιν
καλα παρ αυτοισι χθονι κεκλιτο ευ κατα κοσμον
τρισοιχει παρα δε σφιν εκαστω διζυγεσ ιπποι. Et paulopost:
Τον δ' οδυσευσ προπαροιθεν ιδων διομηδει δειξεν
ουτοσ τοι διομηδεσ ανηρ. ουτοι δε τοι ιπποι
ουσ νωιν πιφαυσκε δολων ον επεφνομεν ημεισ
αλλ' αγε δη προφερε κρατερον μενοσ. ουδε τι σε χρη
εσταμεναι μελεον συν τευχεσιν αλλα λυ ιππουσ
ηε συ γ' ανδρασ εναιρε μελησουσι δε μοι ιπποι.
Sed non augurio potuit depellere pestem.
αλλ' ουκ οιωνοισιν ερυσατο κηρα μελαιναν.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras

Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηωσ Δεκ λεχεων παραγαυουτ ιθωνοιο
ωρνυθιν αθανατοισι φοωσ φερη ηΔε βροτοισιν.
Mater Euryali ad dirum nũcium: ut excussos de manibus radios: & pen
sa demitteret: ut per muros & uirorum agmina ululãs & coma scissa de-
curreret: ut effunderet dolorem in lamentationũ querelas: totum de An-
dromacha sumpsit lamentante mortem mariti.
O uere phrygiæ: neq; enim phryges.
ωμοι απηλητηρεσ αχαιιΔεσ ουκετ αχαιοι
Quos alios muros: quæ iam ultra mœnia habetis?
Vnus homo & uestris o ciues undiq; septus
Aggeribus tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ ueterumq; deorum
Et magni æneæ segnes miseretq; pudetq;?

Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues: atq; æthera tranant
Cum sonitu: fugiuntq; notos clamore secundo.
Τρωεσ μεν κλαγγη τενοπητισαν ορνιθεσ ωσ
ηυτεπερ κλαγγη γερανων πελει ουρανοθι προ
αιτεπει ουν χειμωνα φυγον και αθεσφατον ομβρον
κλαγγη ταιγε πετονται επωκεανοιο ροαων
Ardet apex capiti: cristisq; ac uertice flamma
Funditur: & uastos umbo mouet aureus ignes.
Non secus ac liquida siquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent: aut syrius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur: & leuo contristat lumine cælum.
Δαιε οι εκ κορυθοστε και ασπιΔοσ ακαματον πυρ
αστεροπωρινωεναλιγκιον οστε μαλιστα
λαμπρον παμφαινησι λελουμενοσ ωκεανοιο
Τοιον οι πυρ Δαιεν αποκρατοστε και ωμων. Et alibi
παμφαινονθωστ αστηρ επεσσυμενοσ πεΔιοιο
οσρατοπωρησ εισιν αριζηλοι Δε οι αυγαι
φαινονται πολλοισι μεταστρασι νυκτοσ αμολγω
ο τεκεν ωριωνοσ επικλησιν τε καλεουσι

λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐστι κακὸν δέ σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει ϖολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι
Stat ſua cuiq; dies:breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ.

Fata uocant:metamq; dati peruenit ad æui.

Per patrios manes & ſpes ſurgentis iuli
Te precor hanc animam ſerues natoq; patriq;.
Eſt domns alta:iaent penitus defoſſa talenta
Celati argenti:ſunt auri pondera facti
Infectiq; mihi:non hic uictoria teucrum
Vertitur aut anima una dabit diſcrimina tanta
Dixerat.æneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras:quæ multa talenta
Natis parce tuis.belli commercia turnus
Suſtulit iſta prior iam tum pallante perempto.
Hoc patris anchiſæ manes:hoc ſentit iulus
Sic fatus galeam leua tenet:atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.
ζώγρει ατρέος υἱὲ συ δὲ ἄξια δέξαι ἄποινα
πολλὰ δ' ἐν ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος.
ζώγρει αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι ἐστι γὰρ ἔνδον
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος
τῶν κ' ὔμμιν χαρίσαιτο ϖατὴρ ἀϖερείσι' ἄϖοινα
εἴκεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans:
Suadet enim ueſana fames:ſeu forte fugacem
Conſpxit capream aut ſurgentem in cornua ceruum:
Gaudet hyans imane:comaſq; arrexit & hæret
Viſceribus ſuper incumbens:lauit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in denſos alacer mezentius hoſtes.
ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα
ϖεινῶν
Spargitur & tellus lachrymis:ſparguntur & arma.
δεύοντο ψάμμαθοι δεύοντο δὲ καὶ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι

Cingitur ipse furens certatim in prælia turnus:
Iamq; adeo rutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis:surasq; incluserat auro:
Tempora nudus adhuc:lateriq; accinxerat ensem
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.
κνημιδασ μεν τρῶτα ϖερι κνημῆσιν εθηκεν
καλασ αργυρεοισιν επισφυριοισ αραρυιασ
δευτερον δαυθωρηκα περι στηθεσσιν εδυνεν
αμφι δαρ ὤμοισιν βαλετο ξιφοσ αργυροηλον
χαλκεον αυταρ εϖειτα σακοσ μεγατε στιβαροντε
ειλετο του δ αϖανευθε σελασ γενετο ηυτε μηνησ
Purpureus ueluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens:lassoq; papauera collo
Demisere caput:pluuia quum forte grauantur:
μηκων δὼσ ετερῶσε καρη βαλεν ητ ενι κηϖῶ
καρπῶ βριθομενη νοτιησιτε ειαρινησι
Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda sunt:ut ipsi æstiment q̄d debeant de utriusque collatione sentire.Si tñ me cõsulas:nõ negabo.nõ nunq̄ Virgilium in transferendo densius excoluisse:ut in hoc loco.
Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor:quum gentis adultos
Educunt fœtus:aut quum liquentia mella
Stipant:et dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt uenientum:aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.
Feruet opus:redolentq; thymo fragrantia mella.
ηυτε εθνεα εισι μελισσαων αδιναων
πετρησ εκ γλαφυρησ αιει νεον ερχομεναων
βοτρυδον δε πετονται επ ανθεσιν ειαρινοισιν
αι μεν τ ενθα αλισ πεποτηαται αι δε τε ενθα
Vides descriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uagas? Alter discursum & solam uolatus uarietatem:alter exprimit natiuæ artis officiũ.
In his quoq; uersibus Maro extitit locupletior interpres.
O socii (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora:dabit deus his quoq; finem.
Vos & scyllæam rabiem penitusq; sonantes:
Accestis scopulos:uos & cyclopea saxa
Experti:reuocate animos:mœstumq; timorem
Mittite:forsan & hæc olim meminisse iuuabit
Per uarios casus:& reliqua.
ὦ φιλοι ου γαρ πω τι κακων αδαημονεσ ειμεν

ου μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπεισι κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ
ειλει εν σπηι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι
αλλα και ενθεν εμη βουλη αρετητε νοῳτε
εκφυγομεν. και που τωνδε μνησεσθαι οιω

Vlyxes ad ſocios unam cōmemorauit erumnam. Hic ad ſperandā præſentis mali abſolutionem: gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit: hic apertius. forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Sed & hoc quod noſter adiecit: ſolatii fortioris eſt. Suos enim nō tantum exemplo euadēdi: ſed & ſpe futuræ felicitatis animauit: ꝑ hos labores nō ſolū ſedes quietas: ſed & regna ꝓmittens. Hos quoq; uerſus inſpicere libet.

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Quum ferro acciſam crebriſq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa, uſq; minatur:
Et tremefacta comam concuſſo uertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum
Congemuit: traxitq; iugis auulſa ruinam.

ο δεν κονιησι χαμαι πεσεν αιγειρος ως
ηρα τενειαμενη ελεος μεγαλοιο πεφυκει
λειη αταρ τε οι οζοι επακροτατη πεφυασι
την μενθαρματοπηγος ανηρ αιθωνι σιδηρω
εξεταμ οφρα ιτυν καμψη περικαλλει διφρω

Magno cultu ueſter difficultatē abſcidendæ arboreæ molis expreſſit. uerum nullo negocio homerica arbor abſcinditur.

Haud ſegnis ſtrato ſurgit palinurus: & omnes
Explorat uentos: atq; auribus aera captat.
Sydera cuncta notat tacito labentia cælo
Arcturum pluuias hyadas geminoſq; triones
Armatumq; auro circunſpicit oriona.

αυταρ ο πηδαλιω ιθυνετο τεχνηεντως
ημενος ουδε οι υπνος επι βλεφαροισιν επιπτε
πληιαδας τε εισορωντι και οψε δυνοντα βοωτην
αρκτον θον αμαξαν επικλησιν καλεουσιν
η ταυτου στρεφεται και τωριωνα δοκευει

Gubernator qui explorat cælum: crebro reflectere ceruicem debet captando de diuerſis cæli regionibus ſecuritatem ſereni. hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam quia arcturus iuxta ſeptentrionem eſt: taurus uero in quo ſunt hyades & orion: in regione auſtri ſunt: crebram ceruicis reflexionem in palinuro ſydera conſulente deſcripſit. Arcturum inquit: Ecce intuetur partem ſeptentrionis. deinde pluuias hyadas ecce ad auſtrum flectitur. Geminoſq; triones. Rurſus ad ſeptētriones uertit aſpe

ctum armatumq; auro circunspicit oriona. Iterum se ad austrum reflectit. Sed & uerbo circunspicit uarietatem sæpe se uicissim conuertentis ostēdit. Homerus gubernatorem suum semel inducit intuentem pleiadas: quæ in australi regione sunt: semel booten & arcton: quæ sunt in septentrionali polo.

Nec tibi diua parens generis nec dardanus autor.
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus: hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

νηλεεσ ουκ αρα σοι γε πατηρ ην ιπποτα πηλευσ
ου δε θετισ μητηρ. γλαυκη δε σε τεκε θαλασσα
πετρα τε τ ηλιβατη οτι τοι νοοσ εστιν απηνησ

Plene Virgilius non petitionem solam: sicut ille quem sequebatur: sed educationem quoq; nutricationis tanq̄ bellualem & asperam criminat. addidit enim de suo: Hyrcanæq; admorunt ubera tygres: quoniam uidelicet in moribus inolescendis magnam fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infusa tenero & mista parentum semini adhuc recenti: ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc est q̄d prouidentia naturæ similitudinem natorum atq; gignentiū ex ipso quoq; nutricatu præparās fecit cum ipso partu alimoniæ copiā nasci. Nā postq̄ sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus effinxit atq; aluit: aduentante iam partus tempore: idem ad corporis materni superna conscendēs in naturā lactis albescit: ut recēs notis idem sit altor: qui fuerat fabricator. Quamobrem non frustra creditum est: sicut ualeant ad fingendas corporis atq; animi similitudines uis & natura seminis: non secus ad eandē rem lactis quoq; īgenia & ꝓprietates ualere Neq; in hominibus id solum: sed in pecudibus quoq; animaduersum: Nam si ouium lacte hædi aut caprarum agni forsitan alantur: constat ferme in iis lanam duriorem: in iis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus indolem uel detractādam uel augendam maior plærūq; uis & potestas est aquaꝝ & terraꝝ quæ alunt: q̄ ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas lætā nitentēq; arborem si in locū alteꝝ transferat succo terræ deterioris elanguisse. Ad crimināndos igitur mores defuit Homero quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biugo certamine campum
Corripuere: ruuntq; effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis: proniq; in uerbera pendent.

μαστιγα δ αι εν ελαυνε κατωμαδον οι δε οι ιπποι
υψοσ αειρεσθην ριμφα πρησσοντε κελευθον

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentium: li-

cet dici non posset elegantius q̃ quod adiecit ὑψόσ᾽ ἀειρέσθην:quo expressit:quem nam dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes:& campos corripiendo præcipites mira celeritate descripsit: & accæpto breui semie de homerico flagro:pinxit aurigas concutientes lora undantia & pronos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partẽ intactam reliquit:ut esset illi certaminis plena descriptio.

Magno ueluti quũ flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni:
Exultantq; æstu latices:furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit unda:uolat uapor ater ad auras:
ωσ δε λεβησ ζει ενδον επιγομενοσ πυρι πολλω
κνισσην μελδομενοσ απαλοτρεφεοσ σιαλοιο
παντοθεν αμβολαδην υπο δε ξυλα καγκανα κειται

Græci uersus aheni continent mẽtionem multo igne ebuliẽtis:& totum ipsum locum hæc uerba ornãt. Nam scaturigines ex omni parte emergentes sic eleganter expressit. In latinis uersibus tota rei pompa descripta est: sonus flammæ Et per hoc quod ille dixerat:exultantes æstu latices:& amnem fumidũ exuberantem spumis:atq; intus furẽtem : unius enim uerbi non reperiens similem dignitatem compẽsauit quod deerat copiæ uarietate descriptionis. adiecit post omnia:nec iam se capit unda: quo expressit: qđ semp usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poeticæ tubæ cultus:omnia quæ in hac re eueniunt compræhendens.

Portam quæ imperio ducis est cõmissa recludunt
Freti armis:ultroq; inuitant mœnibus hostem:
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue padi ripis:athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus:intonsaq; cælo
Attolunt capita. & sublimi uertice nutant.
νηπιοι εν δε πυλησι δυο ανερε ευρον αριστω
υιασ υπερθυμουσ λαπιθαων αιχμητάων
εστασαν ωσ οτε δρυεσ εν ουρεσιν υψικαρηνοι
αι τ᾽ ανεμον μιμνουσι και υετον ηματα παντα
ριζησι μεγαλησι διηνεκεεσ αραρυιαι
ωσ αρα τω χειρεσσι πεποιθοτεσ ηδε βιηφι
μιμνον επερχομενον μεγαν ασιον ουδ᾽ εφεβοντο

Græci milites Polipoetes & leonteus stant pro portis. & imobiles asium aduenientem hostem:uelut fixæ arbores operiuntur. Hactenus est græca descriptio. Verum uirgiliana Bitiam & Pandarum portam ultro reclu

dere facit oblaturos hosti: quod pro uoto quærebant: ut compos castro℞ fieret: per hoc futurus in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat: modo describit luce cristarum coruscos. Nec arborũ ut ille similitudinem prætermisit: sed uberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatum.

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem:
ωσ ο μεν αυθι πεσὼν κοιμησατο καλκεον υπνον
In aliquibus par pene splendor amborum est; uti
Spargit rapida ungula rores
Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruscus ahena

Quærit pars semina flammæ.
σπερματα πυροσ
Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
Si quis ebur.
ωσ δ οτε τισ τε λεφαντα γυνὴ φοινικι μιηνη
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est:
Et sic fata iouis poscunt: hic terminus hæret:
At bello audacis populi uexatus & armis
Finibus extorris: complexu auulsus iuli
Auxilium imploret: uideatq; indigna suorum
Funera: nec quum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus harena.
δοσ μοι οδυσηα πτολιπορθιον οικαδ ικεσθαι
αλλ ει οι μοιρ εστι φιλουσ τ ιδεειν και ικεσθαι
οικον ευκτιμενον και εην εσ πατριδα γαιαν
οψε κακῶσ ελθοι ολεσασ απο παντασ εταιρουσ
νηοσ επ αλλοτριησ ευρη δ εν πηματα οικω
Proxima circeæ raduntur littora terræ:
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu: tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum
Arguto tenues percurrens pectine telas.
ναιεν ευπλοκαμοσ. την δ ενδοθι τετμεν εουσαν
πυρ μεν επ εσχαροφιν μεγα καιετο τηλοσε δερδμη

κεδρου τε ευκεατοιο θυου τ' ανα νησον οδωδει
δαιομενων η δ' ενδον αοιδιασουσ' οπι καλ
ιστον εποιχομενη χρυσειη κερκιδ' υφαινεν
Mœonio regi quem serua licinia furtim
Sustulerat:uetitisq; ad troiam miserat armis.

Ille autem expirans:non me quicunq; es inulto
Victor nec longum lætabere:te quoq; fata
Prospectant paria:atq; eadem mox arua tenebis.
ου θην ουδ' αυτοσ δηρον βαιηι αλλα τοι ηδη
αγχι παρεστηκε θανατοσ και μοιρα κραταιη
χερσι δαμεντ' αχιληοσ αμυμονοσ αιακιδαο
Ad quem subridens mista mezentius ira:
Nũc morere.ast de mediuũ pater atq; hominum rex Viderit.
τον και τεθνηωτα προσηυδα διοσ αχιλλευσ
τεθναθι κηρα δ' εγω τοτε δεξομαι οπποτε κεν δη
ζευσ εθελη τελεσαι ηδ' αθανατοι θεοι αλλοι.
Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
Sustulit alta petens pedibus iouis armiger uncis.
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus.
ωρμησεν δ' αλεισ ωσ τ' αιετοσ υψιπετηεισ
οσ τ' εισι πεδιον δε δια νεφεων ερεβεννων
αρπαζων η αρνα μαλην η πτωκα λαγωον
Vndiq; clamor
Tollitur.inuadunt & fossas aggere complent.

Et quia non est erubescendum.si minorem se Homero uel ipse fateatur:
dicam in quibus mihi uisus sit gracilior autor.
Tum caput orantis nequicq̃ & multa parantis
Dicere deturbat terræ:truncumq; reliquit.
Hi duo uersus de illo translati sunt:
η και ο μεν μιν εμελλε γενειου χειρι παχειη
αψαμενοσ λισσεσθαι ο δ' αυχενα μεσσον ελασσε
φασγανω αιξασ απο δ' αμφω κερσε τενοντε
φθεγγομενου δ' αρα του γε καρα κονιησιν εμιχθη
Vide nimiam celeritatẽ saluo pondere:ad quã nõ potuit conatus Maro-

nis accedere. In curruli certamine Homerus alterum currũ paululũ ante cedentem: & alterũ pene coniunctum sequendo qua luce signauit.

ωκα Δε ποειτα.
αιφηρητια Δαο πόδ ὠκεεσ εκφερόν υπποι
τασ Δε μετεξεφερον Διομηδεοσ αρσενεσ ιπποι
τρῶιοι ουδε τι πολλὸν ανευθεσ ἀν ἀλλα μάλεγγυσ
αιει γαρ διφρου επιβησομενοισιν εἶκτην
πνοιηι δευμηλοιο μεταφρενον ευρε ετῶμώ
θερμετεπαυτωγαρ κεφαλασ καθαεεντε πετεσθην

Humescunt spumis flatuq; sequentum.
Mirabilior ẽ celeritas cõsequẽtis priorẽ cursu pedũ apud eundẽ uatem.

ιχνια τυπτε ποδεσσι παρος κονιν αμφιχυεηναι

Est autem huius uersus hic sensus. Si per solũ puluerem forte curratur: ubi pes fuerit de terra a currente sublatus: uestigium sine dubio signatũ uidetur: & tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excussus uestigio supfundit. Ait enim diuinus poeta: ita proximũ fuisse qui sequebat: ut occupar & antecedentis uestigiũ anteq̃ puluis ei superfunderet. At hic uidet idẽ significare cupiens q̄d ait: Calcẽq; terit iam calcedio res. Vide & in hoc Homeri cultũ η και ἀνακλινθεὶσ πεσεν υπτιοσ.
Iste ait: Ceruicem inflexam posuit
Hos quoq; uersus (si uidetur) comparemus.

ἅρματα δαλλοτε μεν χθονι πιλνατο πολλυβοτειρη
αλλοτε δαιξασκε μετηορα

Iamq; humilis iamq; ætati sublime uidetur
Aera per tenerum ferri.

πασαων δ υπερηγε καρη εχει ηδε μετωπα

Gradiensq; deas supereminet omnes.

εσπετε νυν μοι μουσαι ολυμπια δωματεχουσαι
υμεισ γαρ θεαι εστε παρεστε τε ιστε τε παντα

Et meministis enim diuæ: & memorare potestis.

Clamores simul horrendos ad sydera tollit
Qualis mugitus fugit quum saucius aram
Taurus: & incertam excussit ceruice securim:

Inspecto hic utriusq; filo quantã distãtiã depræhẽdes. Sed nec hoc mĩus elegãter: q̄d de tauro ad sacrificiũ tracto loquẽs meminit & Apollinis: & Neptuni. His aũt duobus præcipue rẽ diuinam fieri tauro testis est ipse
Taurum neptuno taurũ tibi pulcher apollo. (Virgilius.

ηυτε πυρ αιδηλον επιφλεγει ασπετον υλην
ουρεοσ εν κοριφησ εκαθεν δε φαινεται αυγη
ωσ δοτε χειμαρροι ποταμοι κατορεσφι ρεοντεσ
εσ μισγαγγειαν συμβαλλετον ομβριμον υδωρ
κρουνων εκ μεγαλων κοιλησ εντοσθε χαραδρησ
των δε τε τηλοσε δουπον εν ορεσιν εκλυε ποιμην
In segetem ueluti quum flamma furentibus austris
Incidit:aut rapidus montano flumine torrens.
Sternit agros: sternit sata læta boumq; labores.
Præcipitesq; trahit siluas.stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.
Et duas parabolas temerauit:ut unam faceret:trahens hinc ignē:inde torrentem.& dignitatem neutris impleuit.
ωσ δανεμοι δυο ποντον ορινετον ιχθυοεντο
βορεησ και ζεφυροσ τωτε θρηκηθεν αητον
ελθοντ εξαπινησ αμυδισ δε τε κυμα κελαινον
κορθυεται πολλον δε παρεξ αλα φυκοσ εχευαν.
Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt zephyrusq; notusq; & lætus eois
Eurus equis: stridunt siluæ: sæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.
Demet huic uitium quod superius incurrit: de duabus græcis parabolis unam dilucidius construendo.
τοισιν δικμενον ουρον ιει εκαεργοσ απολλων
Prosequitur surgens a puppi uentus euntis.
Quod noster dixit ικμενον:uester ait:Surgēns a puppi satis decore.
Sed extollunr epitheta quæ tot & sic apta uento noster imposuit.
συν δε δυω μαρψασ ωστε σκυλακασ ποτι γαιη
κοπτ εκ δ εγκεφαλοσ χαμαδισ ρεε. δευε δε γαιαν
τουσ δε διαμελιστι ταμων ωπλισσατο δορπον
ησθιε δωστε λεων ορεσιτροφοσ ουδ απελειπεν
εγκατα τε σαρκασ τε και οστεα μυελοεντα
Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro:
Vidi egomet duo de numero quum corpora nostro
Prehensa manu magna medio resupinus in antro Frangeret ad saxum.
Narrationē facti nudā & breuē Maro posuit. Cōtra Homerus παθοσ miscuit:& dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.
την δε μετ ιφιμεδιαν αλωηοσ παρακοιτιν
εισι δον η δη φασκε ποσειδαωνι μιγηναι
και ρετεκεν δυο παιδε μινυνθαδιω δε γενεσθην
ωτον τ αντιθεον τηλεκλειτον τε φιαλτην

τοὺσ δὴ μηκίστουσ θρέψε ζείδωροσ ἄρουρα
και πολυ καλλιστουσ μετα γε κλυτον ωριωνα
εννεωροι γαρ τοι γε και εννεα πηχεεσ ησαν
εὖροσ ατ αρ μηκοσ γενεσθην ἐννεὀργυιοι
οα και αθανατοισιν απειλητην εν ολυμπω
φυλοπιδα στησειν πολυαικοσ πολεμοιο
οσσαν επολυμπω μεμασαν θεμεν αυτ ἄρ επ οσσ
πηλιον εινοσιφυλλον ιν ουρανοσ αμβατοσ ειη

Hinc & aloidas geminos imania uidi Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum Aggressi: superisq; iouē detrudere regnis. Homerus magnitudinē corporum alte lateq; dimensus est: & uerborum ambitu membra depinxit. Vester ait immania corpora: nihilq; ulterius adiecit: mensurarū nomina nō ausus attingere. Ille de construendis montibus conatum insanæ molitionis expressit. Hic aggressus rescindere dixisse conatus est cælū. Postremo locū loco si cōpares: pudendā inuenies differentiam.

ὡσ δ ὅτ εν αιγιαλω πολυηχει κυμα θαλασσησ
ορνυτ επασσυτ ερον ζεφυρου υπο κινησαντοσ
ποντω μεν τα πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
χερσω ρηγνυμενον μεγαλα βρεμει ἀμφι δε τ ακρασ
κυρτον εον κορυφουται αποπτυει δ αλοσ αχνην

Fluctus uti primo cœpit quum albescere ponto: Paulatim sese tollit mare: & altius undas Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo. Ille cū marino motu & littoris fluctus ab initio describit: hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille.

ποντω μεν τα πρωτα κορυσσεται

Maro ad hoc uertit Paulatim sese tollit mare. Ille fluctus incremēto suo ait sublime curuatos littoribus illidi: & asperginem collectæ sordis expuere: quod nulla expressius pictura signaret. Vester mare a fundo ad æthera usq; perducit. Dixerat: idq; ratum stygii per flumina fratris Per pice torrentis atraq; uoragine ripas Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

η και κυανεησιν επ οφρυσι νευσε κρονιων
αμβροσιαι δ αρα χαιται επερρωσαντο ανακτοσ
κρατοσ απ αθανατοιο μεγαν δ ελελιξεν ολυμπον

Phidias quū Iouem olympium fingeret: interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem: respondit archetypum Iouis in his se tribus Homeri uersibus inuenisse. Nam de superciliis & crinibus totum se Iouis uultū collegisse: quod utrunq; uidetis a Virgilio prætermissum. Sane concussum olympum nutus maiestate non tacuit. Iusiurandum uero ex alio Homeri loco sumpsit: ut translationis sterilitas hac adiectiōe compensaretur. Ora puer prima signans intonsa iuuenta Prætermissa gratia

incipientis pubertatis minus gratam fecit latinam deſcriptionem.

ως δ' οταν εν τε κυνεσσι και ανδρασι θηρευτησι
καπριος ηε λεων στρεφεται σθενει βλεμεαινων
οι δε τε πυργηδον σφεας αυτους αρτυναντες
αντιοι ισταται και ακοντιζουσι θαμειας
αιχμας εκ χειρων του δ' ουποτε κυδαλιμον κηρ
ταρβει ουδε φοβειται αγηνοριη δε μιν εκτα
ταρφεα τε στρεφεται στιχας ανδρων πειρητιζων
οππη τ' ιθυση τη τ' εικουσι στιχες ανδρων.

Vt fera: quæ denſa uenantum ſepta corona Contra tela furit: ſeſeq; haud neſcia morti Iniicit & ſaltu ſupra uenabula fertur. Videtis ĩ anguſtum latinã parabolã ſic eſſe cõtractã: ut nihil poſſit eſſe ieiunius? græcam cõtra & uerboꝝ & reꝝ copia pompã ueræ uenationis ĩpleſſe? In tanta ergo differentia pene erubeſcendum eſt comparare.

φραξαντες δορυ δουρι σακος σακεϊ προθελυμνω·
ασπις δ' αρ' ασπιδ' ερειδε κορυς κορυν ανερα δ' ανηρ

Haud aliter troianæ acies acieſq; latinæ Concurrunt: hæret pede pes denſuſq; uiro uir. Quanta ſit differentia utriuſq; loci: lectori æſtimandum relinquo.

ορνις γαρ σφιν επηλθε περησεμεναι μεμαωσιν
αιετος υψιπετης επ' αριστερα λαον εεργων
φοινηεντα δρακοντα φερων ονυχεσσι πελωρον
ζωον ετ' ασπαιροντα και ουπω ληθετο μαχης
κοψε γαρ αυτον εχοντα κατα στηθος παρα δειρην
ιδνωθεις οπισω ο δ' απο εθεν ηκε χαμαζε
αλγησας οδυνησι μεσω δ' ενι καββαλ' ομιλω
αυτος δε κλαγξας πετετο πνοιης ανεμοιο

Vtq; uolãs alte raptum quũ fulua dracone Fert aquila: ĩplicuitq; pedes: atq; unguibus hæſit. Saucius at ſerpẽs ſinuoſa uolumia uerſat. Arrectiſq; horret ſquãmis: & ſibilat ore: Arduus in ſurgẽs: illa haud minus urget obunco Luctantẽ roſtro: ſimul æthera uerberat alis. Virgilius ſolã aquilæ prædam refert: nec homericæ aqlæ omẽ aduertit: q̃ & ſiniſtra ueniẽs uincentiũ ꝓhibebat acceſſum: & accæpto a captiuo ſerpente morſu prædam dolore deiecit: factoq; tripudio ſoliſtimo cum clamore dolorem teſtante p̄teruolat quibus omnibus uictoriæ præuaricatio ſignificabatur. His prætermiſſis quæ animam parabolæ dabãt: uelut exanime in latinis uerſibus corpus remanſit. Parua metu primo mox ſeſe attollit in auras: Ingrediturq; ſolum: & caput inter nubila condit.

η τ' ολιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει

Homerus εριν: hoc eſt cõtentionẽ a paruo dixit incipere: & poſtea in icre-

Cõtentionis & famæ cõparatio

mentũ cælum usq; subcrescere. Hoc idẽ Maro de fama dixit sed in congrue. Neq; enim æqua sunt argumẽta cõtentionis & famæ: quia cõtẽtio & si usq; ad mutuas uastationes ac bella ꝓcesserit: adhuc cõtentio est: & manet ipsa quæ creuit. Fama uero quũ in imensum ꝓdit: fama esse iã desinit: & fit notio rei iam cognitæ. Quis eni iam famã uocet: quũ res aliqua a terra in cælũ nota sit? Deinde nec ipsam hypbolẽ potuit æquare. Ille cælũ dixit: hic auras & nubila. Hæc aũt ratio fuit nõ æquãdi oĩa quæ ab autore trãscripsit: ꝙ in oĩ operis sui pte alicuius homerici loci imitationẽ uolebat ĩserere: nec tamẽ humanis uiribus illã diuinitatẽ ubiq; æquare: ut in illo loco quẽ uolo oĩum nostrũ iudicio in cõmune pensari. Minerua Diomedi suo pugnãti dũtaxat flammaꝝ addidit ardorẽ: & inter hostiũ cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

δαιέοι εκ κορυθοσ τε και ασπιδοσ ακαματον πυρ
ἀςεροπορι νω εναλιγκιον οςε μάλιςα
λαμπρὸν παμφαινησι λελουμενοσ ὠκεανοιο
τοιον οι πυρ δαιεν αποκρατοσ τε και ὤμων

Hoc miratus supra modũ Virgilius ĩmodice ẽ usus. Modo.n. ita de Turno ait. Tremunt sub uertice cristæ Sanguineæ: clypeoq; micantia fulmina mittũt. Modo idẽ ponit de Aenea. Ardet apex capiti cristisq; ac uertice flãma Fundit̃: & uastos umbo uomit æreus ignes. Quod q̃ ĩportune positũ sit: hic appet: ꝙ necdũ pugnabat Aeneas: sed tantũ in naui ueniẽs apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimærã Sustiet: ætneos efflantẽ faucibus ignes. Quid qđ Aeneas recẽs allatis a Vulcano: & ĩ terra positis mirat̃ Terribilẽ cristis galeã flãmasq; mouẽtẽ. Vultis aliã fruendi auiditatẽ uidere loci huius: cuius supra meminimus fulgore correptus?

Seruo uoluit loquẽti Ioui assignare parẽ reuerẽtiã. Nã quũ & ĩ prĩo uolumĩe: & ĩ.iiii. & ĩ.ix. loqt̃ q̃dã Iuppiter siñe tumultu: Deniq; post Iunõis & ueneris iurgiũ: ĩsit: eo dicẽte. Deũ domus alta silescit: & tremefacta solo tellus silet arduus æther. Tũ zephyri posuere: p̃mit placida æquora põtus: tãq̃ nõ idẽ sit q̃ locutus sit paulo añ sine ullo mũdi totius obsequio. Similis opportunitas ẽ in eiusdẽ Iouis lãce quã ex illo loco sumpsit.

και τοτε δὴ χρύσεια πατηρ ἐτιταινε ταλαντα
ἐν δε τιθει δύο κηρε τανηλεγεοσ θανατοιο
την μεν ἀχιλληοσ. την δεκτοροσ ιπποδαμοιο
ελκε δε μεσσα λαβὼν ρέπε δεκτοροσ αισιμον ημαρ
ὤχετο δεισ αιδαο λιπε δε εφοιβοσ απολλων

Nam quum iam de Turno prædixisset Iuno.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat:

Manifestumq; esset: Turnum utiq; periturum: sero tamen:
Iuppiter ipse duas æquato examine lances.
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Virgilio: qui studii circa Homerum nimieta te excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri: qui per omnem poesim suam hoc uno est præcipue usus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intēdit: ut æmularetur eius non modo magnitudinem: sed simplicitatem & præsentiam orationis: & tacitam maiestatem. Hinc diuersarum inter heroas suos personarum uaria magnificatio: hinc deorum interpositio: hinc autoritas fabulosorum: hinc affectuum naturalis expressio: hinc monumentorum persecutio: hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis sonitus: hinc rerum singularum cum splendore fastigium. Adeo autē Virgilio Homeri dulcis imitatio est: ut & in uersibus uitia quæ a nōnullis imperite repræhenduntur: imitatus sit: eos dico quos græci uocant. Virgilius nimium Homeri æmulator.

Quos hic quoq; Homericum stilū approbans nō refugit: ut sunt apud ipm acephali: arietāt in portas: parietibus textū cæcis iter: & similia. Vt ēt q in medio uersu breues syllabas pro lōgis habēt. Et duros obice postes. Cōsiliū ipe pater & magnā icœpta latinus. Syllabæ lōgiores sunt. Quin ptinus oīa. Vulcano decoquit humorē. Et spumas miscēt argēti uiuaq;. sulphura. Et arbutus horrida. Sunt apud Homerum uersus uulsis ac rasis similes: & nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoq; tanq̄ heroice incomptos adamauit.

Omnia uincit amor: & nos cedamus amori.
Nudus in ignota palinure iacebis arena.
Sunt amœnæ repetitiones: quas non fugit. Vt
Pan etiam arcadia mecum si iudice certet:
Pan etiam arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quātū sit admiratus imitādo cōfessus ē: & mille taliū uocabulo℞: qbus uelut syderibus micat diuini carminis uariata maiestas. Ad hæc a uestro respondet᷑. Male suada fames. Auricomos ramos. Centū geminus briareus. Adde & fumigerā noctē: & quicqd i singulis pene uersibus diligēs lector agnoscit. Sæpe Homerus iternarrandum: uelut ad aliquē dirigit orationē. Nec hoc Virgilius omisit. Migrātes cernas: totaq; ex urbe ruentes. Totūq; istructo marte uideres Feruere leucaten. Et pelago credas inare reuulsas Cycladas. Et studio i cassum uideas gestire lauandi. Itē diuinus ille uates res uel paulo uel multo añ transactas opportune ad narrationis suæ seriē reuocat: ut & historicum stilū uitet: nō p ordinē dirigēdo quæ gesta sunt: nec tamē præterito℞ nobis notitiam subtrahat. Theben asiæ ciuitatem: aliasq; plurimas Achilles anteq̄ irasceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordiū.

Ne igitur ignoraremus: quæ prius gesta sunt: fit eorum tempestiua narratio. Item ne ignoraremus: quo duce classis græcorum ignotum sibi troiæ littus inuenerit: quum de Calchante quereretur ait:

και νηεοσ ηγησατα χαιῶν ιλιὸν εισω

ηὺ Διαμαὺτοσυνηὺτηὺ οι πορεφοιβοσ απολλῶν

Et ipse Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de serpente passerum populatore contigerit. Ex quo denunciatum est exercitum annos decem in hostico futurum. Alio loco senex idẽ: ut referendis fabulis amica & loquax ætas res refert uetustas.

Et sequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. Nã memini hesionæ uisentẽ regna sororis Laomedontiadẽ Priamum. Et atq; equidẽ memini teucrũ sidona uenire. Et Qualis erã quũ primã aciẽ p̃ne ste sub ipsa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio nec uetustissima tacuit: quin & ipsa notitiæ nostræ autoris sui imitator ingereret. Nãq; ferũt luctu cygnũ phaethontis amati: & similia. Vbi uero enumerant auxilia: quæ græci catalogũ uocant: eundẽ autorẽ suum conatus imitari: in

Deuiauit. nõnullis paululũ a grauitate homerica deuiauit. Primũ q̃ Homerus prætermissis athenis: ac lacedæmoniis: uel ipsis mycænis: unde erat rector exercitus: boeotiam in catalogi sui capite locauit: nõ ob loci aliquã dignitatem: sed notissimũ promontorium ad exordiũ sibi enumeratiõis elegit. Vnde ꝓgrediens modo mediterranea: modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrũq; sitũ cohærentiũ locoꝝ disciplina describẽtis uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiã regionũ in libro suo hiare permittit: sed hoc hiandi more procedens redit unde digressus est: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullum in cõmemorandis regionibus ordinem seruat: sed locorum seriem saltibus lacerat. Adducit primum clusio & cosis Massicum. Abas hunc sequitur: manu populoniæ iluæq; comitatus. Post hos Asilam misere pisæ. Quæ in q̃ longinqua sint hetruriæ parte: notius est: q̃ ut annotandum sit. Inde mox redit cærete: & pyrgos: & grauiscas: loca urbi proxima: quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus lyguriam. Ocnus mantuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni: si uelis situm locorum mente percurrere: inuenies illum continentiã regionum secutum. Dein-

de Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiã pugnantes uel prospera uel sinistra sorte cõmemorat. Et quum uult dicere occisos: quos catalogo non inseruit: non hominis: sed multitudinis nomen inducit. Et quotiens multam necem significare uult: messem hominum factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum uel addens in acie: uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenum uenisse dixit: qui mœnia clusi quiq; cosas liquere. Deinde Turnus naui fugit: qua rex clusinis aduectus osinius oris: quem Osinium nunquã ante nominauit. Et nunc ineptum est: regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus nec Osinius in bello penitus apparẽt: sed & illi quos dicit: fortẽq; gyam fortemq; sergestum. Pulcher quoq; Equiculus: & mauortius hæmon: & fortissimus Vmbro: & Virbius hippolyti proles pulcherrima bello nullum locum inter pugnantium agmina uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Astur: itemq; Cupauo: & Cygnus insignis Cygni Phaethontisq; fabulis nullam pugnæ operam præstant: quum Alesus & Sacrator ignotissimi pugnent: & Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat: fit sæpe apud ipsum incauta confusio. In nono Corinæum sternit Asilas. Deinde in duodecimo. Ebusum Corinæus interficit Obuius ambustum torrem corinæus ab ara Corripit: & uenienti ebuso plagamq; ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Nisus occidit: postea Aeneas persequitur fortemq; Numam. Camertem in decimo Aeneas sternit. At in duodecimo. Iuturna formam assimulata camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla: in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides: & Iapyx Iasides: Quero an fratres sint. Hyrtacides est Hippocoon: & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomen habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quem quum duo Aiaces sint: modo dicit λόκρων ἀηγέμονεύεοιλήοσ ταχυσ αιασ. modo τελαμώνιοσ αιασ. Item alibi. Aiaces duo.

Nec desinit: quos iungit nomine ĩsignibus separare: ne cogãtur lector suspiciones de uarietate appellatiõis agitare. Deĩde in catalogo suo curauit Virgilius uitare fastidiũ: quod Homerus alia rõne nõ cauit: eadẽ figura sæpe repetita. Hic aũt uariat: uelut dedecus aut crimẽ uitans repetitionẽ. Primus init bellũ tyrrhenis asper ab oris: Filius huic iuxta lausus. Post hos insignẽ fama p gramina currũ: Tũ gemini fratres: nec pnestinæ fundator. At Mesappus equũ domitor. Ecce sabinoꝝ prisco de sãguine. Hic agamẽnonios. Et te mõtosæ. Quin & marubia uẽit de gẽte sacerdos. Ibat & hippolyti ꝓles. Has copias fortasse putat aliqs diuinæ illi simplicita

ti præferendas. Sed nescio quomodo Homerũ repetitio illa unice decet. Et est genio antiqui poetæ digna enumerationiq; conueniens. q̄ in loco mera nomina relaturus non incuruauit se:neq; minute torsit: deducendo stilum per singulorum uarietates: sed stat in consuetudine percensentiũ tanq̃ per aciem dispositos enumerans. Quod non aliis q̃ numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus ita expressit:ut pene eum dixerim elegantius transtulisse.

Et similia. Ad quod exemplum illa uirgiliana sunt.
Agmina densentur campis: argiuaq; pubes
Aruncæq; manus rutuli ueteresq; sicani
Et sacranæ acies & picti scuta labici.
Qui saltus thyberine tuos sacrumq; numici
Littus arant: rutulosq; exercent uomere colles
Circæumq; iugum: quis iupiter anxuris aruis
Præsidet: & cætera. Vterq; in catalogo suo post difficilium rerum uel nominum narrationem: infert fabulam uersibus amœnioribus : ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumerandam regionem & urbiũ nomina: facit locum fabulis:quæ horrorem satietatis excludant.

Et reliqua: quibus protraxit iocunditatem. Virgilius in hoc secutus autorem in priore catalogo modo de auentino: modo de Hippolyto fabulatur. In secundo cygnus ei fabula est:& sic amœnitas intertexta fastidio narrationum medetur. In omnibus uero georgicorũ libris hoc idẽ summa cum elegantia fecit. Nam post præcepta quæ natura res dura est:ut legentis animum uel auditum nouaret: singulos libros uel acciti extrinse-

cus argumenti interpoſitione concluſit: primum de ſignis tempeſtatum: de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum: & tertius deſinit in peſtilentiā pecorum. quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo non ocioſa narratio. Ita in omni opere maronis homerica lucet imitatio.

Homerus omnem poeſim ſuā ita ſentētiis farſit: ut ſingula eius αϖοφθεγματα uice prouerbiorū in omniū ore fungant. ut ου γαρ πῶτισ ἑον γονον αὐτὸσ ἀνέγνω. ϖαυροι γὰρ τοι ϖαιδεσ ομοιοι ϖατρασι γενοντο. ου γαρ τ αιψα θεων τρεϖεται νοοσ αιεν ἐοντων Et alia innumerabilia: quæ ſentētialiter profernntur. Nec hæc apud Virgilium fruſtra deſideraueris. Non omnia poſſumus omnes. Omnia uincit amor. Labor improbus omnia uincit. Vſq; adeo ne mori miſerum eſt: Stat ſua cuiq; dies. Dolus an uirtus quis in hoſte reqret? Et quid quæq; ferat regio: & quid quæq; recuſet. Auri ſacra fames. Et ne obtundam nota referendo: mille ſententiaꝝ talium aut in ore ſunt ſingulorum: aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. Sententiæ Virgilii.

In nōnullis ab homerica ſecta Haud ſcio caſu ne an ſponte diſcis fortu tunā: Homerus neſcire maluit: & ſoli decreto quā μοιραν uocat omnia regenda committit: adeo ut hoc uocabulum τυχη in nulla parte homerici uoluminis nominetur. Contra Virgilius non ſolum nouit & meminit: ſed omnipotētiā quoq; eidem tribuit: quā & philoſophi qui eam noīant: nihil ſua ui poſſe: ſed decreti: ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerunt: Et in fabulis ſeu in hiſtoriis nōnunq̄ idem facit.

Aegeon apud Homerum auxilio eſt Ioui. Hunc contra Iouem armāt uerſus maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara aīo manibuſq; parentem refert: quū apud Homerum dolo imbellis ſit. Nullam commemoratione de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem nō ut Iunonis pellicem a Ioue raptum: ſed Ioui alium poculorū miniſtrum in cælum a diis aſcitum fert: uelut decorum. Virgilius tantā deā quod cuiuis de honeſtis fœminæ deforme eſt: uelut ſpecie uictam Paride iudicante doluiſſe: & propter catamiti pellicatum: totam gentem eius uexaſſe commemorat.

Interdum ſic autorem ſuum diſſimulanter imitatur: ut loci inde deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet: & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatione terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire & exclamare quodāmodo facit.

Hoc maro non narrationis:sed parabolæ loco posuit:ut aliud esse uideretur. Nõ secus ac si qua penitus ui terra dehiscens Infernas reseret sedes & regna recludat Pallida diis inuisa.superq; immane barathrũ Cernatur: trepidentq; immisso lumine manes. Hoc quoq; simulando surripuit. Nã quum ille dixisset deos sine labore uiuere, θεοὶ ῥεῖα ζώοντες. Hoc idem dixit occultissime: Dii iouis in tectis iram miserãtur inanem Amborum: & tantos mortalibus esse labores: quibus ipsi scilicet carent.

Quid Virgilio contulerit Homerus: hinc maxime liquet: q̃ ubi rerũ necessitas exegit a Marone dispositionem inchoandi belli: quam non habuit Homerus: quippe qui Achillis iram exordium sibi fecerit: quæ decimo demum belli anno contigerit: laborauit ad rei nouæ partum: ceruum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimisq; puerile: dolorem auxit agrestium: ut impetus eorum sufficeret ad bellũ. Sed nec seruos Latini: & maxime stabulo regio curantes: atq; ideo quid fœderis cum troianis Latinus icerit: ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorantes: bellum generi deum oportebat inferre. Quid igit̃ deorum maxima deducitur e cælo. & maxima furiarum de tartaris asciscitur. Sparguntur angues: uelut in scæna parturientes furorem. Regina nõ solum de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur: sed & per urbem mediam cogitur facere discursus. Nec hoc contenta siluas petit accitis reliquis matribus in societatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus & orgia insana celebrantur. Quid plura? maluissem Maronem & in hac parte apud autorem suum: uel apud quẽlibet græcorum aliũ quod sequeretur habuisse. Alium non frustra dixi: quia non de unius racemis uindemiam sibi fecit: sed bene in rem suam uertit quicquid ubicunq; inuenit imitandũ: adeo ut de argonauticorum quarto quorum scriptor est Apollonius: librũ æneidos suæ quartum totũ pene formauerit: ad Didonẽ uel Aeneã amatoriã continẽtiã Medeæ circa Iasonẽ transferendo: qđ ita elegantius autore digessit: ut fabula lasciuientis Didonis: quã falsam nouit uniuersitas: per tot tamẽ sæcula speciem ueritatis obtineat. & pro uero per ora oium uolitet: ut pictores fictoresq; qui figmentis liciorum contextas imitant̃ effigies: hac materia uel maxime in efficiendis simulacris tanq̃ unico argumento decoris utuntur: nec minus histrionũ perpetuis & gestibus & cantibus celebrat̃. Tantum ualuit pulchritudo narrandi: ut oẽs phœnissæ castitatis conscii: nec ignari manũ sibi iniecisse reginã: ne pateret̃ dãnũ pudoris: cõniueãt tñ fabulæ: & intra cõscientiã ueri fidẽ frementes malint pro uero celebrari: qđ pectoribus hũanis dulcedo fingẽtis ĩfudit.

Aeneidos q̃rtus sumptus ab Apolloio argonautico rum scriptore

Videamus utrũ attigerit & pindarum: quẽ Flaccus imitationi inaccessum fatetur. Et minuta quidem atq; rorantia q̃ inde subtraxit. relinquo. Vnum uero locum: quem tentauit ex integro pene transcribere: uolo cõmunicare uobiscum: quia dignus est: ut eum uelimus altius intueri.

Quum pindari carmen quod de natura atq; flagrantiā montis ætnæ cō- positum est:æmulari uellet: eiusmodi sententias & uerba molitus est: ut Pindaro quoq; ipso qui nimis opima & pingui facundia existimatus est: insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos eius quod dico arbitros faciam: carmen Pindari quod est super monte ætna quātulum mihi est memoriæ dicam.

Aetna iuxta imitationem Pindari.

κιὼν δουρανία συνέχει νιφόεσσαιτ να πανέτεσ χιόνοσ οξειασ τι θηνατασ ερεύγονται απλατου πυροσ αγνοταται ἐκ μυχῶν πη γαιποταμοὶ δαμεραισι μεν προχεσ ὑτιρόον καπνου αιθῶνοσ αλλενορφναισι πετρασ φοινισσα κυλινδαμενα φλοξεσ βαθει αν φερέιποντου πλακαγυν παταγω κειησ δαφαιστοιο κρου νουσ ερπετον δεινοτατουσ αναπεμπει.

Audite nunc Virg. uersus:ut incohasse eum uerius q̃ perfecisse dicatis.

Portus ab accessu uentorum immotus:& ingens
Ipse:sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum:& sydera lambit.
Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis.
Erigit eructans:liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat:fundoq; exæstuat imo.

In principio Pindarus ueritati obsecutus dixit quod res erat:quodq; illic oculis deprehenditur:interdiu fumare ætnam: noctu flammigare. Virgilius autem dum in strepitu sonituq; uerbo℞ conquirendo laborat:utrūq; tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille græcos quidem fontes imitatus ignes eructare:& fluere amnes fumi:& flammarum fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos amnes luculente dixit. At hic uester atram nnbem turbine piceo & fauilla fumāte ῥοον καπνου αιθῶνα interpretari uolens crasse & immodice congessit. globosq; flāma℞ quod ille κρουνους dixerat:duriter posuit & ακυρως. Hoc uero inenarrabile est:q̄ nubem atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candente. Non enim fumare solent:neq; atra esse:quæ sunt cādētia:nisi forte candente dixit peruulgate & improprie pro furenti non pro relucenti. Nam candens scilicet a candore non a calore dictū. Quod aūt scopulos eructari & erigi:eosdemq; ipsos statim liquefieri:& gemere atq; glomerari sub auras dixit:hoc nec a Pindaro scriptum:nec umq̃ fando auditum:& oium quæ monstra dicuntur:monstruosissimū est.

Candens.

Postremo graiæ linguæ q̄ se libenter addixerit:de crebris quæ usurpat uocabulis æstimate. Dirus Vlyxes. Spelæa ferarum. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaq; panchæa:atq; gætæ:atq; hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi audito stimulant trieterica baccho Orgia:nocturnusq; uo

Græca uocabula q̄ libēter Virgi. usurpauerit.

cat clamore citheron. Et non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. Et Ferte simul fauniq; pedem dryadesque puellæ. Et hinc atque hinc glomerãtur oreades. Et Pars pedibus plaudunt choreas. Et Milesia uellera nymphæ Carpebant hyalisa tyro fucata colore. Et Drynoq; xanthoq; lygeaque phyllodoceque. Et Melite panopæaque uirgo: Nesea spioque thaliaq; cymodeceque. Et alcandrumq; haliumque noemonaq; prytaninq;. Et Amphyon dircæus in atteo aracyntho. Et Senior glauci chorus: inousque palæmon. Versus est Parthenii: quo grammatico in græcis Virgilius usus est. Hic ait: Glauco & panopeæ & inoo melicertæ: Et tritonesq; citi. Immania cete. Adeo autem & declinationibus græcis delectatur: ut Mnesthea dixerit ꝓ Mnestheum. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi: græce declinando: ut Orphi caliopea lino formosus apollo. Et uidimus o ciues diomede. Et talium nominum accusatiuus græcus est in e desinens. Nam siquis cum putat latine dixisse Diomedem: sanitas metri in uersu desiderabitur. Deniq; omnia carmina sua græce maluit inscribere bucolica: georgica: æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena est. Sed de his hactenus quorũ plura omnibus: aliqua nonnullis romanorum nota sunt. Ad alia uenio quæ de græcarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita sunt: nisi qui græcam doctrinam diligenter hauserunt. Fuit enim hic poeta ut scrupulose & anxie: ita dissimulanter: & quasi clanculo doctus: ut multa trãstulerit: quæ unde translata sint difficile sit cognitu.

In exordio georgicorum posuit hos uersus.
Liber & alma ceres uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista:
Poculaq; inuentis acheloia miscuit uuis.

Achelous cur ꝓ aqua accæptum.

Nihil in his uersibus grãmaticorum cohors discipulis suis amplius tradit: nisi illud opera Cereris effectum: ut homines ab antiquo uictu desisterent: & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uero uitis repertorem præstitisse humano potui uinum: cui aqua admisceretur. Cur autẽ acheloum amnem potissimum Virgilius: quum aquã uellet intelligi: nominauit: nemo uel quærit: uel omnino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati animaduertimus: doctum poetam antiquissimorum græcorum more sicut docebit autoritas elocutum. apud quos ꝓprie in aquæ significatione ponebatur achelous. Neq; id frustra: nam causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius q̃ causam propono. Illud antiquo poeta teste monstrabo: hunc morem loquendi peruagatum fuisse: ut acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comedia cotalo sic ait: Grauabor inquit uino cui aqua non fuisset admixta. i. mero. Cur autẽ sic loqui soliti sunt: Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

Poteſt ne lucidius oſtendi acheloum a græcis ueteribus pro quacunque aqua dici ſolitum. Vnde doctiſſime Virgilius ait uinũ acheloo Liberum patrem miſcuiſſe. Ad quam rem & ſi ſatis teſtium eſt: cum Ariſtophanis comici: & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus: tamen ultra progrædiemur. Didymus enim grãmaticoꝝ longe erudítiſſimus poſita cauſa. quã ſuperius Ephorus dixit: alteram quoq; adiecit his uerbis:

Licet abunde iſta ſufficiant ad probationem moris antiqui: quo ita loquẽdi uſus fuit: ut achelous commune omnis aquæ nomen haberetur: tamẽ his quoq; & Euripidis nobiliſſimi tragœdiarum ſcriptoris addetur autoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris quos τραγωδουμενησ αετεοσ ſcripſit: poſuit his uerbis:

Sunt in libro ſeptimo illi uerſus: quibus hernici populi: & eorum nobiliſſima ut tunc erat ciuitas anagnia enumerantur. Quos diues anagnia paſcit. Hernici philoſophi.

Quos amaſene pater: non illis omnibus arma
Nec clypei curruſue ſonant. pars maxima glandis
Liuentis plumbi ſpargit. pars ſpicula geſtat
Bina manu: fuluoſq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: ueſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis: crudus tegit altera pero

Hunc morem in italia fuiſſe: ut uno pede calciato: altero nudo iretur ad bellum: nuſq̃ adhuc quod ſciam repperi: ſed eam grecorum nonnullis cõſuetudinem fuiſſe locupleti autore iam palam faciam. In qua quidem re mirari eſt poetæ huius occultiſſimam diligentiam. Qui quum legiſſet hernicos quorum eſt anagnia: a pelaſgis oriundos: appellatoſque ita: a pelaſgo quodam duce ſuo: qui Hernicus nominabatur: morem quem de ætolia legerat hernicis aſſignauit: qui ſunt uetus colonia pelaſgorum. & Hernicum quidem hominem pelaſgũ ducem hernicis fuiſſe Iulius Higinus in libro. ii. urbiũ non paucis uerbis probat. Morem uero ætolis fuiſſe uno tantũmodo pede calciato in bellũ ire: oſtendit clariſſimus Euripides ſcriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inſcribitur: nũtius inducitur deſcribẽs: quo quiſq; habitu fuerit ex ducibus: qui ad aprũ capiendũ conuenerant. In eo hi uerſus ſunt.

Mos eundi in bellũ alter pede nudo.

Pelaſgus Hernicus

Animaduertis diligẽtiſſime uerba Euripidis a Marone ſeruata. Ait. n. ille:

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit: Veſtigia nuda ſiniſtri

instituere pedis. In qua quidem re: quo uobis studium nostrũ magis cõprobetur: nõ reticebimus rem paucissimis notã: repræhensum Euripidẽ ab Aristotele: qui ignorantiã istud Euripidis fuisse cõtẽdit: œtolos enim non leuũ pedem habere nudũ: sed dextrũ. Quod ne affirmem potius q̃ probem: Aristotelis uerba ponam ex libro quem de poetis secũdo supra dixit. In quo de Euripide loquens ait:

Quũ hæc ita sint: uidetis tñ Virgilium Euripidẽ autore q̃ Aristotele uti maluisse. Nã ut hæc ignorauerit tã anxie doctus minime crediderim. Iure aũt ꝓtulit Euripidẽ. Est.n. ingẽs ei cũ græcaꝝ tragœdiaꝝ scriptoribus familiaritas: qđ uel ex ꝓcedẽtibus licet: uel ex his q̃ mox dicent̃: opinari. In li. iiii. i describẽda Elissæ morte ait: ꝙ ei crinis abscissus eẽt his uersibus

Nondum illi flauum proserpina uertice crinem
Abstulerat: stygioq; caput damnauerat orco.

Crinis absciditur morientibus

Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinẽ: & ad orcũ refert. Hãc Virgilius nõ de nihilo fabulã fingit: sicut Aurelius: uir alias doctissimus: Cornutus extimat: qui adnotationem eiusmodi apposuit his uersibus. Vnde hæc historia ut crinis auferẽdus sit moriẽtibus: ignorat̃: Sed assueuit poetico more aliqua fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet ꝙ tantus uir græcaꝝ etiã doctissimus litteraꝝ ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim: In hac enim fabula in scæna Orcus inducitur gladium gestans: quo crinem abscidit Alcestidi: & sic loquitur.

Proditũ est (ut opinor) quẽ secutus Virgilius fabulã abscindendi crinis induxerit. αγνισαι autem dicunt diis consecrare: unde poeta noster ait ex Iridis persona. Hũc ego diti sacrum iussa fero: teq; isto corpe soluo.

Nunc quia pleraq; & omnia quæ supradixi instructa autoritate tragicorum probaui: id quoq; quod a Sophocle tractũ est: annotabo. In libro enim quarto Virgilius Elissam facit postq̃ ab Aenea relinquit̃. uelut ad sacricolaꝝ sagarũq; carmina & deuotiones fugientẽ: & inter cætera ait: sedandi amoris gratia herbas quæsitas: quæ æneis falcibus secarẽtur. Hæc res nonne quæstione digna est? Vnde Virgilio Aeneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uersus. mox & inde Sophoclis: quos Maro æmulatus est:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiam titulo præfert.

Inscribitur enim rizotomoi:in qua Medæam describit maleficas herbas secantem:sed auersam:ne ui noxii odoris ipsa interficeretur: & succũ quidem herbarum in cados æneos refundentem. Ipsas aũt herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Falx ænea in sacris.

Hæc sophocles. Quo autore sine dubio Virgilius protulit æneas falces. Omnino aũt ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi solita multa indicio sunt:& in his maxime sacris:qbus delinire aliquos aut deuouere:aut deniq; exigere morbos uolebãt. Taceo illud palutinũ quũ ait: Mecum habet pagus morbus æs. & q alibi Virgilius: Curetũ sonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminii curiosissimi & docti uerba ponã:qui in libro de italia secundo sic ait:Prius itaq; & thuscos æneo uomere uti cũ cõderent urbes solitos:in traiecticiis eorum sacris inuenio:& in sabinis ex ære cultros:in quibus sacerdotes tonderentur. Post hæc Carminii uerba longum fiat:si uelim percensere q̃ multis in locis græcorum uetustissimi æris sonos tanq̃ rem ualidissimam adhibere soliti sunt. Sed præsenti operi docuisse nos sufficit:falces æneas Maronis exemplo græci autoris inductas:

Vomer æneus in signandis mœnibus urbis.

In libro nono Virgilius posuit hos uersus.

Stabat in egregiis arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferugine clarus hibera
Insignis facie:genitor quem miserat arcens
Eductum matris luco symetia circum
Flumina:pinguis ubi & placabilis ara palici.

Palici dii

Quis hic Palicus deus uel potius qui dii Palici(nã duo sunt)apud nullum penitus autorẽ latinũ qđ sciã repperi:sed de græcorum penitissimis litteris hanc historiã eruit Maro. Nã primum ut symetus fluuius cuius his uersibus meminit:in sicilia ẽ:ita & dii Palici i sicilia colũtur:quos primũ oĩum Aeschylus tragicus uir utiq; siculus in litteras dedit. Interpretationem quoq; nois eorum:quã græci αι τυμολογιαν uocãt:exp̃ssit uersibus suis. Sed priusq̃ uersus Aeschyli ponã paucis explanãda est historia Palicorum. In sicilia symetus fluuius est. Iuxta hũc nympha Thalia compressu Iouis grauida:metu Iunonis optauit:ut sibi terra dehisceret: qđ & factum est. Sed ubi uenit tẽpus maturitatis infantũ:quos aluo illa gestauerat:reclusa terra est:& duo infantes de aluo Thaliæ progressi emerserũt: appellatiq; sunt Palici απο του παλιν ικεσθαι:qm̃ prius in terrã mersi: denuo inde regressi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt: sed imẽsum p̃fundi:aquarum scaturigine semp ebuliẽtes:quos incolæ crateras uocant: & noĩe dellos appellãt:fratresq; eos Palicorum extimãt:& habent in cultu maximo:præcipueq; circa exigendũ iuxta eos iusiurandũ:præsens & effi

Symetus flu.

Crateres lacus.

cax numē ostendit. Nā quū furti negati uel eiuscemodi rei fides quæritᷣ: & iusiurandū a suspecto petitur: uterq; ab omni cōtagione mundi: ad crateras accedunt: accæpto prius fideiussore a psona quæ iuratura est: de soluendo eo quod peteretᷣ: si addixisset euentus. Illic inuocato loci numine testatū faciebat esse iurator: de quo iuraret. Quod si fideliter faceret: discedebat illæsus. Si uero subesset iuriiurando mala cōsciētia: mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc res ita religionē fratrū cōmendabat: ut crateres quidem implicabiles uocarentᷣ. Nec sine diuinatione est Palicorum templū. Nā quū siciliā sterilis annus arefecisset: diuino Palicorū responso admoniti siculi: Heroi cuidam certū sacrificium celebrauerunt: & reuertit ubertas: Qua gratia siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorum. Ex qua ubertate ara ipsa pinguis uocata est. Hæc est omnis historia: quæ de Palicis eorūq; fratribus i græcis tantūmodo litteris inueniᵗᷣ: quas Maro nō minus q̄ latinas hausit. Sed hæc quæ diximus autoritatibus approbanda sunt. Aeschyli tragœdia ē: quæ inscribiᵗᷣ ætna. In hac quū de Palicis loqueretur: sic ait.

Hæc Aeschylus

Calias autem in septima historia de rebus ita scribit:

Hactenus Calias. Polemon uero sic ait: in libro qui inscribitur.

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinitate ita scribit.

Absoluta ē extimo & autoribus idoneis asserta explanatio uirgiliani loci quē litteratores nostri nec obscurū putant: contenti uel ipsi scire uel insinuare discipulis: Palicū dei esse cuiusdā nomē. Quis sit aūt deus iste uel unde sit dictus: tam nesciunt: q̄ scire nolūt: quia nec ubi quærāt suspicantur: quasi grææ lectionis ex partes.

Nec illos uersus relinquemus intactos q̄ sunt in primo γεοργικων.

Humida solstitia atq; hyemes orate serenas
Agricolæ. hyberno lætissima puluere fara.

Lætus ager nullo tantum se misia cultu
Iactat: & ipsa suas mirantur gargara messes.

Sẽsus hic quũ uideat̃ obscurior: pauloq; pplexius q̃ poetæ huius mos ẽ ꝓnũciatus: tñ habet i se aĩaduertẽdã q̃stionẽ ex græca antiqtate ueniẽtẽ. Quæ sint ista gargara q̃ Virgilius esse uoluit fertilitatis exẽplar. Gargara hæc igit̃ sunt i misia: q̃ est hellespõti ꝓuincia. Sed significatio nois & loci duplex ẽ. Nã & cacumẽ mõtis idæ: & oppidũ sub eodẽ mõte hoc noie uocat̃. Homerus significationẽ cacumis ita posuit γαργαρον ακρὸν. Hic gargarũ pro excelsissimo mõtis loco accipi cõuenire & ipe sẽsus idiciũ fac: nã de Ioue loqt̃. Sed & alibi eodẽ Homero teste mãifestius exprimit̃. Et Epicharmus uetustissimus poeta i fabula q̃ iscribit̃ troes: ita posuit: Misia

Ex his liq̃do claret: gargara cacumẽ idæ mõtis appellitari. Pro oppido autẽ gargara q dixerint: enumerabo. Ephorus notissimus historiaꝝ scriptor i libro quito sic ait: Claret.

Nec Ephorus solus: sed etiam Phileas uetus scriptor in eo libro qui inscribitur asia: sic meminit.

Arati etiã liber elegion fertur in quo de Diotimo quodã poetã sic ait.

Ex his uersibus etiã ciuiũ nomẽ inotuit: q̃a gargares ũocant̃. Quũ igit̃ cõstet gargara nũc pro mõtis cacumine: nũc pro oppido sub eodẽ mõte posito accipienda. Virgilius non de summo mõte: sed de oppido loquit̃. Cur tamẽ gargara posuerit: ut locũ frugũ feracẽ: reqramus. & oẽm qdem illã misiã opimis segetibus habitã satis cõstat: scilicet ob humorem soli. Vnde Virgilius in supradictis uersibus quũ dixisset. Humida solstitia: i tulit: nullo tantũ se misia cultu iactat: atq; diceret: Ois regio quæ opportunos habuit humores æquiparabit fœcũditates aruoꝝ misiæ. Sed Homerus quum ait: Gargarã oppidum

Humidũ designat subiacẽtẽ mõti agrũ. Nã polypidata significat fontibus abũdantẽ. Vnde hæc gargara tãta frugũ copia erat: ut qui magnum cuiusq; rei numeꝝ uellet exprimere: pro multitudine imensa gargara nominaret: Testis Alceus: qui in cælo tragœdia sic ait:

Gargara ut uidetis manifeste posuit ꝓ multitudie. Nec alter aristomenes.

Aristophanes aũt comicus cõposito noie ex arena & gargaris inumera

bilē:ut eius lepos ē:nūcꝗ conat᷑ exprimere:In fabula.n.Acharneusin ait:

aūt seorsum pro multis Varro sæpe in menippeis suis posuit.Sed aristo phanes adiecit gargara ad significationē numerositatis innumeræ.Est ergo secūdū hæc sēsus hoꝝ uersuū talis.Quū ea sit āni tēperies:ut hyems serena sit:solstitiū uero ibricū:fructus optime ꝓueniūt.Hæc autem adeo agris necessaria sunt:ut sine iis:nec illi natura fœcundissimi misiæ agri re spōsuri sint opinioni fertilitatis:quæ de his habet᷑. Addit misiæ nominatim gargara:ꝙ ea urbs posita i imis radicibus idæ mōtis:defluētibus inde humoribus irriget᷑:possitq; uideri solstitiales ibres nō magnope desiderare.Hoc i loco ad fidē sensui faciēdā: ꝙ uliginosa sint nō sola gargara ꝓuincia mōtis:sed & uniuersæ misiæ arua:adhiberi pōt testis Eschylus.

Quid de græcis i hoc loco traxerit diximus. Addemus ꝑterea hoc cū iocūditatis gratia:& ut liqueat Virgiliū nostrū undiq; ueteꝝ sibi ornamēta traxisse:unde hoc dixerit:hyberno lætissima puluere farra.In libro.n.uetustissimoꝝ carminū q ante oia q̄ a latinis scripta sūt:cōpositus ferebat᷑:inuenit᷑ hoc rusticū uetus canticū: Hyberno puluere:uerno luto grandia farra Camille metes. Noia poculoꝝ Virgilius plærūq; græca pōit: ut carchesia:ut cymbia:ut cātaros:scyphos. De carchesiis ita:Cape meonii carchesia bacchi:oceano libemus ait.

Poculorū uariæ figuræ

Et alibi.Hic duo rite mero libans carchesia baccho:

De cymbiis:Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

De cantaro:Et grauis attrita pendebat cantarus ansa.

De scyphis:Et sacer ipleuit dextrā scyphus. Ea aūt cuius figuræ sint:q̄sue eoꝝ fecerit mētionē:nemo q̄rit: cōtēti sc ire huiuscemodi esse pocula. Et scyphos q̄dē cātarosq; cōsueta uulgi noia ferēdū si trāseāt.Sed de carchesiis cymbiisq; q̄ apud latinos haud scio an unq̄ repperias:Apud græcos aūt sunt rarissima:nō uideo cur cogant᷑ inq̄rere: q̄d sibi noua & pegrina græca noia uelint.Est aūt carchesiū poculū græcis tātūmō notū. Meminit eius Pherecides i libris historiaꝝ aitq; Iouē Alcumenæ ꝑciū cōcubitus carchesiū aureū dono dedisse.Sed Plautus isuetū nomē reliq̄t.aitq; i fabula amphytriōe:paterā datā:quū lōge utriusq; poculi figura diuersa sit.Patera eni ut & ipm nomē idicio ē:planū ac patens ē.Carchesiū uero ꝓcerū & circa mediā ptem cōpressum ansatū mediocriter ansis a summo ad ifimū ptingētibus.Asclepiades aūt uir iter græcos apprime doctus ac diligēs:carchesia a nauali re existimat dicta. Ait eni naualis ueli partē iferiorē paternā uocari: at circa mediā ferme partē τραχηλον dici: sūmam uero partem carchesium nominari: & inde diffundi in utrunq; ueli latus:eaq; cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi:sed & alii illustres poetæ:ut Sappho:quæ ait

Carchesium

Patera

Sophocles in fabula quæ inscribitur:

Hæc de carchesiis ignoratis latinitati & sola græcia celebratis. Sed nec cymbia i nostro sermone reperies. Est enim a græcorum paucis relatum. Phelimon notissimus comicus in phantasmate ait: Cymbia.

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

Meminit eius & Demosthenes in oratione q̄ est i Midiam. Cybia autem hæc ut ipsius nois figura idicat: diminutiue a cymba dicta quod & apud græcos & apud nos ab illis trahentes: nauigii genus ē. Ac sane animaduerti ego apud græcos multa poculoꝝ genera a re nauali cognominata: ut carchesia supra docui: ut hæc cymbia pocula ꝓcera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir lōge doctissimus in epistola ad Agetorē lacedæmoniū his uerbis: Fuerūt: q̄ cymbiū a cissimbio ꝑ sincopā dictū existimauerunt. Cissimbii aūt (ut de Homero taceam: qui hoc poculū Cyclopi ab Vlyxe datū memorat) multi faciūt mētionē: uolūtq; nōnulli ꝓprie cissimbiū ligneū eē poculū ex hedera: idest κισσου. Et Nicāder q̄dā colophōius i prio hialicō sic ait: Cissimbium.

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Qui aūt cissimbiū ex hedera factū poculū οἱονὲκ κισσου nō dici arbitrant̄: Euripidis autoritate niti uident̄: qui in Andromacha sic ait.

Hæc de cymbio. Sequit̄ ut quādo cantaꝝ & poculi & nauigii genus eē supradiximus: probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res ē: uel ex ipso Virgilio: qui apertissime proprium Liberi patris poculū assignat Sileno. Sed id ut supra polliciti sumus etiā pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in nauclero. Cantarus

Et sacer ipleuit dextrā scyphus: scyphus Herculis poculū est: ita ut Liberi patris cātarus: Herculē uero fictores ueteres nō sine cā cū poculo fecerūt: & nōnunq̄ cassabundū & ebriū: nō solū q̄ is heros bibax fuisse phibet̄: sed etiā q̄ antiqua historia est. Herculē poculo tanq̄ nauigio uentis īmensa maria trāsisse. Sed de utraq; re pauca ex græcis antiqtatibus dicā. Et multibibū heroa istū fuisse: ut taceā quæ uulgo nota sunt: illud nō obscuꝝ argumētū est: qd̄ Ephippus i Busiride iducit Herculē sic loquētē. Scyphus Hercules multibibus

Est etiā historia non adeo notissima: nationē q̄dam hoium fuisse ꝓpe he-

Calix.

racleã ab Hercule cõſtitutã cylicrãoꝵ cõpoſito noĩe απο της κυλικοσ Q uod poculi genus nos una littera ĩmutata calicẽ dicimus. Poculo aũt Herculẽ ductũ ad εγητηρα hiſpaniæ iſulã nauigaſſe: & Piniaſtis egregius ſcriptor græcoꝵ dicit:& Pherecides autor ẽ:quoꝵ uerba ſubdere ſuperſedi: quia ꝓpiora ſunt fabulæ q̃ hiſtoriæ. Ego tñ arbitror nõ poculo Herculẽ maria trãſuectũ:ſed nauigio:cui ſcypho nomẽ fuit: ita ut ſupra cantaꝵ & carcheſiũ:& a cymbis deriuata cymbia:oĩa hæc aſſeruimus nauigioꝵ uocabula. Noĩa quoq; Virgilius nõnũq̃ ex antiquiſſimis græcoꝵ hiſtoriis mutuat̃. Scitiſ apud illũ unã ex comitibuſ Dianæ Opin uocari:Q uod nomẽ uulgo fortaſſe temere ĩpoſitũ:uel etiã fictũ putatur ab ignorãtibus iſidioſũ poetã cognomẽ qđ a ueteribus græcis ſcriptoribus ipſi Dianæ fuerat ĩpoſitũ comiti eius aſſignare uoluiſſe. Sed Virg. ſic ait.

Opis nympha

Velocem interea ſuperis in ſedibus opin
Vnam ex uirginibus ſociis ſacraq; caterua
Compellabat:& has triſtis latonia uoces Ore dabat: Et infra
At triuiæ cuſtos iam dudum in montibus opis.

Opin inquit comitem & ſociã Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomen accæperit:qui ut dixi quod epitheton ipſuiſce legerat:ſociæ eius ĩpoſuit. Alexander ætolus poeta egregius in libro q̃ inſcribitur muſæ: refert quanto ſtudio populus epheſius dedicato tẽplo Dianæ curauerit p̃miis propoſitis:ut qui tunc erant poetæ ingenioſiſſimi: in deã carmina diuerſa componerent. In his uerſibus Opis nõ comes Dianæ: ſed Diana ipſa uocata eſt. Loquitur autem(ut dixi de populo epheſio:

Apparuit(ni fallor)Opin Dianã dictã:& uirgiliũ de nimia doctrina hoc nomẽ in eius comitẽ trãſtuliſſe. Exceſſere oẽs adytis ariſq; relictis dii. Hoc uñ Virgilius dixerit:nullus inq̃rit:ſed cõſtat illũ de Euripide traxiſſe:q ĩ fabula troadibus ĩducit Apollinẽ:quũ troia capiẽda eẽt.iſta dicẽtẽ.

Q ui uerſus docet unde Virgilius uſurpauerit diſceſſiſſe deos a ciuitate iam capta. Nec hoc ſine autoritate græcæ uetuſtatis eſt:quod ait: Ipſa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Euripides enĩ inducit Mineruã uentos cõtra græcoꝵ claſſem a Neptuno petentẽ:dicentẽq;:debere illũ facere qđ Iuppiter fecerit:a quo in græcos fulmẽ accæperit. Apud Virgiliũ Pan niueo lanæ munere lunam illexiſſe perhibetur in nemora alta uocans. Munere ſic niueo lanæ ſi credere dignum eſt:& reliqua. In hoc loco Valerius Probus uir perfectiſſimus notat: neſcire ſe hanc hiſtoriam ſiue fabulam: quo referat autore. Q uod tantum uirum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt au-

tor historiæ:poeta:quē Didymus grāmaticoꝝ oium quiq; sint: quiq; fuerint instructissimus:fabulosum uocat. Quod sciens Virgilius adiecit: si credere dignū:adeo se fabuloso usum autore fatetur.

In tertio libro cursim legitur:neq; unde translatū sit q̄rit:Quæ phœbo pater oīpotēs:mihi phœbus apollo Prædixit & cætera: In talibus locis grāmatici excusantes imperitiā suā:inuētiōes has īgenio magis q̄ doctrinæ Maronis assignāt.nec dicūt eum ab aliis mutuatum:ne nominare autores cogantur. Sed affirmo doctissimum uatem etiam in hoc Aeschylum eminentissimum tragœdiarum scriptorem secutum : qui in fabula quæ latina lingua sacerdotis inscribitur: sic ait.

Ecquid claꝝ factū:inde sumpsisse Virgiliū:ꝙ Apollo ea uaticinet:quæ sibi Iuppiter fatur:Probatū ne uobis ē: Virgiliū:ut ab eo itelligi nō pōt: qui sonū latinæ uocis ignorat:ita nec ab eo posse: qui græcā nō hauserit extrema satietate doctrinā.Nā si fastidiū facere nō timerē: ingentia poteram uolumia de his quæ a penitissima græcorum doctrina trāstulisset:implere.Sed ad fidem rei propositæ relata sufficient. Virgi. nō recte itelligi sine eruditiōe græca.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & illustris Saturnaliorum. Liber. vi.

De his quæ a latinis Maro transtulit.

h Ic prætextatus : mirū inq̄t in modū digessit Eustachius q̄ de græca antiqtate carmini suo Virgilius iseruit:Sed meminimus:uiros inter oēs nostra ætate lōge doctissimos:Furiū: Cecinnāq; Albinū ꝓmisisse se ꝓdituros: quid idē Maro de antiquis scriptoribus traxerit:Quod nūc ut fiat tempus admonet. Quumq; omnibus idem placeret: tum Furius albinus:Et si uereor: ne dum ostēdere cupio quātū Virgilius noster ex antiquoꝝ lectiōe profecerit:& quos ex omnibus flores: uel quæ in carminis sui decorē ex diuersis ornamenta leuauerit:occasionē repræhendendi uel imperitis uel malignis ministrem: exprobantibus tanto uiro alieni usurpationem:nec considerantibus hunc esse fructum legendi. æmulari ea q̄ in aliis probes: & quæ maxime iter aliorum dicta mireris:in aliquē usum tuum opportuna deriuatione conuertere : quod & nostri tam inter se q̄ a græcis:& græcorum excellentes inter se sæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceā:possē pluribus edocere quātū se mutuo cōpilarint bibliothecæ ueteris autores: Quod tñ opportune alias(si uolentibus uobis erit)

ꝓbabo: Vnum nunc exemplũ ꝓferam: quod ad ꝓbanda quæ assero pe ne sufficiet. Affranius enim togatarꝫ scriptor in ea togata quæ cõpitalia i scribit᷑: nõ inuerecunde respõdens arguẽtibus: ꝙ plura sumpsisset a Me nandro: Fateor inquit sumpsi: non ab illo modo: sed ut quisqꝫ habuit qđ cõueniret mihi: quodqꝫ me nõ posse melius facere credidi: etiam a latino. Q uod si hæc societas & rerũ cõmunio poetis scriptoribusqꝫ oibus inter se exercẽda cõcessa ẽ: quis fraudi Virgilio uortat: si ad excolẽdũ se: q̃dam ab antiquioribus mutuatus sit? Cui etiã gratia hoc noie ẽ habẽda: ꝙ nõ nulla ab illis in opus suũ quod æterno mãsurũ ẽ: trãsferẽdo: fecit ne oino memoria ueterꝫ deleret᷑: quos (sicut p̃sens tẽpus ostendit) nõ solũ lectui uerum etiã risui habere iam cœpimus. Deniqꝫ & iudicio transferendi: & modo imitandi consecutus est: ut quod apud illũ legerimus alienũ: aut il lius esse malimus: aut melius hic quã ubi natum est: sonare miremur. Di cam itaqꝫ primũ quos ab aliis traxit uel ex dimidio sui uersus: uel pene so lidos. Post hoc locos integros cum parua quadã mutatione trãslatos: sen susue ita transcriptos: ut unde essent eluceret: Immutatos alios: ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædã de his quæ ab Homero sumpta sunt: ostendam non ipsum ab Homero tulisse: sed prius alios in de sumpsisse: & hunc ab illis quos sine dubio legerat: transtulisse.

Virgilius.

Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.

Ennius in sexto.

Vertitur interea cælum cum ingentibus signis.

Virgilius.

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum

Ennius in primo.

Q ui cælum uersat stellis fulgẽtibus aptũ. Et in tertio.
Cælũ prospexit stellis fulgentibus aptũ. Et in decimo.
Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.

Virgilius.

Conciliumqꝫ uocat diuum pater atqꝫ hominum rex.

Ennius in sexto.

Tum cum corde suo diuum pater atqꝫ hominum rex.

Virgilius.

Est locus hesperiam graii cognomine dicunt.

Ennius in primo.

Est locus hesperiam quam mortales perhibebant.

Virgilius.

Tuqꝫ o thybri tuo genitor cũ flumine sancto

Ennius in primo.

Teqꝫ pater thyberine tuo cum flumine sancto.

Virgilius.
Accipe daq; fidem: sunt nobis fortia bello Pectora.
Ennius in primo.
Accipe daq; fidem(fœdusq; feri bene firmum.
Virgilius.
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Ennius in primo.
Quum superum lumen nox intempesta teneret:
Virgilius.
Tu tamē interea calido mihi sanguine pœnas ꝑsolues.
Ennius in primo.
Nec pol homo quisq̄ faciet impune animatus
Hoc: nisi tu, mihi nam calido das sanguine pœnas.
Virgilius.
Concurrunt undiq; telis Indomiti agricolæ
Ennius in tertio.
Postq̄ defessi sunt: stant & spargere sese:
Hastis ansatis concurrunt undiq; telis.
Virgilius.
Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto.
Romani scalis summa nituntur opum ui. Et in. xvi.
Reges per regnum statuasq; sepulcraq; quærunt.
Aedificant nomen. summa nituntur opum ui.
Virgilius.
Et mecum ingentis oras euoluite belli.
Ennius in sexto.
Qui potis ingentis oras euoluere belli.
Virgilius.
Ne qua meis dictis esto mora: iuppiter hac stat
Ennius in septimo:
Non semper uestra euertit: nunc iuppiter hac stat:
Virgilius.
Inuadunt urbem somno uinoq; sepultam.
Ennius in octauo.
Nunc hostes uino domiti somnoq; sepulti.
Virgilius.
Tollitur in cælum clamor: cunctiq; latini
Ennius in septimodecimo.
Tollitur in cælum clamor exortus utrisq;.
Virgilius.
Quadrupedāte putrem sonitu quatit ungula campū

Ennius in sexto.

Explorant numidæ: totam quatit ungula terram. Et in.viii.
Cum sequitur summo sonitu quatit ungula terram. Et i.xvii.
It eques: & plausu caua concutit ungula terram:

Virgilius.

Vnus qui nobis contando restituit rem.

Ennius in.xii.

Vnus homo nobis contando restituit rem.

Virgilius.

Corruit in uulnus: sonitum super arma dederunt

Ennius in.xvi.

Concidit: & sonitum simul insuper arma dederunt.

Virgilius.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras.

Lucretius in.ii.

Quum primum aurora respargit lumine terras.

Virgilius.

Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.

Lucretius in.ii.

Non ne uides longos flammarum ducere tractus.

Virgilius.

Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in.ii.

Nunc hinc nunc illinc abruptis nubibus ignes.

Virgilius.

Belli simulacra ciebat.

Lucretius in.ii.

Componunt: complent: belli simulacra cientur.

Virgilius.

Simulacraq; luce carentum.

Lucretius in.iiii.

Quum sæpe figuras.
Contuimur miras: simulacraq; luce carentum.

Virgilius.

Asper acerba tuens retro redit.

Lucretius in.v.

Asper acerba tuens immani corpore serpens.

Virgilius.

Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Furius in primo annali.

Interea oceani linquens aurora cubile.

Virgilius

Q d' genus hoc hoium? quæue hũc tã barbara morẽ?

Furius in.vi.

Quod genus hoc hoium saturno sancte create.

Virgilius

Rumoresq; serit uarios:ac talia fatur.

Furius in.x.

Rumoresq; serunt uarios:ac multa requirunt.

Virgilius

Nomine quẽq; uocans reficitq; in prælia pulsos.

Furius in.x.

Nomine quẽq; ciet.dictorum tempus adesse.
Commemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis:simulatq; exuscitat acris
Ad bellandum animos:reficitq; ad prælia mentes.

Virgilius

Dicite pierides:non omnia possumus omnes.

Lucretius in.v.

Maior erat natu:non omnia possumus omnes.

Virgilius

Diuersi circunspiciunt:hoc acrior idem.

Pacuuius in Medea.

Diuersi circunspicimus:horror percipit.

Virgilius

Ergo iter incœptum peragunt rumore secundo.

Sueuius in libro.v.

Redeunt referuntq; petita rumore secundo.

Virgilius

Nunq̃ hodie effugies:ueniam quocunq; uocaris.

Neuius in equo troiano.

Nunq̃ hodie effugies:quin mea manu moriare.

Virgilius

Vendidit hic auro patriam:dominumq; potentem
Imposuit:fixit leges pretio atq; refixit:

Varius de morte

Vendidit hic latium populis:agrosq; quiritum
Eripuit:fixit leges pretio atq; refixit.

Virgilius

Vt gemma bibat:& sarano dormiat ostro.

Varius de morte.

Incubet & tyriis:atq; ex solido bibat auro.

Virgilius

Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.

Catullus.

Currite ducentes subtegmina currite fusi

Virgilius

Felix heu nimium felix si littora tantum
Nunq̃ dardaniæ tetigissent nostra carinæ.

Catullus.

Iuppiter oīpotens utinam non tempore primo
Gnosia cecropiæ tetigissent littora puppes.

Virgilius

Magna ossa lacertosq; exuit.

Ennius in.xvii.

Magna ossa lacertiq; apparent homini.

Virgilius

Placidam per membra quietem Irrigat.

Furius in primo.

Mitemq; rigat per pectora somnum.

Lucretius in.iiii.

Nūc qbus ille modis sōnus p mēbra q̃etē Irrigat.

Virgilius

Camposq; liquentes.

Lucretius in.vi.de mari simile.

Et liquidam molem camposq; natantes.

Virgilius

Et geminos duo fulmina belli scipiadas.

Lucretius in.iii.

Scipiades belli fulmen chartaginis horror.

Virgilius

Et ora tristia tentantum sensu torquebit amaror

Lucretius in.ii.

Fœdo pertorquet ora sapore.

Virgilius

Morte obita qualis fama est uolitare figuras.

Lucretius in.i.

Cernere uti uideamur eas audireq; coram.
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Hinc est & illud Virgilii
Et patris anchisæ græmio complectitur ossa.

Virgilius

Ora modis attolens pallida miris.

Lucretius in.i.

Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Virgilius

Tum gelidus toto manabat corpore sudor.

Ennius in.xvi.

Tunc timido manat ex omni corpore sudor

Virgilius

Labitur uncta uadis abies.

Ennius in.xiiii.

Labitur uncta carina:uolat super impetus undas.

Virgilius

Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in.viii.

Hastati spargunt hastas:fit ferreus imber.

Virgilius

Apicem tamen incita summum Hasta tulit

Ennius in.xvi.

Tamen inde uolans secũ abstulit hasta Insigñe.

Virgilius

Puluerulentus eques furit:oẽs arma requirunt.

Ennius in.vi.

Ballatum pecudes quatit:omnes arma requirunt.

Virgilius

Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli.

Actius in Philoctete.

Quem neq; tueri contra neq; affari queas.

Virgilius

Aut spoliis ego iam raptis laudabot opimis:
Aut leto insigni.

Actius in armorum iudicio.

Nam tropheũ ferre me a forti uiro pulchrum est.
Si autem & uincar:uinci a tali nullum est probrum.

Virgilius

Nec si miserum fortuna sinonem
Finxit:uanum etiã mendacemq; improba finget.

Actius in Telepho.

Nam si a me regnum fortuna atq; opes
Eripere quiuit:& uirtutem nequiuit:

Virgilius

Disce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:
Fortunam ex aliis.

Actius in armorum iudicio.

Virtuti is par: dispar fortunis patris.

Virgilius

Iam iam nec maxima iuno:
Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

Actius in Antigona:

Iam iam neq; dii regunt
Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.

Virgilius

Nũ capti potuere capi? nũ icẽsa cremauit Troia uiros?

Ennius in.x.quũ de pgamis loqret.

Quæ neq; dardaniis campis potuere perire
Nec quum capta capi. nec quũ combusta cremari.

Virgilius

Multi præterea quos fama obscura recondit.

Ennius in alexandro.

Multi alii aduentant: paupertas quorũ obscurat noĩa.

Virgilius

Audentes fortuna iuuat.

Ennius in septimo.

Fortibus est fortuna uiris data.

Virgilius

Recoquunt patrios fornacibus enses
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim processit ferreus ensis.
Versaq; in obscurum species est facilis æneæ.

Virgilius

Pocula sunt fontes liqdi atq; exercita cursu flumina

Lucretius in quinto.

Adsedare sitim fluuii fontesq; uocabant.

Virgilius

Quos rami fructus: quos ipsa uolentia rura
Sponte tulere sua: carpsit.

Lucretius in quinto.

Quod sol atq; imbres dederat: quod terra crearat.
Sponte sua: satis id placarat pectora donum.

Post uersus ab aliis uel ex integro uel ex parte translatos: uel quædam immutando uerba tanq̃ succo alio tinctos: nunc locos locis componere: sed & animo ut unde formati sint: quasi de speculo cognoscas.

Virgilius.

Nec sum animi dubius uerbis ea uincere magnum
Quam sit:& angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor:iuuat ire iugis qua nulla priorum
Castaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̃ sint obscura:sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor:
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum:quo nunc instinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo.

Accipe & alterum locum Maronis illi unde traxerat comparandũ ut eundem colorem ac pene similem sonum loci utriusq; reperias.

Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis uomit ædibus undam
Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.
Et mox.
At secura quies & nescia fallere uita
Diues opum uariarum:at latis ocia fundis:
Speluncæ uiuiq; lacus:at frigida tempe:
Mugitusq; boum mollesq; sub arbore somni
Non absunt illic saltus ac lustra ferarum:
Et patiens operum paruoq; assueta iuuentus

Lucretius in secundo.

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
Nec cytharam reboant laqueata aurataq; templa
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ:
Non magnis opibus iocunde corpora curant:
Præsertim quum tempestas arridet:& anni
Tempora conspargunt uiridantis floribus herbas.

Virgilius.

Non umbræ altorum nemorum non mollia possunt.
Prata mouere animum:non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in secundo.

Nec teneræ salices atq; herbæ rore uigentes.
Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum: subitamq; auertere curam.

Ipsius uero pestilentiæ: quæ est in tertio georgicorum: color totus & liniamenta pene omnia tracta sunt de descriptione pestiletiæ quæ est in. Vi. Lucretii. Nam uirgiliana incipit.

Hic quondam morbo cæli miseranda choorta est
Tempestas: totoq; autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit: omne ferarum.

Lucretii uero sic incipit.

Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
Finibus in cecropis funestos reddidit agros:
Vastauitque uias: exhausit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriusq; ponere satis longum est: excerpam aliqua: ex quibus similitudo geminæ descriptionis appareat.

Virgilius ait.

Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis: & oppressas fauces premit aspera lingua

Lucretius ait:

Principio caput incensum feruore gerebant:
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine: & ulceribus uocis uia septa cohibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis: motu grauis: aspera tactu.

Virgilius sic ait.

Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Et quæ darent signa: supra rettulit: id est
Demissæ aures: sincerus ibidem
Sudor & ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & attactu tractanti dura resistit.

Lucretius ait.

Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur
Perturbata animi mens in mœrore metuque:
Triste supercilium: furiosus uultus & acer:
Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures:
Creber spiritus: aut ingens raroq; coortus.
Sudorisq; madens per collum splendidus humor

Tenuuia sputa minuta croci contracta colore:
Salsaque per fauces raucas uix edita tussis.

Virgilius.

Profuit inserto latices infundere cornu
Leneos.ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.

Lucretius ait.

Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alii dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore licere:& cæli templa tueri
Hoc aliis erat exitio:letumque parabat.

Virgilius ait.

Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæsitæque nocent artes:cessere magistri.

Lucretius ait:

Nec requies erat ulla mali:defessa iacebant
Corpora mussabat tacito medicina timore:

Virgilius ait.

Ipsis est aer auibus non æquus:& illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.

Lucretius ait.

Nec tamen omnino temere illis sedibus ullã
Comparebat auis:nec tristia secla ferarum
Exibant siluis:languebant plæraque morbo:
Et moriebantur:

Non ne uidentur nobis membra huius descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rursus locos alios cõparamus.

Virgilius.

Gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant:diuitiasque
Conduplicant auidi cædem cæde accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.

Virgilius.

Multa dies uariusque labor mutabilis æui
Rettulit in melius:multos alterna reuisens
Lusit:& insolido rursus fortuna locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit unus.
Et rursus multæ fortunæ forte recumbunt.

Haud quaq̃ quenq̃ semper fortuna secuta est.

Virgilius.

O præstans animi iuuenis: quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere: atq; omnes metuentem expendere casus.

Actius in Antigona.

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo:
Tanto antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.

Virgilius.

O lux dardaniæ spes o fidissima teucrum. & reliqua

Ennius in Alexandro.

O lux troiæ germane hector
Quid ita cum tuo lacerato corpore miser.
Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis?

Virgilius.

Frena pelectronii: lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso: atq; equitem docuete sub armis
Insultare solo: & gressus glomerare superbos.

Varius de morte

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ:
Qua uelit ire: sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis: fiugitq; morando.

Virgilius.

Talis amor daphnim: qualis quũ fessa iuuencum
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita: nec seræ meminit decedere nocti.

Varius de morte.

Ceu canis umbrosam lustrans gortynia uallem:
Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra:
Sæuit in absentem. & circum uestigia lustrans
Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii: non ardua tardant.
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Virgilius.

Nea tua funera mater
Produxi: pressiue oculos: aut uulnera laui.

Ennius in Ctesiphonte.

Neq; terram iniicere neq; cruenta
Conuestire mihi corpora licuit

Neq; miseræ laueræ lachrymæ salsum sanguinem.

Virgilius.

Nãq; canebat uti magnum per inane coacta
Semina: terrarumq; animæq; marisq; fuissent:
Et liquidi simul ignis:ut iis exordia primis
Omnia: & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum:& discludere nerea ponto
Cœperit:& rerum paulatim sumere formas.
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.

Lucretius in qnto ubi de cõfusione orbis ante hunc statum loquitur.

His neq; tum solis tota cerni lumine claro
Altiuolans poterat:neq; magni sydera mundi:
Nec mare nec cælum:nec deniq; terra nec aer:
Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempestas quædam: molesq; cohorta
Diffugere inde loci partes cœpere : paresq;
Cum paribus iungi res:& discludere mundum
Membraq; diuidere: & magnas disponere partes.

Et infra.

Hoc est a terris magnum secernere cælum
Et seorsum mare uti secreto humore pateret.
Seorsus item puri secretiq; ætheris ignis

Et infra.

Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotundis.

Virgilius.

Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama: & armatum peditem grauis attulit aluo.

Ennius in alexandro.

Nam maximo saltu superauit
Grauibus armatis equus
Qui suo partu ardua perdat pergama.

Virgilius.

Tum pater omnipotens rerũ cui summa potestas
Infit: eo dicente deum domus alta silescit:
Et tremefacta solo tellus.silet arduus æther:
Tum uenti posuere: p̃mit placida æquora pontus.

Ennius in Scipione.

Mundus cæli uastus constitit silentia:
Et neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis uolantibus.
Consistere amnes perennes:arbores uẽto uacant.

Virgilius.

Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex:
Fraxineæq; trabes: cuneis & fissile robur
Scinditur: ac uoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in sexto.

Incedunt arbusta per alta securibus cædunt:
Percellunt magnas: quercus exciditur ilex.
Fraxinus frangitur: atq; abies consternitur alta.
Pinus proceras peruertunt: omne sonabat
Arbustum fremitu syluai frondosai:

Virgilius.

Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Cōfligūt: zephyrusq; notusq;: & lætus eois Eurus eqs.

Ennius in decimoseptimo.

Concurrunt ueluti uenti quum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant.

Virgilius.

Nec tamen: hæc cum sunt hominūq; boumq; labores
Versando terram experti nihil improbus anser

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæsita labore
Quum iam per terras frondent atq; omnia florent:
Aut nimiis torrens feruoribus æthereus sol
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ:
Flabraq; uentorum uiolento turbine uersant:

Sunt alii loci plurimorum uersuum: quos Maro in opus suum cum paucorum imutatione uerboꝝ a ueteribus transtulit. Et quia longum est uniuersos uersus ex utroq; transcribere: libros ueteres notabo ut qui uolet illic legendo æqualitatē locoꝝ conferendo miretur. In primo æneidos tempestas describitur: & Venus apud Iouē queritur de periculis filii: & Iupiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus a Neuio ē ex primo libro belli punici. Illic enim æque Venus troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur: & sequuntur uerba Iouis filiam consolantis spe futurorum. Item de Pandaro & Bitia aperiētibus portas: locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennii: qui induxit histros duos in obsidione erupisse portam: & stragem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio compilando dummodo undiq; ornamenta sibi conferret: abstinuit. O fama ingens ingentior armis Vir troiane: Nempe hoc ait: Aeneam famam suam factis fortibus supergressum: quum plærumq;

fama sit maior rebus. Sensus hic in Catone Ciceronis his uerbis contingebat in eo: quod plærisq; cõtra solet: ut maiora oia re q̃ fama uiderentur: Nã sæpe euenit ut expectatio cognitione: aures ab oculis uincerent: Itẽ ꝓximus huic lõgo: sed ꝓximus iteruallo. Cicero in Bruto: Duobus igit̃ sũmis Crasso & Antonio Lucius Philippus ꝓximus accedebat: sed longo iteruallo: tñ ꝓximus. Sũt quædã apud Virgiliũ quæ ab Homero creditur trãstulisse: sed ea docebo a nostris autoribus sumpta: Qui priores hæc ab Homero in carmina sua traxerãt: quod primũ summus homericæ laudis cumulus: ẽ quod quũ ita a plurimis aduersus eũ uigilatum sit: coactæq; oium uires manũ cõtrafecerint. Ille uelut pelagi rupes immota resistit. Homerus de Aiacis forti pugna ait. Hunc locum Ennius in. xv. ad pugnam Celii tribuni his uersibus transfert.

Vndiq; conueniunt: uelut imber tela tribuno
Configunt parmam: timuit hastilibus umbo
Aerato sonitu galeæ: sed nec pote quisq̃
Vndiq; intendo corpus discerpere ferro.
Semper abundantes hastas frangitq; quatitq;:
Totum sudor habet corpus: multumq; laborat.
Nec respirandi fit copia præpete ferro.
Histri tæla manu iacientes solicitabant.

Hinc Virg. eũdem locũ de incluso Turno gratia elegãtiore composuit.

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum
Nec dextra ualet: obiectis sic undiq; telis
Obruitur: strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæq; iubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant hastis & troes & ipse
Fulmineus mnestheus: tum toto corpore sudor
Liquitur: & piceum (nec respirare potestas)
Fulmen agit fessos: quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait.

Furius in quarto annali

Pressatur pede pes: mucro mucrone: uiro uir.

Hinc Virgilius ait.

Hæret pẽde pes: densusq; uiro uir:

Homeri est.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli historici ait.

Non si mihi linguæ centum atq; sint ora totidem uocesq; liquatæ.

Hinc Virgilius ait.

Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum
Homerica descriptio est equi fugientis:in hæc uerba.

Ennius hinc traxit.

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus
Vincla suis magnis animis abrupit:& inde
Fert sese campi per cærula lætaq; prata
Celso pectore: sæpe iubam quassat simul altam:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Virgilius.

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. & cætera.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q̄ uersus eo℞ scabri nobis uidẽtur. Ille.n.stilus Enniani sæculi auribus solus placebat & diu laborauit ætas secuta:ut magis huic molliori stilo acqesceret. Sed ulterius nemoror Cecinnã:qn & ipe ꝓdat:q̄ meminit Maronẽ ex antiqtate trãstulisse.

Tum Cecinna in uersibus uel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsiuerit:Furius ut memor & ueteris & nouæ autorum copiae disseruit.Ego conabor ostẽdere hũc studiosissimũ uatẽ & de singulis uerbis ueterum aptissime iudicasse iseruisse lecta operi suo uerba quæ nobis noua uideri facit incuria uetustatis: ut ecce addita: pro inimica & iesta: qs nõ extimet poetã arbitrio suo nouum uerbũ sibi uoluisse fabricari affixa & per hoc infesta: hoc iam dixerat Lucilius in nono his uersibus.

Additus pro infesto

Si mihi non prætor siet additus:atq; agitet me:
Non male sit ille ut dico me extenderat unus.

Vomere

Virgilius.

Mane salutantum totis uomit ædibus undam.
Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.
Et tyberis flumen uomit in mare saxum.

Vomitoria i spectaculis

Vnde & nunc uomitoria in spectaculis dicimus: unde homines glomeratim ingredientes in sedilia se fundunt.

Agmen

Agmen pro actu & ductu quodam ponere non inelegans est: ut leui fluit agmine tybris: immo & antiquum est.

Ennius enim in quinto ait.

Crepitãtibus flamis

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait:Crepitantibus urere flammis: non nouum usurpauit uerbum sed prior Lucretius in sexto posuit.

Nec res ulla magisq̄ phœbi delphica laurus

Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Tũ ferreus hastis: Horret ager: horret mire se hẽt. Sed & Ennius i.ix. Horret ager.
Horrescit telis exercitus asper utrũq;. Et in Erectheo
Arma arrigunt horrescunt tela. Et in Scipione:
Sparsis hastis lõgis cãpus splẽdet & horret. Sed & añ oẽs Homerus.

Splendet tremulo sub lumine pontus. Tremulum lumen de imagine rei ipsius expressum ẽ. Sed prior Ennius in Menalippe. Lumen sic tremulo terra & caua cærula candent. Et Lucretius in.vi. Præterea solis radiis iactatur aquai humor. & in lucem tremulo rarescit ab æstu. Tremulum lumen

Hic candida populus antro iminet & lentæ texunt umbracula uites. Sũt qui extimẽt hoc uerbũ umbracula Virgilio autore cõpositũ: quum Varro re℞ diuina℞ lib.x. dixerit nõnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi cõcessum. Et Cicero in.v. de legibus. Vis ne igitur (quoniam sol paululũ a meridie iam deuexus uidetur: neq; dũ satis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) descendatur ad lirim: eaq; q̃ restant in illis alnorum umbraculis persequamur: Similiter i Bruto. Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. Vmbracula.

Transmittunt cursu campos: atq; agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant: quod ait speciose transmittunt pro transeunt. Sic & Lucretius in secundo. Trãsmittere.
Et circumuolitant equites: mediosq; repente
Transmittunt ualido quatientes impete campos.
Sed & Pestanus Iubonensis sic ait: Pedibus equos transmisimus quod est transiuimus.

Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis. Defluere ad terram.
Sic Furius in primo.
Ille graui subito deuinctus uulnere habenas
Misit equi lapsusq; in humũ defluxit & armis Reddidit æratis sonitũ.

Tum durare solum & discludere nerea ponto Cœperit. Ferit aures nostras hoc uerbum discludere: ut nouum. Sed prior. Lucretius in quinto.
Diffugere inde loci partes cœpere paresq;
Cum paribus iungi res: & discludere mundum.

Pastorem tityre pingues Pascere oportet oues: deductũ dicere carmẽ. Deductum carmen
Deductũ pro tenui & subtili elegãter positũ ẽ. Sic aũt & Affranius i uirgine uerbis pauculis respõdit: Tristi uoce deducta: malleq; se nõ gcuisse. Dixit itẽ apud Cornificiũ Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt: quod Põponius in atelania quæ kalendæ martiæ iscribit: ait. Vocẽ deducas oportet: ut mulieris uideãt uerba. Iube mõ afferat unus: ego uocẽ reddã tenuẽ & tremulã: Et infra: Etiam nũc uocẽ deducam.

Proiecta [illegible] Proiectaq; saxa pachynni Radimus. Proiecta si secũdũ cõsuetudinẽ dicat̃: itelligit̃ abiecta. Si secũdũ ueteres: ꝓiecta porro iactarat alibi ait. Proiecto dũ pede leuo Aptat se pugnæ. Sed & Sisenna in secũdo dixit: Et marsi ꝓpius succedũt: atq; ita scutis ꝓiectis tectis saxa certati lẽta manibus cõiiciũt i hostes. Et i eodẽ: Vetus atq; igẽs erat arbor ilex: q̃ circũ ꝓiectis ramis maiorẽ partẽ loci summi tegebat. Et Lucretius in tertio.

Quamlibet immani proiectum corporis extet.

Tempestiua pinus. Et tempestiuam siluis euertere pinum.

Hoc uerbũ de pino tempestiuã a Catone sumpsit: q ait: Pineã nucẽ quũ effodies: luna decrescẽte eximito post meridiẽ sine uẽto austro. Tum uero erit tempestiua: quum semen suum maturũ erit.

Lychni. Inseruit opi suo & græca uerba. sed nõ primus hoc ausus: Autoꝝ enĩ ueteꝝ audaciã secutus ẽ. Depẽdẽt lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius ĩ. ix. Lychnoꝝ lumina bis sex. Et Lucretius ĩ. v. Quin ẽt nocturna tibi terrestria q̃ sunt lumina pẽdẽtes lychni. Lucilius i. i. Porro chænopoda chnopodos lychnosq;: & diximus cemnos ante pedes lecti atq; lucernas. Et qđ dixit. Nec lucidus æthra sydera polus: Ennius prior dixerat in

Aethra xvi. Interea fax occidit: oceanũq; rubra tracti obruit æthra: Et Illius ĩ theutrante Flãmineã p æthrã alte feruidã ferri facẽ. Dædala Circae: qa Lucretius dixerat: Dædala tellus. Reboant siluæq; & magnus olympus: quia ẽ apud Lucretiũ: Nec cythara reboant laqueata aurataq; tecta. Sed Hac licentia largius sunt usi ueteres: partius Maro. Quippe illi dixerũt & pausam & machærã & acotiã & malacem: & alia similia. Nec nõ & punicis oscisq; uerbis usi sunt ueteres: quoꝝ imitatiõe uirgilius ꝑegrina uerba nõ

Vri respuit: ut ĩ illo: Siluestres uri assidue. Vri enĩ gallica uox ẽ: qua feri bo-

Camurus ues significãtur. Et camuris hirtæ sub cornibus aures. Camuris peregri-

Camera nũ uerbũ est: idest ĩ se redeũtibus. Et forte nos quoq; hac rõne cameram figurauimus: Multa quoq; epitheta apud Virgilium sunt q̃ ab ipso facta creduntur: sed & hæc a ueteribus tracta mõstrabo: Sũt aũt ex his alia simplicia: ut gradiuus. mulciber: alia cõposita: ut arcitenẽs: uitisator. Sed pri-

Mulciber. us de simplicibus dicã: Et distictos mulciber afros. Mulciber est Vulcanus ꝙ ignis sit: & oia mulceat ac domet. Actius in Philoctete: Heu mulciber arma ignauo iuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerũ natura libro primo: Deniq; mulciber & ipse ferens altissima cæli contingũt.

Petulci hædi hædiq; petulci floribus insultent. Lucretius in. ii.

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi
Corniferas norunt matres agniq; petulci

Liq̃di ignis. Illud audaciæ maximæ uideri possit: quod ait in bucolicis. Et liquidi simul ignis pro puro uel lucido: seu pro effuso & abundanti: nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille

Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro amaro translatio decens ē.ut tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro sabinarum.iiii.Neq; triste quæritat sinapi:neq; cepe mœstū.Auritos lepores non Maro primus usurpat:sed Afraniū sequitur: qui in prologo ex persona Priapi ait:Nam quod uulgo prædicat aurito me parēte natū: non ita est.& ut composita subiungam: quod ait Virgilius. Tristis,p amaro Auritus lepus

Vidit thuricremis quum dona imponeret aris. Thuricremis

Iam Lucretius in secundo dixerat.

Nam sæpe ante deum uitulus delubra decora

Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Quā pius arcitenens.Hoc epitheto usus est Neuiū belli punici libro secundo. Deinde pollens sagittis inclytus arcitenens sanctisq; delphis prognatus pythius apollo. Idem alibi. Arcitenens

Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.

Sed & Hostius libro secundo belli histrici.

Dia Minerua simul autem inuictus Apollo. Arcitenens,latonius.

Etiam syluicolæ fauni.

Neuius libro primo belli punici. Syluicolæ

Syluicolæ homines belliq; inertes.

Actius in Bacchis.

Syluicolæ ignota inuisentes loca

Despiciens mare ueliuolum. Veliuolum.

Liuius in Helena

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto.

Quum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.

Idem in Andromache

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitisator seruans curuam sub imagine falcem. Vitisator

Actius in Bacchis.

O Dionise pater optie uitisator semela genitus euchia.

Almaq; curru Noctiuago phœbe. Noctiuago

Egnatius de rerum natura libro primo.

Roscida noctiuagis astris labentibus phœbe

Pulsa loco cessit concedens lucibus altis

Tu nubigenas inuicte bimembres. Bimembres

Cornificius in Glauco

Centauros fodere bimembres

Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas Caprigenū

Pacuuius in Paulo.

Quāuis caprigeno pecori grandior gressio est.

Actius in Philoctete.

Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro.

Taurigeno semine ortum fuisse: an humano.

Decēter & his epithetis Virgilius usus est. pro sagitta uolatile ferrum: & pro romanis gentem togatam: quorum altero Sueuius: altero Laberius usus est. Nam Sueuius in libro quinto ait.

Volucrūq; uolatile telum. Ac Laberius in ephœbo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ stirpis. Idem infra: Iccirco ope dilatatum est dominium togatæ gentis.

Figuras uero quas traxit de uetustate: si uolentibus uobis erit quum repentina memoria suggesserit enumerabo. Sed nunc dicat uolo Seruius quæ in Virgilio notauerit ab ipso figurata nō a ueteribus accepta: uel au su poetico noue quidem sed decenter usurpata. Quottidie enim romanæ indoli enarrando eundem uatem: necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ.

p Lacuit uniuersis electio: In reliqua suffecti etiā adhortati sunt Seruium: ut quæ in se refusa sunt annotaret. Ille sic incipit. Vates iste uenerabilis uarie modo uerba modo sensus figurando multum latinitati leporis adiecit qualia sunt hæc. Supposita de matre nothos furata creauit: ut ipsa creauerit quos creari fecerit: Tepidaq; recentem Cæde locum: quū locus recēs cæde noue dictus sit. Et hæc ait: & socii cesserunt æquore iusso: pro eo quod iussi cesserunt: Et cæso sparsurus sanguine flāmas: qui ex cæsis uidelicet profunditur. Vota deū primo uictor soluebat eoo: pro quæ diis uota sunt: & me consortem nati cōcede sepulchro. Alius dixisset: Et me consortem nato concede sepulchri: & Illa Viam celerās per mille coloribus arcum: idest per arcum mille colorum: & Hic alii spolia occisis direpta latinis Coniiciunt igni: pro in ignem: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: pro uitat. & Senior leto canentia lumina soluit. pro uetustate senilia. Excesæ arboris antro. pro cauerna. & Frontem obscenam rugis arat: arat non nimie: sed pulchre dictum. Ter secum ærato circūfert tegmine syluam: pro iaculis. & Vir gregis: pro capro: & illa q̄ pulchra sunt. Aquæ mons: telorum seges: ferreus imber: ut apud Homerum.

Et dōa laboratæ cereris. & Oculisq; aut pectore noctem accipit. & Vocisq; offensa resultat imago. & Pacemq; per aras exquirunt. & Paulatim abolere sycheum incipit. Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis: ora pro personis. & Discolor unde auri per ramos aura refulsit. Quid ē enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? Sed tamen pulchre usurpauit: & Simili frōde

scit uirga metallo: q̃ bene usus est frondescit metallo? & Nigri cum lacte ueneni: nigro imponere nomen lactis. & Haud aliter iuste qbus est Mezentius iræ: Odio esse aliquem usitatum: iræ esse inuentum Maronis ẽ. Item de duobus incipit dicere & in unum desinit: Interea reges ingenti mole latinus Quadriiugo uehitur curru: ut est apud Homerum.

Et protinus orsilochum & buthen duo maxima teucrum̃
Corpora: sed buthen aduersum cuspide fixit: & cætera.
Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi:
Quũ solitũ sit dici: Iuturnæ suasi. & Vrbem quã statuo uestra est. & Tu modo quos i spem statues submittere gẽtis. Præcipuũ iam inde a teneris impẽde laborẽ: p in eos impẽde. Facit pulcherrimas repetitiões. Na neq; Parnasi uobis iuga: nã neq; pindi ulla morã fecere: quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidistis quo Turnus equo: quibus ibat in armis? Nec iaterpositiones eius ociosæ sunt. Si te nulla mouet tantaꝝ gloria rerum. At ramum hunc (aperit ramũ q ueste latebat) Agnoscas. Vt sceptꝝ hoc (dextra sceptrũ nã forte gerebat) Nunq̃ fronde leui. Et illa mutatio elegantissima est: ut de quo loquebat̃ subito ad ipsum uerba cõuertens. Vt bello egregias idem disiecerit urbes: Troiãq; œchaliãq; & duros mille labores Rege sub euristheo fatis iunonis iniquæ Pertulerit: tu nubigenas inuicte bimembris: & reliqua. Illa uero intermissio: quos ego: sed motos præstat componere fluctus: tracta est a Demosthene

Hæc uero q̃ poetica indignatio: Proh iuppiter ibit: Hic ait: Hæc miseratio. O patria o rapti nequicq̃ ex hoste penates. & illa trepidatio: Ferte citi ferrum: date tela: & scandite muros: Hostis adest. Et cõquestio Me ne igitur socium summis adiũgere rebus: Nise fugis? Quid illa excogitatio nouoꝝ intellectuũ: ut Mẽtitaq; tela: & ferrũq; armare ueneno. & Cultusq; feros mollire colẽdo: Exuerint syluestrem animũ: & uirgineũq; alte bibit acta cruorem: ut apud Homeꝝ de hasta:
Et Pomaq; degenerant succos oblita priores: & Glacie cursus frenaret aquaꝝ: & mistaq; ridẽti colocasia fundet acantho: est mollis flãma medullas Interea: & tacitum uiuit sub pectore uulnus. & duro sub robore uiuit Stupa mouens tardũ fumũ: & Sæuitq; canũ latratus in auras: & Cælataq; amnẽ fundens pater Inachus urna: & affixæ uenis. animasq; in uulnera ponunt. Ei quicqd de apibus dixit in uiroꝝ fortium similitudinem: ut adderet quoq; mores & studia: populos & prælia. Quid plura? ut & quirites uocaret: dies me deficiet si oĩa persequi a Virgilio figurata uelim. Sed ex his quæ dicta sunt oĩa similia lector diligens annotabit.

Quum Seruius ista dissereret Prætextatus Auienũ Eustachio insusur-

rantem uidens:quid age inquit Eustachi: uerecundiã Auieni probi adolescentis iuua:& ipse publicato nobis quod imurmurat Eustachius iam inquit:multa de Virgilio Seruiũ gestit interrogare: quorũ enarratio respicit officiũ litteratoris:& tẽpus indulgeri optat:quo de obscuris ac dubiis sibi a doctiore fiat certior. Et prætextatus. Probo inquit mi Auiene qđ ea de qbus ambigis:clam te eẽ nõ pateris: Vnde exoratus sit a nobis doctissimus doctor:ut te secũ negociũ habere patiat͛. qa in cõmune ꝓficient q̃ desideras audire. Ne tu modo ultra cesses aperire Seruio uiã de Virgilio disserẽdi. Tunc Auienus totus cõuersus in Seruium:dicas uolo inqt doctorũ maxime:qđ sit ꝙ quũ Virgilius anxie semp diligẽs fuerit in uerbis pro causæ merito uel atrocitate ponendis:incuriose & abiecte in his uersibus uerbũ posuit. Candida succinctã latrantibus inguina mõstris Dulichias uexasse rates:uexasse enim uerbum est leuis ac parui incõmodi:nec tam atroci casui cõgruens. Quũ repente hoies a bellua imanissima rapti laniatiq; sint. Sed & aliud huiuscemodi depræhendi: Quis aut eurysthea durũ:aut illaudati nescit busiridis aras: Hoc enim uerbũ illaudati nõ est idoneũ ad exprimẽdã sceleratissimi hois detestationẽ: qui ꝙ hoies oium gentium imolare solitus fuit:nõ laude dignus est:sed detestatione execrationeq; totius generis humani dignus est:Sed nec hoc uerbum ex diligentia uirgiliana uenire mihi uidet͛. Per tunicã squalentem auro:non enim cõuenit dicere auro squalentem.qm̃ nitori splendoriq; auri cõtraria sit squaloris illuuies. Et seruius:De uerbo uexasse ita responderi posse arbitror uexasse graue uerbum est:tractũq; ab eo uidet͛ quod est uehere in quo inest iam uis quædã alieni arbitrii:nõ eni sui potens est q uehit͛. Vexasse aũt quod ex eo inclinatum est:ui atq; motu ꝓcul dubio uastiore ẽ: nã qui fert͛ & raptat͛:atq; huc atq; illuc distrahit͛:is uexari ꝓprie dicit͛: sicuti taxare pressius crebriusq; est:q̃ tangere unde id procul dubio inclinatum est:& iactare multo fusius largiusq; est q̃ iacere:unde id uerbum tractũ est. Quassare etiã q̃ quatere grauius uioletiusq; est. Nõ igit͛ quia uulgo dici solet uexatũ esse quẽ fumo aut uento aut puluere laborare uidemus:ꝓpterea debet uis uera atq; natura uerbi depire: quæ a ueteribus qui ꝓprie & signate locuti sunt:ita ut decuit obseruata ẽ. M. Catonis uerba sunt:ex oratione quã de achæis scripsit. quũq; Annibal terrã Italiã laceraret atq; uexaret:uexatã Italiã dixit Cato ab Annibale quãdo nullum calamitatis aut sæuitiæ aut imanitatis genus reperiri queat: quod in eo tẽpore italia nõ perpessa sit. M. Tullius quarto in Verrẽ quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est:nõ ut ab hoste aliquo:q tamẽ in bello religionem & cõsuetudinis iura retineret:sed ut a barbaris ꝑdonibus uexata esse uideatur. De illaudato aũt duo uident͛ responderi posse. Vnum est eiusmodi: Nemo quisq̃ tã efflictis est moribus:qn faciat:aut dicat nonnunq̃ aliqđ quod laudari queat. Vnde hic antiquissimus uersus uice prouerbii cele-

Ambigis. — Vexasse. — Taxare Iactare Quassare — Illaudatus

bratus est. Sed.n.qui in omni re atq; in omni tempore omni laude uacat: is illaudatus ē:isq; oīum pessimus deterrimusq; ē. At sicuti oīs culpæ priuatio inculpatū facit:inculpatus aūt instar est absolutæ uirtutis. Illaudatus quoq; igit̃ finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus Inculpatus
appellādis:sed uitiis detrahēdis laudare ampliter eam solet. Hoc.n.est.

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem priuationem detractionemq; omnis doloris definiuit his uerbis.

Eadem ratione idem Virgilius inamabilē dixit stygiam paludē. Nam sicut illaudatum καταςερησιν laudis:ita inamabilē p̱ amoris ςερησιν Laudare qd
detestatus est. Altero modo illaudatus ita defendit̃. Laudare significat pri significat
sca lingua nominare:appellareq;. Sic in actiōibus ciuilibus autor laudari dicit̃:quod est nominari. Illaudatus ergo est:quasi illaudabilis idest nūq̄ nominādus:sicuti quondā a cōmuni cōsilio asiæ decretū est:uti nomen eius:qui templū Dianæ ephesiæ incēderat: ne quis ullo in tēpore nominaret. Tertiū restat ex his quæ repræhensa sunt:q̄ tunicam squalentē auro dixit. Id aūt significat copiā densitatēq; auri in squamaꝝ speciē intexti. Squalere enim dictū ab squamaꝝ celebritate asperitateq;:quæ in serpen Squalere
tum pisciumue coriis uisunt̃. Quā rem & alii & hic idē poeta locis aliquot demōstrat. Quē pellis inquit ahenis In plumam squamis auro cōserta tegebat. Et alio loco: Iamq; adeo rutilū thoraca indutus ahenis Horrebat squamis. Accius in pelopidibus ita scribit. Eius serpentis squamæ squalido auro & purpura prætextæ. Quicquid igit̃ nimis inculcatū obsitumq; aliqua re erat:ut incuteret uisentibus facie noua horrorē: id squalere dicebatur. Sicut in corporibus incultis squamosisq; alta cōgeries sordium squalor appellatur:Cuius significationis multo assiduoq; usu totū Squalor
id uerbum ita contaminatum est:ut iam squalor de re alia nulla q̄ de solis inquinamentis dici cœperit. Gratū mihi est Auienus inquit correctum: quod de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc uersu mihi uidetur deesse aliquid:Ipse quirinali lituo paruaq; sedebat Succinctus trabea. Si.n. nihil deesse concedimus:restat ut fiat lituo & trabea succinctus:quod est absurdissimum. quippe quū lituus sit uirga breuis in parte q̄ robustior ē Lituus
incurua:q̄ augures utunt̃. Nec uideo qualiter possit lituo succinctus uideri. Respondit Seruius sic hoc dictū esse:ut plæraq; dici p̱ defectionem solent:ueluti cū dicit̃. M. Cicero homo magna eloquētia. Et Roscius histrio sūma uenustate. Nō plenū hoc utrūq;:neq; perfectū est:sed enim p̱ pleno ac pfecto audit̃:ut Virgilius alio in loco: Victorē buten imani corpore:idest corpus imane habentē. Et itē alibi. In mediū geminos immani pondere cestus Proiecit ac similiter:Domus sanie dapibusq; cruētis. Sic igit̃ id quoq; dictū uideri debet:Ipse quirinali lituo: idest lituū quirinalē

Maturare

Premature.

Præcox. cis.

tenēs: Quod minime mirandū foret: si ita dictum fuisset: Picus quirinali lituo erat: sicuti dicimus statua grandi capite erat. Et est aūt: & erat: & fuit plærūq; absunt cū elegantia: sine detrimēto sententiæ. Sed qm̄ litui facta mentio est prætermittendum nō est: quod posse quæri animaduertimus: utrū a tuba lituus auguralis appellet̄: an tuba a lituo augurum lituus dicta sit. Vtrūq; enim pari forma & pariter in capite incuruū est. Sed si (ut quidam putant) tuba a sonitu. lituus appellata est ex illo. Homeri uersu λιγξεβιοσ: necesse est ut uirga auguralis a tubæ similitudine lituus uocetur. Vtit̄ aūt uocabulo isto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta. Subiecit Auienus. Maturate fugā: quid sit parū mihi liquet. Cōtraria enim mihi uidet̄ fuga maturitati: unde quid de hoc uerbo sentiendū sit: quæso me doceas. Et Seruius: Nigidius homo oīum bonaꝶ artium disciplinis egregius. Maturare inquit est quod neq; citius: neq; serius: sed mediū quiddam & temperatū ē: bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in pomis matura dicunt̄ quæ neq; immitia sunt: neq; caduca & nimium cocta: sed tempore suo tēperate adulta. Hāc interpretationē nigidianam diuus Augustus duobus uerbis græcis eleganter exprimebat. Nā & dicere in sermōibus: & scribere in epistolis solitum ferunt: σπευδεβραδεωσ: per qđ monebat: ut ad rem agendā simul adhiberet̄ & industriæ celeritas: & tarditas diligētiæ: Ex qbus duobus cōtrariis fit maturitas. Sic ergo Virgilius īducit neptunū discessum uentis imperantē: ut & tam cito discedant tanq̄ fugiāt: & tamē flādi mediocritatē in regressu teneāt tanq̄ mature: idest temperate abeūtes. Veret̄ enim ne in ipso discessu classi noceāt: dum raptu nimio tanq̄ per fugā redeunt. Idem Virgilius maturare & properare tanq̄ plene cōtraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolas si quando cōtinet iber: Multa forent quæ mox cælo ꝑperāda sereno Maturare datur. Bene & elegāter duo ista uerba diuisit. Nāq; ī properatu rei rusticæ per tempestates & pluuias: quoniā & necessitate ociū est: maturari pōt: per serenas uero: qm̄ tempus instat ꝑperari necesse ē. Sane quū significandū est coactius qđ & festinatius factū: rectius hoc dicit̄ præmature factū: quā mature. Sicuti Afranius dixit ī toga: cui tituli nonen est: appetis dominatum: Petens præmature præcocem. In quo uersu animaduertendū est: ꝙ præcocem īquit nō præcoquē. Est enim casus eius rectus nō præcoquis. sed præcox. Hic Auienus rursus interrogat. Quū Virgilius īquit Aeneā suū tāquā oīum pium a contagione atrocis uisus apud inferos uindicauerit: & magis eum fecerit audire reoꝶ gemitus: quā ipsa uidere tormēta: in ipsos uero campos pioꝶ licenter iduxerit: cur hoc tantū uersu ostendit illi partē locoꝶ: quibus impii cohibebant̄. Vestibulū ante ipsum primisq; in faucibus orci. Qui enim uestibulum & fauces uidet: intra ipsam ædem iam sine dubitatione successit: aut siquid aliud de uestibuli uocabulo intelli-

gendum: scire desidero. Ad hæc Seruius: Plæraq; sunt uocabula quibus uulgo utimur: nõ tamen liquido animaduertimus: quid ea ex uera ꝓprietate significent: sicuti est uestibulum in sermonibus celebre atq; obuium uerbum: nõ in oibus tamen qui illo facile utunt̃ ad liquidũ expectatum. Putant enim uestibulũ esse partem domus priorẽ quã atriũ uocant. Sed Cecilius Gallus uir doctissimus in libro de significatiõe uerboꝝ: quæ ad ius ciuile pertinẽt secũdo: Vestibulum dicit esse nõ in ipsis ædib us. neq; ædiũ partẽ: sed locum ante ianuã domus uacuũ. per quẽ de uia aditus accessusq; ad fores ædium fit. Ipsa enim ianua ꝓcul a uia fiebat area intersita quæ uacaret. Quæ porro huic uocabulo ratio sit queri multum solet. sed q̃ scripta apud idoneos autores legi: ꝓferre in mediũ non pigebit. Ve pticula sicuti quædã alia: tũ intentionẽ significat: tũ minutionem. Nam uetus & uehemens alteꝝ ab ætatis magnitudine cõpositũ elisumq; ẽ: alterũ a nimio impetu & ui mentis instructũ. Vecors aũt & uesanus priuationem significat sanitatis & cordis. Diximus aũt sup̃ius eos qui amplas domus antiquitus faciebant: locũ ante ianuã uacuũ relinquere solitos: q interfores domus & uiã medius esset: In eo loco qui dominũ eiusdẽ domus salutatũ uenerãt: prius q̃ admitterent̃: consistebãt: & neq; in uia stabant: neq; itra ædes erãt: Ab illa ergo gtãdis loci cõstitione: & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt spatia: in qbus multũ staretur ab adueniẽtibus prius q̃ intromitterent̃ in domũ. Alii consentientes uestibula eadẽ esse quæ diximus: in sensu tamẽ uocabuli dissentiunt. Referunt eni; nõ ad eos q adueniunt: sed ad illos qui in domo cõmanẽt: quoniã illic nunq̃ consistũt: sed solius transitus causa ad hunc locũ ueniunt exeundo siue redeũdo. Siue igit̃ secundũ priores p augmeutũ: siue p secundos per diminutionẽ intelligendũ est: tamen uestibula cõstat aream: quæ a uia domũ diuidit. Fauces aũt iter angustũ est: per qđ uestibulũ de uia flectit̃. Ergo Aeneas: quũ uidet fauces atq; uestibulũ domus impioꝝ nõ est intra domũ. nec cõtactu ædiũ execrabili sæuoq; polluit̃: sed de uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

Vestibulum

Vetus

Vehemens

Vecors

Vesanus

Fauces.

Bidẽtes hostiæ qd essent: inquit Auienus: interrogaui quẽdam de grãmaticoꝝ cohorte. & ille bidẽtes oues esse respõdit: iccircoq; lanigeras adiectũ: ut oues planius demonstrarent̃. Esto inquã oues bidentes dicant̃. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti scire inquam uolo. Atq; ille nihil cunctatus: oues iquit bidẽtes dictæ sunt: ꝗ duos tm̃ dentes habeãt. Tũc ego ubi terraꝝ quæso te inq̃ duos solos p naturã dentes habere oues aliquando uidisti? Ostentũ enim hoc est factis piaculis procurandũ. Tum ille petmotus mihi: & irritatus: quære inquit ea potius quæ a grammatico quærenda sunt. Nam de ouiũ dentibus opiliones percunctãtur: Facetias ego nebulonis hominis risi: & reliqui. Sed te percũctor quasi ipsius uerborum naturæ conscium. Tum Seruius. de numero dentiũ quẽ ille opi-

Bidentes.

natus est:reprehendendus a me nõ est:quum ipse iam riseris. Verum pro curandum mihi est : ne illud obrepat : q bidentes epithetum sit ouium. quum Pmponius egregius attellanarum poeta in gallis transalpinis hoc scripserit:Mars tibi uoueo facturum:si unq̃ rediero:bidente:uerre. Publius autem Nigidius in libro quem de extis composuit: bidentes appellari ait:non oues solas:sed omnes bestias bimas. Neq; tamen dixit: cur ita appellentur. Sed in cõmentariis ad ius pontificum pertinentibus: legi bidennes primo dictas.d.littera ex superfluo(ut sæpe assolet)interiecta : sicut pro reire redire dicitur:& pro reamare redamare: & redarguere ꝓ re arguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurandum: interponi solet.d.littera. Ergo bidennes primum dictæ sunt quasi biennes. & longo usu loquendi corrupta est uox: & ex bidennibus bidentes dictæ. Higinus tamen : qui ius pontificum non ignorauit : in.v. librorum : quos de Virgilio fecit:bidentes appellari scripsit hostias : quæ per ætatem duos dentes altiores haberent : per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret ætatem.

Iterum quærit Auienus in his uersibus Frena pelethronii lapithæ gyrosq; dedere impositi dorso:atq; equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos cur Virgilius equi officium equiti dederit. Nam insultare solo:& glomerare gressus:equi constat esse:nõ equitis. Bene inquit Seruius: hæc tibi quæstio nata ex incuria ueteris lectionis. Nam quia seculum nostrum ab Ennio:& omni bibliotheca uetere desciuit:multa ignoramus quæ non laterent:si ueterum lectio nobis esset familiaris. Omnes enim antiqui scriptores:ut hominem equo insidentem ita & equum quum portaret hominem:equitem uocauerunt : & equitare non hominem tantum: sed equum quoq; dixerunt Ennius libro annalium.vii.ait. Deniq; ui magna quadrupes eques: atq; elephanti proiiciũt sese. Nunquid dubium est quin equitem in hoc loco ipsum & equũ dixerit: quũ addidisset illi epitheton quadrupes? Sic & equitare quod uerbum e uocabulo equitis inclinatum est: & homo utens equo: & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucillius nãq; uir apprime linguæ latinæ scius equum & currere & equitare dicit hoc uersu. Nempe hunc currere equum nos atq; equitare uidemus. Ergo & apud Maronem:qui antiquæ latinitatis diligens fuit:ita intelligendũ est:atq; equitẽ docuere sub armis. Idest docuerunt & equum portantem hominem insultare solo : & gressus glomerare superbos.

Eques & equitare.

Subiecit Auienus: Quũ iam trabibus cõtextus acernis Staret equus scire uellem in equi fabrica casu ne an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ sit: solet tamen Virgilius temeritatem licentiæ non amare: sed rationis certæ uim rerum uel nominum eligere.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & Illustris Saturnaliorum. Liber.vii.

P Rimis mensis post epulas iam remotis:& discursim uariantibus poculis minutoribus: Prætextatus:Solet cibus inquit quũ sumitur tacitos efficere:potus loquaces. At nos & iter pocula silemus: tanq̃ debeat seriis:uel etiã philosophicis carere tractatibus tale conuiuiũ. Et Symmachus: Verũ ne ita sentis Vecti? ut philosophia cõuiuiis itersit: & non tanq̃ censoria quædã: & plus nimio uerecunda materfamilias penetralibus suis contineatur: nec misceant se libero: cui etiã tumultus familiares sunt:quũ ipsa huius sit uerecundiæ: ut strepitũ nõ modo uerborum:sed ne cogitationum quidẽ in sacrarium suæ quietis admittat. Doceat nos uel peregrina istitutio & disciplina a parthis petita:qui solẽt cũ cõcubinis nõ cũ cõiugibus inire conuiuia:tanq̃ has & in uulgus pduci:& lasciuire quoq; illas non nisi domi abditas tueri deceat tectũ pudorẽ. An ego censeã pducendã philosophiã:quo rethorica uenire ars:& pfessio popularis erubuit? Isocrates enĩ græcus orator qui uerba prius libera sub numeros ire primus coegit:quũ in conuiuio a sodalibus oraret̃:ut aliqd i mediũ de æloquẽtiæ suæ fonte pferret:hãc ueniã deprecatus est. Quæ p̃sens iquit locus & tẽpus exigit:ego nõ calleo. quæ ego calleo:nec loco p̃senti sunt apta:nec tempori. Ad hæc Eustachius:Probo Symmache ppositũ tuũ:q philosophiã ea quã maximã putas obseruatione ueneraris:ut tantũ intra suũ penetral existimes adorandã. Sed si pp hoc a cõuiuiis exulabit pcul hinc facessant & alũnæ eius: honestatẽ dico & modestiã:nec minus cũ sobrietate pietatẽ. Quã enim harum dixerim minus esse uenerabilẽ? Ita fit ut ab eiusmodi cœtibus relegatus matronarum taliũ chorus libertatẽ cõuiuiorum solis cõcubinis idest uitiis & criminibus abdicat. Sed absit:ut philosophia quæ in scholis suis sollicite tractat de officiis cõuiuialibus:ipsa cõuiuia reformidet:tanq̃ nõ possit rebus asserere:quæ solet uerbis docere:aut nesciat seruare modũ: cuius ĩ oibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa cõstituit. Neq; enĩ ita ad mẽsas inuito philosophiã:ut nõ se ipsa moderet̃:cuius disciplina est:rerum oĩum moderationẽ docere. Vt ergo inter te & Vectiũ uelut arbitrali iudicatiõe cõponã:aperiam quidẽ philosophiæ tricliniorum fores. Sed spõdeo sic intersuturã:ne mẽsuram notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tũc Furius:Quia te unicũ Eustachii inquit sectatorẽ philosophiæ nostra ætas tulit:oratus sis:ut modũ dispensationis quã das ei conuiuanti: nobis ipse patefacias. Et Eustachius:Primũ hoc eã scio seruaturã:ut secũ æstimet præsentiũ ingenia cõuiuarum. Et si plures peritos:uel saltem amato

Isocrates

Penetral.

ris sui in conuiuii societate repperit:sermonem de se patietur agitari: quia uelut paucæ litteræ mutæ dispersæ inter multas uocales in societatē uocis facile mansuescunt:ita rariores imperiti gaudentes consortio peritoꝝ: aut consonant si qua possunt:aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint: prudentibus q̄ pauciores interrerunt: sanciet dissimulationem sui: & patietur loquacitatem maiori parti amiciorē sociare:ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quia quū orator nō aliter nisi orando probetur:philosophus non minus tacendo pro tempore: q̄ loquēdo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores:in cōsensum rudis consortii salua & interquiescente ueri notione migrabunt:ut omnis discordiæ suspicio facessat. Nec mirū si doctus faciet:quod fecit quondā

Pisistratus

Pisistratus athenaꝝ tyrānus:qui quū filiis suis rectum dando consilium non obtinuisset assensum: atq; ideo esset in simultate cū liberis:ubi hoc æmulis causam fuisse gaudii cōperit:ex illa discordia sperātibus in domo regnātis nasci posse nouitatē:uniuersitate ciuium cōuocata ait: succensuisse quidem se filiis nō acquiescentibus patriæ uoluntati: Sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati ut in sententiā liberorū ipse cōcederet. Sciret igitur ciuitas sobolem regis cū patre esse cōcordem. Hoc cōmento spem detraxit insidiantibus regnātis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueq; in lætitia cōuiuiali:omne quod uidetur absonum:in unā concordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis cōuiuium. quia Socrates Phædros:pausanias:& Erisymmachos habuit. Sic ea cœna quam Callias doctissimus dedit:Charniadam dico:Antisthenē: & Hermogenem cæterosq; his similes:uerbum nullum nisi philosophū sensit. At uero Alcioni uel Didonis mensa quasi solis apta delitiis habuit hæc Ioppam:illa Poliphemum cithara canentes. Nec deerant apud Alcionum uiri saltatores:& apud Didonem Bitias: sic hauriens merum: ut se totum superflua eius effusione prolueret. Nonne siquis aut inter phæacas:aut apud pœnos sermones de sapientia erutos conuiuialibus fabulis miscuisset:& gratiam illis cœtibus aptam perderet:& in se risum plane iuste moueret? Ergo prima eius obseruatio erit æstimare conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit:nō de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquet᷑:nec nodosas & anxias:sed utiles quidē facilesq; quæstiones mouebit: Nā sicut inter illos qui exercitii genus habēt in mediis saltare cōuiuiis:siquis ut se amplius exerceat:uel ad cursum:uel ad pugillatū:sodales lacessiuerit:quasi ineptus relegabit᷑ ab alacritate consortii: Sic apud mensam q̄n licet aptis philosophandū est:ut crateri liquoris ad lætitiā nati adhibeat᷑ nō modo nymphaꝝ:sed musaꝝ quoq; admistione temperies: Nam (sicut fateri necesse ē) in omni cōuentu aut tacendū est: aut loquendum. Quæramus: silentium ne conuiuiis:an & opportunus ser-

Agathonis conuiuiū.

mo conueniat.Nã ſi ſicut apud athenas ariopagitæ tacentes iudicant:ita inter epulas oportet ſemp̄ ſileri:Nõ eſt ultra quærendũ inter mẽſas philoſophãdũ nec ne ſit.Si uero nõ erũt muta cõuiuia:cur ibi ſermo p̄mittit̃ ihoneſtus: honeſtus ꝓhibet̃?maxie] quũ non minus quã dulcedo uini: hilarẽt uerba cõuiuium: Nã ſi Homeri latentẽ prudentiã inſcruteris altius:delinimentũ illud quod Helena uino miſcuit: nõ herba fuit: non ex idia ſuccus:ſed narrandi opportunitas: q̃ hoſpitem mœroris oblitũ flexit ad gaudium. Vlyxis enim præclara facinora filio præſente narrabat.

παντὰ μεν ὀυκαν ἐγώ μυθησομαι ουδονομηνῶ
οσσοι ὀδυσσηοσ ταλασιφρονοσ εισιν ἀεθλοι
αλλοιον τοδ᾽ερεξε και ἐτ λη καρτεροσ ανηρ
δημω ενι τρωώνοτι πασχετε πηματα χαιοι

Ergo paternã gloriam & ſingula eius fortia dicendo:animũ filii fecit alacriorem. & ita credita eſt contra mœrorẽ uino remediũ miſcuiſſe. Q uid hoc inquis ad philoſophiam?Immo nihil tam cognatũ ſapientiæ:quã locis & tẽporibus aptare ſermones:perſonarũ quæ aderunt æſtimatione in mediũ uocata:Alios enim relata incitarũt exempla uirtutũ: alios beneficiorꝝ:nõnullos modeſtiæ:ut & qui aliter agebãt: ſæpe auditis talibus ad emendationẽ uenirent. Sic aũt uitiis irretitos: ſi & hoc cõuiuiis exegerit loquẽdi ordo:feriet philoſophia nõ ſentientes: ut Liber pater thyrſo ferit p̄ obliquationẽ circũfuſæ hederæ latente mucrone:qa nõ ita ꝓfitebit̃ in cõuiuio cenſorẽ:ut palã uitia caſtiget.Cæterꝝ his obnoxii repugnabunt: & talis erit cõuiuii tumultus: ut ſub huiuſmodi iuitati uideant̃ edicto. Bacchus quõ modo ferit

Q uod ſupereſt:læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri:& pugnam ſperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit:

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ rep̄henſionis emerſerit: ſic a philoſopho ꝓficiſcetur:ut & tecta & efficax ſit. Q uid mirũ ſi feriet ſapiẽs ut dixi nõ ſentiẽtes:quũ interdũ ſic repræhendat ut rep̄henſus hilaretur?Nec tantum fabulis ſuis:ſed iterrogationibus quoq; uim philophiæ nihil ineptũ loquẽtis oſtẽdet.Hãc ergo nullus honeſtus actus:locuſue:cœtuſue excludat:quæ ita ſe aptat:ut ubiq; ſic appareat neceſſaria:tanquã abeſſe illã nefas fuerit.Et Auienus:Nouas mihi duas diſciplinas uideris inducere:interrogãdi uel rep̄hendendi:ut alacritas utrinq; iis ad quos ſermo eſt excitet̃:quũ dolor ſemp̄ rep̄henſionẽ uel iuſtã ſequat̃. Vnde hæc quæ leuiter attigiſti fac quæſo enarrando planiora. Primum iquit Euſtachius hoc teneas uolo: non de ea me repræhenſione dixiſſe:quæ ſpeciem accuſationis habet:ſed quæ uituperationis inſtar eſt: hoc græci ſcõma uocãt: nõ minus quidem amarum q̃ accuſatio:ſi importune ꝓferatur.Sed a ſa- Scõmma

piente sic proferetur: ut dulcedinē quoq; non careat. Et ut prius tibi de iterrogando respondeā. Qui uult amœnus esse cōsultor: ea interrogat q̃ sunt iterrogato facilia respōsu: & quæ scit illū sedula exercitatiōe didicisse. Gaudet enim quisqs ꝓuocatur ad doctrinā suā in mediū ꝓferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime si scientia quā labore quæsiuit: cū paucis illi familiaris: & plurimis sit icognita: ut de astronomia: uel dialectica cæterisq; similibus. Tūc enim uident̃ conseq fructum laboris: quum adipiscuntur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostentationis nota: qua caret qui non ingerit: sed inuitatur ut proferat. Cōtra magne amaritudinis est: si coram multis interroges aliquem: quod non optima scientia quæsiuit. Cogitur enim aut negare se scire: quod extremū uerecundiæ damnū putant: aut respondere temere: & fortuito se euentui ueri falsiue cōmittere. Vnde sæpe nascitur iscitiæ proditio: & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti. Nec nō & qui obierunt maria & terras: gaudent quum de ignoto multis uel terrarū situ: uel sinu maris interrogantur: libenterq; respondent: & describūt modo uerbis: modo radio loca: gloriosissimū putantes quæ ipsi uiderant aliorum oculis obiicere. Quid duces & milites: qui fortiter a se facta semper dicturiunt: & non tacent arrogantiæ metu? Non ne si ut hæc referant inuitentur: mercedem sibi laboris extimant persolutam? remunerationem putantes iter uolentes narrare quæ fecerant? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ saporem: ut si inuidi uel æmuli forte præsentes sint: tales interrogationes obstrependo discutiant: & alias inserendo fabulas prohibeant illa narrari: quæ solent narranti laudem creare. Pericula quoq; præterita uel erumnas penitus absolutas qui euasit: ut referat: gratissime prouocatur. Nam qui adhuc in ipsis uel paululum detinetur: horret admonitionem: & formidat relatum. Ideo Euripides expressit: adiecit eni σώθεντα: ut ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta noster adiiciendo olim: quid aliud nisi post emensa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam sedati laboris? Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec negauerim esse malorum genera: quæ non uult qui pertulit uel transacta meminisse. Nec minus interrogatus offenditur: q̃ quum in ipsis malis fuit: ut qui carnifices expertus est: & tormenta membrorū: ut qui infaustas pertulit orbitates: uel cui nota quondā afflicta censoria est. Caue interroges: ne uidearis obiicere. Illum sæpe si potes ad narrandum prouoca: qui recitando fauorabiliter exceptus est: uel qui libere & feliciter legationem peregit: uel ab imperatore comiter affabiliterq; susceptus ē: uel siquis tota pene classe a piratis occupata: seu igenio seu uiribus solus euasit: qa uix implet desideriū loquētis reꝝ taliū uel lōga narratio. Iuuat: si quē dicere iusseris amici sui repētinā felicitatē. quantus illi honor acreuerit: quā sponte non audebat uel tacere uel dice

Dicturiunt.

re: modo iactantiæ m̄odo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet: interrogetur de siluæ ambitu: de ambage lustrorum: de uenationis euentu. Religiosus si adest: da illi referendi copiam: quibus obseruationibus meruerit auxilia deorum: quantus illi cerimoniarum fructus: quia & hoc genus religionis existimant: numinum beneficia non tacere. Adde quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex præsens est: habes occasionem qua plurimum illi contulisse uidearis: si eum interroges: uel quæ ad illum omnino nō pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus quandam congeriem simul interrogantium Nestori fecit offerri:

Senibus loquacitas ē familiaris

Tot loquēdi semina interrogādo congessit: ut pruritum senectutis expleret. Et Virgilianus Aeneas gratum se ad oīa præbens Euandro: uarias illi narrādi occasiones ministrat. Neq; enim de una re aut altera requirit: sed singula lætus Exquiritq; auditq; uirū monumēta prio℞. Et Euāder consultationibus captus scitis q̄ multa narrauerit.

Hæc dicētem fauor excæpit omniū. Sed mox subiecit Auienus. Vos omnes qui doctorum doctissimi adestis orauerim: ut hortau uestro Eustachius quæ de scōmate paulo ante dixerit: animetur aperire. Oibusq; ad hoc ꝓuocātibus ille cōtexuit. Præter categoriā quæ est ψογοσ: & præter διαβολην quæ delatio est: sunt alia duo apud græcos nomina lœdoria: & scōma: quibus nec uocabula latina reperio: nisi forte dicas lœdoriam exprobrationē esse ad directam cōtumeliam: Scōma enim pene dixerim morsum figuratū: quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur: ut aliud sonet: aliud itelligas. Nec tamē semp ad amaritudinē pergit: sed nōnunq̄ iis in quos iacit̄ & dulce ēst. Quod genus maxime uel sapiens: uel alias urbanus exercet: præcipue inter mēsas & pocula: ubi facilis ē ad iracundiam ꝓuocatio. Nā sicut in præcipiti stantē uel leuis tactus ipellit: ita uino uel ifusum uel aspersum paruus quoq; dolor icitat in furorem. Ergo cautius in cōuiuio abstinendum scōmate: quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærent talia dicta: q̄ directe lœdorie: ut hami coangulosi q̄ directi mucrones tenacius infigunt̄: maximeq; dicta huiusmodi risum ꝑsentibus mouent: quo uelut assensus genere confirmat̄ iniuria. Est enim lœdoria huiusmodi: Oblitus ne es quia salsamenta uendebas? Scōma autem: qd̄ diximus sæpe cōtumeliā esse celatā: tale ē. Meminimus quādo brachio te emungebas. Nā quum res eadē utrobiq; dicta sit: illud tamē lœdoria est. quod apte obiectū ex ꝓbatūq; est: hoc scōma: qd̄ figurate. Octauius q natu nobilis uidebat̄: Cicerōi recitāti ait: Nō audio quæ dicis. Ille respōdit Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est: quia Octauius libys oriūdus dicebat̄: quibus mos ē autem forare. In eundem Ciceronem Laberius: quum ab eo ad cōsessum

Lœdoria

Scomma

Lœdoria
Scomma

non reciperetur: dicente recipere te nisi anguste sederemus: ait ille minus mordaciter: Atqui solebas duabus sellis sedere. obiiciens tāto uiro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit: nisi anguste sederemus: scomma ē in .C. Cæsarem: qui ī senatū passim tam multos admittebat: ut eos .xiiii. gradus capere nō possent. Tali ergo genere quod fœtum cōtumeliæ ē: abstinēdum sapienti sup cæteris in cōuiuio ē: Sunt alia scōmata minus aspera edentatæ belluæ morsus: ut Tullius in consulē qui uno tantū die cōsulatū peregit. Solent inqt esse flamines diales: modo cōsules diales habemus. Et in eundē: Vigilantissimus ē consul noster: qui in consulatu suo somnum nō uidit. Eidemq; exprobranti sibi. q̄ ad eundem cōsulem non uenisset: Veniebam inquit: sed nox me cōpræhendit. Hæc & talia sunt: q̄ plus urbanitatis: minus amaritudinis habent: ut sunt & illa de nōnullis corporis uitiis aut parū aut nihil gignētia doloris: ut si in caluitiū cuiusq̄ dicas uel in nasum: seu curuam erectionē: seu socraticā depressionē. Hæc enī quanto minoris infortunii sunt: tanto lenioris doloris. Cōtra oculorū orbitas non sine excitatione cōmotionis obiicitur. Quippe Antigonus rex Theocritum chium: de quo iurauerauerat q̄ ei parsurus esset occidit: ꝓpter scomma ab eodē de se dictū. Quum enim quasi puniendus ad antigonū raperetur: solantibus eum amicis: ac spē pollicentibus: q̄ omnino clæmentiam regis experturus esset: quum ad eius oculos uenisset: respōdit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem antigonus uno orbatus oculo: & importuna urbanitas maledicacem luce priuauit. Nec negauerim philosophos quoq; incurrisse nōnunq̄ per indignationē hoc genus scommatis. Nam quum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philosophos ad conuiuium congregasset: & irridendo eorum minutulas quæstiones: scire se uelle dixisset: cur & ex nigra & ex alba faba pulmentū unius coloris edat. Aridices philosophus indigne ferens: tu nobis inquit absolue: cur de albis & nigris loris similes maculæ gignantur. Sunt scommata quæ in superficie habēt speciem cōtumeliæ: sed interdum non tangunt audientes: quum eadem si obnoxio dicantur exagitant: ut contra sunt quæ speciem laudis habent: & personam audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper reuerterat: obseruata quod mireris domitiani temporis præturæ maxima castitate. Is quum æger assidenti amico diceret: frigidas se habere manus: renidens ille ait. At qui eas de prouincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Quitus: delectatusq; est: quippe alienissimus a suspicione furtorum. Contra si hoc diceretur male sibi consci det sua furta recolenti: exacerbasset auditum. Critobolū famosæ pulchritudinis adolescentem Socrates quū ad comparationem formæ prouocaret: iocabatur: nō irridebat. Certe si dicas cōsumatarū diuitiarum uiro: tibi excito creditores tuos: aut si nimis casto: gratæ sūt tibi meretrices: qa con

Theocritus chius

Aridices philosophus

Scōmatum duæ spēs.

L. Quintus prætor.

tinuã eas largitatẽ ditasti:utiq; delectabuntur: scientes his dictis suã conscientiã non grauari. Sicut cõtra sunt: quæ sub specie laudis exagitãt: sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixero: Achilli uel Herculi cõparandus es: aut famosæ iniquitatis uiro: ego te Aristidi in æquitate ꝑpono: sine dubio uerba laudẽ sonantia ad notã uitupationis suæ uterq; tracturus est. Eadem scommata eoidẽ modo iuuare modo mordere possunt pro diuersitate ꝑsentiũ ꝑsonaꝝ. Sunt eni quæ si corã amicis obiiciantꝰ nobis: libenter audire possimus. & uxore uero seu parentibus: magistris ue ꝑsentibus dici in nos aliqđ scomma nolimus: nisi forte tale sit: quod illoꝝ censura libenter accipiat: Vt siqs adolescentem corã parentibus uel magistris irrideat: q; insanire possit cõtinuis uigiliis: lectionibusq; nocturnis: aut uxore præsente: q; stulte faciat uxorium se præbendo: nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur: & præsentes hilaritate perfundunt. Cõmendat scomma & conditio dicentis: si ĩ eadem causa sit: ut si alium de paupertate pauper irrideat: si obscure natum natus obscure. Nam Tharsius Amphias quũ ex hortulano potens esset: & in amicũ quasi degenerem nõnulla dixisset: mox subiecit: Sed & nos de eisdem seminibus sumus: & omnes pariter lætos fecit. Illa uero scommata directa lætitiam cum in quem dicuntur infundunt: si uirum fortem uituperes quasi salutis suæ prodigum: & pro aliis mori uolentem: aut si obiecceris liberali: q; res suas profundat minus sibi q̃ aliis consulendo. Sic & Diogenes Antisthenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare. Ipse me aiebat mendicum fecit ediuite: & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem ista dicebat: q̃ si diceret: gratus illi sum: quia ipse philosopum me & consumatæ uirtutis uirum fecit. Ergo quum unum nomen scommatis sit: diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios iter cætera exactæ uitæ istituta: hoc quoq; exercitii genus Lycurgo est institutum: ut adolescentes & scommata sine morsu dicere: & ab aliis in se dicta perpeti discerent. Ac siquis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset: ulterius ei in alterum dicere non licebat. Quum ergo uideas mi Auiene (instituenda est enim adolescentia tua: quæ ita docilis est: ut dicenda præcipiat) quum uideas inquã: anceps omne esse scommatum genus: suadeo in cõuiuiis in quibus læticiæ insidiabitur ira: ab eiusmodi dictis facessas: & magis quæstiones conuiuiales uel proponas: uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt: ut & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit: & Plutarchus: & uester Apuleius. Nec contemnendum sit: quod tot philosophantium curam meruit. Ludicrum

Et Prætextatus: Hoc quæstionum genus quum & senilem deceat ætatem: cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hæc apta cõuiuio fabulemur: nec de cibatu tantũ: sed & si qua de natura corporũ: uel alia: ꝑsente maxie Disario nostro: Cibatu:

cuius plurimũ ad hoc genus quæstionũ poterit ars & doctrina cõferre: sortiamurq;(si uidet̃)ut per ordinẽ unusquisq; ꝓponat quã soluendam existimet quæstionem. Hic assensi omnes. Prætextato anteloquiũ detulerunt: orantes ut quum ipse cœpisset: cæteris ex filo consultationis eius: interrogandi constitueretur exemplum.

Anteloquiũ

Cibus ne simplex: an multiplex digestu facilior sit.

Tum ille quæro inquit: utrũ simplex an multiplex cibus digestu facilior sit: quia multos hũc: nõnullos illũ sectantes uidemus. Et ẽ quidẽ superba ac cõtumax: & ueluti sui ostentatrix cõtinentia: cõtra amœnam se & comem appetẽtia uult uideri. Quũ ergo censoria sit una: delicata altera: scire equidem uelim: q̃ seruandæ aptior sit sanitati. Nec longe petẽdus assertor est: quũ Disarius adsit: qui qđ cõueniat corporibus humanis nõ minus callet: q̃ ipsa natura huius fabricæ autor & nutrix. Dicas ergo uelim: quid de hoc quod q̃rit̃ medicinæ ratio ꝑsuadeat: Si me Disarius inqt aliquis ex plebe imperitoꝝ de hac q̃stione cõsuluisset: quia plebeia ingenia magis exemplis q̃ rõne capiunt̃: admonuisse illũ contentus forem institutionis pecudũ: quibus quũ simplex & uniformis cibus sit: multo saniores sunt corporibus humanis: & inter ipsas illæ morbis implicantur: quibus (ut altiles fiant) offæ cõpositæ & quibusdã cõdimentis uariæ farciũtur. nec dubitaret posthac: quũ aduertisset aĩalibus simplici cibo utentibus familiarem sanitatẽ: ægrescere aũt quæ saginant̃: & cõposita uarietate crudescere. Fortasse illũ attentiorem exemplo altero fecissem: ut consideraret nullũ unq̃ fuisse medicoꝝ circa curas ægrescẽtiũ tam audacis negligentiæ: ut febrienti uariũ & nõ simplicẽ cibũ daret. Adeo cõstat q̃ facilis digestu sit uniformis alimonia: ut ei uel cũ infirma sit natura sufficiat: Nec tertiũ defuisset exemplũ: ita esse uitandam ciboꝝ uarietatem: ut uaria solent uina uitari. Quis enim ambigat: eum qui diuerso uino utitur: in repentinam ruere ebrietatem? nec dum hoc potus copia postulante? Tecum autem Vecti: cui soli perfectionem disciplinarũ omnium contigit obtinere: non tam exemplis: q̃ rõne tractandum est: quæ & me tacente clam te esse non poterit. Cruditates eueniũt: aut qualitate succi: in quẽ cibus uertitur: si non sit aptus humori qui corpus obtinuit: aut ipsius cibi multitudine: non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt concoquenda. Ac primum de succi qualitate uideamus. Qui simplicem cibum sumit: facile quo succo uel corpus eius iuuetur: uel grauet̃: usu docente cognoscit. Nec eni ambigit cuius cibi qualitate possessus sit: quũ unum sumpserit: & ita fit: ut noxa cuius causa dep̄hensa est: facile uitet̃. Qui aũt multiplici cibo alitur: diuersas patit̃ q̃litates ex diuersitate succoꝝ. Nec cõcordãt humores ex materiæ uarietate nascentes: nec efficiũt liquidum purumue sanguinem: in quem iecoris ministerio uertuntur: & in uenas cũ tumultu suo trãseunt. Hinc morboꝝ scaturigo: qui ex repugnantium sibi humorum discordia nascuntur. Deinde quia non omnium

Noxa

quæ esui sunt: una natura est: non oĩa simul coquuntur: sed alia celerius: tardius alia: & ita fit ut digestionũ sequentiũ ordo turbet᷑. Neq; enim cibi quem sumimus: una digestio est: sed ut corpus nutriat: quattuor patit᷑ digestiones: quaꝝ unã oẽs: uel ipsi quoq; ebetes sentiũt: alias occultior ratio dephendit. Quod ut oibus liqueat: paulo altius mihi cã repetẽda est. Digestiões cibi quattuor

Quattuor sunt nobis uirtutes: quæ administrandã alimoniã receperunt. Quaꝝ una dicit᷑ δεκτικη q̃ deorsum trahit cibaria cõfecta mãdibulis. Quid enĩ tam crassam materiã per fauciũ angusta fulciret: nisi eã uis naturæ occultior hauriret? Hausta uero nõ cõtinuo lapsu p omne corpus succedẽtibus sibi foraminibus peruiũ ad imũ usq; descẽdũt: & talia q̃lia accæpta sunt: egeruntur. sed salutare officiũ digestionis expectãt. Secundæ hoc cura uirtutis ẽ: quã græci quia retentatrix ẽ uocant κατεκτικην. Tertia quia cibũ in aliud ex alio mutat: uocat᷑ αλλοιώτικη. Huic obsequunt᷑ oẽs: qa ipsa digestióibus curat. Vẽtris enĩ duo sunt orificia. Quorũ superius erectũ recipit deuorata: & in follẽ uentris recõdit. Hinc ẽ stomachus qui paterfamilias dici meruit: quasi oẽ animal solus gubernans. Nam si ægrescat: uita in ancipiti ẽ: titubante alimoniæ meatu: cui natura tanq̃ rõnis capaci uelle ac nolle cõtribuit. Inferius uero demissum intestinis ad iacentibus inserit᷑: & inde uia ẽ egeredi. Ergo in uentre fit prima digestio uirtute αλλοιωτικη in succum uertente quicqd accæptũ est. cuius fex retrimenta sunt. q̃ per intestina inferiore orificio tradẽte labuntur: & officio quartæ uirtutis: cui αποκριτικη nomẽ est: procuratur egestio. Mandibulis. Faucium. Curat digestionibus Retrimenta

Ergo postq̃ in succum cibus reformat᷑: hic iam iecoris cura succedit. Est aũt iecur cõcretus sanguis: & iõ habet natiuũ calorẽ: qui cõfectũ succũ uertit in sanguinẽ. Et sicut cibũ in succũ uerti prima est: ita succũ transire in sanguinẽ secunda digestio ẽ. Hunc calor iecoris administrandum per uenaꝝ fistulas in sua quæq; mẽbra dispergit: pte quæ ex digestis frigidissima ẽ in lyenem refusa: qui ut iecur caloris: ita ipse frigoris domiciliũ est. Nam ideo oẽs dexteræ partes ualidiores sunt: & debiliores sinistræ: quia has regit calor uisceris sui: illæ cõtagione frigoris sinistra obtinẽtis hebetant᷑. In uenis aũt & arteriis: q̃ sunt recæptacula sanguinis & spiritus: tertia fit digestio. Nã accæptũ sanguinẽ quodã modo defæcant: & qđ in eo aquosum ẽ: uenæ in uesicã refundunt: liquidũ uero purumq; & altilẽ sanguinẽ singulis totius corporis mẽbris ministrãt. Et ita fit: ut cibum solus uẽter accipiat: eius alimõia dipsa p uniuersos mẽbroꝝ meatus: ossa quoq; & medullas & ungues nutriat: & capillos. Et hæc ẽ quarta digestio: q̃ in singulis membris fit: dum quod unicuiq; mẽbro datum ẽ: ipsi mẽbro fit nutrimentũ. Nec tamen huic totiens defæcato retrimẽta sua de sunt: quæ quum mẽbra omnia in sua sunt sanitate: per ocultos euanescũt meatus: Si qua uero pars corporis ægrescat: in ipsam quasi infirmiorẽ ultia illa quæ diximus retrimẽta labunt᷑. Et hinc nascunt᷑ causæ quæ ρευματα Iecur quid Lyen Dexteræ partes cur ualidiores: sinistræ minus. Vrina quõ fit Retrimenta

medicis uocare mos est. Si enim fuerit ultimi succi iusto uberior multitudo: hāc a se repellit pars corporis illa: q̄ sanior ē: & sine dubio labit̄ in īfirmā: quæ uires nō habet repellēdi. Vñ & alieni recæptio distēdit locū: in quē ceciderit: & hic creant̄ dolores. Hæc ē ergo triplex cā uel podagræ: uel cuiuslibet ex cōfluētia morbi. i. multitudo humoris: fortitudo mēbri a se repellētis: & recipiētis īfirmitas. Q uū igit̄ asseruerimus: q̄ttuor i corpore fieri digestiōes: quarꝫ altera pendet ex altera: & si p̄cedens fuerit impedita: nullus fit sequētis effectus: recurramus aio ad illā primā digestionē: quæ in uētre cōficitur: & inueniet̄ qd impedimēti ex multiformi nascat̄ alimonia. Diuersoꝫ enim ciboꝫ diuersa natura ē: & sunt q celerius: q̄ tardius digerunt̄. Q uū ergo prima digestio uertit̄ in succū: quia nō simul accæpta oia uertunt̄: quod prius uersum ē: dum alia tardius uertunt̄: acescit: & hoc sæpe ēt eructādo sentimus. Alia quoqꝫ qbus tarda digestio ē: uelut ligna humida: q̄ urgente igne fumū de se creāt: sic illa iminēte igne naturæ: fumant: dū tardius coquunt̄: siqdem nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus aūt simplex nō habet cōtrouersam morā: dum simplicē in succū uertitur. Nec digestio illa turbat̄: dum oēs sibi pro statuta momentoꝫ dimēsione succedūt. Siqs aūt (quia nihil impatiētius impitia) rationes has dedignet̄ audire: extimās nō impediri digestionē: nisi sola ciboꝫ multitudine: nec uelit de qualitate tractare. Hic quoqꝫ multiformis alimonia dep̄hendit̄ causa morboꝫ. Nā pulmentoꝫ uarietas recipit uaria condimenta: qbus gula ultra q̄ naturæ necesse est: lacessit̄: & fit inde congeries: dum pruritu desiderii amplius: uel certe de singulis parua libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat illos cibos potusue uitādos: qui ultra sitim famēue sedandā ꝓducunt appetētiā. Deniqꝫ uel ꝓpter hoc edendi uarietas repudiet̄: quia plena ē uoluptatis: a qua seriis & studiosis cauendū est. Q uid. n. tā cōtrariū: q̄ uirtus & uoluptas? Sed modū disputationis facio: ne uideat hoc ip̄m in quo sumus (licet sobriū sit) tamē qa uariū est: accusare conuiuium.

Morborum causæ

Hæc quū Prætextato & cæteris ꝓna assensiōe placuissent. Euāgelus exclamauit nihil tā indignū toleratu: q̄ ꝙ aures nostras græca līgua captiuas tenet: & uerboꝫ rotunditati assentire cogimur circūuenti uolubilitate sermonis: qa ad extorquendā fidē agit in audiētes tyrānū. Et quia his loquēdi labyrinthis īpares nos fatemur: age Vecti hortemur Eustachiū: ut recæpta cōtraria disputatiōe: quicqd pro uario cibo dici pōt: uelit cōmunicare nobiscū: ut suis telis līgua uiolenta succūbat: & græcus græco eripiat hūc plausum: tanq̄ cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iocūdā Euāgele amarius postulasti. Audere. n. cōtra tam copiose & elegāter inuēta: res est q̄ habeat utilē uoluptatē: sed non tanq̄ ingeniis insidiātes & gloriosis tractatibus inuidētes hoc debemus expetere. Nec abnego potuisse me quoqꝫ tanq̄ palinodiam canere. Est. n. retho-

rica prælusio:cõmunes locos in utramuis partem inuentorꝝ alternatione tractare. Sed quia facilius græcorꝝ inuentionibus a græcis forte aliis relata respondent:te Eustachii oramus omnes:ut sensa & inuenta Disarii cõtrariis repellendo:in integrũ restituas exautoratũ conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a se officiũ deprecatus:ubi tot impellentium procerum quibus obuiandum nõ erat:hortatui succubuit. Obuiandũ

Bellũ inquit duobus mihi amicissimis cogor indicere. Disario & cõtinẽtiæ. Sed ab autoritate uestra tanq̃ ab edicto prætoriis impetrata uenia: gulæ patronũ(quia necesse est)pfitebor. In primo speciosis magis quã ueris penes nos Disarius exemplis:ut docebitur:nostri cæpit ingeniũ. Ait enim pecudes uti simplici cibo:& ideo expugnari difficilius earꝝ quã hominũ:sanitatẽ. Sed utrũq; falsum ꝓbabo. Nã neq; simplex ẽ animalibus mutis alimonia:nec ab illis quã a nobis morbi remotiores. Testatur unũ uarietas pratorꝝ quæ depascunt̃:q̃bus herbæ sunt amaræ pariter & dulces:aliæ succũ calidũ aliæ frigidũ nutrientes:ut nulla culina possit tã diuersa cõdire:q̃ in herbis natura uariauit. Notus est Eupolis inter elegãtes habẽdus ueteris comediæ poetas. Is ĩ fabula quæ inscribit̃ æges: inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactãtes: βοσκομεθυλησ απο παντοδαπησ. Videt̃ ne uobis cibo ꝝ ista simplicitas:ubi tot enumerantur uel arbusta uel frutices:nõ minus succo diuersa quã nomine? Quod aũt nõ facilius morbis hoĩes:quã pecudes:occupent̃:Homero teste contentus sum:qui pestilentiã refert a pecudibus esse inchoatã:quãdo morbus anteq̃ in hoĩes posset irrepere:facilius captis pecoribus ĩcubuit. Sed & quanta si mutis animalibus infirmitas:uitæ breuitas indicio est. Quid enim eorꝝ quibus noticia nobis in usu est:potest annos hoĩs æquare? nisi recurras forte ad ea quæ de coruis atq; cornicibus fabulosa dicuntur. Quos tñ uidemus oĩbus inhiare cadaueribus:uniuersisq; seminibus insidiari:fructus arborꝝ persequi. Nã nõ minus edacitatis habẽt: q̃ de longæuitate eorꝝ opinio fabulat̃. Secundũ(si bene recordor)exemplũ est:solere medicos ægris simplicẽ cibũ offerre.nõ uariũ: quũ hunc offeratis (ut opinor)nõ quasi digestu faciliorẽ:sed quasi minus appetẽdũ:ut horrore uniformis alimoniæ:edendi desideriũ langueſceret:quasi multis concoquẽdis ꝓ infirmitate nõ sufficiẽte natura. Ideo siquis ægrescentiũ uel de ipso simplici cibo amplius appetat:subducitis adhuc desiderãti. Ideo uobis cõmẽto tali nõ qualitas:sed modus quæritur. Quod autẽ in edendo sicut ĩ potando suades uaria uitari:habet latentis captionis insidias: quia nomine similitudinis coloratur. Cæterũ longe alia cibo ꝝ ratio est. Quis enim unq̃ edendo plurimũ mente sauciatus est? quod in bibẽdo contingit. Fartus eni cibo:stomacho uel uẽtre grauat̃:infusus uino fit similis insano. Opinor quia crassitudo cibi uno ĩ loco permanẽs expectat administrationẽ digestiõĩs:& tũc demũ membris sensim cõfectus illabit̃:potus Vinum quare inebriat.

ut natura leuior mox altum petit:& cerebrũ: quod ĩ uertice locatũ est fe rit:fumi calentis aspergine:& ideo uaria uina uitant̃:ne res quæ ad possi dendũ caput repẽtina est:calore tã diuerso q̃ subito consilii sedẽ sauciet. Quod æque in cibi uarietate metuendũ nulla similitudo:ratio nulla per suadet. In illa uero disputatiõe:qua digestionũ ordinẽ sermõe luculento & uario digessisti:illa oĩa quæ de natura humani corpis dicta sunt: & nihil nocent ꝓpositæ quæstioni:& eloquẽter dicta nõ abnego. Illi soli non

Assentior

assentior:ꝙ succos uarios de ciboꝝ uarietate cõfectos dicis cõtrarios eẽ corporibus:quũ corpora ipsa de cõtrariis qualitatibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido:de sicco & humido cõstamus:Cibus uero simplex cui adest succũ de se unius qualitatis emittit. Scimus aũt similibus simi lia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutrient̃? Singu la aũt ad se similitudinẽ sui rapere testis est Empedocles: qui ait.

Te aũt sæpe audio Hippocratis tui uerba cũ admiratione referentem.

Ergo si homo nõ unum:nutriendus est nõ ex uno. Nã & deus oĩum fa bricator:aerẽ:quo circũfundimur:& cuius spiramus haustu:nõ simplicẽ uoluit habere q̃litatẽ:ut aut frigidus sit semp:aut caleat:sed nec cõtinuæ siccitati:nec perpetuo eũ addixit humori:quia una nos nõ poterat quali tate nutrire de ꝑmistis quattuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & hu mectũ. Sicca est æstas & calida. Auctũnus siccus & frigidus. Hyems hu mida pariter & frigida ẽ. Sic & elemẽta quæ sunt nostra principia:ex di uersitatibus etiã ipsa cõstãt:& nos nutriũt. Est enim ignis calidus & sic cus. Aer humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformẽ cibũ redigis:quũ nihil nec in nobis:nec circa nos:nec in iis de qbus sumus uniforme sit? Quod aũt acescere:uel nõnunq̃ fumare ĩ stomacho cibũ: uis assignare uarieta ti:ut credamus:prunũcies oportet:aut semp eũ qui uario cibo utit̃ hæc pati:aut nunq̃ illũ pati qui simplicẽ sumit. Si uero & qui mẽsa fruit̃ co piosa hoc uitiũ sæpe nõ sentit:& q se uno cibo afficit:sæpe sustinet quod

Noxa.

accusas:cur hoc uarietati:& nõ ꝑpetuo eũ edacitati assignas? Nam & de simplici auidus noxã patit̃ cruditatis:& in uario moderatus digestionis cõmodo fruit̃. At inquies:ipsa imoderatio ex ciboꝝ uarietate nascitur:ti tillãte gulã:& ad assumenda plura q̃ necesse est ꝓuocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuoluor:cruditates de modo:nõ de qualitate ꝓuenire. Mo dum enim seruat:qui sui potẽs est. Et in mẽsa sicula uel asiana excedit im patiens:etiã si solis oliuis aut olere uescat̃. Et tñ ille copiosus:si modera tionẽ tenuit:sanitatis compos ẽ:cõtra insanus fit ille: cui merus sal cibus est:si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremo si in his quæ sumimus ua

rietatem noxiā putas: cur potionum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis: ex tam cōtrariis ac sibi repugnantibus mista componitis? Succo papaueris admiscetis euphorbiū: mandragorā: aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis: inserentes poculis testiculos castorꝝ: & uenenata corpora uiperarum: quibus admiscetis qcquid nutrit india: quicquid deuehit herbarꝝ: qbus creta generosa est. Quū ergo ad custodiā uitæ hæc faciant remedia: q cibus siqdem illa eā reuocent: iste cōtineat: cur illis ꝓuidere uarietatē laboras? istū squalori uniformitatis adiicis? Post oīa in uoluptatē censura cothurnati sermonis inuectus es: tanq̄ uoluptas uirtuti semp inimica sit: & nō quū in luxum spreta mediocritate ꝓlapsa est. Quid enim agit ipse seruus: nō edēdo nisi cogēte fame: nec potādo præter sitim: nisi ut de utroq; capiat uoluptatē? Ergo uoluptas nō mox noīe ipso infamis est: sed fit modo utendi uel honesta uel arguēda. Parū est si accusata sit: & nō etiā laudetur uoluptas. Nā cibus qui cū uoluptate sumit: desiderio tractus i uētrē reconditur patula expectatione rapientē: & dū animose fruit: mox eū concoquit. Quod nō ex æquo cibis euenit: quos nulla sui dulcedo commendat. Quod ergo accusas uarietatē quasi gulæ irritamentū: quū salus sit hominis: uigere appetentiam: qua deficiēte languescit: & periculo fit ꝓpior. Nam sicut in mari gubernatores uento suo: etiā si nimius sit: cōtrahendo in minorē modum uela præteruolant: & flatum quū maior est coercent: sopitū uero excitare nō possunt: ita & appetentia quū titillatur & crescit: rationis gubernaculo temperatur. Si semel ceciderit: animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus: & cibum appetentia sola cōmendat: elaborandum nobis est cōmento uarietatis: ut hæc semper prouocetur: quum præsto sit ratio: quæ intra moderatiōis suæ terminos temperet. Memineritis tamen lepido me cōuiuio adesse: nō anxio. Nec sic admitto uarietatē: ut probem ubi quærunt æstiuæ niues: & hybernæ rosæ. Et dum magis ostētui: q̄ usui seruitur: siluarꝝ secretum omne lustratur: & peregrina maria sollicitantur. Ita enim fit: ut etiā si sanitatem sumentiū mediocritas obseruata non sauciet: ipse tamen luxus morū sit ægritudo.

Noxia

Appetentia Titillatur

Ostentui.

His fauorabiliter excæptis: Disarius: obsecutus es: inq̄t: Eustaehi dialecticæ: ego medicinæ. Qui uolet eligere sequēda: usum cōsulat: & quid sit utilius sanitati experiētia docebit. Post hæc Flauianus. & alios quidē medicos idem dicentes semper audiui: uinum inter calida censendum. Sed & nunc Eustachius quū causas ebrietatis attingeret: prædicabat uini calorem. Mihi aūt sæpe hoc mecū reputanti uisa est uini natura frigori propior q̄ calori: & in medium profero: quibus ad hoc extimandum trahor: ut uestrū sit de mea extimatione iudiciū. Vinum quantum mea fert opinio: sicut natura frigidum est: ita capax: uel etiam appetens caloris fit: quum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum quum tactu sit frigidum:

Vinū natura frigidum.

ψυχρὸν χαλκὸν ὀλοῦσιν: si tamen solem pertulerit: cōcalescit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio psuadeat requiramus. Vinū aut fotu aut potu interioribus cōciliať. Vt superficiem curet adhibetur: quū infundiť cuti. Quin frigidū sit nec medici inficias: eunt: calidum tamen in inrerioribus prædicant: quū non tale descendat: sed admistū calidis cōcalescat. Certe respondeāt uolo: cur stomacho ī lassitudinē degeneranti: ad instaurandas cōstrictione uires offerant ægrescēti uinū: nisi frigore suo lassata cogeret: & colligeret dissoluta. Et quū lasso (ut dixi) stomacho adhibeāt calidum: ne crescat ulterius lassitudo: a uini potu nō ꝓhibent defectū in robur hac curatione mutātes. Dabo aliud indicium accidētis uino q̄ ingētis caloris. Nā siquis aconitum nesciēs hauserit: nō nego haustu eū meri plurimi: solere curari. Infusum enim uisceribus trahit ad se calorē: & ueneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cū uino tritum potui datū sit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tūc enim uinū natura frigidū admistione sui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iā calescit: quia nō liberū: sed admistum alii: imo in aliud uersum descēdit ī uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinū iugerit: ut in utroq; morbo cōstringat meatus: Insomnem medici frigidis oblinūt: modo papaueris succo: modo mādragora uel similibus: in quibus est & uinum. Nam uino somnus reduci solet: quod nō nisi ingētis frigoris testimoniū est. Deinde oīa calida uenerē prouocāt: & semen excitant: & generationi fauent. Hausto aūt mero plurimo: fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum cōcæptioni ferunt: quia uini nimietas ut frigidi: facit semē exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimam extimationis meæ habet assertionem: ꝙ quæcunq; nimium algentibus: eadem contingunt ebriis: fiunt enim tremuli pallidi graues & saltu tumultuantis spiritus. Artus uero & membra quatiūtur. Idem corporis torpor ambobus: eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille: quem παράλυσιν græci uocant: sic nimio uino: ut multo algore contingit. Respice etiam quæ genera curationū adhibeātur ebriis. Non ne cubare sub multis operimentis iubentur: ut extinctus calor refoueatur? non & ad calida lauacra ducuntur? nō illis unctionū tempore calor corporis excitatur? Postremo qui fiunt crebro ebrii: cito senescunt. Alii ante tempus cōpetentis ætatis uel caluicio: uel canicie insigniuntur: quæ non nisi iopia caloris eueniūt. Quid aceto frigidius: quod culpatū uinū est? Solum enim hoc ex oibus humoribus crescentē flammā uiolenter extinguit: dum p frigus suū calorē uincit elementi. Nec hoc p̄tereo: ꝙ ex fructibus arboꝝ illi sunt frigidiores: quoꝝ succus imitatur uini saporē: ut mala seu simplicia seu granata seu cydonia: quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim: ꝙ me sæpe mouit & exercuit mecū disputantem: quia ī medium ꝓferre uolui quid de uino extimauerim sentiendū. Ceteꝝ cōsulta-

tionem mihi debitam nõ omitto. Te enim Disari cõuenio: ut quod quærendũ mihi occurrit absoluas: Legisse apud græcũ philosophũ memini: (ni fallor) ille: Aristoteles fuit: in libro quẽ de ebrietate cõposuit. Mulieres raro in ebrietatẽ cadere: crebro senes: nec cãm uel huius frequẽtiæ uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturã corpo℞ tota hæc quæstio ptinet: quã nosse & industriæ tuæ & pfessiõis officiũ est: uolo te causas rei: quã ille sententiæ loco dixit: si tñ philosopho assentiris aperire.

Tum ille recte & hoc Aristoteles ut cætera: nec possum non assentiri uiro cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres inquit raro inebriantur: crebro senes. Rationis plena gemina ista sententia: & altera pendet ex altera. Nã quũ didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iã tenemus quid senes ad hoc frequẽter impellat. Cõtrariã enim naturã sortita sunt muliebre corpus: & corpus senile. Mulier humectissimo ẽ corpe. Docet hoc & leuitas cutis & splendor: docent præcipuæ assiduæ purgationes supfluo exonerãtes corpus humore. Quũ ergo epotũ uinũ in tã largũ ceciderit humorẽ: uim suã perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri sedem ferit: fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem: q muliebre corpus crebris purgationibus deputatũ: pluribus consertum foraminibus: ut pateat i meatus: & uias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. Contra senibus siccũ corpus est: quod pbat asperitas & squalor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletũ fit difficilior: qđ est idiciũ siccitatis. Intra hos uinũ nec patit contrarietatẽ repugnãtis humoris: & integra ui sua adhæret corpori arido: & mox loca tenet quæ sapere homini ministrant. Dura quoq; esse senũ corpora nulla dubitatio est: & ideo etiã ipsi naturales meatus in mẽbris durioribus obserant: & hausto uino exhalatio nulla cõtingit: sed totũ ad ipsam sedem mentis ascendit. hic fit ut & sani senes malis ebriorũ laborent: tremore membro℞: linguæ titubãtia: abũdantia loquendi: iracũdiæ concitatiões: quibus tã subiacẽt iuuenes ebrii: q̃ senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsum uini: nõ accipiũt hæc mala: sed incitant: qbus ætatis ratione iã capti sunt. Probata oĩbus Disarii disputatiõe subiecit Symmachus: Vt spectata ẽ tota ratio quã de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit: ita unũ ab eo ptermissum ẽ: nimio frigore: qđ in ea℞ corpe est: frigescere haustũ uinũ: & ita debilitari: ut uis eius q̃ elanguit: nullũ calorem possit: de quo nascitur ebrietas excitare.

a D hæc horus: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidã mulierũ esse naturã: quã ego calidiorẽ uirili (si tibi uolẽti erit) facile pbabo. Humor naturalis in corpe: qñ ætas trãsiit pueritiã: fit durior: & acuit in pilos. Ideo tũc & pubes & genæ & aliæ ptes corpis uestiunt. Sed i muliebri corpe hũc humorẽ calore siccante: fit iopia pilo℞: & ideo in corpore sexus huius manet cõtinuus splẽdor & leuitas est. Est & hoc i illis indi

Mulieres cur rarius: Senes crebrius inebriantur.

Mulierũ naturã calidiorem eẽ uirili.

Pili quare in uiro & nõ in fœmina.

cium caloris: abūdantia sanguinis cuius natura feruor ē. Qui ne urat corpus si insidiat: crebra purgatōe subtrahit. Quis ergo dicat frigidas: quas nemo pōt negare plenas caloris: qa sanguinis plenæ sūt: Deide licet urēdi corpa defunctorꝝ usus nostro sæculo nullus sit: lectio tñ docet eo tpe: quo igni dari honor mortuis habebat: si qñ usu uenisset ut plura corpa simul incēderent: solitos fuisse funerū mistros denis uirorꝝ corpibus adiicere singula muliebria: & unius adiutu: quasi natura flamei & ideo celeriter ardētis: cætera flagrabāt. Ita nec ueteribus calor mulierū habebat incognitus. Nec hoc tacebo: ꝙ quū calor semp generatiōis causa sit: fœminæ ideo celerius q̄ pueri fiunt idoneæ ad generādū: quia calent amplius. Nā & secūdū iura publica duodecimus annus in fœmina: & quatuordecimus in puero definit pubertatis ætatem. Quid plura: Nō ne uidemus mulieres qñ nimium frigus est: mediocri ueste cōtentas: nec ita operimētis plurimis inuolutas: ut uiri solent: scilicet naturali calore contra frigus quod aer ingerit repugnāte:

Responsio ad prædicta.

a D hæc renidens Symmachus: Bene inqt Horus noster tentat uideri orator ex cynico: qui in cōtrariū uertit sensus: quibus pōt muliebris corpis frigus pbari. Nā qđ pilis: ut uiri nō obsident: inopia caloris ē. Calor est enim: q pilos creat. Vñ & eunuchis desunt: quorꝝ naturam nullus negauerit frigidiorē uiris. Sed & i corpe humano illæ partes maxime uestiunt: qbus amplius inest caloris. Leue aūt ē mulierꝝ corpus: quasi naturali frigore denset. Comitat enim algorē densitas: leuitas densitatē. Qđ uero sæpe purgātur: nō multi sed uitiosi humoris indiciū est. Indigestum est enim & crudū quod egeritur: & quasi infirmū effluit: nec habet sedē: sed natura quasi noxiū & magis frigidū pellitur. Quod maxime pbat: quia mulieribus quū purgant: etiam algere contingit. Vñ intelligit frigidū esse quod effluit: & ideo in uiuo corpe nō manere quasi iopia caloris extinctū. Qđ muliebre corpus iuuabat ardētes uiros: nō caloris: sed pinguis carnis & oleo similioris argumētū est. quod nō illis cōtingeret ex calore. Quod cito admonent generatiōis: nō nimii caloris: sed naturæ ifirmioris est: ut exilia poma celerius maturescūt: robusta serius. Sed si uis itelligere in generatiōe uerā rōnem caloris: cōsidera uiros lōge diutius pseuerare i generādo: q̄ mulieres i pariēdo. Et hæc tibi sit idubitata pbatio in utroq; sexu: uel frigoris uel caloris. Nā uis eadē in frigidiore corpe celerius extinguit: in calidiore diutius pseuerat. Qđ frigus aeris tolerabilius uiris ferūt: facit hoc frigus suū. Similibus enī similia gaudēt. Ideo ne corpus earꝝ frigus horreat: facit cōsuetudo naturæ: quā sortitæ sūt frigidiorē. Sed de his singuli ut uolunt iudicent. Ego uero ad sortem cōsulendi uenio: & quod scitu dignū extimo: ab eodē Disario quæro & mihi usq; ad effectū nimio amico: & cū in cæteris tum in his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui: cū uindimiales fructus p ānua solēnitate legerent.

Eunuchis cur pili desūt.

Erat uidere permistos rusticis seruos haurire uel de expresso:uel de sponte fluente mustū:nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar:quos impelli ad insaniā paruo uino nouerā. Quæro quæ ratio de musto ebrietatem:aut tardam fieri faciat:aut nullam.

a D hæc Disarius:Omne quod dulce est cito saciat:nec diuturnā desiderii sui fidem tenet.Sed in locū sacietatis succedit horror:In musto autem sola dulcedo est:suauitas nulla:Nam uinum cum infantia est dulce:quū pubescit:magis suaue q̄ dulce est.Esse aūt harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est:qui ait:

Vocat enim mel dulce:& uinū suaue.Mustū igitur quū necdū suaue ē: sed tantūmodo dulce:horrore quodā tantū sumi de se nō patitur:quātū sufficiat ebrietati.Addo aliud naturali ratione:ebrietati dulcedinem repugnare:adeo ut medici eos qui usq; ad periculū distēdūt̄:uino plurimo cogant uomere:& post uomitū contra fumū uini qui remansit in uenis:panem offerūt melle illitū:& ita hominē ab ebrietatis malo dulcedo defendit.Ideo ergo nō inebriat mustū:in quo est sola dulcedo.Sed & hoc idonea ratiōe descēdit:ꝙ mustū graue est:& flatus & aquæ ꝑmixtiōe & pondere suo cito in intestina delabitur:ac ꝓfluit:nec manet in locis obnoxiis ebrietati.Delapsum uero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturæ suæ:quarum altera in flatu: altera in aquæ substantia est. Sed flatus quidem quasi æque ponderosus in ima delabit̄: aquæ uero qualitas non solū ipsa non impellit in insaniam:sed & si qua uinalis fortitudo in homine resedit:hanc diluit & extinguit.Inesse aūt aquā musto uel hic docetur:ꝙ quū in uetustate procedit:fit mēsura minus:sed acrius fortitudine:quia exhalata aqua qua molliebat̄: remanet uini sola natura cū fortitudine sua libera:nulla diluti humoris permistiōe mollita.

Mustū quare nō ebriat.

Mustū naturalē aquā in se habere.

p Ost hæc Furius Albinus:Ego quoq; ꝓ uirili portione Disarium nostrum inexercitum non relinquo.Dicas quæso quæ causa difficile digestum facit isicium:quod ab insectione insitium dictum:amissione.n. literæ:postea quod nunc habet nomen obtinuit: quum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligēs: & quicquid graue erat carnis assumpserit:consumationemq; eius multa ex parte confecerit.Et Disarius.Inde hoc genus cibi difficile digerit̄:unde putas ei digestionem ante prouisam.Leuitas enim quam tritura præstitit:facit ut innatet udo cibo: quem in medio uentris inuenerit:nec adhæreat cuti uentris:de cuius calore digestio promouetur:sic & mox tritum atq; firmatum:quū in aquā cōiicitur natat.Ex quo intelligitur: ꝙ idem faciens in uentris humorem subducit se digestionis necessitati.Et tam sero illic coquit̄: q̄ tardius cōficiunt̄ quæ uapore aquæ q̄ quæ igne soluūtur.Deinde dum instātius teritur:multus ei flatus inuoluit̄:qui prius in uētre consumēdus est:ut tum

Isitiū cur difficile digestu sit.

demum conficiatur quod remansit de carne iam liberum.

Carnes ualidiores quare aliqñ facilius digeruntur q̃ tenues:

h Oc quoq; scire habeo Furius inquit: quæ facit causa nõnullos carnes ualidiores facilius digerere q̃ tenues: Nam quum cito coquant offas bubulas: in asperis piscibus coquendis laborant. In his Disarius ait. Huius rei autor est nimia in homine uis caloris: quæ si idoneam materiẽ suscipit: libere congredit᷑: & cito eam in concertatione consumit: Leuem modo præterit ut latentem: modo in cinerem potius q̃ in succum uertit: ut ingentia robora in carbonum frusta lucentia igne uertuntur: Paleæ si in ignem ceciderint: mox solũ de eis cinerem restat uideri. Habes & hoc exemplum non dissonum: ꝙ potentior mola ampliora grana confringit: integra illa quæ sunt minutiora transmittit: Vento nimio abies aut quercus auellitur: cannam nulla facile frangit procella.

Sinapi & piper cur apposita cuti uulnus excitent. deuorata nõ lædant.

Q uũq; Furius delectatus enarrãtis ingenio plura uellet interrogare: Cecinna se Albinus obiecit. Mihi quoq; desiderium est habẽdi paulisper negocii cum tã facunda Disarii doctrina. Dic oro te inquit: quæ facit causa: ut sinapi & piper si apposita cuti fuerint: excitent uulnus: & loca pforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species inquit & acres & calidæ superficiem cui apponuntur: exulcerant: quia integra uirtute sua sine alterius rei admistione utuntur ad noxiam. Sed si in uentrem recæpta sint: soluitur uis earum uentralis humoris alluuione: qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur in succum uẽtris calore: q̃ ut integra possint nocere.

Vina frigida in ægypto

Cecinna subiecit. Dum de calore loquimur: admoneor rei: quã semper quæsitu dignam putaui: Cur in ægypto quæ regionum aliarum calidissima est: uinum nõ calida: sed pene dixerim frigida uirtute nascat᷑: Ad hoc Disarius: Visu tibi Albine compertum est: aquas quæ uel de altis puteis: uel de fontibus hauriuntur: fumare hyeme: æstate frigescere. Q uod fit non alia de causa: nisi ꝙ aere: qui nobis circunfusus est: propter temporis rationem calente: frigus in terrarum ima demergitur: & aquas inficit: quarum in imo est scaturigo. Et contra quũ hyemem aer præfert: calor in interiorea demergens aquis in imo nascentibus dat uaporem. Q uod ergo ubiq; alternatur uarietate temporis: hoc in ægypto semper est: cuius aer semper est in calore. Frigus enim ima petens: uitium radicibus inuoluitur: & talem dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt.

Aquæ in puteis cur hyeme fumant: æstate frigescunt.

Aqua calida cur mota calidior fit.

Tractatus noster: Albinus inquit: semel ingressus calotẽ: nõ facile alio digredit᷑: Dicas ergo uolo cur q in aquã descẽdit calidã: si se nõ mouerit: minus uritur: sed si agitatu suo aquã mouerit: maiorẽ sentit calorem: & toties aqua urit ãplius: quoties nouus ei motus accesserit. Et Disarius calida inqt quæ adhæserit nostro corpori: mox præbet tactũ sui mansuetiorẽ uel qa cuti assueuit uel quia frigus accæpit a nobis. Motus uero aquã

nouam corpori applicat:& cessante assuetudine de qua paulo ante diximus:semper nouitas auget sensum caloris. Cur ergo Albinus ait: æstate quum aer calidus flabro mouetur: non calorem:sed frigus acquirit:eandem enim rationem & in hoc feruore deberet motus augere. Non eadem ratio est:Disarius inquit:in aquæ & aeris calore. Illa enim corporis solidioris est:& crassa materies quum mouetur: integra ui sua superficiẽ cui admouetur inuadit. Aer motu in uentum soluitur: & liquidior se factus agitatu:flatus efficitur. Porro ut flatus illud remouet quod circũfusũ nobis erat:erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore: restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus.

Aestate; cur aer motus flabro:frigus acquirit.

Interpellat Euangelus pergentem cõsultationem.& exercebo inqt Disarium nostrum: si tamen minutis illis suis & rorantibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic Disari cur qui ita se uertunt: ut sæpe in orbẽ rotentur:& uertiginem capitis & obscuritatem patiuntur oculorum? Postremo si perseuerauerint:ruunt: quum nullus alius motus corporis hãc ĩgerit necessitatem. Ad hæc Disarius: Septẽ inquit corporei motus sunt. Aut enim accedit prorsum: aut retrorsum recedit: aut in dexteram leuãue deuertitur:aut sursum promouetur:aut deorsum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis septem motibus: unus tantum in diuinis corporibus inuenitur:sphæralem dico:quo mouetur cælũ:quo sydera:quo cætera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi sex ꝑcipue familiares sunt: sed nõnunq̃ adhibetur & septimus. Sed sex illi ut directi: ita & innoxii. Septimus idem qui gyros efficit:crebro conuersum turbat:& humoribus capitis inuoluit spiramentum: quod animam cerebro quasi omnes corporis sensus gubernanti ministrat. Hoc est autem spiramẽtum: quod ambiens cerebrum singulis uim suam sensibus præstat:hoc est quod neruis & musculis corporis fortitudinem præbet. Ergo uertigine turbatum: & simul agitatis humoribus oppressum languescit: & ministerium suum deserit. Inde fit iis qui rapiuntur in gyros hebetior auditus: uisus obscurior. Postremo neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiente sumentibus:totum corpus quod iis sustinetur & in robur erigitur: desertũ iam fulcimentis suis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia consuetudo: quam secũdum naturam pronũciauit usus:illos iuuat:qui ĩ tali motu sæpe uersantur. Spiramentum enim cerebri. quod paulo ante diximus: assuetum rei iam non sibi nouæ:non pauescit hunc motum: nec ministeria sua deserit. Ideo cõsuetis etiam iste agitatus innoxius est. Euangelus. Irretitum te iam Disari teneo:& si uere opinor: nusq̃ hodie effugies. Et alios eni in arte tibi socios:& ipm te audiui sæpe dicentẽ: cerebro nõ eẽ sensum:sed ut ossa:ut dẽtes:ut capillos:ita & cerebrũ eẽ sine sensu. Verũ ne ẽ hæc uos dicere solitos? an ut falsũ refelles Disari? Verũ ait ille. Euãgelus:Ecce clausus es:ut eni concedã tibi præter capillos in hoie aliqd esse

Rotãtes se in orbẽ cur uertiginẽ patiuntur.

ſine ſenſu:quod nõ facile perſuaſum eſt:tamen cur ſenſus oẽs paulo ante dixiſti a cerebro miniſtrari:quũ cerebro nõ ineſſe ſenſum ipſe fatearis? Põt ne excuſari huius cõtrarietatis auſũ? uel ueſtri oris nota uolubilitas.

Et Diſarius renidẽs:Retia quibus me irretitũ tenes:nimis rara ſunt:nimis patula.Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptũ uidebis.Opus naturæ eſt:ut ſenſum uel nimiũ ſicca:uel nimiũ humecta nõ capiant. Oſſa dentes cum unguibus & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt: ut penetrabilia nõ ſint effectui animæ:quæ ſenſum miniſtrat.Adeps:medulla:& cerebrum ita in humore atq; mollicie ſunt : ut eundem effectum animæ quem ſiccitas non recipit:mollicies iſta nõ teneat.Ideo tam dentibus: unguibus:oſſibus:& capillis:q̃ adipi:medullis:& cerebro:ſenſus ineſſe non potuit:Et ſicut ſectio capilloꝝ nihil doloris ingerit ita ſi ſecetur uel dens: uel os:ſeu adeps:ſeu cerebrum:ſeu medulla:aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus inquies tormentis affici:quibus ſecantur oſſa:torqueri homines & dolore dentium. hoc uerum quis abneget? Sed ut os ſecetur: omentum quod impoſitum eſt oſſi:cruciatũ dum ſectionem patitur:importat. Q uod quum medici manus tranſit: os iam cum medulla quam continet habet indolentiam ſectioni ſimilem capillorum. Et quum dentium dolor eſt:non os dentis in ſenſu eſt: ſed caro quæ continet dentem. Nam & unguis quãtus extra carnem creſcendo pergit: ſine ſenſu ſecat̃: qui carni adhæret iam facit ſi ſecetur dolorem: non ſuo: ſed ſedis ſuæ corpore:ſicut capillus dum ſuperior ſecatur:neſcit dolorem: ſi auellatur ſenſum accipit a carne quã deſerit. Et cerebrum quod tactu ſui hominẽ uel torquet uel frequenter interimit:non ſuo ſenſu:ſed ueſtitu ſui:ideſt omẽti:hunc importat dolorem. Ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint: & quæ hoc cauſa faciat:indicatum eſt.Reliqua pars debiti mei de eo eſt: cur cerebrum: quum ſenſum non habeat: ſenſus gubernet. Sed de hoc quoq; tentabo ſi potero eſſe ſoluendo.Senſus de quibus loquimur:quinq; ſunt:uiſus:auditus:odoratus: guſtus & tactus . Hi aut ĩ corpore ſunt: aut circa corpus:ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. Nullo enim diuino corpori ſenſus ineſt.Anima uero omni corpore:uel ſi diuinum ſit: ipſa diuinior eſt.Ergo ſi dignitas diuinorum:corporum ſenſum dedignatur:quaſi aptum caducis:multo magis anima maioris eſt maieſtatis:q̃ ut ſenſu egeat. Vt autem homo cõſtet:& uiuum animal ſit: anima præſtat: quæ corpus illuminat.Porro illuminat inhabitãdo: & habitatio eius ĩ cerebro eſt.& ſphæralis enim natura:& ad nos de alto ueniens:partẽ in homine alterã inſphæralẽ tenuit:& quæ ſenſu careat: qui nõ eſt aĩæ neceſſarius. Sed qa neceſſarius aĩali eſt: locat in cauernis cerebri ſpiramentũ de effectibus ſuis.Cuius ſpiramẽti natura hæc ẽ:ut ſenſus & ingerat & gubernet.De his ergo cauernis quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas:naſcunt̃ neruoꝝ ſeptẽ συζυγίαι:cui rei nomen quod ipſe uoles la-

Cerebrũ ſenſu carẽs quõ oĩ corpori ſẽſus miniſtret.

Omentum

tinum facito. Nos enim σύζυγιαν neruorum uocamus: quum bini nerui pariter emergunt: & in locũ certum desinũt. Septẽ igitur neruorum συζυγιαι de cerebri uentre nascẽtes uicem implent fistularũ: spiramentũ sensificũ ad sua quæq; loca naturali lege ducẽtes: ut sensum uicinis & lõge positis mẽbris animalis infundãt. Prima igitur neruorum taliũ petit oculos: & dat illis agnitionem spẽm & discretionẽ colorum. Secũda in aures se diffundit: per quã eis innascit̃ notitia sonorum. Tertia naribus iseritur: uim ministrans odorandi. Quarta palatũ tenet: per quod de gustibus iudicatur. Quinta ui sua corpus omne iplet. Ois enim pars corporis mollia & aspera: frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachum petit: cui maxime sensus ẽ necessarius: ut quæ desunt appetat: superflua respuat: & in hoie sobrio se ipse moderetur. Septima συζυγια neruorum infundit sensum spinali medullæ: quæ hoc est animali: quod est naui carina: Et adeo usu aut dignitate præcipua est: ut longum cerebrum a medicis sit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro diuersi nascuntur meatus uirtutẽ tribus animæ propositis ministrantes. Tria sunt enim quæ ex animæ ꝓuidentia accipit corpus animalis: ut uiuat: ut decore uiuat: & ut immortalitas illi successione quæratur. His tribus propositis ut dixi: animæ per spinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministerii: quæ omnia ad uiuendũ pertinẽt: uires de spinalibus quos diximus meatibus ministrantur. Neruis etiam manuum: pedũ: aliarumue partium per quas decore uiuitur: uirtus inde ꝑstatur. Et ut successio procuretur: nerui ex eadem spinali medulla pudendis: etiã matrici: ut suũ opus ipleãt ministrantur: Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento: quod in uentre cerebri locatũ est: & sine spinalis medulæ beneficio cõstat. Sic ergo fit: ut quum ipsum cerebrum sensu careat: sensus tamẽ a cerebro in oẽ corpus proficiscatur.

Euge Gracculus noster Euangelus ait: tam̃ plane nobis ostendit res opertu naturæ tectas: ut quicqd sermone descripsit: oculis uidere uideamur. Sed Eustachio iam cedo: cui præripui cõsulendi locum. Eustachius modo: uel uir oium dissertissimus Eusebius: uel q̃cũq; uolent alii ad exercitiũ cõsultationis accedant. Nos postea liberiore ocio congrediemur.

Ergo ait Eusebius habendus mihi sermo ẽ Disari tecũ de ætate: cuius ianuã iam pene ambo pulsamus. Homerus πολιοκρόταφους uocat. Quæro utrũ ex parte poetico more totũ caput significare uelit: an ex aliqua rõne canos huic ꝑcipue parti capitis assignet? Et Disarius: Et hoc diuinus ille uates prudẽter ut cætera. Nã pars anterior capitis humidior occipitio ẽ: & ide crebro solet icipere canicies. Et si pars anterior (ait ille) humidior ẽ: cur caluitiũ patit̃: quod nõ nisi siccitate contingit? Opportuna inq̃t Disarius obiectio: sed ratio nõ obscura est. Partes enim priores capitis fecit natura rariores: ut quicquid superflui aut fumei flatus circa ce-

Canicies cur prius in anteriore parte capitis.

Caluiciũ cur in anteriore parte capitis

rebrum fuerit:euanescat p plures meatus. Vnde uidemus i siccis defunctorum capitibus uelut quasdam futuras: quibus hemispæria (ut ita dixerim) capitis illigant. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores: humorem siccitate mutant: & ideo tardius canescunt: sed nō caluicio carēt. Si ergo siccitas caluos efficit: ut posteriora capitis icciora esse dixisti: cur caluum occipitiū nunq̄ uidemus? Ille respōdit: Siccitas occipitii nō ex uitio: sed ex natura ē: Ideo oibus sicca sunt occipitia. Ex illa aūt siccitate caluiciū nascit: quæ per malā tēperiē quā græci ακρασιαν uocare solēt contingit. Vnde capillo crispi: qui ita tēperati sunt: ut capite icciore sint: tarde canescūt: cito in caluiciū transeunt. Cōtra qui capillo sunt rariore: non eo facile nudant: nutriente humore qđ φλεγμα uocitatur: sed fit illis cita canicies. Nā ideo albi sunt cani: quia colorē humoris quo nutriuntur imitant. Si ergo senibus abundantia humoris capillos in caniciē tinguit: cur senecta opinionē exactæ siccitatis accæpit? Quia senecta ille inqt extincto per uetustatem naturali calore: fit frigida: & ex illo frigore gelidi & supflui nascunt humores. Ceteꝝ liquor uitalis lōgæuitate siccatus ē. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris: humecta est abundantia uitiosi ex frigore procreati. Hinc ē ꝙ ex uigiliis ætas grauior efficitur: quia somnus qui maxime ex humore contingit: de non naturali humore nascitur. Sicut est multus in ifantia: quæ humida est abundantia non superflui: sed naturalis humoris. Eadem ratio est: quæ pueritiam canescere non patitur: quum sit humectissima: quia non ex frigore nato phlegmate humida est: sed illo naturali & uitali humore nutritur. Ille enim humor: qui aut de ætatis frigore nascitur: aut cuiuslibet uitiositatis occasione contrahitur: ut superfluus: ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis ubi nō crebro egeratur: extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum ossa quasi semper in supfluo humore natantia naturali uirtute caruerūt: & ideo facile itorquent dum pōdus suppositi corporis ferre nō possunt: sicut canna pōdere sibi imposito curuatur.

Crispi capillo tarde canescunt.

Cani quare sunt albi.

Et Eusebius. Quoniam nos a senectute usq; ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio: dicas uolo: cur ita acutæ sint uocis: ut sæpe mulier an eunuchus loquatur nisi uideas ignores. Id quoq; facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse eni αρτηριαν per quā sonus uocis ascendit: efficiens crassiorem: angustat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est: uiris grauis: quibus uocis transitus habet liberū & ex itegro patentem meatum. Nasci autem i eunuchis & in fœminis ex pari frigore: parem pene importuni humoris abundantiam: etiā hinc liquet: ꝙ utrūq; corpus sæpe pinguescit. Certe ubera prope similiter utriq; grandescūt. His dictis cum ad iterrogandū ordo. Seruium iam uocaret: naturali pressus ille uerecundia usq; ad proditionē coloris erubuit: Et Disarius: Age Serui non solum adolescentium: qui tibi

Vox in fœminis & eunuchis quare tenuior sit.

æque insunt:sed senum quoq; omnium doctissime cõmascula frontẽ: & seq̃stratã uerecundia quã in te facies rubore idicat:confer nobiscũ libere quod occurrerit iterrogatibus tuis:nõ minus doctrinæ collocaturus: q̃ si aliis cõsulẽtibus ipse respõdeas. Quũq; Diutile tacentẽ crebris ille hortatibus excitaret. hoc inqt Seruius ex te q̃ro: quod mihi cõtigisse dixisti. Quæ facit cã:ut rubor corpori ex aĩ pudore nascat̃? Et ille natura inqt: quũ quid ei occurrit honesto pudore dignũ: imũ petẽdo penetrat sanguinẽ:quo cõmoto atq; diffuso cutis tinguit̃:& inde nascit̃ rubor. Dicũt ẽt physici:q, natura pudore tacta ita sanguinẽ ante pro uelamẽto tendat:ut uidemus queq; erubescentẽ manũ sibi ante faciẽ frequenter opponere. Nec dubitare de iis poteris quũ nihil aliud sit rubor:nisi color sanguinis. Addit Seruius. Et qui gaudẽt cur rubescũt? Disarius: gaudiũ inquit extrinsecus cõtingit. Ad hoc aĩoso cursu natura festinat:quã sanguis comitando quasi alacritate itegritatis suæ cõpotem:tinguit cutẽ. Et inde similis color nascit̃. Idẽ refert. Cõtra qui metũt quã rõne pallescũt? Nec hoc Disarius ait ĩ occulto est. Natura enĩ quũ quid de extrinsecus contingentibus metuit:in altum tota demergit̃:sicut nos quoq; quum timemus: latebras & loca nos occulẽtia quærimus. Ergo tota descendẽs ut lateat:trahit secum sanguinẽ:quo uelut curru semp uehit̃:hoc demerso:humor dilutior cuti remanet:& inde pallescit. Ideo timentes & tremunt: quia uirtus animæ itrorsum fugiens neruos relinquit: quibus tenebatur fortitudo mẽbro℞:& inde saltu timoris agitant̃. Hinc & laxamentũ uentris comitat̃ timorẽ:quia musculi quibus claudebantur retrimẽtorum meatus: fugientis itrorsum animæ uirtute deserti:laxant uincula:quibus retrimenta usq; ad digestionis opportunitatem continebantur. Seruius his dictis: uenerabiliter assensus obticuit.

Cõmascula. Diutile. Rubor ex pudore quare ĩ facie nascat̃. Gaudentes quare rubescunt. Pallor cur metuentes arguat. Tremor unde ꝓcedit. Timẽtes quare laxamentũ corporis patiuntur.

Tũc Auienus q̃a me ordo ait ad similitudinẽ cõsultatiõis applicat: reducẽdus ẽ mihi ad cõuiuiũ sermo: q lõgius a mensa iã fuerat euagatus: & ad alias transierat q̃ões. Sæpe apposita salita carne: quã laridũ uocamus (ut opinor) q̃si large aridũ:q̃rere mecũ ipse cõstitui: quã rõne carnẽ ad diuturnitatẽ usus admistio salis seruet. Hoc licet extimare mecũ possim:malo tamen ab eo:qui corpora curat certior fieri. Et Disarius: Oẽ corpus suapte natura dissolubile & marcidũ est: & nisi quodã uinculo cõtineat̃:facile defluit. Cõtinent̃ aũt quãdiu inest aĩa reciprocatione aeris:q̃ uegetant̃ cõceptacula spiritus:dũ semp nouo spirãdi nutriũtur alimẽto. Hoc cessante p aĩæ discessum mẽbra marcescũt:& omne põdere suo conflictũ corpus obterit̃. Tum sanguis etiã qui quandiu fuit cõpos caloris: dabat mẽbris uigorem:calore discedente uersus ĩsaniem:non manet intra uenas:sed foras exprimitur:atq; ita laxatis spiramentis effluit tabes feculenta. Id fieri sal admistus corpori ꝓhibet. Est.n. natura siccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore cõtrahit: humorem uero siccitate uel

Laridum. Sal quare cõseruat carnes. Sal siccus & calidus

coercet:uel exorbet.Certe humorem sale differri siue consumi fit hinc cognitu facile:q, si duos panes pari magnitudie feceris: unũ sale aspersum: sine sale alterũ:inuenies,indigentem salis:põdere propẽsiorem:scilicet humore in eo per salis penuriam permanente.

Vinũ defecatum ualidius sed ĩfirmius

Etiam hoc a Disario meo quæsitũ uolo: cur defecatũ uinum ualidius sit uiribus: sed ĩfirmius ad pmanẽdum: & tam bibentem cito permouet: q̃ ipsum si manserit facile mutatur? Quod cito inquit Disarius pmouet: hæc ratio ẽ:quia quanto penetrabilius in uenas efficitur bibentis:tãto fit liquidius fece purgata.Ideo aũt facile mutatur:q, nullo firmamento nixũ undiq; sui ad noxam patet. Fex enim uino sustinendo & alendo: & uiribus sufficiendis quasi radix eius est.

Fex cur cæteris ĩfũdo stat: in melle in superficie

Et hoc q̃ro Auienus ait:cur fex in imo subsidit oĩum nisi mellis:mel solũ est q̃d in summũ fecẽ expuat:Ad hoc Disarius:Fecis materia ut spissa atq; terrena cæteris laticibus põdere p̃stat:melle uincit̃.Ideo in illis grauitate deuergens ad fundũ decidit:in melle uero:ut leuior:de loco uicta sursum pellit̃.Quoniã ex iis q̃ dicta sunt:igerũt se similes q̃ones:cur Disari ita mel & uinũ diuersis ætatibus habent̃ optia? mel quod recẽtissimũ: uinũ q̃d uetussimũ. Vnde ẽ & illud ꝓuerbiũ:quo utunt̃ gulones. Mulsum q̃d ꝓbe tẽperes miscẽdũ eẽ nouo hymettio:falerno & uetulo.Propterea inqt ille:quia iter se ingenio diuersa sunt. Vini eni natura humida ẽ:mellis arida.Si dicto modo addubitaueris:mediciæ cõtẽplator effectũ.

Mel recẽtissimũ. uinũ uetustissimum cur optima

Vdanda

Nã quæ udanda sunt corporis:uino fouẽtur: q̃ siccanda sunt: melle detergunt̃.Igit̃ longinqtate tẽporis de utroq; aliq̃d exorbẽte uinũ meracius fit:mel aridius:& ita mel succo priuat̃:ut uinũ aqua liberatur.

Vini uasa semiplena cur ĩ acorem corrumpãtur.oleo suauior sapor concilietur.

Nec hoc q̃d sequit̃ dissimile quæsitis est:cur si uasa uini atq; olei diu tine semiplæna custodias.uinũ ferme in acorẽ corrumpitur:oleo cõtra sapor suauior cõciliatur. Vtrũq; Disarius ait:ue℞ ẽ.In illud enim uacuum: quod superne liquido caret:aer aduena incidit: qui tenuissimũ quoq; humorẽ elicit & exorbet.Eo siccato uinum quasi spoliatũ uiribus prout igenio ĩbecillum aut ualidũ fuit:uel acore exasperatur:uel austeritate restringitur.Oleum autem superuacuo humore siccato:uelut mucore qui in eo latuit absterso:acquirit nouã suauitatẽ saporis.Rursus Auienus:Ait Hesiodus quum ad mediũ dolii peruentum est:cõparcẽdũ:& cæteris eius partibus ad satietatẽ dicit abutendum:optimũ uinum sine dubio significans:quod ĩ dolii medietate cõsisteret. Sed & hoc usu ꝓbatum ẽ:in oleo optimũ esse quod supernatat:in melle quod in imo ẽ: Quæro igitur cur oleum quod in summo est:uinum quod in medio:mel quod ĩfundo optima esse credant̃.Nec cunctatus Disarius ait:Mel quod optimũ est:reliquo põderosius ẽ.In uase igitur mellis pars quæ in imo est utiq; præstat pondere:& ideo supernatante prætiosior est. Contra in uase uini pars inferior admistione fecis non modo turbulenta: sed etiam sapore deterior

Vinũ cur in medio uasis optimũ
Oleũ cur ĩ sũmo uasis optimum est.
Mel cur ĩfundo uasis optimum est.

est. Pars uero summa aeris uicinia corrumpitur: cuius admistione fit dilutior: Unde agricolæ dolia non cōtenti sub tectū reposuisse: defodiunt: & operimentis extrinsecus illitis muniūt: remouētes in quātū fieri pōt a uino aeris contagionē: a quo tam manifeste læditur: ut uix se tueatur in uase pleno & ideo aeri minus peruio. Cæterꝝ si nō hauseris: & locū aeris admistioni patefeceris: reliquū quod remansit: omne corrūpitur. Media igitur pars quantū a cōfinio summi utriusq; tantū a noxa remota est: & q̄si nec turbulenta nec diluta.

Adiecit Auienus. Cur eadē potio meratior uidetr ieiuno: q̄ ei qui cibū sumpsit? Et ille: Venas inedia uacuefacit: saturitas obstruit. Igitr quū potio per inanitatem penitus influit: quia nō obtusas cibo uenas īuenit: neq; fit admistione dilutior: per uacuū means gustatu fortiore sentitr. Hoc quoq; sciendū est mihi: Auienus inquit: Cur qui esuriēs biberit aliquantulū famē subleuat? qui uero sitiens cibū sumpserit: non solū non domat sitim: sed magis cupidinem potus accendit. Nota est inquit Disarius causa. Nā liquori quidem nihil officit: quin sumptus ad omnes corporis partes quoquo uersus permanet: & uenas cōpleat. Et ideo inedia quæ inanitem fecerat: accæpto potus remedio: quasi iam nō in totū uacua recreatur. Cibatus uero utpote cōcretior & grādior: in uenas nō nisi paulatim confectus admittitur. Ideo sitim quā reperit nullo solatio subleuat: immo quicquid foris humoris nactus ē: exorbet: & inde penuria eius quæ sitis uocatur augetr. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratū relinquo: cur maior uoluptas est quū sitis potu extinguitur: q̄ quum fames sedatur cibo? Et Disarius: Ex prædictis quoq; liquet. Nā potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat: & in oīum partium sensus facit unam maximā & sensibilem uoluptatē. Cibus aūt exiguo subministratu paulatim penuriā consolatur. Ideo uoluptas eius multifariā cōminuitur. Hoc quoq; (si uidetur) addo quæsitis: cur qui auidius uorant: facilius satias capiūt: q̄ qui eadem quieti ederint. Breuis est inqt illa responsio: Nā ubi auide deuoratur: tunc multus aer cū eduliis infertr ꝑpter hiatū rictus: & crebritatē respirandi. Igitr ubi aer uenas compleuit: ad abiiciendū fastidium pro cibo pensatr. Ni molestus sum Disari patere plus nimio ex discendi cupidine garrientē: & dicas quæso cur edulia satis calida: satis facilius comprimimus ore: q̄ manu sustinemus: & si quid eoꝝ plus feruet q̄ ut diutius mandi possit: ilico deuoramus: & tamē aluus nō perniciose uritur. Et ille. Intestinus calor qui in aluo ē: quasi multo maior uehemētiorq;: quicquid calidum accipit magnitudine sua circūuenit ac debilitat. Ideo præstat si quid ori feruidum admoueris: non ut quidam faciūt hiare: ne nouo spiritu feruori uires ministres: sed paulisper labra cōprimere: ut maior calor qui de uentre & ore opitulatur: comprimat minorem calorē Manus aūt ut rem feruidam ferre possit: nullo proprio iuuatur calore.

Potio quare meracior ieiunis: q̄ cibatis

Potio cur famem aliquātulum extinguit nō cibus sitim

Auidius uorantes cur facilius satiētur. Satias.

Calida edulia cur facilius ore q̄ manu tolerētur

Aluus

Aqua niualis cur noxia Noxa

Iam dudum inquit Auienus nosse aueo: cur aqua quæ obsita globis niuium perducitur ad niualem rigorẽ: nõ minus in potu noxia ẽ q̃ ex ipa niue aqua resoluta. Scimus. n. quot quantæq; noxæ epoto niuis humore nascant᷑: Et Disarius: adde aliqd ante quæsitis: aqua eni ex niue resoluta etiã si igne calefiat & calida bibatur: æq; noxia est: ac si epota sit frigida: Ergo nõ solo rigore: niualis aqua pniciosa ẽ: sed ob aliã cãm quã nõ pigebit apire autore Aristotele: qui in physicis q̃stionibus suis hãc posuit: & ĩ hũc sensum (ni falor) absoluit. Oĩs aqua inqt habet in se aeris tenuissimi portionẽ: quo salutaris est: habet & terreã fecẽ: qua ẽ corpulẽta post terrã. Quũ ergo aeris frigore & gelu coacta calescit: necesse ẽ per euaporationẽ uel exprimi ex ea aurã illã tenuissimã: qua descendẽte cõueniat in coagulũ: sola terrea in se remanẽte natura: Quod hinc apparet: qa quum fuerit eadẽ solis aqua calore soluta minor modus eius repit᷑: q̃ fuit ante q̃ cõgelasceret. Deest: qđ euaporatio solũ in aqua salubre consumpsit. Nix ergo q̃ nihil aliud ẽ q̃ aqua ĩ aere dẽsata: tenuitatẽ sui quũ dẽsaret᷑ amisit: & iõ ex eius resolutæ potu: diuersa morbo℞ genera uisceribus ĩseminãt᷑.

Noxia

Nominatũ gelu: ueteris q̃ me solebat agitare admonuit qõnis: cur uina aut nunq̃ aut raro: cõgelascãt: cæteris ex magna pte humoris nimietate frigoris cogi solitis. Nũ qa uinũ semina q̃dam in se caloris hẽt: & ob eã rem Homerus dixit αιθοπα οινον: nõ ut quidã putant ꝓpter calorem: an alia quæpiã cã est? quã quia ignoro scire cupio. Ad hæc Disarius: Esto uina naturali muniant᷑ calore: nũ oleũ minus ignitũ est: aut minorẽ uim in corporibus calefactãdis habet. & tamẽ gelu stringit᷑. Certe si putas ea q̃ calidiora sunt difficilius cõgelascere: cõgruens erat nec oleũ cõcrescere: & ea q̃ frigidiora sunt facile gelu cogi. Acetũ aũt oĩum maxĩe frigorificũ est: atq; id tñ nunq̃ gelu stringit᷑. Num igit᷑ oleo magis cã est coaguli celerioris: qđ & leuigatius: & spissius est? faciliora. n. ad coeundũ uident᷑ q̃ leuatiora densioraq; sunt. Vino aũt nõ contingit tãta mollities: & est q̃ oleũ multo liquidius. Acetũ uero & liquidissimũ est inter cæteros humores: & tanto acerbius: ut sit acore tristificũ: & exẽplo marinæ aquæ: q̃ ipa quoq; amaritudine sui aspera ẽ nunq̃ gelu cõtrahit᷑. Nam qđ Herodotus historia℞ scriptor contra oĩum ferme qui hæc q̃sierunt opinionẽ scripsit: mare bosphoricũ: quod & cimeriũ appellat: earũq; partiũ mare omne qđ scythicũ dicitur: gelu cõstringi & cõsistere: aliter est ac putat᷑. Nã non marina aqua cõtrahitur: sed qa plurimũ in illis regionibus fluuio℞ est: & paludũ in ipsa maria ĩfluentiũ: supficies maris cui dulces aquæ innatãt congelascit. & ĩcolumi aqua marina uidetur ĩ mari gelu: sed de aduenis undis coactum. Hoc & in ponto fieri uidemus: in quo frusta quædã & ut ita dixerim ꝑficies gelidæ ferunt᷑ contractæ de fluuialiũ uel palustriũ unda℞ multitudĩe: ĩ quas licet frigore cõcretæ tamẽ sunt natãtes quasi leuatiores marina. Plurimũ aũt aqua℞ talium influere põto & totã superficiem

Vina cur nũq̃: uel raro cõgelascant.

Acetũ cur nõ congelascat

Mare quõ cõgelascit.

eius infectam esse dulci liquore: propter quod ait Salustius: mare ponticum dulcius q̃ cætera: est hoc quoq; testimonio: q; si in pontum uel paleas uel ligna: seu quæcũq; alia natãtia ꝓieceris: foras extra põtum feruntur in propontidem: atq; ita in mare quod alluit asiæ oram: quum cõstet in pontum influere maris aquam: nõ effluere de ponto. Meatus eni qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra transmittit: in freto est gaditano: quod hispaniã aphricãq; interiacet. Et sine dubio inũdatio ipsa ꝑ hispaniense & gallicanum littora: in tyrrhenum prodit: inde hadriaticum mare facit: ex quo dextra in partheniũ: leua in Ioniũ & directim in ægæũ pergit. atq; ita ĩgreditur in pontũ. Quæ igitur ratio facit ut riuatim aquæ de ponto fluant: quum foris influentes aquas pontus accipiat? Sed constat utraq; ratio. Nam superficies ponti propter nimias aquas quæ de terra dulces influunt: foras effluit: deorsum uero intro pergit influxio. Vnde probatum est: natantia quæ (ut supra dixi) iaciuntur: in pontum foras pelli. Si uero colũna deciderit introrsum mari. Et hoc sæpe usu probatũ est: ut grauiora quæq; in fundo ꝓpontidis ad ponti interiora pellant᷑. Riuati.

Adiecta hac una consultatione reticebo: cur omne dulciũ magis dulce uidetur quum frigidũ est: q̃ si caleat? Respõdit Disarius: calor sensum occupat: & gustatum linguæ feruor interpedit. Ideo ex asperatione oris ꝓuenta suauitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria: tum demũ potest lingua: incolumi blandimento: dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea succus dulcis per calorem non impune penetrat uenarum receptacula: & ideo noxa minuit uoluptatem. Dulcia cur frigida magis dulcia sit: q̃ calida. Prouenta.

Successit Horus: & quum multa inquit de potu & cibatu quæsisset Auienus unum maxime necessarium (sponte an oblitus ignoro) prætermisit: cur ieiuni magis sitiant q̃ esuriãt. Hoc in cõmune nobis Disari si uidetur absolues: Et ille. Rem tractatu dignã: inquit: Hore quæsisti: sed cuius ratio in aperto sit. Quũ enim animal ex diuersis cõstet elemẽtis: unũ est de his quæ corpus efficiunt: quod & solum: aut maxime ultra cætera: aptum sibi quærat alimentũ: calorẽ dico: qui liquorem sibi semper exigit ministrari. Certe de ipsis quatuor elemẽtis extrinsecus uidemus nec aquã nec aerẽ: neq; terrã aliquid quo alatur: aut quod cõsumat exigere: nullãq; noxã uicinis uel appositis sibi rebus inferre. Solus ignis alimenti ꝑpetui desiderio quicquid offendit absumit. Inspice & primæ ætatis infantiam: q̃tum cibũ nimio calore cõficiat: & contra senes cogita facile tolerare ieiuniũ: quasi extincto in ipsis calore: qui nutrimentis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalem calorem: animosius cibũ appetit. Cõsideremus & animalia sanguine carẽtia: quæ nullũ cibum quærant penuria caloris. Ergo si calor in appetentia semper ẽ: liquor autem propriũ caloris alimentũ est: bene in nobis quũ ex ieiunio corpori nutrimenta quærunt᷑: præcipue calor suũ postulat: quo accæpto corpus Ieiunii cur magis sitiãt q̃ esuriant.

omne recreatur:& patientius expectat cibum solidiorem.

His dictis: Auienus annulum de mensa rettulit: qui illi de breuissimo dexteræ manus digito repēte deciderat. Q uūq; a præsentibus quæreret: cur eū aliena manu & digito & nō huic gestamini deputatis potius insereret: ostēdit manū leuā ex uulnere tumidiorē. Hinc Horo nata quæstionis occasio: Et dic inquit Disari: omnis enim situs corpus pertinet ad me dici notionem: tu uero doctrinam & ultra q̄ medicina postulat cōsecutus es: dic inq̄: cur sibi cōmunis assensus annulū in digito: q minimo uicinus est: quē etiam medicinalē uocant: & manu præcipue sinistra gestandum esse p̄suasit. Et Disarius: de hac ipsa quæstiōe sermo q̄dam ad nos ab egypto uenerat: de quo dubitabā: fabulā ne: an uerā rationē uocarem. sed libris anatomicoꝝ postea cōsultis: uerū repperi: neruū quendam de corde natū priorsum pergere usq; ad digitū manus sinistræ minimo ꝓximū: & illic desinere implicatū cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo uisum ueteribus: ut ille digitus annulo tanq̄ corona circūdaret̄. Et Horus: adeo inq̄t Disari uerū ita ut dicis ægyptios opinari: ut ego sacerdotes eoꝝ quos ꝓphetas uocant: quū in templo uidissem circa deoꝝ aras hunc in singulis digitū cōfectis odoribus illinire: & eius rei causas inquisissem: & de neruo quod iam dictū est principe eoꝝ narrante didicerim: & insuper de numero qui per ipsum significat̄. Complicatus enim senariū numerū digitus iste demonstrat: qui omnifariā plenus perfectus atq; diuinus ē. Causasq; cur plenus sit hic numerus: ille multis asseruit: ego nūc ut præsentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc sunt quæ in ægypto diuinarum oīum disciplinarū cōpote: cur ānulus huic digito magis inserat̄ agnoui. Inter hæc Cecina Albinus: Si uolētibus erit uobis inq̄t: in mediū profero quæ de hac eadem cā apud Ateium Capitonē pontifici iuris īter primos peritū legisse memini: q quū nefas esse sanciret deoꝝ formas insculpi annulis: eo usq; processit: ut & cur hoc digito uel in hac manu gestaret̄ annulus: nō taceret. Veteres inquit nō ornatus: sed signādi cā annulū secū circūferebāt. Vnde nec plus habere q̄ unum licebat: nec cuiq̄ nisi libero: quos solos fides decerneret: quæ signaculo continet̄. Ideo ius annulorū famuli nō habebāt: Imprimebat̄ aūt sculptura materiæ annuli: siue ex ferro siue ex auro foret: & gestabat̄: ut quisq; uellet quacūq; manu: quolibet digito. Postea inq̄t usus luxuriātis ætatis: signaturas pretiosis gēmis cœpit insculpere: & certatim hæc oīs imitatio lacessiuit: ut de augmento pretii quo sculpendos lapides parassent: gloriaret̄. Hic factū est: ut usus annuloꝝ exemptus dexteræ: quæ multū negocioꝝ gerit in leuam relegaretur: quæ ociosior ē: ne crebro motu & officio manus dexteræ: pretiosi lapides frangerentur. Electus aūt inquit ipsa leua manu digitus minimo proximus: quasi aptior cæteris: cui cōmendaret̄ annuli pretiositas. Nam pollex: qui nomen ab eo ꝙ pollet: accæpit: nec in sinistra cessat: nec minus

Annulus cur indigito minimo proxio feratur.

Priorsum

q̃ tota manus semper in officio est. Vnde apud græcos ἀντίχειρ inquit uocat̃:quasi manus altera. Pollici uero uicinus:nudus: & sine tuitione al terius appositi uidebat̃. Nã pollex ita inferior est:ut uix radicem eius ex cedat. Medium & minimũ uitauerunt inquit:ut ineptos: alterũ magnitu dine:breuitate alterũ:& electus est:qui ab utroq; claudit̃: & minus offi cii gerit:& ideo seruando annulo magis accõmodatus. Hæc sunt quæ le ctio pontificalis habet. Vnusquisq; ut uolet:uel hetruscam:uel egyptiam opinionẽ sequat̃. Inter hæc Horus ad cõsulendũ seuerus:scis inqt Di sari:præter hunc uestitũ qui me tegit:nihil mea nominis censu:aliud ha bere. Vnde nec seruus mihi ẽ:nec ut sit opto:sed omnem usum:qui uiuo ministrandus est:ego mihimet subministro. Nuper ergo quũ in hostiensi oppido morarer:sordidatũ palliũ meũ in mare diutile laui:& sup littus so le siccaui:nihiloq; minus eadẽ in ipso:post ablutionẽ:maculæ sordiũ ui sebant̃. Quũq; me res ista stupefaceret:assistens forte nauta : q̃n potius ait in fluuio ablue balliũ tuũ:si uis emaculatũ. Parui:ut uerũ ꝓbarem:& aqua dulci ablutũ atq; siccatũ uidi splendori suo redditũ. Et ex illo cãm requiro:cur magis dulcis aqua:q̃ salsa idonea sit sordibus abluendis. Iam dudũ Disarius inquit:hæc quæstio ab Aristotele & ꝓposita & soluta est. Ait.n.aquã marinã multo spissiorẽ esse:q̃ est dulcis:imo illam esse feculẽ tam:dulcẽ uero purã atq; subtilẽ. Hic facilius ait:uel imperitos nãdi susti net mare:quũ fluuialis aqua quasi infirma & nullo iumẽto fulta mox ce dat:& in imũ pondera accæpta trãsmittat. Ergo aquã dulcem dixit: quasi natura leuẽ celerius imergere in ea quæ abluenda sunt: & dũ siccat̃ secũ sordiũ maculas abstrahere:marinã uero quasi crassiorẽ:nec facile penetra re purgãdo:ꝓpter sui densitatẽ:& dum uix siccat̃ non multũ sordiũ secũ trahere. Quũq; Horus iis assentire uideret̃:Eustachius ait. Ne decipias quæso credulũ qui se quæstionẽq; suã cõmisit fidei tuæ. Aristoteles.n.ut nõnulla alia:magis acute q̃ uere ista disseruit. Adeo aũt aquæ dẽsitas nõ nocet abluendis:ut sæpe q aliquas species purgatas uolunt:ne sola aqua uel dulci tardius hoc efficiãt:admisceãt illi cinerẽ:uel (si defuerit) terrenũ puluerẽ:ut crassior facta celerius possit abluere. Nihil ergo impedit mari næ aquæ densitas. Sed nec ideo qa salsa est:minus abluit. Salsitas enĩ fin dere:& uelut aperire meatus solet:& iõ magis elicere debuit abluenda. Sed hæc una cã est:cur aqua marina nõ sit ablutioni apta:quia pinguis ẽ sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus ẽ:& sales docẽt:quibus in esse qd dam pingue nullus ignorat. Est & hoc indicium pinguis aquæ marinæ: ꝙ quũ inspargit̃ flãmæ:nõ tam extinguit:q̃ pariter accẽdit̃:aquæ pingue dine alimoniã igni subministrãte. Postremo Homerũ sequamur: qui so lus fuit naturæ cõscius. Facit.n. Nausicaã Alcinoi filiã abluẽtem uestes: quũ sup mare eẽt:nõ in mari:sed in fluuio. Idẽ locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddã inesse pingue permistũ. Vlyxes.n.quũ iã dudũ ma

Aqua dulcis cur abluẽdis sordibus ma gis idonea sit q̃ salsa.

Species.

Aqua magis Pinguis.

re euasisset:& staret siccato corpore.ait ad Nausicaæ famulas.
αμφιπολοι ςηθουτω αποπροθεν οφρεγωαυτοσ
αλμην ωμοισι ναπολουσομαι αμφι δε λαιω
χρισομαι.ηδη γαρ δηρον αποχροοσ εςιναλοιφη
Post hæc quũ descendisset in fluuium:diuinus uates:quin in omni re na turã secutus est:expressit qđ fieri solet:ut qui ascendunt de mari si in sole steterit:aqua quidẽ celeriter sole siccet̃:maneat aũt in corporis superficie ueluti flos quidã:qui & in detergendo sentietur.Et hæc est aquæ marinæ pinguedo quæ sola impedit ablutionem.

Simulacra maiora ueris cur in aqua uideantur.

Et quia a cæteris expeditus mihi te paulisper indulges:modo aũt nobis de aqua sermo fuit:quæro cur ĩ aqua simulacra maiora ueris uident̃:qđ genus apud popinatores pleraq; sitamẽtoꝵ cernimus ꝓposita amplio ra specie q̃ corpore:quippe uidemus ĩ doliolis uitreis aquæ plenis & oua globis maioribus:& iecuscula fibris tumidioribus:& buluas spiris ingẽtibus & oĩno ipsum uidere:qua nobis rõne constat:quia solent de hoc nõ nulli nec uera nec uerisimilia sentire.Et Disarius aqua ĩquit dẽsior est aeris tenuitate:& iõ eam cunctatior uisus penetrat: cuius offensa ꝑcussa ui dendi acies scindit̃:& ĩ se recurrit.Scissa dum redit iã nõ directo ictu: sed undiq; uersum incurrit liniamẽta simulacri:& sic fit ut uideat̃ imago archethypo suo grãdior.Nam & solis orbis matutinus solito nobis maior apparet:quia interiacet ĩter nos & ipsum aer adhuc de nocte roscidus: & grandescit imago eius tanq̃ in aquæ speculo uisatur. Ipsam uero uidendi naturã nõ insubide introspexit Epicurus:cuius ĩ hoc nõ est(ut extimo)ĩ ꝓbãda sñia:astipulãte præcipue Democrito:quia sicut in cæteris:ita & in hoc paria senserunt.Ergo censet Epicurus ab oĩbus corporibus iugi fluore quæpiã simulacra manere:nec unq̃ tantulã morã interuenire: quin ultra ferant̃ inani figura cohærentes corpoꝵ exuuiæ: quaꝵ recæptacula in nostris oculis sunt:& iõ ad deputatã sibi a natura sedẽ proprii sensus recurrũt.Hæc sunt quæ uir ille cõmemorat:quibus si occurris obuius: expecto quid referas.Ad hæc renidens Eustachius in ꝓpatulo ẽ inquit:qđ decepit Epicurũ.A uero.n.lapsus est:alioꝵ quattuor sensuũ secutus exẽplũ:qa in audiẽdo & gustãdo & odorãdo atq; tãgẽdo nihil e nobis emitti mus:sed extrinsecus accipimus:qđ sensum suũ moueat.Quippe & uox ad aures ultro uenit:& auræ in nares influũt:& palato ingerit̃ qđ gignat saporẽ:& corpori nostro applicant̃ tactu sentiẽda.Hic putauit & ex oculis nihil foras ꝓficisci:sed imagines reꝵ in oculos ultro meare.Cuius opinioni repugnat:ꝙ ĩ speculis imago aduersa cõtẽplatorẽ suũ respicit: quũ debeat(si quidẽ a nobis orta recto meatu ꝓficiscit̃)posterã sui ptẽ quũ discedit ostẽdere:ut leua leuã:dextera dexterã respiciat.Nã histrio psonã sibi detractã ex ea parte uidet:qua induit: scilicet nõ faciẽ:sed posteriorẽ cauernã.Deinde interrogare hũc uirũ uellẽ:an tũc imagines e rebus auo

Solis orbis in mare maior.

Insubide.

Propatulo.

lant: quum est qui uelit uidere: an & quum nullus aspicit: emicant undiq; simulacra. Nã si qđ primũ dixi teneat: quæro cuius imperio simulacra p̃sto sint intuenti: & quoties quis uoluerit ora cõuertere: toties se & illa cõuertant. Sin secũdo inhæreat: ut dicat perpetuo fluore rerũ oĩum manare simulacra: quæro q̃diu cohærẽtia pmanent nullo coagulo iuncta ad pmanendũ. Aut si manere dederimus: quẽadmodũ aliquẽ retinebũt colorem cuius natura quũ sit incorporea: tamẽ nunq̃ potest esse sine corpore. Deinde quis põt in animũ inducere: simul atq; oculos uerteris icurrere imagines cæli: maris: littoris: prati: nauiũ: pecudũ: & innumerabiliũ præterea rerũ: quas uno oculoꝝ iactu uidemus: quum sit pupilla quæ uisu pollet: oppido parua. Et quonã mõ totus exercitus uisitur: an de singulis militibus ꝑfecta simulacra se cõgerũt: atq; ita collata tot milia penetrãt oculos intuẽtis? Sed quid laboramus opinionẽ sic inanẽ uerbis uerberare: quũ ipsa rei uanitas se refellat? Cõstat aũt uisum nobis hac ꝑuenire rõne. geminum lumen e pupilla quacũq; eã uerteris: directa linea emicat. Id oculorum domesticũ pfluuium si reperit in circũfuso nobis aere lucẽ: per eam directim pgit: q̃diu corpus offendat. Et si faciam ueteris: ut circunspicias: utrobiq; acies uidendi directa ꝑcedit. Ipse aũt iactus: quẽ diximus de nostris oculis emicare: incipiens a tenui radice in sũma fit latior: sicut radii a pictore fingunt᷑. Ideo p minutissimũ foramẽ contẽplãs oculis: uidet cæli ꝑfunditatẽ. Ergo tria ista nobis necessaria sunt ad effectũ uidendi: lumẽ qđ de nobis emittimus: & ut aer qui iteriacet lucidus sit: & corpus: quo offenso desinãt intentio. Quæ si diutius pgat: rectã intentionẽ lassata nõ obtinet: sed scissa in dexterã leuãq; diffundit᷑. Hinc est q̄ ubicũq; terraꝝ steteris: uideris tibi quãdã cæli cõclusionẽ uidere: & hoc est qđ horizontem ueteres uocauerũt: quoꝝ indago fideliter depræhẽdit directã ab oculis aciem p planũ cõtra aspiciẽtibus nõ pergere ultra centũ octogintã stadia: & inde in orbẽ iã recuruari. Per planũ ideo adieci: quia altitudines lũgissime aspicimus: quippe qui & cælũ uidemus. Ergo in omni horizontis orbe ipse qui intuet᷑ centron est. Et quia diximus q̃tum a centro acies usq; ad partẽ orbis extendit᷑: sine dubio in horizonte Διαμετρος orbis trecentoꝝ sexaginta stadioꝝ est: & si ulterius qui intuetur accesserit: seu retrorsum recesserit: similẽ circa se orbẽ uidebit. Sicut igitur diximus quũ lumen quod pergit e nobis: per aeris lucem in corpus inciderit: impletur officium uidẽdi. Sed ut possit res uisa cognosci: renunciat uisam speciem rationi sensus oculoꝝ: & illam aduocata memoria recognoscit. Ergo uidere oculoꝝ est iudicare ratiõis: memoriæ meminisse: quia trinũ est officiũ quod uisum complet ad dignoscendã figurã: sensus: ratio memoria: Sensus rẽ uisam rõni refundit. Illa quid uisũ sit recordat᷑. Adeo aũt intuendo necessariũ est rõnis officiũ: ut sæpe i uno uidẽdi sensu: etiã aliũ sensũ memoria suggerẽte ratio depræhẽdat. Nã si ignis appareat: scit eũ & ante ta

Visui tria esse necessaria.

Horizon

ctum ratio calere. Si nix sit illa quæ uisa est: intelligit in ipsa illa ratio etiã tactus rigorem. Hac cessante: uisus inefficax est: adeo ut q remus i aqua fractus uidetur: uel q turris eminus uisa quum sit angulosa: rotunda extimatur: faciat rationis negligẽtia: quæ si se intenderit: agnoscit in turre angulos: & in remo integritatem. Et omnia illa discernit: quæ academicis dãnandorũ sensuũ occasionẽ dederunt: quũ sensus unus inter certissimas res habendus sit comitante ratione: cui nõnunq̃ ad discernendã speciem nõ sufficit sensus unus. Nã si eminus pomi qđ malũ dicit: figura uisatur: nõ omnino id malũ est. Potuit enim ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igit sensus alter: ut odor uidelicet. Sed potuit inter congeriem malorũ positũ auram odoris ipsius cõcæpisse. Hic tactus consulendus est: qui põt de pondere indicare: Sed metus est ne ipse fallatur: si fallax opifex materiã quæ pomi pondus imitaret: elegit. Cõfugiẽdum est igit ad saporẽ: qui si formæ cõsentiat: malũ esse nulla dubitatio ẽ. Sic probatur: efficatiam sensuum de rõne pendere. Ideo deus opifex oẽs sensus in capite id est circa sedem rationis locauit.

His dictis fauor ab oibus exortus ẽ admirantibus dictorũ soliditatem: adeo ut attestari uel ipsum Euãgelũ non pigeret. Disarius deide subiecit: Isti plausus sunt: qui ꝓuocãt philosophiã ad uẽdicãdos sibi de aliena arte tractatus: unde sæpe occurrit i manifestos errores: ut Plato uester dum nec anatomica: quæ medicinæ ꝓpria ẽ: abstinet: risum de se posteris tradidit: Dixit enĩ diuisas esse uias deuorãdis cibatui & potui: & cibũ qdem p stomachũ trahi: potum uero p αρτηριαν: quæ τραχεια dicit: fibris pulmonis allabi. Quod tñ uirũ uel extimasse: ue in libro retulisse mirãdum est: uel potius dolẽdũ. Vnde Erasistratus medicorũ ueterũ nobilissimus i eũ iure inuectus ẽ: dicẽs illũ retulisse longe diuersa q̃ ratio depræhendit. Duas enĩ esse fistulas instar canaliũ: easq; ab oris faucibus ꝓficisci deorsum: & p earũ alterã induci delabiq; i stomachũ esculẽta oia & poculẽta: ex eoq; ferri in uentriculum: qđ græce appellat: ηκατωκοιλια: atq; illic subigi digeriq;: ac deinde aridiora ex his retrimẽta in aliũ cõuenire: quod græce κολον dicit: humidiora aũt p renes i uesicã trahi: & p alteram de duabus supioribus fistulã quæ græce appellat τραχεια αρτηρια spm a sũmo ore in pulmonẽ: atq; inde rursum i os & i nares cõmeare: pq; eundẽ uocis fieri meatũ. Ac ne potus cibusue aridior quẽ oporteret i stomachũ ire: pcederet ex ore: laberet q; in eã fistulã p quã spũs reciprocat: ex eaq; offensione intercluderetur aiæ uia: ipositã esse arte quadã & ope naturæ επιγλωττιδα: quasi claustrũ mutuũ utriusq; fistulæ quæ sibi sunt coherentes: eãq; επιγλωττιδα inter edẽdũ bibẽdũq; operire ac ꝓtegere την τραχειαν: ne qd ex esca potu ue incideret in illud quasi æstuãtis animæ iter: ac ꝓpterea nihil humoris influere i pulmonẽ ore ipso arteriæ cõmunito. Hæc Erasistratus cui (ut extio) uera rõ cõsẽtit. Quũ.n. cibus nõ

squalidus siccitate: sed humoris tẽperie mollis uẽtri ĩferẽdus sit: necesse ẽ eandẽ uiã ambobus patere: ut cibus potu tẽperatus ꝑ stomachũ ĩ uẽtrẽ condat᷑: nec aliter natura cõponeret: nisi qđ salutare esset aiali. Deide quũ pulmo & solidus & leuigatus sit: siqd spissum in ipm deciderit: queãdmodum penetrat: aut trãsmitti põt ad locũ digestionis: quũ cõstet: si quãdo casuali qd paulo dẽsius ĩ pulmonẽ uiolẽtia spiritu trahẽte deciderit: mox nasci tussim nimis asperã: & alias quassationes usq; ad uexationẽ salutis. Si aũt naturalis uia potũ in pulmonẽ traheret: quũ corpulenta bibuntur uel quũ haurit᷑ potus admistus granis: seu ex re aliqua densiore: quid iis sumptis pulmo pateret᷑. Vñ ἐπιγλωττίς a natura ꝓuisa est: quæ quũ cibus sumit᷑ opimento sit arteriæ: ne qd ꝑ ipsam in pulmonẽ spiritu passim trahẽte labat᷑. Sicut quũ sermo emitẽdus est: iclinat᷑ ad opiendã stomachi uiã: ut ἀρτηρίαν uoci patere ꝑmittat: Est & hoc de expientia notũ: q, q sensim trahũt potũ: uentres habent humectiores: humore q paulatim sumptus est diutius ꝑmanente. Siqs uero auidius hauserit: humor eodem impetu trahit᷑: ꝑterit in uesicã: & sicciori cibo ꝑuenit tarda digestio. Hæc aũt differẽtia nõ nasceret᷑: si a pricipio cibi & potus diuisi eẽnt meatus. Quod autem Alcæus poeta dixit: & uulgo canitur.

Ideo dictum est: quia pulmo re uera gaudet humore: sed trahit quantum sibi extimat necessarium. Vnde satis fuisset philosophoꝝ oium principi: alienis abstinere: q̃ minus nota proferre.

Ad hæc Eustachius paulo cõmotior: nõ minus te inquit Disari philosophis q̃ medicis ĩserebã: sed mõ uideris mihi rẽ cõsensu generis humani decãtatã: & creditã obliuioni dare: philosophiã artẽ esse artiũ: & disciplinã disciplinaꝝ: & nũc in ipsam inuehit᷑ parricidali ausu medicia: quũ philosophia illic habeat᷑ angustior: ubi de rõnali ꝑte. i. de incorporeis disputat: & illic iclinet᷑: ubi de physica: quod est de diuinis corporibus: uel cæli uel sydeꝝ tractat. Medicina aũt physicæ ꝑtis extrema fex ẽ: cui rõ est cũ testeis terrenisq; corporibus. Sed quid rõnẽ noiaui: quũ magis apud ipsa regnet cõiectura q̃ rõ? Quæ ergo coniicit de carne lutulenta: audet in eqtare philosophiæ: de icorporeis & uere diuinis certa rõne tractãti. Sed ne uideat᷑ cõis ista defensio tractatũ uitare pulmonis: accipe cãs: quas platonica maiestas secuta est. ἐπιγλωττίς quã memoras: inuentũ naturæ ẽ ad tegẽdas detegẽdasq; certa alternatiõe uias cibatus & potus: ut illũ stomacho trãsmittat: hũc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distictus est: & iterpatet rimis. nõ ut spiritus egressiões hẽat: cui exhalatio occulta sufficeret: sed ut ꝑ eos siquid cibatus in pulmonẽ deciderit: succus eius mox migret ĩ sedẽ digestionis. Deide ἀρτηρία si quo casu scissa fuerit: potus nõ deuorat᷑: sed quasi scisso meatu suo: reiectat᷑ foras: incolumi stomacho: qđ nõ cõtigeret: nisi ἀρτηρία uia eẽt humoris. Sed & hoc ĩ pro-

patulo ē:quia qbus ager ē pulmo:accēdunt̃ in maximā sitim: sed nō eueniret:nisi esset pulmo receptaculū potus. Hoc quoq; ītuere:q; aīalia quibus pulmo nō ē:potū nesciūt:Natura enī nihil sup̄fluū:sed mēbra singula ad aliquod uiuēdi ministeriū fecit:qđ quū deest:usus eius nō desideratur. Vel hoc cogita:qa si stomachus cibū potūq; suscipet:sup̄fluus foret uesicæ usus. Poterat.n.utriusq; rei stomachus retrimēta ītestino tradere: cui nūc solius cibi tradit.nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderent̃:sed unus utriq; sufficeret ab eadē statione trāsmisso. Mō aūt scorsum uesica:& ītestinū seorsum saluti seruit:quia illi stomachus tradit: pulmo uesicæ:Nec hoc p̄tereundū est:q; ī urina quæ ē retrimētū potus: nullum cibi uestigiū repitur:sed nec aliqua qualitate illoꝝ retrimentorū uel coloris uel odoris inficit̃. Quod si in uētre simul fuissent:aliqua illarum sordiū qualitas inficeret̃. Nā postremo lapides qui de potu in uesicam nascunt̃:cur nunq̄ in uentre coalescūt: quum nō nisi ex potu fiant̃: & nasci in uentre quoq; debuerint: si uenter esset recæptaculū potus. In pulmonē defluere potum nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim.

Eupolis in fabula:quæ inscribitur cœlaces:

Euripides uero huius rei manifestissimus astypulator ē. Quū igitur & ratio corporeæ fabricæ:& testiū nobilis autoritas astipulet̃ Platoni: nō ne quisquis cōtra sentit:insanit.

Inter hæc. Euāgelus gloriæ græcoꝝ īuidēs & illudēs:facessāt ait hæc: quæ īter uos ī ostētationē loq̄citatis agitant̃:quin potius si quid callet uestra sapiētia:scire ex uobis uolo:ouū ne prius extiterit:an gallina? Irridere te putas Disarius ait:& tñ quæstio quā mouisti:& īquisitu & scitu digna ē. Tu enī me tibi de rei utilitate cōparans cōsuluisti:utrū prius gallina ex ouo:an ouū ex gallina ꝓdiit. Sed hoc ita seriis īserendū ē:ut de eo debeat uel anxie disputari. Et ꝓferā q̄ in utrāq; partē mihi dicēda subueniēt:relicturus tibi utrū eoꝝ uerius malis uideri:Si cōcedimus oia quæ sunt:aliquando cœpisse:ouū prius a natura factū iure extimabit̃. Semp.n.quod īcipit:īpfectū adhuc & īforme ē:& ad pfectionē sui p ꝓcedentis artis & tēporis additamēta format̃. Ergo natura fabricās auē ab īformi rudimēto cœpit:& ouū in quo necdū est species extitit ꝓcedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid a natura uariis ornatibus cōparatū ē: sine dubio cœpit a simplici: & ita cōtextionis acessione uariatū est. Ergo ouum uisu simplex & undiq; uersum pari specie creatū est:& ex illa uarietas ornatū quibus cōstat auis species absoluta ē. Nā sicut elemēta prius extiterunt:& ita reliqua corpora de cōmixtiōe eoꝝ creata sunt: ita rōnes seminales quæ in ouo sunt:si uenialis erit ista trāslatio:uelut quædā gallinæ elemēta credēda sūt. Nec īportune elemētis de quibus sunt oia: ouū cōparauerim. Oi.n.genere animātiū quæ ex coitiōe nascunt̃:īuenies ouū aliquoꝝ esse pricipiū īstar elemēti. Aut.n.gradiunt̃ animātia: aut serpūt:

Ouū ne prius extiterit an gallina.

aut nando:uolandoue uiuunt. Ingradientibus lacertæ & similia ex ouis creanť. Quæ serpunt ouis nascunť. Exordio uolantia uniuersa de ouis ꝓdeunt excæpto uno qđ incertæ naturæ est. Nā uespertilio uolat qdem pellitis alis:sed inter uolātia nō habendus ē:qui quatuor pedibus graditur:formatosq; pullos parit:& nutrit lacte quos generat. Nātia pene oīa de ouis oriunť generis sui:crocodilus uero ēt de testeis qualia sunt uolātium. Et ne uidear plus nimio extulisse ouum elementi uocabulo:cōsule initiatos sacris Liberi patris: in qbus hac ueneratione ouū colitur: ut ex forma tereti ac pene sphærali atq; undiq; uersum clausa & icludēte intra se uitam mūdi simulacrū uoceť. Mundū aūt consensu oium cōstat uniuersitatis esse principiū. Prodeat q̄ priorē uult esse gallinā:& in hæc uerba tentet qđ defendit asserere. Ouū rei cuius ē:nec initiū nec finis ē. Nā initiū semen ē. finis auis ipa formata. Ouū uero digestio ē seminis. Quū ergo semē aīalis sit:& ouū seminis:ouum ate aīal esse nō potuit; sicut nō pōt digestio cibi fieri ante q̄ sit q edit. Et tale ē dicere ouū ante gallinā factū:ac siqs dicat:matricē ante mulierē factā:Et qui interrogat queadmodū gallina sine ouo esse potuit:similis ē interrogāti quonā pacto hoies facti sunt ante pudēda de quibus hoies ꝓcreanť. Vnde sicut nemo recte dicet:hoiem seminis esse:sed semē hois:ita nec oui gallinā:sed ouū eē gallinæ. Deide si cōcedamus:ut ab aduersa ꝑte dictū est:hæc q̄ sunt:ex tēpore aliqđ sumpsisse principiū. Natura primū singula aīalia perfecta formauit:deinde ꝑpetuā legē dedit:ut cōtinuareť ꝓcreatione successio. Perfecta aūt in exordio fieri potuisse: testimonia sunt nūc quoq; nō pauca animātia:q̄ de terra & imbre ꝑfecta nascunť:ut in ægypto mures:& i aliis ranæ:serpētesq;:& similia. Oua aūt nunq̄ de terra sūt ꝓcreata:qa in illis nulla ꝑfectio. Natura uero ꝑfecta format:& de ꝑfectis ista ꝓcedūt:ut de integritate ꝑtes. Nā ut cōcedā ouū auiū esse seminaria:uideamus qd de semine ipso philosophoꝝ diffinitio testať:q̄ ita sancit. Semen generatio est ad eius ex quo ē similitudinem pergens. Nō potest aūt ad similitudinē pergi rei quæ necdum est:sicut nec semen ex eo qđ adhuc nō substitit: emanat. Ergo in primo reꝝ ortu itelligamus:cū cæteris aiantibus:q̄ solo semine nascunť:de quibus nō ambigiť:quin prius fuerint: q̄ semen suū:aues quoq; opifice natura extitisse ꝑfectas. Et quia uis generādi iserta sit singulis:ab his iam procedere nascendi modos: quos pro diuersitate animātiū natura uariauit. Habes Euāgele utrobiq; quod teneas:& dissimulata paulisper irrisione tecum delibera quid sequaris. Semē quid.

Et Euāgelus: Quia ex iocis seria facit uiolētia loquendi:hoc mihi ab soluatis uolo:cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nuper.n.mihi de tyburti agro meo exhibiti sunt apri:quos obtulit sylua uenātibus. Et quia diutine cōtinuata uenatio ē ꝑlati sunt alii iterdiu: noctu alii. quos ꝑduxit dies itegra carnis icolumitate durarū t:q;uero ꝑ noctē lunari ꝑlcitudie lu-

cente portati sunt:putruerunt. Quod ubi scitum ē:qui sequēti nocte deferebant:ifixo cuicūq; parti corporis acuto æneo:apros carne ītegra ptulerūt. Quæro igitur:cur noxam quā pecudibus occisis solis radii nō dederunt:lunare lumen effecerit? Facilis est inquit Disarius:& simplex ista responsio. Nullius.n.rei fit aliquādo putredo: nisi calor humorq; cōuenerint. Pecudū aūt putredo nihil aliud est: nisi quū defluxio quædā latens soliditatē carnis in homorem resoluit. Calor aūt si temperatus sit & modicus:nutrit humores:si nimius:exiccat:& habitudinē carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis: sol ui maioris caloris haurit humorē: lunare lumen in quo est manifestus calor: sed occultus tepor: magis difundit humecta. Et inde prouenit iniecto tempore & aucto humore putredo. His dictis:Eustachium Euāgelus intuens:si rōni dictæ assentiris ait: annuas oportet:aut si est quod moueat:proferre non pigeat:quia uis uestri sermonis obtinuit:ne inuita aure uos audiam. Omnia inquit Eustachius a Disario & luculente:& ex uero dicta sunt. Sed illud pressius intuendū ē: utrum mensura caloris sit causa putredinis. ut ex maiore calore non fieri:& ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor qui nimium feruet:quando annus in æstate ē: & hyeme tepescit:putrefacit carnes æstate:non hyeme. Ergo nec luna propter summissiorem calorē diffundit humores. Sed nescio quæ proprietas quam græci ιδιωμα uocāt: & quædam natura inest lumini quod de ea defluit:quæ humectet corpora:& uelut occulto rore madefaciat:cui admistus calor ipse lunaris putrefacit carnem: cui diutile fuerit infusus. Neq; enim omnis calor unius est qualitatis: ut hoc solo a se differat: si maior minorue sit. Sed esse in igne diuersissimas qualitates nullam secum habentes societatem rebus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis utuntur igne:quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidētur. Medici in remediis concoquendis magis sarmentis: q̄ ex alio ligno ignē requirunt: Qui uitro soluendo firmandoq; curant:de arbore cui myricæ nomen ē ignī suo escam ministrant. Calor de lignis oleæ:quum sit corporibus salutaris:perniciosus ē balneis:& ad dissoluēdas iuncturas marmorum efficaciter noxius ē. Ergo nō mirū:si rōnem ꝓprietatis quæ singulis inest:calor solis arefacit:lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt: quum sub luna præterunt: ne plenos p ætatē naturalis humoris amplius lunare lumen humectet. & sicut ligna uirore humida:accæpto calore curuantur:ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quippe notū est: quia siquis diu sub luna somno se dederit:ægre excitatur:& proximus fit insano:pondere pressus humoris:qui in omne eius corpus diffusus atq; dispersus est. proprietate lunari: quæ ut corpus infundat omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc ē ꝙ Diana:quæ luna est αρτεμισ dicitur quasi αεροτεμισ hoc est aerem

Carnes pecudum cur nocte magis q̄ die putrescāt.

Artemis luna cur dicatur.

secans: Lucina a parturientibus inuocatur: quia proprium eius munus ē distendere rimas corporis: & meatibus uiam dare: quod est accelerando partu salutare. Et hoc est quod eleganter poeta Timoteus expressit. Lucina cur luna

Nec minus circa inanima lunæ proprietas ostēditur. Nam ligna quæ uel iam plena: uel adhuc crescente deiecta sunt: inepta sunt fabricis: quasi p humoris conceptionem. Et agricolis curæ est frumenta de areis non nisi luna deficiente colligere: ut sicca permaneant. Contra quæ humecta desi deras: luna crescente conficies. tunc & arbores aptius seres: maxime quū illa est super terram: quia ad incrementa stirpium necessarium est humoris alimentum. Aer ipse ꝓprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam quum luna plena est: uel quum nascitur: & tunc enim a parte qua sursum suspicit plena ē: aer aut in pluuiam soluitur: aut si surdus sit: multum de se rotis emittit. unde alcmam lyricus dixit rorem aeris & lunæ filium. Ita undiq; uersum probatur: ad humectādas dissoluendasq; carnes inesse lunari lumini proprietatem: quam magis usus q̄ ratio depræhēdit. Quod autem dixisti Euāgele de acuto æneo (ni fallor coniectura mea) a uero non deuiat. Est enim in ære uis acrior quam græci stipticam uocant. Vnde squamas eius adiiciunt remediis: quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo æris morantur: semper oculorum sanitate pollent. Et quibus ante palpebræ nudatæ fuerant: illic cōuestiuntur. Aura enim quæ ex aere procedit in oculos incidens haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modo.

Has causas secutus appellat. Aristoteles uero autor est: uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt: minus esse noxia: q̄ ex ferro: faciliusq; curari: qa inest inquit æri uis quædam remedialis & siccifica: quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis lunari repugnat humori.

Macrobii Aurelii Theodosii uiri cōsularis & illustris saturnaliorum libri impressi Brixiæ per Angelum Britānicum. M.CCCCCI. Die. xviii. mensis Ianuarii.

Registrum.
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u. Omnes sunt quaterni præter u qui est ternus.

8. V
5 7
ℓ ℓ

97

Macrobij Saturnalia

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm